تَنوِیرُ الجِنان

فِی

مُشکِلاتِ القُرآن

جلد اول

(پښتو)

شیخ القرآن والحدیث حضرت العلامه مولانا

محمد طیب طاهری سلمه الله الباری

ناشر مکتبة الیمان دار القرآن پنج پیر صوابی پاکستان

www.panjpir.org

عظیم الشان خوشخبری

★ اب مکتبہ اشاعت آپ کے جیب میں ★

دنیا میں کسی بھی جگہ علماء جماعت اشاعت التوحید والسنۃ کے تمام تصانیف

Play Store اور Website سے بالکل فری انسٹال / ڈاؤن لوڈ کریں۔

انسٹال / ڈاؤن لوڈ کرنے کا طریقہ

Play Store سے " مکتبۃ الاشاعت " انسٹال کرنے کے بعد ایپ میں مطلوبہ کتاب ڈاون لوڈ کریں نیز اپنی کتاب کو Website / Play Store پر مفت شائع کرنے کے لیے بھی رابطہ کریں۔

نیز ماہنامہ التوحید والسنۃ پلے سٹور اور ویب سائٹ دونوں پر دستیاب ہے۔

نوٹ

ویب سائٹ پر جماعت اشاعت التوحید والسنۃ کے تمام تصانیف مثلاً تفاسیر، فتاویٰ جات، شروح، سوانح حیات، نوٹس، درس نظامی کے کتب وغیرہ دستیاب ہیں آپ وقتاً بوقتاً Play Store اور website پر چیک کیا کریں مزید معلومات کے لیے دیے گئے واٹس ایپ نمبر پر رابطہ کریں۔ وہاں آپ کو آسانی کے لئے مطلوبہ کتاب کا link دیا جائے گا اور آپ کو بہترین رہنمائی دی جائے گی جس سے آپ کو مطلوبہ کتاب آسانی سے ملے گا۔ پلے سٹور پر ترجمہ و تفسیر یا سورتوں کے نوعیت والے تصانیف دستیاب ہوں ہیں کیونکہ ایک PDF میں اس کا مطالعہ مشکل ہوتا ہے تو ہم نے آسانی کے لیے ہر ایک پارے کے لیے الگ الگ بٹن بنایا ہے تاکہ قارئین کے لیے پڑھنے میں آسانی ہو باقی تمام نوعیت کے تصانیف مندرجہ ذیل ویب سائیٹ پر دستیاب ہوں گے۔ جو Goggle پر مزکورہ ویب سائیٹ میں سرچ کرنے سے یا ہمارے مندرجہ بالا app " مکتبۃ الاشاعت " کو پلے سٹور سے انسٹال کرنے کے بعد ایپ میں سرچ کرنے سے ملیں گے۔ آسانی کے لیے ویب سائیٹ پر links ملاحظہ کیجئے۔ جزاکم اللہ

WhatsApp:0320-1914145

ویب سائیٹ **maktabatulishaat.com** (مکتبۃ الاشاعت ڈاٹ کام)

حقوق الطبع محفوظة للناشر

اسم الکتاب: تنویر الجنان فی مشکلات القرآن

المصنف: شیخ القرآن والحدیث حضرت العلامه مولانا
محمد طیب طاهری سلمہ اللہ الباری

کمپوزنگ: محمد اعظم طارق بدخشانی حفظہ اللہ

جلد اول

طبع: اوّل

تعداد: ۱۱۰۰

تاریخ الطبع: ۱۰ رمضان ۱۴۳۲ھ ۱۰، اگست ۲۰۱۱ء

الناشر: مکتبۃ الیمان دار القرآن پنج پیر صوابی پاکستان

فون: ۰۹۳۸،۲۲۱۸۰۳

دار القرآن پنج پیر ویب سائٹ website: www.panjpir.org

مطبع: اشاعت اکیڈمی عبدالغنی پلازہ محلہ جنگی پشاور
۰۹۱،۲۵۸۰۳۲۵

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(اعتذار)
یہ جلد اول کے صفحہ ۳۰۹ نہ
رو صفحوں یہ غلطی سے حصہ دوم
لیکھے گئے سے دو۔ آئندہ ایڈیشن
کئے۔ اصلاح کر دی گئی ہے۔
شکریہ

بسم اللّٰہ الرحمن الرحیم

سریزه

الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتٰب ولم یجعل له عوجاً، والصلوٰة والسلام علی رسوله مبشراً ونذیراً وداعیاً الی الله باذنه وسراجاً منیراً، وعلی اٰله واصحابه اجمعین وعلی من تبعهم باحسان الی یوم الدین.

اما بعد ـــــ د بنی نوع انسان ژوندتیرول بغیر د قانون او ضابطے نه مشکل او گران وو، خو دغه قانون که د انسان جوړ شوے قانون وی، نو دا وقتی طور فائده مندشی، خو دوام نه لری بلکه وقتی طور هم ناقص او دیو څو کسانو د رائے برابروی لیکن که دا قانون او ضابطه دهغه ذات د طرفنه وی چه هغه دا مخلوق پیدا کړے دے نو هغه ذات د بنی نوع انسان، په هر ضرورت فائده او نقصان عالم دے نو دا قانون به مداومت لری حکه چه پدے کښی د انسان د جوندار ود دنیا او آخرت تولے لارے گودرے خودلے شوے دی، حکاره خبره ده چه هغه قانون د الله تعالیٰ کتاب قرآن کریم دے او دا یو مکمل ضابطه حیات دے، خو د افسوس خبره داده چه قرآن کریم صرف د تلاوت د پاره گرخولے شوے وو، او د دے مقاصد او مطالب او دهرے زمانے سره لگول او په هره زمانه کښی پدے باندے د مخلوق علاج کول پریخودے شوے وو الله تعالیٰ دے، خما په والد محترم حضرت العلامه شیخ المشائخ شیخ القرآن والحدیث مولانا محمد طاهر رحمه الله رحمتونه اوکړی چه هغوی پدے صدے کښی د قرآن فهمی تحریك او چلولو او په لکهونو شاگردان ئے

پیدا کړل چه ددنیا په مختلفو ملکونو کښې هغوی دقرآن کریم درسونه

کړی،څه په څېله،

سعودی عرب، دبی، شارجه، الفجیره، العین، دوحه قطر، ابوظبی، ملیشیا، چین

العرض چه کوم ملك ته لاړیم نوهلته دحضرت شیخ القرآنؒ والد محترم

شاګردان دقرآن کریم درسونه کوی په هغې شاګردانو کښې یوادنی شاګرد

څه هم ووم چه مادخپل والد محترم نه دیرش ۳۰ څله قرآن کریم ویلے

دے اوپه هردرس کښې ماڅه ناڅه نکات اواهمے خبرے په پښتوژبه

کښ لیکلے دی اوبیاوخت په وخت چه کله دحضرت شیخ القرآنؒ دوفات

نه بعدماپه ۱۹۸۷ ،کښې درس قرآن شروع کړونوپدے لیکلو کښې مے

کمے اوزیاتے هم کولو، ددوستانو اصرارو و چه دامشکلات القرآن منظر

عام ته راشی،نو دهغوی دتمنا پوره کولواودحضرت شیخ القرانؒ د صدقه

جاریه په نیت موښردچهاپ کولواراده وکړه، اوددے دپاره ما نوم،

"تنویر الجنان فی مشکلات القرآن "منتخب کړو، که پدے کښې څه قسم

غلطی وی نو څه دعلماء کرامونه امید کوم چه مابه خبر کړی او آئنده به پل

ایډیشن کښې موښردهغے ازاله اوکړو ځکه چه بغیر دالله تعالی د کتاب نه بل

کتاب دغلطی نه خالی نه وی

په آخر کښې، څه دخپل خصوصی شاګردمولوی محمداعظم طارق بدخشانی

شکریه اداکوم چه هغه ددے کتاب کتابت په کمپیوټرو کړوالله تعالی دے

ددے اجر په دنیا او آخرت ورکړی آمین ثم آمین،

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

تفیسر سورۃ الفاتحة

مکی سورت دے په نزول کښې ه پس دسورۃ مدثر نه نازل دے،

اول موږ دا بیانوو چه قرآن کریم کوم ترتیب سره زموږ تاسو مخے ته پروت دے پدی ترتیب باندې لوح محفوظ کښې هم وو، خو کله چه قرآن به نازلیده نو هغه آیتونه به راتلل چه د کوم ضرورت وو او سره د دې به ئې نبی علیه السلام ته داسې ووئیل چه دا آیت فلانی ځائې کښې دے، د دې مثال داسې دے لکه یو هلك د ډاکټری کورس کوی نو اول د سر علاج بیا د مرئی علاج، بیا د ګیډے علاج زده کوی خو کله چه وطن ته راشی او هغه ته د ګیډے مریض راشی نو هغه ته د ګیډے علاج کوی، نه اول د سر دارنګه د مقرر مثال دے چه د قرآن کریم نه هغه آیتونه راخلی چه د هغه د موضوع موافق وی نو د قرآن کریم به هم هغه آیتونه راتلل چه هغې ته به ضرورت وو، پس د دې نه موږ به هر سورۃ په ابتداء کښې پنځه خبرې ذکر کوو، انشاء اللہ،

اول ..... ربط د سورۃ چه د دې سورۃ مخکښې سورۃ سره څه مناسبت دے،

دویم ..... امتیازات د سورۃ چه دا سورۃ د نورو سورتونو نه په څه خبرو ممتاز دے،

دریم ..... دعوی د سورۃ چه د دې سورۃ کښې مرکزی او مقصودی مسئله څه ده،

څلورم ..... تقسیم د سورۃ او خلاصه د سورۃ یعنی سورۃ په څو حصو تقسیمول او د هغه تجزیه ذکر کول.

پنځم ..... مشکلات د سورۃ

ربط باره کښې علامه سیوطیؒ المتوفی ۹۹۱ وائي،
(واعلم انّ علم المناسبة بين السور علم قل التفات المفسرين فيه لدقته)
امام فخر الدين الرازيؒ وائي
(اكثر لطائف القرآن مودعة في الترتيبات والروابط)
مفسرينو پدې مستقل کتابونه هم ليکلي دي لکه علامه ابو حيان جعفر بن الزبير المتوفی ۷۰۸ پدې (البرهان في مناسبة سور القرآن) ليکلے دے او امام برهان الدين ابراهيم بن عمر البقاعي المتوفی ۸۸۵ھ په شل جلده کښې نظم الدرر في تناسب السور ليکلے دے جلال الدين السيوطيؒ المتوفی ۹۱۱ پدې تناسق الدرر في تناسب السور ليکلے دے ،او اسرار التنزيل کښې هم ورته اشارے کړې شيخ ابوبکر النيشابوريؒ ته وائي چه علماء دبغداد دې طرف ته توجه نده کړې شاه محمد حکيم القزوينيؒ چه د جلال الدينؒ شاګرد وو هم دې روابطو او مناسبتونو ته اشارے کړې دي امام فخر الدينؒ په تفسير کبير کښې اشارے کړې
تفسير قرآن کريم دپاره څلور طريقے دي
۱ تفسير القرآن بالقرآن
۲ تفسير القرآن بالحديث
۳ تفسير القرآن باقوال الصحابةؓ
٤ تفسير القرآن باقوال التابعين
دريمه خبره داچه په ځائي کښې دمفسرينو کرام اقوال وي نو شيخ القرآنؒ چه کوم قول ته ترجيح ورکړې وي هغې ته به ترجيح ورکوم او دهغه

تائید کښې به د مفسرین اقوال پیش کوم انشاء الله.

ربط — ربط د سورة ماسبقه سره محکښې سورة نشته نو مونږ اسماء د سورة فاتحه او فضیلت ذکر کوو. د دې سورة ګڼ نومونه دی او ګڼ نومونه دلالت کوی په عظمت د شی باندې.

اسماء السورة الفاتحه

الفاتحة — داورته ځکه وائی چه په د سورة شروع کیږی.

الشافية — داځکه چه په دې سورة کښې شفاء ده د خلقو دپاره.

الكافية — داځکه چه دا سورة دنیا او آخرت کښې کافی دے.

الرقية — داځکه ورته وائی چه دا سورة دم دے لکه ابوسعید خدری یو قوم ته لاړو او هغوی ورته میلمستیانه وه ورکړی نو د هغوی مشر ړوند او چیچلو نو هغه کسان دوئی ته راغلو نو ابوسعید خدری ورسره لاړو او هلته ئے اووه ځله سورة فاتحه پرے دم کړه نو هغه جوړ شو بیا هغه مشر ورته دیرش چیلئی ورکړے نو دوئی ترے واخستی.

(د دې روایت نه دم کړ دلیل نیسی په اجرة علی الرقیة باندې مونږ وایو چه دینه دلیل نیول ندی صحیح یو د دې وجے نه چه دا دارالحرب وو، او دارالحرب نه مال په هر طریقه راښکل جائز دے دوجے نبی علیه السلام ورته اویل.

(اجعلولی فیها سهما) نو پیغمبر ﷺ به دم کښې څه حصه وه خو دا مال فئی وو.

وافیه — داځکه چه په اعتبار د مضامینو پوره دے.

واقیه — دا سورة بچ کوونکے د جهنم نه دے.

الصلوة ــ داځکه چه مانځه کښې لوستے شی،

الحمد ــ داځکه چه دا اول سورة دے چه هغې کښې حمد دے،

الکنز ــ دا سورة هم خزانه ده دعلومو،

سبع المثانی ــ ځکه دا ۷، آیاتونو دی او بیا بیا ویلے شی په هر رکعت کښې،

اساس القرآن ــ بنیاد،

ام الکتاب ــ ام وائی اصل ته لکه عرب پردے ددماغو ته ام الدماغ وائی،

اومکے ته ام القری وائی ځکه چه هغې ته خلق راجمع کیږی او یاده چه دنیا ترے خوره ده نودی سورة ته ام الکتاب وائی ځکه چه د قرآن ټول مضامین پکښې جمع دی،

امتیازات السورة

(۱) ــ دا سورة ممتاز دے په ګڼړو نومونو باندی،

(۲) دارقطنی دی باره کښې وائی چه څومره صحیح روایات دی سورة باره کښې راغلی دی، دومره د بل سورة بارے کښې نشته،

قال علیه السلام فیها انه لم ینزل فی التوراة ولافی الانجیل ولافی الزبور ولافی القرآن مثلها،

(۳)..... سعیدبن المعلیؓ نه په صحیح بخاری کښې اوږدروایت دے قال علیه السلام لأعلمنك سورة هی اعظم سورة فی القرآن قال الحمدلله رب العالمین هی السبع المثانی والقرآن العظیم،

(۴)..... حدیث دابو هریرةؓ کښې راځی چه نبی علیه السلام ابی بن کعبؓ ته اووے

الاعلمنّك سورة ماانزل فی التوراة ولافی الانجیل ولافی الزبورولافی القرآن مثلها پس زه امیدساتم چه دمسجد دوتونه مخکښی لیے درته وښائیم اوبیانبی علیه السلام اووے چه مانخه کښی ته څه والی نوابی بن کعبؓ سورة فاتحه ولوستله فقال علیه السلام (والذی نفسی بیده ماانزل فی التوراة ولافی الانجیل ولافی الزبورولافی القرآن مثلها انهاالسبع المثانی والقرآن العظیم الذی اوتیته)

(۵) ـــ امام بیهقیؒ المتوفی ۴۵۸ھ شعب الایمان کښی حسن بصریؒ نه اسنادحسن سره نقل کوی څه والی (انزل مائة واربعة کتب ثم اودع علومهافی اربعة منها التوراة والانجیل والزبوروالفرقان ثم اودع علومهافی المفصلات ثم من المفصلات فی فاتحة الکتاب فمن علم تفسیرهاکان کمن علم تفسیرجمیع الکتب المنزلة)

د قرآن کریم ټول علوم په سورة فاتحه کښی جمع دی اودی دپاره ګرو جوړه دی (ددی وجے نه ورته ام القرآن والی)

دو لــــــــــــــس وجهــــــــــــــے

اوله وجه ـــ قرآن کښی چندمضامین ذکر کوی اوهغه سورة فاتحه کښی ذکر دی

(۱) ـــ علم الاصول چه دهغه مداردی په معرفت دالله اودهغه د صفاتو اوهغی ته اشاره په (الحمدلله رب العالمین) سره،

(ب) ـــ معرفة النبوات، اوهغی ته اشاره په (صراط الذین انعمت علیهم) سره،

(ج) ـــ معرفة المعاد، اودیته اشاره په (مالك یوم الدین) سره،

(د) ـــ علم العبادات، اودیته اشاره په (ایاك نعبد) سره،

(ه) ـــ علم القصص والاخبار، اودیته اشاره په (صراط الذین انعمت علیهم

غير المغضوب عليهم ولا الضالين)سره.

(۲) دویمه وجه ،امام غزالیؒ المتوفی۵۰۵ھ په خپل تفسیر جواهر القرآن کښې ذکر کوی چه قرآن کښې (۱۰) لس علوم ذکر کیږی.

التزكية	ذكر المعاد	معرفة الأفعال	معرفة الصفات	معرفة الذات
احكام الفقهاء	محاجة الكفار	ذكرغضب الأعداء	ذكرنعمة الأولياء	التحلية

اوّل اته مضامين سورة فاتحه کښې ذکر دی او دوه آخری نشته لیکن ،شیخ القرآن وائی چه دے پوه نه شو بلکه د ا آخری مضامین هم په فاتحه کښې اياك نعبدو اياك نستعين کښې ذکر دی (وشیخ القرآنؒ (سمط الدرر کښې) وائی چه دازه یواځے نه وایم بلکه دا، کماذکرعن السیوطیؒ او دینده نه غلطی کیږی(فسبحان الذی لاینسی)

امام غزالیؒ خپله هم اقرار کړے دے چه ما عمر ضائع کړو.

(وقد ضيعنا شطراً صالحاً من العمر في تصنيف الخلاف منه وصرفنا قدراً صالحاً منه الى تصانيف المذهب وترتيبه الى بسيط ووسيط ووجيز)

او دهغه شاګرد قاضی ابن العربی المغافری المتوفی۵۴۳ھ وائی (شیخنا ابو حامد دخل في بطن الفلاسفة ثم اراد ان يخرج منهم فما قدر)التاج المكلل.

او علامه ابن تیمیه په خپل کتاب الرد على المنطقين صفحه ۵۱۰ کښې وائی.

امرضه الشفاء(الشفاء كتاب ابي علي بن سينا)

(۳) دریمه وجه ،دا سورة مشتمل دے په حمد،ثنا،تحمید،استعانت او دعاء باندلکه حدیث کښې هم راغلی قسمت الصلاة بيني وبين عبدي ځکه چه اوّل اوصاف دالله دی اوبیاسوال د بنده ذکر کوی.

(٤) خلورمه وجه، قرآن په درے اقسامو مشتمل دے،

(الف)......الأسماء والصّفات، (ب) ......وعدوعيد، (ج)......احكام،

اول ته اشاره په الحمدلله الرحيم سره دويم ته په مالك يوم الدين سره او دريم ته په

اياك نعبدو اياك نستعين سره،

(٥)......پنځمه وجه ......آياتونه دقرآن په دوه قسمه دی،

(١) ......علمي (٢) ......عملي (بعضو باندصرف علم ضروری وی لکه اسماء

دالله) نو فاتحه په دواړو مشتمله ده په اول باندی (الحمدلله تامالك يوم

الدين) دويم باند (اياك نعبدو اياك نستعين)،

(٦) ......شپږمه وجه ......(ابو عبدالله المازنیؒ) قرآن په دروقسمو باندے دے

(١) ......الٰهيات (٢) ......نبوات (٣) ......اوامر او نواهی،

قرآن کښی دادرے واړه کله يو ځائی ذکر کوی لکه سورة فاتحه په دی درے

واړو مشتمله ده اول ته اشاره په (الحمدلله رب العالمين) سره،

دويم ......(نبوات) ته اشاره په لسو نکتو دا ثبات الرسالة سره (دالس تکی به راشی)

دريم ......(او امر او نواهی) ته اشاره په (اياك نعبدو اياك نستعين) سره،

(٧) ......اوومه وجه (ابو عبدالله المازنیؒ) قرآن په درو حصو تقسم دے

(١) ......قصص (٢) ......احكام (٣) ......اوصاف، او سورة فاتحه کښی دادرے

واړه اقسام شته اوّل ته اشاره په (الذين انعمت تا ولا الضآلين) سره،

دويم ته اشاره په (اياك نعبدو اياك نستعين) سره،

دريم ته اشاره په (الحمدلله تايوم الدين) سره،

(٨) ......اتمه وجه، قرآن کښی مقصود دی خبرامور دی

(الف) الهیات(ب) معاد(ج) نبوات(د) اثبات القضاء والقدر لله تعالی،

اول امرته په سورة فاتحه کښې اشاره کوی په (الحمدلله رب العالمین الرحمن الرحیم)سره.

دویم امرته اشاره په (مالك یوم الدین)سره،

دریم ته اشاره په (اهدنا الصراط المستقیم) سره(صراط مستقیم نه مراد یا اتباع د پیغمبر علیه السلام ده)او څلورم ته اشاره په ایاك نعبدو ایاك نستعین سره(ځکه چه دا آیت دلالت کوی په نفی د جبر او قدر باندې)

(۹) نهمه وجه ،صاحب کشاف(محمود بن عمر بن محمد بن احمد الزمخشری المتوفی ۵۳۸ وائی چه قرآن کښې ثنا ،صفت ،اوامر ،نواهی ،وعد ،وعید ذکر کیږی اوهغه سورة فاتحه کښې شته،

(۱۰) لسمه وجه(قاضی بیضاوی)قرآن کښې دوه قسمه احکام بیانوی،

(۱) احکام نظریه(۲) احکام عملیه (د اوّل تعلق عقیدې سره دې دویم تعلق عمل سره دې او دا دواړه سورة فاتحه کښې ذکر کوی احکام نظریه په اوّل درو آیاتونو کښې او احکام عملیه په ایاك نعبدو ایاك نستعین کښې(وایضا مراتب الابرار وشقاو الأعداء هما فی الفاتحة،

(۱۱) یوولسمه وجه(علامه طیبی)قرآن په څلورو علوموباندتقسیم دې،

(۱) علم الاصول(یعنی معرفة لله وصفاته)(۲)علم الفروع،

اوّل ته اشاره په (الحمدلله رب العلمین الرحمن الرحیم)سره

دویم ته اشاره په (ایاك نعبد)سره،

(۳)...... علم الأخلاق چه سړے کمال ته پری رسی او دا په ایاك نستعین اهدنا الصراط المستقیم) سره بیانوی،

(٤)...... علم القصص والاخبار او دا په (انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضآلین) سره بیانوی،

(۱۲)...... دولسمه وجه (شیخ المشائخ مولانا حسین علیؒ) قرآن په، څلورو حصو تقسیم دے او هره حصه شروع ده په الحمدلله سره،

(الف)...... اوله دسرنه سورة انعام پورے وفیها خالق لکل شیء هو الله

(ب)...... دویمه دسورة انعام نه ترسورة کهف پورے په دی کښی اصل مسئله مربی لکل شیء هو الله

(ج)...... دریمه دسورة کهف نه سورة سبا پورے پدی کښی اصل مسئله مبرك فی کل شیء هو الله

(د)...... څلورمه حصه دسباء نه تر آخره پورے په دی کښی دوه مسئلے بیانوی،

(۱)...... اثباة القیامة (۲)...... نفی الشفاعة القهری،

ذی ټولو حصو ته سورة فاتحه کښی اشاره کړی اوله ته اشاره په الحمدلله سره دویم ته اشاره په رب العلمین سره دریم ته اشاره په الرحمن الرحیم سره څلورم ته اشاره په مالك یوم الدین سره،

دعوی السورة الفاتحه

اثبات د توحید هغه ذکر دے په ایاك نعبد و ایاك نستعین

خلاصه السورة الفاتحه

په دی سورة کښی مقاصدار بعه عالیه ذکر کوی،

(۱) اثباة التوحید په ینځو صفاتو سره الله، رب، رحمن، رحیم، مالك،

(۲) اثباة الرسالة په لس نکتو سره،

لس نکتے د اثباة الرسالة

(۱) — الحمدللّٰه مونږ ته طریقه دحمدنه وه معلومه محمودنه وو معلوم نو پیغمبر مونږ نه وښودل،

(۲) — رب العلمین اللّٰه زمونږ رب دے تربیت په دوه قسمه دے،

(۱) — تربیت بدنی (۲) — روحانی،

نو بدنی تربیت دپاره ئے زمکه کښی اشیاء پیدا کړل او روحی تربیت دپاره ئی انبیاء علیهم السلام رالیږلی دی،

(۳) — الرحمن الرحیم اثباة الرسالة داسے شان چه د اللّٰه مهربانی عامه ده چه د انسان بدن خیال ساتی نو د روح خیال هم ساتی اللّٰه وائی،

(ومآارسلنك الا رحمة للعالمین)

(٤) — مالك یوم الدین سره اثباة الرسالة ته اشاره داسے شان چه که اللّٰه انبیاء نه وی رالیږلے نو قیامت کښی سزا ولے ورکوی (یوم الدین معنی ورځ دجزا او سزا) لکه سورة بنی اسرائیل ۱۵، مائده ۱۹، نساء ۱٦۵، قصص ٤۷،

(۵) — ایاك نعبد سره اثباة الرسالة ته اشاره مونږ ته لار دعبادت نه وه معلومه ځکه چه په عقل عبادت نه معلومیږی، مسلم الثبوت کښی وائی۔

فان العقل لا تستقل بمعرفة الشرائع ځو لیکی عقل او نقل دواړه منځ کښی

اتفاق شته حوځکه عقل سلیم وی پدی علماو کتابونه لیکلی دی لکه شاه ولی

الله حجة الله البالغة او علامه ابن تیمیه (دفع التعارض بین العقل والنقل)

نامی کتاب لیکلے دے۔

علامه ابن قیمؒ دهغه باره کښی وائی

فاقرأ کتاب العقل والنقل الذی ما فی الوجود له نظیر ثان

او مبتدعین ځکه غرق شول چه پیغمبر طریقه ئی پریخوده او عقل پسے روان

شول لکه سورة جاثیه ۱۸ او ګوره ائمه کرامؒ مبتدعین نه ور بلکه هغوئی

مظهر للشریعة و شیخ القرآنؒ سمط الدرر کښی وائی وقیاس الائمه مظهر

للحکم الشرعی لیس بمخترع للبدع کما یظنُّ

(۶)..... ایاك نستعین، مونږ ته د استعانت طریقه نه وه معلومه نو پیغمبر را اعلوم مونږته ئی

وښودل،

(۷)..... اهدنا صراط المستقیم، صراط مستقیم اتباع د پیغمبر ده نو معلومه شوه چه

الله پیغمبر رالیږلے دے۔

(۸)..... صراط الذین انعمت علیهم، منعوم علیهم مونږ ته نه وو معلوم کله چه الله

پیغمبر راولیږل کومو خلقو چه هغه تابعداری وکړه نو مونږته معلوم شول،

(۹)..... غیر المغضوب علیهم، مغضوب علیهم مونږ ته پته نه وه نو مونږته ئی پیغمبر

راولیږل،

(۱۰)..... ولا الضآلین، مونږته ضآلین نه وو معلوم الله پیغمبر راوستول مونږته ئی

وښودل،

۳)..... صداقة القرآن، په اهدنا الصراط المستقیم سره بیانوی (مراد د صراط مستقیم

نه اتباع دقرآن ده)

(٤) اثبات القیامة،په مالك یوم الدین سره کوی او درے ډلے ذکر کوی.

(١) منعوم علیهم(٢) مغضوب علیهم(٣) ضالین.

روابط بین الآیات

(١) الحمدلله،حمدونه ولے رایم ځکه چه رب العالمین دے،

(ب) الحمدلله،حمدونه ولے وایم ځکه چه الرحمن الرحیم،

(ج) الحمدلله،حمدونه ځکه وایم چه مالك یوم الدین،

اوس که دپنځو صفاتو والا ذات راضی کوے نو ایاك نعبدوایاك نستعین نوعبادت ئی ځنګه وکړم اهدناالصراط المستقیم دپیغمبرپه طریقه یاندقرآن په طریقه باند که دادی او کړل نوسترګی به دی روښانه شی ډلے به درته معلومی شی،

(١) منعوم علیهم(٢) مغضوب علیهم(٣) ضآلین،

دادرے ډلے وپیژنه،

(٢) اول توحیدفی الالوهیت دے په الحمدلله کښی،

(٣) بیاتوحیدفی الربوبیت دے په ربّ العٰلمین کښی،

دارنګه توحیدفی الأسماء والصفات په پنځو صفاتو سره

(الله، رب ،رحمٰن رحیم، مالك)

اول پنځو صفاتو سره عقیده سمه کړه بیاهغه نه پس عبادت دالله کوه ځکه الله وائی (وقدمناآلی ماعملوامن عملٍ فجعلنه هبآءً منثوراً)بل ځائی وائی

(ومن یعمل من الصّٰلحٰت وھومومن فلاکفران لسعیه) نو الله عبادت داپه ایاك

نعبدو ایاك نستعین سره ذکر کوی(استعانت من الله هم عبادت دے) بیا راشه

تنظیم سره تعلق ویسه اهدنا لصراط المستقیم سره،اوبالیکاټ وکړه دنا

کاره خلقو نه غیر المغضوب علیهم ولا الضآلین،

عبدالرحمان باباهم وائی،

نه کیږی خانانو ملنګانو سره کلی چرته عزیز خان چرته ملنګ عبد الرحمان

(٤) په سورة فاتحه کښی طریقه دسوال ښائی دسائل سوال دپاره چندشرائط دی

(١) یوجه دجانه سوال کړی دهغه تعریف وکړی،

(٢) دویم خپل ضرورت دهغه سره وکړی،

(٣) دریم داچه خپل حاجت ورته وړاندی کړی(لکه داډیونس علیه السلام

سوال کښی جمع دی (ان لااله الاانت سبحانك انی کنت من الظالمین)اوداټول

سورة فاتحه کښی شته،

اوّل شرط په اسماء خمسه سره،

دویم شرط په ایاك نستعین سره،

دریم شرط په اهدنا الصراط المستقیم صراط الّذین)سره،

٥) احکام دوه قسمه دی احکام عملی احکام علمی اوّل علم وی بیا عمل

نو سورةفاتحه کښی هم دواړه قسمه بیانوی احکام علمی په اسماء خمسه

سره او احکام عملی په ایاك نعبدو ایاك نستعین سره،وایاك نستعین سره،

اوبیا (اهدناالصراط المستقیم) کښی تیوری(tewrey)ده،

او(صراط الّذین انعمت علیهم)سره پریکټیکل(prqctical)دے، لکه کالج

کښی هلکانو ته اول تیوری (tewre) بیانی بیا پریکټکل (practical) کوی، (الحمدلله) په دی کښی یو څو بحثونه دی،

(۱)...... بحث په الف لام کښی (۲)...... بحث په حمد کښی (۳) بحث په صفت دالوهیت کښی او ډایه ترتیب ذکر کول،

(۱)...... بحث په الف لام کښی بعض خلق چه کله د ال، په الحمد کښی معنی کوی نو وائی چه ټول صفتونه الله لره دی، دایه هغه وخت کښی چه الف لام استغراقی شی خو مونږ وایو چه دانه دے صحیح چه الف لام داستغراق دپاره شی ځکه صفات چه څومره دی دایه درے قسمه دی،

تـــقـسـيـــم الـــصـــفـــات

(۱)...... اول صفات مختصه دالله تعالی پوری لکه خالق، رازق، قادر،

(۲)...... دویم صفات مشترکه بین الخالق والمخلوق داصفات ظاهرامشترك دی خومخلوق ته چه نسبت کوے نو جداحیثیت لری او الله تعالی ته چه نسبت ئی کوے نو جداحیثیت لری لکه نظر دابراهیم علیه السلام باره کښی راځی (فنظرنظرة فی النجوم) او دالله تعالی په باره کښی راځی، (لننظر کیف تعملون) خو دمخلوق دنظر په ظاهراسبابو او دخالق نظر بغیر دظاهراسبابو دے،

۳)...... صفات مختصه للمخلوق لکه کثرة الاولاد، عقم (شنډوالے) نوکه دامعنی اوشی چه ټول صفتونه الله لره دی نو صفات مختصه بالمخلوق به هم ثابت شی الله لره بلکه دلته الف لام عهدخارجی دی او معهودپه دی خاص

اومناسب صفات دالله تعالى دى لكه څرنګه سيدعلامه هروىؒ ذكر كړى دى

اوپه دى روسته لِلّٰه كښې لام جاره دپاره دتخصيص دليل هم ده چه تخصيص

دحمدپه الله تعالى پورې كوى نومرادصفاتي مخصوصه دالله تعالى دى،

نومعنى داچه صفات دالوهيت خاص الله تعالى لره دى،

(۲) — بحث په حمد كښې قرآن كريم اثبات دحمدپه ډيرعجيب اندازسره كوى

كله پس ددلائلونه كله پس دهلاكت دظالم نه كله پس دوصول الى الجنة نه

اوّل — پس ددلائلونه لكه سورة الجاثيه ايت ۲۷ (ولِلّٰه ملك السَّمٰوٰت والارض)

دلائل ذكر كړى نوحمدپرې تفريع كړى ايت ۳٦ (فللّٰه الحمد)هلته هم د

سورة فاتحه مضمون دے خوطرزبدل دے،

نوسالك وائى

به هررنگى كه خواهى جامه مى پُوْشىْ من اندازقدت راميشناسم

سورة لقمان ايت ۲٦ ،عنكبوت ايت ٦۳(فاحيابه الارض)دلته حيات ثابت

دے زمكے لره خولیكن اوړى خونه دارنگه سورة روم ۱۸ دلته وائى چه حمد

په كوم وخت كښې وايئ نو(فسبحان الله حين تُمْسُوْنَ وحين تصبحون وله

الحمدفى السمٰوٰتِ والْاَرْضِ وعشيًاوَّحِيْنَ تُظْهِرُوْنَ) سحرماښام دالله

حمدونه وايه چه مونځ كوى نواوّل (سبحٰنك اللّٰهم)اوبيا الحمد للّٰه وائى

دلته هم اوّل فسبحان الله اوبيا(وله الحمد)ذكركوى دمانځه په مطلب خان

پوهه كړه،چه نبى عليه السلام به مونځ كولونو سينے به ئى جوش وهلو

څكه چه په مطلب پوهه وو امام بخارىؒ چه كله بخارى ختموى نوحديث

راوړى،

(کلمتان خفیفتان علی اللسان ثقیلتان فی المیزان حبیبتان الی الرحمن سبحان الله وبحمده سبحان الله العظیم)

دلته ئې دوخله سبحان الله اووې او نفی دشرك ئې پرې او کړه او نبی علیه السلام به چه په اوچت خالی ځنلو نو(الله اکبر) به ئې ویلو ددې وجه داوه چه خرمره هم اوچت او ځیژم نو الله لوئی دې او اوچت دې او چه ښکته به راتلل نو سبحان الله ئې ویلو، ددې وجه داوه چه که څومره پاسه وځیژم نو الله لوئی ده او که ښکته ډیر لاړشم نو الله دزوال نه پاك دې نو هروخت الله لره حمدوایه کله چه خوب نه پاسې نو(الحمدلله الذی احیانا) دارنګه دمجلس په اخیره کښې وایه (سبحانك اللهم وبحمدك) دارنګه درزق دخوراك نه پس وایه(الحمدلله الذی اطعمنا) دارنګه کاری نه ده ځنلو نه پس وایه (سبحان الذی سخرلنا) او دارنګه دپریشان حالی په نظرراتلونه پس وایه (الحمدلله الذی عافانی) دارنګه سورة انعام اول کښې وائی حمدونه دی هغه ذات لره چه اسمان اوزمکه ئې پیدا کړی دی اوتیاره او رڼائې پیدا کړی ده نو اوس وائی حمدونه هغې ذات لره دی چه قرآن ئې رالیږلې ده او دی رڼاګانې راوستلی دی دارنګه سورة کهف ۱، سورة سبا ۱، فاطر ۱۔

دریم... دارنګه پس دهلاکت دظالم نه حمدوایه لکه سورة نمل ۵۹، مومنون ۲۸، انعام ٤٥، صفت ۱۷۹، ۱۸۲ (سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ) مانخه ته نیت تړلو نه پس (سبحانك اللهم) وبل دی او اخر کښې سلام (وَسَلٰمٌ عَلَی الْمُرْسَلِیْنَ) او مینځ کښې فاتحه (وَالْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ)

دریم دارنګه پس دوصول الی الجنة نه لکه سورة یونس ۱۰، فاطر ۳۳، ۳٤ چه

دنیا کښې ئے مونځ کړے وې نو جنت کښې به هم داخیږے کوی.

(۳)...... بحث په صفت دالوهیت او په اثبات دهغه کښې.

لِلّٰه کښې لام جاره دپاره دتخصیص دے چه مناسب حمدونه الله له ده دی

اله چاته وائی چه زړونه ورته عاجزی کوی.

معنی الاله

(۱)...... علامه ابن قیمؒ دی باره کښې وائی.

(فانّ الاله هو المستحق بصفات الكمال المنعوت بنعوت الجلال وهوالذى تاله القلوب اليه وتصمد اليه بالحب والخوف والرجاء)

(۲)...... علامه ابن تیمیةؒ لیکلی دی په العبودیه ص ٦ کښې

(فانّ الاله هوالذى تاله القلوب اليه بكمال الحب والتعظيم والاجلال والاكرام والخوف والرجاء)

(۳)...... محمد بن وهب الدنوریؒ داله معنی کوی.

(الخلق يالهون اليه عند قضاء الحوائج والشدائد)

(٤)...... شیخ عبدالقادر جیلانیؒ په الفتح الربانی صفحه۸۷ کښې فرمائی،

(كل ماتعتمد عليه فهوالهك و كل شيء تخاف منه وترجوه فهوالهك)

خوف، طمع، محبت بغیر ظاهری اسباب نه دالله تعالی نه کوه خکه وائی

که دے دطمع دمخلوق ددره پریخوه بادشاهی دمبارك شه که گدائی

دارنگه اله چه زړونه ورته اطمینان حاصلوی لکه عرب وائی،

(أَلِهْتُ الى فلان اى سكنت اليه او اله الفصيل) هغه وخت وائی چه کله بچے

مورنه جداشی اوهغه چغه اوهی، دالوهیّت صفت الله تعالی قرآن کښې خان د

پاره لابنوی او د غیرنه ئے نفی کوی،

اثبات الالوهیة لله تعالیٰ

لکه سورة بقره ۱۶۳ (والٰهکم اله واحد لااله الاهو الرحمن الرحیم)
سورة فاتحه کښی ویلی دی (الحمدلله الرحمن الرحیم) نو ایت ۱۶۳ کښی
مضمون بدلوی چه ذهن کښې قرار ونیسی دارنګه سورة بقره ایت ۲۵۵
العمران ۲، ۹۸، نساء ۸۷، ۱۷۱ (ولاتقولوا ثلثة) شاه ولی الله فرمائی،
(ماهن بلدة الاولها الهة تعبد) او کوره نصاراؤ درے خدایان بولی روح الله مع
کرل ئی صباهم دغه ترتیب دے چه دربار دریوته غوتی ورکوی او ددی
الفاظو مصداق جوړشوے دی چه کلی په کلی، کوتک په ولی، سپو دربے
غپلی، هرخالی شرمیدلی،
دارنګه سورة مائده ۷۳، انعام ۱۹ (لانذرکم به) انذار داسے چه ورته اوائی چه
داقول اوفعل شرك او بدعت دے، دا مه کوه خکه ددے عاقبت جهنم دے
دارنګه سورة طٰه ۹۸، سورة ص ۶۵، حشر ۲۲، مزمل ۱۸، مریم ۴۲ "
(اذقال لابیه یابت لم تعبد مالایسمع) دارنګه سورة شعراء ۷۲، عنکبوت ۱۶
انبیاء ۶۵ (ثم نکسوا علی رء وسهم) ابراهیم علیه السلام یودے لیکن د
پوره قوم سره ئي مقابله راشلیده دارنګه انعام ۷۴ سورة زخرف ۲۵،
(فانه سیهدین) اعراف ۱۴۸ (الم یروانه لایکلمهم) الله خو دغه خولك وی چه
دغه خبرے کولی شی دارنګه طٰه ۸۹، ۱۷ (ولایملك لهم ضراولانفعا)
الله دغه شان دی چه مالك دنفع او ضرروی،

(رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ)هر كله چه صفت دالوهيت لى خان نه ثابت كړ نو صفت د ربوبيت خان ته ثابتوى چه ره څنگه پالنه كوم نو داسے ئے بل ميخولك نشى كولے او داصفت د غير نه نفى كوى لكه العمران ٨٠ (اربابا)چه بل څوك دى رب ونيولو نو داد كفر عقيده ده(ايامركم بالكفر)او سره ددے چه خان ته مسلمان هم وائى(بعداذ انتم مسلمون)دارنگه سورةانعام ١٤ ،سورة نحل ٧٣،٧١ پدے مسئلے انبياء بحثونه اومناظرے كړى دى لكه موسى عليه السلام،فرعون ته بيان كوى نوفرعون اعتراضونه شروع كړل اوموسى عليه السلام ورله جوابونه وركوى فرعون پوهه شوچه كار وران دے نوحيلو تالى خبوته ئے اووے (الا تستمعون)او دا مقابله شعراء ٢٣ كښى ذكرده بيا فرعون وائى (انّ رسولكم الّذى) كم ضميرلى راوړو څكه (انّ رسول اللّٰه)نه وائى بلكه وائى كوم قاصدچه تاسو ته راستولے شوے دے (لمجنون)دے خوليونى دے دا ددشمن قانون دے چه ستاسپكاوے به كوى موسى عليه السلام لى هم نه پريږدى دائره پرى راتنگه وى ورته وائى (ربكم)ستاسو هم رب دے اوفرعون ته هم جواب وركوى په اشاره سره(ان كنتم تعقلون) دارنگه شعر ٧٩

(الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ)هر كله چه ئے صفت دالوهيّة اوربوبيت ئے ثابت كړو نو اوس صفت درحمانية هم ثابتى اودا صفت دغيرله هم نفى كوى لكه انعام ١٢ (كتب على نفسه الرحمة) په خان ئے مهربانى مقرر كړى ده، حديث كښى راځى(سبقت رحمتى على غضبى)لو آيت اوحديث دواړو

دامطلب دے چہ اللہ تعالی انسان لہ وجود ورکړو انسان دے پوی داسے کارونہ نہ کوی چہ ھغہ د اللہ دغضب سبب ګرځی (پہ دی توجیہ سرہ دا اعتراض بہ وارد نشی چہ پہ ځان ئی مہربانی مقرر کړی دہ او رحمت ئی مقدم پہ غضب دے نو عذاب ولے ورکوی دا رنګہ مؤمن ۷ کښی چہ فرشتے ہم قائل دی پہ رحمت د اللہ (واتبعوا سبیلك) ای القرآن چہ قرآن نہ کیناستہ نو رفرشتے ورلہ مغفرت دعاګانے غواړی او جنت ورلہ ہم غواړی دارنګہ سورۃ فرقان ۵۹ (الرحمن فسئل بہ خبیرا) ای تجدہ خبیرا اللہ نہ غواړہ ھغہ خوشحالیږی۔

اللہ یغضب ان ترکت سوالہ وبنی آدم حین یسئل یغضب

شیخ القرآنؒ پہ ترجمہ دسہیلی کښی پہ طبقات المفسرین کښی ذکر کوی دسہیلی مشہور اشعار دی۔

یَامَنْ یَّرٰی مَافِی الضَّمِیْرِ وَیَسْمَعُ	اَنْتَ الْمُعَدُّ لِکُلِّ مَایُتَوَقَّعُ
یَامَنْ یُّرْجٰی فِی الشَّدَائِدِ کُلِّھَا	یَامَنْ اِلَیْہِ الْمُشْتَکٰی وَالْمَفْزَعُ
یَامَنْ خَزَائِنُ رِزْقِہٖ فِیْ قَوْلِ کُنْ	اُمْنُنْ فَاِنَّ الْخَیْرَ عِنْدَكَ اَجْمَعُ
مَالِیْ سِوٰی فَقْرِیْ اِلَیْكَ وَسِیْلَۃٌ	فَبِالْاِفْتِقَارِ اِلَیْكَ فَقْرِیْ اَدْفَعُ
مَالِیْ سِوٰی قَرْعِیْ لِبَابِكَ حِیْلَۃٌ	وَلَئِنْ رُدِدْتُ فَاَیَّ بَابٍ اَقْرَعُ

(الرحمن) فعلان کښی وزن معنی دعمومیت دہ (الرحیم) فعیل کښی وزن معنی دخصوصیۃ دہ اللہ مہربانی وګړو ځانی تہ دھغہ موافق خپے او غوږونہ او میږی تہ دھغہ موافق خپے او غوږ نہ ور کړی دی۔

(مالك يوم الدين) محكښې صفت دالوهية ،ربوبية اورحمانية ثابت کړل

نواوس صفت مالكيت ثابتوی خان ته اوغیرنه لې نفی کوی دلته مالك يوم

الدين والى اومالك الدنيا نه والی ځکه چه قیامت کښې به ټول بادشاهان،

انبياء اولياء اوټول امتونه به موجودوی نوبیاهم واکدار یوالله وی نودنیا

کښې بطريقه اولى واکداریوالله دے دمالکیت صفت خان ته ثابتوی اوغیرله

نفی کوی لکه سورة الزمر ۶ (خلقكم من نفس واحدة) تاسومې دیو نفس نه

پیداکړی ییے (ذلكم الله ربكم) داالله ستاسورب دے (له الملك) ده لره

اختیار دے چه دانسان خلق ذکر شونوبیا ئې ربوبیت خان ته ثابت کړو

نومالکیت ئې هم ثابت کړوځومره عجیبه ترتیب دے (الله فرمائی چه) خالق

دهرشیء زۀ یم رب دهرشی زۀ یم، مالك دهرشئی زۀ یم نوبیاوالی حاجت

روازۀ یم (لااله الاهو فانّی تصرفون) اوداترتیب سورة فاتحه کښې هم دے

صرف طرز ئې بدل دے فاتحه کښې وائی (الحمدلله) هلته وائی (ذالكم الله)

فاتحه کښې وائی رب العالمين هلته وائی ،ربکم،فاتحه کښې وائي،

مالك يوم الدين،هلته وائی (له الملك)

بوساً لك وائی

به هر رنگی که خواهی جامه می پوشی　　من انداز قدت را میشناسم

دارنگه سورة النسآء ۱۲۶ دلته وائی چه مالك دهر شئی زۀ یم نوعالم پهٔ هر

شئی زۀ یم اختیارد الله تعالى دے دارنگه سورة انعام ۱۲،۱۳ (قل لله)

اختیار صرف د الله تعالى جليږي او ۱۳ کښې وائی (وله ماسکن في الّيل

والنهار) مطلب دادے چه شپه اوورځ راځی هغه الله تعالی ته محتاج دی الله

دى الله دے اختيارمنددار نكه فاطر ۱۳ (ذالكم الله)دفاتحے په شان مضمون
دے نوآخر كښى وائى (لايملكون من قطمير)د كهجورے د يوسكى برابر
هم الله اختيارنه ده وركړے المائده ۱۰ ٤(ان الله له ملك السمٰوت والارض)
اختيارمند دزمكى اواسمانونو يوالله تعالى دے باطل پرست وائى چه نه
زمكه كښى جداجداقلېمونه دى اوجداجداولى سره لى اختياردے دادقرآن
نه خلاف خبره ده،

(ملك يوم الدين)سره اشاره ديته هم ده چه كله الله تعالى واكدار دے نوپه
زوره خلاصول ترى څوك نشى كولے نفى دشفاعت قهرى كوى.

شفاعت په دوه قسمه دے،

(۱) ...شفاعة اذنى (۲) ...شفاعة قهرى،

شفاعت اذنى ديته وائى چه الله تعالى يوكس ته اجازت وركړى چه ته دومرة
كسان جهنم نه خلاصولے شے خوددى دپاره يوڅوشرطونه دى،

(۱) ...يوشرط چه داشفاعت به دالله تعالى په اذن وى،

(۲) ...چه داشفاعت به قيامت كښى وى،

(۳) ...چه شفيع اومشفوع له به دواړه موحدين وى،

(٤) ...اول شفاعت به نبى عليه السلام كوى،

اول شرط بقره ايت ۲۵۵ كښى(الاباذنه)

دويم شرط اول شفاعة به نبى عليه السلام په قيامت كښى كوى لكه حديث
كښى راځى نبى عليه السلام فرمائى چه زه به د الله دربار كښى سجده وكړم
او داسے ثناء به اووايم چه اوس ماته نه ده معلومه ماته به او يلے شى،

(ارفع رأسك يامحمد سل تعطى واشفع تشفع)

نبی علیه السلام لا شفاعة نه دے کړے او باطل پرست وائی چه بابازمونږ شفاعت کوی بلکه داچه چه بابا دد نیانه په ایمان تللے دے ددی پته به قیامت کښې لګی خکه دا خیره کول چه فلانے پیر جنتی دے ،غلطه ده پیر اوولی لا څه کوی چه د صحابی باره کښې هم دانشی ویلے لکه عثمان بن مظعونؓ وفات شو ،نبی علیه السلام دهغه کورته راغلوتپوس ئے وکړو کورواله ورته اووے چه هغه بیمارو و ،وفات شو (و اکرمه الله) اوالله ورته عزت ورکړو نبی علیه السلام ورته اوېل (ومایدریك) تاله څه پته ده چه هغه الله معزز کړو دادیو صحابیؓ باره کښې نوولی وغیره څودرکنار

اوله نبی علیه السلام شفاعة کړے دے ،نه قیامت راغلے دے اونه دشفیع اومشفوع له دایمان پته لګی اومشرك وائی ماله بابا شفاعت کوی ،

موږ شفاعة اذنی منو هرچه شفاعت قهری ئو هغه مونږئه منواوس هم داعقیده لری چه مادفلانی پیر لمن نیولی ده اوهغه به می خلاصوی لکه پنجاب کښې وائی ،

جو پکڑے خدا انجڑا دے محمدؐ جو پکڑے محمدؐ وہ چھڑا سکتا ہے کون

اودا هم وائی ، نبی علیہ السلام سے کوئی چھڑانے والا نہیں ،

دریم شرط ذکردے په سورة طٰه ایت ۱۰۹ کښې ،

څلورم شرط په روایت کښې راځی (انا اوّل من یشفع)

قرآن کریم هم نفی دشفاعة قهری کوی ،

نفی شفاعة .....یعنی په زوره د الله نه خلاصول قرآن کریم کښی ددی رد

دے لکه سورۃ بقره ۴۸ ،دلته شفاعت نه شفاعت دمشرك مراددے دارنګه
بقره(آیت الکرسی)انعام ۵۱ (لیس له من دونه ولی و لاشفیع)
اشکال ... پیغمبروالی (انا اوّلُ من یشفع) دلته والی ولاشفیع جواب ددی نه مراد
شفاعة قهری دے دارنګه انعام ٤ ،مریم ۸۷ ،اعراف ۵۱ ،یونس ۱۸
(لایملکون الشفاعة الامن اتخذا عند الرحمٰن عهداً) ځکه چه مؤحد تللے وی
هغه به شفاعت کولے شی طه ۱۰۹ (الامن اذن له الرحمٰن) انبیاء ۲۸ ،
(الا لمن ارتضی)روم ۱۳ (ولم یکن لهم من شرکائهم شفعاء)دلته ئے
تصریح او کړه چه دوی کوم الله نیولی دی هغه دوئی دپاره شفعاء نه وی
کفاروالی چه موږ دوئی نه وو رامدد کړی دارنګه سجده ٤ ،
سبا ۲۲ ،۲۳ ،زمر ٤٤ ،مومن ۱۸ ،زخرف ۸۶ ،دخان ٤۱ ،نجم ۲۶ ،
انفطار ۱۹ حاقه ۳۵ ، نباء ۳۷ ،
فتاوی مصریه لیکلی دی،
من ظن ان الدعاء عند القبور افضل من الدعاء فی المساجد فقد کفروقد اتفق
ائمة المسلمین بذلك)ص ۵۷
او شاه ولی الله دهلوی فرمائی
کُلُّ من ذهب الی بلدة اجمیراوالی قبر سالارمسعود غازی لاجل حاجة یطلبها ثم
فقد أثم اثماً اکبرُ من القتل والزنا)تفهیمات الٰهیه
سورۃ یٰسٓ ۲۳ صاحب یٰسٓ ولاړدے میدان کښی خپل قوم ته بیان کوی،
لا تغن عنی شفاعتهم شیئاًوّ لاینقذون)پهلنده خبره کښی اوږده خبره راجمع
کوی ځکه چه هوښیاروو (من فقه الرجل ان یقل کلامه)دسلیمان علیه السلام

خط خوموړ لیدلو (قبل ادخل الجنة) او که وه نه یې مونځ کړی دی نه زکوة نه یې حج کړی دی صرف توحید یې بیان کړو نو جنت ورته نصیب شو او دا کله تیر شوی ده علامه تفتازانی فرمائی چه ،رسل عیسی وو ،خو دا خبره غلطه ده ځکه چه عیسی علیه السلام نه پس قوم نه ندی هلاک شوی بلکه دې د عیسی علیه السلام نه مخکښې تیر شوی دی او نوموړې اوس هم ژوندی دی ،نو دشفاعة قهری عقیده دمشر کیو ده لکه یونس ۱۸۰ ،زمر ۳.

(اِیَّاكَ نَعْبُدُ) ربط ماسبقه سره،

(۱) مخکښې یې پنځه صفات دالله ذکر کړل الله، رب، رحمن،رحیم ،مالك ، نو داپنځه صفات او منه نو عقیده به دصحیح شی او عمل به دقابل قبول شی نو ایاك نعبد کښې عمل ذکر کوی ځکه چه عقیده دتوحید نه وی نو عمل قابل قبول نه دی لکه الله تعالی فرمائی،

(وقدمنآ الی ماعملوا من عمل فجعلنه هبآءً منثورا) او بل ځائی فرمائی،

(ومن یعمل من الصّٰلحٰت من ذکر اواُنثی وهومؤمن فلا کفران لسعیه)

(۲)...... ربط مخکښې پنځو صفتونه سره احکام علمی بیان کړل نو ایاك نعبد سره احکام عملی بیانوی،ځکه اول علم دی بیا عمل دی ددې وجې محدثین باب تړی باب العلم قبل العمل دصحابونه منقول دی ،

(تعلّمنا الایمان ثم تعلمنا القرآن) ددی مطلب دا دی چه موږ ایمان مجمل باندا وّل اقرار وکړو نو بیا قرآن نه کیناستو ،

نو بیا احکام علمی دی او بل احکام عملی قرآن کښې دادواړه قسمه دی تر

دی خالی بوزے احکام علمی بیان شول۔

دلته ایاك مفعول دے ،مقدم لے کړو علماء ذکر کوی تقدیم ماحقه التاخیر یفید الحصر والاختصاص ،نو د تخصیص معنی داده چه نعبدك ولا نعبد غیرك (هکذا نقل عن ابن عباسؓ) عبد ،یعبد درے حروفو نه مرکب ده لکه څنګه درے حروف لے دے دارنګه د عبادت درے اجزاء دی 3

الحب ،محبت دوه قسمه دے ،

(۱) یو حب ظاهری اسباب سره چه معبود ورته نه وائی ،

(۲) دویم حب په دی عقیده چه دا خما معبود دے داوّل مثال لکه حب الوالد والولد وغیره دویم مینه د الله سره (دا دویم جزء عبادت دے)

الخوف ،خوف دوه قسمه دے ،

(۱) خوف ظاهری اسبابو نه لکه د پړانګ نه دا خوف بغیر د الله نه دبل چا نه جائز دے ،

(۲) خوف بغیر د ظاهری اسبابو نه ،دا بغیر د الله نه دبل چا نه جائز نه دے ،

(لکه ولی ، پیر قبر نه یریدل چه تکلیف به را کړی ،دا دویم جزء عبادت دے

الرجاء ،طمع هم دوه قسمه ده،

(۱) یو ظاهری اسبابو سره لکه د پلار نه طمع کول چه ماته به پیسے را کړی ،

(۲) دویم بغیر د ظاهری اسبابو نه طمع کول لکه د الله تعالی نه طمع کول دبچی په خوشحالئی ،دا دویم جزء عبادت دے نو د عبادت د درے اجزاء نه مرکب دے که دوه وی یاصرف یو وی نو نه وی بیا هم عبادت نشی کیدے لکه شیطان خداترس وو چیله وائی (انی اخاف الله رب العلمین) نو عبادت نه شو

لکه څرنګه، کب د درے اشیاء نه حرکت وی چیے، بیے، اوبازوګان، صرف حیوته خولګ کب نه وانی،

قرآن کریم کله عبادت درے واړه اجزاء یوځائی ذکر کوی لکه بنی اسرائیل ۵۷ (یبتغون الی ربهم الوسیلة ایهم اقرب)(محبت) ویرجون رحمته (طمع) ویخافون عذابه (خوف)

اوّل محبت بیان شوځکه نزدیکت نه بغیرمحبت نشی راتلے دا درے اقسام په ایاك نعبد کښی جمع دی، لکه ابن عباسؓ نه روایت دے۔

(لکل شیء لباب ولباب القرآن الحوامیم ولباب الحوامیم فادعوالله مخلصین له الدین وخلاصتهاایاك نعبدوایاك نستعین)

دعبادت مسئله ډیره اهمه مسئله ده،

۱)—— ددی دپاره الله تعالی انسانان پیدا کړی دی لکه سورة الذاریات ۵۶۔

(الالیعبدون)جامیؒ نفحات الانس کښی وائی،

لام تعلیل بعبدون راواد یأکلون راقطعاً نکرياد

دلته یووهم پیدا کیدو چه الله تعالی انسانان عبادت د پاره پیدا کړو نو بیا په خوراك د کوم ځائی نه راځی نو وریسے دفعه دوهم،

(مااریدمنهم من رزق ومااریدان یطعمون ان الله هوالرزاق ذوالقوة المتین)

الله تعالی رزق ور کوی چه څوك کامل عبادت کوی داتجربه شوی خبره ده او حدیث کښی راځی (لوانکم تتوکلون علی الله حق توکل لرزقکم کما یرزق الطیر تغدوا خماصاً وتروح بطاناً)صبا کوی په لوږه او بیګه کوی په ډکه

(خیټه)

(۲) او ددی دپاره الله تعالی انبیاء رالیږلی دی لکه سورة انبیاء ۲۵ نحل ۳۶،
زخرف ۴۵ (اجعلنامن دون الرحمن الهةً یعبدون)محکمو انبیاء بغیر دالله نه
بل څوك دعبادت لائق نه وو کړخولی دارنګه مؤمنون ۳۲ کله دیوبونبی علیه
السلام بیان ذکر کوی لکه سورة اعراف ۵۹ (یقوم اعبدوا الله)نوح علیه
السلام وائی یاقوم قومیت ناجائزنه دے عصبیت ناجائز دے قومیت دیته وائی
چه دخپل قوم خیر خواهی لټوی او عصبیت دیته وائی چه دخپل قوم خیر
خواهی سره دبل قوم نقصان غواړے لکه یو ځل صحابه یو ځائی کښی ووهلته
اوبه وے نوانصاری صحابی په هغه سنګی راناؤ کړے اوډنډو کښے نی جوړ
کړو،بل مهاجر صحابی راغلو هغه ترے هم سنګی راناؤول شروع کړه نود
دوارو مینځ کښی خلاف راغلو نو مهاجر اووے یااهل المهاجرین او انصاری
اووے یااهل الأ نصار نبی علیه السلام چه کله دا اوازونه واوریدل نو وے
فرمائیل(دعوهافانهامنتنةٌ)دابدبو دار اوازونه پریږدے دلته نبی علیه السلام د
تعصب نه منع اوکړه لیکن بل طرف ته الله تعالی فرمائی .
(لقدتاب الله علی المهاجرین والانصار)علی المؤمنین ولے نه وائی داځکه
چه هلته عصبیت وونو منع شوه او دلته خصوصی رحم وو
دارنګه نبی علیه السلام میدان کښی اوار کړی (انا النبی لا کذب انا ابن
عبدالمطلب)دارنګه وائی (انا ابن الذبیحتین)اونوح علیه السلام وائی،
(یقوم اعبدوا الله)دارنګه هود علیه السلام بیان ۶۵ هود علیه السلام دوه
خبرے کوی اوّل(العبادة لله)دویم (مالکم من اله غیره)صالح علیه السلام
بیان ۷۳ هغه هم یقوم وائی څومره خوږلفظ ورته وائی دانبیاؤ مسئلی ته

تشدد تشی ویلې او که د انبیاؤ مسئله بیا اول تشدد وی نو بیا یقینی مونږ

متشددین یو تاسو متکاسلین ئی۔

وَاِنْ كَانَ تَشْدِيداً بَيَانُ كِتَابٍ	وَاِظْهَارُقَوْلٌ مِّنْ نَبِيٍّ مُّحَمَّدٍ
فَاِنِّيْ بِحَمْدِاللّٰهِ رَبِّيْ مُشَدِّدٌ	هَلُمُّوا اشْهَدُوا وَاشْهَدُوا كُلَّ مَشْهَدٍ

دارنګه د شعیب علیه السلام بیان ۸۵ دا مسئله د ټولو انبیاء مشترکه وه سره

ددی نه هم بعضی خلق د غیر الله په نوم منځته کوی او سوالونه ترې کوی

سجدی ورته کوی دا د ټولو انبیاؤ سره دشمنی ده، ټولو انبیاء په بیان

کښې دوه خبرې ذکر شوې (اعبدو الله) ایاك نعبد (مالکم من اله غیره)

(وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ) دارنګه ابراهیم علیه السلام بیان عنکبوت ۱۶، ۱۷ کښې

چه یو الله درزق ذمه دار دې، نو بیا ولې دغیر الله په نوم منځتې کوی،

واشکرو اله الله دربانډی احسان کړې دې نو شکر ئی ادا کړې او دهغه

کتاب اومنې،

شیخ القرانؒ لیکلی دی،

وَاِخْوَانٍ حَسِبْتُهُمْ دُرُوْعاً	فَكَانُوْهَا وَلٰكِنْ لِلْاَعَادِيْ
وَقَالُوْا قَدْ صَفَتْ مِنَّا قُلُوْبٌ	فَكَانُوْهَا وَلٰكِنْ عَنْ وِدَادِيْ

دارنګه بل ویلی

اُعَلِّمُهُ الرِّمَايَةَ كُلَّ يَوْمٍ	فَلَمَّا اشْتَدَّ سَاعِدُهُ رَمَانِيْ

دارنګه مریم ۴۲، انبیاء ۵۴ د ابراهیم علیه السلام د دریم محاذ نو سره

مقابله وه۔

(۱) پلاز سره (۲) قوم سره (۳) بادشاه سره، خو ابراهیم علیه السلام کلک وو قرآن ترې تعبیر په امت سره کوی (کان امة قانتا) او نه یې ری حکه خوړ مخالفین وائی (سمعنا فتیً یذکرهم یقال له ابراهیم) ددې وجې نه ابن کثیر فرمائی واکثر المستجیبین لله شبابا، شعراء ۷۲، صفت ۸٦ شعراء ۲۹، ۷۰، ۷۱ (اصناما) صنم هغې شکل ته وائی چه د نیك بنده وی لکه نن صبا قبرونو مجوری شروع ده، حالانکه دغې قبرونو والاهم ددې قسمه اعمالونه منع فرمائیلی ده د پیر مانکی کتاب دې هدایة الابرار ص ۱۰۰ کښې لیکی (فالذابح مشرك و المذبوحة میتة وامرته بائنة) او پیر بابا سید علی ترمذی هم دغه شان لیکی، تذکرة الابرار والاشرار کښې دارنګه سورة قصص ۳۰ کښې دموسی علیه السلام ذکر دې مورخین لیکی چه کله موسی علیه السلام ته ددې وحی اوشوه چه (انی انا رب العلمین) نو دی سره ئې خپله سخه هیره شوه هغه سخه ئې بیا دپلار کورته لاړه اوپنځوس کاله پس موسی علیه السلام خپل بچی ولیدل او سخه ئې وفات شوی وه نو موسی علیه السلام فرعون ته څې او د فرعون سره ئې جګړه خالص د توحید په مسئله وه لکه علماء لیکی.

(وقد جادل المشرکون الانبیاء فی العبادة)

سورة طٰه ۱٤، هود ٦۲، ٥٤، اعراف ۷۰ (ما کان یعبد اباؤنا) مشرکانو به ویل مونږ د پلرو مشرانو په طریقه روان یو اوس هم بعض وائی ابا مونږ خپل پلار نیکه پریږدو دارنګه بنی اسرائیل ٤٦ زمر ٤٥، ص ٥،

(ان هذا لشیءٌ عجاب) د توحید مسئلی ته شیء وائی قرآن کریم دی مسئلې

ته زیرترغیب ورکړے دے لکه سورة البقرة ایت ۲۱ ددی مسلي ترغيب او اعلان اهل کتابو ته هم دے لکه العمران ٦٤ (الى كلمة)

علامه ابن کثیر وائی ای الی کلمة لایختلف فيه القرآن والتورة والانجيل دارنگ سورة نساء ۳٦ کښ بشارت ورکوی هغه چاته چه د غير الله دعبادت نه ځان ساتی لکه سورة الزمر ۱۷ چه قرآن ته کښی دوئی ته زيرے ورکړه (واولئك هم اولوا الالباب) داخلق هم دوی دی عقلمند.

شيخ القرآن بيل السائرين صفحه۱۹۸ کښی ذکر کوی.

مَنْ كَانَ يَرْغَبُ فِي النَّجَاةِ فَمَالَهُ	غَيْرُ اتِّبَاعِ الْمُصْطَفٰى فِيمَا اَتٰى
ذَاكَ السَّبِيلُ الْمُسْتَقِيمُ وَغَيْرُهُ	سُبُلُ الْغَوَايَةِ وَالضَّلَالَةِ وَالرَّدٰى
فَاتَّبِعْ كِتَابَ اللهِ وَسُنَنَ النَّبِي	صَحَّتْ فَذَاكَ اِذَا اتَّبَعْتَ هُوَالْهُدٰى
وَدَعِ السُّوَالَ بِكَمْ وَكَيْفَ فَاِنَّهُ	بَابٌ يَجْرِى ذُوالْبَصِيرَةِ لِلْاَعْمٰى

پیغمبرته هم حکم دے په عبادت د الله لکه زمر ٦٦ بعض ملنګان وائی موږ ته پير صاحب ويلي دی چه تاسو ته عبادت معاف دے ،عجيبه خبره ده چه پیغمبرته ددعبادت حکم وی او ملنګ ته معاف وی ،عبادت دغير الله سبب دعذاب دے لکه صٓ ۲۵ ،ق ۲٦ ،الله زجرورکوی په عبادت دغير الله باند ،لکه ذاريات ٥٦ نبي عليه السلام موصوف کوی په عبديت سره لکه سورة النجم ۱۰ دلته په مقام ددوحي کښی ورته عبدوائی نورنه وائی ، نبي عليه السلام عبددے دعبددرجه د نورنه زياته ده نورانی مخلوق عبدته سجده کړے وه.

عبدیت بهترین صفت دے ځکه الله ورته دعبد لفظ استعمالوی،لکه په
وخت داسراء کښې ورته عبدوالی بنی اسرائیل ۱ په وخت دبیان اودعوت
کښې ورته عبدوالی لکه جن ۱۹ په مقام دمناظره کښې ورته عبدوالی بقره
۲۳ ،زمر ۳۶ دارنګه پیغمبرته والی چه اعلان وکره چه زهٔ عبدیم لکه سورة
الزمر ٦٤ دعبدیت حکم نبی علیه السلام ته ترمرګ پوری دے حجر ۹۹
(حتی یاتیك الیقین)نو په نبی علیه السلام مرګ راتلو نو ځکه ورته والی چه
حتی یاتیك الیقین نو حیات النبیؐ دکومه شو دنبی علیه السلام د مرګ نه پس
حضرت ابوبکر صدیقؓ اوفرمایل کوم مرګ چه الله تالره مقرر کړے وو هغه
تاته راغلو په وخت دبالیکاټ کښې هم ورته عبدوالی لکه سورة کافرون
عیسی علیه السلام ته هم عبدوالی لکه زخرف ۵۹ اوهغه پخپله هم
دعبدیت اقرار کوی لکه مریم ۳٦ (فاعبدوه) ځما رب دے نو عبادت ئے کوم
ستاسوهم رب دے نو عبادت ئے او کړئ العمران ۵۱، المائده ۷۲ عیسی
علیه السلام والی دالله عبادت او کړے او که دغیرالله عبادت
مو او کړونو داشرك دے ځکه والی(انه من یشرك)بیا ورته ظالم والی
(وماللظلمین)هر پیغمبر خومره سخت بیان کوی ظالم ورته والی چاچه
شرك وکړودارنګه مائده ۱۱۷ بندګانو دالله ته په عبادت حکم دے لکه
نجم ٦۲ (فاسجدوا لله)سجده الله ته او کړے بل چاته سوځخته نه کړئی،
صلوة جنازه کښې رکوع اوسجده نیشته ،وجه داده چه سجده رکوع بل
چاته جائز ندے اوپه جنازه کښې مخے ته مړے پروت وی،
یو سالك والی

تجھ سے بجز خدا کے کسی کے حضور میں اپنا سر نیاز جھکایا نہ جائیگا
زمر ۱۱ (ان اعبدو الله) چه زهٔ صرف الله ته سر ځکته کوم مریم ۹۳ چه ټول مخلوق الله ته عاجز او محتاج دی او الله ته تابعداردی لوئی اولیاء هم دالله تعالی عبادت او هغه ته فریاد کوی کهف ۱٤،۱٥،۱٦ رجل مومن هم داسے والی لکه مومن ٤١،٤٢ هر یو موحددتوحید چغه وهلے ده، دارنگه صاحب یاسین او کوره یس ۲۳ دارنگه پیریان هم دا بیان کوی احقاف ۳۱ چه کله د جناتو صفت کوی تو عبد ورته والی لکه دهر ٦ د جنتیانو صفت کوی تو عبد ورته والی لکه دهر ۲۷، او جنتیانو ته جنت کښی والی لکه طور ۲۷ (فمن الله علینا) الله په مونږ باند احسان او کړو او داحسان وجه داوه چه (انا کنا من قبل ندعوه) ځکه چه بیاد زمونږه د توحیدوو دعبادالرحمان صفت کوی فرقان ۹۳ (هونا) عاجزی سره دا نه چه مرمرروان وی
یو ځل حضرت عمرؓ یو کس ولیدو چه بازار کښی مرمرروان رو نو ورته والی چه بیمار ئی هغه اووے نه بیا ورته والی چه څه تکلیف درته شته هغه اووے نه تو عمرؓ په خبره ارهلو چه سم څه نبی علیه السلام به هم تیغ په لاره تلو او چاسره به ئے چه خبرے کولے تو تیغ به ئی ورته کتل دعالم د پاره هم پکار چه ویخ او چالاک وی چه نه ظاهری سست وی او نه باطن کښی مداهن وی سلاما ابن کثیرؒ معنی کوی (سداداً من القول) دانه چه سلام ورته او کړه قران کریم کښی رد په هغه چادے چه د غیرالله عبادت کوی لکه مائده ۷٦، انعام ٤٠، ٤٦، ٥٠ (عندی خزائن الله) نبی علیه السلام والی ماسره خزانے نیشته نن سیا داتا گنج بخش (خزانو بخونکے)

سیدعلي هجویریؒ ته واني،

(نکته) په مونځ کښې یواځې ولاړ وی نو هم واني (ایاك نعبد) دو احد صیغه اعبد نه والی دا ځکه چه جماعت ورته یاد شي ځکه چه داالفاظ واني خپله نومونځ په یوه درجه دے او چه په جمع وی نو په ۲۷ درجے دے لوچه عقیده دی صحیح شوه بیا مونځونه، نوافل او حجونه کوه۔

اقسام الثلاثه للعبادت

محکښی بیان شوچه دعبادت درے اجزاء دی نودغسے دعبادت دری اقسام دی

(۱) عبادت بالقلب،

(۲) باللسان،

(۳) بالجوارح،

دادرے واړه عبادتونه کوه که درے واړه نه وی نو یو خو کوه، لکه حدیث کښې راځي،

(من رای منکم منکراً فلیغیره بیده فان لم یستطع فبلسانه وان لم یستطع فبقلبه وذالك اضعف من الایمان ولیس ورآء ذالك خردل من الایمان)

نو چه سړے بدعت کوی نو اوّل په لاس ئے منع کړه،

عبادت بالقلب۔ عبادت بالقلب دیته ویلی شي،

(المحبة والخشوع والرجاء منه والتوکل والانابة الیه) توکل دیته نه والی چه اسباب پریږده بلکه اسباب به اختیاروی لکه سورة هود ۸۸ کښې شعیب علیه السلام په الله توکل کوی لیکن اسباب استعمالوی ۱۲۳ کښې والی،

(فاعبده وتو كل عليه) اوّل عبادت او كړه بيا توكل مؤمل ٨ چه اول اسباب اختيار كړه بيا توكل كړه۔

حضرت عمرؓ پوخل جماعت كښې څه خلق اوليدل تپوس ئې او كړو چه داخوك دى خلقو اووے (هم المتوكلون) عمرؓ اووے (لابل هم المتاكلون) (خوراكيان دى) توكاروته ئې لمن ډكه كړه اوپوبوئي ويشتلو۔

عبادت باللّسان (الدعوة الى الله والذّب عن الدين وتبيين بطلان البدع والقيام بالتبليغ)

عبادت بالجوارح (كالصلاة والجهاد والمسارعة فى الخيرات)

جهاددو كړلي توره راواخلئ خالدبن وليدؓ كيدونواووے چه دبے غيرتو دسترګي وچے نه شي ماپه جنګ كښې تهه ،تهه تورے ماتے كړې دى خوماته به الله مرګ دشهادت خوښ نه وو۔

نودايالك نعبدمعنى داده موږ محبت خشوع ،تاته كوواو په تاتوكل كوو۔او موږ دعوت ستادپاره دركوو مولځ اوجهادستاد پاره كوو

دعبادت ډيرمنازل دى اوپه دې كتابونه ليكلي شوى دى لكه منازل السائرين كښې دى۔

المراقبة	الرغبة	الرجاء	الزهد	الاخبار
التوكل	الاستقامة	التهذيب	الاخلاص	تعظيم حرمت الله
الحياء	الصبر	الاعتصام	التفويض	الانابة
اليقين	الارادة	العزم	الايثار	الصدق

الانس بالله	الاحسان	العلم	الحکمة	السکینة
الطمانینة	الشکر	الورع	التواضع	الرحمة
التسلیم	الذکر	الادب	وغیرهٔ	

(وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) ...... عبادت پسے نی استعانت ذکر کړو ځکه اول دالله تعالی عبادت کول او بیا تری امدادغوښتل او د الله نه صراط مستقیم غوښتل یاهر کله چه الله خپل صفت ذکر کړو نوبیاخان محتاج کړه الله ته لکه یونس علیه السلام الله نه سوال کوی ۔

(ان لااله الاانت سبحانك انی کنت من الظالمین)په دعاء کښی دری شرطونه دی۔

(۱) ...... یو دمسئول تعریف کول(۲)......ضروریات هغه سره کترل

(۳) ...... خپل حاجت ورته وړاندی کول۔

اودادرے واړه خبری فاتحه کښی شته لکه اوّل د الله تعریف په الحمدلله تامالك یوم الدین ،دریم په ایاك نستعین ، کښی

دریم په اهدناالصراط المستقیم سره۔

(اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ) ...... هدایت په ډیرو معنو راځی۔

(۱) ...... هدایة عامه لکه طه ۵۰ (۲)لارخودل لکه انبیاء ۸۳ ،رعد ۷، حم سجده ۱۷،نور ۴۶ ،نساء ۶۸ ،بقره ۱۸۵،(۳)وصول الی الجنة لکه یونس ۹ ،اعراف ۴۳ (۴) توفیق (ثبات)محمد ۱۷ ،تغابن ۱۱ ،بقره ۲۱۳،

عنکبوت ۶۹، کہف ۶۳،

دلته څلورمه معنی مرادده فتح الرحمن او مفتاح السعادة،

مصداقات د صراط مستقیم،

(۱) صراط المستقیم مرادترې عبادت دالله تعالی دے،لکه العمران ۵۱،نو معنی داشوه کلك کړے مونږ په عبادت د الله تعالی نو اهدناالصراط المستقیم سره سوال دکلکوالی دے،

(۲) اتباع دپیغمبرمرادده نومعنی داشوه کلك کړے مونږ په اتباع دپیغمبر لکه سورة زخرف ۶۱،

(۳) اتباع دقرآن مرادده نومعنی داشوه چه کلك کړے مونږ په اتباع دقرآن بانده لکه حدیث کښې هم دې طرف ته اشاره ده نبی علیه السلم په صحابو ته دعا ښائی(اللّهم اعنّی علی ذکرك وشکرك وحسن عبادتك)دذکرنه مراد قران کریم دے لکه مریم ۶۳،۳۶ ،یسٓ ۶۱،اوداذکرکوی لکه سورة العمران ۱۰۱ انعام ۱۵۳ نواتباع دقرآن صراط مستقیم دے لکه،

شیخ القرآنؒ نیل السائرین کښې وائی،

ذاك سبیل المستقیم وغیره	سبل الغوایة والضلالة والردی

کله چه تا(اهدناالصراط المستقیم)اوائی نو د قران نه منعه کونکی به ددے صراط مستقیم نه منع کوی نو دا منع کونکی په پیر قسمه دی،

مــانــعــون مــن الــقــرآن

(۱) شیطن لکه اعراف ۱۶،نمل ۲۴ ملا جرګك (هُدهُد)هم پیژنی چه دالله ددین

نه منع کونکے شیطان دے دارنګه زخرف ۶۱، ۶۲۔

(۲) الاحبار والرهبان،

ناکاره ملایان اوپیران به دقرآن نه خلق بندوی لکه سورة التوبه ۳٤،

(۳) السادة والکبراء خراب مشران به دی دقرآن نه بندوی لکه سورة احزاب ۶۷۔

لایهتدون ولایهدون تابعهم	اضل المفقود ضل القائد الهادی

نو دنیا کښې چه څنګه دصراط مستقیم نه بنده ژنکی شته نو دغه شان صراط مستقیم ته دعوت کوونکی هم شته،

داعیین صراط مستقیم د صراط مستقیم داعیان انبیاء دی لکه سورة زخرف ٤۳ (وسوف تسئلون) تپوس به ترې کیږی چه تاله م علم دقرآن درکړے وو، تابیان کړے وو او که نه ،مؤمنون ۷۳ ، یوسف ۱۰۸ ،نمل ۹۲ (وان اتلوالقرآن) څه کاربیان دقرآن دے،

تدبّرالقرآن ان رُمتَ الهدٰی	فالعلم تحت تدبّرالقرآن

معرضین عن الصراط المستقیم

(۱) مشرکان دی لکه مؤمنون ۷۳، ۷٤ ،ابراهیم ۳۰

(۲) مبتدعین دی لکه ابراهیم ۳۶ (ومن عصانی) عصیان دپیغمبر بدعتیان کوی اوس دصراط مستقیم دپاره معیار په صراط الّذین انعمت علیهم سره بیانوی

(صِرَاطَ الَّذِیْنَ اَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ)

قانون داوی چه کله دکالج هلکان تیوری او انی نوبیا پریکټیکل کوی،

دا رنګ قرآن صراط مستقیم تبوری بیان کړه نو صراط الذین سره،
پیرنګیکر شروع شو،

(منعوم علیهم) شرك دي داسورة نساء ٦٩ کښې بیانوی (والصالحین)
نومنعوم علیهم صالحین دی نوانمه هم صالحین دی په مونږ کښې والی چه
ای الله دمنعوم علیهم لاره نه اوځالی اربیا امام ابوحنیفه پسې بد وائی
او دامام ابوحنیفه تقلید نه شرك وائی او خپله هم تقلید کوی دهرچا،

امام ابن تیمیه مجموعة الفتاوی ٤٣/ ج ١٨ کښې لیکی دی،

(اذا کان فی المسئلة وجهان او روایتان فهل یباح للانسان ان یقلد احدهما ام کیف الاعتماد فی ذالك)

الجواب اذا کان فی المسئلة قولان فان کان الانسان یظهر له رجحان احد القولین والا قلد بعض العلماء الذین یعتمد علیهم فی بیان ارجح القولین)

څمونږ جنګ په دی نه دے چه فاتحه خلف الامام شته یا نه یلکه مونږ داوايو
چه امام ابوحنیفه ته کنځل مه کوئی که امام ابوحنیفه بد سړے وو لو،
امام بخاری په دهغه ثلاثیات نه ذکر کول امام بخاری خپل کتاب کښې تقریبا
٢٢ ثلاثیات ذکر کړی دی اتلس ١٨ په کښې دامام ابوحنیفه نه دی باقی
اختلافی مسائل دی نو بدے مونږ سره کافی دلائل دی دهغے نه څه ذکر کوم،

بحث الفاتحة خلف الامام

(١) د قرآن او حدیث دوا رو نه لکه سورة القیامة ١٦، طهٰ ١١٤، اعراف ٢٠٤

(٢) مسلم کښې دابوموسی اشعری نه روایت دے،

(انماجعل الامام لیؤتم بہ فاذا کبّر فکبّروا واذاقرا فانصتوا)

(۳) مجموعۃ الفتاوی صفحہ ۲۰ / ج ۱۸ کے میں لیکی،

(وقد یکون الصواب مع مسلم وھذا اکثر مثل قولہ فی حدیث ابی موسی انّما جعل الامام لیؤتم بہ فاذا کبّر فکبّروا واذا قرأ فانصتوا فان ھذہ الزیادۃ صححھا مسلم وقبلہ احمد بن حنبل وغیرہ وضعفھا البخاری وھذہ الزیادۃ مطابقۃ للقرآن فلولم یرد بھا حدیث صحیح لوجب العمل بالقرآن فان فی قولہ تعالٰی واذا قرئ القرآن فاستمعوا لہ وانصتوا لعلکم ترحمون اجمع النّاس علی انھا نزلت فی الصلاۃ وان القراءۃ فی الصلاۃ مرادۃ من ھذا النص)

(٤) الدر المنثور صفحہ ٤ ٣ ٢ / ج ١٨ کمی عبدالرحمن جلال الدین سیوطیؒ ددی ایت (واذا قرئ القرآن) لاندلیکی،

(اخرج ابن جریر وابن ابی حاتم وابو الشیخ وابن مردویہ وابن عساکر عن ابی ھریرۃ فی قولہ واذا قرئ القرآن فاستمعوا لہ یعنی فی الصلاۃ المفروضۃ)

(۵) (واخرج ابن مردویہ عن ابن عباسؓ قال صلی النبیؐ فقرأ خلفہ قوم فنزلت واذا قرئ القرآن فاستمعوا لہ وانصتوا)

(۶) (واخرج عبد بن حمید وابن ابی حاتم والبیھقی فی سننہ عن مجاھد قال قرأ رجل من الانصار خلف النبیﷺ فی الصلاۃ فانزلت واذا قرئ القرآن الایۃ)

۷) (واخرج ابن ابی شیبۃ وابن ابی حاتم وابو الشیخ وابن مردویہ عن عبداللّٰہ بن مغفل انّہ سئل أکلّ من سمع القرآن یقرأ وجب علیہ الانصات والاستماع قال لا قال انما نزلت ھذہ الایۃ واذا قرئ القرآن الایۃ فی قرأۃ الامام ،اذا قرء الامام فاستمع لہ وانصت)

(۸) ـــ (واخرج ابن ابی شیبة والطبرانی فی الاوسط وابن مردویه عن ابی وائل عن ابن مسعودؓ انه قال فی القراة خلف الامام انصت للقرآن کماامرت فان فی الصلاة شغلاوسیکفیك ذالك الامام)

(۱۰) ـــ (واخرج ابن ابی شیبة عن علی قال من قرأخلف الامام فقداخطاالفطرة

(۱۱) ـــ (واخرج ابن ابی شیبة عن زیدبن ثابت قال لاقراة خلف الامام)

(۱۲) ـــ (واخرج ابن ابی شیبة عن ابی هریرةؓ قال قال رسول اللهﷺ انماجعل الامام لیؤتم به فاذا کبر فکبروا واذاقرأفانصتوا)

(۱۳) ـــ (اواخرج عبد بن حمید وابن جریروابن ابی حاتم وابوالشیخ عن ابن مسعودؓ انه صلی باصحابه فسمع ناسایقرأون خلفه فلماانصرف قال اما ان لکم ان تفهموا اماان لکم ان تعقلوا واذاقرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا کماامرکم الله)

(۱٤) ـــ (واخرج ابن ابی شیبة عن جابران النبیﷺ قال من کان له امام فقرأته له قراة)

(۱۵) ـــ (واخرج ابن جریرعن الزهری قال نزلت هذه الایة فی فتی من الانصار کان رسول اللهﷺ کلما قرأشیئا قراه فنزلت واذاقرئ القرآن فاستمعواله وانصتوا)

(۱٦) ـــ (واخرج عبدبن حمیدوابوالشیخ عن ابی العالیة ان النبیﷺ کان اذا صلی باصحابه فقرأ وقرأاصحابه خلفه فنزلت هذه الایة واذاقرئ القرآن الایة فسکت القوم وقرء النبیﷺ)

(۱۷) ـــ (واخرج ابن ابی شیبة ابوالشیخ عن ابن عمرقال کانت بنواسرائیل

اذاقرات السنهم جاوبوهم فکره الله ذالک هذه الامة قال واذاقرئ القرآن
فاستمعوا له وانصتوا)
دوئي په استدلال کښې يوروايت پيش کوي (لاصلوة الابفاتحة الکتاب)
موږ جواب کړو (لا صلوة لجار المسجدالافی المسجد)نوبغير د جمعې نه
مونځ نه کيږي بل داچه په دې کښې دامام اومقتدی خبره چرته ده داخو دمنفرد
ددياره حکم دې .
نو دلته (صراط الذين)اويل داسې اونه ويل چه (صراط القران والسنة)
بلکه (صراط الذين) ئې اويل او (الذين)نه مراد خلک دی ،چه تقليد نه منې
(غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ)مغضوب عليهم خلک دی او کوره سورة بقره ۱۵۹
چه کتمان حق کوي نو الله لعنت ورته وائي مفسرين وائي ای اليهود دخکه
هغوئي علماء وو ،
خکه دعالم لويه درجه ده خو کله چه ئې حق پريخودل نوبيا وګوره کله ورته
وائي(کمثل الحمار)کله ورته وائي(فمثله کمثل الکلب)
سورة انفال ۱٦ کښې ذکر کوي چه مغضوب عليهم هغه سړے دې چه
جنګ نه وتښتيدو ،
(وَلَا الضَّآلِّيْنَ)مفسرين وائي مغضوب عليهم نه مراد يهود او ضالين نه مراد
نصاری دی ضآلين معنی حيران او پريشان ده لکه بعضو عوامو ته چه د توحيد
مسئله بيان کړو لو وائي موږ د چا او منو ورته وايه قرآن او سنت اومنه په قرآن
سنت باندې خلق وتله دانه چه د قران او سنت مسئله پريږدی دامو لیانو ،

داختلاف دوجې نه داللّه دین پریخودل ندی پکار نو صحیح مسئله هم پېژندل پکار دی،

(غَيْرِ الْمَغْضُوبِ) داصیغه مجهوله ذکر کوی او انعمت علیهم صیغه معلومه ذکر کوی ددی وجه داده چه دمغضوب علیه فاعل معلوم ندے اسمانونو او زمکو کښې به په دی دغضب چغے وی،

الردعلی الفرق الباطلة

سورة کښې په ګڼړو فرقو رَدّدے،

(۱) په مجموعه صفتونو سره رَدّ کوی په جهمیه ژباندپه لسو نکتو داثبات الرسالة سره رد کوی په منکرین دنبوت باند،

(۲) په (الحمدللّه) سره رَدّدے په مشرکینو او په فلاسفه ژ،

(۳) په (رب العلمین) سره رَدّدے په مجوسو او صابئین دهریه ژباندے،

(٤) او (الرحمٰن الرحیم) سره رَدّدے په هغه چاچه دبرکت خاوندان نور خولك ګنړی،

(٥) (مالك یوم الدین) سره رَدّدے په منکرینو دقیامت،

(٦) (ایاك نعبد) سره رَدّدے په جبریه ژو،

(۷) (ایاك نستعین) سره رَدّدے په قدریه او معتزله وباندی،

(۸) (اهدنا الصرط المستقیم) سره رَدّدے په مبتدعینو باندی،

(۹) (صراط الّذین) سره رَدّدے په روافضو شیعه ژباند،

(۱۰) (غیر المغضوب علیهم) سره رَدّدے په یهودو او کاتمین حق باندی،

(ولا الضالين)سره رد دے په نصارؤ۔

بسم الله الرحمن الرحيم

سورة البقرة

مدني سورة ده په نزول کښې ۸۷ پس د سورة مطففين نه نازل شوے دے

روابط السورة البقرة

(۱) — فاتحه کښې خلور مضامين وو اثبات التوحيد، اثبات الرسالة، صداقة الكتاب ايمان بالآخرة دا مضامين فاتحه کښې اجمالاً بيان شول نو دلته دهغه تفصيل ذكر كوى دى وجے نه وړيبے (الم)

(۲) — سورة فاتحه کښې ئے ويلى وو الحمدلله او دى سورة کښې په حمد دبارى تعالى دلائل ذكر كوى۔

(۳) — سورة فاتحه کښې ئے ويلى وو رب العلمين په تعميم د ربوبيت سره نو دلته تخصيص كوى په اعبدوا ربكم سره۔

(٤) — فاتحه کښې ويلى وو الرحمن الرحيم نو دى سورة کښې نمونے د رحمانيت ذكر كوى۔

(۵) — فاتحه کښې ئے ويلى وو مالك يوم الدين نو دى سورة کښې تخويف د يوم الدين نه وركوى په واتقوا يوما سره۔

(٦) — فاتحه کښې دعوى بيان كړى وه اياك نعبدو اياك نستعين بغير د دلائلو نه نو دى سورة کښې دلائل ذكر كړى په ۲۱ کښې۔

(۷) — مخکښې ئے اوويل اهدنا الصراط المستقيم نو دى سورة کښې صراط مستقيم ښائى په ذالك الكتاب سره۔

(۸)...... محکښې اوو ې صراط الذين انعمت عليهم تو دی سورة کښې دمنعوم علیهم اوصاف حکم ،دنیوی واخروی بیانوی،

(۹)...... محکښې اوو ې غیر المغضوب علیهم تو دی سورة کښې دمغضوب علیهم اوصاف،حکم دنیوی واخروی اومثال ذکر کوی،

(۱۰)...... محکښې اوو ې ولاالضآلین تو دی سورة کښې دضالینو اوصاف،حکام او امثال بیانوی،

امتیازات السورة البقرة

(۱)...... داسورةممتازدے دنورسورتونو نه په کثرت داوامر،اونواهی اواحکاماتو باندحتی ابن عربیؒ وائی چه (۱۰۰۰)اوامر(۱۰۰۰)نواهی او(۱۰۰۰)احکام بیانیږی،

(۲)...... داسورة ممتازدے دنوروته په بیان دمضامینو اربعه ؤیل سورة کښې داشان نشته،

(۳)...... داسورة ممتازدے په بیان دصفاتو دفرق ثلاثه ؤسره داحکام اوامثالونه،

(٤)...... داسورة ممتازدے په بیان دکثرت دخبائث دیهود وباندی،

(٥)...... داسورة ممتاز دے په واقعه د ذبح البقره باندی،

(٦)...... داسورة ممتاز دے په واقعه د قتل النفس باندی،

(۷)...... داسورة ممتازدے په ذکر کولو دواقعه دعزیر علیه السلام باندی،

(۸)...... داسورة ممتاز دے په ذکر دواقعې دطالوت باندی،

(۹)...... داسورة ممتاز دے په مناظره دابراهیم علیه السلام دبادشاه سره،

(۱۰) داسورة ممتاز دے په کثرت دواقعات باحیاء الموتی فی هذه الدنیا سره پنځه واقعے بیانوی،

(۱۱) داسورة ممتاز دے په ایت الکرسی باندی،

(۱۲) داسورة ممتاز دے په ایت طویله باندی(یَاَیُّهَاالَّذِیۡنَ اٰمنوااذاتداینتم بدین) ۲۸۲

(۱۳) داسورة ممتاز دے په ذکر ددریو یے وقوف باندی په آیت ۱۳ کښی، دویم په ۱۳۰ کښی ،دریم په ۱۴۳ کښی ذکر کوی،

(۱۴) داسورة ممتاز دے په مباهله دیهودو سره ،

دعوی السورة البقرة

دعوی دسورة بیان دمقاصدو اربعه ؤدوه داصولونه اثباة التوحید،اثباة الرسالة دوه دممداتونه جهاداو انفاق ذکر کوی نورمضامین ضمنابیانوی،

تقسیم السورة البقرة

څرنګه چه مضامین اربعه بیانوی دارنګه سورة هم څلورحصے دے په اعتبارد فهم سره،

اوله حصه تر ۹۶ پورے ،دویمه حصه تر ۱۶۲ پورے ، بیادعوی دتوحیدپه، هغی ادله اوجدال بین العابدین والمعبودین بیانوی تر ۱۷۶ ،

دریمه حصه د ۱۷۷ نه تر ۲۵۳ پورے ،

څلورمه حصه تر آخره پورے ،

اوله حصه کښی اثباة التوحید دویمه حصه کښی اثباة الرسالة،دریمه حصه

کښې جهاد او خلورمه حصه کښې انفاق فی سبیل الله بیانوی ،

مضمون چونکه اوږدشي نو آخر کښې ئیې راغونډه کړی په ،

(لله مافی السموت)سره ۲۸٤ اثبات التوحید،

(کلّ امن باالله وملئکته ورسله)ایت ۲۸۵ سره اثبات الرسالة او صداقة الکتاب

او (لایکلف الله نفسا الاوسعها) ۲۸٦ سره جهاد او انفاق څکه چه جهاداو

انفاق په اندازے دطاقت دربانډی دی ۔

بیا آخردوه جملو کښې ټول مضامین راغونډوی ،

(انت مولنا)سره اثبات التوحیداو رسالة پدے قیاس ،

(فانصرنا علی القوم الکفرین)سره جهاد او انفاق پدے قیاس ،

هوښیارسړے هم اوّل تفصیل بیان وکړی بیا اجمال یا اوّل کښې اجمال

بیان کړی بیا تفصیل او آخر کښې مضمون راغونډه کړی،

اوله حصه درے بابونه دی

(۱) اول باب کښې ۲۰ آیتونه په دی کښې درې ډلې بیانوی بطورتمهید،

(تمهیددامطلب چه راروان مضمون ته لاربرابروی)

(۲) دویم باب د ۲۱ نه تر ۳۹ پورے

(۳) دریم باب د ۳۹ نه تر ۹٦ پورے

اوّل باب،

اول پنځو آیتونو کښې دمنعوم علیهم پنځه صفات بیانوی،

(۱) الّذین یؤمنون بالغیب (۲) ویقیمون الصّلوة

(۳) وممّا رزقنهم ینفقون (٤) والّذین یؤمنون بمآانزل الیك،

وما أنزل من قبلك . (۵)...... وبالآخرة هم يوقنون،

او دذوی دپاره دوه احکام،

(۱)..... حکم دنیوی (اولئك علی هدی من ربهم)

(۲)..... حکم اخروی (واولئك هم المفلحون)

(نوره خلاصه به آیتونو سره ذکر کیږی)انشاء الله،

مشکلاۃ السورۃ البقرۃ

(الٓمٓ)دی ته حروف مقطعات اومتشبهات وائی داځکه چه سړے اشتباه کښی غورزئی، قرآن کریم کښی کوم ځایه کښی دا ذکردی لکه العمران ،عنکبوت روم، لقمان ،السجده په اوّل کښی ذکر کوی،

خو دادے حروفو څه مقصد شته یا نه،

جواب..... دادے چه ددی الفاظو په قطعی مطلب اومعنی مونږ نه پوهیږو دی کښی الله مونږ ته سبق راکوی چه که لوئی عالم وی بیاهم به ډیرو خیزونو نه پو هیږی او که دچا په زړه کښی الله تعالی مطلب واچوی لیکن بیان ئے مشکل وی لکه د چیچی خوند خوږدے لیکن بیان ئے نه کیږی،بعض مفسرین په دی کښی توجیهات کوی،

(۱)..... الٓمٓ دقرآن نوم دے(ابن جریرؒ)

(۲)..... اسم السورۃ وبه قال خلیل وسیبویه،

(۳)..... نوم دالله دے(قول السدی والشعبی)

(٤)..... داالفاظ الله قسم کښی پیش کوی(ابن عباسؓ وعکرمۃؒ)

(۵) داحروف مقطعات دی اسماء، نه الف د انا، لام د الله نه ، میم، داعلم نه مجموعه مطلب دا، انا الله اعلم(و به قال ابن مسعودؓ)

(٦) چه داحروف دنو مونو دالله نه یو حروف دے الف لطیف نه، لام مالك نه ،میم مجیدنه،

(۷) دی کښی دی اشاره ده دیته چه ستا دین به ۷۱ سال کښی ،تو له دنیا کښی خورشی ځکه ابجد حساب کښی الف نه ایك ،لام نه مراد ۳۰ ،میم نه مراد ۴۰ (مجموعه ۷۱شول)

(۸)..... یااشاره دمضمون السورة ته،

(۹)..... یااشاره ده سندد قرآن ته الف نه مراد الله لام نه مراد جبرائیل میم نه محمدؐ ددی نه علاوه تفصیل دپاره شاه عبدالعزیزؒ تفسیرته رجوع وکړه هغی کښے ۱٦ اقوال دی حضرت شیخ القرآنؒ ویل چه ما د حسین علیؒ نه تپوس وکړو چه ددی څه مقصدشته او که نه، نو ماته ئے اووے چه آوشته نو ما ورته اووے چه داچاته زده دے ،هغه راته اوویل شاه ولی اللهؒ ته ماورته بیااووے چه نه دی زمانه کښی ،نو هغه اووے چه ماته ما ورته اووے چه بیا ئے موږ ه ته ولے نه ښائیے چه تاته درځي مولنانو حسین علیؒ ماته اووے چه نشم ئے ښودلے ماورته اووے چه یو سړی له څه ورځي نو بیل ته ئي ځنگه نشي ښودلے هغه اووے چه ګرا ځنګه خوندلری ماورته اووے چه دا خو نشم بیانولے داد مذوقاتو نه دے نو مولناحسین علیؒ ماته اووے چه داهم دمذوقاتو نه دے،

(ذٰلِكَ)..... نحاة وائی هذا، اوذالك سره اشاره کیږی مفرد مذکرمشهد یاالبصر ته

(یعنی چه په ستر ګو لیدے شی لیکن دلته خو کتاب مشهد بالبصر نه دے موږ وایو چه دا قاعده کلیه نه ده اکثر یه ده بلکه هذا او ذلك استعمال هغه ته کیږی چه دمتکلم او مخاطب مینځ کښی معلوم وی لکه مړے قبر کښی کښیو دلے شی نو دنبی علیه السلام باره کښی تری تپوس کیږی ،
ماتقول فی حق هذا الرجل خه وائی په باره ددی سړی کښی نو دهذا نه مراد هغه سړے دے چه د متکلم او مخاطب مینځ کښی معلوم دے دامطلب نه دے چه دنبی علیه السلام یا دهغه تصویر به مړی مخکښی حاضر شی څنګه چه مبتدعین وائی ورنه اصل روایت دمسنداحمد دے په هغه کښی داسے الفاظ دی (ماتقول فی الرّجل الذی بعث فیکم) ددی قاعدی تائید دیو بل روایت نه هم کیږی یو خل دوفد عبدالقیس قبیلے واله خه کسان نبی علیه السلام ته راغلی وو نو هغوئی وے مرنابامرٍ فصلٍ فانالانا تیك الافی اشهر الحرم فان بیننا و بینك هذا الحی من مضر (کفار)
دلته قبیله دمضر حاضره نه وه خو اشاره ورته په هذا سره کوی څکه متکلم او مخاطب مینځ کښی معلومه وه قرآن کښی هم کثرخایه داسے شته لکه سورة قٓ ۱۹ (ذالك ما کنت منه تحید) ذالك سره اشاره مرګ ته ده او هغه نه شی لیدے نازعات ۲۶ (ان فی ذالك لعبرة لمن یخشی) ذالك سره اشاره واقعے دفرعون ته او هغه لیدی نه شی حمٓ السجده ۲۳ مؤمن ۶۲، (ذالکم الله ربکم) یونس ۳،۳۲ دمناطقه او اصولیانو او نحویانو وغیره دا قاعدے اکثری وی کلی نه وی لکه نحاتو دضمیر باره کښی دا قاعده چه المضمر ماوضع لمتکلم او مخاطب او غائب تقدم ذکره لفظا او معنا او حکماً

لیکن داسې اشعارهم شته چه هغه کښې مرجع محکیی نه ده ذکر لکه
یوشاعروائي
لو کانت الأرزاق تجری علی الهجاء   لهلکن اذاًمن جهلهن البهائم
دلته دجهلهن ضمیرمرجع محکیی نشته،
(الکتب)   کتاب بمعنی مکتوب ده،
(لاریب فیه)   (نیشته شك په دی کښې)اشکال   د مناطقه وُ داقاعده ده چه
شك(ریب)په نسبت کښې راځي اودلته کتب مفرددے توبیاځنګه وائي
لاریب فیه،
جواب   دانسبت دے خائي کښې نیشته جوبل خائي دانسبت قرآن تام
کړے دے لکه سورة السجده ۲تنزیل الکتب لاریب فیه)توسبت تام شو
یونس ۳۷(وتفصیل الکتب لاریب فیه)دلته هم جمله تامه ده دارنګه بقرد ۷۳
اقوال المفسرین   امام رازیؒ مسائل الرازی کښې وائي لاریب فیه ای
لیس محل للریب نفي په معنی دنهي کوی ای لاترتابوافیه،ابن کثیرؒ وائي
لاشك فیه انّه نزل من عندالله،
(هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ)ایت ۲دلته وائي هدی للمتقین قران دمومنانو دپاره هدایت
دے توبل خائي وائي بقره،۱۸۵ کښې(هدی للناس)توظاهرا تعارض دے،
بعض جواب کوی چه متقیان پرې فائده مندری لیکن اصل جواب داندے
ځکه چه په قران مشرکان هم په فائده مندګرځیدلي دی لکه سورة جن ۱
کښې جنات بیان کوی توهغوني وائي،

(سمعناقرآناعجبایهدی الی الرشدفآمنابه)ایمان ئی راوړو اوو ومشرکان

جواب: اصل کښې هدایت په کړو معنو راځی سورة فاتحه کښې ذکر

شوی دی،دلته بمعنی توفیق دے او ثبت یعنی کلکوالے دپاره دمتقیانو لکه

دامعنی شیخ الاسلام انصاری په فتح الرحمٰن کښې کړی ده بله معنی

ابن جریرؒ کړی هغه وائی (نور للمتقین)مفتاح السعادة(طاش کبری زاده)

ص ۲۷۲ کښې هم دا معنی کړی دامعنی هم صحیح ده ځکه قرآن رڼاده

انسان پرے رڼاشی لکه قرآن رڼاده دایه سورة نساء ۱۷٤،سورة مائده

۱۵،تغابن ۸شوری ۵۲ دامضمون قرآن پاك کښې باربارذکردے لکه

العمران ۱۳۸(بیان للناس)قرآن بیان دے تو خلقوته ئی بیان کړه (وهدی

کلك والے دے نو د،هدی للمتقین،دوه معنی شوے.

(۱) کلك والے ده دپاره دمتقیانو،(۲) رڼاده دپاره دمتقیانو،سرے چه

قرآن واوری نو کلك شی وطن ورته مکاره شی عل اوملاؤ پیړنی.

(لِلْمُتَّقِیْنَ)امام رازیؒ معنی کړی موحدین ابن کثیراوابن جریرؒ معنی کړی

الذین یتقون الشرك ویعملون بالطاعة.

(اَلَّذِیْنَ یُؤْمِنُوْنَ بِالْغَیْبِ)داول صفت دے دمؤمن غیب وېلے شی پټ شی

لکه سورة یوسف ۱۰ دلته هم (ماغاب عن الحواس) کله کله دمفسرینود

اختلاف سبب داوی چه یولفظ کښې مصداقات وی نو یو مفسر یو مصداق

واخلی بل مفسر بل واخلی نو اختلاف راشی لکه دغیب مصداقات،الله

ملائك،انبیاء،جنت،جهنم دی، څوك دغیب نه الله واخلی څوك ملائك

وغیره غیب نه مراد الله یدی شعر کښی:

وبالغیب امنا وقد کان قومنا یصلون للاوثان قبل محمد

(ویقیمون الصلوة) ایت ۳ دویم صفت معنی ئیي داده او دروی مونځ لره،

اشکال داډے چه او دریدل خو په هغه څه کښی وی چه هغه لره جسم وی او مانځه لره خو جسم نشته جواب فعل کښی داقاعده ده چه هغه د ځیل متعلق په اعتبار سره معنی بدلوی لکه ته وائے (جاء زید نو دلته مجیئت مطلب داډے چه انتقل زید عن مکان الی مکان حتی وصل) وجاء البرد مطلب داډے (ظهر البرد) دامطلب نے نه دے چه یخنی دسرات نه راراو انه شوه ملاکښ دلته راورسیدله اوبیاهلته نه دلته راغله،

دارنګه مثال د (وجاءت سکرة الموت) او (وجاء ربك) هم دے همدارنګه لکه قام زید کښی معنی دقیام او دریدل دی اوقامت السوق کښی قیام مطلب مشهورتیادبازار ده. دلته هم فعل دځیل متعلق په اعتبارسره معنی بدله کړی ده نو یقیمون الصلوة معنی پابندی دمونځ ده دامعنی مونږ دشیخ القرآنؒ نه اوریدلے وه او دامعنی المحرر الوجیز کښی ابن عطیهؒ کوی ای یظهرون ویثبتون کمایقال قامت السوق، النکت والعیون کښی علامه ماوردیؒ وائی ای یؤدونهابفروضها چه دامعنی او کړی نوفائده ئی داراووته چه متقیان په ځپله هم مونځ کوی او نورو خلقو ته هم حکم کوی قرآن هم داذکر کوی لکه سورة طه ۱۳۲ مؤمنون ۹ معارج ۲۳، (یحافظون) پابندی کوی

خو بعضی پکښی صرف دجمعې مونځ کوی جمعه خوان وی بعضی پکښی اختر خوان وی، دارنګه مریم ۵۵) (اهله بالصلوة) مونځ مخکښو ادیانو کښی

هم وو شاه ولی اللهؒ والی (کانت الصلاة لجمیع الملل)

چه کوم سړے مونځ نه کوی نو دے د څه کار قابل هم نه وی عمرؓ چه به خپلو

ګورنرجوړولو نو تپوس به ئی کولو چه دے مونځ کوی او که نه، نوهغه به وے

فانهم ان ضیعوها فانهم لماسواها اضیع

(وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ) ایت ۳ دلته رزقنهم والی اعطینهم نه والی ددی وجه

داده چه رزق ته انسان محتاج وی نو اشاره دیته ده چه کوم شی ته محتاج ئی

هغه او لګوه داله چه ربانی شی نو جمالی شی نو کوم څیز چه درته محبوب وی

هغه اولګوه لکه بقره ۲۶۷.

(وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ) ایت ٤ دلته انزل اوپل ینزل ئے اونه ویلودی کښی اشاره

ده ختم نبوت ته چه انزل من قبلك وو خو ینزل من بعدك نشته،

(وَبِالْاٰخِرَةِ) ایت ٤ قیامت ته یوم الاخرة ځکه والی چه په دے ورځ او شپه

ختمیږی په جنتیانو به همیشه ورا شی او په جهنمیانو به همیشه تیاره داپنځه

صفات دمومنانو بیان شو او س ورله حکم دنیوی او اخروی بیانوی.

(اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ) ایت ٥ حکم دنیوی علی دپاره داستعلاء راځی

لکه والی زید علی السطح، نو دلته مطلب داده چه دے صفتونو والا

هدایت په اس سواره دی. دلته دمومنانو دپاره پنځه صفتونه بیانوی نور

ځایونو کښی هم بیانوی قران یو عجیب مضمون دمومن ذکر کوی،

۱ تقسیم دمومن ـ ۲ درجه دمومن ـ ۳ ښی دمومن،

(۱) تقسیم د مومن کوی درے اقسامو ته ادنی، اعلے، متوسط دا ذکر کوی

سورة فاطر ۳۲ کښې (اصطفینا) جوړې کړې وو موږ ه (فمنهم ظالم لنفسه) یعنې بعضې کمې کوټکې وو خان سره دا، ادنی قسم مومن وو چه خپله موحد شو خو چا ته ئې توحید او نه خودلو، ومنهم مقتصد، داوسط مومن دے چه خپله هم موحد شو او خپل اولاد ته ئې هم توحید اوښودلو، ومنهم سابق بالخیرات دا اعلی قسم مؤمن دے چه خپله هم موحد شو او دنیا ته ئې هم توحید اورسول لکه شیخ القرآن چه ئې کړېه نزو کښې او نورستان او بدخشان په غرو کښې د توحید جغې دی په ایران، سګنه دیش او عرب ملکونو کښې مخکښې خلق حج ته په پښو تو کښې تلل نو پیښو کسان حج ته تلی وو نو بیا بغداد ته لاړل بغداد کښې د شیخ عبدالقادر جیلاني قبر ته ورغلو هغوی ویل چه څه کسان راغلو او دقبر غلاف لاندے ئې سرونه ننه کړل او دا ئې ویل یاشیخ عبدالقادر اغثنا، بیو هلك راغلو او دعا ے نه ئې او نیول او ورته ئې اویل،

(استغیث بغیر الله تعالی) نو قبرپرست دے هلك ته مخ راوړ ولو او ورته ئې اوبل اے تت قبج قیرنی نو موږ احیران شو هغه هلك نه موتپوس وکړو چه تا ته ئې داسې ولے وویل نو هغه هلك اوی چه زه دلته د قرآن درس کوم او دوئی راته دا الفاظ وائي، داځکه چه ما پاکستان صوبه سرحد پنج پیر نومې کلې کښې یو استاذنه قرآن ویلے دے او بیا نو رو کسانو هم دا هلك لیږلے وو چه هغه به هلته د قرآن درس کول،

(۲) درجې دمؤمن دا په واقعه ۸ ایت کښې اول وائي (اَصْحٰبُ المیمنة) بیا وائي (اَصحٰبُ المشئمة) دادوه ډلے چه جوړے کړې نو بیا وائي (اصحٰبُ المیمنة) دمؤمنانو درجه ښائي نو وائي (والسّٰبقون السّٰبقون اولٰٓئك المقربون فی جنّت

النعیم)(۲) دو یم وقلیل من الآخرین،

کښی دمؤمن دالکه دلته،بقره ،۱۷۷ کښی لس ۱۰ صفتونه دمؤمن ذکر کوی

ایمان باللّه	وبالملا ئکة	وبالکتاب	وبالیوم الاخر	وبالنّبیین
آیتاء المال	اقامة الصلوٰة	ایتاء الزکوٰة	ایفاء العهد	الصبرفی البأساء والضراء

چه هر تکلیف کښی صبر کوی شیخ القرآنؒ ته دتوحید په مسئله دهډوکو هاراچولے شوے وو ،اوپه سینه لے ورته ګټی ایخودے وے اودکورسامان ئ نیلام شوے وو بقره،۲۸۵، العمران ۱۶،۱۷،۱۳٤،۱۷۲،

ما اصابهم القرح ،صحابه دومره زخمیان وو چه جهاد ته به د بل په اوګه تلل اوروان به وو صحابو کښی عجیبه صفات وو دعمرؓ باره کښی راځی چه احد کښی ئے به دوا ړو لاسونوتوره چلوله اوحمزهؓ باره کښی راځی،

(کان یقتل بالسیفین ویقول اناأسداللّه)العمران ۱۹۱ (وتوفّنا مع الابرار)چه موږ د نیکانوسره وفات او کړے،دنیکانو تنظیم نه مونږ جدا نه کړے،نساء ۷٦ (یقاتلون)جنګ به ئ کولو دوئی وائی چه فلانی نه دچاسو کښی دے نه بدو کښی ورته وایه بوځه مقبره کښی ئے خخ کړه خکه چه چاسو اوبدو کښی خو مړے نه وی ،

علامه ابن قیمؒ فرما ئی

لاتخشی من کید العدوّومکرهم	فاللّه ناصرٌعبده بأمان
فجنود اتباع الرسول ملا ئك	وجنودهم عساکرُ الشیطان

انفال ۲(وجلت قلوبهم)دمؤمن زړه یریږی داله چه جذبه کښی راځی امام رازیؒ وائی انما ذلك من الشیطن پیرصاحب په دیوال کینود توبیادی

بېرے جذبه راشي (زادتهم ایمانا) دایمان الرلي سخوره شي نو وايي چه وطن نه لاړشم نو دتوحید مسئله به بیانوم. انفال ـ ۷ (والذین اووا ونصروا) صحابو مهاجرنيونه خاني ور کړو داصفتونه دقرآن کښي او کوره اودنبي ﷺ زنده ګئ هم او ګوره دنبي ﷺ صفتونه به کوی چه رخسارئی داسے وو زلفے ئے داشان وے اوډیر نرم دل وو او خلقو به کاڼړ ویشتلو او نبي ﷺ ویل.

(اللّهم اهدقومي فانّهم لايعلمون) ورته وایه نور صفتونه ئی هم او ګوره خومره چه رحمدل وو هغي هومره بهادرهم وو لکه جنګ حنین کښي میدان کښي ولاړ دی آواز کوی.

أنا النبي لا كذب أنا ابن عبدالمطلب

یهودوته تقریر کوی، نو ورته وائي (یااخوان القردة والخنازیروعبدالطاغوت) او دنبي علیه السلام په محکمې دخیبر یهودذبح کیدل اونبي علیه السلام ورته په اوچت ځائي ناست وو تماشه ئے کوله حضرت سعدؓ تیر اندازی کوله اونبي علیه السلام ورته وائي (اِرْمِ اِرْمِ اَيُّهَا الْغُلَامُ الْحَزَوَّرُ فَدَيْتُكَ بِاَبِيْ وَاُمِّيْ) خومره غیرت مند وو عليؓ ددویم واده اراده وکړه ودابوجهل لورئي کوله نو نبي ﷺ په منبر او دریدو او داه ئے اووے،

(لست بمحرم ما أحل الله لا تجتمع بنت رسول الله وبنت عدوه في بيت واحد) یوځل ددروکسانو په اوبو جګړه شوه نو فیصله ئے نبي ﷺ ته راوړله. نبي ﷺ فیصله وکړه چه زبیره اول ته پټي اوبه کړه نو هغه بل کس اویل چه نبي ﷺ دترور ځوی دے ځکه نبي ﷺ په دی خبره زبیرته بیا اووے چه ځپل پټي دومره اوبه کړه چه په غاړونی اوبه واوړی،

قرآن یوطرف ته پیغمبرته وائی (ولوکنت فظاغلیظ القلب)نوبل طرف ته
الله ورته وائی چه د منافقینوباره کښی وائی چه دی منافقینو ته اوایه (وګوره
ظاهری ملګری نی هم زو)(لن تخرجوامعی ابدا ولن تقاتلوامعی عدوا)
د عربو مشهور قیافه شناس مجدذ بن الاعور،چه کله اسامه اوزیدباندتیرشوے
دے نوهغه وائی،الاقدام بعضهامن بعض(داقدمونه دزیداواسامه دیوبل نه دی
یعنی خولی اویلاردی)نبی ﷺ چه دی نه خبرشولوحضرت عائشهؓ والی
تبرق اثاروجهه،نبی ﷺ مخ پرقیدرنوتپوس م.کړوچه تاسوولے خوشحاله ئی
نونبی ﷺ واقعه بیان کړه دواړوطرفونه وګوره،
(لوټ)قیافه شناس هغه چاته وائی چه هغه په سوپیژندل کوی اودی علم ته
علم القوافی وائی اسامه اوزیدسره پلاراوزوئی وو خلقو دانه منله اوغلط
ګمان ئی کول ،نوبن الاعور،چه داجمله اووائیله نودی داخبرصفاشوه)
سورة توبه ۷۱،رعد۲۰،۲۱،۲۲،فرقان۶۳ (هونا)عاجزئ سره عاجزی
داده چه تکبرنه کوی دانه چه سترګی ئی ښکته کړے وی اوپه زمکه داسے
روان وی ګڼیاچه خپولاندئی میږے مړیږی سورة السجدة ۱۵،مومنون
۱تا۱۰
(اِنَّ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا)ایت۶عذاب عظیم ددی خائی نه ددریمه ډله بیان کوی
په دوه آیتونوکښی،صفت ئی دادے چه که انذارورکوی که نه ورکوی
ایمان نه راوړی حکم دنیوی ئے دادے چه اسباب دفهم ئی بندشوی دی
خکه پوهه دانسان یاپه لیدوراخی یاپه اوریدواویاپه فکرکولودااسباب د فهم

دی او په دې نې مهر لګولې شوې دې او حکم اخروی یې داده ٔ
(وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ) ایت ۷ اشکال: دې ایت نه دا معلومیږی چه بیان و رته
کوی او که نه کوی ایمان نه راوړی حالانکه ددې نه پس ډیرو کسانو ایمان
راوړې دې ا
جواب: کفر په څلور قسمه دې۔
(۱) کفر انکار (اذا کان عدم التسليم بالقلب وباللّسان جميعًا)
(۲) کفر جحود (اذا كان عدم التسليم باللسان فقط مع حصول المعرفة
والاستيقان بالقلب)
(۳) کفر عناد (اذا کان عدم التسليم مع حصول المعرفة والاقرار باللسان لمحض
العناد)
(٤) کفر نفاق (اذا کان عدم التسليم بالقلب فقط مع التسليم والانقیاد باللسان)
(اقسام د کفر تفصیلاً فتح الملهم ۱۵۵ جلد ۱ علامه شبیر احمد عثمانیؒ ذکر
کړیدی دلته مراد د کفر نه کفر عناد دې او عنادی کافر قطعاً ایمان نه راوړی
ابن جریر او حافظ ابن کثیرؒ ددې معنی کوی ای غطوا الحق وستروه ،
(داد کفروا معنی کوی)
کفر په لغت کښې پټوالی ته وائی لکه حدید ، ۲۰ او اصطلاح کښې انکار،
عماجاء به النبی ﷺ دې نو معنی دا شوه چه یقیناً هغه کسان چه کفر ئې کړې
دې عناداً لایؤمنون ضدی سړې ستا خبره نه منی،
(خَتَمَ اللّٰهُ)

داحکم دبیوی دے او د مغضوب علیهم دله ده دانسان درے حالتونه دی

(۱) بورکی وی چه هغه زړه سره سوچ و کړی،

(۲) دویم هغه سړے وی چه زکی خو نه وی خو بل ته غوږ کیدی چه سم ځان پوهه کړی،

(۳) دریم چه کتاب وګوری او مسئله معلومه کړی۔

نو اوّل حالت (علی قلوبهم) دریم حالت (علی سمعهم) او دریم حالت (وعلی ابصارهم غشاوة سره ذکر کوی او په دی درے واړو له الله مهر او پردے لګولی دی،

اشکال، دهریه اعتراض کوی چه کله دانسان په غوږونو سترګو او زړه باندی مهر ولګولے شو نو دی انسان سره خو هیڅ اختیار پاتے نشو تو بیا ولے الله ئی جهنم ته غورځوی،

جواب ــــ حاصل د جواب دادے چه شروع نه الله مهر نه وهی بلکه انسان عمل د ګناه او کړی دهغے دوجے نه پری مهر او هی دمهر مطلب دادے چه دے ګناه و کړی نو هغه زنګ دده په سترګو، غوږونو او زړه خورشی،

لکه ابوهریرهؓ نه روایت دے حدیث دے (انّ العبداذا اذنب ذنباًنکتت فی قلبه نکتةٌ سوداء) نو که توبه او باسی نو هغه زنګ ختم شی او که توبه او نه کړی نوره ګناه و کړی نو بیا هغه زیات شی آخر داچه ټول زړه ئی تور شی نو بیا پرے مهر اولګیږے شی۔

حذیفه الیمانؓ نه روایت دے (وربّ الفتن یعود علی القلوب وایُّ قلبٍ أشربت نکتت فیهانکتة سوداءٌ وایُّ قلب انکرت نکتت فیهانکتة بیضاءٌ)

نو دا داعسالو دو جے نه لی زره نو رشی او ددی نه قرآن تعبیر په ختم کوی تقدیر دانه دے چه انسان مجبوره وی بلکه انسان سره اختیارشته او داخبره چه الله کافریاجنتی وغیره ولیکل نو الله تعالی سره ددے علم وو چه دے بنده له دنیا کښی اختیارو کرم نو دے به کفر غوره کوی نو کافر نی ولیکلو خکه الله اختیارو کړے دے لکه یو خائی فرمائی (وهدینه النجدین) اناهدینه السبیل اماشاکرا واماکفورا) یو طرف ته نبی والی (لاعدوی ولاطیرة) چه مرض کښی تجاوز نشته او نه بدفالی او جذامی نبی ﷺ دلاس نه نیولے دے او خان سره نی روټی ته کینولے دے بل طرف ته نبی ﷺ اوییل،

(فرمن المجذوم فرارك من الاسد) نو ددی نه دامعلومیږی چه دجذامی نه خکه تیښته کوه چه مرض کښی تعدی راخی، عمرؓ یو ملك ته روان دے هلته وباء خوره شوی وه چاورته وویل نو عمرؓ خپل فوج ته دواپسی حکم وکړو نویو صحابیؓ ورته اوویل (افرمن قدر الله) یادالله دتقدیرنه تیښته کوی عمرؓ ورته اوویل، ذلك من قدر الله (یعنی زما واپس کیدل هم دالله تعالی تقدیر دے) الله دالیکلی وو چه عمرؓ به راخی که هلته لاړشی نو مرض به پرے لګی او که واپس شی نو نیښت دے نو دادالله تقدیر کښی وو، او کوم روایات چه موږ ذکر کړو چه د هغی منځ کښی تعارض دے نو دهغی کړ جوابونه محدثین کوی یو جواب داهم دے چه خلق دوه قسمه دی یو قسم زړه ور وی نو هغه خیر دے که خان سره جذامی کینوی دویم قسم شکی وی نو هغه ته پکاردی چه جذامی نه تیښته کوی نو دتقدیر دامطلب نه دے چه انسان مجبوردے،

تقدیر تو یہ نہیں کہ مجبور تھا انسان ‍ ‍ ‍ ‍ ہر نفس کو اختیار ہے اطاعت کی بہت تھی

علامه ابن قیمؒ دختم القلب دپاره مثالونه پیش کوی هغه وائی ددی مثال داسې دے لکه یو سړی خانسته اس ولیدونو اوس دده خوښه ده چه سوریږی یری او که نه او کله چه پرے سورشونو بیا ئی هم خوښه ده چه منډه ور کوی او که نه کله ئی چه منډه ور کړه او دے غورزیږی نو اوس یکښې دده اختیار نشته چه غورزیږی او که نه،

دویم مثال دا ورور کوی چه یو خانسته انسان او بنی نو دهغه خائست دده په زړه اثر کوی ،

(علامه ابن جوزیؒ هم وائی چه دهرسړی په زړه خائست اثر کوی)نو داول ځل لیدلو نه پس دده خوښه ده چه دوباره ورته ګوری او که نه که دوباره ورته نه ګوری نو هغه شکل هیرشی او که بیا بیا ورته ګوری نو هغه شکل لوړ هم پخته شی بیا په کوشوکښې لیولے ګرځی.نو الله مهر هله وهی چه ددے قران نه انکار او کړی قرآن کریم ددے نه کله تعبیربه پردوسره کوی کله په تالو او کله په دیوالونو لکه په پردو حمٓ السجده،۵کښې په تالوسره په محمد ۲٤ کښې، او په دیوال سره په یٰس۹ کښې سوره جاثیه ۲۳ کښې اوقرآن ورسره وجے هم ذکر کوی لکه کهف ۵۷ کښې نحل ۱۰۸ مائده ۱۳ ،نساء ٤٦، ۱۵۵،

(عَلٰی قُلُوْبِهِمْ)ایت ۷ علی قلوبهم لی اوبلوعلی دماغیهم ئے او نه اوبل ددی وجے نه چه اصل په بدن کښې زړه دے او ونه زړه پاس کوی لکه ددیم نه بجلی (ګرید سټیشن) نه راځی او هغه ئی بیابرابر،برابر تقسیموی نو زړه

اصل دے او قرآن نسبت اصل ته کوی داد قرآن قانون دے لکه بقره ۹۷ (علی قلبك) زړه ذکر کوی ځکه دابنیادی شی دے دمنلو او نه منلو دواړو نسبت قرآن زړه ته کوی دانکارهم لکه نحل ۲۲ (قلوبهم منکرة) یونس ۸۸ (واشدد علی قلوبهم) زړه ته ئی نسبت وکړو ځکه که زړه سم شولو باقی ټول اندامونه به سم وی (فان صلح صلح کله) حج ٤٦، اعراف ۱۷۹،

(عَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰى اَبْصَارِهِمْ) ایت ۷، اشکال — سمع ولے مفرد ذکر کوی او قلوب او ابصار جمع ذکر کوی،

(۱) — جواب: سمع یا مصدر دے او یا اسم جنس او داد قلیل او کثیر دواړو احتمال لری،

(۲) — یا مفرد دے خو کله چه د مفرد نسبت جمع ته اوشی نو هغه معنی د جمعے ورکوی قرآن داذکر کوی لکه ابراهیم ٤۳ (طرفهم) دلته ئی اطراف او نه ویلو او معنی د جمعی ورکوی ځکه چه وروسته (هم) ضمیر د جمع راغلے دے اعراف ۱۵۷ (امرهم) دلته امر مفرد دے او وروستے ضمیر د جمع دے او دا معنی د جمعے ورکوی سورة سبا ۱۵ (فی مسکنهم) مسکن مفرد دے او ضمیر د جمع ورسره ذکر دے دلته د کافرو بوصفت بیان شو قرآن کریم دا یو بسیط مضمون ذکر کوی موږ مشت نمونه خرواړ ذکر کوو لکه سبا ۳۱ حم السجده ۲٦، حج ۷۲، مؤمن ٤،۱۰، ۳۵، فرقان ٤،

(وَمِنَ النَّاسِ) ایت ۸ د دی ځائی نه دریسے پورے د ضالینو چه هغه منافقین دی بیان کوی ابن کثیر هم د ابن عباس نه نقل کوی،

(ومن الناس ای المنافقین من الاوس والخزرج وغیرهم)

منافق څه ته وائی ابن جریرؒ معنی کوی،

(المنافق یخالف قوله فعله وسره علانیته ومدخله مخرجه ومشهده مغیبه)

او نفاق معنی هم ابن کثیر کوی (النفاق اظهار الخیر واسرار الشر)

منافقین په دوه قسمه دی

(۱) اعتقادی (۲) عملی،

خو دا منافقین د کوم وخت نه پیدا وو، اصل مدینه کښی پنځه قبیلے وی،

(۱) اوس (۲) خزرج (۳) بنو قینقاع (٤) بنو قریظه (٥) بنو نظیر

دا قبیلے یو ورځ راجمع شوے چه دهر قوم او ملك یو مشر شته چه هغه فیصله کوی او خبرے مشر نشته نو متحده طور باندی یو مشر ضروری دے چه جوړشی نو دټولو په عبدالله بن ابی بن سلول باندے اتفاق راغے چه دے به مشر کړو نو دعرو بو قانون مطابق دهغه تاج پوشی دپاره تاج تیاریدل شروع شو (اوس هم قبائلو کښی چه څوك ملك جوړه وی نو هغه ته پګړی وهی)

په دی وخت کښی نبی ﷺ دمکی نه مدینه ته هجرت وکړو نو ټول خلق په نبی ﷺ راجمع شو دی سره د بن ابی بن سلول مشروالی ختم شو،

چونکه بن ابی بن سلول هوښیار وو، نو هغه په ظاهره نبی ﷺ سره دوستی شروع کړه او په باطنه ئی قدم په قدم نبی ﷺ ته تکلیفونه رسول شروع کړل هغه تکلیفونه ئی ورته اورسول چه کافرو هم نه وو رسولی په خوراك کښی ورته زهر واچول په ښځه ئی ورته بدنامه ولګوله عین دجنګ په موقعه کښی ترے واپس شو او دهغه خلاف ئی مسجد ضرار جوړ کړو.

یو ځل عمرؓ نبی ته اوویلو چه دوئی سره جنګ کوو نبیﷺ ورته اووے (اکره ان یتحدث النّاس انّ محمداً یقتل أصحابه) دمنافیقان نے ورته ځکه ویے چه ظاهراً دپیغمبر مرګری ځان ګڼړل قرآن کریم ددوئی ګڼر صفتونه بیانوی ځکه دادلستوړی مار دے چه ځان تریے وساتے قرآن وائی چه کافر او منافق سره جنګ وکړه،

قرآن کریم دمنافقانو ګڼر صفتونه بیانوی او هغه دادی،

(۱) چه په ظاهره دایمان دعوی کوی او زړه نه ئی ایمان نه دے راوړے

(۲) دویم صفت چه کوی فساد او نوم داصلاح ورته کړدی داذکر کوی په ایت ۱۱ کښی،

(۳) (یخدعون الله والّذین امنوا)

(۴) (فی قلوبهم مرض) دا مرضیان دی په زړونو کښی ئے مرض دے،

(۵) چه کار دفساد کوی او ځان ته مصلح وائی لکه شیطان آدم علیه السلام ته ویلی ور (وقاسمهما انّی لکمالمن النّصحین) داذکر کوی په ۱۱ کښی،

(۶) چه صحابوؓ ته به بے وقوف نسبت کوی دا په ۱۳ کښی،

(۷) چه مومنانو بوړے به توقے کوی دوئی ته به ځان دوئی مرګرے ثابتوی، دا په ۱٤ کښی، حدیث کښی هم راځی،

(من کان ذالوجهین فی الدنیا کان ذا الوجهین فی النار) بوبل روایت کښی راځی

(من کان ذاوجهین فی الدنیا کان له یوم القیمة لسان من نار)

(۸) ګمراهی خوسړی په اخرت داپه ۱٦ کښی لو الله تعالی وائی، (فماربحت تجا رتهم) سفیانؒ وائی (لان اطلب الدنیابطبل ومزمار أحب الیّ آن اطلبهابالدین)

حکمونه دمنافقینو ذکر کوی.

(۱) یو حکم وماهم بمؤمنین (۲) ومایشعرون (۳) فزادهم الله مرضا

(٤) ولهم عذاب الیم (۵) بما کانوا یکذبون (٦) الا انهم هم المفسدون

(۷) الا انهم هم السفهاء (۸) ولکن لایعلمون (۹) الله یستهزئ بهم

(۱۵) ویمدهم فی طغیانهم (۱۱) یعمهون (۱۲) فماربحت تجارتهم

(۱۳) وما کانوا مهتدین.

(اٰمَنَّا بِاللّٰهِ) ایت ۸، اشکال ــ دوئی وائی (امنابالله) نو بیا څنګه وائی.

(وماهم بمؤمنین) جواب ــ اوّل نه مرادایمان باللّسان او دویم نه مرادایمان بالقلب دے لکه څنګه چه دلته دمنافقانو صفات بیانوی دغسی، العمران ،مائدة، نساء، انفال، توبة، نور، روم ،محمد، حدید، حشر ،مجادلة ،منافقون کښی هم بیانوی.

(یُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ) ایت ۹، اشکال ــ الله ته خو دهوکه نشی ور کولے،

جواب..... مفسرین دلته محذوف راوباسی،

(۱) ــ یو یخادعون رسول الله (۲) دویم یخادعون الله فی زعمهم،

پدی خائی علامه قرطبیؒ وائی.

(فدخل کل من یعمل عملاً لاجل الدنیا فهم المخادعون)

او عبد الله بن مبارکؒ وائی (احدثو الحیل فی الاسلام فمن امر بهذا فقد کفر)

حفص بن عیاضؒ وائی (یخادعون الله کما یخادعون الصبیان) دالله سره دهوکه کوی لکه حیله اسقاط شو،

کارہا با خلق آری جملہ راست ــ با خدا تدبیر وحیله کی رواست

دحیله اسقاط دپاره الفاظ لی هم دیرسره وضع کړی دی والی۔
دامال قلیله په خداع کبیره په غبن فاحشه دفرضو او واجباتو ماتاته در بخلی
د الله سره دهوکه کوی داحیله اسقاط نشته دولی ورته هبه والی د اشته لکه
فتاوی رشیدیه په ۱۱۶ ،۲۲۲ ،دلیل الخیرات ۱۸ ،امدادالمفتین ۱۷۶
شرطونه دهبی حدیث کښی راځی (الراجع فی الهبة کالکلب یعود فی قیئه)
اوّل شرط قبض لکه طحطاوی ۲۲۵ فتاوی رشیدیه ۱۲۶ مشکل الاثار ۱۴۱
مجمع الانوار ۲۵۰ ،بحر الرائق ۲۸۵ ،نورالایضاح ۱۱۵ شرطونه داسقاط
قاضی خان ۹۶۶ منةالجلیل ۲۲۵ عالمگیری ۶۵ ،شامی ۶۸۶ کبیری ۵۳۵
احسن الفتاوی ۱۲۶ ،نداء السّنة ۵ تا ۱۰ قرض به ورته ادا کوی۔
ابو داؤد طیالوسی ۳۰۷ کښی حدیث دے چه نبی ﷺ (لم یصل علی المدیون)
بل حدیث کښی راځی چه نبی ﷺ تپوس او کړو (هل علی صاحبکم من
دین) نوبیا به ئی ویل (صلوا علی صاحبکم) دارقطنی ۵۹۔
د اسقاط ورل جنازے میدان ته هم نیشته لکه الانصاف ذکر کوی او هلته چه
یوسی نوپیسو باندی قرآن کېږدی او یوبل ته ئی بخی دالشته۔
(فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ) ایت ۱۱ زړونو کښی ئی مرض دے ناجوړه دے۔
مرض په دوم قسمه دے۔
(۱)...... بدنی (۲)...... روحانی۔
او کتاب الطب کښی مرض باره کښی درے خبرے ذکر کوی۔
(۱)...... یو علامه دمرض (۲)......دویم سبب دمرض (۳)...... دریم علاج دمرض

نو پوهه دا کېږي چه ورشي ههغه درته اول مرض سالي بیاسبب او بیاعلاج
کوي دا رنګه مریض روحاني ته هم اول علامه دمرض وښایه بیا اسباب،
بیاعلاج وښایه چه دانه وي معلوم نوعلاج نه شي کیدی،
مرض بدني دپاره څلوراسباب دي،
(۱) فساد دمعدے (۲) ضعف (۳) کمي داخلاطو (٤) ظلمت،
د مرض روحاني دپاره هم څلوراسباب دي
(۱) فساددعقیدی (۲) ضعف دعلم (۳) کمي داخلاقو،
(٤) ظلمت دحرص یادنیاپرستي،
قرآن کریم هم دمرض روحاني اسباب ذکرکوي او علامې اوبیاعلاج کوي
لکه اسباب ذکرکوي،
(۱) اول داچه کافروسره به ناسته کول لکه مائده ٥٢،
(۲) دویم چه ته ورسره ښه وکړے نودوائي چه څه چل شته لکه احزاب ۱۲،
(۳) دریم داچه چه ښځه ورسره په نرمي خبره وکړي نودده به زړه کښي طمع
پیدا شي لکه احزاب ۳۲،
(٤) څلورم چه ته ورته دالله حکم بیان کړي نودده مرض به ښکاره شي،لکه
سورة النور ٥٠،
(٥) پنځم دبزدلي دوجے نه به ني دامرض ښکاره شي لکه سوره محمد ۲۰،
(٦) شپږم چه څوك مظلوم خلاصوي نو دهغه مقابله کوي لکه اعراف ۱۲۷،
(۷) پردي مالونه به خوري لکه یوسف ۷۳،
(۸) اتم پردي کورونه ورانوي لکه نمل ۳٤ (انّ الملوك اذادخلوا قریة

افسدوها وجعلوا اعزة اهلها اذلة)

او دلته نی فی قلوبهم خکه اویلو چه مرض نی زړونو ته نوتلی دے او د مرض

علامات هم قران ذکر کوی،

(فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا) ایت ۱۰ یا جمله خبریه ده (زیاتوی الله مرض ددوی)

یادعائیه ده (زیات دی کړی الله مرض ددوی) او دا مرض ئی ورځ په ورځ

ښکاره کیږی لکه توبه ۱۲۵،

(بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ) ایت ۱۰ (په سبب ددی چه دروغ ئی ویل او کول به ئی)

دقول او فعل دواړو صفت راځی،

(اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ) ایت ۱۳، الاحرف تنبیه ذکر کوی خکه چه دوی

به ځان مصلح گڼړی او تاته به وائی موږ مصلحان یو لکه شیطان چه آدم ته

قسم خوړلے وو (انی لکما لمن الناصحین) دیوسف علیه السلام وروهم

ویلی وو موږ خیر خواه یو لو ظاهر به ځان خیر خواه گڼړی او باطن کښې به

فسادی وی،

(النَّاسُ) ایت ۱۴ ناس نه صحابه مراد دی تفسیر طبری، النکته والعیون ماوردی

(اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ) ایت ۱۴ بے وقوف ئی هغه چاته اووے چه صحابه ؤته

وقوف وائی او هغوی ته بد ردوائی سوره بقره کښې دریے بے وقوف ذکر

کیږی،

(۱)...... یو چه صحابه ؤ ته بے وقوف وائی هغه بے وقوف دے،

(۲)...... دویم چه دپیغمبر دطریقی نه اعراض کوی هغه بے وقوف دے بقره

۱۳۰ سوا او کړ ه .دابراهیم علیه السلام ده طریقه وه هغه انعام ۷٤ کښې

بیان وي چه پلار ته صفا خبره کوي تا له چه وائي نه کم عقل ني هر ځائي

جنګ جوړوي وایه نه کم عقل نې دابراهیم علیه السلام دطریقې نه اعراض

کوي دوئي والي ناسو متشددین نې موبر وایو.

لو کان تشدیداً بیان کتابه　　　　　واظهارُقولٌ من نبی محمدٍ

فانی بحمد الله ربی مشدد　　　　　هلموا اشهدوا واشهدوا کل مشهد

(۳) دریم چه پیغمبر باندې اعتراض کوي هغه بې رقوف دے لکه بقره،۱۰ ٤ ۱

(قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ)ایت ۱۵ ،دمنافق داعلامه هم ده چه تا ته به ستا ملګرې وي

او هغه ته به دهغه ملګرې وي،

(اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ)ایت ۱٦ قرآن کریم کله تعبیر کوي د سزا دفعل نه په فعل

سره معنی داده چه سزا به دوئي ته د تو قوور کړي،

(اِشْتَرَوُا)ایت ۱۷ دا په معنی داستحبوا او اختار وا سره دے خکه چه اشتراء هله

راځي چه ته هم دمبیعي مقابله کښې خه ور کړے لکه وائي اشتریت الفرس

بالدراهم او دا به هله کیدو چه دوئي سره هدایت موجود وے چه د ضلالت

مقابله کښې ور کړے وے (اختاروا)معنی ماوردئ کړیده،

(تِجَارَتُهُمْ)ایت ۱۷ سوداګرې ورته وائي خکه دا ئي ترې جوړ کړے وو،

عبدالله بن مبارکؒ یو خط کښې لیکي نیل السائرین ۳ ٤ کښې تفصیلاً ذکر دے

یاجاعل العلم له بازیا	تصطادبهااموال المساکین
احتلت لدنیاو لذّا تها	بحیلة تذهب با الدین

فصرته مجنونا بهابعد ما	کنت دواء للمجانین
این روایتك فیمامضی	عن ابن عون وابن سیرین
این روایتك فی سردها	فی ترك ابواب السلاطین
ان قلت اکرهت فذاباطل	زل حمار العلم فی الطین

(وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ) ایت۱۶ تردی خالی پورے دمنافقینواوصاف بیان شول اوس درجه دمنافق بیانوی اوصاف دمنافقینوبقره ۲۰۰،۲۰٤،۲۰٤ العمران ٦٨نساء ۷۲عنکبوت۱۰ حج ۱۱۔

(مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي)ایت۱۷ قانون داوی چه کله دسړی مخاطب ذکی وی نوبیامتکلم مثال نه ذکر کوی او کله مخاطب غبی وی بیاضرورمثال ذکر کوی چه وضاحت اوشی او کله ذکیان اوغبیان دواړه وی نوبیا هم مثال ذکر کړی چه څوك نه وی پوهه نو هغه پوهه شی قرآن کریم هم مختلف ذهنونوسره خطاب کوی نودی وجې نه مثال ذکر کوی چه خبره واضحه شی عرب هم وائی(المثل بلامثال کالفرس بلالجام والناقة بلازمام) کلام قرآن کریم چونکه محکمی درے ولے ذکر کړے۔

(۱)...منعوم علیهم (۲)...مغضوب علیهم (۳)...ضآلین۔

نواوس دوروستنو دلومثالونه بیانوی داولے دلے څکه مثال نه بیانوی چه مخاطب دقرآن مومنان دی اودوی په خپل حالت په خپله پوهه دی،دوئی ته دوضاحت ضرورت نشته څکه دانسان په خپل خان علم حضوری دے قرآن کریم کثیر مثالونه ذکر کوی اوعلماء پدی امثالوبیامختلف کتابونه لیکلی دی

لکه علامه ابن قیم کتاب الامثال لیکلے دے،

خو دمثال فائده څه ده تو مفسرینو لیکلی دی تعریف دمثال (هو تشبیه الخفی بالجلی والغائب بالشاهد) قرآن کریم هم دامثالو فوائد ذکر کوی لکه سورة ابراهیم ۲۵ عنکبوت ۴۳ حشر ۲۱ دلته قرآن کریم دوه مثالونه ذکر کوی

یو مثال دکفار مکه او جناب رسول الله دویم (او کصیب) سره بیانوی،

دمنافق او دقرآن منافق چونکه دوه قسمه دی،

(۱) اعتقادی (۲) عملی،

نو اعتقادی دپاره (او کصیب) او عملی دپاره (یکاد البرق) نه ذکر کوی،

(کَمَثَلِ الَّذِی اسْتَوْقَدَ نَارًا) ایت ۲۰ دا تشبیه دمرکب، مرکب سره ده یعنی د مکے واله او جناب رسول الله ﷺ مثال داسی دے لکه چه دیر خلق یو بیابان کښی وی او لارتری خطاشوی وی توره تیاره کښی ناست وی په دی وخت کښی په دوئی یو سړے راغلو او رڼی بل کړو نو دوئی خلقو ته پکار وه چه دی سړے ته ئی تپوس کړے وے او لا رئی معلومه کړے وے خو لیکن دی خلقو دا او نه کړل او دوئی سترګی پټی سړے کله چه هغه کړے لاړو نو ځان سره رڼائی یوړه او سکروټی پاتے شوے نو دوئی اوس سترګی کولاؤ کړے چه دچانه دلارے تپوس او کړی اوس چه قدم کیږدی نو په سکروټو کیږدی او سوزی دنبی ﷺ او دمکے واله مثال دے چه مکے واله په تیاره کښی وو او دوئی ته نبی ﷺ راغلو خو دوئی ترے رڼا حاصله نه کړه او نبی ﷺ ترے مدینے ته هجرت وکړو رڼا لاړه او سکروټی ترے پاتے شوے دشرک او دکفر

په تیارو کښې پاتې شول.

(اِسْتَوْقَدَ نَارًا) ایت ۱۸ دلته کلام کښې اندماج دے (یعنې کلام)دے اصل عبارت داسې دے (مثلهم کمثل الذی استوقد نارا وهنا رجال قاعدون) او ګوره دلته اول وائی استوقدنارا او بیا وروسته وائی ذهب الله بنورهم بنارهم نه وائی داولې ؟ددې وجه دادے چه اور کښې دوه اشیاء دی.

(۱) — یو دنقصان شیء چه سکروټې دی .

(۲) — دویم دفائدے شیء چه رڼا ده نو دفائدې شی لاړو (ذهب الله بنورهم)مدینے ته او دنقصان څیز ورته پاتے شو دفائده څیز نور وو چه هغه قرآن دے او قرآن رڼا ده لکه النسآء ۱۷٤ ،المائده ۱۵ ،التغابن ۸ ،شوری ۵۲ ،او چا ته چه دا رڼا او رغله نو هغوی رڼا شول لکه ابراهیم ۱ ،او څه خلق په تیارو کښې پاتے شو څکه دهغه چامړګړتیا نې وکړه چه هغوئی تیاره کښې وو لکه بقره،۲۵۷ (لایبصرون) ای الحق پیغمبر ترے لاړو نو دوئی بیا چرته حق لیدو حدیث کښې راځی ترمذی باب الامثال کښې دحضرت ابوهریره رضی الله عنه نه نقل کوی نبی ﷺ وائی (مثلی ومثل امتی کرجل استوقدنارا)

* (فَلَمَّآ اَضَآءَتْ) ایت ۱۷ دا متعدی او لازمی دواړه راځی که متعدی شی نو مابعد (مَاحَوْلَهٗ) ورته مفعول دے او که لازمی شی نو مابعد ورله صفت دے یعنې 'ما موصوف 'حوله' صفت دے ماحوله ضمیر راجع یا پیغمبر ته یا اور ته.

(فهم لایرجعون) ایت ۱۸ پس نه واپس کیږی قرآن ته څکه خو،

شیخ القرآن نیل السائرین کښې لیکلی دی.

ذالك سبيل المستقيم وغيره   سبل الغواية والضلالة والردى

علامه اقبال والي

فاش گویم آنچه در دل مضمر است	این کتاب نیست چیز دیگر است
چون بجان در رفت جان دیگر شود	جان چون دیگر شد جهان دیگر شود

(أَوْ كَصَيِّبٍ) ایت ۱۹ پدی ایت کښې مثال د قرآن او منافق بیانوی قرآن کریم اکثر مثال داوبو او او رسره ذکر کوی داځکه چه دا دواړه اشیاء هم د فائدې دی هم د نقصان که داور صحیح استعمال اوشی نو فائده ور کوی او که صحیح استعمال ئې اونه شی نو کلی سوزوی او اوبه که چرې صحیح استعمال کړې نو فصلونه ذرغون شی او که صحیح استعمال ئې اونه شو نو بیا کلی آړوی دارنګه دقرآن هم دامثال دې که خپل دی کړو او زده دی کړو نو بیا نفع در کوی او که خپل د نه کړو نو بیا سبب د عذاب ګرځی مخکښې تشبیه داو رسره ور کړه او اوس ئې دلته داوبو سره ور کړه او دباران سره باران چه وریږی نو هغه کښې تندرونه برق بروق ګرز، ګرروز او تیارې وی نو په چاچه باران وریږی یعنی دباران واله نو هغه چه کله برق اوشی نو ستر ګې پټی کړی دارنګه، ګرز ، ګرروزله غږونه بندوی او تندرونو نه یریږی چه مړ به م کړی دارنګه منافق هم دې چه قرآن بیانیږی نو برق شی (دمنافق صفاتونه ښکاره شی) او ګرز ګرروزوی (چه دمنافق شکوك وشبهات بیان شی) چه هغه ښکاره کیږی نو دې اویریږی لکه توبه ٥٦،٤ ،اوتندرونه داوی چه کله د هغه صفتونه اوشبهات ښکاره شی،نو دتندرپه شان خلقونه یریږی چه مړمی نه

کړی،او (او) په کسر ومعنو راځی،

(۱)..... یو دپاره دتخییر (یعنی ته اختیارمندئی چه کوم مثال منافق دپاره ګرځوے) لکه وائی (جالس الحسن اوابن سیرین)

(۲)..... دپاره د تنویع (یعنی تقسیم دپاره)

(۳)..... د پاره دأباحة (چه دواړه روادی)

(٤)..... د پاره دشك باعتبارمخاطب لکه صفت ٤٧ کښی راځی (و ارسلنه الٰی مائة الف اویزیدون)

(٥)..... اوبمعنی و اؤهم راځی لکه ابوالاسودالدئلی اشعاروکښی راځی(ابوالاسود الدئلی دعلیؓ نه نحو قاعدے دنحوی لیکلی وی بیادهغه شاګردخلیل بن احمدؒ وو بیادهغه شاګردسیبویهؒ وو هغه بیا کتاب السبویه لیکلے دے اوخلیل په نامه دولس نحاة تیرشوی دی لکه الاشباه والنظائر کښی بیانوی) کله چه هغه بانډ خلویښت کاله بعد بنوقشیر الزام ولګول نوده دا اشعاراوېل،

أُحِبُّ مُحَمَّداً حُبّاً شَدِيْداً وَعَبَّاساً وَحَمْزَةَ اَوْعَلِيًا

يَقُوْلُ الْاَرْذَلُوْنَ بَنُوْقُشَيْرٍ طِوَالُ الدَّهْرِ مَاتَنْسٰى عَلِياً

بَنُوْعَمِّ نَبِي وَاَقْرَبُوْهُ اَحَبُّ النَّاسِ كُلُّهُمْ اِلَيَّ

(او كصيب) ایت ١٨ باران دادصاب یصاب نه دے بمعنی میلان باران هم دآسمان نه زمکے ته میلان کوی اوماشوم ته هم ځکه صبی وائی چه هغه هم هرشی ته میلان کوی،

(ظُلُمٰتٍ) ایت ١٨ لکه څرنګه چه باران کښی تیارے وی دارنګه دمنافق کفر

(تیارے ،هم قران کښی بیاسری لکه توبه ٤٥ ،اورعد ١٨ لکه څنګه چه باران ګرزاروی دارنګه قرآن بیان کښې هم دمنافق دغه حال وی لکه توبه ٥٥ (يَكَادُ الْبَرْقُ) ایت ١٩ ددی خائی نه دمنافق عملی مثال او څرګند دا (او کصیب) سره یوګرځوی چه کله رڼا شی نوروان شی او کله چه تیاره شی نوودریږی دارنګه منافق هم دے چه دین کارونو کښی دنیوی فائده وی نوبیاپه سمه روان وی خو کله چه فائده نی نه وی نو بیاپه خائی ودریږی،

اذادعاکم للرسول وحکمه فدعوه کلکموالرأی فلان

واذاجتمعتم فی المجالس فلغوا والغوااذاماالحتجّ باالقرآن

سورة النور ٤٨،٤٩،٥٠ دنیاکښې حالت داور (یکادالبرق یخطف ابصارهم) خوچه دنیاکښی تورے رڼا لاړه نو چه آخرت ته لاړونو هلته به هم بے رڼا پاتے شی لکه سوره حدید ١٣،

(يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ) ایت ٢٠ خطف دیته وائی لکه چرګ راشی اریوه داله احلی مطلب داچه خلق به موتریویوکړی لکه قصص ٥٧ دلته هم وائی چه د سترګونظریه تری یوسی،دی خائی پورے ټول (٢٠) آیاتونه داول باب وو په دیکښی ذکردفرق ثلاثه وو اودابطورتمهیددپاره دراتلونکی مضمون چه ته کله دتوحیدمسئله بیانوے نودرے ولے به جوړیږی اوداختلاف به خامخا راځی سوره حج ٥٢ کښی هم وائی چه بیان وخت کښی به درے (٣) ډلے جوړیږی لکه څرنګه چه ډلی درے دی نودارنګه ستاپیښه به درے قسمه طبقوسره وی،

(۱) ــ تاته مشران (۲) ــ ستاهمزولی (۳) ــ ستاته کشران،
نومشران که ستاومنی نو ډیره ښه ده او که اونه منی نوځفه کیږه مه نوداسی نه
چه ته مسئله توحید پریږدی، اوهرچه ستا همزولی دی نوهغولی به ستا،
احترام کوی خوپوره تابعدار به نه وی او کوم چه کشران دی نودابه
تابعدارهم وی اوستاپه حکم به خوشحالیږی نوداسئله چه بیانوے نوذهنی
طوربه دروډلوته تیار لی،
(یَاۤاَیُّهَاالنَّاسُ) ایت ۲۱ ددی ځان نه دویم باب داولے حصے اودی کښی اصل
مسئله د توحیدبیانوی په (اعبدواربکم) سره اوپدی مسئله پنځه دلائل عقلیه
محضه بیانوی،
(۱) ــ اَلّذی خلقکم (۲) ــ والّذین من قبلکم (۳) ــ الّذی جعل لکم الارض فراشا
(٤) ــ والسّمآء بناۤءً (۵) ــ وانزل من السّمآء مآءً فاخرج به،
اوره ته ئے پیداکړے ئے ستامشران ئے پیداکړی دی ځمکه درله فرش
اوآسمان ئے درله چت ګرځولے دے اودبره نه باران وروی اوتاله ځمکے نه
رزق درکوی نوآخر کښی ثمره ددلائلو (فلا تجعلوا للّٰه انداداً وانتم تعلمون)
بیاوریسے اثبات الرسالة بیازجراوبشارت ورکوی اصل کښی چه کله دجج
عدالت کښی دوه فریق حاضرشی نواوّل دعوی وکړی بیا دلائل بیان کړی
دلائل چه بیان شی نوجج فیصله اوکړی یوه ډله اوږه اوبله یږه شی کومه چه
اوږه شی نوهغولی ته بشارت (زیرے) ورکړی اوخوك چه یږه شی نوهغونی ته
زجر (دهمکی) ورکړی،

دلته هم اوّل دعوی بیا دلائل او بیا زجر او بشارت او دلته الله تعالیٰ ډیر عجیب انداز سره بیان کړے دے د فقهاؤ داقانون دے چه هغوئی اوّل دعوی او کړی بیا دلائل بیانوی او مناطقه ؤ داقانون دے چه اوّل دلائل بیان کړی صغری کبری نو بیا نتیجه راوباسی دلته قرآن کریم دواړه قوانین بیانوی اول دعوی ده بیا دلائل دی او اول دلائل دی آخر کښی نتیجه ده(فلاتجعلوا) او ګوره عجیب انداز باندے دلائل بیان شو اول ئے اووے پیدا کړے ما ئی خمایه زمکه اوسے خماچهت لاندی او سپے خماخوړے او عبادت دبل چاکوے پښتو کښی متل دے چه چرګه زمانی اګئی دبل کره اچوی، (اُعْبُدُوْا رَبَّکُمْ) ایت ۲۱ دعوی د توحید بیا ادله ذکر کوی قرآن کریم دا ډیر عجیب انداز سره بیانوی دی دپاره چه خان پری پوهه کړے ګوره دلته ئے اووے دالله عبادت کوے ولے ،ځکه الّذی خلقکم تاسو پیدا کړی ئی سورة الذّاریت ۲۰تا۲۳ هم په بل انداز بیانوی سورة الذاریت ۵۶ کښی وائی چه ما عبادت دپاره پیدا کړی ئی دلیل په عبادت پیدائش دانسان ګرځوی دارنګه دلائل مومن ۶۱'۶۲'۶۴ کښی او بیا خلاصه،او ۶۶'۶۷ کښی هم دلائل بیانوی لقمان ۱۰'۱۱ ،احقاف ٤ دلائل هغه دی خو طرزاو رنګ ئے بدلوی،

یو سالك وائی،

به هر رنګی کی خواهی جامه می پوُشی من انداز قدت رامیشناسم

عبادت څه معنی چه هغوی الله نه منلو؟نه بلکه الله تعالیٰ ئے منلو لکه

(کافرون)وو الله ئے خالق هم منلومومنون ۸٤،لقمان ۲۵ ،زخرف ۹
مونځونه ئی هم کول لکه انفال ۳۵ ،او حاجیانو ته ئی اوبه هم ورکولې ،لکه
توبه ۱۹ نو دعبادت څه مطلب دے ابن عباسؓ معنی کوی (وحیدواربکم)
څکه چه جګړه په دوحدانیت دالله تعالی ره.

علامه ابن قیمؒ د مشرکینو نقشه پیش کوی،

قالوا واقرار العباد بانّه	خلاقهم هو منتهى الايمان
والنّاس فى الايمان شىءٌ واحدٌ	كالمشط عندتماثل الاسنان
واسئل اباجهل وشيعته ومن	والاهم من عابدالاوثان
واسئل اليهود وكل اقلف مشرك	عبدالمسيح مُقبّل الصلبان
واسئل ثمودا وعادابل سل قبلهم	اعداء نوح امة الطوفان
واسئل شرار الخلق اعلىٰ امة	لوطية هم ناكحوا الذكران
واسئل كذالك امام كل مُعطل	فرعون مع قارون مع هامان
هل كان فيهم منكر للخالق	الرب العظيم مكوّنُ الاكوان
فليبشروا اماقيهم من كافر	هم عندجهم كامل الايمان

او ددې وجې نه ابن عباسؓ معنی کوی (وحیدواربکم)څکه جګړه دالله
تعالی په وحدانیت کښې وه لکه سوره ص ٥ صٰفٰت ٣٥،زمر٤٥،اعراف ٧٠
بنی اسرائیل ٤٦مومن ١٢ پدې سرے مومن نه شی کیدے چه کلمه داوائی
بلکه الله تعالی به یو مے شاولی اللهؒ تفهیمات الٰهیه ٢٤٥ ج ٢ کښې وائی،
(كلُ من ذهب الى بلدة اجميراوالى قبرسالارمسعودغازى لاجل حاجة يطلبهافانه

فقد أتو اثماً أكبر من القتل والزنا)

الفتاوى المصريه ٥٧ کښې علامه ابن تيمية وائي.

من ظن ان الدعاء عند القبور افضل من الدعاء في المساجد فقد كفر وقد اتفق ائمة المسلمين بذلك)

شيخ عبدالقادر جيلانى ٥ مجلس اوّل کښې وائي.

(ياطالب الاشياء من غيره ماانت عاقل هل من شيء ليس هو في خزائن الله)

او ٢٢ کښې وائي (انت عبد ابق من مولاك فارجع اليه)

دا رنګه ٨٤ کښې وائي (يافقير الخلق يامشر كابهم احذر ان ياتيك الموت وانت على ماانت فيه يفتح الله لروحك بابه ولا ينظر اليها لانه غضبان على كل مشرك معتمد على غيره)

دا رنګه ٨٤ کښې وائي (كل من يرى النفع والضرر من غير الله عزوجل فليس بعبدله بل هو عبد راى)

٤٧ کښې وائي (أيش ينفعونك ليس في ايديهم ضرر ولانفع ولا عطاء ولا منع ولا فرق بينهم وبين سائر الجمادات)

(وَالسَّمَاءَ بِنَاءً) ايت ٢٢ علامه ابن قيمٌ مفتاح دار السعادة کښې د آسمان باره کښې ډير خالسته بحث کړے دے.

(أَنْدَادًا) ايت ٢٢ . انداد جمع دندده ندمثل ته وائي.

لکه حضرت حسان بن ثابتؓ اشعارو کښې راځي.

أَتَهْجُوْهُ وَلَسْتَ لَهُ بِنِدٍّ فَشَرُّكُمَا لِخَيْرِكُمَا فِدَاءُ

قرآن کریم د هغه خلقو حال بل خالي هم بیانوي څرنګه چه دالله تعالی نه سوا بل چاته اوازونه کوي شعراء ۹۸، اوځني وخت ترے دلیل هم غواړي لقمان ۱۱ فاطر ۴۰، احقاف ۴،

(وَاِنْ كُنْتُمْ) ایت ۲۳، اوس ذکر دا ثبات الرسالة دے دا دقرآن کریم قانون دے چه کله یو مضمون ذکر کوي نو هغه سره یو بل مضمون چه تعلق نی وي هغه هم ذکر کوي او دا ګړي د ګاونډیتوب دوجې نه او دا قانون نحو وغیره کښې هم چلیږي او دلته هم قرآن، اثبات الرسالة دا ثبات التوحید سره ذکر کوي،

(فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِن مثله) ایت ۲۳ یونس ۳۷، هود ۱۳ کښې عشر سوروالی خکه مکه کښې لس ۱۰ ولے وړے دهري ډلي نه مطالبه ده او بنی اسرائیل ۸۸ کښې ورسره دانسانانو او پیریانو جمع والے هم ذکر کوي او دا ځکه چه کله ورته الله تعالی اوېل چه یو سورت راوړئ نو دوئي اوېل چه مونږ خپل مینځ کښې اختلاف دے نو بیا تري دلسو سورتونو مطالبه اوشوه چه هر یو دوله د یو یو سورت راوړي نو دی نه هم عاجز شو نو بیا ورته اووے چه ځان سره خپل خدایان هم راولے چه دی نه هم عاجزه شو نو بیا ورته اوئ چه انسانان او پیریان ټول جمع شی،

(فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا) ایت ۲۴ د دلائلو بیانیدو نه پس یو ے ډلے ته زجر ورکوي او وریسے آیت ۲۵ کښې بشارت ذکر کوي،

(أُعِدَّتْ لِلْكٰفِرِيْنَ) ایت ۲۴ د ماضی صیغه ذکر کوي او دا د اهل السنة والجماعة عقیده هم ده چه جنت او جهنم د مخکښې نه تیار شوي دي،

لفظي ترجمه (ایت ۲۱ نه تر ۲۴) (اعبدوا ربکم) ای وحدوا ربکم یو و گڼئ رب خپل (ابن عباسؓ) (لعلکم تتقون) ای من عذاب الله (جعل) ای صیر (وانتم تعلمون) انه لا ندله و لاضدله (مجاهد) من مثله پشان دقرآن په دلیل یاپه مضمون کښې (شهدائکم) ای قدوتکم، علماء، ستاسو او مشران، شاه ولی اللهؒ یا اعوانکم (زادالمسیر) ولن تفعلوا تاکید لماقبله،

(النَّارَ الَّتِيْ) ایت ۲۴ کله نار سره التی ذکر کوی او کله الذی مذکر ذکر کوی ددې وجه داده چه دوه حالتونه دی کله چه ددوئی الهه ذکر او کړی نو بیا التی استعمالوی او داځکه چه مونث سره مینه کیږی نو دوئی هم خپل الهه سره مینه کوی، دویم چه کله خائي دزجراو دعذاب وی نو بیا الذی ذکر کوی ځکه چه مذکر سزا به ورکوی؛

(وَالْحِجَارَةُ) ایت ۲۴ کنایه دشدت عذاب نه یادووی دکانړو الهه درګاهونه تری مراد، دی،

(وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ) ایت ۲۵ کامل بشارت دې هغه چاته چه دتوحید مسئله ئی اومنله او ګوره کله چه د سړے خپل کور نه وی نو هم مشکله وی نو الله اوویل (انّ لهم جنٰت) او چه کورونی خو اوبه پکښې نه وی نو بیا هم خوند نه وی نو الله تعالی اوفرمائیل (تجری من تحتها الانهٰر) بیا چه دادواړه وی لیکن میوی چه نه وی بیا هم مزه نه کوی نو دے ویل (کلّمَا رزقوا) که میوې هم وی خودخوړلو طریقه نه ورځي نو خه به پرے اوکړے نو ورپسے اوویل،

(هٰذا الّذی رزقنامن قبل) ایت ۲۵ که داهر څه وی خوملګری نه وی نو سوچ نه

کوی نوورپسے والی (ولهم فیها ازواج) که داهم وی لیکن د صفائی خیال نه
ساتی نو بیا هم زندګی مشکله وی نو ورپسے والی (مطهرة) که داهم شوی
لکن ددوه ورځو دپاره وی نو بیاهم انسان خفه وی نو ورپسی فرمائی،
(هم فیها خلدون)
(وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ) ایت ۲۵ دعمل صالح تعریف قاضی بیضاویؒ داسی کوی
الصالحت من الاعمال ماسوغه الشرع وحسنه،دځان نه اعمال جوړول،
لکه شیخ عبدالقادرجیلانیؒ الفتح الربانی ۱٤ کښی ذکرکړیدی،
لاتصح متابعتك للرسول ﷺ حتی تعمل بماقال،

تعصي الرسول وانت تظهرحبه	هذالعمری فی القیاس بدیع
ان کان حبك صادقالاطعته	ان المحب لمن یحب مطیع

۱ صفحه ۱۱ کښی والی (العبادة ترك العادة لم تتادب باداب القرآن وکلام
النبوة) اوصفحه ۱۹ کښی والی (عش تحت ظل کتاب الله عزوجل وسنة
رسول الله) اوصفحه ۳٤ کښی والی (علیکم بالاتباع من غیرابتداع)
۹۱ کښیوالی (کل من یتبع النبیؐ فاخذ شریعته بیده والکتاب المنزل بیده
الاخری)
بعض خلق والی چه زه دحقیقت تابع یم دشریعت تابع نه یم،
شیخ عبدالقادرجیلانیؒ ۸٤ کښی والی (کل حقیقة لاتشهدلهاالشریعة فهی
زندقة)
(ویحك اذاکان هذاالکلب یترك الشره بتعلم یحفظ الصیدویترك شره وطبعه

وهذا ظاهر يخالف طبعه)

ذین دنقل سره تعلق سالی نه دعقل سره مسلم الثبوت کښی وائی؟

(فان العقل لا تستقل بمعرفة الشرائع) نو مبتدع شریعت پریږدی او عقل پسے

ځی که عقل وائی چه فلانے کار ښه دے او شریعت ورته بد وائی نو هغه به بد

وی، لکه بعض خلق وائی چه سنتو نه بعددعاء په هیئت اجتماعی سره ښه کار

دے حالانکه داخبره صحیح نه ده دنبی علیه السلام طریقه دفرض مانځه نه

پس وه لکه حدیث کښی راځی تپوس وشو،

(ای الدعاء اسمع قال جوف الليل الاخر ودبر الصلوت المكتوبات)

او دے باندی علماء پوره تفصیل کړے دے لکه نواب صدیق حسن خان

خپل کتاب نزل الابرار ۳۵ کښی او مبارک پوری تحفه الاحوذی کښی باب

تری، باب مايقول بعدماسلم، او ګڼ روایتونه پکښی ذکر کوی،

ابن کثیر په البداية والنهاية کښی دابو العلاء حضرمیؓ نه نقل کوی چه د

سحر مانځه نه پس راو ګرځیدو او نو نمر ختلو پوری ئی دعاء کوله،

تدریب الراوی کښی وائی چه ذی باندی تقریبا ۱۰۰ روایت دی البته هیئت

اجتماعی راغلے دے ځکه چه فرض پوځائے وشو خو دسنتو نه بعد به جمع

دعاء ثابته نه ده،

(وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا) ایت ۲۵ دی میوو به رنګ ئیو شے به ځکه وی کړیلی دی چه

دنیا کښی ئی دغه خوراک طریقه زده کړی وی او جنت کښی دغی سره

نا آشنا نه وی،

(تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ) ایت ۲۵ دالهرونه په دځه وی ددیے تفصیل محمد ۱۵، اوتوبه ۱۰۰،

(اِنَّ اللّٰهَ) ایت ۲۶ ددی خالی نه دفعه دشبهے کوی د قرآن کریم داقاعده ده چه کله مسئله ثابتوی نو په هغی دلائل ذکر کوی اومثالونه ورلره بیانوی اوبیاچه پرے کوم اعتراضات، شبهات وی هغه هم دفع کوی،

مشرکینو به دا اعتراض کولو چه داځنګه کتاب دیے چه دی درعد اوبرق ذکر کیږی مقصد دادیے چه داخو دالله کتاب دیے پکارده چه په دی کښی قیمتی قیمتی اشیاء ذکر کیدیے نوجواب دادیے چه مثال دوضاحت دپاره وی دلته بعض خلق خطاشوی دی هغوئی وائی چه کله سورة عنکبوت کښی مثال پیش شو (وان اوهن البیوت لبیت العنکبوت) نو مشرکینو دااعتراض اوکړو کوم چه محکښی ذکرشو خو داخبره صحیح نه ده ځکه چه عنکبوت مکی دیے اوداسورت مدنی دیے نودمکے اعتراض جواب مدینه کښی ورکول صحیح نه دی بعض مفسرین ذکر کوی چه کله سوره حج کښی د مچ ذکر اوشو نو کافرانو دااعتراض اوکړو لیکن داخبره ځکه صحیح نه ده ځکه چه سوره حج په نزول ۱۰۳ دیے اوداسوره ۸۷ دیے نو آیاجواب د اعتراض نه مخکښی ورکړیے شو،

اصل کښی شیخ القرآنؒ به فرمائیل چه درعداوبرق نه پس دا اعتراض اوکړیے شو، داخبره حافظ ابن کثیرؒ، علامه قرطبیؒ اوعلامه ماوردیؒ هم ذکر کړی ده

(لَا یَسْتَحْیٖ) ایت ۲۶ حیادیو خیر نه داده چه هغه نه بیانویے نومعنی داشوه چه

حیا نه کوی یعنی باك نه کړی،

(ان یضرب)این عربی والی ضرب بحر ضرب یو دریاب دے یعنی دیره، معنی لے دی،

(۱) وهل، لکه اضرب بعصاك)(۲) بمعنی بیان لکه دلته ددی نه سوالوری معنی هم لری کله چه دتوحید مسئله بیان شی اوبیا لے پوره وضاحت په مثال سره هم اوشی نوخلق دوه ډلے شی،

(۱) فاماالّذین امنوا(مومنان)(۲) واماالّذین کفروا(کافران) دادوه ډلی وړیسے هم ذکر کوی،

(۱) یضل به کثیرا(۲) ویهدی به کثیرا،

(یُضِلُّ بِهٖ کَثِیْراً)ایت ۲٦،اشکال قرآن دهدایت کتاب دے څه د ګمراهۍ کتاب خو نه دے،

جواب ددے لفظ مطلب دادے چه په قرآن کریم دډیرو خلقو ګمراهي ښکاره کیږی لکه مثلا یو سړے وی ظاهری طورډیرنیك معلومیږی خوباطن کښې ناکاره وی زړه ئی توروی نوکله چه د قران کریم بیان شروع کړے شی نو دهغه خیانت ظاهر شی ددی تفصیل په مائده ٦٤،حج ۷۲مدثر ١٦، ١٨،او ددی وضاحت حدیث کښې هم راغلے دے،

(ان الله یرفع بهٰذالکتاب اقواماویضع به آخرین)مسلم،

(ویهدی به کثیرا)ایت۲٦،کلکه وی په دی ډیر څکه،ډیر خله یوموحدوی چه دقرآن درس ئی نه وی اوریدلے نو کلك نه وی او کله چه واؤری نو کلك شی،

(عهدالله)ایت ۲۷ حدیث کښې هم راځي (لاایمان لمن لاعهدله)یو بل روایت
کښې راځي دمنافق علامه داده (اذاوعداخلف)وعده خلافي ئي دمنافق علامه
خودلې ده دداسې کسانو باره کښې الرعد۲۵ کښې فرمائي(اولئك لهم اللّعنة)
دالعنتيان دی،
(کَیْفَ تَکْفُرُوْنَ) ایت۲۸ دمسئله توحیدنه پس اوس څلورنعمتونه ذکرکوي
داقانون دے چه کله یو مسئلے بل سری له دیو کاردپاره تیاره وی نواول ورته
دلائل بیانوی چه په دلائلو هم تیارنشي نوبیاپرے احسانات شمیری،
الله جلاله اوّل دلائل بیان کړه نوبعض کسانو خومسئله اومنله اوبعض
کسانو اونه منله نواوس هغوئي باندی احسانات شمیری
اول نعمت،چه نیشت نه ئې شته کړی لے یعنې عدم نه ئې وجود ته راوستي ئې
(کیف تکفرون بالله وکنتم امواتا فاحیاکم)
دویم نعمت، هرڅه ئې ستاسو دنفع دپاره پیدا کړی دی،
(هوالّذی خلق لکم ما فی الارض)
دریم نعمت،ستاسو نیکه ئې مسجودالیه دفرشتو کړځولے وو،
(واذ قلنا للملٰئکة اسجدو)
څلورم نعمت،ستاسو نیکه نه لغزش وشونوورته معاف ئې کړو دا په ۳۷ کښې
ذکر کوی،
(وکنتم امواتا)ایت۲۸ ،ابن کثیرمعنی کوی (امواتا ای عدماً)تائیدسورة
الدهر(۱) کښې وائي(لم یکن شیئا مذکورًا)دلته هم وائي چه اول عدم وی

بیا م دنیا ته راوستے بیا به درباندی مرګ راولم،

(ثم یمیتکم)مرګ دبدن نه روح وتلو ته وائی مومن ۱۱ کښی فرمائی

(ربنا امتنا اثنتین و احییتنا اثنتین)دوه خله مرګ،

(۱) مرګ در حم(۲) مرګ ددنیا،

او دوه ځله ژوند،

(۱) ژوند ددنیا(۲) ژوند د آخرت،

تو مرګ نه پس بیا دنیوی ژوند کوم ځائی نه راځی،مومنون ۱۴،نحل ۲۰ ۲۱ ،حجر ۹۹(حتی یاتیك الیقین)ای الموت،دنبی ﷺ د وفات مشهوره واقعه ده چه دعمر ی دوفات نه پس ابوبکر صدیقؓ راغے او دنبی ﷺ مخ مبارك ئی ښکل کړو او دائی اوفرمائیل چه کوم مرګ په تا راتلو هغه راغلو او بیا ئی بیان شروع کړو او دنبی ﷺ په مرګ ئے دا ایت مبارك پیش کړو (وما محمدٌ الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل)او بیا ئی ئے صراحتا اوفرمائیل،

(من کان یعبد محمدا فانه قد مات ومن کان یعبد ربّ محمدٍ فانه حیٌّ لایموت)

نو ددی نه صفا دنبی ﷺ مرګ ثابتیږی باقی دحیات برزخی نه موږ انکار نه کوو لیکن په هغه ژوند موږ نه پوهیږو،

شرح العقیدة الطحاویه ۴۵۱ کښی ذکر کوی،

فالروح لها بالبدن خمسة انواع من التعلق متغائرة الاحکام،

احدها تعلقها به فی بطن الام جنیناً،

ثانیها تعلقها به بعد خروجه الی وجه الارض،

ثالثها تعلقهابه فی حالة النوم فلهابه تعلق من وجه ومفارقه من وجه،

رابعها تعلقهابه فی البرزخ فانهاوان فارقته وتجردعنه فانها لم یفرقا کلیا

بحیث لا یبقی الیه التفات البتة فانه ورد ردها الیه وقت سلام المسلّم

وورداته یسمع خفق نعالهم حین یولون عنه وهذا الرداعادة خاصة لایوجب

حیاة البدن قبل یوم القیمة،

خامسها تعلقهابه یوم بعث الاجساد وهو اکمل انواع التعلق بالبدن

ولانسبةلماقبله من انواع التعلق الیه،

البدائع والصنائع اخری صفحه کښی امام کاسانی الحنفی المتوفی ۵۸۷

وائی وانما وصفه فی حق احکام الاخرة الا تری الی قوله تعالٰی بل احیاء عند

ربهم یرزقون فاما فی حق احکام الدنیا فالشهیدمیت یقسم ماله وتنکح امراته

بعدانقضاء العدة ووجوب الصلوٰة علیه من احکام الدنیافکان میتا فیصلی

علیه

امام ذهبی په تاریخ الاسلام ۲۶۹ کښی وائی،والانبیاء احیاء عندربهم

کحیوٰة الشهداء عندربهم ولیست حیاتهم الخ،

سیر اعلام النبلاء ۱۶۱ ج ۹ ،اعلاء السنن ۲۷۲ کښی ذکر کوی،

(فتلك حیاة اخری لامن جنس الحیاة الدنیویة فهومیت باعتبارهٰذه الحیاة

الدنیویة حتی بتلك الحیاة البرزخیة المغائرة لهٰذه الحیاة)

داحنافو مشهور کتاب دے المبسوط لعلامه شمس الدین سرخسیؒ په ۵۰

جلد۲ کښی فرمائی(والشهیدحی فی احکام الاخرة قال اللّٰه تعالٰی بل احیاء

عندربهم فاما فی احکام الدنیا فهومیت)

فتاوی دار العلوم دیوبند ۲۹۷ جلد ۵ کښی وائی

(انبیاء کرام علیہم السلام کی حیات شہداء کی حیات سے اتم واقوی ہے لیکن اس حیات سے

مراد حیات دنیوی نہیں

آب حیات ۲۹ کښی مولانا قاسم نانوتوی وائی،

لیکن ظاہر ہے کہ بعد مرگ جسد مردہ من جملہ جمادات ہوتا ہے،

مشکلات القرآن ۹ کښی انورشاه کشمیری وائی د (کیف تکفرون) آیت

لاندی تحقیق کښی (بلکہ تحقیق آنست کہ معنی حیات تعلق روح بہ بدن است ودر قبر اصلاً تعلق

بہ بدن نیست بلکہ بقاء شعور وادراک روح را بعد از مفارقت از بدن تعبیر بحیات کردہ اند،

علامه رشید احمد گنگوهی په کوکب الدری کښی هم وائی او دباقی تفصیل

دپاره څما کتاب مسلك الاكابر او ګوره،

کشف المغالطات فی ردسماع الاموات دابراهیم دهلوی کتاب دے او په

هغی دخلیل احمدسهارنپوری، حسین احمدمدنی دعلماء دیوبند، اود

علماء بلندشیر دستخطونه دی دوئی صرف یو کتاب المهند په ترخ کښی

نیولے وی او هرځائی کښی ئی پیش کوی حالانکه ددیے کتاب دحقیقت نه

دوی خبر ندی،

مکاتیب شیخ الحدیث ٤٨٥ کښی مولانا زکریا نائب امیر تبلیغی جماعت

لیکی حیات النبی ﷺ کے متعلق میرا خیال تو یہ ہے کہ تم نے مولانا حسین علی کے خدام سے جو نقل

کیا ہے وہ صحیح ہے اور حضرت اقدس نانوتوی نے کتاب آب حیات میں کیا لکھا ہے نہ تو اس کے

دیکھنے کا تو کہیں ارادہ کیا نہ تو ہمت،

هو نړوایو که دا مسئله د اصولونه منی نو په قرآن ئی ثابته کړه او که فروعونه

لے معنی تو بیا داحناف علماء (منه او که دامام سیوطی (شفاء السقام) دلیل کښی پیش کوی نو هغه خو شافعی وو،

(هُوَ الَّذِیْ خَلَقَ) ایت ۲۹ ذکر ددویم نعمت،

(جَمِیْعًا) دهریو و اعتراض کوی چه هر څه کښی اشتراکیت دے او ملکیت نشته مونږ وایو چه (جمیعا) دلته مفعول دفعل محذوف دے ای اعتقدوا جمیعا من الله، او ددی تائید جاثیه ۱۳ نحل ۵۳،

(اِسْتَوٰی) قصدئی وکړو، کمایلیق بشانه، اول آسمان نه و بیا الله تعالیٰ پیدا کړولکه حمٓ السجده ایت ۱۱، ۱۲،

(وَهُوَ بِکُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ) ایت ۲۹ دلته صفت علیم ذکر کوی داسے ئی ذکر نه کړل (وهو لکل شیء خالق) څکه مخکښی بیان دخلقت دے،

جواب..... اول ئی او وے خالق دهر څیز، بیم نو اوس وائی عالم په هر څیز، بیم نو ماته چغه او هه،

(وَاِذْ قَالَ رَبُّکَ) ایت ۳۰ ددے ثانی نه دریم نعمت ذکر کوی چه ستاسو لیکه م معزز کړو فرشتو کښی،

(خَلِیْفَةً) ایت ۳۰ بعض خلق ددی معنی په نائب سره کوی لیکن داخبره صحیح نه ده،

......څکه چه دنائب ضرورت هغه چاته وی چه هغه خپل کارونه نشی پوره کولے نو هله دنائب ضرورت وی،

......دویم داچه نائب دمناب کارونه پوره کولے شی او انسان دالله کارونه نه شی

پوره کولے،

(۱) جواب اصل کښې دخلیفه معنی یو بل پسے راتلونکی ده یخلف بعضهم بعضاپه معنی راځی بعض کسان دلیل کښې داپیش کوی چه ابوبکرؓ ته به بعض کسانو داویل چه ته دالله خلیفه ئی،

یاخلیفة الرّحمٰن انامشعرٌ حنفاء لله تسجدبکرة وّاصیلا

لیکن علامة ابن قیمؒ مفتاح دارالسعادة ۱۹۲ جلد ۱ کښې ذکر کوی

ومنعت طائفة هذاالاطلاق وقالت لایقال لاحد انه خلیفة الله انمایکون عمن یغیب ویخلفه غیره والله تعالیٰ شاهد غیرغائب قریب غیربعید راءٍ وشاهد فمحال ان یخلفه غیره بل هوسبحانه الّذی یخلف عبده المومن فیکون خلیفته کما قال النبی ﷺ فی حدیث دجال ان یخرج وانافیکم فاناحجیجه دونکم وان یخرج ولست فیکم فامرؤٌحجیج نفسه والله خلیفتی علی کل مؤمنٍ، وایضا حدیث عبدالله بن عمروؓان رسول الله کان یقول اذاسافراللّٰهم انت الصاحب فی السفر والخلیفة فی الاهل،وفی الصحیح انّ النبی ﷺقال اللّٰهم اغفرلابی سلمة وارفع درجته فی المهدیین واخلفه فی اهله فاللّٰه خلیفة العبد قالوا واماقوله تعالیٰ (انّی جاعل)فلا خلاف فی ان المرادبه آدم وذریته وجمهوراهل التفاسیرمن السلف والخلف علی انه جعله خلیفةعمن کان قبله فی الارض قیل عن الجن الّذین کانواسکانهاوقیل عن الملآ ئکة الّذین سکنواهابعدالجن،

وقصتهمْ مذکورة فی التفاسیرواماقوله تعالیٰ الذی جعلکم خلا ئف ولهذا انکرالصدیق رضی الله عنه علی من قال له یاخلیفة الله قال لست خلیفة الله

ولکنی خلیفة رسول ﷺ وحسبی ذالك(انتهی)

اودا خبره چه بنده دالله تعالیٰ خلیفه دے پدے باندی کتاب المنتهی هم رد کړے دے هغه والی داعقیده دوحدت الوجود والاده،

ای الخلیفة عمن قبلك لاالخلیفة عن الله کمایقول بعض الاتحادیة ۵۵ (اتحادیه نه مراددوحدت الوجود قائلین دی)دخلیفه دړے معنے صحیح کیږی،

(۱)...... یو معنی یخلف بعضکم بعضاچه یوبل پسے به راځی دامعنی انعام ۱۶۵، فاطر ۳۹ نمل ۶۲ ،مریم ۵۹ ،زخرف ۶۰ کښی ده اودامعنی تفسیر قاسمی هم کړی ده اوزادالمسیرهم کړی ده،

(۲)..... خلیفة بمعنی نائب خونائب دجناتو یادملائکونه اودامعنی، مفتاح دارالسعادة تفسیرماوردی تفسیرقاسمی ذکر کړی ده،

(۳)..... خلیفة مامور یعنی ژه به ده ته حکم کوم اودے به نی خلقوته رسوی اوپه دی معنی انبیاء علیهم السلام اوعلماء کرام دالله تعالیٰ خلیفه ګڼان دی اودے به ماموروی لکه داؤد علیه السلام ته خلیفه ویلے شوی دی په سوره ص ۲۶ کښی دا معنی فتح الرحمن ی ده اودړے واړه معانی ماوردی ،قاسمی، محاسن التاویل کړی دی،

(مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا)ایت ۳۰،اشکال..... ایا فرشتوته علم غیب وو چه دا خبره نی کړی ده او نن صبا فساد کیږی،

۱)..... جواب ،دا قیاس دغائب دے په حاضر څکه پدی زمکه دآدم علیه السلام نه مخکښی پیریان تیرشوی څېلو کښی به ئې جنګ جګړې کولی نوفرشتو،

قیاس و کړو چه انسان به هم داسې وي.

(۲) جواب یا دوئی دعقلي فلسفې نه داخیره کوله څکه انسان دعناصر اربعه نه تیار شوے دے.

(۱) نار (۲) ماء (۳) هواء (۴) ارض.

او داعناصر ډیر بل متضاد دي نو ضرور به یکښې فساد وي نو داخبره ئې څکه وکړه.

(نُسَبِّحُ) ایت ۳۰ تسبیح ناکاره صفاتو نه پاکول تسبیح په ذات کښې راځي اوتقدیس په صفاتو کښې راځي.

(وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا) ایت ۳۱، اشکال آدم علیه السلام ته ئې ډېرلو څیزونو نومونه څنګه اوښودل.

(۱) جواب دلته کلها کښې کل عرفي دے یعني خلقو سره چه کوم څیزونه وو قرآن کریم النمل ۲۳ کښې هم ذکر کوي چه بلقیس ته ورکړے شوے وو هر څیزونه (من کلّ شي ء) نو ټول مراد نه دي څکه چه بلقیس سره خود سلیمان علیه السلام تخت نه وو.

(۲) جواب یا کلها نه مراد هغه څیزونه دي چه دانسان ورته ضرورت وي او دا روح المعاني هم ذکر کوي.

(والحق عندی ان الاسماء التي يقتضيها منصب الخلافة)

دویم اشکال..... الله تعالی آدم علیه السلام ته نومونه اوښودل اوفرشتوته ئې اونه ښودل نو دې کښې آدم علیه السلام ته په څه فضیلت حاصل دے.

(١)...... جواب، اصل خبره داده چه ادم علیه السلام ته ئے اثر څودلے (لکه اوبه لنده مالوی، رونړی لوره حصوری وغیره) او فرشتو ته نی هم او سودلو لیکن فرشتو ته اثر څکه نه وو معلوم چه هغوئی دی خبرو لو ته ضرورت نه وو، نو د انسان فضیلت او فوقیت په فرشتو څکه دے چه انسان د څپلو ضرورتیانو سره سره د الله عبادت کوی او فرشتو میخ بشری تقاضی نه وی.

(وَمَاكُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ) ایت ۳۳، او هغه چه تاسو لی پټوی پدی ځائی مفسرین لګیدلی دی چه ملائکو څه پټول اصل کښی ملائکو څه پټ کړی نه وو بلکه د په کلمه د شمول والی،

(اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ) ایت ۳٤، اشکال...... آدم علیه السلام ته فرشتے څنګه سجده کوی حالانکه سجده لغیر الله خو ناجائز ده،

(١)...... جواب اول داچه د اسجده د الله په حکم سره وه نو دے وجے نه ممنوع نه وه

(٢)...... جواب ابن عربی ذکر کوی چه ددی نه (وضع الاکف علی الجبهة) مراد دے کسلام الاعاجم (مونږ ورته سلوټ وایو) خو دیر روایت نه معلومیږی چه په لاس سلام اچول منع ندی او دبل روایت نه جواز معلومیږی نو د روایتونو په میڼځ کښی خو تطبیق دا دے چه په لاس سلام وکړے او په خوله السلام علیکم اوبلے شی،

٣)...... جواب، اسجدو الادم معنی ای لجانب آدم او په حقیقت کښی سجده وه الله ته لکه زمونږ سجده الله تعالی ته وی لیکن په طرف د کعبے وی،

)...... جواب یاسجده تعظیمی وه او دا مخکښی ادیانو کښی جائزه وه،

(اِلَّآ اِبْلِيْسَ) ایت ۳٤ بعض خلق وائی چه شیطان د ملائکو نه وو او د ملائکو

استاذ وو ،دا خبره غلطه ده ځکه چه شیطان دملائکو نه شو نو دا په پو شو وجوه باطله ده،

(۱) فرښتے خو دالله تعالی نافرمانی نه کوی (لایعصون الله ما امرهم) بل خالی فرمانی (وما منا الا له مقام معلوم)

(۲) شیطان ناری دے او فرښتے نوری دی،اصل کښی دا غلطی ددی وجی نه راغلی ده چه دوئی (الا) ته استثناء متصله وائی او بیا متصلے تعریف داسی کوی چه مستثنیٰ مخکښی داستثناء نه په دمستثنیٰ منه کښی داخله وی او دمنقطع تعریف ددی خلاف کوی مو ړ وایو دا تعریف دعامو دے

اصل تعریف د محققینو دے ،هغوئی وائی استثناء متصله دیته وائی چه مستثنیٰ مخکښی داستثناء نه په حکم او مفهوم دمستثنیٰ منه کښی داخل وی او منقطع ددی په خلاف ده او دا صحیح ده ځکه چه اول تعریف جامع نه دے ځکه که نه وائی (جاء نی القوم الا زیدا) دا استثناء متصله ده او دا هم وائی چه کچرے ستا قوم نه مرادفارسی بان او دزیدنه پښتون شی نو بیا استثناء منقطع جوړیږی نو دلته خو زید جنس دقوم نه دے او سره ددی بیا هم منقطع شوه،

دا رنګه نه وائی ،جاء نی القوم الا زیدا،نو ټول علماء وائی دا استثناء منقطع ده خو کچرے قوم نه مراد استاد توابع دقوم وی لکه سړے ښځه،مینه او خرو غیره نو بیا حمار استثناء متصله ګرځی ځکه چه حمار دقوم جنس نه شو،

خو اصل خبره دا شوه چه اعتبار مفهوم لره دے که مفهوم کښی داخل وی نو متصله ده لکه دویم مثال کښی حمار امفهوم کښی داخل دے او که مفهوم کښی داخل نه وی نو بیا منقطع ګرځی لکه اول مثال کښی زید چه پښتون

وویه مفهوم دقوم کښې داخل نه وو ځکه هغوی فارسی بان وو نودلته هم استثناء متصله ده شیطن په مفهوم د ،اسجدوا داخل دے په شان دملائکو نه داچه دجنس دملائکو نه وو او شیطن (اسجدوا) کښې داخل وو ځکه ده ته سجدے کولو حکم شوے وو لکه اعراف ۱۲ ،ابلیس داحکم دوجے دتکبر نه نه وو منلے یو تکبر دے اوبل احساس کمتری دی دواړو کښې فرق دے خو دا دواړه یو نه دی احساس کمتری دیته وائی چه الله تعالی چاله یو عزت او مرتبه ور کړیوی اودے وائی چه څه خو ډیر سپك یم او تکبر دیته وائی چه الله تعالی چاله یو مرتبه ور کړی وی اوهغه د هغی نه ځان غټ گڼړی،

تکبرپه باره کښې یو روایت کښې راځی چه دالله تعالی په نزد درے کسان ډیر مبغوض دی،

(۱)...... الملك الكذاب(۲)...... الشيخ الزانی(۳)...... الفقير العال ای المتکبر

اوچه کله انسان په خپله درجه ځان گڼړی نو داتکبر نه دے نبی ﷺ ته یو صحابیؓ راغلو چه ماته خلق وائی چه ته تکبر کوے (وقدلبست شملة وحلبت الشاة) او ما د نبی ﷺ نه اوریدلی دی چه چادا کارو کړو نو په هغه کښې تکبر نشته،تکبر شیطان کړے وو او تکبر همیشه کم عقل سړے کوی اود ځان صفتو نه به کوی،

یو شاعر وائی

په خپل ځان خپله ثنا څه پکار نه ده   هر بلبل به دثنا کړی که ته گل شے

شیطن داور نه پیدا وو نو په دی وجه یې تکبر او کړو او الله تعالی حکم ئی او نه منلو نو ذلیل شو او [illegible] علیه السلام د [illegible] نه پیدا وو ځکه او [illegible]

عرجو داورته بهتره ده.

(۱) اور حو ښتي سوزوی، او زمکه نی خان سره ساتی.

(۲) په خاوره چه اوربل شي نو خاوره نه خرابوی اوپه اور چه خاوره واچوی نو اورمړ کوی.

(۳) زمکه شي زرغونه وی په خلاف داور.

يوسالك وائي

دانه تاچون اندر زمين پنهان شود سرشان سر سبز اين بستان شود

دانه خاوره کښې دفن شي زرغونيږی نه دخاورے نه پيدا ئی زرغون نه شوی (وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ)صٓ ۷۵، ۷۷، حجر ۳۳ څرك چه دابليس په قدم قدم اّ دی لکه فرعون نو دهغه هم هغه حشروی لکه زخرف ۵۳.

(الْجَنَّةَ)ايت ۳۵ بعض کسان وائی دجنت نه مرادجنت الخلددے خود جنت الخلدنه خوتل نشته څرك وائی چه داجنت آسمانونو کښې وو، موږ وايو چه پيداء شو په زمکه که او آسمان ته څنګه وُختو (يعنی رواياتو کښې صُعودِآدمؑ من الارض الی السّماء ،ثبوت نشته خواصل خبره داده چه ددی هيڅ پته نشته نه په دی کښې څه ثواب شته ،چه دا فلانے جنت دے.

(وَلَا تَقْرَبَاهٰذِهِ الشَّجَرَةَ)ايت ۳۵ دلته عبارت محذوف دے (ولاتقربا)وان تقرباهٰذه الشجرة فتكونا من الظّلمين،شئ به تاسو دكمی كونكونه خپلونعمتونو كښې اوظلم په معنی د كمی سره راغلے دے لكه سوره كهف ۳۳(ولم تظلم)ای لم تنقص فاطر ۳۲ (فمنهم ظالم لنفسه) بمعنی كمی دد يونس عليه السلام وائی(لاالٰه الاّانت سبحانك انی كنت من الظالمين)

داسے نه ده چه نه وائے چه دوئی ظلم او کړو (لکه مودودی چه وائی)
په دی خالی مدراک سره تحقیق کړے دے،
(فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطٰنُ) ایت ۳۶ دلته سوال دادے چه آدمؑ اوحواء بی بی
جنت کښی وو او شیطان جنت نه ویستے شوے وو لکه سوره اعراف ۱۳
نو بیا څنګه ئی وسوسه ورته واچوله،
جواب: شیطان اصل کښی به دجنت دروازے ته راتلو او هلته به آدم علیه
السلام او حواء به هم ددلته طرف نه دروازی ته چکر راوهلو نو دهغی وخت
کښی ئے ورته وسوسه واچوله او بعض خلق وائی چه شیطان دمار ګیډے
کښی ننوتو او جنت ته داخل شو نو ولے الله تعالی شیطان نه لیدو،
(اهْبِطُوا) ایت ۳۶ لارشی ذکر زیدو په معنی سره نه دے لکه بقره ۶۱ کښی
وی (اهبطوا مصراً) شهر خو زمکه کښی نه وو نو لکه ورته وے لار شئی شهرته
(فَتَلَقّٰى) ایت ۳۷ داخلورم نعمت ذکر کوی چه دآدم علیه السلام نه لغزش
او شو لو ما ورته معاف کړو،
(كَلِمٰتٍ) دلته اصل عبارت داسی دے فتلقى آدم من ربه كلمت فقرأها فتاب
عليه ،دا کلمات څه وو ،مستدرك کښی یو روایت ذکر کړے دے او بیا بعض
خلق دهغی نه وسیله بالذات هم ثابتوی خو دهغه روایت ضعیف دے سندا
ومتنا او دهغی تفصیل البصائر ۳۳۹ کښی شته،
۱) ددی نه علاوه دا کلمات قرآن کریم خپله ذکر کړی دی لکه اعراف ۲۳
۲) ... او ا داچه یو روایت داهم دی (لولا محمد لما خلقتك) چه دنیا د محمد ﷺ
دمخه پیداده حالانکه دا دقرآن نه مخالفه خبره ده لکه الذاریت ۵۶ کښی

فرمائي چه ددنيا خلقت عبادت دپاره دے۔

(فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ) ايت ۳۸ خوف او حزن دواړو کښې فرق دے او دواړه غم ته وائي خوف هغه غم ته وائي چه هغه راتللونکے وي حزن هغه غم ته وائي چه هغه تير شوے وي او کله کله دغم سبب وي کله کله نه وي نو سبب واله غم دادواړه (خوف او حزن) دی او چه سبب ئے معلوم نه وي هغې غم ته ،هم، وائي لکه نبي ﷺ ته يو صحابي راغلے ورته وائي چه زه ماړه پريشان دے نبي ﷺ ورته دا دعاو ښودله،

(اللّهم انّى اعوذ بك من الهمّ والحزن واعوذ بك من العجز والكسل واعوذ بك من الجبن والبخل واعوذبك من غلبة الدين وقهر الرجال)

نو دا موحد ته تسلي ده چه (فلا خوف فى الزمان الاتى ولاهم يحزنون بزمان الماضى) سورة طٰه ۱۲۳ کښې (فلايضل اى فى الدنيا ولايشقى اى فى الاخرة)

(يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ) ايت ۴۰ دی خالي نه دريم باب داولے حصے شروع کيږي او دی کښې خطاب خاص دے پس دخطاب عام نه او داوجه دربط هم ده مخکښې عام خطاب وو په (يآيّها النّاس) سره اوس خطاب خاص بني اسرائيلو سره چه که عام خلق دامسئله نه مني نو تاسو خونې او مئے ځکه چه تاسو کښې م بادشاهان پيدا کړي دی او انبياء عليهم السلام م درکښې راستولي دی اودې کښې درے قبائح ديهودو اودهغې مقابله کښې درے صفات دمومنانو ذکر کوي،

ديهودو درے قبائح دادی ،

.....تحريف (ولاتلبسوا الحق) ايت ۴۲ (۲)...... کتمان حق (وتكتموا الحق)

ایت ۴۲

(۳)...... ترك عمل(اتامرون النّاس)ایت ٤٤،

ددے مقابل درے صفات دمومنانو،

(۱)...... صبر(بِالصَّبْرِ)ایت ٤٥ (۲)...... صلوٰة(والصَّلوٰةِ)ایت ٤٥،

(۳)...... ایمان باالاخرة(الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ)ایت ٤٦،

(يٰبَنِىٓ اسرائيل)اسرائيل ديعقوب عليه السلام، نوم وو قرآن كريم كله اسرائيل هم وائي لكه فرمائي (الا ما حرم اسرائيل)داعبراني لفظ دے اسرائيل په عبراني ژبه كښې (اسراء)عبد ته وائي او(أيل)اللّٰه ته وائي يعني عبداللّٰه ييادادعجمي نه نقل شوعربي ته اودي ته تداخل بين اللغتين وائي كوم ۹۹ نومونه چه حافظ ابن كثيرؒ ذكر كوي دينه هغه مراددي چه كوم حديث كښې راغلي دي ورنه حافظ ابن كثيرؒ ذكر كوي چه اسمآء حسنى داللّٰه تعالىٰ درے زره دي(۳۰۰۰)پديكښې اختلاف دے چه اسمآء داللّٰه تعالىٰ توقيفي دي كه غيرتوقيفي او دعربي نه سواژبو كښې جائزدي اوكه نه جواب...... داجائزدي لكه فتاوى اللجنة ذكر كوي لكه انگلش كه ورته گاډ وائي پښتو كښې ورته خدائي، عبراني كښې ورته أيل وائي ابن جرير الطبري مقدمه ابن خلدون كښې تفصيل ذكر كړے،

(وَاَوْفُوْا بِعَهْدِيْٓ)ایت ٤٠ قرآن داوعدي مائده ۱۲ كښې ذكر كوي،

(فَارْهَبُوْنِ)ایت ٤٠ رهب، يرهب بمعني خوف اوشوق هم راځي يعني خاص ماسره هينه وساتي،

(مُصَدِّقًالِّمَا)ایت ٤١ تصديق كونكے د تورات تصديق ئے كړے دے باددي

وجے نه چه تورات کښې داو وچه زه به آخری پیغمبر راليږم نو هغه صادقه شوه یادا سے تصدیق کونکے دے چه کومه مسئله تورات کښې وه هغه قرآن کښې هم بیانوی لکه دتورات مسئله بنی اسرائیل ایت ۲ کښې اوقرآن مسئله مزمل ایت ۹ کښې بیانوی،

(أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ) ایت ۴۱،اشکال..... اول کفرخومکے واله کړے وو نو دوئی ته ولے اول کافروائی جواب..... دوئی علماء وو داول نسبت علماء ته کړی ورنه اول کفرمکے واله کړے وو،

(وَلَا تَشْتَرُوا) ایت ۴۱ ددی دامطلب ندے چه لږے پیسے مه اخلئ ډیرے خیر دے که اخلے څنګه چه مبتدعین وائی،دامطلب نه دے قرطبی ذکر کوی الثمن القليل الدنياوما فيها ،توله دنیادقرآن دیو آیت مقابله کښې لږه ده لکه النسآء۷۷،قل متاع الدنياقليل،

یوسالك وائی

بدنیاتوانی که عقبیٰ خری بخرجان من ورنه حسرت بری

العمران ۱۹۷ مائده ٤٤ ،نحل ۹۵ ،توبه ۹ حدیث کښې راځی،

(لوكانت الدنيا تعدل عندالله جناح بعوضة ماسقى اللهكافرًامنهاشربة مآءٍ)

ددنیا تمامه زندګی لږه ده تیره به شی،

لکه یوسالك وائی

ستقلك المنايا عن ديارك ويبدلك الردى دارابدارك

وتترك ماغنيت به زمانا وتنقل من غناك الى افتقارك

فدود القبرفي عينيك ترعى وترعى عين غيرك في ديارك

ددی ایت په رڼا کښې په قرآن اجرت اخستل جائز نه دی داخبره فقهاء هم ذکر کړی ده عالمګیری ٤٤٤ جلد ٤ کښې ذکر کوی،
لایجوز الاستیجار علی الطاعات کتعلیم القرآن والاذان والتذکیر والتدریس،
شامی ٣٥ جلد٥ نیل الاوطار ٦٠ جلد ٢ کښې وائی، ولایوخذ علی اذانه اجرا،
مجموعة الرسائل ١٨٠ کښې وائی، ادخل الفقهاء اخذ الاجرة علی التلاوة فی الاشتراء ابن کثیر وائی رقال ابو العالیة لاتاخذوا علی کتاب الله اجرًا،
مبسوط السرخسی ١٥٨ جلد٣ ... وائی، الآخذ والمعطی هما اثمان،
ابوداؤد ١٢٩ جلد ٢ کښې روایت ذکر کوی چه نبی ﷺ صحابی ته اوبل چه غاړه کښې داور لینده واچوله داپه قرآن کریم کښې هم ذکر دی لکه مائده ٤٤، نحل ٩٥، اوجا چه په قرآن اخستل کړی دی نو دهغه انجام او ګوره په سوره بقره ١٧٤، التوبه ٩ دیغیرنا کاره شیٔ دے دعبدالله بن مبارکؒ ملګرے ابن علیهؒ چه کله قاضی مقرر شو نو دوی ورته دا اشعار اولیکل شیخ القرآنؒ نیل السائرین ٤٣ کښې ذکر کړی دی اوبیا ابن علیهؒ باره کښې راځی فلما وقف علی هذه الابیات بکی واستعفی،
دعبدالله بن مبارکؒ دا اشعار هم دی،

قَدْیَجْعَلُ الْمَرْءُ حَانُوْتاً لِمَتْجَرِهٖ وَقَدْجَعَلْتَ حَانُوْتَكَ بَیْنَ الْاَسَاطِیْنِ
صَیَّرْتَ دِیْنَكَ شَاهِیْناً تَصِیْدُبِهٖ وَلَیْسَ یُفْلِحُ اَصْحَابَ الشَّوَاهِیْنِ

مشهور عالم کاسانیؒ چه کله ورته بادشاه عهده ورکړه نو خپلی بنځی پسے ئے نوکران راولیږل چه ماته بادشاه عهده راکړی ده اوته دونی سره راشه نو بنځه ئے عالمه وه هغی ورته خط اولیږلو چه ستاله دبادشاه دربار دومره لوی

مسئله د فقهی هیره کړه چه ښځه به سفرغیرمحرم سره نه کوی ،
نوعلامه کاسانیؒ چه وکتونواستعفی ئی ورکړه اوراغے ،
مجدد الف ثانیؒ دده مریدان وومحبت خان پیښور کښی او د بنګله دیش
ګورنرهم دده مرید وو نوبادشاه ،مجدد الف ثانیؒ جیل کښی واچولو نو
مریدان و لګیدل اوبادشاه ئی ګرفتار کړواوبادشاهی تری نه واخسته او
مجدد الف ثانیؒ ته ئی جواب واستولو چه راشه بادشاهی واخله هغه ورته
اووے چه بادشاه پریږدی زۀ بادشاهت دپاره نه جنګیږم بادشاه سحر په
منده راغلو اومجدد الف ثانیؒ جیو کښی پریوتو چه ما ته معافی وکړه،
عبد الغنیؒ شیخ دمشق دسلطان عادل چه دصلاح الدین وروروو ،دهغه په
دربار ورانوتو ،نوبادشاه اویل، ګویا چه زما په دربارازمرے راغلو ،
(وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ) ایت ۴۲

شیخ القرآنؒ به فرمائیل

ولے ګډوے بدعت سنت دمصطفیٰ سره

مخ به لګوے سیا محشر کښی مجتبیٰ سره

دحق اوباطل ګډوډ کولو ډیری طریقی دی ،
شیخ القرآنؒ اصول السنة کښی ۱۱ طریقی ذکر کړی دی ،
شاه ولیٔ اللهؒ حجة الله البالغه کښی هم ذکر کړی دی،
(وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ) ایت ۴۲ عطف دے ماقبل باندی ای ولاتکتموا الحق
یامنصوب بناء بر تقدیر ،ان،
(وَآتُوا الزَّكٰوةَ) ایت ۴۳ یوعبادت بدنی دے اوبل عبادت مالی دے په بدنی

كښې مونځ غوره دے او مالي كښې زكوٰة غوره دے نو آهم ئې ترې
ذكر كړل او مراد ترې نه عبادت بدني او مالي دے،
(وَارْكَعُوْا) ايت ۴۳ ركوع ئے ذكر كړه ځكه چه ركوع كښې رانيټيهل دي
او تكليفي حالت دے اشاره دې ته ده چه دين كښې به تكليف وي هغه به
برداشت كوي،
(بِالْبِرِّ) ايت ۴۴ برنيكۍ ته هم وائي او جنت ته هم وائي تو دا يا د قبيلي دذكر
السبب والمراد منه المسبب دے تو معنى داشوه تاسو حكم كوئ خلقو ته په
جنت ګټلو، لكه العمران ۹۲
(بِالصَّبْرِ) ايت ۴۵ صبر دوه قسمه دے،
(۱)..... اختياري (۲)..... غير اختياري،
دصبر اختياري مثال لكه صبر دابراهيم عليه السلام كه هغه مسئله نه بيانوله
نو اور ته ئې نه اچولو ليكن مسئله ئې بيان كړه او اور ته په غورځيدو ئے صبر
او كړو او دصبر غير اختياري مثال لكه صبر د يوسف عليه السلام چه كله ئے
كوهي ته غورزولو دصبر تقريبا شپارس اقسام دي ضياء النور ۳۱۰ كښې
شيخ القرآن تفصيلا بيان كړي دي دلته دصبر نه مراد استقامت على الدين
دے لكه هود ۱۱۲ (كما امرت) نبي ﷺ ته چه اويل، شيبت يارسول الله قال
ﷺ شيبني هود واخواتها، او صبر ۹۰ ځايه قرآن كښې ذكر دے،
(وَالصَّلوٰةِ) ايت ۴۵ حديث كښې راځي چه كله به نبي ﷺ باندې مصيبت
راغلو نو بادر الى الصلوٰة مانځه طرف ته به ئې جلدي كوله او دا به ئې ويل
ياحي ياقيوم لا اله الا انت برحمتك استغيث،

(وَاَنَّهَا) ایت ٤٥ دا ضمیر د مفرد دے راجع دے ما ذکر ته او د قرآن کریم کښې شته چه کله کله د د جمعی ضمیر واحد ته راجع کوی او کله د واحد جمعی ته کله د مذکر مؤنث ته او کله مؤنث ضمیر مذکر ته راجع کوی لکه التوبة ٣٤ ولاینفقونها هاء ضمیر ما ذکر ته راجع دے یا راجع دے الی الفضة لقربها ٢ او راجع الیهما باعتبار الشهرة،

(لَكَبِيْرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخٰشِعِيْنَ) ایت ٤٥ مگر گران نه دی په خاشعینو باند اتباع د پیغمبر ﷺ باره کښې هم وائی لکه البقرة ١٤٣،

(يٰبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ) ایت ٤٦ ،اشکال — دا لفظ ئی ولے مکرر راورو.

جواب — محکښې ئی ذکر کړو ترغیب فی النعم دپاره اوس ئی للتوثیق ذکر کوی د دی ځائی نه خطابات سته (شپږ خطابات) بنی اسرائیلو ته ذکر کوی، دا اول خطاب دے په دی کښې دوه عذابونه او اته نعمتونه ذکر کوی،

یو نعمت — نجاة من فرعون په آیت ٤٩ کښې،

دویم نعمت — نجاة من الغرق په ٥٠ کښې،

دریم نعمت — اعطاء الکتاب په ایت ٥٢ کښې،

څلورم نعمت — عفو عن القتل په ایت ٥٤ کښې،

پنځم نعمت — حیات بعد الممات په ٥٥ ، ٥٦ کښې،

شپږم نعمت — تظلیل الغمام دا په ٥٧ کښې،

اووم نعمت — انزال المن والسلوی (ترنجبین او مرازان راتلل) دا په ٥٧ کښې،

اتم نعمت — انفجار العیون من الحجر دا په ٦٠ کښې

او دوه عذابونه،

اول عذاب نزول العذاب من السمآء دايه ۵۸ '۸۹ کښی،
دویم عذاب الذلة والهوان بسبب الكفران دا ۶۱ کښی،
او تتمه دخطاب بالترتيب په ۶۲ کښی،
(عَلَى الْعٰلَمِيْنَ) ايت ۴۷ دعالمين دامطلب نه دے چه په ټوله دنیابهترو و،
بلکه دخپلی زمانی په خلقوبهترو و،
نو که شيخ عبدالقادر جيلانی یو ځائی داویلی وی چه زما قدم په هر چابر دے
نو دا مرادنه دے چه (معاذالله) په نبی ﷺ نی هم بره وو بلکه دده زمانه کښی
شیعه ووهغوئی ته ئی اشاره کوله چه زمادلیل په دوئی قوی دے لکه
یو بزرگ وائی ،لواءِ ئ اعظم من لواء محمد ،نودامعنی نده چه زما جهنډا د
محمد ﷺ دجهنډی نه لویه ده بلکه دلته من اجلیه دے ،نومعنی ئی داده چه
زما جهنډاوچته ده دوجه دمحمد ﷺ د جهنډی نه،
(لَاتَجْزِیْ نَفْسٌ) ايت ۴۸ دخان خلاصولو دپاره دنیا کښی څلور طریقے دی
(۱) دنیا کښی خلق دمجرم په ځائے غیرمجرم لره ور کوی لکه بغیر لالسنسه
دراٸیور چه یو کس په ګاړی اوهی نو دداسی دراٸیور سزا زیاته وی نو خلق بل
دراٸیور لالسنس واله حکومت ته ،ورمخ ته کړی الله فرمائی چه یو کس به د
بل کس بدله کښی ،هیڅ خیر هم نشی ور کولے (دادقیامت حالات بیانوی)
(۲) په دنیا کښی خلق سفارش کوی نو الله تعالی وائی ،ولايقبل منهاشفاعة،
(۳) چه په دی به او نه شوه نو بیانه ئے پیسه استعمال کړه نو دالارهم بنده وی
ولايوخذمنهاعدل،
(۴) چه په دری واړو طریقوبه اونه شوه نو بیابه ورسره څه خلق ملګری شول اوپه

زوربه نی کارکولو بو الله تعالی دغه لارهم بنده وی چه داهم نه شی کیدے (ولاهم ینصرون)

(منها شفاعة) ایت ۴۸ ،اشکال دلته وائی شفاعت به نه قبلیږی حالانکه شفاعت خو به کیږی،

جواب: شفاعت دوه قسمه دے،

(۱) شفاعت دمؤمن دابه کیږی،

(۲) شفاعت دکافراومشرك دابه نه کیږی اودلته منها شفاعة،نه دمشرك شفاعت مراددے،

(وَاِذْ نَجَّیْنٰکُمْ) ایت ۴۹ ،اول نعمت...... نجاة من فرعون ایت ۵۰

دنحوے قاعده ده چه کله یوحکم متوجه شی مضاف،مضاف الیه دواړوته نومضاف الیه دهغه حکم نه وی خارج لکه جاء نی غلام زید نودلته مجیئت (حکم)متوجه دے غلام (مضاف) ته اوزید(مضاف الیه) ته ندے خومعنی ئے داکیږی چه ماته دزیدغلام راغلے دے نه زیدنواوس دلته هم واغرقنا غرق (حکم)متوجه دے ال (مضاف)اوفرعون(مضاف الیه)ته نومعنی داشوه چه دفرعون ال غرق دے خوفرعون نه دے غرق نومنطقیانومحقیق دوانی اونگیدو کتاب ئے ولیکلونجاة الفرعون چه فرعون بچ شوے دے،

نوملاعلی قاری اوانگیدواودهغه ردکښی ئی کتاب اولیکلوچه دلته ممدوجه (خلط شده)معنی مرادده یعنی غرق کړومونږ فرعونیانولره اوسورة اسراء ۱۰۳ کښی هم ذکرکوی محقیق دوانی پنځلسمه سپاره هم نه وه وائیلی منطق والی لیکن قرآن نه وائی،

بو سالک وائی

کن نظر درحال خودای ناتمام — اندرین فرصت تومشغول کدام

سلم وقاضی مبارک میخری — رنج درتحصیل منطق می بری

چندخوانی حکمت یونانیان — حکمت ایمانیان راهم بخوان

لوح دل ازفضله شیطان بیشو — ای مدرس درس قران هم بگو

(وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَآءَكُمْ)ایت ۴۹ ،اشکال..... فرعون خو به جینکی پریخو دلے نودلته ورنه نساء(ښځی) ولے وائی.

جواب دا په اعتبار دمایکون سره وی مطلب دا جینکئ به وروستو ښځی جوړ شی،

(وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ)ایت ۴۹ دالوئی امتحان څکه وو چه ستامخکښی ستابچے ذبح کیدی لکه سورة الصٰفٰت ۱۰۶ فرعون دابچی ولے ذبح کول،بعض خلق وائی چه فرعون ته نجومیانواووے چه ستابادشاهی کښی به یو سړے پیدا کیږی هغه به ستانه بادشاهی اخلی نوهغه اولګیدواوبچی ئے ذبح کول ئے شروع کړو،داخبره صحیح نه ده څکه ددی نه دا معلومیږی چه نجومیان په علم غیب بانډ پوهیږی حالانکه حدیث کښی راځی،

(من صدق کاهنافقد کفر بما انزل علی محمد ﷺ)چاچی د کاهن دخبری تصدیق او کړونودے به هغه دین کافرشوکوم چه په محمدﷺ نازل شوے دے ،اصل خبره داده چه کله ابراهیم علیه السلام سره خپله بی بی ساره روانه وه نوهلته یوبادشاه وو ،هغه بادشاه چه کومه ښځه به ئی خوښه شوه نوهغے ته به ئی لاس اچولواوچه کوم سړی به دخپلی خورسره نکاح کړے

زه بوهغه به نې نه یوله.ابراهیم علیه السلام چه کله تیریده نوبی بی ته نې لاس هغه بادشاه اچولو نو هغه شل شو ـ نو بادشاه ابراهیم علیه السلام ته اووے چه ماته دعااو کړه بیابه نه کوم او هاجره دبادشاه لور وه هغه نې هم ورکړه ابراهیم علیه السلام چه دهغه ځائی نه تیرشو نو الله تعالی ورته وحی او کړه چه دی ښځې ته زیرے ورکړه چه ددی په نسل کښې به یو هلك پیدا کیږی او د فرعون نه به بادشاهی اخلی(فرعون به دمصر بادشاه ته ویلے شو)دابراهیم علیه السلام بی بی داخبره حپل اولادته اوکړو لو دامشهوروو . (فرعون ولیدبن مصعب بن ریان)چه کله بادشاه شو نو حکم نې او کړو چه بچے قتل کړئ،

دویمه وجه داوه چه فرعون خوب ولیدو چه دبنی اسرائیلو طرف نه اور پورته شو او وزمامحل لے راګیر کړو صبا نې دخوب تعبیر ویستونکے خلق راجمع کړل نو هغوئی فرعون ته اووے چه داسے هلك به بنی اسرائیلو کښې پیداء کیږی چه ستانه به بادشاهی اخلی داخبره ابن کثیر،علامه ابن قیمؒ،ابن جریرؒ ذکر کړیده،علامه ابن کثیرؒ وائی،

وکان الحامل له علی هذالصنیع القبیح ان بنی اسرائیل کانوایتدارسون فیمابینهم مایاثرونه عن ابراهیم علیه السلام من انه سیخرج من ذریته غلام یکون هلاك مصرمن ارادته ایاهاعلی السوء وعصمة الله لهاوکانت هذه البشارة مشهورة فی بنی اسرائیل فتحدث بهاالقبط فیمابینهم ووصلت الی فرعون فذکرهاله بعض امرائه واشاورته وهم یسمرون عنده فامرعندذالك بقتل ابناء بنی اسرائیل حذراًمن وجودهذا الغلام

ولن يغنى حذراً من قدر،

وذكر السدى عن ابى صالحؒ وا بى مالكؒ عن ابن عباسؓ وعن مرةؒ عن ابن مسعودؓ وعن اناس من الصحابةؓ ان فرعون راى فى منامه وكان ناراً قد اقبلت من نحو بيت المقدس فاخرجت دون مصروجميع القبط ولم تضربنى اسرائيل فلمااستيقظ هاله ذالك فجمع الكهنة والحذقة والسحرة وسالهم عن ذالك فقالو هذا غلام يولد من هولاء يكون سبب هلاك اهل مصرعلى يديه فلهذا امربقتل الغلمان وترك النسوان،

(بلفظه قصص الانبياء ٤ ج٢)لابن كثيرؒ

وقال ايضاً شيخ الاسلام ابن قيم رحمه الله وروى بعضهم انّ قومه اخبروه بان بنى اسرائيل يزعمون انه يولدمنهم مولود يكون هلاكك على يديه واماهذه الرواية ان المنجمين قالوا له ذالك فغايتها انهامن اخبار اهل الكتاب وقدخالفهاغيرهامن الروايات فكيف يسرع التمسك بهافى الامر العظيم،

اوبيادنجوميانوبارة كښې وائى،

واهل هذاالعلم اذلّ النّاس فى الدنياالايمكن احدًا منهم ان ياكل رزقه بهذا العلم الاباعظم ذل،

اوبياوائى (صيدهم كل ناقص العقل والايمان والدين من صبى اوامرأة اوحمار)

(مفتاح دارالسعادة ٦٥٤ جلد ٢)

(وَاِذْفَرَقْنَا) ايت ٥٠ دى خائى نه دريم نعمت ذكر كوى نجاة من الغرق،

(واغرقنا اٰل فرعون) قدمر تفصیله

(وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ) ایت ۵۷ تاسو ورته کتل داډیر خوند کوی چه ستادشمن ستامخکښی تباه کړی اوته ورته ګورے۔

(مُوْسٰی) ایت ۵۱ دموسی علیه السلام ذکر په قرآن کښی ۱۳۰ ځایه دے او داځکه چه تکلیفونه ئے ډیر برداشت کړی وو۔

(اَرْبَعِیْنَ لَیْلَةً) ایت ۵۱

پوسالک وائی

ای صوفی شراب آنگاه کرشود صاف گردرشیشه بماند اربعین

(اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ) ایت ۵۱ (ای اتخذتم العجعل الهاً) اسخے ئی ځکه اله اونیولو ځکه چه دوئی فرعون سره پاتے شوی وو دهغوئی اثرات پکښی وو نن صبادامرض په هندوانو کښی هم موجوددے داسی مزعولیالو کښی توری خبری هم وی دائی هم وئیل چه کله برج ثورته نمرراشی نوهغه فصلونه پخوی، نونن صباوائی چه راځئ چه دبرج ثورتعظیم او کړونو دثور شکل دنیا کښی غواوونو دهغې عبادت ئے شروع کړو دارسم بیاعربو ته هم راغلے لکه رسوم جاهلیة کښی علامه نجم الدین ذکر کوی چه کله به باران نه کیده نو دغوا لکئ پورے به ئی ډ ... وتړل اوهغه ته به ئی اوروا چرواو دارسم بیاهندوانو ته راغلو ځکه ... ویدصفحه ۵ کښی لیکلی دی چه دازمکه دغوائی په ښکرولاړه ده اوچه کله دیو ښکرته ئی بل ښکرته اړوی نوپه زمکه زلزله شی تردی پورې چه د ... خبره بعض مفسرینوهم بے تحقیقه لیکلی ده نو کله چه دارسم هندوستان ... راغلو نوشیعه ملا ته هندوانو پیسے ورکړے چه ذبح

البقره بنده کړه نو هغه اکبربادشاه ته اووے چه ما ته د شپے وحی راغلی وه
(یَآاَیُّهاالبشر لاتذبح البقرفان تذبح البقرفماواکم السقر)نو اکبربادشاه دغوا
ذبح بنده کړه او دمحمدطاهرفتنیؒ غونډے علماء قتل شو اودین اکبری لی
جوړ کړو چه هغه کښې هردین واله ته اختیاروواوس ورته سیکولرنظام وائی
(لَعَلَّکُمْ تَشْکُرُوْنَ)ایت ۵۲ داحسان په بدله کښې شکریه ادا کول پکاردی
ناشکری نه کول اوبیاچه چاقران تعلیم در کړے وی د هغه احسان منل
پکاردے شیخ القرآنؒ به چه دخانی ته راغلو ،دا،اشعاربه یئے ویل،

أعلمه الرماية كُلَّ يومٍ فلمااشتدساعدهُ رَمَانِيْ

کس نیاموخت علم تیر ازمن که مرا عاقبت نشانه نکرد

دا رنګه نیل انسانرین کښې لی لیکلی دی،

واخوانٍ حسبتهم دروعاً فکانوهاولکن للاعادی

وخلتهُمْ سهاماصائباتٍ فکانواهاولکنْ فی فوادی

وقالواقدصفتْ مناقلوبٌ فکانوهاولکن عن ودادی

حدیث کښې راځی(من لم یشکر النّاس لم یشکر اللّٰه)بهترین اوغیرت مند
سړے هغه دے چه دچااحسان نه هیروی،
(وَاِذْاٰتَیْنَا)ایت ۵۳ دریم نعمت اعطاء الکتاب،
(وَالْفُرْقَانَ)ایت ۵۳ داعطف تفسیری دے دالکتاب یعنی داسی کتاب چه د
حق او باطل مینځ کښې فرق راولی
(۲)..... یا تری مرادبیلول ددریاب دی،
قرآن کریم ته هم فرقان وائی او دد ے دپاره دوه وجے دی،

(۱) يو داچه قرآن كريم په جداجدا راتلولكه سورة بنى اسرائيل ۱۰٦،

(۲) ...... دويم وجه داده چه حق پرست اوباطل پرست پرى جداشى كمافى الجاثية ۲۱ (سواء محياهم ومماتهم) دحق پرست اوباطل پرست خپلو كښې نه ژوند برابر دے او نه مرګ،

نشان مرد مؤمن باتو گويم چون مرگ آيد تبسم برلب اواست

دارنګه سورة ص ۲۸ (ام نجعل المتقين كالفجار) بول يرشان نه دى بولوته د الله دوستان مه وايه سورة السجدة ايت ۸

(۳) ...... دريم وجه داده چه دخالق اومخلوق مينځ كښې فرق واضح كوى دالله سره دالوهيت مينه وكړه اومخلوق سره جداميه لكه سورة بقره ۱٦٥، شعراء ۹۷، نحل ۷

(وَاِذْقَالَ مُوْسٰى) ايت ٥٤ خلورم نعمت ...... عفوعن القتل.

(بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ) ايت ٥٤، اول سړى لے په عبادت سره اونيولواوورته ګډيدل علماء فرمائى اَوَّلُ مَنْ رَقَّصَ اَصْحَابُ السَّامِرِىُّ.

(فَاقْتُلُوْا اَنْفُسَكُمْ) ايت ٥٤ بعض مفسرين لكه سيوطى وغيره ليكى چه دا اويا (۷۰۰۰۰) زره كسان قتل كړے شو داخبره صحيح نه ده ځكه وروستو وائى فتاب عليكم نوچه دومره كسان كښې قتل شونوبيا مهربانى په چه شوه.

۲) ...... دويمه وجه داده چه دوئى خوپشته رومو سى بن عمران بن قايس بن حضربن لاوى بن يعقوب نويه دى دومره پشته دو ى ځكه دومره سوا شوچه دومره ترے قتل شوا وبيا هم ژوندى پاتى و ومقدمه ابن خلدون په دى رد كړے دے

(لَنۡ نُّؤۡمِنَ لَكَ) ایت ۵۵ هر ګز تصدیق نه کوو مونږ ستا، دایمان صله چه کله لام راشي نو په معنی د تصدیق راځي لکه سورة یوسف ۱۷

(اَلصّٰعِقَةُ) ایت ۵۵ کله صاعقه ذکر کوی لکه دلته او کله رجفة ذکر کوی لکه اعراف ۱۵۵ نو دا دواړه عذابونه پری راغلي وو۔

اشکال — دالله رؤیت سوال خو ابراهیم علیه السلام هم کړے وو هغه باندے ولے (معاذالله) عذاب رانغلے او په دوئی عذاب راغے۔

جواب — دابراهیم علیه السلام سوال په ضد بناء نه وو او ددوئی سوال په ضد بناء وو۔

(ثُمَّ بَعَثۡنٰكُمۡ) ایت ۵۶ پنځم نعمت ..... حیات بعدالممات۔

(وَظَلَّلۡنَا) ایت ۵۷ شپږم نعمت — تظلیل الغمام۔

(وَاَنۡزَلۡنَا) ایت ۵۷ اووم نعمت — انزال المن والسلوی۔

(اَلۡمَنَّ وَالسَّلۡوٰی) سلوی (بټیران) دابه باوریته وو او یا به دوئی ته نزدے نزدے ګرځیدل او دوئی به نیول، من او سلوی دواړه یو ځائی ذکر کوی ځکه چه سلوی سپوږدے او من غوړدے نو مینږ راوغوړ نی یو ځائی کړل لکه نبی ﷺ به کهجورے او کوچ یو ځائی کول ځکه کهجورے سپږے دی او کوچ غوړ دی نو اعتدال به پیدا شو۔

(يَظۡلِمُوۡنَ) ایت ۵۷ چه شکر او باره او ځان دظلم نه بچ کړلی چه شکر نه اوباسے نو بیا به نعمتونه نه راځی کمیږی به لکه الله تعالی وائی۔

(لئن شکرتم لازیدنکم)

(هٰذِهِ الۡقَرۡيَةَ) ایت ۵۸ دا قریه ، چرته وه او کومه ده ددی تفصیل سورة مائده

۲۱ کښی دی.

(سُجَّدًا) ایت ۵۸ تابعدار لکه علامه قرطبی ؒ وائی ای خضوعًا لاعلی هیئة معینة

(حِطَّةٌ) ایت ۵۸، ای قولوا کلمة تحط بها الذنوب (ابن عباس) قیل کلمة لا اله الا الله وقیل استغفر الله کما قال نوح علیه السلام واستغفروا ربکم.

(فَبَدَّلَ الَّذِینَ ظَلَمُوا) ایت ۵۹ پیغمبرورته یوشان وینا وائی اودوئی بل شان وائی دوئی اوویل حنطة فی شعیرة.

سوال: چه دوئی الله جل جلاله ته غنم اوغوښتل نوغنم غوښتلو کښی څه ګناه خو نشته جواب، داخائے دغنم غوښتلو نه وو.

دی ایت کښی نحوی اشکال دے هغه دادے چه بدل دوه مفعوله غواړی یو ته متعدی بنفسه وی اودویم ته متعدی بحرف الجروی دلته یو مفعول، قولا، ذکردے اوبل نشته،

(۱) ..... جواب، ددے بل مفعول دے چه هغه بقول دے نواصل عبارت داسے دے، (فبدل الّذین ظلموا قولا بقول غیرالذی قیل لهم)

(۲) ..... بدل بمعنی قال نوبیا به عبارت داسی شی (فقال الذین ظلموا قولا غیر الذی قیل لهم) نوبیا دویم مفعول ته حاجت نشته،

(۳) ..... بدل بمعنی، اخذ، دے نوبیا هم مفعول ثانی ته حاجت نشته نوعبارت به داسی شی (فاخذالّذین ظلموا)

(٤) ..... څلورمه توجیه داده چه عبارت کښی حذف دے اصل عبارت داسی دے (فبدل الذین ظلموا قولا رقالوا قولا غیر الذی قیل لهم)

مسائل الرازی نورتوجیهات هم بیان کړی د ، ددے ایت نه داخبره ثابته شوه

چه دخان نه به وینا نه جوړوی داصحیح کار نه دې چه د شریعت نه مخالف وی لکه درود ابراهیمی ډیر بهترین درود دې نو او سنو خلقو یکښې درود تاج راو ستلو۔

دا رنګه په ذکر کښې به هم د خان نه څه نه سوا کوی احکام القرآن کښې جصاص ذکر کوی (یحتج بهاماوردمن التوقیف فی الاذکار والاوراد) بخاری هغه روایت ذکر کوی چه نبی ﷺ یو صحابی ته دادعا اوسوده (قل امنت بکتابك الّذی انزلت وبنبیك الّذی ارسلت) نو هغه صحابی د نبیك په ځائې لفظ رسولك اوبلو نو نبی ﷺ دهغه نه منع کړو (چه دغه شان مه وایه څنګه شان وایه) یو ځل یو صحابی برنجے او کړو نو هغه اووے الحمدلله وسلام علی رسول الله، نو یاړ صحابی ورته اووے داسے مه وایه کنز العمال ۵۵ کښې ذکر کوی چه نبی ﷺ به التحیات وبلو نو یو سړی دا الفاظ داسے اوبلو (واشهدان محمّد رسوله وعبده فقال النبیّ قدکنت عبداً قبل ان اکون رسول) او زه اوّل بنده وم دهغه نه پس رسول شوم۔

(فانزلنا) ایت ۵۹ ددی ځائې نه اول عذاب ذکر کوی نزول العذاب من السماء۔

(وَاِذِاسْتَسْقٰی) ایت ۶۰، اتم نعمت انفجار العیون من الحجر۔

(فَانْفَجَرَتْ) ایت ۶۰ دلته انفجار ذکر کوی او سورة اعراف ۱۶۰ کښې فانبجست ذکر کوی انبجاس لږ او به کښې استعمالیږی او انفجار ډیرو اوبو کښې استعمالیږی نو دکښې نه اول لږ لږې اوبه روانې وی بیا تری ډیری روانی شوی نو اعراف کښې ئې اولنے حالت ذکر کړے دے او دلته روستے حالت ذکر کوی داځکه دلته ذکر دنعمت نو دے نو لفظ دفانفجرت مناسب وو

(اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا) ايت ۶۰ دولس چينے ځکه وې چه دولس قبيلے وې د هرې قبيله ځان ته مستقل چينه وه،

(لَنْ نَّصْبِرَ) ايت ۶۱، اشكال — درتې ته دبقل، فوم او بصل وغيره څه پته وه جواب — دا ځېزونه صرف ددولي خالي كيبي نه وو توره دنيا كيبي خو وو

(فَادْعُ لَنَا) ايت ۶۱، الدعاء من الحي الحاضر جائز، واما الغائب فغير جائز منه واما الميتُ فمنه غير جائزٌ ايضاً لحديث اذا مات ابن آدم انقطع عمله، مري عبادت نشي كولے ځکه دعا خو دعبادت مغز دے،

والدُّعاءُ مُخُّ العبادة الحديث وايضاً الدعاء من الحي سواء كان الحي عنك فاضلاً او مفضولاً كماقال النبي ﷺ لعمرؓ لا تنسانا يااخي في دعائك فهذا جائز

(وَالْمَسْكَنَةُ) ايت ۶۱ دادويم عذاب دے (الذلة والهوان بسبب الكفران، لفظ د المسكنة ياد، سكون، نه دے لوبياپه معنى داودريدل سكون اختيار كرنا او كه مصدري، مسكنة، شي نوبياپه معنى دخوارى او ذلت دے

كماقال العلامة ابن جوزیؒ في التسهيل، داسې نه چه الله تعالى دربانديې احسان كړے وې او بيا هم زړې جامې اغوندې بلكه دالله تعالى احسان ښكاره كول پكاردي لكه نبي ﷺ ته يو صحابيؓ راغے، او كمزورې كپړې ئې اچولې وې نو نبي ﷺ ورته او فرمائيل، هل لك من مال قال اتنى الله من الابل والبقر والغنم قال فلير اعليك (دادې په تا وليدے شي)

(اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) ايت ۶۲ خطاب خصموي باالترغيب،

(صٰبِئِيْنَ) ايت ۶۲ دادابراهيم عليه السلام قوم وو او دستور وعبادت به ئې كولو،

(مَنْ آمَنَ) ایت ۶۲ دی ایت کښې دااشکال دے چه کله دونی ایمان راؤړو

نو بیادمن امن ویلو څه مقصد شو،

(۱)...... جواب(ان الّذین امنوا) نه دمخکښې اديانو ایمان راؤړونکی مراددی او د

(من امن) نه مرادایمان په دی دین دے،

(۲)...... داول ایمان نه مراددہ ایمان باللسان دے اودویم ایمان نه مرادایمان

بالقلب دے ،دی خائی پورے اوّل خطاب دے،

(وَاِذْاَخَذْنَا)ایت ۶۳ددے خائے نه دویم خطاب دخطابات ستونه بیانوی

پدی کښې درے پلیتے د پخوانو یهودو ذکر کوی او څلور پلیتې داوسنو

(موجوده)یهودو ذکر کوی،دپخوانو یهودو پلیتی،

(۱)......نقض العهد په ایت ۶۲ کښې،

(۲)......الحیل فی ذبح البقر په ایت ۶۷ کښې،

(۳)......قتل النفس ،لطلب الدنیاء په ایت ۷۲ کښې،

او څلور داوسنو یهودو،

(۱)...... تحریف(۲)......منافقت(۳)......تقلیدداراء الیهود

(٤)......مخصصن لانفسهم بالجنة داپه ۸۰ کښې،

اوتمه دخطاب بالترغیب کوی،

(الطُّورَ)ایت ۶۳،اشکال ......اکراه فی الدین خونشته لکه بقره ،۲۵۶،

جواب...... اکراه په دوه قسمه ده،

(۱)......فی الدین (۲)......فی الاحکام ،

فی الدین اکراه نشته او اکراه فی الاحکام شته دلته اکراه فی الاحکام ده

خکه چه دوئی خاوندان د موسی علیه السلام تابعدار گرزل ددی تفصیل اعراف ۱۷۱ کښی او گوره.

(خُذُوْا)ایت ٦۳،اشکال — نیول خو په هغه څیز کښی راځی چه هغه لره جسم وی او ددی خو جسم نشته،جواب — دلته(خذوا) بمعنی (اعملوا)دے خو دی کښی اشاره ده دیته چه لکه څنګه جسم واله څیز نیوے شی داسی دا احکامات هم اونیسی لکه دااشاره دی حدیث کښی هم ده،علیکم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدین تمسکوا بها وعضو علیها بالنواجذ.

(فِی السَّبْتِ)ایت ٦٤ سبت ورته څکه وائی چه دا په معنی دقطع سره دے او دوی هم په دی ورځ د ښکار نه منع شویوو،ابوبکر الطرطوشی المتوفی ٥٠٥ په خپل کتاب الحوادث کښی لیکی (په رد د بدعاتو کښی بهترین کتاب دے دبدعاتو په رد کښی مدخل دابن الحاج ،اعتصام د شاطبی الامر بالاتباع والنهی عن الابتداع دعلامه سیوطی دا په کتابونه دی) چه دا ښکار څرنګه شروع شوے وو نو بنی اسرائیلو کښی داکار شروع شو د کار شروع کیدو نه پس په کښی درے ډلی جوړے شوے،

(۱) — فاعلین(۲) — ساکتین (۳) — امرین بالمعروف والناهین عن المنکر کما فی الاعراف ۱٦۳ ،چا چه دا کار کوو هغوئی تباه شو چه چا منع کوله هغوئی ته نجاة حاصل شو او څوک چه ساکتین وو دهغوی نه قرآن هم ساکت پاتی شوے دے معلومیږی داچه هغوئی هم تباه شوی دی څکه الساکت والفاعل سویان،

(كُوْنُوْا قِرَدَةً)ایت ٦٥ دا شادو گان تری څکه جوړ شو چه دوئی ظاهرا شکل د

تابعداری جور کړے وُو او باطنًا ئی نافرمانی کوله نو الله هم دوئی له ظاهری
شکل دانسانانو ور کړو او باطن کښی انسانان نه وو سحر چه ذهاسیدل نو ل
بیزو گان (شادو گان) وو او پوره خاموشی وه ناجین فرقے اویل چه زمونږ په
محله کښی لن شور نشته دوئی چه ورتنکاره شونو تول بیزو گان شوی وو
اوژړل ئی اوبیا درے ورځو پوری ژوندی وو بیامړ دار شول،
(نَکَالًا) ایت ٦٦ عبرة نکال اصل کښی عذاب ته ویلے شی،
(وَاِذْقَالَ) ایت ٦٧ ذکر ددویم خباثت، الحیل فی ذبح البقر،
(بَقَرَةً) ایت ٦٧ دالکره ذکر کوی یعنی یوه غوا، او ددی غوا ذبح کولو
حکمت مدارك او ماوردی ذکر کوی چه، لیهون علیهم معبودهم،
(مَاهِیَ) ایت ٦٨ مناطقه وائی چه په ماهی سره دذات تپوس کیږی حالانکه
دلته دصفت تپوس شوے دے،
(وَلَا بِکْرٌ) ایت ٦٨ نه خوانه ده نه زړه عمر ئے ورله ندے بنودلے امام رازی
وائی چه ددی نه اجتهاد ثابیږی،
(لَاذَلُوْلٌ) ایت ٧١ نه ده زلیله شوے څکه چه ارټ کرځوی نو غاړه ئے پخه شی
(وَمَاکَادُوْیَفْعَلُوْنَ) ایت ٧١ نه وو چه داکار ئی کړے وے د زړه نه،
(وَاِذْقَتَلْتُمْ) ایت ٧٢ ذکر ددریمی پلیتنی، قتل النفس،
(فَادّٰرَأْتُمْ) ایت ٧٢، اشکال...... قرآن خو په مشهور لغت راغلے دے نو بیا دا
وه چه فاختلفتم ئی ویلے وے جواب...... دا لفظ ئی څکه راوړو چه کرمه معنی
دفادارئتم وه داد فاختلفتم نه نه اداکیږی څکه دَرْءٌ دیته وائی چه یو کس تهتله
(دیکه) ور کړے اولری ئی او غور څئے دامعنی په فاختلفتم کښی نشته،

(بِبَعْضِهَا) ایت ۷۳ په بعض حصه ددی نفس سره بعض خلق وائی چه غوائی حلاله کره او په هغې ئی مړے اوهلو خو دا خبره صحیح نه ده.

۱)..... یوه وجه داده چه حقیقت کښې دادواړه بیل بیل واقعات دی که دواړه واقعات یوه واقعه وے نو بیا پکار داوه چه د.قتل النفس.واقعه مقدمه وے او د ذبح البقر.واقعه وروستو وے.

۲)..... دویمه وجه داده چه تاسیس په کلام کښې اولی وی دتاکیدنه.

۳)..... دریمه وجه داده چه ابن کثیرؒ وائی.طلبوها اربعین سنة.نو ایا د امړے څلویښت کاله پورې پروت وو او خرابیدو نه.

۴)..... څلورمه وجه داده چه مدراكؒ اوماورديؒ وائی چه ذبح البقر کښې حکمت دا وو چه.لیهون علیهم معبودهم.نو که د غوا ذبح دمقتول د ژوندی کولو دپاره وی نو دغه مذکور حکمت به فوت شی.

۵)..... پنځمه وجه داده چه د ذبح البقر واقعه دبقرې دتبرك دختمیدو په بنیادده او د مقتول د ژوندی کولو سره خو دغوا نورهم تبرك سوا کیږی.

۶)..... شپږمه وجه داده چه محکښې ددوئی ټول فسادات او نعمتونه ئی په اذ ذسره ذکر کړیدی نو معلومیږی چه بیل بیل واقعات دی ځکه داهم په اذسره ذکر کوی.اصل کښې دا شبهه دد ی نه پیدا شوی ده چه ضمیر دفاضربوه مړی ته راجع دے او ضمیر دبعضها ضمیر دمونث دے نو دا چاته راجع دے.

جواب داد ے چه هاء ضمیر نفس دمیت ته راجع دے یعنی مړی ته راجع دے په باعتبار دنفس سره یعنی مړے اووهے لاس ئی په لاس خپه ئی په خپه وغیره او نفس مؤنث سماعی دے لکه ابن حاجبؒ وائی

والنفس ثم الدا رثم الدلو من اعدادها والسن والكفان،

نو کله چه ضمیر نفس ته راجع شی نواشکال به ختم شی او داخبره

عبدالوهاب نجار په کتاب قصص الانبیاء ۳۵۵ کښې هم کړی ده چه دا

دواړه واقعات جداجدادی،

(كَذٰلِكَ يُحْيِ) ایت ۷۳، ای کمااحیاها کذالك یحی الله الموتی،

(اَوْاَشَدُّقَسْوَةً) ایت ۷۴ ددی مطلب دادے چه تاسو زړونه دکاڼړونه هم

زیات سخت شو ځکه دبعضو کاڼړونه اوبه رواني شي او دبعضونه نهرونه

روان شی بعض صرف اُوچوی ځنی دځپل ځائی نه اوغورځيږی اودی کښې

علماء ته اشاره ده،

(۱) ..... یو داچه ځان نه دتوحید چینه جوړه کړئی،

(۲) ..... دویم داچه دتوحیدچغه خواوړهه او که دانوی،

(۳) ..... دریم داچه د توحیددپاره خوهجرت او کړه،

اول ته اشاره ده په (لمایتفجر منه الانهر) سره،

دریم ته اشاره په (لمایشقق فیخرج) سره،

او دریم ته اشاره په (لمایهبط من خشیة الله) سره،

(اَفَتَطْمَعُوْنَ) ایت ۷۵ خطاب دے مؤمنانو ته للتیقظ او بیا (ثم یحرفونه) سره د

جدیدیهودو او له پلیتنی (تحریف) ذکر کوی،

(يَعْلَمُوْنَ) ایت ۷۵ ،ای باالتحریف او باالعذاب،

(وَاِذَالَقُوْا) ایت ۷۶ دویمه پلیتنی منافقت،

(لِيُحَاجُّوْكُمْ) ایت ۷۶ داسی مضمون العمران ۷۳ کښې هم دے،

(اَوَلَا یَعْلَمُوْنَ) ایت ۷۷ دی سره ددوی دوهم رد دے چه دوئے وئیل چه مسلمانانو ته ددوئی دنبی ﷺ صفاتو نه مه بیانوی بیا به قیامت کښې په تاسو گواهی کوی نو الله فرمائی ایا زه ستاسو په باطن باندنه پوهیږم چه تاسو ته دا معلوم دی،

(وَمِنْهُمْ اُمِّیُّوْنَ) ایت ۷۸ دریمه پلیتی تقلید د آراء الیهود،

(اِلَّآ اَمَانِیَّ) ایت ۷۸ (نه پوهیږی په کتاب مگر په صرف تلاوت تمنی په معنی دلوستلو راځی لکه عثمانؓ باره کښې راځی.

تمنی کتاب الله اول لیلة و اخرها لاقی حمام المقادر

او دامعنی حج ۵۲ کښې هم ده او دا معنی ابن عباسؓ او مجاهدؒ هم کړی ده دویم امانی بمعنی الاقاول الکاذبة (نه پوهیږی په کتاب مگر صرف په دروغو او دامعنی فراءؒ، کسائیؒ، ابن کثیرؒ، او ماوردیؒ کړی ده،

دریم امانی په معنی دیتمنون علی الله مالیس لهم او دامعنی قتادهؒ کوی،

(فَوَیْلٌ) ایت ۷۹ دلته دریے ځله لفظ ویل ذکر کوی اشاره ده دریے زمانو ته

(یَکْتُبُوْنَ الْکِتٰبَ) ایت ۷۹ دخپل خان نه به ئی کتابونه لیکل او بیا به دهغی نسبت الله تعالیٰ ته کولو لکه نن صبا کتاب دبل وی او دیے په کښې دخپل خان نه څه الفاظ دننه کړی لکه دشامی کتاب اول چهاپ کښې داعبارت نه وو، چه په تاسو کښې دچا نه څه وړك شی نو (فلیذهب سبعة اقدام ولیقل یا عمر بن همدان نو وروستو په کښې داعبارت دخان نه دننه کړو په دی باند برهوتیؒ په کتاب الشجرة کښې رداوتفصیل کړے دے،

(وَقَالُوْا) ایت ۸۰ څلورم خباثت مخصصین لانفسهم بالجنة په دوی باندی

درے الفاظو سره رد دیے،

(۱)......قل اتخذتم (۲)......ام تقولون (۳)......بلٰی من کسب سیئة سره

(لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ) ایت ۸۰ دا لی خکه اُوی چه ددوی مشرانویو خوورځی

دسخی عبادت کرے وو،

(وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَ) ایت ۸۳ ددی ځائی نه دریم خطاب بنی اسرائیلوته په

دی کښی انکارهم من الاوامرواتیانهم بالنواهی ذکر کوی اوتتمه د

خطاب بالزجر کوی،

اوامـــــــــــــــــر دا وو

(۱)...... بالوالدین احسانا (۲)...... و بذی القربٰی (۳)......و الیتمٰی،

(٤)......والمسکین، (۵)......و قولوا للناس حسنًا،

(۵)......و اقیموا الصلوٰة و اتوا الزکوٰة،

ار نـــــــــــــــــــــواهــــــــــــــــــــی داوو،

(۱)......لا تعبدون الا الله (۲)...... لا تسفکون دمآئکم،

(۳)...... لا تخرجون انفسکم،

اوس ددوئے سزا، او گوره ۸۵ کښی خزی فی الحیوٰة الدنیاویوم القیمة،

او تتمه د خطاب بالزجر په ۸٦ کښی،

(لَا تَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ) ایت ۸۳ ددوی به دالله تعالٰی نه بغیر دبل چاعبادت کولو

اوس هم دغه کاردے شاه ولی اللهؒ والی (ماس بلدة الاولها الهة تعبد)

تاریخ نجد کښی محمدبن عبدالوهابؒ خط چه اسمعیل ته ئی لیکلے ووهغه

لی نشو کړے دے نو هغه خط کښی ئے اشعار ذکر کوی،

اعادوا بهامعناسواعاومثله	یغوث ویعوق بئس ذالك من ود
وقدهتفوا عندالشدائد باسمها	کما یهتف المضطر بالواحدالصمد
وکم نحروافی سوقهابحیرة	احلت لغیرالله جهلاً علی عمد
وکم طائف عندالقبورمقبلا	ویلتمس الارکان منهن باالایدی

داوعده الله تعالی په ژبے دانبیاواخستی وه لکه العمران ٤ ٦ درمنثور کښی علامه سیوطیؒ معنی کوی (ای لاتجعلون الألوهیّة اَلاّللّه)وبالوالدین احساناً ایت ٨٣ قرآن کریم کښی اکثرچه دالله تعالی عبادت ذکر کړے شی نوورپسی دوالدینوسره احسان ذکر کیږی او داخکه چه دوئی ستا تربیت کړے دے اودمورا وپلاردیره لویه درجه ده حدیث کښی راځی یوصحابی نبی ﷺ ته راغلوتپوس ئی او کړو.(من ابریارسول الله قال امك قال ثم من قال امك قال ثم من قال امك قال ثم من قال ثم اباك ثم الاقرب فالاقرب)

ابوهریرةؓ ته یو کس راغلواووے ویل،

(ان لی امراة وان امّی تامرنی بطلاقهافقال ابوهریرة سمعت رسول الله ﷺ یقول الوالداوسط ابواب الجنة)نوچاچه خوښه وی دجنت مینځ دروازه دحاصله کړی،

درے کسان غار کښی بندشوی وونویو دمورا وپلارسره ښیګړه وسیله کړه دمشرقدراو کړه نوستابه هم قدراوشی حدیث کښی راځی،

(مااکرم شابٌ شیخاً اَلاقیّدالله له عند سنّه)

یو سالک وائی

علیك ببرّالوالدین کلیهما وبرذوالقربا وبرالاباعد

لیکن بیا هم چه کله دحقوق الوالدین مقابله حقوق الله سره راشی نود

حقوق الله لحاظ به ساتی او روحانی تربیت لره به ترجیح ورکوے لکه

حضرت سعدؓ نبی علیه السلام ته راغے چه مورمی بهوك مرتال کړے دے

او وائی (والله لااطعم طعاماًولااشرب شراباًحتی تکفربمحمد)

نبی علیه السلام ورته جواب کښی وائی(وان جاهدك)

(وَقُوْلُوْالِلنَّاسِ حُسْنًا)ایت۸۳درمنثور کښی سیوطیؒ معنی کوی،

(ای الامربالمعروف والنّهی عن المنکر)ابن کثیرؒ اوابن جریرؒمعنی کوی

(ای قولوکلمة التوحید)

(وَاَنْتُمْ مُعْرِضُوْنَ)ایت۸۳دلته استمرار دے چه همیشه اعراض کونکی وئ

دلته لفظ دمعرضون ذکر کوی اومحکښی ئے لفظ دتولی ذکر کړوتولی

اندامونو سره اوړیدوته وائی او اعراض زړه سره اوړیدوته وائی،

(بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ)ایت۸۵،اثم ماکان محرم الجنس ته وائی لکه شرك

شو اوعدوان ماکان محرم الوصف ته وائی لکه بدعت،چه دځپل اصلنه

اوړیدلے دے هکذاذکره العلامة ابن قیمؒ فی تفسیره،

بدعت په دوه قسمه دے،

(۱)......لغوی (۲)......شرعی،

بدعت شرعی دوه قسمه دے،

(۱)......حقیقی (۲)......وصفی،

حقیقی دی نه وائی چه اصل نی په شریعت کښی نه وی لکه درود تاج ،
او وصفی هغی ته وائی چه اصل نی شریعت کښی وی خو یو وصف په کښی بدل شی لکه (دعاء بعدالسنة بهیئة الاجتماعیة)

(تَقْتُلُوْهُمْ) ایت ۸۵ واقعه دا شان وه چه پخوا زمانه کښی یمن کښی دوه کسان وو تره او وراره تره د شپی خوب اولیدو چه یم شلیدلی دے سحر تره روان شو نو وراره هم ورسره روان شو او یثرب سره اباد شو بیا د نبی ﷺ د بعثت نه تقریبا درے سوه کاله مخکښی دری قبیلی دیهود وراغلے او دلته ابادی شوی او هغه تره او وراره چه داوس او خزرج په نامه وو هغی قبیلی گرز بدلی وی نو یهود و دلته بیت المدراس جوړ کړے وو او هغے کښی به ئی درس کولو نو دوئے علماء وو او اوس او خزرج عوام وو نو اوس د بنو قریظه او خزرج د بنو نظیر و مریدان وو نو اوس او خزرج مینځ کښی به جهگړی راتلی نو پیر انو به ورته ویل چه تورات کښی د قیدیانو باره کښی د فدیه حکم کوی ،فدیه چه ئی راجمع کړه نو دوئی به نیمه فدیه ورکړه او نیمه به ئی جیب کښی واچوله داچل ئے جوړ کړے وو اوس هم تاکاره مولیان داکوی ،

سفیان ثوری وائی (من فسد من علمائنا ففیه شبه من الیهود ومن فسد من عبادنا ففیه شبه من النصاری)

(وَهُوَ مُحَرَّمٌ) ایت ۸۵ هو ضمیر شان محرم خبر مقدم اخراجهم مبتداء مؤخره،

(فَمَا جَزَآءُ) ما یا استفهامیه دے یا نافیه ابن الانباریؒ البیان کښی ذکر کوی د استفهامیه معنی (څه ده بدله دهغه چا) او د نافیه معنی (نده بدله دهغه چا)

(وَلَقَدْ اٰتَيْنَا) ایت ۸۷ خلورم خطاب پدی کښی الکارهم من الانبیاء السابقین

هر کله چه محکښی انکارهم من الاوامر بیان شو داخو پریږده چه د انبیاء نه

هم منکر وو،

(وَقَفَّيْنَا) ایت ۸۷ قفی اصل کښی سټ ته وائی مطلب دادے چه یو بل پسی

مونږ انبیاء کرام علیهم السلام راولیږل لکه مائده ٦ ٤ مومنون ٤ ٤،

(فَفَرِيقاً) ایت ۸۷ فاء تفریع ده په محذوف باندی او فریقا مفعول دفعل

محذوفه دے او کذبتم فعل فاعل ذکر دی مفعول محذوف دے اصل عبارت

دا شان دے (کذبتم فریقاً کذبتم فریقاً وتقتلون فریقا تقتلون فریقا)

بنی اسرائیلو په انبیاء علیهم السلام وژل یو خل خطاب نبی ﷺ ته د تکلیف

شکایت وکړو دنبی علیه السلام رخسار سور شو او راپاسیدو چه اے خبابه تا

ته څه تکلیف رسیدلے دے پخوانی حق پرست به تربلوے څخ شواره به ئے

په سر کیخودے شوه (فمایصدهم عن سبیل الله)

(وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا غُلْفٌ) ایت ۸۸ دغلف دوه ۲ معنی دی،

۱ ـ معنی زړونه زمونږ په پرده کښی دی (اوس هم وائی ستاپه خبره نه پو

هیږم مونږ ته زوړ دین بس دے) ثانیه حمٓ السجده ایت ۵،

۲ ـ معنی زړونه زمونږ ډک دی دعلم نه لکه نجم ایت ۲۹،

(ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ) دوئی علم خو الله رضاء دپاره نه کول یو بادشاه مدرسه

جوړ کړه دهغهٔ نوم المستنصریه وه، نو بادشاه یره ورځ لباس بدل کړو او مدرسه

کینی، کرځیدی یو طالب نه تپوس وکړو چه علم څله کوی هغه ورته اووے چه

څمونږ خانی کښی دعلماؤ ډیر قدر دے چه زما هم قدر کیږی بل نه ئی تپوس

و کړو، نوهغه ورته اووے چه پلاز م ملا وو او کتب خانه ئی پاتے ده داسے نه
چه کتب خانه ئی ضائع شی بل نه ئی تپوس و کړو نوهغه ورته اووے چه
پلاروم جامع مسجد کښی امام دے داسے نه چه جمات بل ته پاتے شی
بادشاه اراده و کړه چه بنئ مدرسه روانه ووم نو آخر کښی ئی یو طالب ولیدو
نوهغه نه تپوس و کړه هغه ورته اووے چه زه دالله رضاء دپاره علم کوم
نوبادشاه بیا خپلے خبرے نه واپس شو، دارنګه مؤمن ایت ۸۳،
(بَلْ لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ) ایت لعنت فتوئ په هغه چانی ولګوله چه حق ئی پریښودو
دوئی وائی تاسو تشدّد کوئی وایه چه دلته ته نرمی و کړه،
دویم لعنتی جانی په سورة البقرة ایت ۱۵۹ چه کتمان حق ئی و کړو،
دارنګه دریم لعنتی چه دتوحید خلاف کتی لکه احزاب ایت ٦٤
څلورم لعنتی سورة النور ایت ۲۳،
(وَلَمَّا جَآءَهُمْ) ایت ۸۹ پنځم خطاب دی کښی انکارهم من هذالنبیؐ
بعض خلق وائی چه یهودو نبیؐ وسیله کول داشان نه ده بلکه ببعثة النبیؐ ئے
امدادغوښتلو،
(بَغْيًا) ایت ۹۰ مفعول له(له وجے دحسدنه) حسدډیربدشے دے بیاحق
خبرے ته هم خطاوائی لکه یونس ۹۰،
ان یحسدونی فانی غیرلائمهم قبلی من النّاس اهل الفضل قدحسدوا
دایهودو صفت دے لکه العمران ۱۹ شوری ۱٤
(قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُوْنَ) ایت ۹۱ ددی څائی نه الزامی رد کوی چه کوم سړے جاهل
وی هغه سره نرمه خبره کوه او کوم چه ضدی ری هغه ته سخته خبره کوه

که نرمی دِ ذکره نوروان دِ کړودی خالی بالذی تتمه دخطاب ،
(وَلَقَدْجَآءَكُمْ) ایت ۹۲ دی خانی نه شپږم خطاب دی کښی خلاصه دماسبقه خطاباتو ،
(خَالِصَةً) ایت ۹۴ خبر دکان دے (نومعنی ده کچرے وی دار دقیامت خالص) یاحال دے (معنی داچه کچرے وی دار دآخرت پذی حال کښی چه خالص وی تاسوله)
(فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ) ایت ۹۴ که مونږته اووائی چه تاسووانی چه مونږبه جنت ته خونومونږبه څه وایو حافظ ابن کثیرؒ معنی کوی چه اصل کښی دلائل بیان شونوبیابه مباهله کولی،
(اَيْدِيهِمْ) ایت ۹۵ یدته نسبت کوی په اعتبار دکثرت صدور الاعمال ددوئی نه
(وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا) ایت ۹۵ داياعطف دے یاتخصیص ده بعدالتعمیم ده
(يَوَدُّ اَحَدُهُمْ) ایت ۹۵ دلته نحوی اشکال دے هغه داچه یودُځه شیئی واقع دی هو ضمیر چاته راجع دے من العذاب چاپورے متعلق دے په دی کښی دوه توجیهات دی،
۱) ......اوله توجیه یو داحال دماسبقه نه (لویعمر) لوبمعنی ان ناصبه یعنی ان یعمر (ماهو) ضمیر راجع دے احدته یعنی یوتن ته (بمزحزحه) خبر دماهو دپاره (من العذاب) جارمجرور متعلق بمزحزحه پورے (ان یعمر) ثانی درفع کښی واقع دے فاعل دے مزحزحه دپاره په معنی دمصدر سره،
(معنی وماالرجل بمزحزحه من العذاب تعمیره ای عمره) یعنی که عمر زیرشی بیاهم عذاب نه نه شی بچ کیدے ،

(۲) دویم توجیه،نور محکښي پښان دے صرف ان یعمر بدل واقع دے لو یعمر نه اوماهو ضمیر راجع دے تعمیر(عمره)ته او ان یعمر په معنی دمصدر دے مطلب دتوجیه دادے چه عمر دوئی نشی بچ کولے دا ئی ولے وائیل ځکه چه دوئی په عمر مئن وو ،مجوسیانو په سلام په ځائی یوبل ته وائیل(عش الفانوروز) اوس هم انګریزان غرمی نه محکښي نه وائی ګڈمارننګ غرمی نه بعد وائی ګڈایوننګ پښتنه هم وائی چه چارے دارنګه وائی ستړے مشی،

(قُلْ مَنْ كَانَ) ایت ۹۷ ددلی ځائی نه دوئیم حصه دسورة شروع کیږی په بیان داثباة الرسالة کښي اودی کښي نه شبهات ذکر کوی سره دجوابو لو نه اول یو څو داسے شبهات راوړی چه محکښي سره هم تعلق شته اوو روسته سره هم ځکه چه جبرائیل امین باندی اعتراض په توحید باندی هم اعتراض وو ،دارنګه جبرائیل امین نبیؐ ته رسالت راوړے وو تو اثباة الرسالة باندهم اعتراض وو ،ګویا که یهود وپه یوغشی دوه ښکی ویشتلے اودا اعتراضونه لکه څرنګه په نبیؐ باندا اعتراضونه کیدل دارنګه په تابه هم کیږی ،

علامه زرکشیؒ البرهان کښي هم ذکر کوی چه کوم اعتراض پخواشوے وو هغه به اوس هم کوی پیغمبرانو ته وو معاف کړے تابه څرنګه معاف کړی،

مانجاالله والرّسول معاً   من لسان الوری فکیف انا

لکه څرنګه داجوابونه دی ستاهم دغه جوابونه دی یادساته په کاربه دِشی

(۱)...... اشکال په سندباندا و،واسطه باندهغه واسطه چه الله او نبیؐ مینځ کښي وه چه جبرائیل همیشه شرباندراوړل کوی محکښي هم هغه شرارتونه کول دارنګه په تاباندے به هم کوی اعتراض چه ته ډیر بنه سرے یئے

خو ستا استاذ ډیر شرارتی دے لن هم صحابه ؤ باندا عتراض کوی شیعه
او مودودی و ګوره صحابه چه ګله وران شول نو دین هم وران شول خکه
مکتوبات کښی مجدد وائی کچرے صحابه بدنام شول دین به بدنام شی

(۱)...... جواب چه ستا په زړه ئے قرآن راؤرے دے (فانه نزله)
دارنګه ستا جواب خماچه استادزما زړه ته قرآن کوز کړے دے،

(۲)...... جواب قرآن دمخکښی کتابونو تصدیق کوی (مصدقالمابین یدیه)
ستاهم دا جواب چه زما استاذ پخوانو علماؤ خبرے بیانوی،

(۳)...... جواب قرآن دهدایت کتاب دے (وهدیٰ)
دارنګه ستا جواب زما استاذ په صحیح لارے دے،

(٤)...... جواب، قرآن مؤمنانو ته زیرے ورکوے (وبشریٰ للمؤمنین)
دارنګه ستاجواب چه زما استاذ ماته په بیان ددی مسئلے ډیرے زاکړے دے

(٥)...... جواب څوك چه دقرآن دشمن وی الله دهغه دښمن دے (من کان عدوالله)
دارنګه ته به ورته وائیے څوك چه زما داستاذدشمن وی زه دهغه دشمن یم
پالنج پیر؛

(جِبْرَائِيْلَ وَمِيْكَائِيْلَ) ایت ٩٥ ذکر دجبرائیل او میکائیل جدا دفرشتو نه دوو
وجهونه ذکر کوی،

(۱)......داچه دوئی ذکر خان ته شرافتا کوی،

(۲)...... داچه دوئی ذکر ئی خان ته خکه کړوچه په دی باند کافر سوزیدل او دشمن
چه په څه سوزی هغه کول سنت دی،

(فَاِنَّهٗ نَزَّلَهٗ) ایت ٩٧ دا، اصل کښی علت دے او قائم مقام دجزاء کښی ده

اصل عبارت دادے (من کان عدوالجبریل فلاوجه لعداوته فانه)
(نَبَذَهٗ) ایت ۱۰۰ نبذوالی القاء الشیئی بسرعة لأجل الکراهة دارنگه نبیؐ
چرغه آچولی وهغه کښې تصویرورنوحدیث کښې راغلي فنبذه
(نَبَذَفَرِيْقٌ) ایت ۱۰۱ دالله کتاب ئی شاته وغورځول.

علامه ابن قیم وائی

بنذواکتابك من وراء ظهورهم	وتمسکوابزخارف الهذیان،
فالعلم ماقال الله وقال رسوله	قال الصحابة هم أُولُوالعرفان،

(وَاتَّبَعُوْا) ایت ۱۰۲ ددے خائی نه دویم اعتراض دے چه ته دسلیمانؑ
صفائی کوے پدی خائی،

حافظ ابن کثیرؒ ذکرکوی لمّامات نَبِیُّ الله سلیمان قام ابلیس لعنه الله
خطیباً فقال یَاَیُّهاالنَّاس انّ سلیمان لم یکن نبیاًاِنّماکان ساحراً،
اوبیو کتاب شیطانانو لیکے وواوهغه ځائی چه کوم ځائی سلیمان کیناسته هلته
ئی ښخ کړواودپاسه به ئی ولیکل هذاماکتب آصف بن برخیا وزیرسلیمان
علیه السلام نو الله دصفائی کوی دارنگه ته به هم کوے عائشهؓ نه روایت دے
چه یوه ورځ نبیؐ کورته راغلواومخ ئی پرقیدونوماتپوس وکړونونبیؐ اووے
الم تراَنّ مجدّذاَمرّعلی اسامة بن زید فقال الاقدام بعضهامن بعض،
نوملګری په صفائی به خوشحالی کوے خوسره ددے چه کله دملګری غلط
کار کوی نوهغه ته به ئی منع کوے اودتهمتونوځایونونه به بئے هم ساتی
حدیث کښې راځی (اتّقوامواضع التهم) یوځل محمودالحسنؒ
دشیخ المشائخ رشیداحمد گنگوهیؒ خواته ورغلواو گنگوه ته پیدل

لاړو ماښام نه وروسته هلته اورسیده چه استاذ کورته ورغلو دروازه ئے
او واهله نو استاذ رشید احمدؒ ورته اووے چه څوك ئے .دی ورته اووے
محمود یم ستا ملاقات ته راغلے یم نو هغه روته اووے واپس شه او ملاقات ئے
هم ورسره اونه کړو نو دا بیا شپے شپے کورته واپس لاړ څو ورځو بعد چه کله
دواړه ملاؤ شو نو رشید احمدؒ ورته اووے چه ماخکه واپس کړے وے چه په
هغه شپه ګنګوه کښې عرس وو نو ما اویل چه داسے نه وی چه تاسحر وخت
کښې څوك وګوری او وائی به چه دا عرس ته راغلے وو بیوه ورځ عائشهؓ نبیؐ
سره څېرے اترے کولے نو دولی باندد وه کسان تیر شول کله چه عائشهؓ لاړه
نو نبیؐ هغه دوو کسانو ته آواز کړو چه واپس شئ کله چه راواپس شول
نو نبیؐ ورته اووے دا زما بی بی وه نو هغوئی ورته اووے یارسول الله په تاسو به
هم څوك دا ګمان وکړی دارنګه شیخ الاسلام انصاریؒ چه کوم ځائی عبادت
کول نو هغه ځائی کښې دَدشمنان راغلل او هغه کښې دپیتلو سخی خخ
کړو بادشاه ته ئی رپورټ ورکړو چه شیخ انصاریؒ سخی عبادت کوی
نو شیخ الاسلامؒ ئی ګرفتار کړو او هلته نه ئی سخی راوویستو شیخ انصاریؒ
پوه شو نو هغه بادشاه دربار کښې دشمنانو ته اووے چه تاسو خدائی ګواه
کړئی داتاسو نه دی کړی نو هغوئی باندهیبت راغلو او اقرارئی وکړو دارنګه
امام احمد بن حنبل چه کله بیمار وو نو زنادقه راغلل او یوه پرچه ئی ولیکله چه
ما محکښې وائیل القرآن کلام الله او س ما رجوع کړی ده او زه وایم القرآن
مخلوق او دائی ولیکل او سرلاندی ورته کیخودل دی نه بعد چه وفات
شو نو شاګردانو چه کله ولیده نو هغوئی پوه شو او هغه ئی وشلوله دائی

امام احمدبن حنبلؒ بدنامولو دپاره کړی وو دارنګه مجدالدین فیروز آبادیؒ مصنف قاموس ته یوه رساله منسوب ده چه امام ابوحنیفهؒ کافر دے مجدالدینؒ بیادهغه رد کښې رساله ولیکله داهره زمانه کښې کوی،

(وَمَاكَفَرَ)ایت ۱۰۲ دلته سحرته کفروالی خکه چه سحر کښې دعاء لغیرالله ده اوساحر کافر دے امام شافعیؒ وائی (الساحر یُقتلُ ولایستتابُ)توبه نشی قبلولے، دارنګه امام ابوحنیفهؒ وائی ساحر توبه اُوویسته نوصحیح ده او که توبه نے اُونه ویسته نو(اذااُخِذَ یقتل ولایستتابُ)دارنګه تاویلات اهل السنة کښې ابومنصور ماتریدیؒ هم په رَدّ کوی چه قتلوی ے به ئی خکه خلق ګمراه کوی،

(يُعَلِّمُوْنَ النَّاسَ)ایت ۱۰۲ داحال دے دضمیر دَکَفَرُوْانه ای یعلّمون الشیاطین للنّاسِ السّحر یاضمیر حال دے دسلیمان والونه ای یعلمون النّاس بطلان السحر،

(وَمَااُنْزِلَ)ایت ۱۰۲ دی ځائی ته دریم اعتراض چه ته مولږ ه جادو نه منع کوے، حالانکه په دی فرشتے راغلے وے نودهغے دوه ۲ جوابونه،

(۱)......اللهٔ دسره فرشتے نهٔ دی راستولی (رالیږی)

(۲)......چه الله رالیږلی وے خوهغه امتحان دپاره وے،

اودادوجوابونه دَدووتوجیهاتومطابق،

(۱)یوتوجیهه په (ماانزل) کښې مانافیه (ومایعلّمٰن)دلته هم مانافیه ده(حتّٰی یقولا)ای یُبالِغَان فی النّهي (فتنةٌ) دپاره دعذاب یُونوچاته سحرنهٔ ښودل(فلا تکفر)مهٔ کافرکیږی په زده کولو دَجادُو بالدِ(فیتعلّمون منها) ای من ضدّ هما

(۲)...... دوئیمه توجیهه (ما)موصوله په ماانزله کښې ای الذی انزل علی الملکین اومایعلّمٰنِ کښې مانافیه (حتّٰی یقولا)په حپله معنی (فتنةٌ)بمعنیٰ امتحان او(منهما) په حپله معنی بانده بعض خلق دوه ۲ توجیهات نورکوی خوصرف مَلکَینِ بفتح الام په ځائی دکسره دَلام سره دے اونورزاره توجهات دی په دی ځائی خلق خرافات بیانوی،امام رازیؒ تفسیر کبیر ج۲ کښې په هغه رد کوی اوعلامه قرطبیؒ وائی هذا کلّهٗ ضعیفٌ اودارنګه حافظ ابن کثیرؒ په رد کوی او ابن جوزیؒ په رد کوی او ابن حجرؒ لے اثبات کوی اوردکوی قرآن والی (لایعصون الله ماامر) اودا،اعتراض په اوس هم کوی چه ته دا،والے اوفلانی ملګری د داوائی ۔

(لَمَنِ اشْتَرَاهُ)ایت ۱۰۲ لام ابتدائیه وماموصوله یاشرطیه (ماله فی الآخرة) ۱ داخبر یا ۲ جزاء ،

(یٰاَیُّهَاالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَاتَقُوْلُوْا)ایت ۱۰٤ څلورم اعتراض چه مونږ صحیح الفاظ نه منع کوے ،

(رَاعِنَا)ایت ۱۰٤ (۱)دالفظ که راعن واخلینومعنی داده(رَعَنَ الرجل اذااتاً قلته(چه لحاظ ئے و کړے)

(۲)او که رعونة نه شی نو په معنی دَبے وقوف راځی لکه اعراب القرآن ذکر کړدی،

(۳) اویاپه نے رَاعِیْنَا وائیل یعنی شپونکیه زمونږه،

(٤)اویومعنیٰ دَراعیناً رعمسیس نه راوُوتے ده رَعْمَسِیْس دوئی بادشاه ته رائیل(په معنیٰ دَاوچت راځی)نوراعناپه معنیٰ دَ اوچت اوبلند هم راځی،

دوئی والی دحضرت، لفظ مه والیی ،حضرت معنی لسان العرب ذکر کړی ده،ذوالبیان الفصیح، حضرت والی چه حاضر ناظر وی وایه که داسے شی لو تا جهل کتاب عبد البرته منشی جی والے نو منشی معنی پیدا کو نکے هم راځی نو بیا خو تاهم کفرو کړو دار نګه والی چه مولنا ،لفظ مه والی تو نبیؐ چه زیدؓ ته والی(انت مولنا واخونا)دارنګه تهذیب التهذیب کښی ذکر کوی چه حضرت حسانؓ ته نبی مولنا وانیلی رُوٍ،

(مَایَوَدُّالَّذِیْنَ)ایت ۱۰۵ دی نه مراد علماء سوء دی،

(وَاللّٰهُ یَخْتَصُّ)ایت ۱۰۵ داجمله نی ځان ته راوړه م کښی درلو شبهاتو سره لګی(۱)ید دجبرائیل مه وایه (واللّٰه یختص برحمته)(۲)سلیمانؑ ته بدمه وایه (واللّٰه یختص برحمته)(۳)سحرباندے سرے نه رټیږی(واللّٰه یختص برحمته)

(وَاللّٰهُ ذُوالْفَضْلِ)اللّٰه فضل دادے چه قرآن ته نی کینولو ،حدیث کښی راځی(مَنْ یُّرِیْدُاللّٰه بِهٖ خَیْراً یُّفَقِّهْهُ فِی الدِّیْنِ)

(مَانَنْسَخْ)ایت ۱۰۶ دا ینځم اعتراض چه ستا چیل دین کښی شلك دے کله یوه خبره کوے کله بله دلته بیان دنسخ دے نسخ په لغت کښی ازاله کردن ته والی لکه عرب والی (نَسَخَتِ الشَّمْسُ الظِّلَّ،نسخة الریحُ الاٰثارَ ای آثارالقدم)اوقرآن په دی معنی نسخ ذکر کړی ده لکه سورة حج ۵۲ دارنګه په معنی دَ کتابت باندِ قرآن داذکر کړی لکه سورة جاثیه ۲۹ سورة اعراف ۱۵٤ په شریعت کښی نسخ والی(رَفْعُ الْحُکْمِ بِدَلِیْلٍ شَرْعِیٍّ مُتَأَخِّرٍ) دارنګه علماء وائی هوالخطاب الدالُّ علی ارتفاع حکمٍ سابقٍ،قال المدارکؒ انتهاء الحکم الشرعی المطلق الّذی تقرّر فی اوهامنا استقراره بطریق،

التراخی فکان تبدیلاً فی حقیناه وبیاناً محضاً فی حق صاحب الشرع۔

اشکال اللہ یو حکم ذکر و بیا بل حکم ذکر و آیا اللہ ته علم نهٔ وو څه،

چه اللہ حکمونه رالیږل نو وخت لی ورته مقرر کړے وو چه دا حکم به فلانی

وخته پورے وی خو مونږ ته نهٔ وو معلوم او کله چه دویم حکم نی رالیږل

نو مونږ ته وخت د حکم معلوم شو (والتفصیل فی العرفان)په دی خالی۔

علامه قرطبیؒ یو روایت ذکر کړی دے (دَخَلَ عَلِیٌّ نِ الْمَسْجِدَ فَاِذَا رَجُلٌ

یُخَوِّفُ النَّاسَ فَقَالَ لَهٗ عَلِیٌّ اَتَعْرِفُ النَّاسِخَ مِنَ الْمَنْسُوْخِ)نو هغه نی

مسجد نه اُو یستو بخاری باب ایښے دے باب العلم قبل العمل والبیان

اوّل خان پوهه کړه بیا بیان کوه۔

(اوننسها)نسۃ الشهور ای تا خیر هابمعنی د تا خیر یا په معنی د هیرولو او یا

دا کلمه شمول د پاره ده لکه وائی دو ډنی مو ډنی لو دامو ډلی په کښی ښه دی

او دا رنګه کوټك موټك نو موټك پکښی ښه دی۔

(بِخَیْرٍ مِّنْهَا)ای سهلاً منها ۔

(اَوْمِثْلِهَا) او یمعنی واو ده اومثلها فی الاجر مراد دے زادالمسیر کښی علامه

ابن جوزیؒ ذکر کړی (ای أیسرمنهاء علی الناس (اومثلها)ای فی الصواب،

(اَلَمْ تَعْلَمْ)دا هم مخ کښی ،پولو سره لګی ،قرآن عجیب مضمون ذکر کوی،

(اَمْ تُرِیْدُوْنَ)ایت ۱۰۸ ربط مخ کښی اعتراضات شروع وو،او دهغهٔ جوابونه

نو دادی د پاره کوی چه پیغبرؐ داسے تنګوی لکه موسیٰؑ ئے تنګ کړے وو،

او آداب مزمنانوته ور کوی،

(وَمَنْ یَتَبَدَّلِ الْکُفْرَ) ایت ۱۰۸ ای عمل الکفر دامخ کښی ،پولو سره لګی،

(۱) جبرائیلؑ سره دشمنی کول آخیستل دُکفر دی (۲) سلیمانؑ ته نسبت
کول آخیستل دُکفر دی،
(وَدَّ كَثِيْرٌ) ایت ۱۰۹ تیقُط دپاره دمزمانو ، دغمرسره سَمْ ... مصرعه
زمادغمر سره سمه   دجانان غمه دزړهٔ په سرد تیره ومه
(حَسَداً) ایت ۱۰۹ مفعول لاجلهٖ دے دسری حسد چه معلوموے نوغصه لی
کړه بیابهٔ زړهٔ نه درته حال والی،
(وَاَقِيْمُوا الصَّلوٰةَ) ایت ۱۱۰ امور مصلحه دافعة للعذاب چه اعتراضات
واردیږی نو خنداورته کوه زړهٔ مهٔ تنګوه نبیؐ بالذ چه کله غمْ زیات شو نو
(بادرالی الصَّلوٰةِ) مونځ ته به ئی جلدی کوله ، دارنګه چه غمْ بهٔ زیات
شونو وائیل بهٔ ئے (يَا حَيُّ يَاقَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيْثُ) چه مسئله دُ توحید
کوے اعتراضات بهٔ کیږی تهٔ الله ته متوجهه شه نمونځ ، کښی اضافه وکړه
(بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ) ایت ۱۱۱ لفظ بلی نه چه کله مخ کښی نفی وی نوبیا اثبات
پیدا کوی او مخ کښی چه اثبات وی نو نفی پیدا کوی ، سَمْ پښتو دے چه
ورته وائے ګرمئی ته شه نو سوړے ته کیږی او چه ورته وائے سوړے ته شه نو
ګرمئی ته کیږی ،

واقعه دمناظره مناطیقه اونحاتو په علم نحو او علم منطیق باندی دنحاتو دطرفه
ابو الحسن الصیرافیؒ اودمناطیقه و دطرفه یونس بن متیٰ وو ، مناظره ره په
دی خبره وه چه ابتدائی طالب ته دُ نحوے ضرورت دے او که دُ منطق،
نحویان او وائیل چه نحوت (لانّه صیانة الذّهن عن الخطاء فی الکلام العرب،
او مناطیقه وائی منطیق ضروری دے (لانّهٔ صیانة الذّهن عن الخطاء فی الفکر)

(ابو الحسن الصیرافی) دفارابی استاذو، اوفارابی به داسے رباب وهل چه تاربه ئی بدل کړونو خلق به بے هوشه شول اوچه تاربه ئی بدل کړونوخندول به لے (کله چه دواړه مناظرے ته کیناستو نو ابو الحسن الصّرافی اووے الیس النحوُ ضروریٌّ یونس بن منیٰ ورته اووے بلی نو په دی مناظره کښی هارشو، اوبیا درے ۳ ورځی کورنه نه راوتل اوبیا مرهم شو نو منطقیانومشر بلی وهله درے

(وَهُوَمُحْسِنٌ) ایت ابن کثیرؒ معنی کوی ای اتبع السنة او ابن کثیرؒ په دی ځائی لیکی۔

فانّ للعمل المتقبل الشرطین احدهما أن یکون خالصاً للّٰه وحده وثانیها أن یکون موافقاً للسنّة چه خالص للّٰه نه وی نو نه قبلیږی شاه ولی اللّٰہؒ وائی تدریس وافتاء وقت نافع شوند که خالصا لوجه اللّٰه باشد، او دویم چه موافق د شریعت وی دانه چه ځان جوړ کړے نو بیا ورته منه والے ۔

امام مالکؒ وائی من ابتدع فی الاسلام بدعة یراها حسنة فقد زعم أنّ محمداً خان الرسالة)

(کذالك) ایت ۱۱۳ کمایقولون کذالك الخ

(وَمَنْ أَظْلَمُ) ایت ۱۱٤ ربط ماسبقه دادے چه دا اعتراضات به هغه څوك کوی چه ته ئی د مسجد نه منع کولے د قرآن درس به ئی منع کولے ،

اشکال ، دلته صیغه د اظلم د اسم تفضیل ذکر کوی مطلب داچه زیات ظالم دادے او سورة الانعام ایت ۲۱ ومن اظلم صیغه د اظلم هغه جابارة ته کښی ذکر کوی چه افتراء علی اللّٰه کوی دا رنګ سورة کهف ایت ۵۷ چه اعراض کونکے د کتاب اللّٰه زیات ظالم دے نو اظلم به یو وی ټول څرنګی کیدے

جواب اصل کښې طبقې طبقې ارقسمونه دی یوه طبقه دماتعینوهغهٔخولهٔ دی چه مانعین دلاروروی خوک مانعین داوبو وغیره دی نومانعینوکښې من مساجد اللّٰه زیات ظالم دی دویمه طبقه دمفترینو هغهٔخوک افتراء علی العباد کوی وغیره خومفترینوکښې مفتری علی اللّٰه زیات ظالم دے دریمه طبقه دمعرضینو دی هغه خوک معرضین دعلماؤدی وغیره خوزیات ظالم معرض عن کتاب اللّٰه تعالی دے،

علامه زرکشیؒ هم البرهان کښې، گنړجوابونه کوی،

(وَسَعٰى فِي خَرَابِهَا) ایت ۱۱٤ دی ځای علامه ابن کثیرؒ لیکی لیس العمارة بالبناء انما العمارة بذکر اللّٰه مبتدع مسجد خرابوی اوړزاله وی حضرت عمرؓ قول امام بخاریؒ تاریخ کبیر ٥٣/٤ کښې ذکر کوی لان اسمع بنار تحترق في ناحية المسجد احب الي من ان اسمع البدعة ليس لها مغيرٌ، (اصول السنة للشیخ القرآنؒ) دارنګه ابن عمرؓ مسجدته لاړ یوسړے اووے چه جمعه او دریده ابن عمرؓ اووے اخرج بنا من عند هذا المبتدع امام مالکؒ ٢٥ کاله ګنړه ته نه ته مخافة ان يرى البدعة اوعائشهؓ روایت دے من وقر صاحب بدعة فقداعان على هدم الاسلام دارنګه بل روایت دے اذارایت مبتدعا بطريق فخذطريقاً آخر سنن الدارمی کښې روایت دے ابوموسیٰ اشعریؓ کوفه کښې دابن مسعودؓ مسجدته لاړ اوذکربالجهری ولیدونو عبداللّٰه بن مسعودؓ ته راغلو چه ستا مسجد کښې خو داواقعه ده عبداللّٰه بن مسعودؓ چه ماښام وخت کښې لاړ ونو هغه شان کار وونو دی ورته اووے هذه الثياب لم تبل وهذه الاواني لم تكسر وقد جئتم ببدعة ظلما

ما را کم الامبتدعین او کاری راواخستل او بوبونه یی ویشلو ماوردی لیکی انهاعام فی کل مشرك منع من کل مسجد،اوهر مسجدچه وی تفسیر کبیر لیکی واماطلب الضالّة فی المسجد ورفع الصوت بغیر الذکر فمکروه(ولله المشرق)ایت ۱۱۵ ربط ماقبل سره چه جماعت او مسجد ته دنه پریږدی نوملك خدا تنگ نه دے،

ملک خدا تنگ نیست پائی گدا لنگ نیست

حجاج بن یوسف(داسخت ظالم بادشاه ووچه په وخت به ئ پنځه پاوه ستر ګی تللے) چه کله سعید بن جبیرؒ ګرفتار کړونو حجاج ورته اووے ستاخه نوم دے سعید اووے سعیدبن جبیر،حجاج اووے ته سعید نه ئے شقی ئے سعیداووے زماپلارستا نه زما په نوم ښه پوهیدو حجاج اووے ماته د جواب راکړونو حکم ئی وکړوچه قتل ئی کړی کله چه قتلول ئے نومخ ئے ورته مسجد حرام ته کړو سعیدؒ دا آیت اووے (فول وجهك شطرالمسجد الحرام حجاج حکم وکړوچه مخ ورته مشرق ته کړی چه کله ئ هغه طرف ته کړونو سعیدؒ داآیت اووے(ولله المشرق المغرب فاینماتولوا)حجاج بیا حکم وکړوچه زمکے ته کړے نو کله چه ئے کړونو سعیددآیت اووے (منها خلقنکم وفیها نعید کم ومنها نخرجکم تارة اخریٰ)حجاج اووے زر ئی قتلوئی کله چه قتل ئی کړونو ډیره زیاته وینه ترے لاړه حکیمانو نه ئی تپوس وکړو چه دومره ولے لاړه هغوی ورته اووے چه دی وینه جوش کښی وه هغه ټوله وینه ترے اووته،

(وقالوا اتخذالله) ایت ۱۱۶ ددی ځای نه شپږم اعتراض چه دادالله ذاتبان

دی او الله ورله اختیاوور کړے دے دااعتراض څنګه په پیغمبر علیه السلام

کیده نو په تابه هم کیږی ،ددی نه پنځه جوابونه ،

(۱)..... (سبحنه) پاك دے دنابالونه،

(۲)......(له مافی السموٰت والارض) اختیاردالله جلیږی نونائب ته څه حاجت دے

(۳)......(کلٌ له قانتون)هرشی دالله تابعداردی نونائب ته څه ضرورت دے،

(٤)......(بدیع السّموٰت والارض)چه الله زمکے آسمانونه پیدا کول چاته نی حاجت

ته وونو اوس نائب ته څه حاجت دے،

(٥)......(واذاقضی امراً)هر کاردالله په اراده سره کیږی نونائب ته څه حاجت،

او ګوره یوتولید الولددے یو اتخاذالولدتولیدالولددیته وائی چه بچے دغه

پیداشوے وی اودوئم دیته وائی چه دغه پیداخونه وی خونائب نے ونیسی

لکه سورةیوسف ایت ۲۱ ولد په معنی قائمقام دارنګه قصص ایت ۹

چه فرعون ته بی بی وائی (او نتخذه ولداً) اودامضمون یونس ایت ٦٨ کښی

هم دے.

(سبحنه)ایت ۱۱٦ نورو ځایونو کښی تفصیل کوی سبحان الله عما یشرکون

سبحان الله عما یصفون

(قانتون)ایت ۱۱٦ چه هر شی زرته عاجزوی نوعاجزانونه څه مدد غواړے

جوخود محتاج ہوئے دوسرے کا بھلا اُس سے مدد مانگنا ہے کیا

(وقال الّذین لا یعلمون)ایت ۱۱۸ دلته اووم اعتراض چه الله دمونږ ه ته خپله

اووائی چه دازماپیغمبردے جواب ستاسونه مخ کښی خلقوهم دغه شان

اعتراض کړے وو څه مطلب چه بادشاه کله یوحکم جاری کړی نوبیا یو تن ته

بادشاه نه والی بلکه عام اعلان کوی تو څوك مجرم چه گرفتارشی هغه داعذر نشی پیش کولے،چه بادشاه ولے ماته نه دی وائیلی نودارنگ مالك الملك هغه ته څه حاجت دے چه هرچاته والی لکه څرنګه دااعتراض دے دا شان سورة الاسراء ایت ۹۰ کښی کوی (کذالك قال الذین)ایت۱۱۸ دا پخوانو اعتراض سورة البقره ایت ۵۵ سورة الاعراف ایت ۱۵۵ کښی ذکر کوی

(تشابهت قلوبهم)ایت۱۱۸ درونه ئے یوشان دی په اعتراضونو کښی

(أتواصوابه بل هم قوم طاغون)

(انا ارسلنك)ایت ۱۱۹ ،اثبات الرسالة ربط ماسبقه سره پیغمبره خفه کیږه مه

ته زما قاصد ئې خپل کارجاری ساته،

(ولاتسئل) ایت۱۱۹ یاصیغه مجهول ده(تپوس به نه شی کولے)یاصیغه

دامردے (تپوس مه کوه)

(ولن ترضی)ایت۱۲۰ تهدیدور کوی چه گوره داسے نه وی چه یهودی

نصرانی،کافر،مشرك،مبتدع سره اتحاد کړوے،

(مالك من الله من ولی) ایت ۱۲ څوك به دامدادی نه وی پیغمبرته والی نوته څه ئې

نه اودھرکے رہے نہ اُودھر کے رہے، نہ خدا ہی ملا نہ وصال صنم

(یتلونه حق تلاوته) ایت۱۲۱ مناسب لوستل دقرآن څه دی علامه ماوردیؒ

او قرطبیؒ وائی ای یتبعونه حق اتباعه او اتباع دقرآن څه ده تدبر پکښی وکړه

لکه ص ایت ۲۹ ،اوقرآن بیان کړه اصول السنة کښی یوروایت دابو هریرهؓ

نه نقل کوی نبی علیه السلام ورته وائی یاآباهریرة علّم الناس القرآن وتعلّمه

فانّك ان متّ وانت کذالك زارت الملائکة قبرك کما یزار البیت العتیق

(یبنی اسرائیل) ایت ۱۲۲ بنی اسرائیلوته بیا خطاب کوی ځکه چه معزز قوم وو،

(واذابتلی ابراهیم ربه) ۱۲۴ داووم او اتم اعتراض په مینځ کښی دریے حصے بیانوی

(۱) بیت الله بنیت للتوحید فلما تشرکون فیه،

(۲) دا پیغمبرؑ دعا ابراهیمؑ ده تو ولے نه منی،

(۳) التوحید مسئلة الانبیاء کلهم فلما تنکرون منه،

اوله خبره په ایت ۱۲۵ کښی دوئیمه په ایت ۱۲۹ دریمه ایت ۱۳۲ کښی

(بکلمت) ایت ۱۲۴ کلمے او امتحانونه څه وومفسرینؒ ذکر کوی

(۱) چه بریت آخستل (۲) نوکونو کټکول وغیره وو،

خو امتحان خو امر شاقه کښی راځی او دی کښی هیڅ تکلیف نه وو،

اصل ا متانات چه قرآن کریم ذکر کوی هغه دی،

(۱) یو امتحان لکه پلار سره مقابله کول لکه ... م ایت ۷۴، او داسے پلار وو چه لوئے پیر وو تو خو به ئی دبادشاه په سر تاج نه وو ایخی تر هغه به ئے فیصله نه کوله او کوم بت به په سر ئے لاس تیر کړو هغه به معزز شو او دبادشاه بیخی لسمه حصه به دیته ورکوله او ابراهیمؑ چه کوم رخت مسئله بیانوله نو ددپه کور کښی ۴۰۰ سوه پیغلے جینکئی وے دا رنګه شعراء ایت ۷۰،

(۲) ..... دوئمه امتحان بادشاه سره مقابله لکه سورة البقره ایت ۲۵۸،

(۳) ..... دریم امتحان چه خپل ځان اُورته دتوحید مسئلے دپاره غورځول لکه سورة الصفت ایت ۹۷ مؤرخین ذکر کوی چه شپږمیاشتے به چادنمرود

سلطنت کښی صدقه کوله هغه به ابراهیمؑ سوځولو دپاره په لرګی احستل اود
هولونه زیات لرګی ابراهیمؑ پلار وور کړی وو او مناره ئې جوړه کړه مینځ، کښی
بو طرف ته نمرود دوبل طرف ته ابراهیمؑ پلار آزر وو کله چه اور ته ئې وغور
ځول نو فرښته ورته راغله چه زه به دا ور ته اوچت کړم ابراهیمؑ ورته وې
(حسبی سوالی وعلمه بحالی) او کوم بوری به دشمنی کوله پو کښی به ئې
ور کول او وره غونډې مرغتی به ئې اوبه راوړلې اوپاسه نه به ئې اور ته
آچولې داول انجام داشو چه نبیؐ. الی (اقتلوه فی الحل والحرم) اودرنم انجام
داشو چه دا مرغتی په یو غټ پیس ناسته وی او هغه تر ې نه پریږی دارنګه
سورة العنکبوت ایت ۲٤ دا، اور چه کله الله ورته اووې،
(یانار کونی برداً وسلماً علی ابراهیم) مسعودی المروج الذهب کښی ذکر
کړې. چه یولې دنیا کښی اُور ونه مړه شول،
(٤) څلورم حیل ملك دالله رضادپاره پریخودل لکه سورة الصٰفٰت ایت ۹۹
(انی ذاهب) ابراهیمؑ په اُور نامی کلې چه ایران کښی وو هغه کښی پیدا
شوې وو اوبیا هلته نه مکې ته لاړو،
(٥) پنځم چه حیل ځوئې قربان کړه لکه سورة الصٰفٰت ایت ۱۰۲،
دارنګه عنکبوت ایت ۲٦،
(٦) شپږم امتحان حیل اولاد بیخه په تشه داګه پریخودل لکه سورة ابراهیم
ایت ۳۷ په داګه پراته دی مؤرخین ذکر کوی چه هاجره دپادشاه لور وه اود
هغه خادمه نه وه بعض خلق وائی چه دائی خادمه وه داشتباه (فاخدمها هاجره)
دوجې نه راغلی ده (ددی مطلب دادې چه خدمت به ابراهیم کوی داهاجره)

تفسیر طبری ذکر کوی چه ښځی ابراهیم ته آواز وکړو اوهغه په مخه روان وو ورته وی (الی من تکلنا یا ابراهیم لیس فیها ماء ولا زرع ولا ضرع ولا انیس) ابراهیم آواز ور نکړو بیا ورته دے آواز اوکړو ابراهیم بیا جواب ورنه کړو، درئم ځل بی بی ورته اووے (آلله امرك بهذا) ابراهیم اووے نعم بی بی ورته اووے (قالت اذالا یضیعنا الله) او ګوره دابراهیم پلار سره مقابله ده قرآن دیرعجیبه کتاب دے په سری سیل کتی مجلس دالبیاؤته سرے بوځی کله جنت ته کله جهنم ته کله اقوام مکذبه ته ابراهیم امتحانانو کښی پلار سره مقابله بیا بادشاه سره مقابله بیا ښځه پریخودل بیا خوئی قربانول چه هر څه قربان شولو بیا ورته والی ځان قربان کړه شابه ابراهیم وو. ابراهیم اُورته نی وغورځول خلق والی داُوربجے داُوربجے ابراهیم وو چه اُورته یې غورځول خو خبره نه پرېږدی امتحانات په وشول لرفع الدرجات،

امتحانات په دری قسمه دی،

(۱) للعذاب (۲) لرفع الدرجات (٤) لعفو الذنوب،

اول امتحان ن په کافرو دولیم په انبیاؤ راځی او دریم په نیکانو بندګانو، چه امتحان په راشی نو ګناهونه ورته معاف کړی لکه حدیث راځی نو ګناهونه ورته معاف کړی بلکه حدیث کښی راځی چه کله قیامت کښی یو سړی ته درجه اُوچتوی په دی وجه چه دنیا کښی مصیبتونه ورکړی دی نو بل سړے به ارمان کوی چه کاش په دنیا کښی زما غوښی داُو سیلے په کښر باندی خیرے شوی وے،

(فَأَتَمَّهُنَّ) ایت ۱۲٤ پوره ئی کړه دی ته اشاره په سورة النجم ایت ۳۷ کښی

امتحان ډیر سخت شیئ دے لکه یو سالک وائی،

جزی الله الشدائد کل خیر عرفت بها الصدیق من عدوی

خو هغه امتحانات نه پناه غواړه چه برداشت نه شے کولے نبی علیه السلام

ځکه وائی (اذا اردت بقوم سوءً فاقبضنی الیك غیر مفتون) او نبیﷺ به دعا کوله

(اللهم یامقلب القلوب ثبت قلوبنا علی طاعتك) او دا ځکه چه حدیث کښې

راغلی (انّ القلب بین اصبعی الرحمٰن یقلبه کیف یشآء)

(اماماً) ایت ١٢٤ خو مره چه امتحان راځی سړے عزتمند کیږی حقه کیږه مه

چه ذلیل به شے عزتمند به وې دارنګه سورة السجده ایت ٢٤ چه کوم خلق

مضبوط وی نو هغه ته الله امامت ورکړی ځکه ابن کثیرؒ دی خائی

دشیخ الاسلام علامه ابن تیمیهؒ قول ذکر کوی (بالصبر والیقین تنال الامامة

فی الدین) او دعلیؓ قول دے (الصبر من الایمان بمنزلة الراس من الجسد)

ودسفیان قول دے (لما اخذوا براس الا مر صارورؤساء) چاچه تکلیفونه

وچت کړی دی نو بیا الله امام کړځولے دے لکه مالك بن انسؒ دا وائیل چه

بادشاه وقت ظالم دے نو بادشاه ګرفتار کړ په خره ئی سور کړ و نو وئیل به

څوك دبادشاه خلاف کوی هغه داحال وی او مالك بن انسؒ به وئیل

(من عرفنی فقد عرفنی ومن لم یعرفنی فانامالك بن انس)

دارنګه سفیان چه هارون الرشید کلاس ملګری وو نو هارون بادشاه شو کله

چه ظلم ئی کول نو سفیان بازار کښې ګرځیدو او وئیل به ئی ،

(یاهارون انت ظالم وانا ظالم ان لم اقل لك انت ظالم)

دارنګه تیراس په حاشیه کښې یو راوی قول ذکر کوی،

(سمعت صوت سوط) او بیا وتیلی شو (لن یصیبنا الا ما کتب اللّٰه لنا)
ماچه ولیدل (فاذا هو احمد بن حنبلؒ)
دارنګه امام ابو حنیفهؒ چه بادشاه ته تسلیم نه شو نو سرئی ورله مات کړو او دا
خلق بیا ائمه دین شو.
(عهدی الظّٰلمین) ایت ۱۲٤ ظالمانو ته نه رسیږی او مودودی وائی
موسیٰؑ نے ایک بہت بڑا گناہ کیا تھا.
(وامنا) ایت ۱۲۵ خو مره دامن چه سړے ضروری شیئی ته هم ځه نه شی وتیلے
تا هم دااللّٰه په دین تنګ او غیرت کړے وو نو ته به هم دآمن واله ؤ ګرځی.
(مقام ابراهیم) ایت ۱۲۵ مقام ابراهیمؑ ټول حرم ته وائی یا خاص مقام ته
ابراهیمؑ چه کوم ځائی منډه وهلی وه او دهغه بی بی نو هغه ځائی بادشاهان
منلے وهی دارنګه کوم ځائی ابراهیم مونځ کړے وو هلته دمانځه
حکم راغلو کوم ځائی بچی لټے وهلی دی نو هغه او به دتبرك او شفاء واله
وګر ځولے صحابا ؤ به ورلے کوم ځائی بچے قربانی ته څملولے شوے وو نو
هلته به قربانی کوله دادومره عزتونه اللّٰه ځکه ورکړو چه کوم خواږه اشیاء
وو هغه ئی قربان کړل اولاد خوږ وو ښځه خوږه وه پلار ډیر خوږ وو، وطن ډیر
خوږ وو عزت قربانول مشکل وو او دا ټول ابراهیمؑ باندی تیر شوی دی.
(اَنْ طَهِّرَا) ایت ۱۲۵ دلته نه اوله خبره بیت اللّٰه بنیت للتوحید شیخ القرآنؒ
به دامعنی کوله خو مونږ ذهن ته نه راتله ابن کثیرؒ هم وائی.
(ان طهرا بیتی بلا اله الا اللّٰه)
(بَلَدًا) ایت ۱۲٦ دلته دا نکره ذکر کوی او بل ځائی معرفه ذکر کوی داځکه

چه اول دلته څوک نه وو نو بیا وروسته یو قبیله راغله هغوی مارغان ولیدل
چه هوا کښې الوځی نو هغوی پوهه شول چه دلته اوبه پیدا شوی دی
نو هغوی راغلو او دلته آباد شو بیا یو ورځ ابراهیمؑ راغلو او دائی ولیدل اسمٰعیل
خلمی وو او دابراهیمؑ بی بی وفات شوی وه او اسمٰعیلؑ واده کړے وو لو
ابراهیمؑ ته دا سمٰعیلؑ ښځه او وته نو تپوس لی وکړو چه خاوند دچرته دے
هغے اووے ښکار ته تلے دے بیا ورته اووے چه کورخه حال دے هغے ورته
اووے چه هیڅ نیشته ابراهیمؑ ورته اووے چه کله دخاوند راشی نو ورته او وایه
چه دُرشل دِ بدل کړه اسمٰعیلؑ چه راغلو نو قصه ورته بیان کړه نو اسمٰعیل
طلاق ورکړو بیا اسمٰعیل بل واده اُکړو نو بیا ابراهیمؑ راغلو الخ،
(رَبَّنَا تَقَبَّلْ) ایت ۱۲۷ پلار او ځوئی دواړه پیغمبران دی او دعاء کوی مفسرین
وائی چه لاسونه ئی وچت کړی دی،
(السمیع) ایت ۱۲۷ سمیع معنیٰ قبلونکی او آوریدونکی دواړه په معنیٰ راځی
اوّل ئی کار وکړو بیا الله ته دعاګانے کوی،
(ربنا وابعث) ایت ۱۲۹ ربط کله چه مدرسه جوړه شی نو هغے ته دیوښه
معلم ضرورت وی نو اوس بیان دمعلم کوی او سوال دمدرس کوی دلته
دوئیمه خبره چه دادعاء دابراهیمؑ ده قرطبیؒ یو روایت ذکر کوی،
(انا دعوة ابی ابراهیم وبشری عیسیٰ)
(یتلوا علیهم ایته) ایت ۱۲۹ بیانوی په دوی آیتونه دالله دارنګه یوسف ایت
۱۰۸ سورة البقرة ایت ۱۵۱ سورة النمل ایت ۹۲ سورة الجمعه ایت ۲ .
استدلال کښی پیش کړی دی،

(والحکمة) ایت ۱۲۹ حکمت کله مقابل دکتاب راشی نوپه معنیٰ دسنت راشی لکه علامه قرطبیؒ اوابن کثیرؒ ذکر کړی دی اومشکلات القرآن کښی علامه شاه انورشاه کشمیریؒ هم ذکر کوی اوداد المسیروائی ،

(الحکمة الحلال والحرام ومواعظ القرآن)

(ملة ابراهیم) ایت ۱۳ دین اوطریقه دابراهیم سورةالانعام ایت ۷٤ کښی

(ووصّیٰ بها) ایت ۱۳۲ دلته نه دریمه خبره چه توحیددنولو انبیاؤ مشترکه مسئله ده خصوصاً ستاسو نیکانو (یعقوب وابراهیمؑ) په وصیت کړے دے نو ولې نه منئ ،

(ویعقوب) ایت ۱۳۲ دلته لفظ اسرائیل لے ذکرنه کړه بلکه یعقوب نوم ئے ذکر کړودادی دپاره چه دوئی جل ونه کړی ځکه‌چه اسرائیل عبدالله ته وائی اودوی به وائی چی دی نه مرادبل څوک دے ،

(الّاوانتم مسلمون) ایت ۱۳۲ مه مړی تاسو مګرمسلمانان دا مرګ خو دوئ اختیار کښی نه وو چه ورته داوائی ددی مطلب دادے چه همیشه مسلمانان وسئی چه مرګ راشی نواسلام کښی به راشی لکه یودکاندار یازمیندار چه کله مړشي نوخلق وائی فلانی دکاندار یازمیندار مړ دے ،

(یعقوب الموت) ایت ۱۳۳ ، ای علامة الموت ځکه‌چه مرګ راشی نوبیا خبرے نه شی کولے

یوسالك وائی

اذا انشبت المنیة اظفارها   الفیت کل تمیمة لا تنفع

(اله آبائك) ایت ۱۳۳ دا ئ ولې اووے ځکه‌چه څه عمل وونودی کښی اتباع

د آباؤ ده او الله تعولی له دپلار درجه ورکړی د تقلیدنه دپلار ۱۵ درجے دی او تعولی ۵ درجے دی ۱۰ ورله الله نورے زیاتے کړی یو تقلید مذمومه دے قرآن په هغه رد کوی نو وانی (اولو کان آباؤهم لا یعقلون شیئاً ولا یهتدون) یو کس دعبدالله بن مبارکؒ اشعارو مقابله کښی اشعار جوړ کړی وو او موږ یو ملګری دهغه مقابله کښی اشعار جوړ کړه دعبدالله بن مبارکؒ اشعار داوو،

لقد زان البلاد ومن علیها — امام المسلمین ابو حنیفةؒ
باحکام واثار وفقه — کآیات الزبور علی الصحیفة
فما فی المشرقین له نظیر — ولا فی المغربین ولا بکوفة
یبت مشمراً سهر اللیالی — وصام نهاره لله خیفة
فمن کابی حنیفة فی علاه — امام الخلیقة والخلیفة
رأیت العائبین له سفاهاً — خلاف الحق مع حجج ضعیفة
وکیف یحل أن یؤذی فقیهٌ — له فی الارض الاثار شریفة
لقد قال ابن ادریس مقالاً — صحیح النقل فی حکمٍ لطیفة
بان الناس فی فقهٍ عیال — علی فقه الامام ابی حنیفة
فلعنةُ ربنا اعداد رمل — علی من رد قول ابی حنیفة

او ددی خلاف یو کس اشعار جوړ کړی دی،

فلعنةُ ربنا اعداد رملٍ — علی من رد اقوال الرسولِ
فلعنةُ ربنا اعداد رملٍ — علی من سبّ اصحاب الرسولِ
فلعنةُ ربنا اعداد رملٍ — علی اتباع شیطان خذولِ
فلعنةُ ربنا اعداد رملٍ — علی من جاء بالقول الفضولِ

فاعنی من یقدم قول غیرٍ — علی فعلٍ وقولٍ للرّسول
برأیٍ اوعقلٍ اوهواه — خلافاً للنصوص والنقول
فمنهم من یسوی بالنبی — اماماً فی الاطاعة والقبول
و منهم من یلمز اهل علمٍ — من اهل المجتهدیناً باالجهول
کذا تقلیدهم من غیرعلم — کمثل ثورٍ والبقر الاذلول
فواسفاً علی الحسّاد نفساً — وعدوّامثل اصحاب النزول
نعوذبربنا من هؤلاء — شراراً کاالاذبة والنحول

دارنکہ یوسالک وانی

خذوا التقلید یا اهل العقول — شفاءٌ مستدیمٌ للسئول
تقلید مذهب النعمان دواماً — فهذا شرح اقوال الرّسول
عناًابی حنیفة داء جهلٍ — تجنّب من عنیدٍ اوجهول
تغرّف من بحارٍ خبیرٍ دهرٍ — امام بارعٍ ثقة عدولٍ
فرحمة ربّنا ربّ کریم — علی من شدّاربعة الاصول
کتابٌ والحدیث ضیاء دهرٍ — لنشر النّورمن غیر الافول
کذا الاجماع رابعها قیاس — فهذا الکلّ یکفی للوصول۔
فطوبیٰ للمقلد فی وصول — الی المقصود کاالجمل الذلول
دلائل عندنامستشرقاتٌ — تقلّدفی الفروع مع الدلیل
فواسفاًعلی مَنْ عابَ شیئاً — ولم ینظر الیٰ غررالنقول
فلعنة ربّنالعناً بلیغاً — علی ارباب شرٍّ مستطیل
الهی نوّرِ الأحناف طرًّا — ملیکی ملجئی مولی القبول

(الٰهًا وَّاحِدًا) ایت ۱۳۳ منصوب بناء بر بدلیت یا حال ،

(حنیفًا) ایت ۱۳۵ ،ای مائلا من الادیان الباطلة الی دین الحق،

(من المشرکین) ایت ۱۳۵ ،ابراهیمؑ مشرك نه وو ،مودودی تفهیمات کښی

ولیکل چه ابراهیمؑ ستوروته سجده کړی وه،

(بمثل ما) ایت ۱۳۷ دلته "باء" زائده ده کوم خلق چه مبغضین دصحابؤ دی

نوهغوی "مثل" زائدوائی اوباء زائده نه وائی خومونږ وایوچه "مثل" اسم دا

زائدبوائی او "باء" چه حرف دے هغه زائدنه بوائی،

نو ،دال میں کچھ کالا کالا ہے ابن الانباری هم "باء" زائده بوائی (اوخوك چه مثل

زائد بوائی په دی سره صحابه معیارحق جوړېږی اوچه "باء" زائده کړے

نوبیا صحابه معیارحق نه ګرځی) داخلق صحابؤ تنقیص کوی لکه مجددالف

ثانیؒ وائی اګرعثمان مطعون شود،شطره دین ګرځی دا رنګه مجموعة الفتاویٰ ۵۳/۳

کښی لیکی (من طعن فی احد من الخلفاء فهواضلّ من حمار اهله) کورلی

خرنه هم بدتر دے دارنګه المسامره، ۲۱۳ کښی وائی واعتقاداهل السنة

والجماعة تزکیة الصحابة وجوباً باثبات العدالة لکلّ منهم والکف عن الطعن

فیهم والثناء علیهم کما ثناه علیهم ﷺ دارنګه ابو المنتهی ۲۷ کښی وائی،

(لانذکراحدًا من الاصحاب الابخیر)

(فسیکفیکهم الله) ایت ۱۳۷ ،ای فسیکفی لهم منك الله،

(صبغة الله) ایت ۱۳۸ ،البیان کښی ابن الانباریؒ معنیٰ کوی صبغة الله ،

ای الزموادین الله،ذادالمسیرهم دامعنیٰ کوی،

(من الله صبغةً) ایت ۱۳۸ دارنګه سورة النسآء ایت ۱۲۵ ،

(أتحاجوننا) ایت ۱۳۹ دالله په دین کښې، جهګړه کوی ایضاًسورة المائدة ایت ۵۱ سورة المومن ایت ۲۸ سورة الحج ایت ۴۰ سورة البروج ایت ۸،

اناسٌ اعرضوا عنّا بلا جرمٍ ولا معنًا

فان کانوا قد استغنا فنحنُ عنهم مغنیٌّ

مونږ خه ګناه کړې ده ...... اکبروائی

رقیبوں نے رپٹ لکھوائی جا جا کے تھانے میں

کہ اکبر یاد کرتا ہے خدا کو اس زمانے میں

مونږ بل چاته سرنه ټیټوو

مجھ سے بجز خدا کسی کے حضور میں اٹھا ہو سر نیاز جھکایا نہ جائے گا

دا رنګه شاعروائی،

در درو و غم نگر و دم حول القبر والحجر ز یرا کی درد و بار اجائی دعا جا یکی است

دا رنګه سورة المائدة ایت ۵۹ سورة اعراف ایت ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶،

دا رنګه سورة الحج ایت ۴۰ سورة المؤمن ایت ۲۸ سورة البروج ایت ۸،

(ونحن له مخلصون) ایت ۱۳۹ درې جملې ئې اوورې،

(۱) ونحن له مسلمون (۲) ونحن له مخلصون (۳) ونحن له عابدون

دا درې واړه یو ځای کړے، تو اول چه الله ته ډغاړه نه وی یخے نو بیا صحیح نه ده بیا که غاړه کېږدې خو د غیرالله عبادت کوی بیا صحیح نه ده او که عبادت دالله کوی خو اخلاص در کښې نه وی بیا صحیح نه دے،

(سیقول السفهاء) ایت ۱۴۲، اتم اعتراض نبیؐ چه کله ۱۶ میاشتے بیت المقدس ته مونځ وکړو بیا الله حکم سره بیت الله ته مخ کړونو، هغوی به

اعتراض کول چه ستاخپل دین کښې شك دے دهغه دوه جوابونه،

(۱) ــــ يو (قل لله المشرق المغرب) دالله اختيار دے ،

(۲) ــــ دوئيم (يهدى من يشآء الىٰ صراط مستقيم) هرڅه الله اختيار کښې دی

په تحويل القبله کښې حكمت اولمْ څه وو،

(۱) ــــ يو داوو چه عبادت په اصل کښې دعزت اوتعظيم ځايونو ته دے ورله

بيا به بيت الله ته دبيت المقدس نه دتحويل حكم نه راتلو ،خواصل عبادت

دالله دے او الله چه کوم طرف ته حكم وى هغه طرف ته مخ واروه ،

(۲) ــــ دوئيم داچه خپل اختيار دپيغمبر نيشته،

(۳) ــــ دريم داچه سړے يوشى عادت وګرځوى نوهغه کارنه راګرځول

بياخلاف عادت شي اوخلاف عادت کارکول امتحان دپاره دى ،

نودى کښې هم امتحان چه څوك متبع دپيغمبر دے څوك نه دے اوګوره دلته

سفهاء ورته والى نوم نه ذكر كوى داځكه چه پيغمبر باند اعتراضونه كوى

هغه بے وقوفه دى،

(وَسطًا) ايت ۱٤۳ ،اى عدلاً وخياراً (تسهيل)

يو شاعر والى

هم وسطٌ يرضى الانامُ بحكمهم   اذانزلت احدى الليالى بمعظم،

صحابه دى وخت کښې دى آيت مخاطبين وو دارنګه الكفايه کښې خطيب

ذكر كوى واستدل به المحدثون علىٰ عدالة الصحابة خومودودى والى

دوئى عادلان وو خو په اصولو دروايت کښې وايه جرح خو په دين کښې کیږی

بل څه، کښې خوله کیږی اوجرح مخامخ کیږی وروسته نه غيبت دے

(ویکون الرّسول علیهم شهیدا) ایت ۱۴۳ دارنګه سورة النسآء ایت ۱ ٤ سورة الحج ایت ۷۸ کښي هم نبي په څنګه ګواهي کوي نوهغه سورة المائدة ایت ۱۱۱ دعیسیٰؑ په شان به ګواهي کوي لکه روایت دعبدالله بن مسعودؓ کښي راځي چه نبيﷺ ورته دتلاوت حکم وکړو نو هغه سورة نسآء شروع کړو او آیت ۱ ٤ ته ورسیدو نبيﷺ ورته اووې زه به عیسیٰؑ پشان ګواهي کوم

(من یتبع الرّسول) ایت ۱۴۳ دا (تحویل القبله) کارخو داسې څکه کول چه ملګري معلوم شي کوم تابعدار دی نبيﷺ وائي (من اطاع الامیر فقد اطاعنی ومن عصی الامیر فقد عصانی) بل حدیث کښي راځي (اسمعوا واطیعوا ولو کان عبداً حبشیاً) سمع او طاعت وکړي بل ځائي وائي (من رای من امیره شیئا یکرهه فلیصبر) دا رنګه بل حدیث کښي راځي (من خرج من الطّاعة وفارق الجماعة فمات مات میتة جاهلیة) امیر چه وائي او به مه څکه نو هغه به نه څکي لکه طالوت ورته وائي،

(لیضیع ایمانکم) ایت ۱۴۳ دفعه د شبهې چه مونږ ۱۶ میاشتې مونځ وکړه نو هغه ضائع شو نه دي ضائع،

(قد نری) ایت ۱۴۴ دا ځائي باعتبار دمفهوم مشکل دې مفسرینؒ وائي حدیث کښي راځي چه نبيﷺ په مانځه کښي بره بره کتل چه کله به م الله پخواني قبلې ته واړوي نو آیتونه راغلو (قد نری تقلب) مونږ وایو تیهن ده حدیث څپل ځائي پاندي خو دلته وائي "ترضٰها" آئینده کښي به ته داخوښه کړې زمانه مستقبل ته اشاره ده او حدیث کښي راځي چه دوخت نه خوشحاله وو نو دی څه مطلب شو جواب اصل خبره داده چه حالتونه دوه دي اول حالت کښي نبيﷺ

بره کتل چه الله به کله حکم کوی او دی ذکر حدیث کښې راغلے دے ،

دویم حالت دا وو چه کله نبی ۱۶ میاشتے بیت المقدس ته مونځ وکړو نو عادت شو او په دی زمانه کښې یهود هم مسلمانان شول نو دی آخری حالت کښې نبیؐ بیت المقدس ته په مونځ خوشحاله وو دی وجې نه یهود مسلمان شوی دی نو بیا به زمادشمنان شی نو اوس خبره صحیح شوی او دا آیت (ترضها) معنیٰ مضارع باندی شو ،او هر چه لفظ " تقلب"په معنی د آوړیدو ر آوړیدو نه دے بلکه پریشانی دے لکه سورة النور ایت ۳۷ کښې دے او دا پریشانی دیهود د اعتراضاتو د وجې نه وه

(شطر المسجد الحرام) ایت ۱٤٤ (طرف د مسجد حرام ته)شطر وائی طرف ته او طرفونه څلور دی(۱)مشرق(۲)مغرب(۳)جنوب(٤)شمال،

اوس دلته وائی چه مسجد حرام "طرف"ته مخ کړی خصوصاً مسجد حرام ته مخ کول ضروری نه دے نو که مسجد حرام مغرب طرف ته وی نو مغرب ته مخ کول ضروری دی ځکه چه "شطر المسجد "وائی (وجوهکم المسجد) نه وائی بعض خلق وائی (غیر مقلیدین) راغلل نو خپلو مونځونه ،آذانونه، اقامتونه ،جماعتونه ،محرابونه ،هر څه ئے ګډوډ کړل ،مونږ وایو چه خانه کعبه خپل مغرب طرف ته ده نو مغرب ته مخ کول ضروری دی مغرب ته مخ کول قبلے ته مخ کول دی او غیر مقلّدین وائی چه نه مغرب ته نه بلکه مغرب ته چه طرف و در ېږه،

مونږ (احنافو) سره قرآن ، حدیث ،اجماع اُمت ،عقل سلیم څلور واړو نه دلائل شته،

(۱) د قرآن نه (فولوا وجوهکم شطر المسجد الحرام) دلته شطر ذکر کوی صرف المسجد نه دے ویلے

(۲) د حدیث نه د ابو هریرةؓ روایت ترمذی او ابن ماجه نقل کړے دہ، (مابین المشرق والمغرب قبلة) او ترمذی وائی هذا حدیث حسنٌ صحیح نو اس نبیؐ وائی چه مشرق او مغرب مینځ، کښی قبله ده تو چه مخ کړے نو شاه به د مشرق نه راشی او که په طرف او ترس اُودریدے نو بیا د شانه راځی

(۳) د اجماع اُمت نه صحابهؓ و مسجد قُباء کښی مونځ کول چه حکم د تحویل الی القبلة راغلو یرل تاؤ شو او المسامره صفحه وائی فاستداروا فی الصلوٰة من غیر طلب دلالة،

(٤) عقل سلیم نه عقل هم وائی چه طرف ضروری دے ځکه چه د بیتُ الله د یوال ته شپارس ۱٦ کسان مخامخ راځی نو تا پسے دوه۲ سوه کسان ولاړ دی نو شپارس ۱٦ مونځ خو صحیح شو خو د نورو دوه پاره ځه کوے بیا د نورو مونځ نه نه کیږی،

(یَعْرِفُوْنَهٗ) ایت ۱٤٦ ای یعرفون حقانیة القرآن او حقانیة محمدؐ او تحویل القبلة،

(فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ) ایت ۱٤۷ ،اشکال پیغمبر ولے شك کول جواب د خطاب د قسم د کنایے نه ده لکه پښتو متل دے لورے تاته وایم نګورے ته نے اوره،

(وَلِكُلٍّ) ایت ۱٤۸ تنوین عوض د مضاف الیه نه دے ای لکل قوم

(لِئَلَّا يَكُوْنَ) ایت ۱۵۰ د امتعلق محذوف پورے دے او محذوف فعلنا ذالك

لئلایکون الخ

(حُجَّةٌ) ایت ۱۵۰ (بهانه) داځکه وائی چه دوئی (یهودو) ته تورات کښې راغلي وو چه یو پیغمبر به راځي اول به بیت المقدس ته مونځ کوی بیا به وروسته بیت الله ته کوی،

(اِلَّا الَّذِیْنَ) ایت ۱۵۰ استثناء منقطع په معنیٰ دلکنّ ده او استثناء منقطع ځان له مبتداء خبر وی نو عبارت داشان دے لکنّ الّذین ظلموا منهم یحتجّون بالباطل من الحُجج،

(کَمَا) ایت ۱۵۱ داپه ځائی دنصب کښې صفت دپاره دمصدر محذوفه څوك وائی اتمّ اِتمَامًا کأتمام رسالتنافیکم څوك وائی تهتدون هدایة کما أرسلنا او څوك وائی اُذکرونی ذکراً کماأ رسلنا،

(فَاذْکُرُوْنِیْ) ایت ۱۵۲ داآیت مطلب دادے چه موږ که الله یادنه کړو نو مونږ به ترې هیرو ونه بلکه یوه معنیٰ داده فاذکرونی بالطّاعة أذکرکم بالمغفرة یافاذکرونی بالشکر أذکرکم بالنّعم لکه سورة الابراهیم ایت ۷، او دالله شکر دالله طاعة دے لکه سورة المائدة ایت ٦٦ دارنګه توکلّ په الله لکه حدیث راځي، کښې (لوأنکم تتوکّلون علی الله حقّ توکّلٍ لرزقکم کما ترزق الطّیرُ تغدُوا خماصاً وتروحُ بطانةً) صباؤ کی، ځیته وی،

(یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا) ایت ۱۵۳ ربط هر کله اعتراضونه کیدلنو نو دادیر ګران کارو و نو دی ځائی نه امورمصلحه للتثبّت ذکر کړی چه زړه مه تنګوه که مرګ دربالدی راغلو هیڅ خبره نه ده بے ځایه مرنه نے،

(وَلَاتَقُوْلُوْا) ایت ۱۵٤ دی ایت کښې وائی چه تاسو ورته مړه مه وائی بلکه

ژوندي دي او سورة النحل ایت ۲۰ کښې والي (أموات غیرُ احیاء) مړه دي ژوندي نه دي، دفع دتعارض داده چه سورة البقرة کښې اموات معنی ده چه عبث مړه وګڼه مه والي اوپه ژوند برزخي ژوندي دي او سورة النحل کښې والي ژوندي نه دي یعني په حیاة دنیوي سره او که نه والي حیاة دنیوي دلته مرادده نو سورة آلعمران ایت ۱٦۹ کښې والي (عند ربهم یُرزقون) رزق ور کولے شي که ژوند دنیاوي منے نو رزق هم دنیاوي اُومنه او چه رزق دنیاوي شي نو دي سره قضاءِ حاجت لازم دے نو بیا قضاء حاجت چرته کوي خو رزق اُخروي منے او حیاة دنیوي منے او ګوره سورة البقرة کښې والي، (ولکن لاتشعرون) او سورة النحل کښې (لایشعرون) والي چه تاسو هم نه پوهیږئ دوئي په ژوند او دوئي خپله هم نه پوهیږي، المسامره ۲۰۰ کښې والي البرزخ لایقاس علیها من امور الدنیاء دارنګه البدائع والصنائع آخري صفحه کښې والي (فأمّافي أحکام الدّنیا فالشّهید میّتٌ یقسم ماله وتنکح امرأته بعد انقضاء العدّة دوئي والي حیات الانبیاء تاریخ صغیر کښې امام بخاري گڼر روایات ذکر کوي یو روایت کښې راځي مات رسول الله ﷺ وهو ابن ثلاث وستین بل کښې راځي توفيّ رسول الله ﷺ وهو ابن ثلاث وستین بل کښې راځي قبض رسول الله ﷺ وهو ابن ثلاث وستین،

مختلف روایات راوړي په حیاة الانبیاء پوهیږي نه دوئي والي تاسو حیاة الانبیاء نه منئ ورته وایه حیاة نه مُراد حیاة دُنیا دے که دبرزخ که دُنیاوي نو نه منم او که برزخ وي نو پیغمبر خو پریږده دَبرزخ ژوند مونږ دکافرو هم منُو خو دوئي هر څه ګډوډ کړي دي تا چه دحیات قائل یے نو دي

آیتونو سره ئې کوي (اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُوْنَ ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُوْنَ)

دارنګه برا هیم علیه السلام وائی (ثُمَّ يُمِيْتُنِيْ ثُمَّ يُحْيِيْنِ)دارنګه الله وائی

(رَبَّنَا اَمَتَّنَا اثنتين و احييتنا اثنتين)دارنګه(كيف تكفرون بالله و كنتم امواتاً)

دارنګه پیغمبر ته (واعبد ربك حتیٰ يأتيك اليقين)او دوني وائی چه قبر کښې

ئې تلاوت کول مونځ کول نو دا اعمال مشګل کیږی لکه څرنګه وینه یو کښې

مشګل کیږی ورنه صحیح حدیث دے (اذامات ابن آدم انقطع عمله)

(وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ) ایت ۱۵۵ دلته څو اشیاء ذکر کوی ،

(۱)......الخوف یره وی به دچه مرنے کړی

(۲)...... والجوع ،لوږه به راځی

(۳)...... ونقص مّن الاموال ،مالونه به د نیلام کړم ،

(٤)...... والأنفس ،ځانن او ملګری به دړله مړوی،

(۵)...... والثمرات ،باغونه به درته ویجاړ اوی،

نو هفته کښې اووه ،۷ ورځې دی پنځهٔ ورځې امتحان دوره ،۲ ورځې خوشحالی

ده کلك شه صبر او کړل الله دری ۳ خبرے ذکر کوی چاچه امتحان ت بهٔ ځان

برداشت کړهٔ ،

(۱)......(اولٰئك عليهم صلوٰتٌ مّن ربّهم)شاباشی دطرف دالله نه،

(۲)......(واولٰئك هم المهتدون)په سمه لاردي ،

(۳)......(ورحمةٌ)مهربانی ذالله ،

(اِنَّ الصَّفَا) ایت ۱۵۸ نهم ۹ ،اعتراض تهٔ مونږ ذدر ګاهُونونه منع کوے او پهٔ

خپله صفاء مروه مینځ کښې طواف کوے دائی څکه وائیل چه هلته دوه ،۲

بُتان وو،(۱)آساف(۲)نائله ،آساف په صفاباندی وو،نائله په مروه،اګرچه
دی وخت موجودنۀ وو دااعتراض اس هم کیږی دپیغمبرجواب داوو،
(انّ الصّفاء والمروة)یعنی ماته الله پۀ دی حکم کړے دے اوتاته چاوئیلی دی
(فَلَا جُنَاحَ) ایت۱۵۸ دګناه نفی څکه کوی چه عربوداګمان ووچه داسعی
ګناه ده نودی سره ردّ دمازعمۂ العرب کوی،
(اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ) ایت۱۵۹ ربط مخ کښی اعتراضونه ذکر شُونوتابائد
چه اعتراضونه کوی نوداسے نۀ وی چه حق پټ کړے چه بس فلانی مسئله
نشم بیانولے خلق اعتراض کوی داعتراضاتو لاسه مسئله پټ نۀ کړے ورله
دقعے واوره،
(اللّٰعنون) ایت۱۵۹ متفقه لعنتی داچه روان وی پۀ سډه چه تکبیر اولی م
فوت کیږی ،اوهلته پۀ عتِ لعنتی پسے نیت وکړی نووائی نیّت م کړے دے د
ملعون الله پسے الله اکبر دامبتدع لعنتی دے ابن عمرؓ آخردور کښی ړوند
شونوبوه ورځ مسجد ته لاړوهلته تثویب کیدوملګرته وائی (اُخْرُجْ بنا من
عند هذا المبتدع)دارنګه نبیؐ وائی(اذا رأیت مبتدعاً فی طریق فخذطریقاً
آخر)بل راویت کښی راځی مَنْ وقّر صاحب بدعةٍ فقد أعان علی هدم الاسلام
(اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا)ایت ۱۶۰ دلته د مُلا دتوبے درے۳شرطونه بیانوی،
(۱)توبه رجوع الی الله(۲)عمل،بۀ آینده پۀ سنت طریقه باندی کوی،
اعلان بۀ کوی چه داکارما کړے دے دی دپاره چه ګمراهان راوګرځی
اوداپۀ ۔۱،اِلَّا الَّذِين تابوا۔۲،واصلحوا۔۳،وبینوا سره بیانوی،
دامی،دتوبے شرطونه هم قرآن کریم بیانوی په سورة آلعمران ایت۸۹

کښی ذوه ۲ (۱)توبه(۲)اصلاح عمل ،دمنافق،دتوبی دپاره هم څلور ٤ شرطونه بیانوی په سورة النساء ایت ۱٤٦ کښی(۱)توبه (۲)اصلاح عمل (۳)اعتصام بکتاب الله(٤)اخلاص قلب، -

(وَاِلٰهُكُمْ) ایت ۱٦۳ دلته نه دویمے اودریمے حصّے میښ،کښی پامسئله دتوحیدراوړه په ترقی سره ماسبقه نه مخ کښی وئیل(یٰاَیُّهَاالنَّاس)ایت ۲۱ کښی دلته وائی (الٰهکم الله واحدٌ)مخ کښی سورة البقرة ایت ۲۲،۲۱ کښی پنځه دلائل وویئ دعوے دتوحید دلته اته۸دلائل،

(۱)......اِنَّ فی خلق السّمٰوٰت والارض،

(۲)......واختلاف الّیل والنّهار،

(۳)......والفلك التی تجری فی البحر،

(٤)......وماانزل الله من السّمآء من ماءٍ،

(٥)......فاحیاء به الارض بعد موتها،

(٦)......وبث فیها من کلّ دابّة،

(۷)......وتصریف الرّیٰح،

(۸)......والسحاب المسخّربین السّمآء والارض،

مخ کښی سورة البقرة ایت ۲۳،۲۲ کښی ثمره ددلائلو بیان وه دلته هم ثمره ددلائلو (ومن النّاس من یتخذ من دون الله)ایت ۱٦٥ بیا جدال العابدین مع المعبودین په ایت ۱٦۷ کښی اوزجر باستدلال الباطل په (واذاقیل لهم اتبعوا الخ)ایت ۱۷۰ کښی مسئله هغه ده څورنګ ورته بدلوی،

به هر رنګی که خواهی جامه می پوشی من انداز قدت را میشناسم

اوهلته تخويف ورکان لم تفعلوا سره دلته هم تخويف دے (ادبرون العذاب الخ سرو)

(انّ في خلق السّمٰوٰت وَالاَرض) ايت ١٦٤ علامه اقبال ددى دلائلو نقشه باب جبرائيل کښى پيش کوى۔

يالتاہے بیج کومٹی کے تاریکیوں میں کون کون دریاؤں کے موجوں سے اُٹھاتا ہے سحاب
کون لایا کھینچ کر پچھم سے بادِ سازگار خاک یہ کس کا ہے نورِ آفتاب
کس نے بھر دی موتیوں سے خوشۂ گندم کی جیب موسموں کو کس نے سکھلائی ہے خوئے انقلاب
وہ خدایا یہ زمین تیری نہیں تیری نہیں تیری آباء کے نہیں تیری نہیں میری نہیں

(اَنْدَادًا) ايت ١٦٥ ،انداد جمع دندّ مثل ته وائى حضرت حسانؓ وائى
اتهجوه محمداً ولست له بندّ (مثل) فشرّ كما لخير كما فداءُ

(يُحِبُّوْنَهُمْ) ايت ١٦٥ ،اشكال راځى چه كافرهم بت سره خدائى پشان مينه نه ده كړى، دااصل كښى لكه څرنګه دوئى الله په نوم نذرور كول دارنګه ئى بتانو په نوم هم ور كول همديته تسويه في الحبّ وائى اوقيامت كښى به اقرار بيا كوى لكه سورة الشعرآء ايت ٩٧ سورة الانعام ايت ١٣٦ ،

(اَشَدُّ حُبًّا لِّلّٰهِ) ايت ١٦٥ ـ ١ من المشركين مع الله ـ ٢ ،اواشدّ حُبّاً للّٰه مِن محبّة المشركين مع المعبودين؛

(وَلَوْيَرَى الَّذِيْنَ) ايت ١٦٥ دى ځائى كښى اَته توجيهات جوړيږى په اعتبار د تركيب نحوى سره او داداسے جوړيږى چه دلته لَوْ ياشرطيه داخله ياتمنائيه اوبيا يرى كښى كوم رُؤيت دے ياترے ـ ١ مرادرُؤيت قلبى دے ـ ٢ يارُؤيت بَصرى ده اوّل يرى به معنىٰ پوهے سره راځى،دويم به معنىٰ دكتو راځى

او یا رُؤیت بصری سره هم لوشرطیه او تمنائیه او رُؤیت قلبی سره هم لوشرطیه او تمنائیه تو یو ټل څلور ٤ صورتونه شول ، خو یو خبره دا هم ده چه لوشرطیه دپاره به جزاء راوړے او هغه ذلته محذوفه ده (لما فعلوا الشرك) اولو تمنائیه دپاره جزاء نه وی دویمه خبره داچه رُؤیت بصری یو مفعول غواړی او هغه ورته (انّ القوة لله جمیعاً) ته له جمله معطوف علیه او ان الله شدید العذاب ، معطوف ، معطوف سره دمعطوف علیه دا ټول یا مفعول جوړیږی او رُؤیت قلبی دوه ، ۲ مفعوله غواړی نو هغه ته یو مفعول به قائمقام د دوو ۲ ګرځوے دریمه خبره داچه وروسته اذ یرون العذاب ظرف راځی دا ظرف به یامبدل منه او بدل ترے نه وروسته (اذتبرّاء الّذین اتّبعوا) اخلے یا به ئے فقط ظرف اخلے که اول صورت وی نو دیته یا مجموعة تخویف اُخروی وائی او که دویم صورت وی نو بیا (وَلَوْ یَرَی الَّذِیْنَ) دا تخویف دُنیوی او (اِذْ تبرّاً) دا ځان ته کلام تخویف اُخروی جوړیږی دادوه ، ۲ صورتونه مخ کښی ، څلور ٤ صورتونه کښی ضرب سره لګی نو اته ۸ صورتونه او توجیهات شُو خلاصهٔ د کلام داده چه

(۱) لوشرطیه رؤیت نه مراد رؤیت قلبی (اِذْیَرَوْنَ) ظرف مبدل منه اذتبرّا ترے نه بدل (ان القوة الخ مفعول قائم مقام مفعولین او اَنَّ الله شدّیدالعذاب نه وروسته (لَمافعلُوا الشّرْكَ) جز المحذوفه او دا مجموعهٔ تخویف اُخروی ،

(۲) لوشرطیه رؤیت نه رُؤیتِ قلبی او (اِذْیَرَوْنَ) فقط ظرف او وروسته (اِذْتبرّاً) ځان ته کلام پوره توجیه اوّل پشان نو اول تخویف دُنیوی دویم تخویف اُخروی ،

(۳) لوشرطیه رؤیت نه مراد رؤیت بصری او (اذیرون) ظرف مبدل منه (اذتبرا) دا ئې بدل مجموعهٔ تخویف اخروی او ان القوة لله الخ دا مفعول او جزاء محذوفه.

(٤) لوشرطیه رؤیت نه مراد رؤیت بصری او (اذیرون) فقط ظرف او وروسته (اذتبرا) خان ته کلام نوره توجیه اوّل پشان نو اوّل (ولویر الذین) تخویف دنیوی دویم (اذتبرا) نه مراد تخویف اخروی، دغه شان ځلورو ٤ توجیهاتو سره لوشرطیه په ځائی دلو تمنائیه واخله خو آخر کښی جزاء محذوف مه راو باسه (تدبر ثم تفکر)

(الاسباب) ایت ۱٦٦ (رشته دمحبت) یوبل دشمنان به شی لکه سورة السباء ایت ۳۱ سورة احزاب ایت ٦۷ سورة ص ایت ٤۷ سورة اعراف ایت ۳۸ سورة یونس ۲۸ سورة نحل ایت ۸٦ سورة قصص ایت ٦۲ سورة ابراهیم ایت ۲۲،

(یاایها الناس) ایت ۱٦۸ ردکوی په شرك فعلی باندی،

(حلالا طیبا) ایت ۱٦۸ دوه ۲ صفتونه ئی ذکر کړل ځکه کله حلال وی طیب نه وی کله طیب وی خو حلال نه وی، او انبیاؤ ته هم دا حکم وو لکه سورة المؤمنون ایت ۵۱ ،

(عدو مبین) ایت ۱٦۸ شیطان ستا دشمن دی نو دشمن ئې ونیسه لکه سورة الفاطر ایت ٦ دشمن سره دوستی مه کوه،

(بالسوء) ایت ۱٦۹ صفت القول (والفحشاء) صفت الفعل،

(واذا قیل لهم) ایت ۱۷۰ زجر ورکوی باستدلال الباطل پلار نیکه باندی

دلیل نیسی داهمیشه دمشرك دلیل وی چه کاردلیل نه کرځوی غلط کار دلیل کرځوی اوس هم دا کوی دارنګه سورة المائدة ایت ۱۰٤ سورة الاعراف ایت ۲۸ سورة الیونس ایت ۷۸ سورة الابراهیم ایت ۱۰ سورة ص ایت ۵ سورة الزخرف ایت ۲۲، ۲۳، ۲٤،

(اَوَلَوْكَانَ آبَاؤُهُمْ) ایت ۱۷۰ دی نه دامعلومیږی چه کله آباء نه پوهیږی نو بیا او روبسے مه ځه او چه پوهیږی نو بیا ځه لکه الله والی (وَمَنْ يُّشَاقِقِ الرَّسُوْلَ) دارنګه (اَلْحَقْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ) بعض خلق دا آیتونه مقلدینو باندی چسپان کوی نو ورته وایه چه امام ابو حنیفة نه پوهیدو او نه پوهیږے دونم دوئی چه جرح کوی په دی دقرآن او سنة نه ځه دلیل شته نو داتقلیدنه ده موږ چه دامام ابو حنیفة تقلید کوُونو داسے نه ده چه قرآن حدیث مقابل کښی ده مونږ وایُو

گرچه ماداریم تقلید امام	قول او باشد دلیل بر دوام
نیست قولش بی دلیل ای علیل	نیست هر کس را ولی علمی دلیل
آیتی باشد دلیلش یا خبر	یا برین هر دو قیاس است ای پسر

(وَمَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا) ایت ۱۷۱ کتاب السیبویه کښی وائی مثلك یا محمد ومثل الذين كفروا كمثل النّاعق والمنعوق)

(لَايَعْقِلُوْنَ) ایت ۱۷۱ کوره مخ کښی اووے چه مشران دی بے عقله دلته وائی چه کشران هم بے عقله،

لا یهتدون ولا یهدون تابعهم أضلّ المقودوضلّ القائدالهادی،

اصول السنة للشیخ القرآنؒ

مشرانئے بے عقله دی

اذا کان الغراب سواد قوم فیهدیهم سبیل الهالکین

(وَاشْكُرُوا لِلَّهِ) ایت ۱۷۲ چه خوراك لی در کړ نو شکریه ادا کړه (الحمد لله الذی اطعمنا) مصیبت زده ولیدو نو وایه الحمد لله الذی عافانی دارنګه حدیث دی (من لم یشکر الناس لم یشکر الله)

(اِنَّمَا حَرَّمَ) ایت ۱۷۳ رد کوی په شرك فعلی باندی،

(وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ) ایت ۱۷۳ ګوره دا اشیاء الله ولی حراموی دا څکه چه سړی دا رخوری نو سړی نه بولی خی او چه حلال غوښه خوری نو سړی نه بولی نه خی خنزیر ولی حرام ده،

(۱) علامه ابن قیم عدة الصابرین کښی وائی چه لیس فی البهائم أوطیٰ سواه

(۲) دایی غیرته دی خنزیر، خنزیره به روان وی نو بل خنزیر چه راشی نو دی ته خنزیره پریږدی نو ددی خوړونکی هم بیایی غیرته شی لکه انګریز شو،

(وَمَا أُهِلَّ بِهِ) ایت ۱۷۳ اهلال به لغت کښی په معنیٰ د آواز کول را خی نه د ذبح لکه شاه عبدالعزیزؒ وائی اهلال در لغت عربی بمعنی ذبح هیچ جائی نه آمده دا به په معنیٰ د آواز دی لکه عرب وائی استهل الصبی دارنګه أهللت بالهلال اوس هم چه کومه باندی چه آواز کولی شی هغه حرامه ده نو شپږ صورتونه دی،

(۱) یو دا چه که زما دا کار وشی نو زه به دا ګډ (معین) یا چرګه (معینه) به حلاله وم بیا ورته معلومه شوه چه دا کار حرام دی توبه لی او کړه نو دا چه ذبح کړی

ارزمکه کښې به ئې خخوے سپی ته به ئې هم نه آچوے ۔

(۲)دویم داچه نذر اُومنے چه که زما دا کار اُوشو نو یو ګډ (غیر معیّن) به ذبح کوم او بیامعلومه شو نو به ئې اُوویسته نو چونکه ګډ معیّن نه دے نو حرام نه شو قرآن کریم اوره،۷ ځایه ددی حُرمت بیانوی ،یو دلته دارنګه سورة المائدة ایت ۳ (علی النّصب) الملل والنحل ۲/۵۹ کښې عبد الکریم شهرستانی معنی کوی چه کوم ځائی باندی بابا ناسته کړی وه هلته دوئی ذبح کولے دی ته نُصب وائی دارنګه سورة المائدة ایت ۷۳، ۹۰ سورة الانعام ایت ۴، ۱۲۱ (ممّالم یذکر اسم اللّٰه) دلته مراد هغه شئی دے اومخ کښې کلمه وه نو صراحت سره دواړه حرام دی دارنګه سورة انعام ایت ۵ ،ایت ۱۴۵ (فانّهٗ رجسٌ) رجس وائی پلیت ته چه بد بُوئږے ځی نجس وائی فقط پلیت ته دارنګه سورة الیونس ایت ۵۹ دارنګه سورة النحل ایت ۱۱۵ سورة الحج ایت ۳۰،

دارنګه احادیث نبوی ﷺ کښې هم حرمت ښائی لکه الکفایه ۱۸۵ کښې خطب بغدادیؒ مسنداحمد درے ۳ ځایه کښې دارنګه کتاب التوحید ۴۹ لمحمدابن عبدالوهابؒ اوقرة العیون الموحدین ۸۸ کښې یو روایت ذکر کوی دطارق بن شهاب بن سلمانؓ دخل رجلٌ الجنته فی ذباب ودخل رجل النار فی ذباب قالوا کیف ذالك یاسلمان ،نو هغه وائی مَرَّ رجُلانِ علٰی قومٍ لهُمْ ضمٌ فقالوا لاحدهما قَرِّبْ الیه شیئاً قال لیس عندی شیئٌ قالوا قَرِّبْ وَلَوْ ذُبَاباً فَقَرِّبْ ذباباً فلما مَاتَ دخل النَّارَ (نو یو بل راغله هغه ته اُووے) قالوا اقرّب قال لااُقَرِّبُ دونَ اللّٰه شیئاً فضربواهُ عنقه فدخل الجنة (داو ګوره صرف دَمَچ دوَجے جنت اوجهنّم ته ځی) دارنګه کتابونه دپیرانو او فقهاء و ګوره،

تذکرۃ الابرار و الاشرار ۱۴۱ یا ۱۴۲ کښی وائی فالذابح مشرك والمذبوحۃ میتۃٌ وامرأتہٗ بائنۃٌ دارنګہ ہدایۃ الابرار ۱۰۰ (عبدالوهاب پیرمانکی) کښی وائی فالذابح مشرك والمذبوحۃ میتۃٌ وامرأتہ بائنۃٌ (دیپرالوافتوے وګوره) واعلم أن مما یندر العوام من الشمع والزیت والدراھیم والدنانیر وغیرھما الی ضرائع اولیاء الکرام تقرباً الیھم فھو سحطٌ وحرامٌ) شامی ۔ ۲/۱۷۵ مکتوبات ۔ ۴/۴۱ فتاوی عزیزیہ ۔ ۳۳ ۔ ۹۲ بحرالرائق ۔ ۲/۲۹۸ مالابدمنہ ۔ ۱۰۰ ارشاد الطالبین ۔ ۲۰ فتاوی عالمګیری ۔ ۱۷۱ شرح مناسك ۔ ۱۳۸ لملا علی قاریؒ تفسیر عزیزی ۔ ۶۱۰ بعض نسخو کښی ۵۱۳ دارنګہ رد پہ تفسیری احمدی بانڈی فتاوی عزیزیہ ۴۴ فتاوی رشدیہ ۔ ۱۰۸ فتاوی دارالعلوم دیوبند ۔ ۱۷۰ مائۃ مسائل ۔ ۷۷ درمختار ۔...... کتاب الذبائح صراط مستقیم علامہ ابن تیمیۃؒ ۔ ۱۲۵ مدارج السالکین ۔ ۲۹ ۔ ۴۵، السنن والمبتدعات ۔ ۱۰۷ مجمع البحار ۔ ۴۳۴ تفسیر مواهب الرحمٰن ۔ ۷۵ خلاصۃ التفاسیر ۔ ۱۰۹ نظم البیان ۔ ۴۲ ۔ ۴۴ یا ۱۴۲ تفسیر حقّانی شامی ۔ ۲/۱۷۵ واعلمْ أنّ النّذر الّذیْ یقع الی الأموات من اکثرِ العوام من الدّراھم والدّنانیر والشّمع والزّیت ممایُنقل الی ضرائع اولیاء الکرام فھو بالاجماع حرامٌ وقدابتلی النّاسُ علی ھذا لاسیمّاً فی ھذہ الآثار...............

او دوئی وائی تفسیر احمدی لیکلی دی نو دهغہ مصنّف خولہ دے،

(۱) بنځی سرئے جنګ وونو بادشاہ چونکہ ددہ مُریدوو ورتہ ورغلوچہ فوج راکړه فوج ئی ترے راوستو او بنځی تہ وائی چہ فوج م درپسے راوستے دے بنځی ورتہ اووے چہ بَس صُلح دہ فوج تہ اووے چہ بس تاسو ځئی کار اوشو

(۲)دارنګیه لاره روان وو لوخه برقیان وو هغوئی پل ته لاند شو،زوزونه ئے کول داورته والی داخه کوئی هغوئی ورته اووے داپل بهؤ نودی ورته اُووے مهٔ کوئی آخرداچه پیسو وعده ئی ورسره وکړه بادشاه ته ورغلوچه پیسے راکړه بادشاه ورته وے خه ته ډورته وے چه کسانو هلته پل بهولولو به کیم مُلك ته وکړه مامنع کړوباشاه ورته اُووے ماته وعنایه زهٔ به ئی ګرفتار کړم دی ورته وے نه نه زما ورسره وعده کړی ده آخرپیسے ئی راوړے الخ ددی سرې حوالے ورکوی قرآن اووه/۷خایه ورته حرام وائی اودوئی قرآن مقابله کبی دهغه ننی،

(اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ) ایت ۱۷٤ ربط ماسبقه سره مخ کبی مسئله ډیر ګرانه وه څکه چه وهل تکول به راغی لو،اسے ته وی چهٔ مسئله پته،کړے نوزجر پهٔ کتمان باندی،

(مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ) ایت ۱۷٤ دوه /۲ کارونه دوئی کول،

(۱)یکتمون ماأنزل الله،(۲)ویشترون به ثمناً قلیلاً،

نوخلور ٤ عذابونه،

(۱)اولٰئك ما یاکلون فی بطونهم الا النّار(کیده نی اُورنه ډکه کړه،

(۲)ولایکلمهم الله(کنایه دغضب نه ده حدیث کبی راغی کلّ لحمٍ نبتٌ عن الحرام فان الجنةُ علیه حرامٌ،

(٤)ولایزکیهم(٥)ولهم عذابٌ الیمٌ،

(فَمَآ اَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ) ایت ۱۷٥ ددی ایت دوه معنے دی اول ماپه معنٰی ائ شیئی(کوم شئی صبر کړ،دوئی لره پهٔ جهنّم باندی،

دویم ۲ صیغهٔ تعجّب بروزن ما اُفعل (څهٔ عجیب دے صبر ددوئی پهٔ جهنّم باندی)

(انیس النبز) ایت ربط مسئله ذو کره څوک نهٔ منی نو دی ته جهاد ضرورت دے ددی ځائی نه دریمه حصه دسورت پهٔ بیان دجهاد فی سبیل الله کښی ،

قرآن کریم چه کله یو مضمون اوحیره بیانوی نو ماله وماعلیها بیانوی چونکه جهاد ذاصول مقدمه ته وو نو دی دپاره اصول ذکر کوی اول دمجاهد ترننگ ضروری ده نو دلته مجاهد ته ترننگ ور کوی چه مجاهد ترننگ شی نو دهغه ملك سموُل هم ضروری ده ځکه چه مُلك کښی فسادوی نو مجاهد جهادنشی کولے کله چه ملك هم سم شی نو دکور سموُل هم ضروری دی ځکه چه کور کښی ،گرېر فسادوی نو ځیهٔ جهادته لارشے کله چه داهر څه اُوشی نو مجاهد جهاد میدان ته روان شی جهاد میدان دپاره قوانین سورة انفال کښی ذکر کوی اوجهاد اُوشو فتح وشوه یاشکست نو بیا قوانین سورة محمد او فتح کښی ذکر کوی داټول قرآن بیانوی قرآن سړی تیرننگ ور کوی

تو همیدانی کہ آئین تو چیست ‏ ‏ زیر گردون سر تمکین تو چیست

آن کتاب زنده قرآن حکیم ‏ ‏ حکمت او لایزال است وقدیم

ددی ځایه نه دجهاد درے ۳ منازل ښائی (۱) تهذیب الاخلاق (مجاهد ترننگ) (۲) تدبر المنزل (۳) سیاست مدنی دمُجاهد ترننگ دوه، ۲ قسمه دے (۱) عقیدتاً (۲) عملاً ،دلته پنځه صفتونه دعقیدے متعلق پنځه دعمل ذکر کوی قرآن څومره عجیب ترننګه ور کوی یو شاعر وائی ،

نہ فکر بزم آرائی نہ مبادا آری ہے ‏ ‏ فنون جنگ کا آئین بالکل سیدھا سادہ ہے

آتا ریں تو کِ خنجر و شمشان دین کے سینے میں　　فنون جنگ کا آئین بالکل سیدھا سادہ ہے

پنځه متعلق دعقیدے،

(۱)من امن باالله(۲)ویوم الاخر(۳)والملٰئکة(٤)والکتٰب(۵)والنبیّن

یو شاعر وائی

فضائے بدر پیدا کر فرشتے تیرے نصرت کو　　اتر سکتے ہیں قطار اندر قطار اب بھی

پنځه متعلق دعمل دمجاهد،

(۱)الانفاق(۲)اقامة الصلوة(۳)ایتاء الزکوة(٤)ایفاء العهد،

(۵)صبر فی البأساء والضراء،

(وَلَيْسَ الْبِرَّ) ایت ۱۷۷ ددی مطلب داچه دانیکی نهٔ ده چه ځان ته شیخ جوړ کړے،

(وَلٰكِنَّ الْبِرَّ) ایت ۱۷۷ یا مصدر دے بمعنی الفاعل یعنی لکن البار یا مبتداء دے او خبر محذوف ای لکنّ البرّ برُّ منْ الخ یا اصل عبارت لکنّ ذاالبِرّمن الخ ده

(عَلٰى حُبِّهٖ) ایت ۱۷۷ یا ضمیر راجع دے الله ته یا مال ته چه مال درته محبوب وی ایضاً سورة الدهرایت ۸ سورة البلدایت ۱٤ ؛او انفاق کوے دالله رضاء دپاره و کړه حدیث کښې راځی چه درے ۳ کسان بهٔ جهنّم ته ځی یو بهٔ ترے هغه سخی وی چه دُنیا کښې لے سخاوت ریاء دپاره کړے وو او چه الله دپاره وی نو حدیث کښې راځی (سبعةٌ یظلّهم الله فی ظلّهٖ یوم لا ظلّ الا ظلّهٗ) او بیا ذهغوئی نه (رجلٌ تصدّق بیمنیه حتّٰی لاتعلم شماله)

(وَالسَّآئِلِيْنَ) ایت ۱۷۷ (غوښتونکی دالله دین ته) او مسافرهم وی حدیث کښې راځی ثلاث دعواتٍ مستجاباتٌ لاشكّ فیهنّ دعوت المظلوم ودعوت

المسافرو دعوت الوالد علی ولده،

(یاَیها الّذین امنوا) ایت ربط مجاهد هله جهاد کولے شی چه ملك سم وی نو دی خاتی قوانین د سیاست مدنی (دملك سموالی) ذکر کوی داقوانین نه وی نوملك نشی سمولے نه په مارشلاء ذایوب خان نه په جمهوریت نه په سیاست نه په فوج اوجمهوریت لکه نن دے خو داقوانین نافذ کړه نوسم به شی

(۱) اول قصاص من الظّالم (ظلمونو کښی لولے ظُلم قتل وو توقتل ذکر کوی) چه ظالم نه قصاص راخله ظالم به پریږده عمرؓ ذور کښی یو کس نه امیر رُوم چه هغه مسلمان شوے وو په دوران طواف کښی اعرابی ته لے څپړه وُرکړه هغه اعرابی عمرؓ ته اووے عمرؓ بادشاه رُوم ته او وېښتو اعرابی ته لے اووے چه اووهه لے عمرؓ ته ملګرو اووے چه مرتد به شی عمرؓ ورته وے چه مرتد دشی خو الله قانون نه پریږدم هغه لی اووهه اولار وُمرتد شو دا ایت مطلب دادے چه قاتل دِقصاص ته سرکیږدی او حاکم دِ واخلی،

(اَلْحُرّ بِالْحُرِّ) ایت ۱۷۸، امام ابو حنیفۃؒ وائی چه اصیل که غلام مړ کړونو اصیل به قتلوی او څکه چه بل ځائی الله وائی النّفسُ بالنّفسِ او دا ایت ردّ د مازعمۂ العرب دے هغونی رلیل چه اصیل به مقابله کښی به غلام قتلوے،

(حَیٰوۃٌ) ایت ۱۷۹ ژوند دَخوشحالی دے،

(کُتِبَ عَلَیْکُمْ) ایت ۱۸۰ دویَم قانون تقسیم الأموال بالقانون الشّرعیّ (ربط ماسبقه سره) څکه چه جهګړه په ۲ دوه قسمه وی (۱) فوجداری (۲) دیوانی فوجداری دیته وائی چه قتل وغیره باندی کومه مقدّمه وی هغه ته مقدّمه فوجداری وائی دیوانی دیته وائی چه زمکه، مال، جائیداد، باندی جهګړه وی

نو دیته مقدمهٔ دیوانی والی فوجداری پهٔ قصاص من الظالم حل شوه او دیوانی دلته حَل کوی چه وصیت بالمال دِو کړی،

(خَیْراً) ایت ۱۸۰ په معنی دَمال(قرطبیؒ)

(لِلْوَالِدَیْنِ وَالْاَقْرَبِیْنَ) ایت ۱۸۰ مفسرینؒ والی چه محکښې بهٔ کله سړے مړیدو نو مور پلار ته به نی وصیّت کولو، بیا کله چه حصّے مقرّرے شوے نو دا آیت منسوخ شو مونږ وایُو داسے نهٔ ده بلکه دلته مرادتړے نه وصیت با القانون الشرعی(بکتاب الله) دے چه وصیّت و کړی چه زماماَل پهٔ قانون دَشریعت دَتقسیم کړے، اوقانون شرعی بیاسورة النسآء کښې ذکردے،

(یٰاَیُّهَاالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا) ایت ۱۸۳ دی خالی نه دریم قانون مسئلة الصوم لارتباط النفس دی کړے فائدے دی،

(۱) یوداچه جهاد کښې لوږے ته تیارشی داله چه لوږه پهٔ راشی نو خیږے نی هَم نهٔ کړی،

(۲) دویم داچه سړے خپله لوږه وګوری نوبیا صدقه بهٔ ورکوی،

(۳) دریم داچه یو سړے خپله حلال مال دَالله پهٔ حکم سره نهٔ خوری نو دَالله پهٔ حکم دَبل هَم مهٔ خوری ،تفصیل فی حجت الله البالغه،

(یُطِیْقُوْنَهٗ) ایت ۱۸٤ ،ای لایطیقونه باب افعال دپاره دَسلب ماخذ یاپخپله معنیٰ نو وروسته فدیهٔ معنیٰ داچه مادِ بسام دِصدقه ورکړی،

(علامه ابن تیمیهٔ والی دی دپاره چه عبادت مالی اوبدنی دواړه جمع شیَ.

شاه ولی الله وائی روژے طاقت لرے نوفدیهٔ(سرسایه ده)

(شَهْرُ رَمَضَانَ) ایت ۱۸۵ دلته مراد دَنزولِ قرآن نه نزول اوّلی ده یعنی لوح

محفوظ نه سماء دُنیاته،

(یُرِیْدُ اللّٰهُ بِکُمُ الْیُسْرَ) ایت دین اسلام ډیر آسان دے حضرت معاویهٔ ته نبیؐ وائی (یسّروا ولا تعسّروا) دهندوالو طریقه داره چه سړے به مرشولو سخته به لے هم ورسره خحوله داسلام طریقه وګوره،

(وَاِذَا سَاَلَكَ) ایت ۱۸۶ ادخال الٰهی او تیقظ للمؤمنین دفعه دوهم هغه داچه زهٔ عمل کوم نو خدائے خبروی جواب (واذا سألك الخ)

(اُجِیْبُ) ایت ۱۸۶ وهم راځی چه مونږ ډیر سوالونه کوو خو قبلیږی نه جواب الله قبلوی کوم چه قبول نهٔ شی نو دا آخرت پهٔ نیکو اعمالو کښې به جمع کوی اودویم ۔ ۲ جواب دادے چه دلته اجیب دعوة الداع اِنْ شِئْتُ قید شته دلته نده ذکر او سورة انعام ایت ۴۱ کښې بیا ذکر دے،

(هُنَّ لِبَاسٌ لَّکُمْ) ایت ۱۸۷ ښځی تاسو لره لباس دے،

(۱) چه جامه پوره وی نو سړے جه لګی دا رنګه ښځه پوره وی نو سړے ورسره بنه لګی

(۲) دویم داچه جامه صفاوی ګنده نهٔ وی نو سړے بنه لګی دا رنګه ښځی هم

(۳) دریم داچه جامه پلیته وی نو مونځ نهٔ کیږی دا رنګه ښځه چه مشرکه وی نو نکاح نهٔ کیږی،

(وَلَا تَاْکُلُوْا اَمْوَالَکُمْ) ایت ۱۸۸ ربط ماسبقه سره کله چه فوجدار او دیوانی مقدّمے ختمی شوے مُلك سَم شو خو داسے نهٔ وی چه رشوتونه آخلی نو داهم بندوی ددی خاتی نه خلورم قانون دَمُلك اصلاح دپاره چه رشوت د مُلك کښې نهٔ وی ځکه چه بیا اَمن نهٔ راځی ، ځکه چه ظالم به ظلم وکړی او بیا به

مظلوم خلاف رشوت هم ور کړی نو ظالم بری شی او مظلوم بیاتر یلک راواخلی او هغه ظالم شی که رشوت نهٔ ورے نو ظالم بهٔ نهٔ وے،

(وَتُدْلُوْا) ایت ۱۸۸ تُدْلُوا لے اُورے تُوْلُوْا نے اونهٔ ورے حکم چه هغه کیله هم کوهی دے

(یَسْئَلُوْنَکَ) ایت ۱۸۹ تنویر ماسبقه باندی اوتأدیب فی الاقوال ربط هر کله چه ملك اصلاح شروع وه نو بے خایه اعتراض مهٔ کوه،

(الْاَهِلَّةِ) ایت ۱۸۹ اهلّة هغه میاشت ته وائی چه دریو ۳ ورځو وی ،

(وَلَیْسَ الْبِرُّ) ایت ۱۸۹ ربط مخ کښې تأدیب فی اقوال وو اوس تأدیب فی الأفعال لکه مخ کښې ؤیدا څنګه بے ئنه وه دارنګه دا کار هم بے ئنه دے دوئی چه کله حج ته تلهٔ نو هلته بهٔ هغوئی پیر خانه وه پیر صاحب نه بهٔ لی زرے کېرے راواخیستے او هغه بهٔ ئے واچولے او چاچه پیر خانه نهٔ وه نو هغوئی برېنډ طوافونه کول او دابهٔ ئی وائیل،

الیوم نبدوا کلّه او بعضهٔ فمابدا الیوم فلاتحلهٔ،

(روانهٔ کیږو پهٔ جهنم)

او چه حج نه بهٔ واپس شول نو بهٔ کوم دروازه چه ونلے وو بهٔ هغه بهٔ نهٔ راتلل او چه وائیل بهٔ ئے چه زهٔ ګنهګار یم دی دروازه تلے ومه نو بیا به یادګور شا دیوال نه باجهت بهٔ ئی شوری کړهٔ اوراتله به اوس هم هغه صورت دے چه حاجی صاحب ته هار نه آچوی سمٔ عوائی ترے جوړ کړی ،

(وَقَاتِلُوْا) ایت ۱۹۰ اصل دعوی دمضمون ثالث قتال فی سبیل الله،

(وَلَاتَعْتَدُوْا) ایت ۱۹۰ دشمن سره به زیاتے نهٔ کوے مسئله بهٔ لے نهٔ کوے

جنګ بوداماشوم ته به خونه والي،

(وَالْفِتْنَةُ) ایت ۱۹۱ دفع دوهم چه اسلام دامن دین دے نو بیاولے والی چه
اوباسی دوئی قتل لی کړلی اوس هم پرویکنده کوی چه اسلام کښی
محبت اخوت دے خواصل داده چه زیات تکلیف وی نو لر تکلیف برداشت
کړه لکه دا کښېږباندانجکشن لګږے دارنګه جهادپه حپله بده شئے نه دے خو
شرک چه ذلت دے عزتمندوعزت لوړے کیږی نو بیاجهاد بهٔدے ځکه والی
(والفتنة اشد من القتل) فتنه په معنی دشرك ده،

(حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ) ایت ۱۹۳ لفتنة ای الشرك جنګ دشرك ختمولو دپاره
دے حدیث کښی راځی(أمرتُ أن أقاتل النّاس حتّٰی یقولوا لا اله الا الله)،

(فَلَا عُدْوَانَ) ایت ۱۹۳ دی معنی داده چه ظلم زیاتے په ظالم شته او مخ
کښی ایت ۱۹۰ کښی اُووے (فلاتعتدوا)نوځه مطلب، آیامطلب ددی دادے
لکه مخ کښی مونږوائیلی ووچه قرآن کریم سزاء دفعل په فعل سره تعبیر
کوی لکه (الله یستهزئ بهم) کښی دارنګه دلته هم ده نو اصل معنی(فلاعدوان ای
فلاجزاء عدوان الا علی الظالمین)

(اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ) ایت ۱۹٤ جناب رسول ﷺ په ـ ۷ هجری مکة ته فوت
شوی عمرے له روان شو نو صحاباؤ په زړهٔ کښی داخبره راغله چه مونږ سره
که جنګ کښی نو مونږ به څه کړُو نو الله دا آیتونه راُونیزل دویم داچه مخ کښی
میاشتے دعزت روانے دی کښی به څه کړُو نو دا آیتونه راغلو چه که دوئی
احترام کوی نو تاسوئے هم کوئی او که نه کوی او تاسو سره جنګ کوی
نو تاسوهم ورسره وکړئی اشهر حرام ځلور دی،

(۱)ذو القعده(۲)ذو الحجه(۳)محرم(٤)رجب

(وَاَنْفِقُوْا فِی) ایت ۱۹۵ مسئله دَجهاد شروع ومبیخ. کښې مسئله دانفاق ئې راوړه دادقرآن قانون ده چه یو مسئله ذکر کوی نو ضمن دغه کښې مضمون متعلقه هم راوړی،

(اِلَى التَّهْلُكَةِ) ایت ۱۹۵ شمس الائمه سرخسیؒ سیر کبیر کښې معنٰی کوی الی التهلكة بجمع الأموال او ایوب انصاریؓ هم معنٰی کوی چه موږ کارونو ته توجه وکړه چه خلق جهادته دیر دی نو داآیتونه راغلو هغه هم وائی الی التهلكة بجمع الاموال،یو خل همدی ایوب انصاری جونګړه جوړوله نوتبیﷺ ورته اُووے چه مرګ دی نه هم قریب دے لومړ رخین ذکر کوی فمازال ایوب انصاریؓ مجاهداً فی سبیل الله حتّٰی دفن باالقسطنطنیة،

(وَاَتِمُّوا الْحَجَّ) ایت ۱۹٦ ربط سره چه جهاد کښې بدن هم لګی او مال هم نو هغه ذکرو کړونو اوس حج بیان کوی ځکه چه دی کښې مال او جان دواړه لګی دادواړه ګران دی ځکه دُعاکوی اللّهم انّی اُریدحجّ والعمرة فیسّرْ همالیْ وتقبّلهما منّی حج دیر ګران دے سرے چه پریکټیکل نه وی کړے نو پته ورته نه لګی ملّا علی قاریؒ یو ځل مطاف کښې ولاړونو غلط سائیډباندی طواف کول نو یو کس ورته اُووے چه غلط سائیډباندی طواف کوے هغه ورته اُووے نۀ کوم صحیح دے زما طواف نو هغه کس ورته اُووے، تادملّا علی قاری کتاب ،کتاب المناسك نه دے لیدلے نو هغه پوهه شو،

(فَمَنْ تَمَتَّعَ) ایت ۱۹٦ نیت دعُمرے وکړے بیاځان حلال کړے بیانیت دَحج وکړے نو داحج تمتّع شو،

(وَلَا جِدَالَ) ایت ۱۹۷ شیخ الاسلام علامه ابن تیمیةؒ تفسیر دسورة فرقان کښې لیکي چه انسان کښې، څلور طاقتونه دي،
(۱) قوت شهواني، دځیواناتو خصلت،
(۲) قوت غضبي، دشیطان خصلت (قوّت ملکي دفرشتو خصلت، چه کله اول غالب شي نو بیا حیوان شي او چه دویم غالب شي نو بیا تش شیطان شي جنګ، جهګړه کوي او چه دریم غالب شي نو بیا فرشتو نه هم بهتر شي لو دلته والي (فلارفث) قوّت شهواني لرې کړه (ولا فسوق، ولا جدال) قوّت غضبي لرې کړه لو صِرف خان سره قوّت ملکي به پریږدې چه بهتر و ګرځې،
(اَنْ تبتغوا فضلًا) ایت ۱۹۸ فضل یعني مال ځکه فضل اطلاق په مال کیږي لکه مسجدنه راوځې نو وائي (اللّهمّ انّي اسئلك من فضلك ،
(المشعر الحرام) ایت ۱۹۸ مزدلفه ،
(کذکرکم آباءکم) ایت ۲۰۰ صفت دپاره دمصدرِ محذوفه دې،
اي فاذکروا الله ذکراً کذکرکم آباءکم، دمشر کینو اداعادت وو چه کله به حج نه فارغ شول نو پلار به شان کښې به لې قصیدې وائیلې ۱ یادامطلب ۲ یامطلب داده چه لکه څرنګه بچې پلار یادوی دار نګه الله یاد کړئ،
(فَمِنَ النَّاسِ) ایت ۲۰۰ ربط مخکښې دحج مسئله ذکرشوه نواوس دوه قسمونه دحاجیانو بیانوي،
(۱)......حاجي شقي (۲)......حاجي سعید،
(فمن الناس) سره حاجي شقي،
او (ومنهم من) سره حاجي سعید بیانوی،

(فِیۡۤ اَیَّامٍ مَّعۡدُوۡدٰتٍ) ایت ۲۰۳ ایام معدودات ۱۱، ۱۲، ۱۳ ذی الحجه دی
(وَمَنۡ تَاَخَّرَ) ایت ۲۰۳ دبعض خلقو عقیده وه چه دریئمے ورځے ته ایسارنه
شے نو ګناه دے او بعضو داعقیده وه چه دریئمے ورځے ته ایساریدل ګناه دے
نو دهغوئی دګمان رد کوی دلته خلق شیطان ولی داشیطان اصل ګڼي؛
مؤرخین وائی چه ابراهیم کله اسماعیل روان کړے وونو اسماعیل ته ئی
وسوسه آچولی وه نو هغه ویشتے وو، او خوک وائی دااصل ګڼي ابورغال وو
چه کله ابرهه خانه کعبه روانولو ته روان وونو هغه ته ئی لارښودلی وه
نو مرغئی راغله او په دے بئے کانړے راوغورځول نو دی خائی ګڼي څخ
دے داظالم وو الله هلاک کړو اوس هم خلق دده قبرولی۔
(وَمِنَ النَّاسِ) ایت ۲۰٤ دی خائی نه منزل دحاجی شقی بیانوی،
(وَهُوَ اَلَدُّ الۡخِصَامِ) ایت ۲۰٤ (جهګړالو)
(وَیُهۡلِكَ الۡحَرۡثَ وَالنَّسۡلَ) ایت ۲۰۵: ۲۱۱ دلته نه مثال ګڼي بنی اسرائیل
پیش کوی چه دالله نعمتونه ئی بدل کړو،
(زُیِّنَ لِلَّذِیۡنَ) ایت ۲۱۲ ربط ماسبقه سره چه جهادنه کوی نو دوو وجهونه
(۱)......یو ژوندددنیاورته خائسته دے)
(۲)......دویم مؤمنانو پورے ټوقے کوی او بیادوئی انجام هم قرآن کریم ذکر کوی
لکه سورة مؤمنون ۱۰۹،
دارنګه ص ایت ۵۹ تا ۶۳ سورة مطففین ۲۹ سورة همزه ۱، ۲، ۳،
(وَاللّٰهُ یَرۡزُقُ مَنۡ یَّشَآءُ) ایت ۲۱۲ ربط دوئی سره درزق غم دے چه مونږ که
مؤمنانو سره شو نو بیابه څه کیږی، جواب وشو چه تاسو ټوقے کوی چه دبل

ملك نه ورله پسے راځي الله واني نه دا ماور کړی دی،،

(كَانَ النَّاسُ أُمَّةً) ایت ۲۱۳ دلته پوقیدپټ دے اصل کښې داه کان الناس امة واحدةً فاختلفوا دافاختلفو قیدبه سورة یونس ۱۹ کښې ذکر کوی.

(لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ) ایت ۲۱۳ دانبیاؤ دبعثت مقصد داختلافی مسائلو حل ده دی دپاره انبیاءؑ راغلی وولکه سورة نحل ۳۹، ٦٤.

(أَمْ حَسِبْتُمْ) ایت ٤ ۲۱ ربط که ته وایئے زه جهاد کوم نوتشجیع ورکوی چه بیاخان کلك کړه،

(حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ) ایت ٤ ۲۱ ،اشکال ایت نه دامعلومیږی چه نبیؑ او مؤمنان وائی چه دالله امداد به کله وی ولے دولی دالله دامدادنه ناامیده وواوسورة ابراهیم ایت ٦ ٤ کښې دانبیاؤ حالت بیانوی چه هغونی نه حرقیدل اودی امت حالت وګوره چه درنی کلك وولکه سورة احزاب ۲۲ جواب اصل کښې دلته انقطاع په کلام کښې دے اصل کلام دادے چه دلته پوقیدشته هغه (حتّٰی یقول الرّسول تسلیةً) او تسلیّ به لی به (الا انّ نصر الله قریب) سره ور کوله چه کله مؤمنانوبه وے (متٰی نصر الله)

(يَسْئَلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ) ایت ۲۱۵ ربط چه ملك سم شواومجاهد ترتنګ دے نو کورسمول هم ضروری دی دده ځائی نه تدبیر المنزل یعنی کورنی اصلاح دپاره اتلس قوانین ذکر کوی

(۱)...... قانون اتفاق المال علی البیت ۲۱۵ (۲)...... القتال فی سبیل الله ۲۱٦

(۳)...... القتال فی اشهر الحرم ۲۱۷ (٤)...... نهی عن الخمر والمیسر ۲۱۹

(۵)...... اصلاح الیتامی ۲۲۰ (٦)...... النهی عن نکاح الخ ۲۲۱

(۷)...... النهی عن الافعال الممنوعة ۲۲۲ (۸)...... مقصد الجماع ۲۲۳

(۹)...... تعظیم الله ۲۲٤ (۱۰)...... مسئلة الأیلاء ۲۲٦

(۱۱)...... مسئلة الطلاق ۲۲۹ (۱۲)...... مسئلة الرضاع ۲۳۳

(۱۳)...... عدة المتوفّی عنهازوجها ۲۳٤ (۱٤)...... خطبة النسآء ۲۳۵

(۱۵)...... طلاق لغیر المدخول بها ۲۳٦ (۱٦)...... محافظة علی الصلوٰت ۲۳۸

(۱۷)...... الوصیة للأزواج ۲٤۰ (۱۸) حکم المتعه ۲٤۱

اول قانون کورمشربه په کورواله باندمال لګوی ذانه چه مال پئے کټلی دے اوبخے وی خکه که مال نه لګوی نوبیابه فسادجورشی بچوته چه پیسے نه ورکوی نوپلاربه قتل کړی اوغلا به شروع کړی حدیث کښیهم راځی افضل الدینار دینار نفقه الرجل علی عیاله وافضل الدینار دینار ینفقه علی دآبته او دریم چه ملګرو باندیئے خرچ کړے،

(قُلْ مَآاَنْفَقْتُمْ) ایت ۲۱٦ ظاهر دامعلومیږی چه جواب دسوال خانی دخرج کولو ښائی ،اصل کښی دی سره خبرورکوی چه ته تپوس دخه شیئی خرج کولو کوے خومخکښی دهغه نه خالی وَپیژنه اودویم چه دلته (مَآاَنْفَقْتُمْ مِنْ خَیْرٍ) دخیر جواب دسوال کوی چه هغوئی خه شیئی خرج کړه جواب کښی اووے غوره مال،

(مَاکُتِبَ عَلَیْکُمْ) ایت ۲۱٦ دویم قانون حکم القتال چه کورمشربه جنګ ته تیاروی دخان مدافعت به کولے شی،

(یَسْئَلُوْنَکَ عَنِ) ایت ۲۱۷ دریم قانون القتال فی اشهر الحرم دآیتونو مطلب دادے چه یو طرف ته ګورے (چه اشهر الحرم دی) اوبل طرف ته نهٔ ګورے،

(چه قتال ضروری دے)لکه فرض پریږدے والمسجدالحرام او مستحب کوئی،

(قِتَالٍ فِيْهِ)ایت۲۱۷ بدل داشهرحرم نه جهادپه اشهرحرم کښې مه کوه خوپنځه نقصانات چه په دفع کیږی،

(۱)......(وصَدٌّ عَنْ سَبِيْلِ اللهِ(۲)......وكُفْرٌ بِهٖ(۳)......وَالْمَسْجِدِالْحَرَام،

(٤)......وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ مِنْهُ اَكْبَرُعِنْدَاللهِ (٥)......وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُمِنَ الْقَتْلِ،

داپنځه نقصانات دفع کړه،

(يَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْخَمْرِ)ایت۲۱۹ څلورم قانون نهی عن الخمروالمیسر، شراب اوجواری نه منع څکه شرابی چه کوم کښې وی هغه خومورنه پیژنی اسلام خومره دانسانیت دین دے چه شراب اوڅکې نوعقل ختم شی څرنګه دلته حرمت ذکرکوی دارنګه سورة المائده ایت ۹۰،

(قُلِ الْعَفْوَ)ایت۲۱۹ وایه زیاتی یعنی خان نه زیاتی کړه یوطالب ورخان ته ورغلوچه څه راکړه هغه ورته اووے طالبه قرآن کښې الله وائی (قل العفو) زیاتی ورکړه اوماسره زیاتی نشته طالب ورته اووے چه الله به جهنم ته هم وائی (هل امتلأت وتقول هل من فريد)نوته جهنم یئې څکیږی نه خان نه زیاتی کړه،

(وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْيَتٰمٰى)ایت۲۲۰ پنځم قانون النهی عن نکاح المشرکت مشرکه به نه کوے کورهله سیږی چه ښځې اوخاوندبوه عقیده وی ښځه هم مشرکه نه وی سړے هم مشرك نه وی دادلیل په دی دے چه عقیده یوه نه وی نواتفاق نشی راتلے ۰

مشرك چاته وائی ،شاه عبدالقادرؒ په دی خائی باندی موضح القرآن کښی
ذکر کوی،۔۔۔ شرک یہ کہ اللہ کی صفت کسی اور میں جانے،
او بیا وائی ۔۔۔ اگر مرد یا عورت نے شرک کیا تو اسکا نکاح ٹوٹ گیا،
(خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ)ایت ۲۲۱ خوك وائی چه نن صبا مشركین داهل كتابو په
حساب دی نو دوئی سره نکاح صحیح دے او خوك وائی دوئی مرتدین دی
نو نکاح ورسره نه دے صحیح،
(وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِيْضِ)ایت ۲۲۲،اووم قانون النهی عن الافعال المنوعة
چه حیض راغلو نو په دی حالت کښی جماع مه کوه ددی ډیر نقصانونه دی
(۱)چه په حالت دحیض کښی جماع وشی نو دبچی اولادنه کیږی او که
وشی نو هغه سم نه وی.
(۲)دویم دبچی بددلی دخاوندنه راځی ډیر نقصانونه دی،
(فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ)ایت ۲۲۲ (آثار ماضیه او مباحثه شیخ القرآنؒ مبتدعینو
سره په لفظ داعتزال)
(نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ)ایت ۲۲۳،اتم قانون مقصد الجماع،
(فَأْتُوا حَرْثَكُمْ)ایت ۲۲۳ خائے دجماع هم ویېژنه،
(وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ)ایت ۲۲۳ دامخکښی هر یو حکم سره لګی،
(۱)۔۔۔ مال خرچ کړئ وقدموا لانفسکم
(۲)۔۔۔ جهادته ،ځان، تیار کړئ وقدموا لأنفسکم،
(۳)۔۔۔ اشهر حرم ویېژنئ وقدموا لأنفسکم،
(٤)۔۔۔ ځان دشراب نه وساتئ وقدموا لأنفسکم ،

(٥)...... یتیم باندظلم مه کوئی وقدموالفسکم الی آخره،

(وَلَاتَجْعَلُوااللّٰهَ)ایت ٢٢٤ نهم قانون تعظیم او کئی دخدائی که دانه وی

لوییاکورورانبری،

(اَنْ تَبَرُّوْا)ایت ٢٢٤ یوه معنی ان تبروا ای ان لاتبروا ،وتتقوا ای ان لاتتقوا

وتصلحوا ای ان لاتصلحوا،دویمه معنی ان تبرواخان نیك نیك کوئی

وتتقواچه خان پاك پاك کوئی وتصلحواچه خان مصلح مصلح کوئی،

(بِاللَّغْوِ)ایت ٢٢٥ قسم په خو قسمه دے،

(١)......یمین لغواو دادرے قسمه دے،

(الف)قسم وخورے په تیرے شوی شئی اوستا اعتقاد وی چه داسے دے

بیاغلط اوخی،

(ب)قسم خوړل دعادت جوړ شوے وی

(ج)قسم وخورے چه زه به داکوم اوداهیرے سره یعنی بغیر ایرادے نه،

(٢)......یمین غموس (دروغو قسم)

(٣)......یمین منعقده چه په مستقبل کښې یو کارباندوخورے چه زه به کوم

اوبیااونه کړے،

(لِلَّذِيْنَ يُؤْلُوْنَ)ایت ٢٢٦ لسم قانون مسئلة الایلاء ایلاء(چه قسم وخورے

چه ښځی ته به نه نزدے کیږم)

په خلور قسمه دے(١)...... یودا چه قسم وخورے چه ښځی ته به نه نزدے

کیږم او وقت معین نه کړے،

(٢)......دویم داچه قسم وخورے چه خلورمیاشتے به نه نزدی کیږم،

(۳) — دریم داچه خلورومیاشتوله زیات متعین کړی،

(٤) — خلورم چه خلورمیاشتوبه کم متعین کړی نواول دووصورتونو کښی ئی قسم مات کړواونژدی شونو کفاره شته اونکاح به نه تازه کوی او که خلورمیاشتو کښی دننه وه او که خلورونه بعد وی نوبیا به نکاح تازه کوی او خلورم صورت کښی ئی قسم مات کړونو کفاره ده او نکاح تازه کول نشته او که خلورمیاشتو نه بعد وی نو بیا به نکاح تازه کوی او کفاره پری نشته ځکه چه قسم مات نه دی،

﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ﴾ ایت ۲۲۸ (دښځو دپاره په سړو هغه شان حقوق دی لکه څرنګه چه په ښځو دسړو دی)

﴿اَلطَّلَاقُ مَرَّتٰنِ﴾ ایت ۲۲۹ برلسم قانون مسئله الطلاق چه کورله سمیږی نو داسی چل و کړه چه یو طلاق ور کړه بیامیاشت بعددویم طلاق ور کړه که بیاسمه نه شوه نو دریم طلاق ور کړه داسنت طریقه ده،

﴿وَالْوَالِدٰتُ﴾ ایت ۲۳۲ دولسم قانون مسئلة الرضاع داسی نه وی چه ښځه خاوند جداشونوبچی داسی پاتی شی نومسئله درضاع بیانوی،

قرآن کریم ماله وماعلیها ذکر کوی نیه درضاع دوه نیم کاله ده او امام شافعیؒ دوه کاله آخلي اوهغه داخانی دلیل نیسی اوامام ابوحنیفهؒ دو ه نیم کاله آخلی ځکه چه داقاعده ده چه اکثر کامل عددذکر کولے شی اونیمګړی عدد پریږدی لکه دجاله تیوس اوکړے چه ته دڅومره عمرئے لوهغه وائی دشل کالوحالانکه هغه دشل کالواودوه میاشتوی او کله پوره ذکر کړی دارنګه دلته کامل عدددوه کاله ذکر دی اوسورة احقاف ۱۵ که پوره ذکر دے چه

هغه دوه نیم کاله دے هلته اول حمل نه مراد په لاس که لبول او پدے معنی حمل لکه سورة مریم ۲۷ ، او یو شاعر والی

یالیتنی کنتُ صبیًّا مرضعاً تحملُنِیَ الزلفاء حولاً أکتَعُ
اذابکیتُ قبلتنِی أربعاً اذاضللتُ الدهر بکتهنّ أجمعُ

(وَعَلَى الْمَوْلُوْدِلَهُ) ایت ۲۳۳ اوس زمانه بل شان شوه اوس اندریکم ورته کښی کاکا به ورته کور کښی ناست وی،

(مِثْلُ ذٰلِكَ) ایت ۲۳۳ پشان دپلار احکام دی نیّ والی العم عضوابیه او بل حدیث کښی راغلی الخالة بمنزلة الام،

(وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ) ایت ۲۳٤ اوولسم قانون الوصیة للازواج،

(اَلَمْ تَرَاِلَى الَّذِيْنَ) ایت ۲۳٤ دیارلسم قانون خطبة النسآء مخامخ به ورته نکاح نه وایئے صرف اشارات به کوئی دنکاح،وهذاالامرُ استحبابیٌ

(لَاجُنَاحَ عَلَيْكُمْ) ایت ۲۳٦ پنځلسم قانون طلاق لغیر المدخول بها،

ربط،مخکښی حکم مدخول بها بیان شونو اوس دغیر مدخول بهاحکم بیانوی

(وَلَاتَنْسَوُاالْفَضْلَ) ایت ۲۳۷ داجمله مخکښی تولو احکامو سره لګی،

(حٰفِظُوْا) ایت ۲۳۸ شپاړسم قانون محافظة علی الصلوٰت داسے نه چه کور کارونو کښی مشغول وی او مونځ درنه پاتے شی،

(وَالصَّلٰوةِالْوُسْطٰى) ایت ۲۳۸ خلق والی مازیګر خوتسهیل کښی ابن جوزیؒ نیل مونځونه ذکر کوی سره دجمعے اشاره دیته ده چه هریو مونځ کوه که څوک والی چه مخکښی عام مونځونه ذکر شوی دی نو دی کښی ذکر کوله ته څه ضرورت دے ،شیخ القرآنؒ وئیل داتاکیدمن غیر لفظه دے هریو مونځ

وکړه اوهر یو مونځ د نورو مونځ کښې دے لکه مانسپخین د سحر ماز یګر او ماز یګر د ماسپخین او ماښام مونځ کښې راوله.

(وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ) ایت ۲٤٠ اوولسم قانون الوصية للأزواج.

(اَلَمْ تَرَاِلَى الَّذِيْنَ) ایت ۲٤۳ هر کله چه مخکښې دجهادوغیره حکم بیان شو نو اوس زجرورکوی په تکاسل في الجهاد اشاره دیته چه سستی مه کونی اوتنویر علی ماسبقه دے اودی کښې ذکردمرګ دبنی اسرائیلو کوی اشاره دیته چه الله خوښ وی نو هله مرګ راځی تاته په جهاد کښې مرګ نه راځی حدیث کښې راځی چه کوم سړی کوم ځائی مرګ لیکلے شوے وی نو، جعل له اليها حاجة او ګوره خالدبن ولیدپه بستره مړیدونوګوته نی اوچته کړه چه خبرداریے غیرتو دستړګی دے وُچتے نه شی زمامرګ دشهادت په الله ته منظوروونه ورنه ماجنګ کښې نیه لهه تورے ماتے کړے دی.

(وَقَاتِلُوْا) ایت ٢٤٤ دعوی دقتال بیاذکر کړه.

(اَلَمْ تَرَ) ایت ٢٤٦ ربط ماسبقه سره مخکښې مضمون دجهادبیان شونو چه جهاد کوے نو امیرجوړ کړه بغیردامیرنه جهادنه کیږی او دامیرحالت ذکر کوی.

(وَقَدْاُخْرِجْنَا) ایت ٢٤٦ هغوئی جهاددی دپاره کول (چه موږ کورنه وُتلی یو) نوغنیمت په حرام وو او موږ اعلاء کلمة الله دپاره کوو موږ دپاره حلال دے

(وَنَحْنُ اَحَقُّ) ایت ٢٤٧ دائی ولے رټیل چه موږ پادشاهت باندلائق یو داځکه چه یعقوب ورور زو یاسوځغه به یعقوب تګول یعقوته پلار (اسحاق) اووے چه ته ماما (لبان بن لوط) کره لاړ شه نودے هلته لاړه.

هغه یعقوب نه دوه لوڼړه په نکاح ورکړے (۱) لیئ (۲) راحیل او هر یوے
سره یئے یوه یوه وینځه هم ورکړه (دادوه لونړے چه ورکړے یاخوجمع بین
الاختین جائزه وه یایوه وفات شوه نوبله یئے ورکړه) لیئ نه شپږ خامن وشو
او راحیل نه دوه خامن وشو (یوسفؑ بنیامین) او هرے یوے وینځے نه تی دوه
دوه خامن وشو نول نی دولس خامن شو نوطالوت دوینځے اولاد کښی وو
ددیے نه دوئی داونیل چه داخرنګه امیرشو دوئی امیرجوړیدو دپاره دوه
خبرے نوړے ذهن کښی وے چه یومالدار به وی دویم نسبدار به وی نو الله
نورذکر کړه (۱)..... تقوی (۲)..... علم او همت.
(داپه اصطفه علیکم وزاده بسطة فی العلم والجسم سره ذکر کوی)
او داامیرورته دالله نبی مقرر کړه. اسامة بن زیدؓ چه کله ابوبکرؓ امیرجوړ کړو،
نو اسامه په آس سورو او ابوبکرؓ په خپړروان وو اسامهؓ ورته ډیر زیات اووے
چه یاخو ته سورشه یاخه کوزیګم خو هغه نه سوریدو او نه یئے دیته پرےیښوده
کیدو اجازت ورکو لو دادی دپاره چه خلقو ز ړونو کښی د اسامه بن زید احترام
پیداشی چه او ګوره ابوبکرؓ تی هم احترام کوی،
(بَقِیَّةٌ) ایت ۲٤۷ دوئی وائی چه دی نه مراد موسیٰ بہرے او بیکی وو خو حدیث
کښی راځی ان الأنبیاء لم یورثو ادینارا ولا درهما وانما ورثو االعلم (او کماقال)
دانبیاءٌ میراث خو دالله کتاب دے اصل کښی دوئی باندچه عمالقه زوروړشو
نو بخت نصرتیرے نه تورات نسخه یوړه نودوئی حیران پریشان وو نوپیغمبر
ورته اووے چه فرشتے به هغه صندوق راوړی او دده کور کښی به نے کیږدی
دابقیه ده،

(لَمۡ يَطۡعَمۡهُ) ایت ۲۴۹، طالوت اُووے چه چا اُبۀ او څکلی نو زما دله کښی بۀ نۀ وی او به خوحرامی نۀ وے خوامیرونیل چه نه به ئی څکلی نو حرامی شوے اوس به والی (لاطاعة لمخلوق فی معصیة الخالق) خوامیرحکم دے څکه به یئے منے حدیث کښی راځی (اسمعوا واطیعوا ولو کان عبداً حبشیاً) دارنګه راځی (من رأی من امیره شیئاً یکرهه فلیصبر) دارنګه حدیث راځی (من خرج من الطاعة وفارق الجماعة شبراً فمات مات میتةً جاهلیةً)

(وَالَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا) ایت ۲۴۹ دا به ۳۱۳ کسان دی،

(عَلَى الۡقَوۡمِ الۡكٰفِرِيۡنَ) ایت ۲۵۰ دادعا سورة اعراف ۸۹ کښی هم ده،

(وَلَوۡلَا دَفۡعُ اللّٰهِ) ایت ۲۵۱ داعلة دپاره دمشروعیت دجهادذکر کوی دارنګه سورة حج ایت ۴۰ چه الله دفع کوی بعضے په بعضو سره لك البصائر کښی شیخ «القرآنؒ» اشعار ذکر کوی،

من الدین کشف العیب عن کل کاذبٍ وعن کل بدعی اتی بالمصائب
ولولا رجالٌ مسلمون لهدمت صوامع دین الله من کل جانب

(تِلۡكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ) ایت ۲۵۲ نکته دصداقة الرسول ذکر کوی،

(یٰۤاَیُّهَا الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا) ایت ۲۵۴ ددی خالی څلورمه حصه دسورة په دے کښی بیان ذ الانفاق فی سبیل الله دانفاق چه جهادپه وشي اوجهاد دپاره دتائید دپیغمبر اوتائیددپیغمبر دتوحیددپاره،

(اٰمَنُوۡا) ایت ۲۵۴ دی کښی اشاره ماقبل مضامینوته یعنی تاسوایما ن راوړی په توحیدرسالت جهادیاندلته نه اول ترغیب الی الانفاق ورکوی بیامسئله دتوحیدپه ۲۵۵ کښی اوبیادوه قسمه خلق ذکر کوی،

(۱) اصحاب الغی (۲) اصحاب الرشد ایت ۲۵۷ کښې اول جماعت په (اللّٰه ولیّ الّذین امنوا) سره او دویم جماعت په (والّذین کفروا اولیٰهم) سره ذکر کوی او بیا مثالونه ددو ړو لو اصحاب الرشد مثال لکه ابراهیم علیه السلام او اصحاب الغی مثال لکه نمرود دویم مثال د اصحاب الرشد عزیر علیه السلام ذکر کوی بیا ترغیبات الی الانفاق ور کوی.

(لَا بَیْعٌ) ایت ۲۵٤ ذکر دبیع لپاره وکړو او شراء ئے پری قیاس کړه قرآن کریم یو شی ذکر کوی او بل پری قیاس کړی (یعنی نه به وی لین دین)

(وَلَا خُلَّةٌ) ایت ۲۵٤ نه به وی دوستی د مشرکانو او د مؤمنانو به وی لکه سورة زخرف ۶۷ د ارنګه معارج ۱۰.

(وَالْكٰفِرُوْنَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ) ایت ۲۵٤ ربط ددی مخکښی سره څه دیے هر کله مخکښی اووے انفقوا نو انفاق څه دپاره کوو جهاد د کافرو سره نو ولی کافرو سره جهاد کوو څکه (والکفرون هم الظالمون) یا کافران ظالمان دی څکه دی منکر دی د اللّٰه لا اله هو

(اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ) ایت ۲۵۵ ددی ځائی نه دریم ځل دعوی د توحید اول ځل په ۲۱ دویم ځل په ۱۶۲ کښې ذکر وه او دی ایت ته ایة الکرسی وائی یو ځل عبد اللّٰه بن مسعودؓ په قافله کښې د کوفے طرف ته روان وو او حضرت عمرؓ د مدینے طرف ته روان وو نو د راوړو قافلو شپے دپاره یو ځائی کښې، کښه واچوله نو یو ے قافلے دبلے نه قرآن کښې تپوس نه شروع کړل دوی ته پته نه وه چه دی بلی قافلی کښې عبد اللّٰه بن مسعودؓ دیے حضرت عمرؓ خپل غلام ته اووے پاسه تپوس وکړو چه قرآن کښې کوم آیت ډیر امیدوالہ دیے ای الآیة ارجا.

نوعبدالله بن مسعودؓ خپل غلام ته اووے چه جواب کښې اووایه (لاتقنطوا من رحمة الله)عمرؓ بیاغلام ته اووے چه تپوس و کړه ،ایّ الآیة اجمع کوم ایت جامع دے بن مسعودؓ خپل غلام ته اووے چه جواب کښې اووایه (انّ الله یأمر بالعدل والاحسان)عمرؓ بیاغلام ته اووے چه تپوس وکړه کوم ایت اعظم دے ایّ الآیة اعظمُ عبدالله بن مسعودؓ خپل غلام ته اووے چه جواب کښې اووایه (الله لااله الاهو)چه داجوابونه ئې وورکړل نو عمرؓ پاسیدو کوته لے وچته وکړه او اووے والله افیکم ابن مسعودؓ،ایاعبدالله بن مسعودؓ تاسو کښې دے هغوئی اووے آوشته داهغه عبدالله بن مسعودؓ وو چه طبقات الکبرئی کښې ذکر کوی (کنیف مُلأعلماً)اوعمرؓ ددباره کښې وے (مادام هذالحبر موجود افیکم فلاتسئلوانی)داونګه ابوهریرهؓ دکهجورو چوکیداری کوله نود کجهورو غل راغلونوګرفتارئے کړوهغه ورته اووے چه ئن م پریږده بیابه نه راځم دوینمه ورځ بیاراغلوبیاګرفتارشوبیاوعده ترے واخیسته درئیمه ورځ بیاراغلوګرفتارشونوهغه ابوهریرهؓ ته اووے چه ته، ایةالکرسی وایه بیاره نه شم راتلے صباباندابوهریرهؓداتذکره نبی علیه السلام ته وکړه نبی علی السلام ورته اووے داکس دروغجن دے(یعنی شیطان) اوخبره یے رښتیاده او ګڼړه دا،اعظم آیات څکه ده چه دی کښې اولس ځله نوم دالله ذکرده چرته صریح چرته مضمراولس ځله نوم،

(۱)الله(۲)لااله الاهو(۳)الحیّ(٤)القیوم(٥)لاتأخذه(ضمیرراجع الله ته) (٦)له(ضمیرراجع الله ته)(۷) یشفع عنده (ضمیرراجع الله ته)(۸)الاباذنه

(ضمیر راجع اللّٰه ته)(۱۰)یعلم (ضمیر راجع اللّٰه ته)(۱۱)من علمه(ضمیر راجع اللّٰه ته)(۱۲)الابماشاء(ضمیر راجع اللّٰه ته)(۱۳)کرسیّه (ضمیر راجع اللّٰه ته)(۱٤)ولا یؤده(ضمیر راجع اللّٰه ته)(۱۵)وهو(ضمیر راجع اللّٰه ته)(۱٦)العلیُّ (۱۷)العظیم،په اعتبار دفکر اوعظیم اوچت په اعتبار دمرتبے سره

(اَلْقَیُّوْمُ)ایت ۲۵۵ مسنداحمدیو روایت کښی راځی چه نبی ؑ به کله پریشان شول نودا به ئی ونیل (یاحی یاقیوم برحمتك استغیث)

(وَلَانَوْمٌ)ایت ۲۵۵ خوب درے قسمه دے (۱)نوم (۲)نعاس (۳)سنة

(نوم)— هغه ته وائی چه سترګی هم پټی وی اومازغه هم اوده وی،

(نعاس)......هغه ته وائی چه سترګی پرانسے وی اومازغه وده وی،

(سنة)......هغه ته وائی چه سترګی ډیټی وی اومازغه دوبټی وی،

(کُرْسِیُّهٗ)ایت ۲۵۵،ابن کثیر وائی علمه دا رنګه معانی القرآن کښی زجاج هم معنی کوی اوماوردیؒ هم کوی نو دا چه وائی چه څوك تاویل کوی هغه دمرجیه نه دے نوبیاابن کثیرؒ وغیره هم دی چه تاویل کوی،

(لَآاِكْرَاهَ فِي الدِّيْنِ)ایت ۲۵٦ دامتعلق یادجهاد اویادانفاق څه مطلب چه په زوره څوك مه مسلمانوئی یاپه زوره چابانذانفاق مه کوئی،

(اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ)ایت ۲۵۷ دلته نه دوه قسمه خلق بنائی،

(۱)......اصحاب الرشد(۲)— اصحاب الغی،اوّل ذکر داصحاب الرشد،

(مِّنَ الظُّلُمٰتِ)ایت ۲٦۷،ای من ظلمات الکفر الی نور الاسلام اویامن ظلمت البخل الی نور الانفاق اوبیاسورة حدید ۱۲ کښی بنائی،

(اَلَمْ تَرَاِلَى الَّذِيْنَ)ایت ۲۵۸ هر کله دواړه ذکرشو نومثال ددواړو پکاررو

اوضروری وونومثال ذکر کوی اصحاب الرشدمثال ابراھیم اصحب الغی
مثال نمرود،
(اَنْ اٰتٰهُ اللّٰهُ الْمُلْکَ) ایت۲۵۸ دامفعول لاجله دے یعنی دی وجے نه چه الله
بادشاهی ورکړی وه ډیر خله انسان ته دولت ملاؤشی نوبیاالله دشمن شی
لکه یونس ۸۸،
(قَالَ اِبْرٰهِیْمُ)۲۵۸ ،اعتراض راځی چه کله مناظریو دلیل نه بل دلیل ته
لاړشی نودادلیل اول کمزوروونودلته اول ولے صحیح نه وو،
جواب دادے چه کله کله دلیل بیان کړی خومخاطب پوهه نه شی نوبیادویم
دلیل ته ضرورت شی نو ابراهیم اول دلیل عقلی بیان کړونونمرودخبیث،
کم عقل ووجیل نه ئی دوه کسان راوبستونویوکس ئے آزاد کړویوئے قتل
کړوچه په ډیوهه نه شونو ابراهیم دویم دلیل اووے دلیل حسی نود کښی
راګیرشول ځکه که وئیلی ووچه نمرزهٔ راخیژوم نوابراهیم به وئیل چه ته
پیدانه وے داکارچاکول نودی وجے نه فبهت الّذی کفر کانّماالقی فی قمه
الحجر،
(اَوْکَالَّذِیْ مَرَّ) ایت ۲۵۹ دویم مثال داصحاب الرشداو کاف زائده دے
نوعبارت داسے شو(الم ترالی الّذی مر) یاکاف په معنی دمثل نوعبارت
داسے شو(الم ترمثل الّذی مر)
(لَبِثْتُ یَوْمًااَوْبَعْضَ یَوْمٍ)ایت ۲۵۹ پیغمبرسل کاله تیر کړی وو ځان ته خبر
نه وومبتدع چه دلیل نیسی نویایوه قصه یاشعرنیسی لکه دلیل کښی به دا
شعروائی

مرده به اند ما و تو   تخشی اشنید برقبر

داشعر دیوسف گدادے او دادنظام الدین منحور اتو نه دے موږ منحور نه
متو نو شعرنی غله متو او که داخبره رښتیا شی نو بیا خپله سخه بالذشر مېږی نه
چه قبر ته نی بیائی داستاسخه بیائوئے کېږو کښی نه وینی خهددے
جواب کښی ابوالحسن الطاهری په کچکول نامه ۵۲ کښی داشعروائی،
هیچ مُرده نبیندحالت بنده   نشنوداو کی اقوال زنده
(فَانْظُرْ)ایت ۲۵۹ معلومیږی داچه سفرته ځے خان سره سامان دسفرو ره،
(لَمْ يَتَسَنَّهْ)ایت ۲۵۹،ای لم یات علیه السنون فیصیر متغیرا(ابوعبیدهؒ)
یالم یتغیره السنون (زجاجؒ) لولنده معنی ده نه دے بدل کړے خوند،ددے
داخلاص وږنوخوندلی نه وبدل کار کښی چه اخلاص وی هغه نه بدلیږی
(نُنْشِزُهَا)ایت ۲۵۹ ای کیف نرفعها،
(وَاِذْقَالَ اِبْرَاهِمُ)ایت ۲۶۰ دی خالی نه دریئم مثال داصحاب الرشدچه
ابراهیم اللّٰه نه تپوس کړے دے نوالله ورته ښودلی دی دی ته علم الیقین وو
خو عین الیقین نه وو،اوحدیث کښی راغلی نبیؐ وای (نحن احق بشك من
ابراهیم)ددی حدیث یومطلب دادے(نحن احق بازالة شك من ابراهیم)
تو بیانبیؐ الله آسمانونوته اوخپرول اوعیانائے ورته وښودل دویئم مطلب
دادے (نحن احق بشك من ابراهیم) یعنی که ابراهیم شك کړے وے نوموږ
دهغه دیرلائق یو په شكَ خوددے حدیث مطلب دادے چه موږ شكَ نهٔ دے
کړے نو ابراهیمؑ بالکل نهٔ دے کړے،
(فَصِرْهُنَّ اِلَيْكَ)ایت ۲۶۰ دوه معنے دی یوه په ضمه دصادسره نومعنی

دا(ای امهلهنّ الیك ثم قطعهنّ) ذکره الکسائیؒ والماوردیؒ او دوئیم په کسره دصاد سره نو معنی قطعهن بعدان تمیلهن الیك ددی معنی داچه ټکړے ټکړے کړه په غرونولی کیږده او هریوته آواز کوه نو زه لی ژوندی کوم دارنګه لکه داژوندی کوم نو مړی هم ژوندے کوم،

(مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ) ۲٦١ دی خائی نه ترغیب الی الانفاق او فرق په مینځ دمنفقین فی سبیل الله او بخلاء کښی ذکر کوی او وروسته بیا ۲٦۵ کښی هم مثال دمنفقین فی سبیل الله بیانوی،

(قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ) ایت ۲٦۳ ،ابن سعدؒ معنی کوی په طبقات الکبریٰ ای قول الطاعة الله،(قول معروف) خائسته وینا یااطاعة د الله(ومغفرةٌ)بعدالبیان،

(كَالَّذِيْ) ایت ۲٦٤ داصفت دیاره دمصدرمحذوفه ای لاتبطلوا،ابطالاً کابطال الذی ینفق ماله،

(فَطَلٌّ) ایت ۲٦۵ دفلاسفه واختلاف دے چه ونه بیخ نه عمل کوی او که سرنه داځکه چه بعض ونه بیخ نه عمل کوی بعض بالکل جرړی لکه نیلاداری(هغه خانګړیاندزیږزیږتوروی او دهغه جرړه وی)او کجهوره چه دهغی نه سر کټ کړے نو هغه بیاوچیږی څواصل خبره داده چه دواړونه عمل کوی،فطلٌ کله چه یوباغ زچت خائی کښی وی هغه باندکه باران وشی نو کومی اوبه چه دهغه ضرورت وی هغه جذب کړی اونوری ورنه خوړے شی او کوم باغ چه ښکته خائی کښی وی نو هغه باندشبنم هم نه کیږی همدٰی وجے نه دغره بیخ کښی تهمائربه، کیږی ځکه چه شبنم په نه وریږی

(ضُعَفَآءُ) ایت ۲٦٦ کمزوری یادی اعتبارسره چه پلارسره ئی تعلق نه وی

یادی اعتبار سره چه ماشومان وی او کمزوری وی،
(فَاحْتَرَقَتْ) ایت ۲۶۶ (وسوزیده) محکیِ ونیلی وو کمثل الذی استوقد نارًا
نو نورلا ړواوسوزیدل نودلته اوړے فاصابها اعصار فیه نارفاحترقت دارنگه چا
اخلاص دپاره باغ دتوحیدنه وی لگولے نوهغه به سوزی،
(يَاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) ایت ۲۶۷ ددیے خالیے نه دیے رکوع کښی پنځه امور ذکر کوی
(۱)......ترغیب انفاق المال الطیب ته په ایت ۲۶۷،
(۲)......البخل من الشیطن په ایت ۲۶۸،
(۳)......الانفاق عقل (انفاق عقلمندی دیے) په ایت ۲۷۰،
(٤)......تسلی للمبلغ بعدالبیان په ایت ۲۷۲،
(۵)......مقام المصرف په ایت ۲۷۳،
(وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيْهِ) ایت ۲۶۷ خپله نه آخلیے،
(اَلشَّيْطٰنُ) ایت ۲۶۸ دولیم خبره بخل وسوسه شیطان آچوی،
(بِالْفَحْشَآءِ) ایت ۲۶۸، الفاحش عندالعرب یقال للبخیل (ماوردیؒ)
(وَفَضْلًا) ایت ۲۶۸ تسهیل ابن جزیؒ معنی کوی الرزق الحلال اوفضل
اطلاق په مال کیږی ځکه چه مسجدنه راوځی نووائی اللّٰهم انی اسالك من
فضلك نوفضل نه مرادمال دیے،
(اَلْحِكْمَةَ) ایت ۲۶۹ هی المعرفة بالقرآن (تسهیل ماوردیؒ) دارنگه حدیث
کښی راځی (من یرد اللّٰه به خیرًا یفقهه فی الدّین) اوحکمت نه مرادمال لگول دی
(وَمَآ اَنْفَقْتُمْ) ایت ۲۷۰ درنیم خبره انفاق دعقلمندنیه ده دانه چه کوم پیسے
پنځی نوهغه عقلمنددیے،

(أَوْنَذَرْتُمْ) ایت ۲۷۰ کله چه صله دنذرالی راشی نوپه معنی دپیشوالی راځی او کله چه صله دنذرعلی راشی نومعنی پوره والے،او دلته دواړه معنے دی اونذرتم بوراوالے وکړلی پیش کړلی من نذرپه پورا والی پیشوالی سره،

(اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقٰتِ فَنِعِمَّاهِيَ) ایت ۲۷۱ دلته والی که صدقات ښکاره کړئی نو ښه ده او حدیث کښې راځی (سبعته یظلهم الله فی ظله یوم لاظل الاظله) اودی نه په هغه پوری (ورجل تصدق بیمنه حتی لاتعلم شماله)اودارنګه وروسته والی (وان تخفوها وتؤتوها الفقراء فهو خیرلکم)جواب دادے چه صدقات په دوه قسمه دی(۱)......صدقات فرضیه(۲)......صدقات نفلیه نو صدقات فرضیه په ښکاره ورکړه او چه نافله دی نوهغه پټ ورکړه،

(وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّاٰتِكُمْ)ایت ۲۷۱ سیآت بمعنی مصائب لکه اعراف ۱۶۸ صدقه مصیبتونه لرے کوی لکه معقوله کښې راځی الصّدقة ردّالبلاءِ داله چه حدیث دے لکه یو مُلاَمسجد کښې بیان کول چه حدیث کښې راځی الصدقة ردالبلاء

(لِلْفُقَرَآءِ)ایت ۲۷۳ پنځمه خبره ځائی دانفاق وبیژنه،

(مِنَ التَّعَفُّفِ)ایت ۲۷۳،امام رازیؒ والی عدم السؤال اودی نه طالبان مراددی

(اَلَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ الرِّبٰوا)ایت ۲۷۵ ربط باب دانفاق شروع وونومسئله دسود بیے راوړه ځکه چه په مال مئین همیشه سود کوی او په سودی دفعے

(۱)......لایقومون الاکمایقوم الّذی یتخبطه الشیطٰن من المس،

(۲)......اولٰئك اصحٰب النّارهم فیهاخٰلدون،

(۳)......لایحب کُلّ کفّارٍ(٤)......اثیم(٥)......فأذنوابحرب من اللّه،

(يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ) ایت ۲۷۵ پیریان په سړی کښې او کنه ځوك والی چه

کیږي خکه قرآن سورة انعام ایت ۷۱ کښې والي خوك والي نه کیږي اوداپه
آیت مطابق دکسان دعربوده اودې الرشته لکه (فقه اکبر) ذکرکوي
اومعتزله ترے نه انکارکوي،
(اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا) ایت ۲۷۵ کله قرآن مشبه وروسته ذکر کړي اومشبه
به مخ ته کړي دخالي کښې داشان ده اصل عبارت دادے (انماالربومثل البيع)
(هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ) ایت ۲۷۵ همیشه به جهنم کښې هغه خوك وي چاچه حلال
وګنړل خکه چه دحرام ته حلال والي نو کافردے،
(وَذَرُوْا) ایت ۲۸۸ شیخ القرآنؒ اصول السنة کښې وائي چه خلق سودته
منافعه اودروغ ته ګپ والي اودهوکے فریب ته سیاست والي،
(فَأْذَنُوْا) ایت ۲۷۹ که په فتحے سره شي ذال کلمه نومعني پوهه شي اوکه
په کسره شي نومعني اعلان اوکړي،
(يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا) ایت ۲۸۲ ربط هرکله زدئي په سودي وکړه نودې آیت
طویله کښې تنویرعلى الجهادوالانفاق دے اوداچه صحیح معاملات کوه
دمعاملاتو څه طریقے دي اول تجارت وکړه نونقدي پیسے ورکړه اوکه
نقدي نه وي نوبیاقرض وکړه اوقرض به لیکي اوکه معاملات همیشه شي
نوبیاقرض اونه لیکي نوخیردے اودریئم چه مال ګانړه کړي نوچه ګانړه شي

مبحث تاریخ علماءؒ

(وَلْيُمْلِلِ الَّذِيْ) ایت ۲۸۲ ،املاء ونیلي شي بیان ته آملاء مامن به الرحمٰن
(بیان دهغه چاالله احسان کړے دے) داتفسیردے ددے مصنف پورړوندعالم

وو داسے عجیب خلق دنیالیدلی وو ددی (۱۰۰۰) تصانیف دی دارنګه دجماعت شاعة التوحیدوالسنة خادم دکانو خان حافظ ولی سیدؒ وو چه دعلم کارخانه وه دارنګه دعربو چیف جسٹس (چه فتوے ورکولے عبدالعزیزبن عبداللّٰه بن بازؒ) هغه روندووا و مستملی هغه چاته وائی چه کله استاذدرس کول نو هغه به نورو کسانو ته دآوازرسولو دپاره هغه خبره کوله لکه مکبرین څرنګه په مانځه کښی وی استاذبه وے حدثنافلان نو هغه به وے حدثنافلان داشان مستملین به یودرس کښی به زرګونو وو.

لوئی لوئی درسونه به وودیزیدبن هارونؒ په درس کښی (۷۰۰۰۰) اویازره طالبان وو او دچاپه درسونو کښی به (۲۰۰۰۰) شل زره به صرف دواتونه وو او هردوات نه به لس لس طالبان ناست وو (ټوټل حساب دوه لاکهه جوړیږی) امام ابومسلمؒ درس (۴۰۰۰۰) څلویښت زره دواتونه وو او هردواتۀ نه به لس لس ناست وو (ټوټل (۴۰۰۰۰۰) څلورلاکهه کسان جوړیږی) او فارابیؒ درس کښی ۳۱۶ مستملین وو عاصم بن علیؒ په درس کښی (۱۲۴۰۰۰) کسان وو او (۳۰۰) به مستملین وو امام ابوحنیفهؒ به خپل اجتهاد سره قرآن وحدیث نه (۸۳۰۰۰) دری اتیازره مسائل مستنبط کړی دی دارنګه عبداللّٰه بن مبارکؒ چه دامام ابوحنیفهؒ شاګردوو یوه ورځ روان وو دهارون الرشیدؒ په زمانه کښی او هارون الرشیدؒ به (رقّه) نامی ښار کښی خیمه لګولی وه نو عبداللّٰه بن مبارکؒ لیدو ته دومره خلق راوتلی وو چه آسمان دګردونو دک وو دخلقو پیزار دزیاتوالی وجے نه شلیدلی وو دهارون الرشیدو ښځے دا منظرولیدونو بادشاه ته ورغله چه پاسه ته په خلقو به زورباشاهی کوے

مادرږونو بادشاه ولیدوو.

امام بخاریؒ نیشاپورته روان وونو خلق دهغه استقبال ته درې منزله مخې ته وتلي وو (مقدمه ابن خلدون) دارنګه دخلج بغدادیؒ (استاذددارقطنیؒ) چه عالم هم وو مالدارهم وودعراق، سجستان، ایران، محدثینوته به ئی تنخواه ورکوله اومکه کښې دارالعباس جوړ کړې وو چه هغه کښې به حاجیان ایساریدل اوپه (۳۰۰۰۰) دیرش زره اشرفئی باندینې آخیستې وو.

دارنګه امام ابوالهیثمؒ خان سره به هر کال کښې درې خلور خله سپین زرتلل اوهغه به ئی صدقه کوله الله دومره زیات دولت ورکړې وو ذکره الامام الذهبیؒ فی التذکرة الحفاظ

دارنګه رئیس بن زول هرویؒ دکال آمدنی عشر (۱۰۰۰) بوزرخرواره وو دارنګه علماء بهادری وګوره امیرتیموریوخل قاصدواستول یوخانی ته اودائی ورته اووې چه کوم خاتی سترې شوې نوچه دچاآس دې ولیدو سورشه نوبه لاره ئې یوآس ولیدوهغه آس ئی راخلاص کړونا ګهانه یوسړې دخیمې نه راووتو چه داخه کوې هغه ورته اووې زه دبادشاه قاصدیم نوهغه سړې ورته په مخ څپیړه ورکړه چه شابه لاړشه بادشاه ته او وایه ته زماآس خلاصوې بادشاه ته چه خبرراغلونوهغه توره راوویسته چه زه به ئې سرقلم کړم داخولګ وو.

نوورته اووې چه سعدالدّین التفتازانی وونوبادشاه توره ښکته کړه چه داهغه سړې دې چه زماتورې نه محکښې دده قلم دنیافتح کړې ده

دارنګه شیخ عبدالغنیؒ چه کله دسلطان عادل دربارته راننوتونوهغه ونیل چه

ماویے لکه زمادرباربانډ آزمری راغلو دنیاداسے علماء لیدلی وو،
دارنګه شیخ الاسلام علامه ابن تیمیهؒ چه کله وفات شونو دمشق کښې سخې
نرراوتی ووچه کله ئې څخول نوغائبانه آوازشوچه چادنبیؐ په سنتوغیرت
کړے دے نن هغه څخیږی اودوفات سره شل زره(۲۰۰۰۰) کسان مسلمانان
شوی وودارنګه نن دورکښې یومجدد شیخ لقرآن مولانامحمدطاهرنورالله
مرقده هم ووچه جنازه که دنیاراجمع ده،
(فَرَجُلٌ وَامْرَأَتٰنِ) ایت ۲۸۲ دوه سخې ښځه مقررے شوے چه دوئی ناقصات
العقل دی یوځل نبی ښځوته تقریرکول چه ماویږے سخې جهنم کښې
ولیدے ددی وجے نه (یکفرن العشیر)چه دخاوندناشکری کوی دخاوند
ناشکرئی نه دوئی ناقصات العقل دی اوناقصات العقل ښځه دی چه دین
کښې کمزوری ده دین کښې نیمه میاشت مونځ کوی اونیمه نه،

امام شافعیؒ هم وائی،

شکوت الی وکیع سوء حفظی فأوصانی الی ترك المعاصی
فان العلم نورمن الله ونورالله لایعطی للعاص،

دعقل کمزوری وجے نه هم سخې ته نبوت نده ملاؤشوے اونن صباځوسخې
محکښې راځی ښځه چه دوئی څومجبوری دوجے نه دین پریخودل
اوسرونحوپه زوره دین پرے خودہ،
(وَلَاتَسْئَمُوٓا) ایت ۲۸۲ (مه ستړی کیږئی)تسئمومعنی ستړے کول دی
لکه یوشاعروائی،

سئمت تکالیف الحیوة من یعش ثمانین حولا لاابالك یسأم

(اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰهُمَا) ایت ۲۸۲ ضلالت په معنی دهیریدو،

(وَاِنْ تَفْعَلُوْا فَاِنَّهٗ) ایت ۲۸۲ دمعاملے خبره شروع وه نو دی کښی چه بل ته تکلیف ورکوے نو څلور خبرے کوی،

(۱)......وان تفعلوا فانّه فسوق بکم (چه کارستادے اوتکلیف بل ته ورکوے)

(۲)......واتقوا الله (الله نه ویریږه بیابه خلق ګواهی نه کوی)

(۳)......ویعلمکم الله (الله پوهه درکړه لوغلط ئی مه استعمالوه)

(٤)......والله بکل شئي علیم،

(وَاِنْ کُنْتُمْ عَلٰی سَفَرٍ) ایت ۲۸۳ داقیدقید اتفاقی دے کچرے په حضر کښی نه وی لوبیاهم جائزدے،

(اٰثِمٌ قَلْبُهٗ) ایت ۲۸۳ سورة ختموی نواوّل سره یئے تړی اوّل کښی وئیلی وو (ختم الله علی قلوبهم)

(لِلّٰهِ مَافِی السَّمٰوٰتِ) ایت ۲۸٤ دی ځائی نه مضامین اربعه (اثبات التوحید ،والرسالت ،وبیان الجهاد ،والانفاق) بیامعاد کوی ځکه دقرآن داقانون دی چه اول کچرے تفصیل وکړلی نووروسته بیااجمال کوی که اجمال اوّل ذکرکړی بیاوروسته تفصیل کوی دلته (لله مافی السمٰوٰت) سره اثبات التوحیداوداخلورم ځل دعوی دتوحیدشوه (۲۸٤،۲٥٤،۱٦٢،۲۱)

(فَیَغْفِرُ لِمَنْ یَّشَآءُ) ایت ۲۸٤ دادریئمے حصے سره تړی هلته یئے وائیلی وو (من ذاالّذی یشفع عنده الّاباذنه) الله نه څوك خلاصول نشی، کولے نوالله بیاخه کوی لواووے (فیغفرلمن یشآء ویعذب من یشآء)

(اٰمَنَ الرَّسُوْلُ) ایت ۲۸٥ دلته اثبات الرسالت،

(لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفۡسًا) ایت ۲۸۵ دلته جهاداو انفاق دواړه ذکر کوی یعنی که جهادالله فرض کوی نوهغه چاباندچه طاقت نی ور کړے دے او که انفاق فرض کوی نوهغه چاباندے چه انفاق لری الله څومره انصاف کوی،

بوشاعروائی

مجبور کے دل جوئی کا سامان بھی دیکھو ایک پھول بھی رکھا ہے ستمگر نے قفس میں

(نَسِيۡنَاۤ اَوۡ اَخۡطَاۡنَا) ایت ۲۸۵ ،اشکال ،نسیان او خطاخویو مطلب دے نوبیا ځله ته دوه ذکر کوی جواب ،دادے چه نسیان په معنی دترك دے لکه سورة طٰه ایت ۱۲۶

(اَنۡتَ مَوۡلٰٮنَا) ایت ۲۸۵ څلورمضامین بیامعاد کوی (انت مولنا)سره اثبات التوحید کوی او اثبات رسالة په قیاس دے (فانصرنا علی القوم الکٰفرین)دی سره جهاداو انفاق دواړه ذکرشو آخر کښی ،

مختصر خلاصه سورة څلورحصے رو،

اوله حصه کښی اثبات التوحیداوهغه درے بابونه اول باب کښی ذکرد فرق ثلاثه دویم کښی اول دعوی توحید دلائل خمسه اثبات الرسالة زجر ،بشارة، دفع الشبهة، ذکر الأنعم الأربعة ،دریم باب کښی خطابات سته لبنی اسرائیل، دویمه حصه، کښی اثبات الرسالة شبهات تسعه نی ذکر کول،

دریمه حصه کښی تهذیب الاخلاق تدبیرالمنزل سیاست مدنی دیاره قوانین ذکر کول ،څلرمه حصه کښی انفاق فی سبیل الله اصحاب الرشداصحاب الغی ترغیب الی الانفاق زجرللبخلاء ذکر الامور الخمسه قباحة الربو اتصحیح المعاملات آخر کښی خلاصه دمضامینو نی بیان کړه،

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم

سورة آلعمران

دامدنی سورة دہ پہ نزول کښی ۸۹ پس د سورة الانفال نه نازل شوے دے

روابط السورہ آلعمران

۱ــــ سورة بقره کښی مضامین اربعه ذکر وو(اثبات التوحید وغیره) نو دی سورة کښی دهغے نور تفصیل کوی ددے وجے نه نے وریسے راؤړو،

۲ــــ مخکښی سورة کښی وئیلی وو (فانصرنا علی القوم الکٰفرین) نو کافر خولئ دی دی سورة کښی هغه مسئله بیانوی چه منکر تر یے کافر دے هغه لااله الاهو

۳ــــ مخکښی اعتراضات علی الرسالة وو نو دی سورة کښی نور اعتراضات او خباثت داهل کتابو ذکر کوی،

٤ــــ مخکښی دعوی دتوحید لی خلور خله ذکر کړه نو دی سورة کښی اوه خله دعوی دتوحید ذکر کوی ترقی ماسبقه باندی،

٥ــــ مخکښی عجز داله دیهودو ذکر کړو (چه بقره وه) نو دی سورة کښی عجز داله دنصاراؤ ذکر کوی،

٦ــــ سوره فاتحه کښی درے ډلے اجمالاً ذکر وے نو بقره کښی دمغضوب علیهم تفصیل او آلعمران کښی دضالینو بیان زیات کوی،

۷ــــ مخکښی مباهله ود دیهودو سره په ایت ۹٤ کښی نو دی سورة کښی مباهله دنصاراؤ سره په ایت ٦١ کښی،

۸ــــ مخکښی ایت ۷٦ کښی اووے (واذالقوا الّذین امنوا قالوا امنا) نو دی سورة ایت ۷۳ کښی راتی (ولاتؤمنوا الّالمن تبع دینکم) تفصیل دهغه کوی،

۹ ـــ محکمبی (وقالو اتخذالله) ایت ۱۱٦ له پنځه جوابونه کړی وونودی ـــ کښی پنځه اقوال دبزرگانو ذکر کوی،

۱۰ ـــ محکمبی اهانة الدنیاذکر کړه نودی سورة کښی وجوه داهانة الدنیاذکر کوی په ایت ۱٤ کښی (زین للناس) سره،

۱۱ ـــ محکمبی قوانین دملك او کور داصلاح دپاره ذکر کړه نودی سورة کښی دجماعت داصلاح دپاره ذکر کوی،

۱۲ ـــ محکمبی ایت ۱٥۱ کښی دنبی مقصدبعثت تعلیم الکتاب وسودل نودی سورة ایت ۱٦٤ کښی هم داذکر کوی،

۱۳ ـــ محکمبی سورة شروع په الٓمٓ وو داسورة هم شروع په الٓمٓ دے،

۱٤ ـــ محکمبی سورة آخر کښی اووے (فانصرناعلی) نو امدادبه هله کوی چه دا مسئله زړه سره اومنے الله لااله الاّهو،

۱٥ ـــ محکمبی آخر کښی اووے (فانصرناعلی القوم الکٰفرین) نو ځه دپاره کافر خلاف زمونږ مددو کړے داعلاء دکلمة الله (الله لااله الاهو) دپاره،

۱٦ ـــ محکمبی سورة هم اختتام په دعادے ددے سورة هم اختتام په دعا کوی

امتیازات السورة آلعمران

(۱) ـــ داسورة ممتازدے په ردّ داصولو دنصرانیت باندی،

(۲) ـــ دارنگه داسورة ممتازدے په پنځو اقوالو دبزرگانو باندی،

(۳) ـــ دارنگه داسورة ممتازدے په ۱۸ ایت باندی،

(٤) ـــ دارنگه داسورة ممتازدے په ذکر دشأن صحابهؓ باندی،

(۵) دا رنګه دا سورة ممتاز دی په رد د شبهې د انصارا ؤ چه هغه داوه چه عیسی ابن الله دے،

(٦) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په مباهله د نصاراؤ سره،

(٧) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په اهانة الدنیا بالوجوه السبعة په ایت ۱٤ کښې،

(٨) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په بیان د هغه وعدے چه علماء نه یئے آخیستی وه په ایت ۱۸۷،

(٩) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په بیان د عیسیٰ کښې چه دولی ورله مکر جوړ کړے وو

(۱۰) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په بیان د هغه وعدے چه انبیاؤ نه آخستی وه په ایت ۸۱،

(۱۱) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په بیان د شرائطو د توبے دامی باندی،

(۱۲) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په بیان د آلعمران باندی،

(۱۳) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په اصولو د تنظیم باندی،

(۱٤) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په واقعے د جنګ بدر باندی،

(۱۵) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په درے دبریش نکتو د عبدیت د عیسیٰ باندی او مریم باندی،

(۱٦) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په بیان د لسو صفاتو د منافقینو په ایت ۱۱۸، ۱۱۹ کښې

(۱۷) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په بیان د کارونو د امیر باندی په ایت ۱۵۹ کښې

(۱۸) دا رنګه دا سورة ممتاز دے په ایت ٦٤ آیت باندی چه اهل کتابو ته دعوت ورکوی،

دعوی السورة آلعمران

بیان د مضامین اربعه و بالتفصیل (اثباة التوحید اثباة الرسالة ،جهاد، انفاق)

تقسیم السورة آلعمران

سورة درے حصے دے اوله حصه تر ٦٣ ایت پورے په دی کښی اثباة التوحید دویمه حصه تر ١٠١ پورے په دی کښی اثباة الرسالة او دریمه تر آخره پدی کښی بیان د جهاد او انفاق فی سبیل الله،

اوله حصه په اعتبار د مضمون درے بابه ده اول باب تر ١٧ ایت پورے پدیکښی شپږ خبرے (١) مسئله التوحید او په هغه ادله ایت ٢

(٢)..... التخویف په ایت ٤

(٣)..... دفع دشبهے په ایت ٧،

(٤)..... تعلیم الدعاء للمؤمنین عند ورود الشبهات المشرکین په ایت ٨،

(٥)..... مال او دولت د دنیاء مدافعت نه شی کولے د عذاب په ایت ١٠

(٦)..... التذهید من الدنیا و الترغیب الی الآخرة په ایت ١٤ کښی،

دویم باب ترایت ٢٥ پورے او دریم باب ترایت ٦٣ پورے هریو باب کښی شپږ خبرے په هغه کښی اول مسئله د توحید بیانوی،

رد اصول د نصرانیت،

یو کالے د زه انگریزان مسلمانان شوی و و نو د لته (پنج پیر) ته راغلی وو، دورۀ تفسیر ته او هغوئی نه یو ماسره بیاسر کی کښی طالب وو او بیا د لته نه دارالعلوم دیوبند ته لار و او فارغ شوے وو بیا دوباره دلته راغلے وو او وروسته بیامدینے یونیورستی کښی استاذهم وو ماته ئی خطونه رالیږل اوس پته نه لګی

چه ژوندیے به وی یا مړ او دویم هغه بیافارغ شوے دے اوس هم پاکستان کښې دے بی بی سی نمانده دے دیوے نوم جان محمدایښی و و دبل نوم عبدالهادی دو اړه پښتږ زده کړی وه هغوئی کله چه سورة البقرة ختمه شوه نوشیخ القرآنؒ سره ماسخوتن ناست وو چه جی تاخوشرک ډیرخانسته ردو کړو خولیکن مونږ چه کوم مقصودرد دنصرانیت دے هغه داونه کړه شیخ القرآنؒ ورته اووے چه دلته دهغه ضرورت نشته آخر داچه شیخ القرآنؒ ورته اووے چه صبا به رد دنصرانیت و کړم نوصباباندی رد داصولو دنصرانیت بئے ذکر او بیالی نه دے کړے دااصول نږ دی چه په دی دنصاراؤدین روان دے

(۱)……چه زمونږ دین کامل دے نو بل دین ته زمونږ ضرورت نشته نوهغه جواب ورکوی په ایت ۱۹ کښې،

(۲)……چه تثلیث عقلاًنقلاً ثابت دے هغوئی وئیل چه اللّه عیسیٰؑ ته ابن وئیل دی، او مریم دهغه بی بی ده دهغه جواب په ایت ۵۱ چه عیسیٰ خپله عبدیت اقرار کوی دارنګه عیسیٰ اللّه ته پلارنه وائی رب وائی،

(۳)……چه کتب الٰهیه زمونږ توثیق کوی مونږ وایو تهیك ده خوکتب الٰهیه کښې کومه مسئله ذکر کوی هغه تاسو نه منئ داجواب په ایت ٦٤ ایت کښې،

(٤)……چه مونږ محمدﷺ ته پیغمبروایو خوداپیغمبرللعرب دے لوددی جواب په ایت ۸۱ کښې،

(٥)……چه مونږ مؤحدین یو دهغه جواب چه ستاسو مؤحدین نه یئی خکه چه تاسو تثلیث قائل ئی،

(٦)……دوئی وائی عیسیٰ ټولے دنیاته پیغمبرراغلے دے نو ددی جواب په ایت ٤٩

کبنی چه هغه پیغمبر دپاره دنبی اسرائیلو دے نه مونږ دپاره،

دنصرانیت په رد کبنی ډیر کتابونه لیکلی شوی دی دروح المعانی نواسی

یو کتاب په رد کبنی لیکلے دے،

دارنگه علامه ابن تیمیهؒ الجواب الصحیح لمن بدلّ دین المسیح بهتر کتاب

لیکلے دے

دارنگه مولانا رحمت الله کیرانویؒ اظهار الحق للخلق لیکلے دے، کله چه

فرنگی دے ملك کبنی تجارت بهانه باندی راغلو نو ملك باندے قبضه و کړه

نو اوّل شاه عبدالعزیزؒ فتوی ورکړه چه دار الحرب دے،

اوس هم انگریز کوشش کوی چه پدے ملك قابض شی الله تعالی دے ترینه

مونږ په امان کړی آمین،

(په دے څائی تاریخ دمولانا رحمت الله کیرانویؒ او پادری فنډر وګوره)

حل مشکلات السورة آلعمران

(لَآاِلٰهَ اِلَّاهُوَ) ایت ۲ دعوی توحید،

۔ ۱ (الحَیّ القیّوم) دلیل عقلی ۔ ۲ (نزّل علیك) دلیل وحی،

۔ ۳ (مصدقاً) دلیل نقلی

(لَآاِلٰهَ اِلّاهو العزیز) ثمر ددلائلو ذکر کوی ،

(اِنّ اللهَ) ایت ۵ ربط مخکښی اووے والله عزیز ذو انتقام نو انتقام به څنګه

آخلی نو هغه تاته پته شته جواب (اِنّ الله لایخفی)

(هُوَ الَّذِیْ) ایت ۶ ربط ماسبقه سره هر کله چې مخکښی اووے چه عالم لکل

شئ هو الله نو دابن دوه معنے وے او يوه معنى دپلے سره مشابهه وی
او مخاطب اشتباه کښې آچوی نو مطلب داچه الله ابن ونیلی دی نو ابن زولی
ته هم وائی او بن محبوب ته هم وای لکه سورة مائده ايت ۱۸ ،
دارنگه جینکو به ویل،
نحن بنات الطارق نمشی على النمارق،دلته معنى دبنات محبوب ده،
او بخاری باب ایکدی دوی بَابٌ فِي يَا بُنَيّ نو هغه کښې روایت دحضرت انسؓ
ذکر کوی چه نبی ورته(بُنَيّ)بچے ئے ورته وئیل ،
(وَاَنْزَلَ التَّوْرٰاةَ)ایت ۳ تورات وائی ضياء ته لکه وائی (انتم منه تورون)
او انجیل خلاصے ته نو داهم خلاصه او جامع شوے کلام دے،
(وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ)ایت ٤ فرقان قرآن ته ځکه وائی چه دا حق او باطل کښې
فرق راولی یا۔ ۲ فرق مابین دخالق او مخلوق راولی یا۔ ۳ جدا جدا نازل
شوے دے،
(مُحْكَمٰتٌ)ايت ۷ محکمت په دی اعتبار چه بله معنى احتمال نشی کیدلے
(اُمُّ الْكِتٰبِ)ایت ۷ ،اصل دکتاب ورته ځکه وائی (لانه يرجع اليه عنداشتباهه)
(ابن کثیرؒ)
دی وجے نه دعلماؤ کتابونو کښې هم داقاعده ده چه یو کتاب کښې یوه
خبره غلطه وی نو بل کتاب وګوره،
(زَيْغٌ)ايت ۷ کجرے دزاغ يزيغ نه شی نو په معنى دکګوالی ده لکه ابوبکرؓ
وائیل(ان زغت فقوامونی)او کجرے زاغ يزوغ نه شی نو په معنى جويدلو سره دے
(وَالرّٰسِخُوْنَ)ایت ۷ داياځان ته کلام دے یا عطف ماقبل باندے دے،

(لَاتُزِغْ)ایت ۸ دلته نه خلوومه خبره (تعلیم الدعاء للؤمنین عندورود الشبهات المشرکین)چه شبهات راشله نو کنځل مکره بلکه وایه (ربنالاتزغ قلوبنا) اودادعاړباته وایه (ان القلوب بین اصبعی الرحمٰن یقلبها کیف یشآء)دارنګه نبیؐ وائی (یامقلب القلوب ثبت قلبی علی دینك یامصرف القلوب صرف قلبی علی طاعتك)دارنګه نبیؐ وائیل (اللّهم اعنّی علی ذکرك وشکرك وحسن عبادتك (اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ)ایت ۸ (مباحثه شیخ لقرآنؒ مبتدعون سره په لفظ دوهابی باندی)

(اِنَّ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا)ایت ۱۰ پنځمه خبره مال او دولت مدافعت نشی کولے۔

(یَرَوْنَهُمْ مِثْلَیْهِمْ)ایت ۱۳ ت ۱ ـــ یرون کښې ضمیرراجع مؤمنانوته اوهُمْ ضمیر کافروته راجع ت ۲ ـــ یا یرون کښې ضمیرراجع کافروته اوهم ضمیر راجع مؤمنانوته، نودی نه دامعلومیږی چه یوبل یئے دوچندلیدل اوسورة انفال ۴۴ کښې وائی چه لږلږ ښکاره شول۔

جواب اصل کښې حالات جداجدادی کله مراد ابتداء دفعل وی کله انتهاء دفعل مرادوئے لکه حدیث کښې راځی (امنی جبرائیل حین زالت الشمس) اوبل کښې راځی (امنی جبرائیل حین صارت ظلُّ کل شئی مثلیه)نواول کښې ابتداء دفعل اودویم کښې آخر دفعل مرادوی،

دارنګه دلته هم وجه نه لږلږښکاره کیدل چه یوبل طرف نه زورورے حملے وکړی چه دشمن م لږدے چه زرختم شی،اوددے ذکرسورة انفال ۴۴ کښې دے او کله چه آخر دجنګ شونو یوبل ته دوچندلیدلے شودی دپاره چه دواړو طرف نه زور وکړی اوزورورشی دانګلش یوه مقوله دد،

the first impression is the last impression

چه اوّل رُعب ... آخر رُعب وو ... دی فسٹ ایمپریشن . is

دی لاسٹ ایمپریشن

(زُيِّنَ لِلنَّاسِ) ایت ٤ ، دی ځائی نه شیرمه خبره تلشعید من الدنیا والترغیب الی الآخرة چه کله کلو ته لار شے نو شیطان به درته وسوسه آچوی چه مسئله دتوحید بیان نه کړے ځکه چه بیا خلق لوړونه کوی نو وادهٔ و کړه نو وائی

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ،

(۱)...... مِنَ النِّسَاءِ

(۲)...... دریم والبنین، کله چه واده و کړه نو وائی

(زین للناس حب) نو ځوئ به م مړکړی نو ځوئ به م خځولو نه وی

یا ځوئ به م مړکړی میرات به شم نو وائی چه یوبچی خوپیداشی او چه زوئی

پئے پیداشی بیا وائی اوس دخوراك ضرورت دے نو الله وائی

(۳)...... والقناطیر المقنطرة کم عقله سخه چه کله خامن ئے پیداشی او واره وی نو بیا خاوندپه پلار کوریروی او کله چه خامن ئے غټ شی بیا خاوندپه بچویروی او کله چه بچی ورنه جداشی نو بیاوائی خدائیے دزمادابوډاژوندے ساتی،

(٤)...... من الذهب، دارنګه چه سځه ئے وی نو هغه ورنه دسوئے هارغواړی نو اوس ورته هغه پیدا کوی،

(٥)...... والفضه، بیا وروسته سځه وائی چه اوس فیشن بدل شوے دے دسپینو هاراوس لګی دنیاپه بل طرف واوړیده نو بیاهغه غم کښی شی،

(٦)...... والخیل المسومة، بیا چه داو کړی نو دابه وائی بس مسئله دتوحیدبیانوم

خو کړی ره یو کاڼی چرته راپیدا کوچه ورسره جلسوته خم داچه وشی

بیاوائی،

(۷)......والانعام ،دے وائی جلسے ته راغلم مسئله دتوحیدم بیان کړه خو کوم کښی

سحرچانے سرے وے تو یوغوامیخه پکارده،

(۸)......والحرث، چه غوا واخلی نو واښه لګی، تو بیاپهوته حاجت وی نو اووه اشیاء

اووه ورځے لاړے نو (ذالك متاع الحیوٰة الدنیا)

(وَالْمُسْتَغْفِرِيْنَ بِالْاَسْحَارِ)ایت۱۷ دی خائی باندا اول باب ختم شو،

(شَهِدَاللّٰهُ)ایت۱۸ ددی خائی نه دویم باب دے ترایت ۲۵ پورے په دیکښی

شپږ خبرے،

(۱)......اول دعوی دتوحیدپه هغے ادله بیاثمره دادله ؤ (لااله الاهو)

(۲)......بیاشبهه دنصاراؤ دفعه کوی چه هغونی وے زموږدین کامل دے جواب شو

(انّ الدین عندالله الأسلام)ایت ۱۹،

(۳)......بیاصداقه الرسولؐ (فأن حآجوك فقل اسلمت)ایت ۲۰،

(٤)......بیاخبائث دیهودو (ویقتلون النبین)ایت ۲۱،

(۵)......بیادویم پلتنی دیهودواعراض عن الکتاب ایت ۲۳،

(٦)......بیااثبات القیامة ایت ۲۵ کښی،

(شَهِدَاللّٰهُ)ایت۱۸ شهد په معنی دحکمٔ اعلانٔ وصیتٔ راځی دلته په معنی

دبیان حکم اعلان باندی دے او (شهدالله) دلیل وحی او (والملٰئکة) دلیل نقلی

(قآئمآبالقسط) دادلیل عقلی چه عقل هم په دی ولاړدے،شاه ولی الله حجة

الله البالغه کښی په دی خبره زورلګوی چه داسلام احکام دعقل برابر دی،

دارنګ علامه ابن تیمیه کتاب العقل والنقل اته ۸ جلده لیکلے دے

علامه ابن قیم ددی باره کښی وائی

فاقرأ کتاب العقل والنقل الذی مافی الوجود له نظیر ثانی

(لااله الاهو العزیز) ایت ۱۸ نمبره دادلیل دے

(ان الدین عندالله) ایت ۱۹ کامل دین اسلام دے که ته والے نه دابه کار دے

نو بیا ولرهم په جمع کوه جنازے ته آذان کوه ملاعلی قاری شرح فقه اکبر

۱۱ کښی لیکی (فلانحتاج فی امرالدین الی امر خارج عن الکتاب والسنة)

امام مالک کتاب الاعتصام کښی ذکر کوی (من ابتدع فی الاسلام بدعة یراه

حسنة فقدزعم ان محمدا خان الرسالة فمالم یکن یومئذدینافلایکون الیوم دینا)

حافظ ابن کثیر تفسیر سورة احقاف کښی اهل السنة والجماعة تعریف کوی

(واما اهل السنة والجماعة فیقولون کل قول وفعل لم یثبت عن الصحابة

فهو بدعة لانه لو کان خیرا لسبقونا الیه) دخان نه طریقے جوړے کړی دی.

(بغیابینهم) ایت ۱۹ حرکته دلته ذکر کوی دارنګه سورة البقرة ایت ۹۰

ضداو عناددرجے ته داکوی دارنګه سورة البقرة ایت ۲۱۳ دارنګه سورة

العمران ایت ۱۰۵ سورة الیونس ایت ۹۳ جه دوی به خلاف کوی دارنګه

سورة النحل ایت ۶۴، ۱۲۴، او اختلاف به ضروری مسئله جه بیانوے

او هر حق پرست خلاف تدبیرونه شوی دی لکه سورة انفال ایت ۳۰ سورة

آلعمران ایت ۵۴ سورة الابراهیم ۴۶ سورة النمل ایت ۵۰ سورة الانعام

۱۲۳، او بیا تباه هم هغوئی شوی دی او مکر په کښ قسمه دے دهغوئی خلاف

پروپګینډه استهزاء لکه سورة ص ایت ۵ سورة الهود ایت ۵۴ سورة اعراف

ایت ۷۰.

(ومن اتبعن) ایت ۲۰ (دلیل که چه زما تابعداری دی) دارنگ سورة الیوسف ایت ۱۰۸

(فانما علیك البلغ) ایت ۲۰ (صرف بیان دے) دارنگه سورة مائده ایت ۶۷ چه مسئله دبیان نه کړه نو دسره ملانه لیے.

(یامرون بالقسط) ایت ۲۱ (انبیاء صرف دا گناه وه چه حق مسئله یې بیانوله خلکه اکبر وائی.

رقیبوں نے رپٹ لکھوائی ہے جا جا کے تھانے میں

کہ اکبر نام لیتا ہے خدا کا اس زمانے میں

دارنگه سورة البقرة ایت ۶۱، ۸۷، اعراف ایت ۱۲۵ مؤمن ایت ۲۸ حج ایت ۴۰ بروج ایت ۸ مائده ایت ۵۹.

(وهم معرضون) ایت ۲۳ دا جمله حالیه ده یعنی همیشه دوئی اعراض کوی

(قل اللّٰهم) ایت ۲۶ دلته نه دریم باب اولے حصے او په دی کښی هم څیرے

(۱)...... اوّل دعوی دتوحید په ایت ۲۶.

(۲)...... دویم تهدید للمؤمنین بموالات الکفرین ایت ۲۸.

(۳)...... تخویف ایت ۳۰.

(۴)...... التحضیض باتباع النبیؐ ایت ۳۱.

(۵)...... دفع دشبهے دنصاراؤ.

(۶)...... ذکر د پنځه بزرگانو او دهغوئی اقوالو ۱ عیسیٰؑ، ۲ مریم، ۳ زکریاؑ ۴ مور دمریم، ۵ فرشتے.

(اللّٰهم) ایت ۲۶ په دی لفظ کښی نحاتو اختلاف ده سیبویه وائی دا اصل کښی

یااللّٰه وویاء حرف نداء حذف شوه او آخر کښې میم عوض دهغې راؤړو فراء
والي چه داسې نه ده شوی چه اول کښې حرف نداء حذف شوی وی او آخر
کښې میم ترې عوض دې ورنه (یوسف اعرض) دلته ولې نه دې عوض
راغلې بهتر قول دفرّاء دې اصل کښې کله کله لفظ سره تعبیر دحالت نه
کوی په میم باندې ضمّ الشفتین راځی نو معنٰی دا چه جُمَعت شه الله سره امام
رازیؒ په دې به تفصیل کړی دی،
(تُؤتِی الْمُلْکَ) ایت ۲۶ دنحو قاعده ده چه معرفه کله رامعادشی (ثانی عین
اول گرځی) یعنی هغه معنی دماقبل ورکوی نو دلته بیادامطلب شو چه ورکوی
الله خپله بادشاهي څکه معرفه رامعادشوی ده الملك نو دابه عین اولی وی
جواب دادې چه داقاعده کلیه نه دې اکثریه ده او مرادبادشاهي ددنیادې
(بِیَدِكَ الْخَیْرُ) ایت ۲۶ خیر ذکر ده شرپه قیاس ده (ستاپه لاس کښې نفع
او نقصان
کسی کو تخت سلطانی کسی کو در در گدائی

میری مولی تیرے مرضی جدھر چاہے ادھر کردے
(تُولِجُ اللَّیْلَ) ایت ۲۷ دادلیل عقلي یو مطلب داده چه شپه په ورځ کښې
ننباسې یعنی ورځ اوږده کړی او شپه لنډه کړی او دریم مطلب دا چه شپه
بوزې او ورځ راولې،
(وَتُخْرِجُ الْحَیَّ مِنَ الْمَیِّتِ) ایت ۲۷، ای المؤحدمن المشرك لکه ابراهیمؑ ته
وګوره چه پلار ئې مشرك وو او دا کلك مؤحدو خلق والي چه چرګه دا ګئي
نه راو باسي مونږ وایو ته‌یهګ ده خود دلته مراد داشی نو یه بهٔ وی او حیاة نه

مراد اصل حیاۃ د زړه دے لکه سورة الانعام ایت ۱۲۲ شرح العقیده الطحاویه صفحه ۳۰۶ کښې لیکی (القلبُ لهٗ موتٌ وحیاةٌ ومرضٌ وشفاءٌ وذالك اعظم مماللبدن قال الله تعالٰی اومن كان میتاًفأحیینٰه وجعلناله نوراً یمشی به فی الناس)

(ان كان میّتاًبالكفر فأحییناه بالایمان فالقلب الصحیح لایؤثرعلیه الباطل والقبائح تفرّعنهٗ دا رنگه مشرك ته تعبیر په مړی کوی لکه سورة فاطر ایت ۲۲ ،امام رازیؒ په دے خائے وائی (الأموات الذین تُتلىٰ علیهم الآیات فلاینتفعوابها) اوزادالمسیر کښې هم مؤحدمشرك معنٰی کوی،

(لَایَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُوْنَ) ایت ۲۸ ربط هر کله مسئله مبرهنه شوه نو اوس تهدیدور کوی مؤمنانوته په دوستئ د کافرانو،

(فلیس من الله) ایت ۲۸ ،امام رازیؒ کلے رای نامی ته یوځل اعرابی راغلونو بازار کښې وګرځیدو ،نویوځائ کښې غباره واغیسته او کلی ته روان شوو نیر حیران وو ځکه چه دومره غنه دی اوسپکه اوبسته ده نوترخ کښې نیولی وه لږغونډه زوریئے ورکړو ،نوهغیئے نه هواووته اوس حیران ده چه دومره غټه بلاغائبه شوه نوآخرادیخواګوری لاندے هغه پرده اوموندہ اوهغه ئی راواغیسته اودائے اووے،

(أیُّهاالمسلمون ببلدة رأی هل وجدتم بمثل هذاالشئ)

(محضرآ) ایت ۳۰ (سکاره) هرچاعمل به سکاره وی لکه سورة اسراء ایت ۱۳ هرچاته عمل به سکاره وی حدیث کښې راځی چه قیامت کښې به بوسړے اووینی چه لاندی شوئ ده به یئے نامه سره لګی اووائی به چه ماترے لاپټ

خبری د خدے بلاده نو دی ته به او ونیلے شی چه دا ستا عمل دے لکه،

فتح الرحمن دار ئکهسورة الکهف ایت ۴۹ سورة القیامة ایت ۱۳.

(ویحذرکم الله نفسه) ایت ۳۰ دا جمله دوه ۲ ځلے نی اووانیله اول ځل په

ایت ۲۸ دا پاره د دفع د مو الات د کافرونه او دویم ځل په ایت ۳۱ د پاره د

تیزوالے په کار خیر او منع د بد کار نه (فتح الرحمن)

(فاتبعونی) ایت ۳۱ دپیغمبر اتباع الله جل جلاله د خپل محبت د پاره لازم کړ

خوله خکه شیخ القرآن بیل السائرین کښی والی.

۱) وینگفت این متعالی که ... باشد دان باطف مقال.

(نبی ته او وایه الله چه امت ته زما د اچیره او وسوره)

۲) ان تحبوا الاله فاتبعوانی ... نیست کار از متابعت پیغمبر ماهر

۳) ... مرزد آخر زمیب نبیم.

(ان الله اصطفی) ایت ۳۳ دا بیخبره دفع د شبهے او دا دریم جواب دے

تفصیلا دفعه شبهے نه چه عیسی ابن الله دے اول جواب وشوچه دا ستا

بهتان نه دے دویم جواب وشو چه دا دی من الفاذ دے او دا دریم جواب دے

چه نسبت یئے وګوره خپله دے تو بزرگانو اقوال ذکر کوی.

قول د مور د مریم (۲) قول مریم (۳) قول ذکریا (۴) قول عیسیٰ

(محررا) ایت ۳۵ (اصیل) اصیل خکه وائی چه غلاد به خه و کړی،

یو ساعت د خکدن د آزادئی ... دنیا عمر د غلامئی نه دے بهتر

نه کیږیه د غلام په غلامئی کښی ... نه ساعت آزادئی په خکند کښی

(ولیس الذکر کالانثی) ایت ۳۶ دلته کلام کښی قلب دے که قول د الله شی

نو بیا معنی داچه بیرته پښتانه دغه معنی نه دی.

(محررًا) ایت ۳۶ دا عبرانی ژبانه کښې عابده ته وائیلے شی او که عربی ژبانه شی نو بیا د آزاد پروړه په معنی د مقصد آخر حکمه چه ددی مورهم ده بیت المقدس ته وقف کولو قصد کړے وو.

(اعیذها بك) ایت ۳۶ حدیث کښې راغلی دی مولود دے نه لاکن مگر ابن مس الاعیسی ومریم نو خلق د حدیث مطلب باندې کړی ده او وائی چه شیطان په هرچا چونډی لګولی مگر په عیسی او مریم باندې یې نه دی لګولی نه وجه د پیدائش کښې بلکه حدیث مطلب دا دے چه یو مولود هم چه عمه ورته دے شیطان وسوسه نه وی اچولې مگر صرف عیسی او مریم ورته کښې نه دی اچولی

(انی لك) ایت ۳۷ یعنی دا دلته میوه ده او میوے ته رزق وائی نکته سورة البقرة ایت ۲۶.

(یرزق) ایت ۳۷ ابن کثیر وائی چه میوے راتلے بے موسمه او دا قول د مریم دے محکښې ایت ۳۵ کښې (انك انت السمیع العلیم) د مورد ی مور د مریم قول ذکر وو (انك سمیع) ایت ۳۸ د قول دزکریا دے.

(یصلی) ایت ۳۹ ای یدعوا ثلثة ایام ایت ۴۱ د دنه ورځے ذکر کوی او سورة مریم ایت ۲۰ کښې درے شپے ذکر کوی جواب مطلب دا چه درے ورځے او درے شپے به نه کوے.

(و اذ قالت الملٰئکة) ایت ۴۲ ددی ځائی نه تفصیلی جواب په عبدیت د عیسی او دهغه مور مریم علیها السلام درے دیرش ټکے د عبدیت ذکر کوی او درے دیرش کالو کښې تقریبًا عیسی هم پورته شوے او دهغه درے دیرش ټکے دی

(۱)......اصطفك، (۲)......وطهرك،

(۳)......واصطفك(که الله وے تو یل جابه چاتہ کول اویا کول،

(٤)......اقنتی لربك، (۵)......واسجدی (٦)......وارکعی،

(۷)......یکفل مریم، (۸)......یبشرك، (۹)......بکلمة منه،

(۱۰)......اسمه المسیح، (۱۱)......ابن مریم، (۱۲)......وجیهاً،

(۳)......ومن المقربین، (۱۵)......فی المهد، (۱٦)......وکهلاً،

(۱٦)......ولم یمسسی بشر، (۱۷)......ویعلّمه الکتب(۱۸)......والحکمة،

(۱۹)......ورسولا، (۲۰)......من ربکم، (۲۱)......باذن الله،

(۲۲)......واحی الموتی باذن الله (۲۳)......ومصدقاً، (۲٤)......ولأحل لکم،

(۲۵)......وجئتکم بایة من ربکم (۲٦)......فاتقوا الله (۲۷)......ان الله ربّی،

(۲۸)......فاعبدوا، (۲۹)......من انصاری (۳۰)......متوفیك،

(۳۱)......رافعك الیّ، (۳۲)......ومطهرك، (۳۳)......خلقه من تراب،

(ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ) ایت ٤٤ ربط داسے نه چه څوك وائی چه پیغمبر عالم الغیب دے ځکه چه عیسی علی السلام هر چاحالت نه خبر دے نو الله وائی نه دا انباء الغیب دے او دا نکته په صداقة الرسولؐ ده یو کورے علم الغیب دے او یو انباء الغیب دے انباء الغیب چه الله ورته خبر ورکړی خپله پته نهٔ وی او علم غیب بر عکس.

(وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ) ایت ٤٦ خبرے به بچیں کښی صرف عیسی کړے وے په دی مولناخان بادشاه مدظله کتاب تحفة الکرام بمن تکرم فی المهد بالکلام لیکلے دے او دا خبرے سورة المریم ایت ۲۸ کښی ذکر دی

(اَخۡلُقُ) ایت ۹ ٤ دا بمعنی جوړول راځی لکه سورة المؤمنون ایت ۱٤

(فَاَنۡفُخُ فِیۡهِ) ایت ۹ ٤ دلته ضمیر دمذکرراجع کوی او سوره مائده

ایت ۱۱۰ (فتنفخ فیها) مؤنث ضمیرراجع کوی جواب داځکه چه کله اشاره

طین ته وی نوبیامؤنث راوړی او کله هیئت ذکر کړی نوبیامذکرراوړی،

(اَلۡحَوَارِیُّوۡنَ) ایت ۵۲ حواریون دحورنه دیے اردا سپین مخی ته وائی

دادهغوئی امت ملګروته وائیلے شواونبیؑ ملګروته صحابه وائی اوحواری

پایه اعتباردتقوئی وائی اوخوك وائی دادهوبیان وو داخبرغلطه ده،

(ان الله ربی) ایت ۱ ٥ داپنځم قول دعیسی علیه السلام،

(۱)— یونیادعیسی وائی (انك انت السمیع العلم) ایت ۳٥،

(۲)— دویم موردعیسی علی السلام وائی (یرزق من یشآء بغیر حساب) ایت ۳۷

(۳)..... دریم قول دفرشتو (كذلك الله یفعل مایشآء كذلك الله یخلق مایشآء) ایت

٤٠، ایت ٤٧،

(٤)— څلورم زکریاعلیه السلام وائی (انك سمیع الدعا) ایت ۳۸،

(٥)— پنځم عیسی علیه السلام وائی (انّ الله ربّی) موږته پنځ پیریان ولے وائی

ځکه پنځ پنځوته وائی اوپیرمشرته وائی دامشران دی زموږه،

اولئك آبائی فجئنی بمثلهم اذاجمعتنایاجریرالمجامع

(وَمَکَرُوۡا) ایت ٥٤ (ومکروا قتل عیسی ومکر الله لنجاة عیسیؑ هرپیغمبرته

پیے چالوته جوړه ول لکه سورة الانفال ایت ۳۰ سورةالانعام ایت ۱۲۳،

دارنګه سورة النمل ابت ۹ ٤، ایت ٥٠ دارنګه سورةابراهیم ایت ٤٦،

(اِنِّیۡ مُتَوَفِّیۡكَ) ایت ٥٥ متوفی پوره آخیستلوته وائی (اخذالشیئی وافیا)

عرب والی(استوفیت الدین)دا رکه روح المعانی والی توفی متوجه عیسی ته (یعنی کاف ضمیرته)دے نومعنی داچه پوراد آخلم،

لکه ته چاته وایے چه ته راغلے نو دامطلب نه ده چه صرف روح دراغلو نه بدن دارنګه دلته هم ده چه عیسیٰ بدن او روح دواړه الله وجت کړو،

مباحثه شیخ القرآن پرویزبالوسره،په لفظ دتوتوفی کښی،

(قُلْ یٰاَهْلَ الْکِتٰبِ)ایت ٦٤ دډی خائی نه دویمه حصه دسورة(اثباة الرسالة کښی)دی کښی پنځلس خیانت داهل کتابو ذکر کوی،

(١) اتباع الاحبار والرهبان فی التحلیل والتحریم ایت ٦٤،

(٢) احتجاج هم بالباطل ایت ٦٥،

(٣) اضلال المؤمنین ایت ٦٩،

(٤) کفرهم بایت الله ایت ٧٠،

(٥) تلبیس الحق بالباطل ایت ٧١،

(٦) تلبیس الدین علی الضعفآء ایت ٧٢،

(٧) الوصیة بالیهودیة الممسوحة والنصرانیة الممسوحة ایت ٧٣،

(٨) خیانة ایت ٧٥،

(٩) تحریف ایت ٧٨،

(١٠) افتراء علی العباد الصالحین ایت ٧٩،

(١١) تولّی عن کتاب الله ایت ٨١،

(١٢) ارتداد عن الدّین ایت ٨٦،

(١٣) افتراء علی الانبیاء ایت ٩٣،

(١٤) قولهم ان قبلتنا قبل قبلتكم ايت ٩٦۔

(١٥) الصدعن كتاب الله ايت ٩٩، دلته نه اوله بلیتی اتباع الاحبار و الرهبان فی التحلیل والتحریم، عدی بن حاتمؓ نبیؐ ته اووے چه موږ خدایان نه وو نیولی نبیؐ ورته اووے چه هغوئی تاسو ته اووے چه داشتی حلال حرام دے نو تاسو هغه حلال حرام نه گرځول هغوئی اووے چه گرځول مونو نبیؐ اووے خو دا م خدایان گرځول (وهذه الروایة ایضاً فی اصول السنه للشیخ القرآنؒ)

(كَلِمَةٍ) ايت ٦٤، ابن كثيرؒ او مداركؒ وائی (ای الی كلمة لایختلف فیه القرآن والتورات والانجیل)

(أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ) ايت ٦٤ بعض بدبخته راغلو نو دا آیتونه په مقلدینو چسپا کړه چه هغوئی خو ته حلال وائی هغه ته دوئی هم حلال وائی داخبره دوئی غلطه ده دوئی وائی تاسو تقلید کوے اتباع ولے نه کوئی موږ وایو تقلید او اتباع کښی فرق نشته تقلید دا نه چه هغوئی سره دلیل نشته موږ وایو

گرچه ما داریم تقلید امام ‏ قول او باشد مدلل بردوام

نیست قولش بی دلیل ای علیل ‏ نیست هر کس را ولی علم دلیل

ایی باشد و لیلش یا خبر ‏ یا بر این هر دو قیاس است ای پسر

تقلید خبره ته وائی فتاوی اللجنة ٣٢ کښی وائی لیس من علماء الحرمین مكة ومدينة ولامن سائر العلماء المكة ولامن سائر مدينه من يذم علماء الفقهه من مالكؒ واحمد بن حنبلؒ ومالك بن انسؒ وابا حنيفةؒ

اوديا ٣٠ جلد ٥ کښی خلور قسمه تقلید ذکر کوی او چه کوم تقلید د قرآن او حدیث مخالف وی هغه موږ نه منو مجموعة الفتاوی صفحه ٢٩٨ جلد ٢٧

فان الحاكم اذاحكم بغير اجتهادو لاتقليد كان حكمه محرمابالاجماع
نو داعبارت دمجموعة الفتاوى دے خو دوهم ۲ .اشباه اجتهاد او تقليد
ذكر كوى چه يا به مجتهد وي يا مقلد نو كه مجتهد وي نو بيا اصول د
اجتهاد راته وښايه بغير د اصولو دائمه اربعه و نه او الباه التقليدخو قرآن هم
كوى لكه سورة نسآء ايت ۱۱۵ دا رنگه دوني والى چه تقليد دينه والى چه
هغه باندد ليل نه وي او اتباع چه هغه باند دليل وي نو بيا سورة الكهف ايت ۷۰
وگوره (فان اتبعتني فلاتسئلني عن شيئ) دا رنگه سورة النسآء ايت ۵۹
سورة الطور ايت ۲۰ دلته ولے پلار اتباع ولے ذكر كوى او درجه په هم
ور كوى كه دا ناجائزوه نو درجه ولے وركوى دا رنگه سورة النحل ايت ۴۳
دا رنگه سورة النسآء ايت ۸۳ او دينه علاوه لوئى لوئى علماؤ تقليد كړے
دے لكه يحيى بن القطانؒ لكه سير اعلام النبلاء صفحه ج۸ كښى ذكر
كوى وكان فى الفروع على مذهب الامام ابى حنيفةؒ دوئى والى مونږ تقليد
كلى منو خو تقليد شخصى نه منو ايه كلى خو په ضمن د جزئياتو كښى موجو
دونى او كه ته والى تقليد شخصى نيشته نو مجموعة الفتاوى صفحه ۴۱۰
فالمقلدون من الصحابة دا رنگه مجموعة الفتاوى ۴۳ حجة الله البالغه ۱۵۴
دا رنگه محمد بن عبدالوهابؒ قول وگوره لكه صيانة الانسان ۴۷۴ كښى
ذكر كوى (تفصيل دپاره ماهنا التوحيد و السنة اگست ۲۰۰۰ء وگوره)
(يَٰأَهْلَ الْكِتَٰبِ لِمَ تُحَآجُّونَ) ايت ۶۵ دويم خباثت جدالهم بالباطل دا خو ولے
هندوستان ته هم راغلو اكبر بادشاه ته اووے چه ستاسو ملا د مونږ سره مناظره
وكړى نو هغه دوپيازه ملاته اووے دوپيازه ملا بادشاه ته لس فوجيان وغوښتل

اویکړی بنے او واهله او دهغه شمله راغیستی ده او دخان سره دیران نه سحا
پاڼے هم راواغیستے نو بادشاه دربارته لی دنه کړے او صفاقالین باندېنے
بادشاه مخے نه کنخیودے نو شیعه ملاا ووے چه بادشاه او گوره ستایے عزتی
یئے وکړه چه دربارته یئے چړے راوړیئے نو بادشاه دنه تپوس وکړه چه
داولے نوسنی ملاورته اووے چه بادشاه سلامت درتی مانه څپلیئی یئی
کړی وے شیعه ملاتامو نړته غله اووے دایه ثابتوے سنی ملا،تاسو نبی نه
څپلیئی یئی کړی وے شیعه ملامونړنبی زمانه کښی چرته ووسنی ملاء اُف
غلط شوم تاسو ابوبکرنه یئی کړی وے شیعه ملامونړابوبکرؓ زمانه کښی چرته
ووسنی ملامرهلړدیرینخودلے وودعمرؓ نهم یئی، کړے وے شیعه ملامونړ
عمرؓ زمانه کښی چرته ووسنی ملازه دیرجلدی کښی وم غلط شوم دعثمانؓ نه
یئی، کړی وے شیعه ملامونړعثمان زمانه کښی چرته ووسنی ملایارزه
بوداشوے یم حافظه م کمزوری ده تاسو علیؓ نه یئی کړی وے شیعه ملا
مونړعلیؓ زمانه کښی چرته وونو دوبیازه ملانه یوه کړه نه بله پاتره یئے
راواخیسته او په خلهٔ یئے اوواهلوچه نه نبی زمانه کښی ولی نه ابوبکرؓ نه
عثمانؓ نه علیؓ نو تاسو دادین دکوم ځائی نه راوړو؛
(مَاكَانَ اِبْرٰهِيْمُ يَهُوْدِيًّا) ایت ٦٧ دابه نی غلطے دعوے کولے اوس هم وائی
کنه چه زمونړ تنظیم ددیوبندتنظیم دے جمعیة علماء اسلام باره کښی وائی
چه داجمعیت علماء هندتسلسل دے حالانکه دادیوبندتنظیم جمعیت علماء
هندمقابل کښی جوړ شوے دے لکه کفایت المفتی ٤٣٩ (قدیم) وجدید ٩ کښی
وائی چه داجمعیت انگریز انوتقویت دپاره جوړ شوے دے؛

(يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَلْبِسُوْنَ) ايت ۷۱ ددى خالى له پنځم خيانت تلبيس الحق بالباطل خيانت اوس هم داعادت شه زاړه يهوددى واتى به چه دوئى دعانه منى.

شيخ القرآنؒ به وئے

ولے کټوے بدعت سنت دمصطفى سره

مخ به نکړے صامحشر کښې مجتبى سره

(وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ) ايت ۷۲ خيبر درلس ـ ۱۲ کسانو مشوره وکړه چه سحر به ايمان راوړو او بيګا له به ترې جداشو ددى دپاره چه مسلمانان بالددين ګناوړه کړى تو الله دا آيتونه راوليږل چه دوئى کښې دامرض دے نن هم دغه شان کوى ديهودو خوئے ور کښې دے ددى وجے نه سفيانؒ والى.

من فسد من علماء نافقيه شبه من اليهود ومن فسد من عادنافقيه شبة من النصارى.

(وَلَا تُؤْمِنُوْآ) ايت ۷۳ ددى خالى نه اووم خيانت الوصيه باليهوديه الممسوخة او ددى دپاره دوه وجے ذکر کوى يوه وجه (ان يؤتى احدمثل مااوتيتم) دويم وجه (اويحآجوكم عندربکم) دى ايت کښې درے اشکالات دى.

(۱) ـ يو داچه دلته (لاتؤمنوا الالمن) صله دايمان لام راغلى ده او حالانکه دے صله باء راځى.

(۲) ـ دويم داچه دلته (ولاتؤمنوا) دامعلول دے او (ان يؤتى احدمثل مااوتيتم) داعلت ده په مابين دعلت اومعلول کښې اتصال په کاردے اودلته ولے مينځ کښې (قل انّ الهدٰى هدى الله) جمله راوړه.

(۳) ـ دريم داچه وروسته (قل انّ الفضل بيدالله) جمله ئى څه دپاره راوړه دې لونه

په ترتیب، جوابات دادی،

(۱) یو جواب داچه ایمان صله باء او لام دواړه واقع کیږی باء هغه وخت کښی واقع کیږی چه ایمان په معنی تصدیق قلبی وی او لام هغه وخت واقع کیږی چه کله ایمان په معنی داقرار او تصدیق لسانی وی نو اصل عبارت داشان راځی

(الف) ولاتؤمنوا، ای ولاتقروا فضیلة احدالالمن تبع دینکم

(ب) یا لاتصدقوا فضیلة احدالالمن،

(ج) یا حاصل بالمعنی ترې مراد دې یعنی اجحدوا فضیلة کل احدالالمن،

(۲) جواب دې چه داجمله (قل ان الهدی هدی الله) لې خکه میخ کښی راوړه چه دوئی خان ته په حقه رنیل نو الله اول دهغوئی رد او کړو اشاره دیته چه باطل کله په خیل حقانیت اقرار کوی نو زر جواب ور کوه

(۳) دریم جواب داجمله (قل ان الفضل بیدالله) لې خکه راوړه چه مخکښی دوئی داخبره کړله (ان یؤتی احدمثل مااوتیتم) ځه مطلب چه تاسو که ددوئی تابع شوئی نو ستاسو درجه به ورته ملاؤشی نو الله اووې،

(قل ان الفضل بیدالله) ګویا که دوئی عدم ایمان دپاره دوه علته ونیلی وو یو علت (اویحاجوکم عندربکم) نو هغه جواب یې و کړو (قل ان الهدی هدی الله)

(عِندَ رَبِّکُم) ایت ۷۳، ای عندلقاء ربکم یاعند کتاب ربکم) دا رنګه خبائث سورة البقرة ایت ۷۶ کښی ذکر کوی

(یَختَصّ بِرَحمَتِهٖ) ایت ۷۴ دا یل جواب چه نه وایې زه غوره یم نو الله اووې نه نه والله یختص برحمته من یشاء،

دارنګهسورة البقرة ایت ۱۰۵ کښې وائي،

(بِدِيْنَارٍ) ایت ۷۵ دینارته دینارځکه وائي لأنه دین ونار دیر اشیاء داشان مسم
دی لکه برستن اصل براس تن دے یعنی دبدن براس دارنګه ګولډانګ سپی
ته ولے داوائي دااصل کښې بول داګ انګلش کښې بول غواته اوډاګ
سپی ته وائي،

اوبلتیږسپی ته ولے وائي دااصل کښې بول تیږدے بول غواته اوتیږشلونکی
ته وائي دارنګه جیننی په معنی دښځوالي واخی لوچه کورکښې وی هلد جیننی
ده دارنګههلك عبراني ژبے لفظ دے اصل کښې هللوو په معنی
دخوشحالئی لو په هلك هم خوشحالي کیږی،

(اِلَّامَادُمْتَ عَلَيْهِ) ایت ۷۵ چه ورته وائے زرینی م درخښه ده زرینی م درخښه
ده لولنهپه وائي نشته،

(لَيْسَ عَلَيْنَافِى الْاُمِّيِّنَ) ایت ۷۵ ،اوس هم وائي مال موذی خوراك غازی
ابن جریر دی خاني باندی وائي چه دوني وئیل لیس علیناحرج فی اکل
اموال امین العرب،

(يَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ) ایت ۷۷ چه څوك لوظ ماتوی نو الله به عذاب ورکړی،
الله علم نه هم لوظ اخستے دے کنزالعمال ۱۹۰ ج ۱۰ (سیاعلی متقیؒ)
حدیث ذکر کوی ماعطی الله عالماًعلمه الااخذالله علیه المیثاق ان لایکتمه
(کتمان حق داوعده ماتول دی)چه لوظ نی مات کړونوقرآن په دفعے ذکر کوی
(۱)......اولئك لاخلاق لهم فی الآخرة (۲)......ولایکلمهم الله،
(۳)......ولاینظر الیهم یوم القیمة
(٤)......ولایزکیهم،

(۵) ولهم عذاب اليم ،دارنگه سورة البقرة ايت ۱۷٤،
قرطی دلته سوره بقره باندی ذکر کوی چه مبتدع ته قرآن مه ښائي،
(وَمَاهُوَمِنْ عِنْدِاللّٰهِ) ايت۷۸دازیے به آره وی دحسن بصری شاګرد وو.
معتزلی وو نو کله چه بيان به وکړه نو بیابه یئے وئیل هذارأی الحسن یوه
ورځ چاونیول چه داته خه وايئے نوهغه ورته اووے چه زه خوداسے نه وايم
بلکه زه وايم هذارأيي الحسن (دازماسےرايه ده)ژبه به آړوله.
(مَاكَانَ لِبَشَرٍ) ايت ۷۹ ،لسم خيانة افتراء على العبادالصالحين اوس هم
داکوی چه فلانی داویلی دی،
(رَبّٰنِيّٖنَ) ايت۷۹قال ابن قتيبة العلماء وقال فی غريب القرآن الربّانى الّذى
يصلح النّاس عقيدةً وعملاًوقال المبرّدالربّانى الّذى يربّى العلم ويربّى النّاس
به اى يعلّمهم ويصلحهم (انظرالتفصل فى مفتاح دارالسعاده ۱۹۰ ج۱
(اَنْ تَتَّخِذُواالْمَلٰئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ ، اَرْبَابًا) ايت ۸۰دونی والی چه مشرکينوبتان
رامدرکول داوګوره خوك يئے رامددکول دارنګه سورة المائده ايت ۱۱٦
سورة السباء ايت ٤۰ چه پيريان يئے رامددکول دارنګه سوره الکهف ايت
۱۰۲ دارنګه سورة الاحقاف ايت ۵وهم ضمير ذوى العقول راوړی،
(لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهٗ) ايت ۸۱په دی آيت تفصيل کښی حافظ ابن کثيرپه
قصص الانبياء صفحه ۲۱۹ ج۲ کښی ليکی (واماالّذين ذهبوا الى انّه قدمات
ومنهم البخارى)داهغه کسان ذکر کوی چه خوك دخضرمرګ قائل دی
دارنګه داآيت دليل دے په مرګ دخضرباندی خکه چه بدر کښی شريك
کسانونوموند نشته خوهغه کښی دخضرنوم نشته خلق والی داسيندونوپه غاره

کړئ او نسه نی داده چه په کتب کوته کښې یئے هاو کی نشته نو حافظ ابن کثیر تفصیل کوی هغه وائی (ومنها ان الله قال لتؤمنن به ولتنصرنه) قال ابن عباسؓ مابعث الله نبیاً الا اخذ الله علیه المیثاق لئن بعث محمداً وهوحیٌ لیؤمنن به ولینصرنه وامره ان یاخذ علی امته المیثاق لمن بعث محمداً وهم احیاءٌ لیؤمنن به ولینصرنه)

(ذکره البخاریؒ عنه فالخضر ان کان نبیاً وولیاً فقد دخل فی هذا المیثاق فلو کان فی زمن رسول اللهؐ لکان اشرف احواله) دویم داچه نبی یوه ورځ پاسیدو چه اوس کوم کسان ژوندی دی دابه سل کاله بعد نه وی نو که ژوندے نو بیاهم خضروفات دے،

(*طَوْعاًوَّكَرْهاً*) ایت ۸۳ په خوښه او په زوره دارنګه سورة العنکبوت یت ٦٥ سورة القمان ایت ۳۲ سورة الیونس ایت ۹۰ سورة المؤمن ایت ۸٤،

(*ومن یتبغ غیر الاسلام دیناً*) ایت ۸۵ نبی علی السلام مونږه ته صفادین پر یخودلے دے خکه حدیث کښې راځی (ترکتکم علی ملة بیضآء لیلها کنهارها) داسے صفادین پیغمبر پریخودلے دے دی وجهی نه مبتدع نه عبادت قبلیږی نه دعاحدیث کښې راځی (ابی الله ان یقبل من صاحب بدعة صلوٰة ولازکوٰة ولاحجاً ولاصوماً ولا صرفاًولاعدلاًولا خیاراً) دمبتدع عزت هم ګناه ده (من وقرصاحب بدعة فقداعان علی هدم الاسلام)

(لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ) ایت ۹۰، ای یوم القیامة اولن تقبل توبتهم فی هذه الحالة چه په خوله توبه اوباسی نو نۀ قبلیږی.

یوسالک وائی،

توبه برلب تسبیح برکف دل پر از ذوق گناه   معصیت را خنده می آید ز استغفار ما

(وَلَوِافْتَدٰى بِهٖ) ایت ۹۱ دا ربګه سورة رعد ایت ۱۸۔

(لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ) ایت ۹۲ ترغیب الی الانفاق چه کوم مال درته خوښ وی هغه خرچ کوه داته چه زیاتی شی نوجماعتی شی۔

مولاناروم وائی۔

هرچه داری صرف کن دراه او   لن تنالوا البر حتی تنفقوا۔

اوبرنه مرادجنت ذکرد سبب مرادترے مسبب دے۔

(كُلُّ الطَّعَامِ) ایت ۹۳ دوتی دلیل چه یعقوب مونږ پاندغوښه دواړی بند کړے لیکن هغه دځپل علاج اوپرهیز دپاره طبیانوپه بند کړی وه خکه چه هغه عرق النسآء وولکه کشاف وائی (اشارت الیه الاطباء باالاجتناب منه) دعلاج دپاره پرهیز کول صحیح دی لکه حضرت علیؓ باره کښی وائی کله چه هغه بیماری نه راپاسیدو ونوخلے ته ئی کجهوره واچوله نبیؐ ورته اووے مه مه فَاِنَّكَ نَاقِهٌ (نه بیمارئی) خکه چه پرهیزمات کړے بیابیماری راشی نوبیا علاج مشکل وی۔

(بِبَكَّةَ) ایت ۹۶ دا باء بدل دمیم واقع ده اصل کښی مکه وو اودی ته بکه خکه وائی چه دا په معنی دسر ماتولو راځی او دلته هم دخلقو سرونه ماتیږی۔

(عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ) ایت ۹۹ ای عن كتاب الله۔

(يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِنْ تُطِيْعُوْا) ایت ۱۰۰ ربط مخکښی خبانث داهل کتابو ذکرشول نو اوس تهدیدور کوی مؤمنانه بموالات الکافرین۔

(وفیکم رسوله) ایت ۱۰۱ داهغه وخت کښې چه پیغمبر ژوندے وو اوس پیغمبر وفات دے نو مراد سنت دپیغمبر علی السلام دی لکه سورة الانفال ایت ۳۳ په دې ایت دانفال کښې دوه اشیاء مانع دعذاب بنے ذکر کړه یو وجود دپیغمبر دویم استغفار اوس پیغمبر نشته صرف استغفار باقی دے لکه بخاری تاریخ کبیر ۳۳ ج ۱ کښې وائي،

(کان امانان فی زمن رسول الله ﷺ رفع احدهما وبقی الآخر احدهما وجوده وثانیهما الاستغفار) که پیغمبر موجود وے اوس به عذابونه ولے راتلل نو ژلولو سره خلق ولے هلاکیدل خو پیغمبر وفات دے دا رنګه ابوبکرؓ دنبیؑ په وفات بیان کول (من کان یعبد محمدا فانّه قدمات ومن کان یعبد ربّ محمد فانه حیّ لایموت) داهم دلیل دپیغمبر په وفات دے،

(یایها الذین امنوا) ایت ۱۰۲ ددې خائي دریم حصه دسورة په بیان دجهاد او انفاق فی سبیل الله کښې ده چونکه ددواړو دپاره تنظیم ضرورت وو نو ددی وجے نه دتنظیم اصول ذکر کوی او دااصول پنځه ذکر کړی،

(۱)..... اول اصل او قاعده چه عقیده به برابره وی ایت ۱۰۲،

(۲)..... آئین او قانون به قرآن وی ایت ۱۰۳،

(۳)..... دریم قانون اراکین دجماعت به فعال وی ایت ۱۰۴،

(٤)..... څلورم قانون اراکین دجماعت په جماعت باندی انفاق کوی ایت ۱۱۵،

(۵)..... پنځم قانون غیر به تاسو کښې رازدارنه وی ایت ۱۱۸،

کله چه داقوانین ذکر کړه نو دوه واقعې په پنځمه قاعده تفریع کړی

(۱)..... واقعه دجنګ بدر (۲)..... واقعه دجنګ احد،

ی مطلب چه تاسو پخپله قاعده پابندی غیر تاسو کښې وازدارنه وو تو
خنگ بغیر کښې کامیاب شولی او چه دپخپله قاعدې پابندنه وی
نو احد کښې ناکام شوئی پس ددی نه پیاآداب لامیر الجماعه او لامیر الحرب
ذکر کوی او حالت دمؤمنانو۔
او سوره ختموی دلته نه اول قانون چه عقیده به ټولو یوه وی کچرې عقیده
یوه نه وی نو هغه تنظیم نه پاتے کیږی کوم جماعت چه بنیاد په عقیده وی
نو هغه دوام لری۔
(وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ) ایت ۱۰۲ مرگ خو چا اختیار کښې نه دی چه
ورته والی مه مرئی مگر مسلمانان جواب مطلب دادې چه ټول عمر په اسلام
تیر کړئی لکه سړے دکاندار مړشی نو خلق والی فلانی دکاندار مړدے۔
(وَاعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللّٰهِ) ایت ۱۰۳ دولی والی تاسو (اشاعت والہ) اتحادنه
کوئی موږ وایو که اتحاد دیته والی چه ډیرے کپړئی راجمعه شی نو پیښور
بازارته لاړشه هلته ډیرے کپړئی راجمع دی او کچرې داله بلکه عقیدے
او دقرآن وی، نو بیا راشه په قرآن او سنت باندې عمل وکړو۔
(فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوْبِكُمْ) ایت ۱۰۳ محکښې اووے په قرآن اعتصام او اتفاق
وکړئی نو (واذکروا نعمت الله) (ای القرآن) سره مثال دااتفاق چه دشمنی
ختم شوے او زړونو کښې الفت راوستو قرآن دارنګه سورة الانفال ایت ۶۳
کښې هم ذکر کوی۔
(وَلْتَكُنْ) ایت ۱۰۴ دریم قانون، چه ملګری به کار کوی دانه چه والی چرګ
دیم خو پیږه دم مه۔

(الی الخیر) ایت ۱۰٤، ای الی اتباع القرآن والسنة (ابن کثیر)

(بالمعروف) ایت ۱۰٤، المعروف ماعرف من الکتاب والسنة (مدارك)

والمنکر ماانکر عن الکتاب والسنة،

(وینهون عن المنکر) ایت ۱۰٤، منکر منع کوی څکه زه ملګروته وایم،

ایاغلمة الذین مالی أراکم	تغاضیتمواعن منکرات الاوامر
أماالامربالمعروف والنهی فرضکم	فأعرضتم عن ذاك إعراض هاجر
أماأخذالمیثاق ربی علیکم	بأن تنصحوابالحق أهل المناکر

دا رنګه نبیؐ وائی (لتامرن باالمعروف ولتنهون عن المنکر) ورنه الله عذاب به راشی (فضائل اعمال و کوره) اوشیخ القرآنؒ اصول السنة کښی یو روایت راوړے دے چه هلکانو دچرګ نه پرے وېستے اویو بوډا ولاړ وو دهغه نندے تر یونه شو نو دالله عذاب اول په دی بوډا راغلو بیاپه نورو،

قال اویس القرنیؒ ان الالدمربالمعروف والنهی عن المنکرلم یدعاللمرء صدیقا

(یوم تبیض) ایت ۱۰۶ (ای اهل السنة والجماعة) قرطبیؒ اعتصامؒ

ابن کثیرؒ دا رنګ سورة الیونس ایت ۲٦، اهل السنة والجماعة خلك دی،

•ابن کثیرؒ په تفسیر سوره الاحقاف لاندوائی (واما اهل السنة والجماعة فیقولون کل قول وفعل لم یثبت عن الصحابة فهو بدعة لانهم لم یترکوا خصلة من خصال الخیر الاوقدبادروالیها،

(وتسود وجوه) داتو رمخی بدعتیان وی بدعتی ته به دالله نبی سفارش هم نه کوئی انسؓ چه نبی لس کاله یانهه کاله خدمت کړے ده یوه ورځ نبی علیه السلام ته پئے اووے چه ته به زماشفاعت کوے نبی علیه السلام اووے هاؤ

نو انسؑ اووے (فاین تجدك قال علیه السلام عندالمیزان)انسؑ ورته اووے که هلته نه وے (قال عندالصراط)انسؑ بیا که هلته نه وے (قال عندالحوض انیته کعدد نجوم السمآء ومن شرب منه لم یظمأ ابداً آ. ه اشد بیاضاً من اللبن واحلی من العسل)

او زه به حشر میدان کښې ولاړ یم (واقول هلموالیّ هلموالیّ) ماته راشئ نو یو ډله به روانه وی (فلیذادان عن حوضی کمایذاد البعیر الضآل فأقول أصیحابی أصیحابی فیقال یامحمد لاتدری مااحدثوابعدك) او یو روایت کښې (ماغیروابعدك) راځی (فأقول فسحقالهم فسحقالهم)

(كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ) ایت ۱۱۰ تیر یو په قاعده ثالثه.

(لَنْ يَّضُرُّوْكُمْ) ایت ۱۱۱ ربط هر کله چه امر بالمعروف نهی عن المنکر کوے نو داسے نه ده چه څوك درته ډکلو نه هاویه اچوی بلکه ښکے او کلك شه لکه سو ؤالمائده ایت ۵۹ چه ملایان به دخلاف کوی دلته هم لس طریقو سره دهغوئی اذیت ذکر کوی او تسلی درکوی چه خفه کیږه مه.

(۱) لن یضروکم الااذی (۲) وان یقاتلوکم یولوکم الادبار،

(۳) ثم لاینصرون، (٤) ضربت علیهم الذلة،

(۵) وباء وابغضب من الله، (٦) وضربت علیهم المسکنة،

(۷) بأنهم کانوا یکفرون بایٰت الله (۸) ویقتلون النبیین،

(۹) بماعصوا، (۱۰) وکانوا یعتدون.

(وَمَايَفْعَلُوْامِنْ خَيْرٍ) ایت ۱۱۵ خورمه قاعده چه اراکین دجماعت به جماعت باندخرچه کوی یو خل امتحان دپاره هم په ملګرو لس لس روپے

کړي ده چه کوره مخلص دے او که نه نو که مخلص نه وي نو بیا به وائي چه داپسے به څوك جمع کوي داسے او داسے حیلے او بهانے به کوي نه که مخلص وي هغه به وائي چه پنځو په خاني مانه لس واخله .

(یٰاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا) ایت ۱۱۸ ربط محکمیٰ کارونه دو کرل نو حفاظت نه یئے هم کوے داپنځم قانون چه غیر به تاسو کیٗی رازدارنه وي دادجماعت حفاظت دپاره نو حلف واخله.

۱) یو په دی خبره چه زه دجماعت کارکن یم،

۲) دویم په دی چه امیر اطاعت به کوم،

۳) دریم داچه جماعت کاربه خپل کاربانذمقدم کوم نو کچرے زره کښې غل وي نو زربهٔ خان غصه کړي چه مونږ بانذشرطونه ایګدی او حلف خله آخلی مونږ درته مخلصان نه ښکارو نو داچه غیر به تاسو کیٗی رازدارنه وي دافانون جماعت حفاظت کوي که غیر رازدار شو نو جماعت به تباه او برباد شي او جماعت به تس نس وي لکه سیداحمدشهیدؒاو شاه اسماعیل شهیدؒ تاریخ وګوره چه کله یه اټك قلعه یئے حمله کوله نو منګري راغلو مشوره یئے کوله په دکښی سیدامیرؒ صاحب هم وو ،اوده سره سوات صاحب هم وو نو سیداحمدشهیدؒورته اووے (سیدامیرؒته) چه داسوات صاحب او باسه نو سیدامیرؒ اووے دانیرتیك سړے دے او بیرپرده یئے نو دوئي مشوره وکړه چه دااټك قلعے بانذی دحملے دپاره به یوړنی ولګوو اولس ـ ۱۰ ، لس ـ ۱۰ ، یاشل ـ ۲۰ ،شل ـ ۲۰ ، کسان به ورواړو وهغوئي به دننه جنګ شروع کړی او بیابه نور دوئي پسے ورواوړی نو دوئي داکارو کړو او یاوړنی یئے جوړے

کړے هلته یئ اورسولے نوبوه ورځے داسوات صاحب مریدانو سره ناست وو نومریدانو ته ئی اووے چه ماته داسے کشف شوے دے چه صحابه اپنے قلعه باندحمله کړی اوداسے داسے چل دے نودی چل کشف اوکرامت په مریدانو پخولو نوهلته دمریدپه جامه کښي ورسره دانگریزانو جاسوس ناست وونوهغه خبرورسول اوانگریزانو فوراهغه کوربانه ګیره واچوله چه کوم نه ددوئی دحملے پروگرام وواوباز ئی یئے راوویستے اوډیر کسان قتل اوډیر گرفتار شو دادغیرراز داری دوجے نه(فافهم وتدبر)

(لَا يَأْلُونَكُمْ) ایت ۱۱۸، ال یالوابمعنی کمی دے اودلته نه دغیرراز دار دپاره علل اونقصانونه دهغه ذکر کوی،

(۱)...... لایالونکم خبالا، ایت ۱۱۸ (ای فساداًونقصاناً)

(۲)...... ودواماعنتم،

(۳)...... قدبدت البغضاء من افواههم،

(٤)...... وماتخفی صدورهم اکبر،

(۵)...... تحبونهم ولایحبونکم،

(٦)...... واذالقوا کم قالواامنا،

(۷)...... واذاخلوا عضوا،

(۸)...... ان تمسسکم حسنة تسؤهم،

(۹)...... وان تصبکم سیئة یفرحوابها،

(۱۰)...... لایضرکم کیدهم، ایت ۱۲۰،

(قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ) ایت ۱۱۸ (حسد) حسدداعلماء کاردے یو خل شیطان په

خره بانده سامان روان کړے وونو بوسړے ترے تپوس وکړو چه
ماماداده ساليه بار کښې د خدايې دى شيطان ورته اووے مکوسړے داخولا
آخلى شيطان اووے سخر دى سړے اووے دادويم سائنو کښى څه
دى شيطان اووے دهوکے دى سړے داخولا آخلى شيطان سياسى ليډران په
انتظار دى سړے داپاسه ته څه دى شيطان مره داخو حسد دے سړے دابه هم
خولا آخلى نو شيطانانوهو دى باره کښى پروس کال ملايانو پيسے راکړى
ديلو ملايانو کښى حسد پرېات دے ۔
(عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ) ايت ۱۱۹ ډيرتاؤ به آخيستے وى نو يه تابه
يتے وس نه رسى نو نور ملګرى به ورته يدظن کوى دابه دقصاب پيرے وى
يو کس ووهغه سره پيرے ملګرے وونو دى کس قصاب سره جګړه شوه
نو دى کس خپل پيرنى ته اووے چه په قصاب ورشه نو قصاب لاس کښى
چاړه ود هغه ته لى څه وتيلے نه شو نو يه بل کس به يتے ورنوب کړه ۔
(اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ) ايت ۱۲۰ لګه څرنګه دلته قواعددى تنظيم بيان
کړے دارنګه سوره مزمل ايت ۲۰ کښى هم درے قسمه خلق ذکر کوى
(۱) مدرسين دقرآن (۲) منفقين (خرچ کونکى) بالجماعة (۳) مجاهدين
دارنګه سورة مجادله کښى درے قاعدے ذکر کوى دجماعت دپاره په لفظ د
(يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) سره (۱) اوله قاعده په ۹ کښى (وتناجوا بالبر و التقوى)
اى باشاعة التوحيد والسنة (قرطبى روح المعانى) دويم چه اشاعت التوحيد
والسنت باندى به جرګه کوئے ۔
(۲) قاعده په ايت ۱۱ (تفسحوا فى المجالس) مطلب داچه ملګرو به خيال ساتے

(۳) قاعده په ایت ۱۲ کښې (فقدموا بین یدی نجواکم صدقه) چه حکمې دحرگې نه صدقه (ف) او دی کښې درې خله ذکر للمنافقین په لفظ الم سره

(۱) اول ځل په ایت ۷.

(۲) دویم ځل په ایت ۸ کښې چه غلطې حرکې مه کوئی په توحیداو سنت جماعت ختمولو باندې،

(۳) دریم ځل په ایت ۱٤ کښې (ماهم منکم ولاهم منهم) دا صنف ثالث وی صنف پیژنې یو صنف تر ان دویم صنف سخې دریم صنف خنثی مشکل دے نو داخنثی مشکل دے چه تاته واتی داهم سه دے او فلانی هم سه دے.

(وَاِذْغَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ) ایت ۱۲۱ د دے خانې نه دوه واقعې په دی چه تاسو پنځمې قاعدې تابع او پابندنه توئې تو جنګ احد کښې ناکامه شوئې او چه پا بندوئې نو جنګ بدر کښې کامیاب شوئې .دهجرت په دریم کال دشوال میاشت کښې صحاباؤته پته ولګیده چه کفار په مدینه حمله کوی نونبی علیه السلام صحاباؤته مشوره واخیسته چه څه وکړو چادنه دمدینې مشوره کوله چادباهر وتلو آخرباهر وتو باندې اتفاق راغلو نونبی علیه السلام ،

مصعب بن عمیرؓ ته جهنډو کړه او حمزهؓ ئې دهغې دستې کماندړ جوړ کړو چه کومې آزغرې نه وے (او حمزهؓ باره کښې سیر اعلام النبلاء کښې ذکر کوی

(کان حمزةٌ فی احد یقتل بین یدی رسول الله باالسَّیفین ویقول اناا سدالله انااسدالله)

دا رنګه عبدالله بن جبیرؓ ئې دستې امیر جوړ او پاسه په غونډئی ئې کینول نو جنګ چه کله فتح شو بیا هلته نه څه صحابه را کوز شول او میرسره

اجتهادی غلطی وشوه اوراکورشول توخالدبن ولیدبل طرف ته راغلونو دغه غونډنی طرف ته ئی حمله وکړه اوفتح په شکست بدله شوه نودلته امیرسره خلاف وشوا وپنځمه قاعده باندعمل اونه شونوشکست ورته ملاؤشو.

اشکال دلته اذغدوت والی چه نبی علی السلام سحراووتواوحدیث کښې راځي چه نبی علیه السلام هلته ماښځې مونځ وکړو.

جواب نبی علیه السلام سحراووتوبیاهلته شپه وکړه نوځه خلاف راغلواوشپې ته بعدنبی علیه السلام نقشه دجنګ تیاره کړه خودیره عجیبه نقشه جرنیل چه نقشه تیاره وی نوڅلورڅیزونه ضروری ګڼړی.

١) دښمن کمزوری کولوطریقه.

٢) دویم دتښتې لارورته پریږدی که تښتې لارئی نه وی نوبیامجبوراناسره جنګ کوی.

٣) دویم خان دپاره تیښتې لار.

٤) دحیل وروسته نه دښمن دحملې کولودپاره لارې بندول اودابول نبی علیه السلام کړی وو.

(بِخَمْسَةِ آلَافٍ) ایت ١٢٥ اشکال اول یې درې زره(٣٠٠٠) ذکرکړې اوس پنځه زره(٥٠٠٠) ذکرکړی داولې جواب ددی وجه داده چه کافربه والیل چه زمونږدطرف ته کرورس جابرراروان دې کله به یې وې چه ورسره (٣٠٠٠) درې زره فوج دې کله نه یې وې چه ورسره ٥٠٠٠ پنځه زره فوج دې نوالله ددی سره مؤمنانوته تسلی ورکوله چه که هغوی دوې زره نفری دی نودرې زره ملائک درغلل اوکه هغوی پنځه زره نفری

وی نو پنځه زره در غلل (ورنه یو هم کافی وه) گوره اوس یئ میز الل نه کروز نوم یعنی ده دا دمسلمانانو دخلاف نه،

(وَمَا النَّصرُ) ایت ۱۲٦ (نه دے فتح) کله مراد ابتداء دفعل وی کله انتهاء دفعل نو دلته (نصرنه) انتهاء دفعل (یعنی فتح) مراد ده،

(لِيَقْطَعَ) ایت ۱۲۷ دی ایت کښی درے اشکالات دی،

(۱)......اول اشکال داچه لیقطع کښی لام چاپورے متعلق دے۔

(۲) ....دویم دلته یو څو الفاظ راوړی (اویکبتهم اویعذبهم) وغیره نو دلته او او راوړی نو ددی څه معنی ده ځکه چه او دپاره دشك راځی نو ولے دالله شك دے څه

(۳) ....دلته (لیس لك من الامرشئی) داجمله نی څه له راوړی ده په ترتیب جوابات دادی،

(۱)......اول جواب داچه لیقطع کښی لام متعلق دنصرالله پورے دے،

(یعنی ومالنصر الامن عندالله پورے) نو معنی داامداد کوی الله دمؤمنانو دی دپاره چه کښے کړی دی سره څه حصه،

(۲) ....دویم جواب چه اوشك دپاره نه دے بلکه تنویع دپاره دے یعنی مطلب دا چه کفارو د څو قسمه شی اول قسم به ذلیله کړی دویم قسم ناامیده (فینقلبوا خائبین) دریم قسم الله به مهربانی په و کړی (اویتوب علیهم) څلورم قسم الله به عذاب ورکړی په آخرة کښی (اویعذبهم)

(۳) ....دریم جواب داچه (لیس لك من الامر) جملے سره دفعه دوهم یئ کوله چه گوره پیغمبر لاس کښی اختیار شته ځکه چه دومره پرفوح څنګه غالب

شونو جواب ذوهم نے و کړو،

(وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ) ایت ۱۳۲، اشکال، دلته وائی چه پلنوالے دجنت به آسمان زمکه برابروی حالانکه ادنی مومن دپاره خوجنت یو په لستوب دزمکے ده جواب،

(۱) — یو داچه زمکه او آسمانونه خواره کړے نو دومره به ئی صرف پلنوالے ری طول به یئے څومره وی.

(۲) — دویم داچه دانشیه دغیرمحسوس دمحسوس سره ورکړه څکه چه انسان ذهن کښی همدغه او ده سګاری دی وجے نه ئی ذکر کړو،

(قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ) ایت ۱۳۷ دخالی نه تسلی ورکوی مؤمنانوته اونبی علیه السلام ته چه تکلیفونه به راځی خوصبرو کړئی دانکلیفونه محکمی خلقو باندهم راغلی وو.

(هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ) ایت ۱۳۸ ترغیب الی القرآن،

(وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا) ۱۳۹ تحضیض للمؤمنین،

(اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ) ایت ۱٤۰ تسلی مؤمنانوته چه دانکلیفونه به راځی دارنګه نسآء ۱۰٤ کښی علامه ابن قیم وائی،

لاتخش من كيد العدو ومكرهم فالله ناصر عبده بامان

فجنود أتباع الرسول ملائك وجنودهم عساكر الشيطن

(وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا) ایت ۱٤۵ یه چاپادشاهی په چافقیری.

یو سالك وائی

کسی کو تخت سلطان کسی کو در در گدائی میرے مولا تیری مرضی جدھر چاہے ادھر کردے

عبیدالله سندهیؒ چه کله کابل ته هجرت وکړو نو امیر امان الله خان دهغه
شاګرد وو بیا کله چه وروسته امیر امان الله خان انګریزانو سره واړ پیدا کړو
نو عبیدالله سندهیؒ مکے ته هجرت وکړو شیخ القرآنؒ وئیل چه کله زه
عبیدالله سندهیؒ سره هلته وم نو دا آیت راغلو نوهغه اووے چه بل کالے دلته
امان الله خان راغلے وو ددې وجے نه چه هغه نه کابل کښې بغاوت شوے
وو نو ماته ئې وئیل چه کابل ته لاړشه او ما دپاره کار وکړه نو ما ورته دا آیت
اووے (وتلك الأيام)
(وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ) ایت ۱۴۴ ربط مخکښې تنظیم قواعد کیخودے شوے
جهاد شروع شو نو میخ کښې امیر وفات شولو ته به تنظیم پریږدے نه نه بلکه
جماعت به نه پریږدے کله چه کسان چه نبی علیه السلام هغوئی په غونډئی
باندد دشمن حملے دخطرے نه کیولی وو هغه پاسیدهٔ نو خالدبن ولید هغه
طرف نه په مسلمانانو حمله وکړه او مسلمانان خواره شوی ل په شا شولو
نو دی وخت کښې شیطان آواز وکړو (الا ان محمدا قد قتل) نو صحابا و
لاسونو نه توری پریوتے ډیرے همته شولو ابوبکرؓ او جت ځائی ته وختو او
آواز ئی کړو (من کان یعبد محمدا فانه قد مات ومن کان یعبد رب محمد فهو
حیّ لا یموت) نو صحاباؤ بیا همت وشولو داخالدؓ هغه انسان وو چه مسلمان
شو نو بیائے په هر جنګ کښې ۹/۹ تورے ماتے کړی وے چه مړیدو نو اووے
بیے چه دیے غیر تو دستر ګی اوچے نشی ما هر جنګ کښې ۹/۹ تورے ماتے
کړے دی خو زما شهادت به الله ته نه وو خوښ
(اَنْ تَمُوْتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ) ایت ۱۴۵ یو خل بادشاه د بیت الله طواف کول او

نول خلق پئے اوپستو او فوج لے گیره کښی راجول یوسړے چه شلیدلی کپړے لے وے دغو حبانوصفونه پئے وشلول او راغلو بادشاه ته محکښی به حجراسود ته تله او بادشاه ته به لے و نیل چه باهر خو ظلم کوے چه بیت الله کښی دهم ظلم شروع کړه بادشاه ډیر غصه شو فوج ته لی حکم وکړو چه دا بیت الله نه اوباسے نودے او پستو جلادینے راوغوښتل چه سر تری کټ کړه نوبر مکی وزیر بادشاه نه اووے چه دالیوے دے پریږده پئے نوهغه سړے په خنداشو وزیر وورته اووے چه وګوره دالیونے دے اووے چه خدائی قدرتونو ته حیران یم چه بادشاه لیونے وزیر پئے هم لیونے دے الله تعالی وائی (وماکان لنفس ان تموت الاباذن الله کتبا مؤجلا) نو بادشاه به ماخه قتلوی او وزیر به م خه خلاصوی نو بادشاه آزاد کړو فرزدق ولاړو و خو اشعار پئے اووے۔

هذا الذی تعرف البطحاء قدمه (بطحاء اسم المکة) والبیت تعرفه والحل والحرم دا دعلیؓ نواسے زین العابدینؒ وو۔

(وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ) ۱٤۸ چه نیك عمل وکړے نو الله به بدله ورکوی لکه سورة النحل ایت ۹۷۔

نشان مرد مؤمن باتو گویم چون مرگ آید تبسم بر لب اواست

(يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تُطِيْعُوا) ایت ۱٤۹ ربط محکښی اووے۔

(وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا) ایت ۱٤۷ کلك شئی نودے به وائی چه نورو سره خه وکړم نو دلته مقاطعه عن اعداء الله تعالی ذکر کوی چه بائکاټ وکړه۔

(بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰىكُمْ) ایت ۱۵۰ ربط هر کله چه بائکاټ م وکړو نو ماسره به خوك

وی نو الله والی (بل الله مولکم)

(سنلقی) ایت ۱۵۲ ربط هر کله چه الله والی زه د مولی و گرځم نو زه به

دشمن به زړه کښې رعب واچوم اودې آیت کښې تخویف۔

(مالم ینزل به سلطنا) ایت ۱۵۱ مشرك سره دلیل نه وی دا رسورة الانعام

ایت ۸۱ سورة الفاطر ایت ۴۰ سورة الاحقاف ایت ۴ سورة النجم ایت ۲۳

(ولقد صدقکم الله) ایت ۱۵۲ اشاره کوی واقعے د جنگ احد ته۔

(والله ذو فضل علی المؤمنین) ایت ۱۵۲ قرآن دلته بو جملے ذکر کړے

گروه محکښې آیت ۱۴۴ کښې ولیلی ووچه پیغمبر وفات شی دا سے نه وی

چه جماعت پو پرډے بلکه کلك شه او چه کلك شوے الله به ستا بانډې خیر

انعامات و کړی،

(۱)۔۔۔ وسیجزی الله الشاکرین ایت ۱۴۴،

(۲)۔۔۔ وسنجزی الشاکرین ایت ۱۴۵،

(۳)۔۔۔ والله یحب الصّبرین ایت ۱۴۶،

(۴)۔۔۔ والله یحب المحسنین ایت ۱۴۸،

(۵)۔۔۔ دلته والی والله ذو فضل علی المؤمنین ایت ۱۵۲،

(غمّا بغمّ) ایت ۱۵۳ غمّا ای بغلبة الکفار بغم ای بقتل النبی ﷺ

یا غما ای بسبب اغمام الرسول ﷺ

(ان الذین تولّوا) ایت ۱۵۵ دی ایت کښې بیان دزجر،

(یاایها الذین امنوا) ۱۵۶ دی خائی نه آداب لامیر الحرب،

(ولئن قتلتم) ایت ۱۵۷ تشجیع ور کوی،

(فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ) ایت ۹ ددی خاتی نه آداب لأمیر الجماعة ذکر کوی څکه چه کله به فتح راځي ،او کله به شکست وی که شکست دمر ګرد مستی دوجي نه شوے وی نو ملګرو حیثیت نه ګورے بعض به غلطي ترے نه شوی وی نودے دهغوئي حکم ذکر کوی چه ورته نرم شه اوبعض کسان هغوئي به قصدا کړی وی نو هغوئي دپاره حکم به توبه ۸۳ کښې . چه خان نه ئے لرے کړه بعض کسان چه هغوئي قصدا یو کار کړے وی نو هغه که ذ خان لرے کوے نو فتنه درته جوړ وی نو هغه به جدا کوے نه. بلکه تعلق به ورسره ساتی لکه عائشةؓ نه روایت دے چه یو کس روان وو نبي علیه السلام او وے

"بئس ابن العشیرة أو أخو العشیرة" او کله چه هغه سړے

نبي علیه السلام خواته راغلو نو فلان له القول (نرمی ئے او کړه) ، نو عائشةؓ تپوس وکړو چه تا اے رسول الله ﷺ چه داناکاره سړے دے او تا بیاورسره په نرمی خبرے وکړی . نو نبي علیه السلام ورته او وے

متى وجدتنى فحّاشا یاعائشة داجدا جدا موقعے دی یو ځل نبي علیه السلام ته کس راغے او تپوس ئی وکړو (ای الاعمال افضل فقال علیه السلام الصلوة لمیقاتها) بو بل راغلے دے تپوس کوی (ای الاعمال افضل قال علیه السلام الجهاد فی سبیل الله) کله یو ته فضیلت ورکوی کله بل ته دا دمخاطب په اعتبار سره،

(اللّٰهم اهد قومی فانهم لایعلمون) او چه یهود ته تقریر کوی نو وائی یااخوان القردة والخنازیر وعبد الطاغوت خیبر کښې یهود ګرفتار شوی دی نو صحابه ئے حلالوی او نبي علیه السلام ورته په دیر

کښې ناست دے تماشه ئے کوی نو دلته ولے تماشه کوی

نبی علیہ السلام میدان کښې ولاړ دے او آواز کوی
(انا النبی لاکذب انا ابن عبدالمطلب)

یو صحابیؓ میدان کښې ولاړ دے غښې اولی نو نبی علیہ السلام ورته وائی
(ارم ایها الغلام الحزور فدیتك بأبی وامی)

صحابہ کرامؓ نی چہ پہ چل سره کافرو قتل دپاره بوتلی وو نو نبی علیہ السلام قنوت نازله وائی (اللّٰهم العن الیهود والنصاری اللّٰهم شتت شملهم اللّٰهم فرق جمعهم اللّٰهم مزقهم کل ممزق)

د دوه کسانو په اوبو جنگ دے نبی علیہ السلام فیصلہ وکړه یو کس ته یئے اووے چہ اول ته اوبه وکړه بیا دی ته اوبه ورکړه چہ بئی اوبه کړی نو هغه کس اووے نبی علیہ السلام طرفداری وکړه نو نبی علیہ السلام اول کس ته اووے چہ داسے خپل پټی ته اوبه کړه چہ په پلو اوبه راواوړی بیائے ورته پریږده۔

علیؓ دویم واده کول د ابوجهل لورلے په نکاح کوله نو نبی علیہ السلام په منبر کیناسته تقریر لے شروع کړو او دائے اوفرمائیل
لست بمحرم ما احله الله او کماقال علیہ السلام لیکن زه دومره درته وایم۔
لاتجتمع بنت رسول الله وبنت عدوالله فی بیت واحدٍ

یو ځل نبی علیہ السلام سره عائشہؓ منډه وهی او کله ورته وائی چہ حبشو مقابلہ وګوره دا ټول جدا جدا حالتونه دی هر یو حالت په جدا طریقه دے
وشاورهم فی الأمر ایت ۱۵۹

فی الأمر نه مراد تنظیمی کارونه دی ځکه چہ دینی کارونو کښې شریعت شته هر کله چہ مشوره دی او کړه بیا به څه کوے، نو ورپسے وائی

(شاد عزمت) واحد صیغه وائی جمع نه وائی ځکه مشوره مامور بهو مسره د کوله او کار چه کوی نو حیله به کوی بو ور پسے وائی (فتوکل علی الله) توکل وکړه بوهعه ته اسبابو ضرورت دے لکه مبسوط حدیث عمرؓ کښی ذکر کوی چه څه کسان مسجد کښی ناست وو عمرؓ تپوس وکړو چه دا څوک دی (قالوا هم المتوکلون فقال عمرؓ (اوبل) لا بل هم المتکلون)

او اسباب د جماعت هغه هم وغیره دی.

(وان یخذلکم) ایت ۱۶۰ دلته خرنگه وائی دا رنگه انبیاء سورة ۴۳ کښی هم وائی (لقد من الله علی المؤمنین) ددی خائی نه صداقة القرآن والرسول ذکر کوی خرنگه دلته بعثت دنبی علیه السلام مقصد تعلیم القرآن بیانوی دارنگه سورة بقرة ایت ۱۲۹ کښی ۱۵۱ کښی هم دا مقصد بیانوی.

(ویزکیهم) ایت ۱۶٤ ای من الاخلاق الرذیلة چه اخلاق صحیح کیږی نو الله کتاب او اتباع د پیغمبر علیه السلام باندی صحیح کیږی

(اولما) ایت ۱۶۵ لتشجیع ورکوی.

من عندانفسکم، ایت ۱۶۵ ای بکسلکم فی قول الأمیر سورة النساء ایت ۷۹ سورة الروم ۴۰ سباء ۱۷ بقرة ۹۵ چه ته څه کوی نو الله کوی نو الله به دی. (امداد کړی څونه څونه کوه کنه هغه بیتو متل دیے د کولو یے زو به څه څو کړیه

یوسالك وائی

مجبور کی دل جوئی کا سامان بھی دیکھو

ایک پھول بھی رکھا ہے ستمگر نے قفس میں

داهر څه چه کیږی دانسان دلاسه ځکه انسان کاسب دے او الله خالق دے

الله نعمتونه هسے ورکوی اوعذاب په سبب داعمالو سره حدیث کښے راځي
(سبقت رحمتي على غضبي)دالله په رحمت ستا پیدائش اوشونو اوس هغه
کارمه کوه چه دغضب سبب وی
(وليعلم المؤمنين)ایت ۱۶۶ د امتحان غرض پتے وښایلو.
بوسالك والي
جزى الله الشدائد كلّ خير عرفت بها عدوى من صديقي
(وليعلم المؤمنين)ایت ۱۶۷ زجر للمنافقين.
(قتالًا)ایت ۱۶۷ یوه معنی داچه مونږ په طریقه دجنګ پوهیدے دویم داچه
مونږ پوهیدو پیدی خبره چه داجنګ دے یعنی که زمونږ داعقیده وه.
(الذين قالوا) آیت ۱۶۸ زجر للمنافقين وركوى
(بل احيآء عندربهم يرزقون)ایت ۱۶۹
(رزق ورکولے شی)نورزق دهغه جهان سی او ژوند د دنیا نوژوندهم دهغه
دنیااوهنه یادی کښے اشاره حمراء الأسد ت دے.
(الذين استجابوا)ایت ۱۷۲ چه کله جنګ احدنه بعد روان شول
نوابوسفیانؓ اوویل فيكم محمد نونبی علیه السلام اووے جواب مه
ورکوئی بیاهغه اووے هل فیکم ابن ابی قحافه (ابوبکر صدیقؓ)نونبی علیه
السلام اووے جواب مه ورکوی بیاهغه اووے هل فيكم ابن الخطاب(عمرؓ)
نونبی علیه السلام اووے جواب مه ورکوی نوابوسفیان اووے اعل هبل اعل
هبل (هبل جیت دی کړه)نبی علیه السلام بیا اویل جواب ورکړی لنا المولیٰ

ولا مولا لکم نو ابو سفیان بیا اووے لنا عزی ولا عزی لکم نو نبی علیه السلام
اول جواب ولے نه ورکول خکه چه که دا درے واړه کسان نه وی نو الله
خرشته دا کسان خو جهادنشی کیدلی کله چه ابو سفیان یو ځائی پورے
لاړو نو بیائی اراده وکړه چه مسلمانان به سم ختم کړو نو نبی علیه السلام ته
جبرائیل علیه السلام راغلو چه مازغره نده ویستی او تاا وویسته نو نبی علیه
السلام بیا چه کوم صحابه زخمیان شوی وو روان کړ ابو سفیان باندی رعب
راغلو هغه وے چه آزمریان کله زخمیان شي نو هغه څوك نه پریږدی نو واپس
شول او صحاباؤ هلته تجارت وکړو بیا راواپس شو۔
(الذین قال لهم الناس) ایت ۱۷۳ صرف مسعود بن جروی یا نعیم الأشجعی
ته یئے تعبیر په الناس او کړو چه خلقو ورته راستولے وو چه ورته او وایه چه
کفار درته جمع دی نو هغی ته اشاره دے۔
(فزادهم ایمانًا) ایت ۱۷۳، ایمان په باره کښی داحنافو قول دادے چه ایمان
کښی کمی اوزیاتی نه راځی بلکه الرد ایمان کمیږی اوزیاتیږی او که ته اولی
چه راځی په اعمالو سره نو کوم صحابه چی مکې کښی وفات شوی دی چه
نه هغه وخت کښی مونځ وو نه جهاد او نه حج وغیره نو هغوئی ایمان ناقص
وو او که کامل که ناقص وو نو بیا صحابه معیار حق نه شول داخبره امام
ابو حنیفهؒ دخط په جواب کښی لیکلی وه آثار السنن نقل کړی دے او مونږ وایو
چه ایمان بسیط دے چه عبارت دے دتصدیق قلبی نه لکه حدیث کښی راځی
تعلمنا الایمان ثم تعلمنا القرآن نو ددی مقصد دادے چه اول مونږ ایمان په زړه
راوړو بیا مونږ قرآن ته کیناستو او قرآن هم نسبت زړه ته کوی وقلبه مطمئن

باالایمان(چه زړه مطمئن په ایمان وی)او نوروالی چه ایمان مرکب دے دتصدیق قلبی اقرار باللسان عمل باالارکان نه او موږ داوایو چه تصدیق قلبی ایمان دی او اقرار باللسان او عمل باالارکان ورته شرط دے داجراء داحکام دمسلمانو دپاره او که ته والی چه نه احنافو داعقیده دجهمیه و عقیده ده نو بیاستاهم دخوارجو عقیده ده خکه چه معتزلی هم ایمان مرکب والی،

(حسبنا الله) ایت ۱۷۳ داهغه کلمه ده چه ابراهیم علیه السلام اور ته غورځیدو وخت کښی وئیلی وه داهغه کلمه ده چه سعدبن ابی وقاص چه کله دریاب ته ولاړو تو مر ګروته والی چه ترڅو پورے دلته وو سحرمونځ نے وکړوختی او سعدبن ابی وقاص اوورے چه زه یوه خبره کوم تاسوهم والی قولو احسبنا الله ونعم الوکیل نو آسونه ئی په دریاب واچول او لک ساعت کښی پورے شو،

(ولایحزنك) آیت ۱۷۶ خطاب لأمیرالجماعة

(ولایحسبن الذین) آیت ۱۷۸ تسلی للنبی ﷺ ولامیر الجماعة

(ماکان الله) آیت ۱۷۹ دفعه دوهم چه الله په موږ جهاد ولے کوی(معاذالله)

جواب ـــــ جهادسره منافق او مجاهد جداشی خبیث او طیب جداشی

(ولکن الله یجتبی من رسله من یشاء) آیت ۱۷۹ بعض خلق د دی نه علم غیب ثابتوی لیکن داصحیح نه ده خکه چه لکن د پاره د استدراك دے او دااستثناء منقطع ده نوروسته خان ته مبتداء او خبر جوړیږی نو خازن معنی کویو لکن الله یجتبی من رسله للرسالة من یشآء انبیاء علیهم السلام ته علم غیب نشته بلکه انباء الغیب ورته کیږی لکه یوسف ایت ۱۰۲

(ولایحسبن الذین) زجر للبخلاء ور کوی،

(لقدسمع اللّٰه) آیت ۱۸۱ ربط ... هر کله چه زجر للبخلاء نی ور کړونو په ضمن دهغی کښې زجر للیهود دے څکه چه دوئی وئیل په اللّٰه فقیر دے چه موږ نه غواړی العیاذ باللّٰه،

(ان اللّٰه فقیر) آیت ۱۸۰ دامقوله دقول دے،

(قالوان اللّٰه عهدالینا) ایت ۱۸۳ دادوئی چه کوم خبره کوله دائی دروغ وئیل (مخکې امتونو کښې چه به چا قربانی اوکړه نو آسمان نه به اور راغلواوبیا به سوزیده لکه آدم علیه السلام واقعه مائده ۲۷) چه نه قربانی وکړه چه هغه اوسوزی نوهلته دموږ متونو اللّٰه الزامی جواب کوی،

(قل قدجاء کم رسول) چه مخکښې انبیاؤ دا پیش کړی وے نوهغوئی ولے نه منل،

(متاع الغرور) ایت ۱۸۵ که لفظ غرور په ضمے سره شی نوپه معنے د دهو کے او که به فتحے سره شی نومعنی دهوکه باز لکه فاطر ایت ۵

(من عزم الامور) آیت ۱۸۶ (داد پخو کارونونه دی) شیخ القرآن به ویل دا دخو الالو کار دے لقمان حکیم صاحب هم خپل بچی ته والی لکه سورة لقمان ایت ۱۷

(واذاخذاللّٰه) ایت ۱۸۷ دی کښې زجر ور کوی علماؤ ته اللّٰه تریے نه وعده آخستی دے، کنز العمال ۱۹۰ جلد ۱۰ کښې یوروایت ذکر کوی،

مااتی اللّٰه عالماعلمه الااخذعلیه المیثاق ان لایکتمه هم دغسی،

مجموعة الرسائل ۳۳۶ کښې شامیؒ ذکر کوی

(ان فی خلق السموٰت)ایت ۱۹۰ ربط مخکبنی دعوی د توحید نی ذکر کړه په لله مافی السموات سره نو اوس پری دلائل ذکر کوی او دا تنمه د سورة بدعوی التوحید ده ولکه څرنګه په دعوی توحیدنے شروع کړے وو۔

(سمعنامنادیاینادی للأیمان)ایت ۱۹۳ ،اثبات الرسالة،

(ان امنوابربکم فآمنا)ایت ۱۹۳ بخاریؒ تاریخ کبیر کښی واقعه ذکر کوی چه منیب وائی زه یو خل مکے ته لاړم نو مصفله چوک کښی یو کس ولاړدے او داوائی،

(یآیهاالناس قولو لااله الاالله تفلحوا)نو چه دا آواز و کړی نو خلق فمنهم من یسب ومنهم من یحصوا علیه الترابدا ولہ نیره شی بلہ ولہ راشی نو هغوئی ته هم داوائی نو هغوئی هم دا کار کوی مائیوس و کړو چه دا څوک دے ماته اوویلے شو دامحمد بن عبدالله دے چه د نبوت دعوی ئے کړی ده نو بیاوائی حتی انتصف النهار غرمه شوه آمدو رفت بندشو نو یوه جینی راغله ورسره لوښه ده او دی سری ته اوبه آچولی او ډوډی ئے ده ورته وے چه زاره مه الله زه دی دپاره راغیرلے یم،

یو کس نبی علیه السلام ته مدینے ته راغے اوورته وائی چه زه دی اوپیژندم نبی علیه السلام اوفرمائیل چی نه هغه ورته اووی چه زه هغه سړے یم چه تا په بازار کښی خیمو مخے ته آواز کول چه قولوا لااله الاالله تفلحوا،

نو خماخیمے ته راغلی اویو کس تاپسے روان وو کنئی ئے راخیستے دی اوته پئے پری وینئی اودابه ئے وئیل چه داصابی دے خماخیمے ته چه راغلے ما توره راوویسته هغه کس ته م اووی چه که څدار دی و کړو سوبه دقلم کړم بیا

دی کس ایمان راؤړو او چه قوم ته لاړ دے مسئله نے کړی دے نوقوم ورته والی (یازمام امالتقی البرص والحزام)

(سیا تنا) ایت ۱۹۳ سیات معنی مصائب او خوړك والی چه صغائرترے مراد دی خوهره گناه دبل په نسبت صغیره هم ده او کبیره هم ده او دلته ترے مصائب مراد دی ځکه چه صغائر په ذنوبنا کښے راغلی دی،

(لایغرنك) ایت ۱۹٤ دفعه دشبهے ـــ چه کافر که چرے دالله دشمنان وی نومال اودولت ولے ورکوی او که مومن دالله دوستان یونوپه مومن به عذابونه ولے راتلل،

جواب ـــ مال ورکول دالله نه په درے قسمه دی،

(۱) ـــ دمهربانتیاد پاره

(۲) ـــ امتحان د پاره

(۳) ـــ دعذاب دپاره

او تکلیف په خو قسمه دے،

(۱) ـــ لرفع الدرجات کماعلی الانبیاء

(۲) ـــ للعذاب کماعلی الکفار

(۳) ـــ لعفوالذنوب کماعلی المؤمنین

(نزلًا) ایت ۱۹۸ (ملیمانه به کړے شی میلمستیا دطرف دالله نه) ایضا فی کهف ۱۰۷ نحل ۹۹، او کوره دلته نی اورے چه میلمانه به وی دا ولے

جواب ـــ ځکه چه میلمه سره غم نه وی غم کوربه سره وی،

(یاایها الذین امنوا) ایت ۲۰۰ تتمة د سورة په خلاصے دسورة سره امتوای

بـــــــــا الــــــتـــــوحـــــيـــــد والـــــــرســـــــالة

(ورابطوا) ایت ۲۰۰ (آسونه اوړئ) حدیث کښې راځي (رباط في سبيل الله خير من الدنيا و ما فيها)

(لعلكم تفلحون) ایت ۲۰۰ سر دسورة کښې نے وئیلي وو (الله لا اله الا هو) نو دا مسئله اومنه (لعلكم تفلحون)

(دسورة مختصره خلاصه)

سورة دوه حصے وو،

اوله حصه کښې اثبات التوحيد او هغه درے بابونه وه هر باب کښې شپږ شپږ خبرے اوپه سر د باب کښې اول مسئله د توحيد، داولی حصے په آخر کښې پنځه اقوال دپیرانو ذکر کړه،

دویمه حصه د (٦٤) ایت نه پدی کښې اثبات الرسالة، او ١٥ خبائث داهل کتابو بیان شول،

دریمه حصه د (١٠٢) ایت نه پدی کښې بیان دجهاد او انفاق، چونکه دی دپاره دتنظیم ضرورت وو نو پنځه قوانین دپاره دتنظیم، بیا تفریعات ددو وواقعو په پنځه قاعده، بیا آداب لامير الحرب ولأمير الجماعة بیان شویدی،

سورة کښې یو اهم او بهترین مضمون هغه شان صحابه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین هم په ضمن کښې بیان شو،

....

﴿شان صحابه رضی الله عنهم﴾

په دی سورة کښې یو اهم مضمون شان صحابه بیان شویو کال دلته څیرووډ عرمی وخت وویو بیوداسې راغلوشیخ القرآنؒ سره کیناستوتپوسونه ئې شروع کړو خبوی بی کولے.

شیخ القرآنؒ ته وائی چه زه د مفتي محمودؒ استاذ یم اوزه دډیره اسماعیل خان یم اوفی الحال مفتي محمودصاحب ته راغلم (مفتي محمودصاحب هغه وخت کښې وزیر وو)ماوی آنی خان کښې دشیعه زردکولو ،نوهغوئي د ماجواب نه شو کولے نواوس هلته جماعت اسلامی واله پیداشول اودشیعه زمرسته ئې شروع کړه نوهغوئي مضبوط شول اوس ماته وائی چه ته کوم عظمت صحابه دپاره قربانی کوے که دادومره اهمه مسئله وی نوقرآن کښې ئې وښایه نوزه سوچ کښې وم دی وخت کښې یوعالم وودسنده مولانامحمدصدیق ولی الهی هغه ماسره ملاؤشو(اودادعبیدالله سندهیؒ شاګرددے سیاح او ۱۰۰ سال عمرلی وو)نوهغه ماته اووے چه پنج پیرته لاړشه هلته به ستامسئله حل شی اوس تاته راغلے یم شیخالقرآنؒ ورته اووی بسه ده کنه نوماته ئې اووے چه قرآن راواخله نوماقرآن راوغیستواوورم کړه

﴿عظمة الصحابة من القرآن﴾

شیخ القرآنؒ ورته اووے چه که صحابه زجرم وی نودبه لوئے جرم بل نشی کیدے چه نبی علیه السلام ئې دئوروميدان کښې پریښودے اوهغوئي تړے تښتیدلی دی سره ددی چه داکارشوے دے اودسورة العمران کښې هغه

واقعه بیان ده څو ګړه الله څه وائی،اول العمران ۱۵۲ (ولقدعفاعنکم)زما
دی په خپل ذات باندی قسم وی ماستاسو ته عفوه کړی ده)دعفوح څه معنی
ده دا ده چه ګناه وه الله معاف کړه بلکه الله وائی چه ستاسو ګناه ته ما اوږ
ګناه نده ویلی دعفوے څه معنی،المسامره لابن الهمام ۲۳۳ کښی معنی
کوی قال القشیری لیس العفوههنابمعنی غفربل کماقال النبی علیه السلام
عفا الله عنکم عن صدقة الخیل والرقیق ای لم تجب علیکم ولم یلزمکم
نومعنی ددی داده ده چه ګناه ترے شوی وه بلکه داشکلی دګناه وو لکه کله
کله شکل دګناه وی،لکه روژه دارسړے روژه کښی اوبه وڅکی په هیر
دویم ځل آیت ۵۵ (ولقدعفاالله عنهم)تحقیق الله ترے نه عفوه کړی ده)
دریم ځل ۱۵۹ پیغمبرپاک ﷺ ته وائی (فاعف عنهم)
څلورم (واستغفرلهم)
پنځم (وشاورهم فی الأمر)
بیاآیت نمبر ۱۷٤ (واتبعوارضوان الله)دوئی هم تابع دی دالله د رضامندیا
ایت ۱۱۰ (کنتم خیرامة)تاسوغوره امت یی په دی وخت کښی مخاطبین
صحابه وونوچه هغوئی خیانت ګراوظالمان شونوغوره څنګه شو،
سورة البقرةایت ۱٤۳ (امة وسطاً)تولګئ" ای خیاراوعدلاً"الله وائی دوئی
غوره دی سورة فتح ۱۸ (لقدرضی الله عن المؤمنین)الله وائی چه زه ترے
راضی یم خودوئی (الشیعة واحبابهم)وائی چه مونږترے رضانه یو،
سورة فتح ۳٦والزمهم کلمة التقوی دوئی سره ما کلمة التقوی لازمه کړی
دے اوبل ځائےحجرات کښی الله وائی انّ اکرمکم عندالله اتقاکم،نوصحابه

زول عزتمند دی،توبه ایت ۱۰۰ (رضی الله عنهم ورضوا عنه)

سورة الواقعه (والسابقون)

انفال ٦٤ والف بين قلوبهم وربسے والی یاَیهاالنبی حسبك الله حشر ایت ۸،

۹الله والی زه تریته رضایم پیغمبرنه هم ترے راضی شه او دوئی ماغوره

انصاف دارعادلان کامیاب خلق او زرونو کښی م ئے ایمان لازم کړے دے د

دی نه نور زیات خه شان صحابهؓ وی،

دارنګه احادیث و ګوره حدیث کښی راغي

﴿الاحاديث النبويّة﴾

بوسعیدخدریؓ نه روایت دے نبی علیه السلام فرمائی(لا تسبّوا اصحابی

فوالّذی نفسی بیده لو انفق احدکم مثل احد ذهبا ما ادرك مد احدهم و لا نصیفه

ابن عباسؓ نه روایت دے نبی علیه السلام فرمائی (مهما اوتیتم من کتاب الله

والعمل به لاعذر لأحدکم فی ترکه فان لم یکن فی کتاب الله فسنةٌ منی

ماضیة فان لم یکن سنةٌ منی ماضیةٌ فما قال اصحابی ان اصحابی بمنزلة

النجوم فی السمآء)

تشبیه ئی ستورو سره ورکړه (کلا والقمر)نبی علیه السلام سپوږمئی ده

او سپوږمئی نه بعد ستوری رڼا کوی،

۳۔۔۔۔ عمربن الخطابؓ نه روایت دے (العواصم من القواصم) کښی ابن عربیؒ اوله

مقدمه اول باب کښی چه هغه اصحاب رسول الله ﷺ عدول بتعدیل الله

... نه لهم و لاينتقص احدامنهم الازنديق،

نو هغه روایت کښی راغي قال رسول الله ﷺ سالت ربی فیمااختلف فیه

اصحابی من بعدی فاوحی الله الی فقال ان اصحابك عندی بمنزلة النجوم من السماء بعضها اضوء من بعض)

(٤) انس بن مالكؓ نه روایت دے قال رسول اللهﷺ ان الله اختارنی واختارلی اصحابی فجعلهم اصهاری و جعلهم انصاری وانه سیجیی فی آخر الزمان قوم ینتقصونهم الا ولا تناکحوهم الاولا تنکحوا الیهم الاولا تصلوامعهم الاولا تصلواعلیهم)

٥..... دامام ابوزرعةؒ قول دے (اذارأیت الرجل ینتقص احدامن اصحاب رسول الله فاعلم انه زندیقٌ)

٦..... ابو داؤد یو حدیث راوړی باب الرجم کښې چه صحابه په لاره روان وو، یو صحابی رجم شوے وو، دهغه تذکره ئے کوله نبی علیه السلام واوریده خو ئے اونه کړو،

حتی مربحمارشائلٍ برجله نونبی علیه السلام اووی (این فلان وفلانٍ قالانحن ذان یارسول الله قال علیه السلام انزلا فکلامن جیفة هذاالحمار(یو صحابه یوه شوچه حضرت غصه دے تپوس کوی (قالامن یاکل من هذایارسول الله فقال علیه السلام فمانلتمامن عرض اخیکمااشد من الأکل منه)هغه صحابه وو هغه(مرجوم صحابی)خه بی عزتی کړی وه خو صرف دا ئی اووی چه رجم شوے دے اودا ئی رښتیا اووی خو په نبی علیه السلام بداولګیدل اووی فرمائیل،

(والّذین نفسی بیده انه الان فی انهارالجنة ینغمس فیها)دولی والی چه صحابه ؤ داکړی دی مو یروایو بالفرض که شوی دی اوته غائبانه دهغه بد

وائی نو دا سی دے لکه مردار خره غوښی خوړے یاهغه نه هم بدتر د صحابه

بدولے شروع شو،

اقــوال الــعــلــمــاء

مرام الکلام صفحه ٤ کښې عبدالعزیز فرهاری ذکر کوی چه اصل باعث ددی خبرو

تو هغه وائی (لماانقرضت دولة المجوسية عن فارس تشاور بعض الشياطين فى افساد

الاسلام فاحدثوا القول بان الصحابة ظلموا اهل البيت) دا ئے خکه کول چه خلق

صحابه ژنه بد دل کړی چونکه صحابه د دین ستنی وے ،سند ورلو دونی چی بدنام

شو ،نودین هم بدنام شو خکه چه دین هغوئی راوړے دے امام مجددؒ هم مکتوبات

۳۳۰ مطبوعه ترك کښې دفتر دوم کښې وائی

اگر عثمان وصدیق وفاروق مطعون باشد متروک العدالت شو بر قرآن چه اعتبار باشد،

او صفحه ۷۷ کښې وائی ،

کسی که طعن بر اصحاب وسلف صالحین گیرد رافضی است

امام ابو حنیفهؒ هم د سلفونه روبیا صفحه ۲۰۸ کښې وائی

محاربات صحابه محمول بر محامل نیک هستند ،او صفحه ۱۸۹ کښې وائی

(ماامن برسول من لم يوقر اصحابه) صفحه ۸٤ کښې وائی

اگر اصحاب مطعون شود دین هم مطعون میشود

صفحه ۸۰ کښې وائی همه اصحاب را جز به نیکی یاد نه باید کرد نه صحابه ژبد به نه وائی.

ایمان کامل یامرام الکلام ۸۰ کښې عبدالعزیز فرهاریؒ ذکر کوی

جنگها کاندر صحابه شد پدید ... از قضائی حضرت رب المجید

یاد شد او در دلش اولی تر است ... یاد او کردن حرام ومنکر است

شیخ الاسلام علامه ابن تیمیهؒ مجموعة الفتاوی ۱۵۴ جلد ۳ کښې وائی

من طعن فی احد من الخلفاء الاربعة فهواضل من حمار اهله

شرح العقیدة الطحاویة ۵۲۸ کښې وائی ۔

ونبغض من یبغضهم وبغیر الخیر یذکرهم ولانذکرهم الابخیر

قرطبی ۱۳۰۸ جلد ۱، الابانه صفحه ۹۶ کښې وائی

(کل الصحابه ائمة مؤمنون غیر متهمین فی الدین وقد اثنی الله تعالیٰ علی جمیعهم وتعبدنابتوقیرهم وتعظیمهم والتبری من کل من ینتقص احدًامنهم والکف عن الطعن فیهم والثناء علیهم کما ثنی الله علیهم)

ابو المنتهی صفحه ۲۷ کښې وائی

(ولانذ کراحدامن الاصحاب الا بخیر)

الابانة صفحه ۹۵ کښې وائی

(وماجری بین علی وزبیر کان علی تاویل واجتهاد)

بعض خلق وائی،چه تاریخ لیکلی دی نوځکه مونږ وایو لکه البدایه لیکلی دی فلانی لیکلی دی فلانی لیکلی دی نوزه وایم چه دولی وائی چه تاریخ لیکلی دی ځکه ماؤلیکل نوزه که تا ته کنځل وکړم خفه کیږے خوبه نه ځکه چه تا ته فلانی هم کړی دی او بیا ګوره یو طرف ته دصحابی عظمت لره موازنه لے او کړه،

نیست مدح ایشان بجز مدح رسول طعنه بر ایشان خصلت مردجهول

طعنه بر ایشان طعنه بر پیغمبر است آنچه گفته شاعر گویم درست

او که ته وائی تاریخ لیکلی دے نوزه وایم،

نیست جز افسانہ تاریخ وطن   اینچنیں تاریخ را در آتش فگن

او کہ مؤرخ لیکلی دی نو دینہ پئے لیکلی دی چہ تا تہ پتہ لی چہ فلانی داویلی دی ھغہ صحابہ بدناموَل مؤرخ خولیکی خو دا مقصد ئے نہ دے لکہ قرآن موسی علیہ السلام بارہ کښی دفرعون قول ذکر کوی چہ ھغہ وئیل انی لأظنك یموسی مسحورا نو تہ بہ وائی چہ قرآن وئیلی دی چہ موسی علیہ السلام جادو کړو نہ بلکہ داد فرعون قول نقل کوی چہ ھغہ داویلی دی زہ یوتن دوہ نہ یادوم ،بلکہ ھر څوك چہ د صحابی بدوائی ھغہ رافضی دے کہ ھغہ شیعہ دے کہ مودودی دے او کہ غیر مقلد غیر مقلدین ھم د صحابہ وتنقیص کوی کتاب کښی ئے لیکلی دی چہ بس دی نہ هیڅوك نہ دی خلاص دائی کتاب کښی لیکلی دی خو دائی منکری دی او عبداللہ بن مسعودؓ بارہ کښی وائی چہ تہ وو داسے وو داسے وو مودودی صاحب ھم خلافت ملوکیت ۹۰ کښی وائی

حضرت علی کو لوگوں نے کہا کہ آپ بھی حضرت معاویہ کی طرح بیت المال کا منہ کھول دے یعنی مطلب داچہ ھغہ کھولاؤ کړی وہ صفحہ ۱۲۵ کښی وائی چہ ھغہ مطلب دادے چہ معاویہؓ باغی او بدنظمہ وو،

اس سے بڑھ کر زیادہ غیر آئینی طرز عمل دوسرے فریق یعنی حضرت معاویہؓ کا تھا جو معاویہ بن سفیان کی حیثیت سے نہیں بلکہ شام کے گورنر کے حیثیت سے حضرت عثمان کا بدلہ لینے کیلئے تمام مرکزی حکومت کی اطاعت سے انکار کیا

نو چہ مرکزی امیر اطاعت نہ انکار وکړی نو باغی دے کنہ او بیا وائی یہ سب کچھ دور اسلام کے نظامی حکومت کے بجائے زمانہ قبل اسلام کے

قبائلی بدنظمی کی اتباع هے،

معاویهؓ باره کښې صفحه ۱٤۷ کښې وائي چه خلافت يې په ملوکيت بدل کړو ۱٤۸ کښې وائي

دطمع او ډيرے نه يزيد خيل زرني دپاره ئے خلقونه بيعت واخستو،

صفحه ۱۵۸ کښې وائي چه دخلافت حاصلولو دپاره ئے جنګ او کړو،

صفحه ۱۷۳ کښې وائي حضرت معاويهؓ سنت بدل کړو،

صفحه ۱۷٤ کښې وائي چه د کتاب الله او سنت نے صريح خلاف ورزی وکړه،صفحه ۱۷۵ کښې وائي د بلاربه زناء نے شهادتونه واخستل

يو بو صحابي پسے بدوائي او داسے داسے الفاظ ذکر کوی حضرت عثمانؓ باره کښې وائي چه معيار مطلوب ئے قائم نه کړو او دبيت المال نه ئے

خپلو خپلوانو ته تحفے ور کړے او تقسيم ئے کړو او رشته دارانو له ئے عهدے ور کړی،

صفحه ۹۹،۱۰۹ کښې وائي او دا اعتراض په عثمانؓ شيعه ؤ کړے وو،

لکه السيف المسلول ۳۳۲ کښې قاضي ثناء الله پانی پتی دشيعه ؤ اعتراض

نقل کوی او دهغه نه جواب کوی مختصر تحفه اثناء عشريه ۲۶۲ کښې

دشيعه ؤ اعتراض ذکر کوی او جواب کوی المنتقى دامام ذهبیؒ ۳۷۸

الصواعق المحرقه ۱۱۳ کښې (لابن الحجر الهيثميؒ)

العواصم کښې ابن عربیؒ ترے نه جواب کوی مودودی پدی خفه شوے دے

چه دوئی جوابونه کوی نو وائي چه ماهغوئی خبره پرېښودی ده او هغه

جوابونه م ونه کړل نو ۳٤۸ کښې وائي چه دا ماولے ذکر له کړل داځکه چه

هغوئی خپل کتابونه د تاریخ په حیثیت نه دی لیکلی بلکه هغوئی خان نه د صحابه ؤ وکیلان جوړ کړی دی او وکیل خو خامخا خان نه صفائی کوی ددی وجې نه موږ وابونیهگ ده کنه خو په علیؓ هم اعتراضونه شوی دے نو چه کله هغه ذکر کړی بیا جوابونه کوی او بیا ۱۱۷ کښی وائی

انہوں نے ایک طویل فرض مرتب کی جن کی جوابات ممکن تھی اور بعد میں دی گئی

دحضرت علیؓ باره کښی داوائی نو حضرت عثمان باره کښی داولے نه وائی

ہم نے چھپایا لاکہ محبت نہ چپ سکی آنکھوں نے رو کہ یار سے اظہار کر دیا

مودودی دی خائی کښی شیعه ؤسره محبت ښکاره شو حالانکه عثمانؓ اعتراضاتو هم جوابونه کړی لکه تاریخ الطبری ۱٤٥ کښی وائی چه عثمان دور کښی ۳۳ بنوامیه وسره عهدیے وے او په هغه کښی ۱۸ عهدیے دعمرؓ د زمانے وے ده خپلو انو له عهدیے ور کړیے

دمال تقسیم باره کښی تاریخ طبری ۱۰۳،۱۰۲ کښی اوګوره عثمانؓ وائی (ولااستحل اموال المسلین لنفسی ولالاحد من الناس)

او دا زما خپل مال دیے هغه ور کوم او دامی دابوبکرؓ او عمرؓ زمانه کښی هم ورکولو یو کال مدرسه توی جوړیده دافغانستان انقلاب نوے راغلے وو یو څو ملایان دلته راغلی وو یو حسین اخونزاده چه وروسته ئے ورته شیخ جمیل الرحمٰن وے الله دی اوبخی دشیخ شاګردان وو دمودودی په سرئے بحث کولو (او هغه وخت ئے خپل تنظیم نه وو جوړ کړیے) نو شیخ القرآنؒ ورته دمودودی یوه یوه خبره بیانیله او جوابونه ئے کول شپه ترنیمه تیره شوه اویوه خبره دحضرت عثمان مال ورکولو الزام جواب پاتے شوا او ده شول

نوشیخ القرآنؒ یوه کیښته بعد کتابونه لاس کښې راخستې او راغلو هغوئی بیداوکړ، شیخ القرآن ورے چه زه اوده شوم نو سرے م کولو چه که صیام شوی نو الله به درته نیوس کوی چه دصحابي په سر بحث شروع وو او تا خوبونه کول نو راپاسدم) او په هغے درته بحث وکړو وبیالا ر کورته،

تمت بالخیر

بسم الله الرحمٰن الرحیم

سورة نسآء

مدنی سورة دے په نزول کښې ۹۲ پس دسورة الممتحنة نه نازل شوے دے

روابط السورة النسآء

(۱) ـ محکښې سوره فاتحه کښې درے فرقے منعوم علیهم، مغضوب علیهم، ضآلین اجمالاً بیان شویابقره کښې تفصیل دمغضوب علیهم او آلعمران کښې تفصیل دضآلین وشونودی کښې تفصیل دمنعوم علیهم کوی

(۲) ـ سورة آلعمران کښې اصلاح دعقیدے او کړنودی سورة کښې اصلاح دمعاشرے کوی

۳) ـ محکښې قوانین دتنظیم اوجماعت دپاره بیان شوتودی کښې قوانین او احکام بین الراعی والرعیت بیانوی

٤) ـ سورة آلعمران کښې دامی دتوبے شرطونه ذکر کړل نودی کښې دمنافق د توبے شرطونه ذکر کوی

٥) ـ محکښې سورة ختم کړے وو په تقوی (واتقوا الله لعلکم تفلحون) نوداسوره شروع کوی په تقوی (یآیها النّاس اتقوا ربکم)

) ـ محکښې وئیلی وو چه عیسی علیه السلام م یے پلاره پیدا کړے دے نودی کښې تفصیل کوی په (انما المسیح ابن مریم) سره

ـ محکښې وئیلی وو (انی متوفیك ورافعك الی) نودی سورة کښې تشریح دهغه اوردپه هغه چاچه وائی چه عیسی علیه السلام مو بړ وړلے دے

(۸)— محکمی ونیلی وو(وتوفنا مع الابرار)۱۹۳ نودی سورة ۶۹ کښی ابرار بیانی

(۹)— محکمی شهادت بالتوحیدویه ۱۸ کښی نودی کښی شهادت بالرسالة دے

(۱۰)— محکمی سورة کښی آلعمران دمحبوبان اوشونودی کښی د عاموسخو بیان کوی

امتیـــــازات الســـورـــةالنســـآء

(۱)— داسورة ممتازدے په بیان دهغه امورو چه اصلاح راری په هغه سره بین الراعی (بادشاه) والرعیت (عوام)

(۲)— داسورة ممتازدے په بیان داحکامو دمیرات باندی

(۳)— داسورة ممتازدے په بیان دمهرونو دسخو باندی

(٤)— داسورة ممتازدے دتورونه په بیان دهغه سخو چه نکاحاحرامی دی

(۵)— ممتازدے په بیان دتعدادجوازی دوادونوباندی

(٦)— ممتازدے په حکم دقتل خطاباندی

(۷)— ممتاز دے په بیان ددرجی دقاعدین من الجهاداومجاهدینو باندی

(۸)— داسورة ممتازدے په بیان دتوبے دمنافق باندی دهغې شرائط ذکر کوی

دعویٰ السورة النسآء

بیـــان دهغـــه احکـــامو چه هغه سره اصلاح راځی بین الراعی والرعیت

تقسیم السورة النسآء

دا سورة درے حصے دے ،اوله حصه تر ۵۸ پورے په دی کبنی ۱۶ احکام بین الرعیة بیانوی

دویمه حصه تر ۱۳۵ پورے په دی کبنی ۸ ،احکام بین الراعی والرعیة بیانوی

دریمه حصه تر آخره په دی کبنی بیان فرق ثلاثه ؤ (مؤمنان ،اهل کتاب او منافقین)دی سورة کبنی زواجر درے واړه ډلو ته

(۱)......یهود ته اوله حصه کبنی دولس زواجر ،او آخری حصه کبنی شپږ زواجر ورکوی ټوټول اتلس شول

(۲)......منافقینو ته اوله حصه کبنی اولس زواجر او آخری حصه کبنی شپږ زواجر ټوټول ۲۳ شول دامنافقین دیهودو تربیت شده خلق وو څو یهودو نه خبائثو کبنی زیات شول ځکه چه یهودو ته بوویشت او منافقینو ته درویشت شول

[illegible]

وکنت امرامن جندابلیس فارتقی به الحال حتی صار ابلیس من جندك

(۳)......اومؤمنانو ته اول حصه کبنی درے او آخری حصه کبنی دوه زواجر ورکوی سمط الدرر کبنی شیخ القرآن په دی خالی ذکر کوی.

وفیه زجر بالتضعیف والتنصیف (ترجمه دی سورة کبنی زجر دے په دو چندی او په نیمو الی بالندی

ددی قاعدے خمطلب دے دقاعدے مطلب دادے چه زواجر په تضعیف (دو چندئی) داسے دی چه مؤمنانو ته اول حصه کبنی درے زواجر وو نو درو دو چند شپږ وو نو منافقینو ته آخری حصه کبنی شپږ دی بیا دو چند دولس وو نو یهودو ته په اول حصه کبنی ۱۲ زواجر وو دا په دو چندی سره او تنصیف

(تیجوالی واله)په دی ترتیب سره چه دولس نصف شپږ او د شپږ و نصف درے دی نو تنصیف شو شیخ القرآنؒ فرمائیل چه دا قاعده مادی وجے کړه چه میراث کښی قاعده دتضعیف وتنصف مشهوره قاعده ده نوما ددی مطابق داقاعده دلته بیان کړه ځکه چه دی سورت کښی احکام دمیراث بیانوی

حل مشکلات السورة النسآء

(يَآاَيُّهَاالنَّاسُ اتَّقُوا) ــ دا آیت بطور براعة الاستهلال دے یعنی (دامعروفه اصطلاح په مینځ دعلماء کښی ده چه مصنفؒ خطبے کښی داسے الفاظ راوړی چه وروسته کتاب په مضمون باندی دلالت کوی چه کوره یونفس نه پیدا ئے بیاهم دیوبل میراث اوغوبسی خوری

نفس واحدة

(۱) :نفس واحد نه چه حواء دآدم علیه السلام نه پیداشوه نودهغی خلقت بطریق التوالد نه دے مرادځکه چه بیاځکه نکاح کیده یا مراد ترے نه جنس دے حدیث کښی راځی (المؤمنون کنفس واحد)

(تسآء لون به)ای تساء لون بواسطته یابمعنی عنه ای تساء لون عنه

(والارحام)

(۱) ......دامفعول دفعل محذوفه دے په حذف دمضاف سره ای اتقوا قطع الارحام

(واتواالیتمیٰ اموالهم)

(۲) ......ددی خائی نه اول قانون مابین دبادشاه اورعیت کښی بیانوی نول شپارس احکام دے۔

(۱) حفظ اموال الیتامی (۲) حفظ النفوس الیتامی

(۳) اعطاء المهور للنسآء (٤) حفظ اموال السفهآء

(۵) اعطاء الحق لمن هواهله (حقوق ور کول خپل حقدارانو لره

(٦) تقسیم الأموال بالفرائض المقررة من اللّٰه تعالی

(۷) ردالفواحش وتطهیرالأنفس

(۸) ښځې په میراث کښې مه آخلئ

(۹) دمشرانو بے ادبی مه کوئ (۱۰) النهی عن نکاح المحرمات

(۱۱) النهی عن اکل اموال المحرمة (۱۲) النهی عن العدوان

(۱۳) ایفاء العهد (۱٤) امیرالبیت الرجل

(۱۵) الصلح بین العشائر (۱٦) العبادة للّٰه وحده

دلته لفظ دیتیم ذکر کوی باعتبار دما کان سره یعنی مخکښې داشان ووخکه چه اوس خوان شوے دے .او اول شروع ئے یتیم نه وکړه ځکه چه د یتیم خوګ تپوس نه کوی او زیات مظلوم وی

کـــــــــــــــان حـــــــــــــوبًـــــــــــــا

(حوب، هغه ګناه ته وائی چه حدته رسیدلی وی

فـــــــــــانـــــــــــکـــــــــــحـــــــــــوا مـــــــــــا

(ما، نه مرادصفت دے یعنی نکاح وکړے په هغه صفت او داصفت خوشی دے مفسرین وائی لجمالها ولدینها ولمالها ولنسبها،

الاتـــــــــــعـــــــــــدلـــــــــــوا

(ای ان لا تظلموا)

ومن کان غنیا فلیستعفف

څوک چه مالدار وی نو یتیم مال نه دی خان بچ کړی،

ومن کان فقیرا فلیاکل بالمعروف

او څوک چه محتاج وی نو په ښه طریقه داوخوری نو څه مطلب راووتو

اصل کښی دا مطلب نه دے بلکه غنی دغناء نه بمعنی دابے پروائی راری لکه

اشعارو دعرب کښی راځی

کلانا غنی عن اخیه حیاته ونحن اذا متنا اشد تغانیاً

(تغانی او غنی بمعنی بے پرواهی دے) حدیث کښی راځی

لیس منامن لم یتغن بالقرآن نو دلته په معنی دښه آواز نه راځی بلکه دامعنی چه

څوک بے پرواه نه کړی خپل ځان په قرآن باندی دامطلب ددی وجے نه

علامه قرطبیؒ ذکر کوی من هداه الله للاسلام و علّمه القرآن ثم شکی الفاقة

کتب الله الفقربین عینیه الی یوم یلقاه او عثمانؓ ته غنی ولے وائی یو ددی

وجے نه چه مالدار وو دویم ددی وجے نه چه قرآن جمع کولو واله روا و

نور خلقو نه بے پرواوو نو دلته معنی داده څوک چه بے پرواوی د کسب نه په

مال دیتیم کښی نو ځان دی بچ کړی او څوک چه محتاج وی کسب نه په مال

دیتیم کښی نو پس خوری دمزدوری خپله دیتیم مال نه په ښه طریقه،

(للرجال نصیب) پنځمه قاعده چه حقدارانو له خپل حق ور کړی،

(وللنساء نصیب) د ښځو ذکر ئے ځان ته وکړو داځکه چه عربو به ښځوته

مالونه نه ور کول

(واذاحضر) بعض مفسرینؒ وائی داآیت منسوخ دے ځکه چه اول به میراث

تقسمی دونو غریبانو ته به نه ورکول او اوس دانشته او اس داحکم استحبابی باتے دے خو مونږ وایو چه په ترك دمستحبو باندی ولی الله تعالی زجرورکوی په (ولیخش الذین لوترکوامن خلفهم) سره ،اصل کښی دایتامی او مساکین په اولوا القربی کښی داخل دی او خان ته لے ذکر د ترحم دپاره دے

(وقولوالهم قولامعروفا) حضرت زبیرؓ چه جنګ، کښی زخمی شونو وینه ترے زیاته تله زونی ته وصیت ئے اوکړو چه په ما باندی ذخلقو قرضی دی نوځه زمامال نه ورکوه او کچرے کم شو نو بیا زمادوست (الله) ته اووایه کله چه قرضے ورکولے نومال ختم شوزونی ئے الله ته شپے او ژړل سحرورته خبر راغلو چه ستاغابه مقام کښی زمکه راوتی ده دعمرؓ خلافت وو نوزمکه ئے خرڅه کړه او قرض ئے اداکړو بیا دزبیرؓ خلورښځی وے هرے یوے ته ئے دوویشت لاکهه درهم هم ورکړو داصرف اتمه حصه دمال خومره دولت وو (۸۸ لاکهه صرف ثمن دمال وو)

(مایأکلون فی بطونهم الاالنار) خوك چه د یتیم مال خوری نو حدیث کښی راځی چه قیامت کښی به ئے خولے نه اور ځیژی نوس به کیږی چه داخوك دے ونیلے به شی داهغه خوك دے چه د یتیم مال به ئے خوړلو،

کومه ښځه چه په مړی زاری هغی باره کښی راځی

لیس منا من ضرب الخدود وشق الجیوب ودعابدعوی الجاهلیة نن صباهم په مړو باندی شعرونه وائی

دارنګه حدیث کښی راځی (ان المیت لیعذب ببکاء اهله) نو دلته دمړی ځه

گناه دے دا اصل کښی ددی وجے نه چه هغه به وصیت کړے وی چه په مامه زاری خو که وصیت ئے نه وو کړے نو عذاب به ور کولے شی دیتیم مال کښه

کښی آچول داور آچول دی او دی آیت کښی اول زجرو و مؤمنانو ته

(یوصیکم اللّٰه) شپږم قانون تقسیم الأموال باالفرائض المقدرة من اللّٰه تعالی

(مثل حظ الانثیین) سوال سړی ته ولے ددوه ښځو برابر حصه ده داظلم نه دے

جواب داالله ورته پوره اکړی دے ځکه چه یوه حصه پلارنه آخلی اویوه

دخاوند نه آخلی نودوه حصے شولے

(یوصی بهااودین) آیت ۱۱ دلته وصیت محکښی دے او قرض وروستو دے

جواب اصل کښی حضرت علیؓ وائی چه قرض محکښی دے او وصیت

وروستو دے په اداکولو کښی مال به درے حصی کولے شی دریمه حصه

کښی به قرض او وصیت اداکولے شی ټول مال د مړی نه اونورے حصے به

تقسیمولے شی

(غیرمضارّ) خبرد کان محذوف دپاره یعنی کونوا غیر مضارّاو دامخکښی ټو

لو احکاموسره لګی

(وصیةً من اللّٰه) آیت ۱۲ وصیت ورته ځکه وائی چه وصیت نه منسوخ کیږی

نودغسی داالله داحکم نه منسوخ کیږی

(والّتی) آیت ۱۵ اووم قانون ردالفواحش وتطهیرالأنفس

ربط.........هر کله چی د زنانه ؤ ذکر کیدونوداسے نه چه ممتی شی ....فوا

حش شروع کړی نو اوس ردالفواحش کوی او په دی به گواهان نیسی

حدیث کښې راځي نبي علیه السلام ته یو کس راغلو چه، ښځه به زناء و کړی او مونږ به ګواهان لټوو نو څه وکړو، نبي علیه السلام ورته اووې (اناغیورمنك والله اغیرمنی) زه تا نه ډیرزیات غیرت مند او الله زمانه زیات غیرتمند دے مطلب داچه دحد جاری کول دپاره ګواهان دی او باقي ښځه درته معلومه شوه نو ځان ترې خلاص کړه ګنه خو هسې نه چه دغیرت په نوم هسې قتلونه شروع شي.

(لهن سبیلا) سبیل او لار حکم دقاضي دے او هغه سورة النور ایت ۲ کښې ذکر دے (والذان یاتینهامنکم فآذوهما) دلته صرف فاذوهما مطلق اذی (تکلیف) ئے ذکر کړو ځکه چه سزالے زیاته ده علیؓ او امام ابوحنیفهؒ وائی دے دکمرنه وغورځوی چه ددی بے غیرته خو ځټ مات شي او دافعل چی چا کړی وو په هغوئی دوه عذابونه راغلل لکه قوم لوط.

علامه ابن قیمؒ وائی عدة الصابرین ۱۳۲ کښې چه خنزیرغوښه ولے حرامه دے داځکه (لان لیس فی البهایم لوطیٌ سواهٗ) مدخل کښې ابن الحاج دیوعالم قول ذکر کوی هغه وائی (لأن اؤتمن بسبعین عذرآء احب الیّ من ان اؤتمن باالأمرد)

تفسیر کبیر کښې امام رازیؒ وائی (لایجوز النظرالی الأمرد فیه شبهة الشهوة) علامه سیوطیؒ دیوعالم واقعه ذکر کوی چه هغه خائسته نصرانی هلك ته او کتل نو استاذ پری راغلو او ورته اووې داځه کوے هغه وے (او ملامتة وو) چه ماداسوچ کولو چه دومره خائسته مخ به هم جهنم کښې سوځی استاذ ورته اووی چه ته هغه خالي ته ګورے چه حافظه کمزوری کړی هغه عالم وائی

ماته شلو کالو بعد ددې نتیجه معلومه شوه،

امام ذهبیؒ وائي چه يو سړے خائسته هلك ته وګوري او دهغه په زړه

دخائست اثر اونه شي داد روغ دى سيدسنډپير خائسته وو يو خل ئے مخ

باندې خاؤره پريوته نو بل طالب ورته اووې (يليتني کنت ترابا) کاش چه زه

خاؤرے وه ستا په مخ پريوتے وے)سيدسنډ ورته اووے (ويقول الکفريليتني

کنت ترابا)

(ياايها الذين امنوا)الخ قانون ميراث کښې ښځې مه اخلي چه داخصوصاً کوښه

ده بل به ئې نه کوي وغيره،

(وعاشروهن باالمعروف)آيت ۱۹ (ښځوسره ښه ژوندتيريوئ) دحبشوتير اندازي وه

عائشهؓ ته نبي عليه السلام وائي راشه تماشه وکړه نوعائشهؓ خپله زنې يقال له

في اللغة العربية الذقن دنبي عليه السلام په اوږه(کندها)ايښي وه اوهغه لوبے

ته ئے کتل مقصد سړوته کتل نه وو،

نبي عليه السلام سره عائشيؓ منډه وهله داخه عجيب ژوندګي وه بل طرف ته

نبي عليه السلام بي بي باندې تهمت لګيدلے دے ،نونوروسخوته نبي عليه

السلام تپوس کوي او عائشه ئے دپلار کورته استولې ده نبي عليه السلام خان

ته خفه ناست دے دکورسخوته خفه شوے دے عمرؓ چلے لورته راغلو چه

جهګړے مه کوئي داحال به مروي نبي عليه السلام خفه دے بيانبي عليه

السلام ته لاړوورته وائي چه موږمکه کښې وونوسخو باندې موږ غالب

وو اوس مدينے ته راغلونو موږ باندې ښځې غالبے شوے دانصاروسخوته ئې

چل ازده کړونبي عليه السلام مسکئ شو داسے ژوندګي دپيغمبرهر خه طريقه

دالله حکم سره

(ولاتنکحوا)نهم قانون یے ادبي دمشرانومه.کوئی

(ومقتا) یا غت دخصي یاد الله اویا دمشرانو

(حرمت علیکم)ددی خائي نه لسم حکم نهي عن نکاح المحرمات داچکه

الله حرامي کړی دے چه دوئی په نسب کښي،دیرے نودے دی او دوئی

طلاق سره خپل عیخ کښي خلاف دکورنی راغي

(والمحصنت) محصنت دحصن نه دے ،قلعي ته وائي او ښځي دپاره قلعه

دوه اشیاء دی

(۱)پاکدامني ۔۔۔(۲)خاوند ......نودی معني پاکدامنے ښځي اوشادي

شده ښځي دواړه راغلي

(اخدان)اخدان دخدن جمع ده په معني دهغه دوست راځي چه دهغه په

ذکرتامجلس کښي شومیږے

(وان تصبرواخیرلکم)داجمله مخکښي ټولواحکامو سره لګي

(یآیهاالذین امنوا)دایولسم قانون نهي عن اکل اموال المحرمة،

(ولاتقتلوانفسکم)دامخکښي ټولواحکامو سره لګي

(ومن یفعل ذالك)دادریم زجرمؤمنانوته دے واړرزواجرو کښي لفظ

نارذکرکوی اول زجرپه ۱۰ کښي نوهلته وائي(انمایأکلون في بطونهم نارا)

دویم زجرپه ۱٤ کښي نوهلته وائي یدخله نارا ،اودریم زجردلته نووائي

فسوف نصلیه نارًاداچکه یتیم مال خوری نوځیته،کښي اورآچوی اورته به

داخل شي اواورته به ئي داخل کړم دادرے زواجرمؤمنانوته،

(نکفر عنکم سیاٰتکم) بعض خلق دلته وائی چه کبائرنه کوے نوصغائرالله معاف کوی داخبره صحیح نه دے ځکه کبائرغیردتوبے نه نه معاف کیږی (واذااصرت علی الصغائرفهی من الکبائر)

او دویم داچه صغائراو کبائروتعریف څنګ نوهغوئی وائی چه کبائرهغی ګناه ته وائی چه قرآن کښې ئے سزاذکروی اوصغائرچه قرآن کښې نی سزانه وی ذکرداصحیح نه دے ځکه خلاف عهدکول ګناه کبیره دے اوسره ددی قرآن کښې ددی سزانه دے ذکراصل کښې صغیره او کبیره په اعتبار دآمیروی لکه پلارچه بچی ته اووائی اوبه راوړه نوهغه ورته اووائی نه راوړم نودلوئے جرم دے اوچه یوکس ته دهغه ملګری اووائی چه نه راوړم نوداوئے جرم نه دے الله تعالی آمیردے دهغه حکم نه خلاف کول ګناه کبیره دے اوکه ته وائی سیئات بیاڅه مطلب نوسیئات په معنی د مصائب دے لکه سورة الاعراف ایت ۹۵،۱۳۱،۱۶۸،

(ولاتتمنوا)دولسم حکم نهی عن العدوان چه کورسموے نوزیاتے مکوه که زیاتے دی کولونوګوربه روان شی خدائے چه دستا وروورته دولت ورکړه نوداخبره دخوشحالی خبره دے،

(واسئلو الله من فضله)دالله نه غواړه بدنیتی مه کوه بل ته

الله یغضب ان ترکت سؤاله وبنی آدم حین یسئل یغضب

سورة الفرقان ایت ۵۹ چه الله نه سوال وکړه دربه کړی

شیخ القرآنؒ نیل السائرین کښې په ترجمه دسهیلی کښې چنداشعارذکرکوی

یامن یریٰ مافی الضمیرویسمع انت المعدلکل مایتوقع
یامن یرجیٰ فی الشدائدکلّها یامن الیه المشتکیٰ والمفزع
یامن خزائن رزقه فی قول کن امنن فان الخیر عندك اجمع
مالی سوی فقری الیك وسیلةٌ فبالافتقار الیك فقری ادفع
مالی سوی قرعی لبابك حیلةٌ فلئن رددت فأیّ بابٍ اقرع

بدنیتی مکوه پو کس خوب ولیدوچه آخرت دے اودرے کوهان (کوټی)دی نولو کښې خلق سوزی خو په دوو باندی فرشتے ولاړی دی او په یوه باندی نه دی ولاړی نوسحر ملاته راغلوتپوس ئے وکړوچه داڅه وجه دے ،

ملاورته اووے چه دادرو کښې نورخلك وواودایوه کښې پښتنه وونودوئی نه دفرشتو ضرورت نه وو څکه چه دوئی خپله یوبل دبل دخپونه راځکی ،

(ولکل جعلنا)دلته نه دبارلسم قانون ایفاء العهدذکر کړی چه وعده وکړے نوپوراکړه دوست نه دخپو بوښان مه جوړوه چه په کارښی صفائی کړے او کله چه په کارنه وی نوبیا گوټ، کښې پراته وی

مصرعه

زماپرے هسے نوم بدنام دے په تیسم کښې خندا بل سره کوینه

(والّذین عقدت ایمانکم)ایمانکم نه مراداخوت اسلامی دے دااخوت اسلامی صحاباؤقالم کړی وو ،

(الرجال قوامون)داخوارلسم حکم امیرالبیت الرجل که معاشره سمول غواړے نود کورمشرسړے جوړکړه نبی علیه السلام یوځل دعائشهؓ په غیره کښې پروت وواذجاء مبشریشره او گدروایت دے اوبیائے اوبئل چه فلان

ملک حلقو دپاشاه لو رمشوره کره نو نبی علیه السلام اووے (لن یفلح قوم ولوامرهم امرائة) چه هغوئی ښځه حاکمه کړه بو بل اورد روایت دے هغه کښی راځی (اذا کانت امراء کم شرارکم واغنیاء کم بخلاء کم وامورکم الی نسآء کم فبطن الارض خیرلکم من ظهرها)

(حفظت للغیب) حفاظت کونکی وی مال ددے په وقت دغائبوالی دخاوند کښی) هوښیاره ښځه هغه ده چه دخاوندمال ساتی ښځه رربی نکوی ښځه جمع کوی کم عقله ښځه وی نو لسوپه ځانی شل نکوی نبی علیه السلام ښځوته تقریر کول نو اووے چه ماجهنم کښی ډیرے ښځی ولیدے اودادی وجے نه یکفرن العشیرچه خاوندنه اوغونډه څه و کوری نو وائی (مارایت منك خیراقط) دخاوندټول نعمتونه هې کړی خاوندلے دېځونه سرکښی شوے وی اوبده ورځ نه نی خله که غابړنه نه وی اودایه مزے کوی

(تخافون نشوزهن) چه بداخلاقی کوی نو څو طریقے ذکر کوی دسمولو،

اول...... فعظوهن،

دویم...... (واهجروهن فی المضاجع) که په دی هم پوهه نه شی نو بیا،

دریم...... (فاضربوهن) که بیاهم پوهه نه شی نو بیائی اوواهه

(فلا تبغوا علیهن سبیلا) ای سبیل الطلاق که ښځه په مخکښی کارونو نه سمیده نو بیاطلاق ورکړه په سنت طریقه چه سوچ بکښی اوکړی ورنه دیوث کیږه مه،

(وان خفتم) پنځلسم قانون...... الصلح بین العشائر،

(فابعثوا حکماً) (ولیږئی حاکم فیصله کن) کله چه حضرت عثمانؓ مقتول

شول لوعلیؓ اومعاویهؓ مابین کښی اختلاف راغلو لومیخ کښی عمرو بن العاصؓ
اوابوموسی اشعریؓ لی فیصله کن وکرخول لودی وخت کښی ځلورزره
کسانواوونیل چه علیؓ اومعاویهؓ دواړه(معاذالله) کافران دی ځکه الله والی،
(ومن لم یحکم بماانزل الله فاولئک هم الکافرون) ابن عباسؓ ورغلواوهغوئی
ته ئی تقریر کولو لودا آیتونه (وان خفتم شقاق بینهمافابعثوا حکماًمن اهله
وحکماًمن اهلها)(وان طائفتین من المؤمنین اقتتلوافأصلحوابینهما)نورآیتونه
ئی اوړے لودی وخت کښی دوه زره کسان خوارج بیاراو اپس شول اودوه
زره پخپل حال پاتے شوداخوارج بیاکړو، شول بے دینه او گمراه شو،
د عبدالرحمن بن ملجم (قاتل علیؓ)په مدح کښی دا اشعارو لیلی

یاضربة من تقی ماارادبها الاليبلغ من ذیؒ العرش رضوانا
انی لأذکره یوماًفأحسبه اوفی البرية عندالله میزانا

ددی په جواب کښی اهل السنة والجماعة والی

یاضربة من شقی ماراد بها الاليبلغ من ذی العرش غضیانا
انی لأذکره یوماًفأحسبه اشقی البرية عندالله میزاناً

(واعبدوا الله) دلته ارسم قانون تفریع دمے ماسبقه باند العبادة لله وحده مطلب
داچه داسے نه وی چه اصلاح دمعاشرے کوے اوتوحیددرنه ورک شی او
یولس اشیاء ذکرکوی داځکه چه یولسمے خوان شے دایو لس اشیاء اومنه
(۱)واعبدوالله(۲)ولاتشرکوابه (۳)وبالوالدین احساناً(۴)وبذی القربی
(۵)والیتامی(۶)والمساکین(۷)وابن السبیل(۸)والجارذی القربی
(۹)والجارالجنب(۱۰)والصاحب بالجنب(۱۱)وماملکت ایمانکم

(والجار الجنب) ایت ۳۶ جار جنب نه مراد کافر گاوندی دے حضرت ابن عمرؓ یو خل څوک وړته راغلو نو اووے (اهدیتم لجارنا الیهودی) د یهودی خیال نی ساتلو نن یهودی لعنهم الله و کړو.

(ان الله لایحب) ایت ۳۶ دی خالی نه تر ۴۳ پورے زواجر للمنافقین وو کوی (ماآتٰهم الله من فضله) ایت ۳۷ چه څه الله در کړی وی نو مه پټے پټوه بلکه ښکاره یئے کړه نبی علیه السلام ته یو صحابی راغلو نبی علیه السلام ورته اووے (هل لک من مال قال قداتنی الله من الابل ومن البقرو من الغنم قال ﷺ فلیری علیک) ښکاره ده چه په تا او لیدے شی او یو حدیث کښی راځی (افضل الدینار دینار ینفقه الرجل علی عیاله و افضل الدینار دینار ینفقه الرجل فی سبیل الله و افضل الدینادینار ینفقه الرجل علی دابته) فی سبیل الله ځان باندی خرچه کوه پټوه یئے مه

(قسآء قرینا) ایت ۳۸ (څه بد دوست دے د اشیطان) عائشهؓ ته اشعار منسوب دی.

عن المئر لاتسئل واسئل عن قرینه   فکل قرین بالمقارن تقتدی
فان کان ذاخیر فقارنه سرعةً   وان کان ذاشر فجانبة تهتدی

حضرت علیؓ کوفی ته لاړ نو په دریمه ورځ ئے
تقریر و کړو نو اووے "قدعلمنا شرارکم من خیارکم هغوی ورته اوئیل چه داڅنګه خودرے ورځی، او شوے نو حضرت علیؓ ورته اوئیل چه مونږ سره شرار او خیار دواړه راغلی وو نو فاتضمّ شرار نا الی شرارکم وخیارنا الی خیارکم.

(وجئنابك على هؤلاء شهيدا) ايت ٤١ مسلم کښې روايت دے عبدالله بن مسعودؓ ته نبي عليه السلام اووے چه قرآن تلاوت کړه نوعبدالله بن مسعودؓ اووے چه نازل په تاسو دے نبي عليه السلام ورته اووے چه ماته بل والى نوخوندکوى نوعبدالله بن مسعودؓ سورة نسآء شروع کړه چه دى آيت ته راغلو وجئنابك نوعبدالله بن مسعودؓ ته ئے اووے چه بس کړه عبدالله بن مسعودؓ وائى ماچه ولیدل (فاذاعيناه تدمعان) بيانبي عليه السلام وفرمايل اقول كماقال العبدالصالح(عيسىؑ)اوسورة مائده ١١٧ آيت ئے تلاوت کړواودوئى وائى چه نبي السلام باندى هره جمعرات عرض الأعمال کیږى اودكنزالعمال روايت ذكركوى په هغى ابن كثيرجرح كوى چه دى کښې انقطاع ده حديث ده اذاصليتم على النبى فاحسنوا صلا لكم فانه تعرض على النبى وفى رواته اخرى من صلى على عندقبرى سمعته قال ابن جوزى هذاالحديث موضوع قال صاحب الميزان فى الميزان فيه محمدبن مروان وهومتروك لوضعه وردعليه صاحب احسن المطالب فيه فى ٢٠٠ داروايت دعبدالله بن مسعودؓ نه ده اوعبدالله بن مسعودؓ دوه شاګردان وويوعلقمه او بل ذاذان علقمه تابعى دوهغه چه روايت كوى نووائى لعله تعرض على النبى (شايدچه پيش شى)اوذاذان شيعه ووچه هغه نه روايت کیږى نوهغه وائى فانه تعرض على النبى نودواړوروايتونوکښې فرق دے نودوئى دشيعه روايت قبول کړواودتابعى روايت ئے پريخودواوصحيح بخارى هغه روايت دے چه نبي عليه السلام فرمائى زه به حوض كوثرباندى ولاړيم فليذادان عن حوض تردمے چه فرښتے به ماته وائى انك لاتدرى مااحدثوابعدك

نو دالاتدری ولے وائی چه عرض الأعمال په کیږی
(الاعابری سبیل)دامشثنی د(ولاجنبا)نه ده مطلب داچه لا تقربوا مواضع
الصلوة الاعابری سبیل
(الم ترالی الذین)ددی څائی نه زواجرورکوی یهودوته تر ٥ ٦ پورے
(والله اعلم باعدائکم)دادشمن ذرته بیاسورة فاطر ٦ کښې ځائی
(واسمع غیرمسمع)غیرمسمع پوخومعنے دی
(١)---- ندی اوریدلے شی ستاهه خبره
(٢)---- واله آوزے نه خبره
(٣)---- نه دے منظوره ستاخبره
(٤)---- نه معنی ده چه مخکښې ستانده آوزریدلی داخبره
(٥) ندی آوزولے شوے ستانه بده خبره داهم نه معنی ده خودوئی به تریے غلطے معنے اخستے
(ومن یشرك بالله فقدافتری اثماً عظیما)داځه شان آیت په ١١٦ کښې هم دے اوهلته آخرکښې وائی (فقدضل ضلالامبینا)اودلته وائی
(فقدافتری اثماعظیمًا)داولے
جواب ----داځکه چه افتراء نسبت چه کوی دادرجی خطاب دیهودوعلماؤ سره اوهلته خطاب دنصاراؤامیانوسره وونوځکه لے ضلالت نسبت اوکړو،
مطلب داچه افتراء علماؤوکړه ځکه دوئی پوه وواوضلالت امیانو اوکړو،
(ولایظلمون فتیلاً)قرآن کریم کښې درے الفاظ ذکرکیږی
(١)----فتیل (٢)----نقیر (٣)----قطمیر

فتیل والی هغه تار ته چه کهجورے هډوکی جوړ کښی وی
نقیر والی چه د کهجورے هډوکی کښی هغه داغ اوچو
قطمیر په هډوکی باندی چه کوم نرے پوستکے وی هغه ته والی،
(بالجبت) کوډمنترے داپه معنی دسحر ساحر نجومیان باره کښی حدیث
کښی راځی (من صدق کاهناً فقد کفر بما انزل علی محمد ﷺ)
(والطاغوت) ابن کثیر والی (کل ماعبد من دون الله) خو دا (من دون الله)
په عبادت راضی وی
(والذین امنوا) ای باحکام السابقة او دا بشارت دے
(ظلاً ظلیلاً) ظل بمعنی سورے دے اخوجنت کښی خو سورے نه وی نو مراد
دی نه آرام دے دلته ذکر دسبب او مراد لرے نه مسبب دے او دامعنی فتح
الرحمن هم کوی
(ان الله یامر کم) ددی خائی نه دریمه حصه دسورة ده او دی کښی هغه احکام
بیانوی چه په معنی سره اصلاح بین الراعی والرعیة راځی اته احکام او نهم
برے تفریع

(۱) — اول حکم اداء الأمانات الی اهلها (۲) — اطیعوا الأمیر
(۳) — القتال فی سبیل الله (٤) — احتیاط فی القتل
(۵) — اصلاح النیة (٦) — الهجرة فی سبیل الله
(۷) — حکم الصلوة (۸) — قانون به ستاسو قرآن وی
(۹) — نهم حکم تفریع په ماسبقه باندی او تنویر علی ماسبقه په ۱۲۷ کښی
او بیا آخر کښی دعوی دتوحید ۱۳۲ کښی او دا په ۱۳۵ ختمه ده دلته نه

اول حکم (اداء الامانات الی اهلها) داحکم دبادشاه دپاره
(ان تؤدوا الامنت الی اهلها) هرمشرنه به د کشرتپوس کیږی حدیث کښی
راځی (الاکلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته)
(کان سمیعا بصیرا) دادوه صفتونه ولے ذکرکوی اصل کښی دلته دوه کارونه
دی
(۱) — یو دامیر (۲) — بل دمامورنو الله سمیع دے په حکم دامیر او بصیر دے
په کار دمامور باندی
(یاایها الذین امنوا) دویم حکم — اطیعوا الأمیر او داحکم رعیت ته دے
(و اولی الأمر منکم) اولوالا مرنه مراد څوك علماء، قضاة او اکثرتر ے نه امیران
آخلی حدیث کښی راځی نبی علیه السلام وائی
من طع الأمیر فقد اطاعنی ومن اطاعنی فقد اطاع الله ومن یعص الأمیر
فقد عصانی ومن عصانی فقد عصی الله (عن ابی هریرةؓ مسلم باب الأمارة)
بل ځائی فرمائی اسمعوا واطیعوا ولو کان عبدا حبشیاً ابن عباسؓ نه روایت دے
قال قال رسول الله ﷺ من رای من امیره شیئا یکرهه فلیصبر فانه من فارق
الجماعة شبرا فمات میتة جاهلیة
(فردوه الی الله والرسول) ددی دامطلب نه دے چه تقلید نشته بلکه مطلب
دادے چه امیران فیصله دی په قرآن او سنت کوی ورنه سورة النسآء ایت
۳۵، ۵۸، ۸۱، او ګوره هلته څه وائی او ائمه ؤخو دقرآن او حدیث تشریح
کړے ده موږ وایو،
گرچه ماداریم تقلید امام قول او باشد مدلل بردوام

نیست قولش بیدلیل ای علیل　　نیست هر کس را ولی علم دلیل

آیت باشد دلیلش یا خبر　　بابراین هر دو قیاس است ای پسر

(الرسول) بمعنی السنة (امام شافعیؒ)

(لیصدون عنك صدودا) سورة النور ایت ۹ ٤ سورة المائده ایت ۱۰٤

علامه ابن قیمؒ وائی ددوی نقل کوی

اذا اجتمعتم فی المجالس فالغوو　　والغووا اذا ما احتج بالقرآن

(جاء وك) ددی آیت نه مبتدعین په وسیله بالذوات الفاضلة باندی دلیل نیسی دروند اعرابی قول ذکر کوی چه کله نبی علیه السلام وفات شو نو اعرابی راغلو او نبی علیه السلام قبر سره دا آیت ئے اووے او خو اشعار لے اووے،

یا خیر من دفنت بالقاع اعظمه　　فطاب من طیبه القاع والکرم

نفسی الفداء لقبر انت ساکنه　　فیه العفاف وفیه الجود والکرم

نو اووی چه زه اوده شوم نو ماته خوب کښې نبی علیه السلام اووے چه نه اعرابی اوو وایه (وبشره بان الله قد غفره) شیخ القرآنؒ البصائر کښې او صیانة الانسان ۲۵۵ کښې محمد بشیر السهوانیؒ او الصواعق المرسلة کښې مولنا خان بادشاه صاحب په دی کلام کړے دے

یٰایها الذین امنوا) دی ځائی نه خلاصه ددویم امر چه د امیر اطاعت به کوی او ترقی علی ماسبقه

(لمن لیبطئن) دا معنی لازمی دواړه راځی،

(۱)... لازمی معنی چه ستړی په خپله د جهاد نه

(۲)... متعدی معنی ستړی نور خلق د جهاد نه

(فلیقاتل)... دریم حکم القتال فی سبیل الله

(او یغلب)... یو ځل مسلمانان او کافر جنګیدل نو د کافرو جرنیل مسلمانان نو جرنیل ته پیغام راولیږو چه یو کس راواسته وه چه زه ترې تپوس نه او کړم نو مسلمانانو جرنیل ورته مغیرة بن شعبهؓ ورو استولو نو دده شلیدلی او زړے کپړے وے او ورسره یوه وړه غوندی توره او نیزه وه، او جرنیل ته ورغلو مخامخ ورته ودریدو نو جرنیل ورته وائی چه ګوره تاسو ډیر کمزوری ئے او زه به درته څه در کړم او خمارز له غواړی چه ستاسو وینه تو یه شی نو مغیرةؓ ورته اووے چه ستا خبره خلاصه شوه، اوس زما خبرے ته غوږ کیږده نو هغه ورته دا اووے (کنا نعبد الحجر و الشجر و نأکل النوی و التمر) نو الله احسان او کړو انبیاء ئے راولیږل او مونږ ئے ذیل چاته سر ښکته کولو نه منع کړو نو دا تندے اوس بل چاته نه ښکته کیږی او ته ایمان راوړه هغه جرنیل ورته اووی که ایمان نه راوړم نو بیا مغیرةؓ ورته اووے نو بیا جزیه جرنیل ورته اووی که داهم نه وی نو بیا مغیرةؓ ورته توره راویسته چه بیا دا نو هغه ډیر حیران شو هسلده مغیره بن شعبهؓ چه یو ځنګل کښے چهاؤنی جوړه له نو هغه ځنګل ته ودریده نو وائی

یا حشرات الأرض و السباع نحن اصحاب محمد ﷺ

و نحن داخلون بها فارتحلوا فمن وجدناه قتلناه

نو ټول ځناور راووتل

خالدبن ولیدؓ چه بستره باندی وفات کیدلو کوته نی وچته کړه چه بے

غیرتو دستر کی وچتے نه شی ماهر جنگ، کښی ۹۰۹ تورے مانے کړ دی

خو الله ته، خما شهادت خوښ نه وو

(انّ کیدالشیطٰن کان ضعیفا)(چل دشیطان کمزورے دے)

علامه ابن قیمؒ وائی

لاتخشی من کیدالعدوومکرهم   فالله ناصرعبده بأمان

فجنوداتباع الرسول ملٰئك   وجنودهم فعساکرالشیطٰن

دلته شیطان چل ته کمزورے وائی اوبیاسورة یوسف کښی دبنځوچل ته لوئے

وائی ځکه چه مکردبنځودسړی مقابله کښی دے اودشیطن دالله مقابله

کښی دے

(قل متاع الدنیا)دلته نه درے جملے

(۱)......(قل متاع الدنیاقلیلٌ) په دی کښی اهانة الدنیا

(۲)......(ولاٰخرة خیرلمن اتقی) په دی کښی ترغیب الی الآخرة

(۳)......(ولاتظلمون فتیلاً)په دی کښی ترغیب الی الأعمال الصالحة

(٤)......وربسے آیت (کتب علیکم القتال این ماتکونوا)سره ترغیب الی القتال

(وارسلنك)اثبات الرسالة مع الشهادة

(واذاجاء هم امرٌ)ددی آیت مطلب دادیے چه جنگ، کښی یولوئی کماندر

وی اودهغه لاندی نور دیر کماندران وی نوچونکه الحرب خدعة چه جنگ

کښی چل ول دے نوهغه غټ کماندر نورو کماندرانوته اووائی چه زه کله

اووایم چه نن حوب کړونوموږ نه هغه ورځ حسله کوواوکله چه اووایم چه

حمله کوونوهغه ورځې به ارام کوو کله چه کمان دار اوو ائي چه نن حمله کوو او منافق دا خبره واوري نوهغه نور و کسانو ته وائي چه امیر حملے ته و تلي دی او تاسو خوب کوی دا رنګ بالعکس چه امیر خوب ته اووائي نو منافق خلقو ته وائي چه دامیر دحکم نه خلاف کوئي،

(امر من الأ من اوالخوف اذاعوا به ولوردوه)یعنی که الله اورسول ته نے یا کماندار انو ته ئي دا خبره وړې وے او اشاعت ئے نه کولو

(لعلمه الذين يستنبطونه منهم)نو حامخادی په مطلب به ئے پوهه کړې وو (دامفهوم تر یے نه ځکه آخلي چه خبره دقتال شروع دے)

(فقاتل)دا تنویر على القتال دے کړه

(من يشفع)ترغيب للمؤمنين او شفاعة بمعنی بیان دے،

(مقيتاً)ای رقيباً شهيداً یا عادلاً یامعطي القوت ای الرزق

(واذاحييتم)عام خلق دا وائي چه ددی آیت مطلب دادے چه کله څوك په تا باندی سلام واچوی او ووائي السلام علیکم نو ته ورته وعلیکم السلام ورحمة الله وایه که هغه ورحمة الله هم اووائي نوته ورسره بر کاته وایه مونږ وایو خبره دجهادشروع دے اوته سلامونوته راغلے بلکه د آیت مقصد دادے چه یو استاذ تابه توحیدباندی ژوندے کړی نو که هغه څوته زر (۱۰۰۰) کسان په توحیدژوندی کړی وی نوته دوه زره ژوندی کړه که هغه مثلاً یوه ګهنټه درس کړے وی نوته دوه ګهنټه درس و کړه که نه وی نو یوه ګهنټه خواو کړه یاد آیت دامطلب دے چه که ستا استادیو مجاهدتیار کړے دے نوته دوه تیار کړه ورنه یو خو تیار کړه کنه،

(اللہ لا الٰہ الا ھو) ربط..... چه جهاد کوی ذکه دپاره جواب دمسئلیه دتوحید
اللہ لا الٰہ الا ھو د پاره او کړه

(فمالکم فی المنافقین) ددی ځائی نه داذکر کوی چه خپل جماعت دمنافق دپاره مه تس نس کوی دمدینې نه باهر منافقان ووهغوئی سره دجنګ خبره راغله نوبعض مؤمنانو اووے چه کوویئے اوبعض اووی چه نه ئے کوو

(وماکان لمؤمن) دی ځائی نه ځلرم حکم احتیاط فی القتل
ربط هم ماسبقه سره دادے چه جهاد کوے نوسوچ کوه داسے نه چه مسلمان قتل کړی،

(قتل مؤمناً خطأً) قتل سره ئے دخطا قیداو لګولو ځکه چه قتل په څو قسمه دے

(۱) قتل عمد...... قتل عمد دیته وائی چه اسباب هم دقتل وی او اراده هم د قتل وی
(۲) قتل شبیه بالعمد...... دا دیته وائی چه اسباب د قتل نه وی او اراده د قتل ئے وی
(۳) قتل خطأ...... دیته وائی چه اسباب د قتل وی او اراده د قتل نه وی
(٤) قتل نسیان...... دادیته وائی چه نه اسباب د قتل وی نه اراده د قتل وی لکه بچی باندی موورا او اوړی په دی اقسامو کښی دهر یو حکم جدا جدادے دلته مراد قتل خطاء دے او دهغه حکم بیانوی

(ومن یقتل مؤمناً) دلته وائی چه مؤمن څوک قصداً قتل کړی هغه به همیشه جهنم کښی وی حالانکه قتل دمؤمن ګناه کبیره دے،
جواب...... دلته دوه توجیهات دے (۱) یو داچه دلته حکم شوے دے په مشتق باندی چه مؤمن دے او کله چه مشتق باندی حکم اوشی نو مبدء علت وی

نو دلته کښې مراد ماده اشتقاق (ایمان) دے نو معنی داچه چا قتل کړو مؤمن لره
علت دایمان نه نو جزاء د جهنم ځکه چه ایمان ذریعه نے قتل کړی نو
دے کافر دے او کافر به همیشه جهنم کښې وی لکه فرقان ایت ۶۹

(۲) ...... دویمه توجیه دا دے چه د مؤمن قتل روا کړے نو ده حرام حلال کړل او تحلیل
ماحرمه الله کفر دے نو دے کافر شو او کافر به همیشه جهنم کښې وی

(یاَیُّها الَّذین امنوا) څلورم حکم اصلاح النیة۔

(لایستوی القعدون) په دی آیت کښې اشکال دے اول وائی چه قاعدون
او مجاهدین نه دی برابر او بیا وائی چه مجاهدینو ته په قاعدینو باندی پواجر
سره الله غوره والے ورکړی دے بیا وائی چه مجاهدینو له الله غوره والے په
اجر عظیم ورکړے دے

جواب اصل کښې قاعدین په دوه قسمه دے

(۱) ...... یو سالم عن المرض والعذر

(۲) ...... دویم غیر سالم۔

نو کوم چه قاعدین غیر سالم یعنی معذورین دے نو مجاهدینو ته په دوئی یوه
درجه بهتر والے دے او دا یوه درجه ځکه دے چه دوئی دامیر د امارت ماتحت
روان دے او کوم چه قاعدین سالم دی نو څوئی نه مجاهدین په اجر عظیم۔
اوچت دی

(واسعة فتهاجروا فیها) د الله زمکه فراخه دے بل ځائی ته لاړشه هجرت اوکړه

ملک خدا تنگ نیست پائی گدا لنگ نیست

(ومن یهاجر) شپږم حکم الهجرة فی سبیل الله۔

(یجد فی الارض مراغمًا) او به مومی زمکه کښی فراختیا) زمخشریؒ والی
وقد جرّبنا ذالك مرار امونږ داخبره تجربه شوی دے
(من بیته مهاجرًا) نبی علیه السلام چه کله مکے ته تللونو یو صحابی ورته
اووے (این ننزل غدًا فان عقیلا لم یترك لنا منزلا فقال علیه السلام فی المحصب
(نبی علیه السلام اووے په محصب وادی کښی به ایسار یږو) دالی کورونو
کښی هم ته پریخودل،
(واذا ضربتم) اووم حکم حکم الصلوٰة ربط ماسبق سره دانه چه داسی نه وی
چه مجاهدشے نو بیا مونځ نه کوے مونځ او کړه
(کانوا لکم عدوًا) عدوًا لفظ مفرد ذکر کوی پکار جمع وه خو دامفرد بمعنی
عداوة دے،
(واذا کنت فیهم) په دی خالی قرطبیؒ والی هذه الآیة خطاب للنبی ﷺ وهو
یتناول الأمراء الی یوم القیامة،
(ولیأخذوا حذرهم) (او راواخلی اسلحه خپله) کوره مانځه کښی عاجزی
وی نو دلته والی اسلحه راواخلئ،
جواب داځکه چه اوس ددی موقعه دے دشمن مخے ته به ځان نه کمزورے
کوے ،نبی علیه السلام طواف کښی درمل حکم او کړو ،دادی دپاره چه
دشمن مخے ته کمزورے ښکاره نه شی دعمرؓ په دور کښی یو هلك بازار
کښی نازك نازك روان وونو عمرؓ راواغوښتو تپوس ئے تری او کړوچه بیمار
ئے هغه هلك اووے نه بیائی ترے تپوس وکړوچه بل څه چل دے هغه ورته
اووے نه نو عمرؓ په مخ یوه څپیړه ورکړه چه سم څه دی بازار کښی به یهود ا

اونصاری وی هغوئی به تاو گوری نو وائی به چه مسلمانان کمزوری شوی
دی

(انا انزلنا) اتم حکم قانون به ستاسو قرآن وی،

(ولاتکن للخائنین خصیما) خائن بو منافق ووچه وره او اسلحه لی پته، کړی
وے اونبی علیه السلام ته پته نه وه نو دهغه طرف ته نبی علیه السلام جهګړه کوله

(ولولا فضل الله علیك ورحمته) جواب دلولا محذوف دے نو اصل عبارت
داسی دے ولولا فضل الله علیك ورحمته لا ضلوك ،وعلمك مالم تکن تعلم
بریلیان وائی چه دلته مالم تکن کښی ماعام دے نو الله پیغمبر ته علم کلی
ورکړے دے او ملا کاشفی قول پیش کوی نو هغه خو شیعه وو ماتمونو ته تلل
او نه وائی چه ما عموم دپاره دے نو علم کلی ثابت شو نو بقره ۱۵۱ کښی
والی ویعلمکم مالم تکونوا تعلمون نو دلته هم ماد عموم دپاره دے
نو بیا خو ټولو خلقو ته علم کلی ثابت دے نفی دعلم غیب پیغمبر نه قرآن کریم
کوی لکه توبه ۱۰۱ ،اعراف ۱۸۸ انعام ۵۰ دلته مانه مراد علم غیب نه دے
بلکه مانه مراد احکام وی

(الا اناثا) کامل میر دمعنی کوی اناثای الأموات او مؤنث سره ترے نه ولے
تعبیر کوی خکه چه دوئی د مړو سره د ښځه پشان مینه ده شالونه او دوپټی
پرے اوچوے،

(فلیبتکن اذان الأنعام) (پس شلوی به غوږونه د څنګرو) اوس هم غوږونه
پرے کوی مخکښی به پښتنو کښی موږ به بچی کښی بچی ته غاړه کښی
چاقو او پیه او ګه لے ورته خادر اچول دائے غیرت ور کولو چه د

ستاڑونه‌چاقووالو کښې دے اوداخادربه ستا کفن وی نوررووسته خلقونړیے بیابل څه‌جوړ کړل په،غوږونو کښې‌بالی واچولے هلکان نوته اوجنګړغوږونو پریکوی،

(والذین امنوا)ایت ۱۲۲ کښې بشارت

(لیس بأمانیکم)ایت ۱۲۳،ای لیس النجاة بأمانیکم،

(وهومؤمن)جمله حالیه ئی شرط راوړه(یعنی حال داچه مؤمن وی چه مؤمن نه وی نوعمل ئے نه قبلیږی لکه نحل ایت ۹۷،انبیاء ایت ۹٤

(وهومحسن)ابن کثیروائی ای اتبع فیه السنة بیا وائی،فان للعمل المتقبل شرطین،احدهماان یکون خالصًالوجه الله تعالی وثانیهماان یکون موافقا للسنة فأی عمل غیرموافق للسنة فهومردود کمافی الحدیث من احدث فی امرناهذامالیس منه فهورد،

(واتبع ملة ابراهیم)ایت ۱۲۵ چه عقیده دی سمه شوه،اوعمل دی دپیغمبرد طریقی موافق شونوابراهیم علیه السلام په شان دتوحیدچغه کړه کمافی انعام ۷٤ مریم ٤۲،

(ویستفتونك فی النسآء)ایت ۱۲۷ دا لهم حکم تنویرعلی ماسبقه دے چه ښځوته میراث ورکړی حدیث کښې راځی (حبب الی من دنیاکم اثنین النسآء والطیب)(ښځی اوخوشبو)نوښځوته مرادحقوق دی یعنی ښځوحقوق ښکاره کول ماته ډیر پسندډی

(ولله مافی السموٰت)ایت ۱۳۲ دعوی د توحید

(وکفی باالله)ایت ۱۳۲ څوك وائی باء زائده دے خوباء الصاق دپاره دے

یعنی جخت شه الله پورے کمافی بنی اسرائیل ایت ١٤
(فعندالله ثواب الدنیاوالآخرة)ایت ١٣٤ دعوی دتوحیدځ مطلب چه صرف دنیاغواړے نودواړه ولے نه غواړے الله سره دواړه دی
(یآیها الذین امنوا)ددی خالی نه دریمه حصه دسورة په دی کښې زجردرے واړوفرقوته اول ٢ آیتونو کښې مؤمنانوته چه دین کښې دچا لحاظ مه کوئ
(ان یکن غنیاًاوفقیراًفالله اولی بهما)ایت ١٣٥ فالله اولی بهمادوه معنے دی
(١)..... الله زیات مهربان دے په دی دواړوباندی ستانه
(٢)..... الله دیرنزدے دے دواړوته تاسوته ددی ځه مطلب شوداول معنی مطلب دادے چه ته وائی فلانی مالداردے عزت لے خرابیږی همدرانګه فلانی فقیر دے زړه م پری سوزی خرابیږی نوالله وائی زه ستانه پری زیات مهربان یم اوددویمی معنی مطلب دادے چه که ته وائی زه فلانی مالداریاندی ګواهی وکړم نواحسانونه راسره پریږدی اوکه فلانی غریب باندی وکړم نوهغه زماخدمت پریږدی نوالله وائی زه دواړوته ستانه دیر نزدی یم
یآیها الذین امنوا امنوا)ایت ١٣٦ دریم امنوامضبوطوالی دے مصنفك(داخکه ورته وائی چه کم عمر کښې تصنیفات کول)دامام رازیؒ نواسے وو بادشاه نغاره وهله جهاددپاره داځکه چه هغه زمانه کښې بادشاهانو به جهاددپاره لښکر استولو ،اقدامی جهادبه لے کولو هر کال)شامیؒ وائی چه مسلمانانو بادشاهانودپاره په کال کښې یوځل جنګ کول فرض دے)نوده نه ئے تپوس اوکړه چه دانغاره څه وائی دی ورته اووے چه داوائی
(یآیها الذین امنوا امنوا بالله،یآیها الذین امنوا امنوا بالله،

او دی آیت کښی څلور اصول مهمه بیانیږی

(۱)..... اثبات التوحید په امنوا بالله سره

(۲)..... اثبات الرسالة ورسوله سره

(۳)..... صداقة الکتاب په والکتب الذی سره

(٤)..... ایمان بالآخرة په والیوم الآخر سره

(انّ الّذین امنوا) ایت ۱۳۷ دی ځائی نه زواجر للمنافقین تر ۱۵۳ پورې

(ایبتغون عندهم العزة) ایت ۱۳۹ فان العزة لله جمیعًا وایضا فی یونس

(سبیلاً) ایت ۱٤۱ لا رد ملاحتیا یا لا رد دلیل،

(الی الصلوٰة) ایت ۱٤۲ (رابلنو دالله یادین نه) ذکر دصلوة دے مراد تری نه

ټول دین دے صلوة فی ذکر کړو ځکه دااهم جزء وو

(الاقلیلاً) ایت ۱٤۳ ،ای زمانا قلیلا او بذکر قلیل

(مذبذبین بین ذالك) ایت ۱٤۳ (مذبذب چه تا سره دهغه خلاف ارهغه سره دَ

ستاخلاف خبری کوی دوه مخے وی دلته لګه څرنګه چه اضطراب فی

الحروف دے دغسی اضطرب فی المعنی دے حدیث کښی راځي

(من کان ذا وجهین فی الدنیا کان ذا وجهین فی النار)

(لاتتخذو الکفرین) ایت ۱٤٤ کافران په دوه قسمه دی

(۱)..... یوچه په تاسونے حمله کړی وی،

(۲)..... دویم چه حمله ئے دربارندی نه وی کړے او جنګ درسره نه کوی ددواړو

حکم په ممتحنه ایت ۹ کښی ذکر دے

(مایفعل الله) ایت ۱٤۷ دلته په (ما) کښی دوه توجیهات دے،

(۱) (ما استفهامیة) نو معنی داخه کوی الله ستاسو نه په عذاب در کولو که ستاسو شکر اوباسی،

(۲) (ما نافیه) نو معنی داچی عذاب نه در کوی الله تاسو ته که شکر اوباسے او ایمان راوړی او دا رنګه سورة فرقان ایت ۷۷ دی نه مخکښی آیت کښی دمنافق توبے څلور شرطونه بیان شول

(۱) توبه --- تابوا، (۲) اصلاح العمل --- واصلحوا،

(۳) اعتصام بالله --- واعتصموا، (٤) اخلاص فی العمل --- واخلصوا دینهم،

(الا من ظلم) ایت ۱٤۸ (مګر چاباندی زور او کړے شی) عام خلق دامعنی کوی نه خوښوی الله کنځل مګر چه ظلم ورسره او شی نو بیا خیر دے که کنځل کوی خو دامعنی دقرآن سره خلاف ده لکه سورة انعام آیت ۱۰۸،

شیخ القرآنؒ دامعنی کوله چه نه خوښوی الله کلمه دشرك مګر چی چاباندی زور او کړے شی او ددی معنی تائید نحل ایت ۱۰٦ کښی دے شیخ القرآنؒ وئیل چه دامعنی ما کوله خو تفسیرونو کښې م نه وه لیدلی بیا ورځ ما تفسیر قرطبی کتو، نو هغه دا قطرب النحوی محمد بن محمد بن المستمیر نه دامعنی نقل کړې ده،

(محمد بن المستمیر المتوفی ۲۰٦ چه دسیبویه شاګردانو نه دے او امام بخاری نه پنځوس کاله مخکښی وفات شوے وو او ددی نه قطرب ولے وائی قطرب وائی هغه مرغی ته چه سحر وختی پاڅی) مخکښی به داستاذ ددرس قانون داوو چه څوك به وختی سبقه ته راغلو نو هغه به استاذ ته کتاب کیخودو بل طالب چه به راغے نو هغه به هم کتاب کیخودو دکتابونو انباریه

جوړشه نو کوم طالب چه به اول کتاب ایخے وو هغه ته به استاذ سبق اول
اویلو نو قطرب به دشپې ناوخته پورے مطالعه او کړه بیابه لی کتاب کیخو
دلونو یو ورځ ورته استاذوویل انت قطرب نو په دی لقب مشهورشو
(ان تبدوا خیرًا) ایت ۱٤۹ چه کله دربانذی زوراو شی تو دری صورتونه وی
اول......چه ذ توحید بیان او کړی ان تبدوا خیرًا،
دویم......چه ایمان زړه کښی پټ او ساتی او تخفوه،
دریم......چه ورته اووائی چه توحیدنه پریږدم او تعفوا عن سوء،
(او تعفوا عن سوء) ایت ۱٤۹ کله چه خبیبؓ نے شهید کولو نو هغه دا اشعار اووی

لقد جمع الأحزاب حولي واجمع — على قبائلهم واستجمعوا كل مجمع
فمالي حذر الموت واني لميت — وانا الى ربي ايابي ومرجعي
وذالك في ذات الاله وان يشا — يبارك لي في اوصال شلو ممزعي
فلست ابالي حين اقتل مسلماً — على اى شق كان لله مصرعي

(كان عفوا قديرًا) ایت ۱٤۹ دادوه صفتونه الله ذکر کوی ځکه که چرے تا کلمه دشرك اووئیله نو عفو کونکی دے او که چرے په تا باندی اکراه اوشوه نو الله ستاپه دشمن قادر دے
(يسئلك اهل الكتاب) ایت ۱۵۳ دی ځائی نه زواجر اهل کتابو ته تر ایت ۱٦۱ پورے بیا اصول دایمان ذکر کوی اوسورة ختموی او دااعتراض سورة انعام ۷ کښی سره ذجواب ذکر کوی دغسی اسراء ایت ۹۳ کښی
(فلا يؤمنون الا قليلاً) ایت ۱۵۵ ای زمانا قليلا تائيد العمران ۷۲ یالږ کسان یالږ و احکامو باندی سورة البقرة ایت ۸۵

(الالیؤمنن به قبل موته)ایت ۱۵۶ دلته کثر اعتبارات جوړیږی په اعتبارد ارجاع دضمیرین سره،

(۱)---- د "به" او "موته" ضمیر راجع شی عیسی علیه السلام ته

(۲)---- "به "ضمیرراجع عیسی علیه السلام ته "موته "ضمیر راجع نبی علیه السلام ته

(۳)---- "به "ضمیرراجع عیسی علیه السلام ته موته اهل کتاب ته

(٤)..... "به "ضمیرراجع نبی علیه السلام ته موته ضیمراهل کتاب ته

(۵)---- "به" ضمیرراجع الله ته "موته" ضمیراهل کتاب ته

(۷)---- "به " ضمیر راجع قرآن ته "موته" ضمیر راجع اهل کتاب ته

،،لکن الرسخون،،ایت ۱۶۲ دلته مقاصداربعه او اصول دایمان ذکر کوی

،،کمااوحینا الی نوح،، تشبیه دوحی دنبی علیه السلام لے دوحی دنوح علیه السلام سره وو کړه داځکه چه دانبیاء سلسله دوه قسمه وه

(۱)---- یوه صرف آمرین بالمعروف دی ځکه هغه وخت کښی منکرنه وو

(۲)---- دویم قسم آمرین بالمعروف اوناهین عن المنکردواړه اوداسلسله نوح علیه السلام نه شروع وه نودی کښی اشاره دے چه لکه هغه نهی عن المنکر کوله دارنګه ته به یئے هم کوے

(واتینادا ؤدزبورا) دلته دابراهیم علیه السلام صحیفے لی ذکر اونه کړی اوداؤد علیه السلام زبورذکرکوی داولی

جواب---- اصل کښی دی نه یهودمنکروو نودارداعلی الیهوددے

(رسلالم نقصصهم علیك) ځکه چی دلته وانی دغسی ابراهیم۹ رعد۷فاطر ۲٤

(علی اللّٰه حجة) داخبره بیا بیا ذکر کوی لکه سورة مائدة ۱۹، انعام ۱۵۷

اسراء ۱۵ طه ۱۳٤، قصص ٤۷

(لکن اللّٰه یشهد) دلته شهادت ذکر کوی په صداقة الکتاب باندی دا رنگ

شهادت په اثباة التوحید آلعمران ایت ۱۸ سورة الانعام ایت ۱۹

او شهادت په اثباة الرسالة سورة الرعد ایت ٤۳ سورة النسآء ایت ۷۹

شهادت په اثباه القیامة سورة الیونس ایت ۵۳ سورة السباء ایت ۳

(ان الّذین) دا تخویف ورکوی

(یآیّها النّاس) صداقة الرسول

(لاتغلوافی دینکم) درمنثور معنی کوی، لاتغلوا، ای لاتبتدعوا فی دینکم

دغسی سورة المائده ایت ۷۳

(ولاتقولوا ثلثة) مودودی وائی چه اهل کتابو شرك نه وو کړے توجه درے الٰهه

نے منل، دا به مودودی په نیز شرك نه وو

مسدس کښی حالی وائی

کرے مومنوں پر کشادہ ہیں راہیں | پرستش کریں شوق سے جس کے چاہیں
نبی کو جو چاہیں خدا کر دکھائیں | اماموں کا رتبہ نبی سے بڑھائیں
شہیدوں سے جا جا کے مانگے دعائیں | مزاروں پہ جا جا کے نذریں چڑھائیں
نہ توحید میں کچھ خلل اس سے آئیں | نہ ایمان بگڑے نہ اسلام جائے

شاه ولی اللّٰه حکه وائی مامن بلدة الاولها الهة تعبد،

(من فضله) فضل، دیدار الهی لکه یونس ۲۶

بسم الله الرحمٰن الرحیم

سورة المائدة

دمکی سورة دے په نزول کښی ۱۱۲ پس دسورة فتح نه نازل شوے دے

روبط السورة المائدة

(۱)...... هر کله چه مخکښی بیان دتنظیم ورنودی کښی هغه مسئله بیانوی چه دهغے د پاره د تنظیم ضرورت دے چه هغه رد د نذر و نیاز دے

(۲)...... هر کله چه مخکښی امور مصلحه دمعاشرے لی بیان کړل نودی کښی امور مصلحه د طعام بیانوی

(۳)...... هر کله مخکښی سورة شروع وه په خطاب عام "یایها النّاس اتقوا" بالندی نو دا سورة شروع وه په خطاب خاص "یایها الذین امنوا" بالندی نو د دی وجی نه وریسے لی راوړو

(٤)...... مخکښی سورة آخر کښی وئیلی وو "یبین الله لکم ان تضلوا" چه گمراه نه شی څکه احکام لی بیانول نودی سورة کښی نوراحکام بیانوی

(٥)...... مخکښی حقوق الله او حقوق العبادتے ذکر کړل نودی سورة په اول کښی والی "اوفوا بالعقود"

(٦)...... مخکښی زواجر وو یهود و نه . او نهی وه دهغوئی د دوستی نه نودی سورة کښی په هغی زیادت کوی

(۷)...... مخکښی سورة کښی یو قسم خبیث مال لے ذکر کړو چه مال د یتیم ، بے وقوف او د ښځے دے نو په دی سورة کښی بل قسم مال خبیث چه

"نذرلغیرالله" دے ذکر کوی

(۸)۔۔۔ مخکښی نی قرآن ته برهان وئیلی وو په ایت ۱۷٤ کښی، نودی سورة ایت ۱۵ او ۱٦ کښی په هغی زیادت کوی

(۹)۔۔۔ مخکښی نی وئیلی وو "ولاتقولواثلثة" ایت ۱۷۱ کښی، نودی سورة کښی په هغه چا رد دے چه هغوئی درے الهه اومنل په ایت ۷۳ کښی.

(۱۰)۔۔۔ مخکښی زواجرو یهودوته نودی کښی نهی دهغوئی د دوستی نه کوی.

امتیازات السورةالمائدة

(۱)۔۔۔ دا سورة ممتاز دے د نورونه په تفصیل دمسائل اربعه

(ا)۔۔۔ تحریمات الله (ب) تحریمات العباد

(ج)۔۔۔ نذورالله (د)۔۔۔ نذورالعباد

(۲)۔۔۔ دا سورة ممتاز دے په ذکر د کفارے

(۳)۔۔۔ دا سورة ممتاز دے په بیان دحکم دښکاریانو(مرغواوسپو)باندی

(٤)۔۔۔ داسورةممتاز دے په بیان دحکم دمذبوحے داهل کتابواوجینکودهغوئی چه مسلمانانولره حلالے دی

(۵)۔۔۔ داسورةممتاز دے په واقعے "اذاهم قوم ان یبسطوا الیکم "سره

(٦)۔۔۔ داسورة ممتاز دے په بیان دحکم دسارق اوسارقی باندی.

(۷)۔۔۔ داسورةممتاز دے په ذکردجواب دعیسی علیه السلام چه قیامت کښی به ئی کوئی

(۸)۔۔۔ داسورةممتاز دے په حکم ترك دسوالات ډیهودو سره

(۹)...... داسورة ممتاز دے په بیان د اقسامو د کفارئ بانذی .

(۱۰)...... داسورة ممتاز دے په ذکر دمائدے

دعوی السورة المائدة

بیان دمسائللو اربعه

(۱)...... تحریمات الله...... چه کوم څیزونه الله حرام کړے وی

(۲)...... تحریمات العباد...... چه بندګانو خود ساخته خان نه یوشی حرام کړے وی

(۳)...... نذور الله...... دالله په نوم نذر

(۴)...... نذور العباد...... دبندګانو په نوم نذرونه

او تحریمات العباد او د نذور العباد استعمال ناجائز دے . او تحریمات الله او نذور الله جائز دے نن سباهم د رسوم جاهلیت په شان تحریمات العباد او نذور العبادیه بندګانو کښی نوتلی دی او پښتو کښی رائج دی ددی دیرے زیاتے نمونے دی چه تحریمات العباد کوم پښتو کړی دی لکه په باب د نحوست او توهم پرستی کښی .

(۱)...... لکه ساتل دهغه چرګی چه بانګ په لے وکړی او نیل به یئے چه داسپیره دے .

(۲)...... شنی جامی ،شین خادر نه جوړول خکه چه داسپیره دے مونګ یو مرګ ری شنی جامی جوړی کړی وی . کورته چه لاړ مور ورته په ژړاشو د چه دامو نړیسے نه نی ستاپلار هم تری له مړ دے نوهغه ورته وے چه سه کیږے لے بدلی کړی او کیږوته کیناستو اوژاړی موروورته وی ولی ژاړهغه ورته اووی چه مرګوی می موروورته اووے چه داخنګه مړول کوی نو

زمونګ مرګ ری ورته اوو ے چه اوس م آغوندی وے تاونیل چه مړ ګول کوی

(۳)۔۔ هفته 'بده' اومدګل ورځ باندی کارنه ګول ،خکه داسپیری دے۔

(٤)۔۔ چه سحر به کارته تلونوسپی اوخربه ئے ولیدونوونیل به ئے چه نن م به محه سپیره شوے دے

(٥)۔۔ د ماشوم رسمونه،اول چه بچے به پیدا کیدونوخره لمسی به یئے ورته واچوله دی د پاره چه د خری بچے ز رکیږی چه دے به زرهم اوشی

(٦)۔۔ چه وروکے به پیداشونوغوږبه یئے ورته سوری کړو، او والی به ئے ورته واچوله

(۷)۔۔ چه وروکے به پیداشونوبیل باندی به ئے خرڅ کړو دائے خدائے سره دهوکه کوله چه که زما زوئی مړ کوی نو دا زما نه دے

(۷)۔۔ اووه ورځے به ئے ورته جدا،جدا نومونه کیږدول چه عزرائیل علیه السلام غلط شی

(۸)۔۔ دواده رسمونه۔۔۔ اول چه کوژودن به ئی کوله نوجینئی ته به ئے دترو کیږے واچولے اوهلك به جینی کره تلل نوحلوه به ئے پخوله اوخوږه به ئی، چه خپلو کښی خوږه شی هلك به ئے جینی کورته بوتلونوهلته به ئے جامی ورته آچولے او کټ کښی به یئے نیغولوراتیغولوجینئی ته به تلل د شپے به ئے نکریزے ورلے اوهلته به په کښی ډیرے بلے کړی وے

(۹)۔۔ هلك به ئی په اس سور کړواوناوی به ئے کړو

(۱۰)۔۔جینی ته سحر کور کښی اول هلك ور کول دپاره ددی چه نربچے ئے پیدا شی

(۱۱)...... قرآن به نے ور کولو دی دپاره چه بختوره شی

(۱۲)...... اول به نے پراخ پخوله

(۱٤) دمړی رسمونه ...... اول چه مړے به او شو نو په هغه به ئے نظمونه ونیل او ژړل

به ئے او خان به ئے وهلو، لکه رسوم جاهلیت کښې نجم الدینؒ ذکر کوی چه

یو سړے مړ شو نو لور ته ئے وصیت کول

نوټ...... اشعار او بقیه رسومات په آخر ددی سورة کښې وګوره انشاء الله

تقسیم السورة المائدة

داسورة لس بابه دے اول باب کښې پنځه آیتونه دی او په دی کښې مسائل اربعه

دویم باب دایت ۵ نه ترایت ۱۱ پورے او په دی کښې امور مصلحه الممدة للمبلغ

دریم باب دایت ۱۱ نه ترایت ۱۹ پورے په دی کښې مثال دناقضینو دعهد ذکر کوی

څلورم باب دایت ۱۹ نه ترایت ۲٦ پورے په دی کښې حکم دهغه چاچه د الله په حکم کښې سستی کړے وے او شکر به ئے آدانه کړه

پنځم باب دایت ۲۹ نه ترایت ٤۰ پورے په دی کښې جزاء دظالم اونهی عن رحمة اللهؒ ذکر کوی

شپږم باب دایت ٤۰ نه ترایت ۵۰ پورے په دی کښې اول تسلی پیغمبر ته اوترغیب الی القرآن اوقبائح داهل کتابو ذکر کوی

اووم باب دایت ۵۰ نه ترایت ۵۸ پورے په دی کښی تهدید للمؤمنین بموالات الکفرین ورکوی او بیا زجر للمنافقین

اتم باب دایت ۵۸ نه ترایت ۶۶ پورے په دی کښی تهدید للعلماء السوء از قبائح داهل کتابو بیانوی

نهم باب دایت ۶۶ نه ترایت ۸۶ پورے په دی کښی ترغیب فی التبلیغ او تسلی نبی علیه السلام ته ورکوی

لسم باب تر آخره پوری دلته بیا مسائل اربعه ذکر کوی خو لهجه بدلوی دسرنه اول باب په دی کښی څلور مسئلے بیانوی

(۱)...... تحریمات الله داپه غیر محلی الصید وانتم حرم سره شروع دلته بیانوی دارنګه (۹۰) کښی دریم ځل په (۹۶) کښی وحرم علیکم صید البر مادمتم حرما

(۲)...... تحریمات العباد دابیانوی په احلت لکم بهیمة الانعام سره چه خلق که داحرامه وی لو حرام نه وی شروع دلته بیانوی دارنګه ۸۷، ۹۶، ۱۰۳

(۳)...... نذور الله چه دالله په نوم نذر جائز دے داپه ۲ آیت کښی چه مذکوره اشیاؤ احترام کوه

(۴)...... نذور العباد چه دغیر الله په نوم نذر وی لوهغه حرام دے داپه ۳ ایضاً ۹۰ والانصاب کښی

وماذبح علی النصب تحریمات العباد او نذور العباد کښی فرق

تحریمات العباد: هغه دی چه کله درته پته ولګیده او توبه دے اویسته لو داشینی حرام نه ده لو خوړل یئے درته جائز ده،

نذور العباد هغه دی چه کله درته پته ولګیده چه داشی حرام دے لو هغه

خوړل درته حرام دی ترڅو چه سبی ته یه یئے هم نه آچوے هغه بیا نه حلالیږی،

حل مشکلات السورة المائدة

(یایها الذین امنوا) ایت ۱، امنوا سره یئے خطاب وکړو ځکه چه ځان ته مؤمن وایئے نواوفوابالعقود

(بهیمة الأنعام) بهیمه وائی البهیمة ذات اربعةاقدام سواء فی البروالبحر اوخولك وائی البهیمة مالانطق له وذالك لمافی صوته الأبهام اوانعام هی الأبل والبقروالغنم والجوامیس او اضافت دبهیمه انعام ته بیانی دے

شعائرالله ،الشعائرماجعل علماالطاعة الله،

(وتعاونواعلی البروالتقوی) ای علی اشاعة التوحیدوالسنة (روح المعانی عن سهل بن عبدالله التستری)

(علی الاثم والعدوان) الاثم ماکان محرمة الجنس کالشرك

(والعدوان) ماکان محرم القدروالزیادة کالبدعة الأضافیة (تفسیرابن قیم ۲۲۸)

(وماذبح علی النصب) (درګاهونوباندی ذبح شوی حرام دے) نصب جمع دنصب ددرګاه ته وائی شیخ القرآنؒ البصائرکښی په دی تفصیل کوی اوالملل والنحل ۲۵۹ کښی معنی دنصب کوی، په درګاه ذبح شوے حرام دے هدایة الابرار ۱۰۰ تذکره الابرار ۲۴۲ کښی وائی

فالذابح مشرك والمذبوحة میتةٌ وامرأته بائنة

دارنګه شیخ عبدالقادرجیلانیؒ الفتح الربانی ۸۷ کښی وائی

کل ماتعتمدعلیه فهو الهك و کل شئی تخاف منه وترجوه فهو الهك.
دارنګه ۷٤ کښې والی یافقیر الخلق یامشرکابهم احدران یأتیك الموت وانت علی مافیه الفتح الله لروحك بابه ولاینظر الیهالانه غضبان علی کل مشرك
دارنګه٤۷ کښې والی لیس بایدیهم نفع ولاضربل هم کالجماد
دارنګه ۱۱۷ کښې والی أرفعوا الوسائط بینك وبینه
دا رنګه ۱۲۷ کښې والی ویلك ما تستحی تطلب من غیر الله
(و ان شئت التفصیل بمسئلة النذر لغیر الله فارجع الی البقره ایت ۱۷۳)
(بالازلام)..... داغشی وودی کښې دری قسمه غشی وو، په وئی لیکلی وو ،،خه،،په بل نی لیکلی وومه خه په دریم لیکل نه وویعنی خالی وو نو داغشی به نی اجول حدیث کښې والخی مااستظل رسول الله بظل شجرة عبدت تحتها او دابه هره وروځ درګاه کښې ناست وی
(الیوم اکملت لکم دینکم)شرح فقه اکبر ۱۱ کښې والی فلانحتاج فی امرالدین الی امرخارج عن الکتاب والسنة.
دارنګه امام مالکؒ وائی فمالم یکن یومئذدینافلایکون الیوم دینا
(والمحصنت من الذین اوتوا الکتب)داهل کتابو محصنانو نکاح ولے جائزده البدائع والصنائع ۲۷۰ اجلد ۲ کښې والی دارنګه احکام القرآن کښې ابن عربیؒ چه دادوجے دخصوصیت ددوئی نه چه دوئ کښې انبیاؤباندی ایمان لرے راوړے وونوطمع داسلام ورے،
(یآیها الذین امنوا)ایت ٦ ددی خالی نه دویمه حصه اور مصلحه العمدة للمبلغ

ربط ماسبقه سره هر کله چه ته نذرونیاز ردکړے نوبیااودس وکړه چه پلیت

وے نوځه مسئله به بیان کړے خلق به دمړ کړی نوخوك به غسل درکولوهم

نه وی

(یاَیّھاالّذین امنوا)ایت ۱۱ دلته نه مثال دپاره دمبلغ مسئله بیان کړه الله به

دامدادو کړی۔

(اذھم قوم)ایت ۱۱ په دی آیت کښی واقعے ته اشاره ده ے نبی علیه السلام

جنګ تبوك نه راتلو نو یوه ونه لاندآرام کولودپاره خملاستو اوتوره یئے پاسه

کیخوده یو سړے راغلواوهغه توره راواخیسته په نبی علیه السلام یئے

راوویسته نونبی علیه السلام بیدارشواعرابی ورته اووے چه څوك به درانه

خلاصوی نبی علیه السلام ورته اووے الله نوهغه باندی رعب راغلو۔

(فبمانقضهم)ایت ۱۳ چاچه وعدے ماتے کړی وے په هغوئی دفعے

(۱)لعنّٰهم (۲)وجعلناقلوبهم قٰسیة

(۳)یحرفون الکلم عن مواضعه (٤)ونسواحظًّامماذکروابه

(٥)ولایزال تطلع علی خائنة منهم

(یاَاهل الکتٰب)ایت ۱٥ اثبات الرسالة

(ان الله هوالمسیح بن مریم)ایت ۱٦ دوئی والی چه بتان یئے رامدد کول

داخویئے انسان رامددکول بت یئے دبنده شکل جوړکړے وه۔

قبروں سے تجھ کوامیدیں خداسے ناامیدی مجھے بتادو تیرااورکافرکیاہے

رسائل ومسائل ۲۰۲ حصه اول کښی مودودی لیکی چه مشرك پسے مونځ

کیږی او اهل کتابو ته هغه(مودودی)مشرك نه والی

(یخلق مایشآء)ایت ۱۷ دارنگه قصص ۶۸ شوری ۴۹،

(واذقال موسیٰ)ایت ۲۰ دی خالی نه خلورمه حصه دی کښی مثال دهغه چاچه دالله حکم کښی سستی کوله اودهغه شکریئے آدانه کړه،اوسره ددې الله ورله ددین اودنیا مشرت ورکړه وو،

(۱) مشروانی په دین کښی(اذجعل فیکم انبیآء)

(۲) مشروانی به دنیا کښی(وجعلکم ملوکا)

(۳) مال اودولت یئے ورکړے وو(وآتکم مالم یوت)

(وجعلکم ملوکا)ایت ۲۰ بادشاهان ورته وائی داټول خونه ووخونسبت تولوته کړی داداسے مثال لری لکه دامطلب چه هرسړے بادشاه تیرشی نونورخلق وائی چه پښتوواناندی بادشاهی وکړه یادامطلب چه هرسړے بادشاه دے چه درے اشیاء ورسره وی.

(۱)ښځه کور(۲)ښځه خوراك(۳)ښځه اوبه نوښکه ورته بادشاهان وائی

(جبارین)ایت ۲۲ وهم عمالقة.

(علیهما)ایت ۲۳ وهماموسی وهارون علیهماالسلام،

(یتیهون فی الارض)ایت ۲۶ حیران سفیان وائی یامعشرالعلماء کنتم نجوم السماء یقتدیٰ بکم فصرتم ظلمایامعشرالعلماء کنتم نجوم السمآء یقتدی بکم فصرتم حیرةً،

(واتل علیهم)ایت ۲۷ دلته نه پنځمه حصه پئدی کښی جزاء دظالم چه رحمت الله نه لرے شوے دے اگرکه دپیغمبربچے دے،

(قربانا)ایت ۲۷ القربان مایتقرب به الی الله تعالی

(فبعث الله غرابا) ایت ۳۱ فقاتلا فقتل احدهما آخر کوره الله کارغه را واستولو دراستولو کښی حکمت دا وو چه دا پر - باناك دے او سه پورے چاپه جماع له دے لپاره تردے چه فلاسفه تر یے نه انکار کوی تو الله دانسان استاذ حیاناك جوړ کړو،

(ومن حیاها) ایت ۳۲، ای بالقرآن والسنة کمافی الانعام ایت ۱۲۲

(انماجزآء) ایت ۳۳ ربط مخکښی اوړے ومن احیاها خوك بئے ژوندے کړی په قرآن اوسنت نو او س چه خوك مخالفت کوی دهغه سزا ذکر کوی

(ان یقتلوا) ایت ۳۳ خوك چه فساد کوی نو قتل بئے کړئی، یو خل حضرت عمرؓ دور کښی یو حاکم ورته خبر راولیږلو چه دلته یو سړے ده هغه دشر خبرے پهیلاؤ کوی عمرؓ ورته اوو یے ماته ئی راولیږه کله چه بئے راولیږلو نو عمرؓ سم سم او وهلو بیا جیل ته داخل کړه درو ۳ ورځو وبعدیئے بیا او وهلو بیادریم ځل بیا وهلو ته ئی راوویستو نو سړی چغے کړے چه بس یام مړ کړے خودامه کوه تو به ئے اوویسته هغه نه بعدیئے واپس ولیږلو او حکم ئی وکړو چه یو کال پورے به خوك ورسره خبرے نه کوی نو هغه کال به شریف شو داهغه عمرؓ دے چه مجاهد خط به ئی مجاهد کورته حپله وړلو او حواله کولو بئے که دجواب ضرورت به وو حپله به ئے ورته لیکل

(یاَیُّهاالّذین امنوا) ایت ۳۵ ترغیب الی الأعمال الصالحة

(وابتغوا الیه الوسیلة) ایت ۳۵ وسیله په کثرمعنو راحی البصائر ۳۰۰ کښی شیخ القرآنؒ دی تفصیل کړی دے وسیله لغت کښی بمعنیٰ قربت راخی لکه شاعر وائی

ولماعصينابالسيوف تقطعت وسائل كانت قبل سلماحبالها

(وسائل بمعنی قربتونه) دارنګه والی

ان الرجال لهم اليك وسيلة ان يأخذوك تكحلي اوتخضبي

(وسيله بمعنی قربت) دارنګه ابوطالب والی

ولمارأيت القوم لاودعندهم وقدقعوا كل العرى والوسائل

ای القربات دارنګه متبی والی

الاليست الحاجات الانفوسكم وليس لناالاالسوف وسائل

(۲) دويمه معنی دايه معنی دمقام راځی لکه آذان نه بعدوالی اللّهم رب هذه الدعوة الیٰ وابعثه مقامامحمودا، اوموږ وسيله منو ځوك چه وسيله نه متی هغه قرآن نه متی ليکن مراد، دوسيلې نه وسيله باالأعمال الصالحة دی نه باالذوات الفاضلة لکه څرنګه

(۱)....تفسير النيشاپوری ذکر کوی المرادبالوسائل هی العبادات والطاعات

(۲)....او ابوسعود محمدبن احمدالمتوفی ۹۵۱ تفسيرابی سعود کښې والی الوسيلة مايتوسل به ويتقرب الی اللّٰه تعالی من فعل الطاعات وترك المعاصی

(۳)....دارنګه شيخ محمدالنووی معنی کوی وابتغوا اليه الوسيلة بفعل المامورات

(٤)....قرطبی معنی کوی الوسيلة من فعل الطاعات وترك المعاصی.

(٥)....خازن معنیٰ کوی يعنی اطلبوا اليه القربة بطاعته

(٦)....امام راغب المتوفی ٥٠٢ اصفهانیؒ والی فعل الطاعات والتقرب الی اللّٰه. مفردات کښې.

(۷)....علامه قسطلانیؒ المتوفی ۹۲۳ والی الوسيلة القربة بالطاعة

ارشادالساری ۹ ۰ ۳ جلد ۲

(۸) ابو الطاهر محمد یعقوب فیروز آبادیؒ وائی فعل الطاعات وترك المعاصی (تنویر مقیاس)

(۹) شیخ طنطاویؒ وائی: فعل الطاعات وترك المعاصی (الجواهر)

(۱۰) مدارك وائی الوسیلة هی كل ما یتوسل به الی الله تعالی من فعل الطاعات وترك السیئات

(۱۱) علامه ابو الحسن معنی کوی من فعل الطاعات وترك المعاصی دی نه علاوه

۱ـ ابن کثیر ـ ۲ غرائب القرآن ـ ۳ ابن جریر ـ ٤ احکام القرآن ـ ٥ زاد المسیر ـ ٦ امام رازی ـ ۷ زاد المعاد ـ ۸ تفسیر بغوی ـ ۹ جواهر القرآن ـ ۱۰ تفسیر منار محمد رشید رضا ـ ۱۱ تفسیر قاسمی ـ ۱۲ تسهیل لعلامه ابن جزیؒ داټول وسیلے نه مراد عمل صالح آخلی دارنګه قرآن کریم چه کله وسیله ذکر کوی نو اعمال ذکر کوی لکه اعراف ایت ۴۳ طور ۷ ۲ :۲۸ صفت ایت ۱ ٦ زخرف ایت ۷۲ دهر ۲ ۱ نازعات ایت ۰ ٤ مرسلت ٤۳ ،انعام ایت ۲۸ دا قرآن کریم او مفسرین نول ذکر کوی تردے چه شاه منصور بابا هم خپل تفسیر کښی ذکر کوی او دارنګه حدیث کښی هم راځی لکه حدیث غار چه درے کسانو په خپل نیکو اعمالو وسیله ونیوله مونږ حبشه عیبونه داتیوس کو و چه تاسو وسیله بالذوات کوئی نو ذوات نه خه مراددی کچرے مراد ذواتو کسب او پیشه وی نو داخونه صحیح کیږی او کچرے مراد دولی غوښی او هډوکی وی نو بیاهم نه صحیح کیږی او که مراد دوئی عمل صالح وی نو بیاهم نه صحیح کیږی ځکه قرآن

والی(وان لیس للانسان الاماسعی)نو یاذوات فاضله نه څه شئ مرادمے
اومبتدعین په تفسیرروح المعانی استدلال نیسی لیکن دوئی په پوهیږی نه
هغه په رد کړدے روح المعانی ۱۲۹ جلد ۶ دآیت لاندو ګوره دارنګه
شرح العقیدة الطحاویة ۲۶۱ کښی والی ان لفظ بحق فلان مردود لایجوز
اوخلق والی: چه تاسو بحق فلان نه منی نو مونږ وایو چه دعاء من الحی الحاضر
جائز ده اوهرچه مړی نه نو ګنجړے ته وایئے چه هغه ماته سوال کوی اوقبر
کښی راته دعاء کوی نو حدیث کښی راغی اذامات ابن آدم انقطع عمله
اوبل حدیث کښی راغی الدعآء مخ العباده نو عبادت خوقبر کښی نه کیږی
دارنګه مائة مسائل صفحه ۳٤ کښی په لفظ حق فلان رد کوی
(والسارق والسارقة)ایت ۳۸ ربط محکښی اووے (انّ الّذین کفروا) یعنی چه
نذرلغیر اللّه خوړلی دی اوخلقو عقیده تباه کوی نو دلته والسارق والساقة
حکم اوسزاذکر کوی چه لاس یئے کټ کړه اوچه ستاندراوستاعقیده تباه
کوی نو هغه خوبطریق اولی ختم پری کړه.
(الم تعلم)ایت ٤٠ نفی شرك فی التصرف
(یآایّها الرسول)ایت ٤١ ددی خالی نه شپږمه حصه دی کښی تسلی پیغمبرته
اوپلیتنی داهل کتابو ذکر کوی اوترغیب الی اتباع القرآن ددی آیت نه
دامعلومیږی چه چاړه کښی دردوی نو خوك چه غلط کار کوی نو ددی زړه ته
دردرسی نو اللّه تسلی ورکوی
(للکذب)ایت ٤١ ای لیکذبو علیك غوږ به کیږدی دی دپاره چه ستاباندی
دروغ جوړ کړی *(املاء مامن به الرحمٰن)*

(اکلون للسحت)ایت ۴۲ دحرامو خوړونکی به وی خپل کسب وکړه چرته
چه مړه وشی دابه ور کښی وی امام سرخسیؒ مبسوط صفحه ۲۴۶ جلد ۳۰
کښی باب الکسب راوړی اوهغه کښی بیادیوبویبیء کسب ذکر کوی نوهغه
وائی (ان النبی ﷺ صافح سعدبن معاذ(نومعاذلاسرئه کلك وو)
فسأله نبی الله ﷺ عن ذالك فقال الخ،
(نوهغه اووے زه کار کوم اوخپل اهل وعیال ته نفقه گټم)بیاوائی
فقبل رسول الله ﷺ یده بیاوروسته والی وکذانوح علیه السلام کان نجارا
یاکل من کسبه وادریس علیه السلام کان خیاطاوابراهیم علیه السلام کان
بزازا(کپړوتجارت کونکی)
علی ماروی عن النبی علیه السلام وداؤدعلیه السلام کان یاکل من کسبه
علی ماروی انه کان یخرج(چکرباندی به وانو)مستنکر(ځان به پټے بدل
کړے وو)فسال عن سیرة اهل مملکة حتی استقبله علی جبرائیل یوماعلی
صورة شاب فقال له کیف تعرف داؤدایهاالفتی قال نعم العبدالاان فیه خصلة
قال وماهی قال انه یاکل من بیت المال وان خیرالناس من یاکل من کسبه
فرجع داؤدالی محرابه باکیامتضرعاویقول اللهم علمنی کسباتغنینی به عن
بیت المال فعلمه صنعة الدرع ولین له الحدیدحتی کان الحدیدفی یده
کاالعجین فی یدغیره قال الله تعالی (والناله الحدید)وقال عزوجل وعلمنٰه
صنعة لبوس لکم فکان یضع الدرع ویبیع کل درع اثنی عشر الفافکان یاکل
من ذالك ویتصدق وسلیمان صلوت الله علیه یصنع المکیال من الجوص
فیاکل من ذالك وزکریاعلیه السلام کان نجارا وعیسی یاکل من غزل امه

وربما كان يلتقط السنبلة فيأكل من ذالك ونبينا ﷺ كان يرعى في بعض الاوقات دا رنګه مذهب حنفي کښې ائمه صدي پورے

دي کسه عالم فتوی نه قبلیده چاخان سره حلوائي حصاص خصاف (موچي) لیکل امام کرخي فالج اووهلو نوشاګردانو يئے سيف الدولة بادشاه ته لا رل

چه خپل استاذته وظيفه مقرره کړه نوهغه (۱۰۰۰) زرا شرفئي مياشتے مقررے کړے امام کرخيؒ چه خبرشو نوهغه سوال وکړو چه ياالله مااوسيف الدوله عطيه يوځائي نه کړے نوهغه شان وشول چه دسيف الدوله عطيه ددیه

شهر را ننوته نو دي جنازه دشهرنه اووته دارنګه کله به چه پخوا دیوبند کښې عالم فارغ شونو درے اشیاء به يئے ورته ښودل

(۱)— خياطي (۲)— علم طب (۳)— صابون سازي

دادي دپاره چه دا کسب وکړخوي يوځل حضرت عمرؓ مسجد کښې ناست

څه کسان وليدو نوتپوس يئے وکړو، من هؤلاء قالوا هم المتوكلون قال لا بل هم المتاكلون، نوکارے يئے داو اخيستو اوویشته به يئے دارنګه کله چه صحابا ؤ هجرت وکړو مدينے ته نوبيا يو مهاجر ديو انصاري سره ملګرے

شول نويو صحابي مهاجر دانصاري صحابي سره ملګرې شولونو انصاري صحابي ورته اووے زما دوه ښځې دي يوه به طلاقه کړم ته يئے په نکاح

واخله اومال به درسره تقسيم کړم نو مهاجر صحابي دهغه شكريه آدا كړه او ورته ئے اویل،

دُلّني عَلَى السوق بازار را ته وښايه نوبازار ته چه لاړنواوله ورځ يئے څه پنير او غوړ لي او ګټل تجارت يئے کولو آخر واده يئے وکړو نوپه صحابيؓ

رنګ لګېدلي وو لېږلي وو نبي عليه السلام ته راغلو نو نبي عليه السلام ورته اووے چه

داخه دي صحابي ورته اووے ما اراده کړے دے نبي عليه السلام ورته اووے

اولم ولو بشاة داخه کسب وو او چه بل ورکوره فارسي جرګه کړي چه روي

(انزلنا التورٰة فيها هدي ونور) ايت ٤٤ تورات ته دلته ربراواني او قرآن ته بي

ايت ١٥ کښې ونيلې وو

(فاولئك هم الفاسقون) ايت ٤٧ ګوره درے جملې بنيے راوړے اول په

ايت ٤٤ کښې دريمه په ايت ٤٥ کښې دريمه په ايت ٤٧ کښې

اول ورته کافر واني په دي اعتبار چه دالله د کتاب (حکم) نه منکرشي نو کافر دے

او بيا ورته ظالم واني (په دي اعتبار چه خان ته فاسق نه واني کله چه الله په

کتاب فيصله نه وکړي)

بيا ورته فاسق واني (په دي اعتبار چه دالله په کتاب فيصله نه کوي خو خان

ته فاسق واني)

يا کافر ورته په دي اعتبار سره واني چه عقيدتا فيصله ونه کړي،

او ظالم ورته په دي اعتبار واني چه حاکم وي څه عذر دوحے نه پاتے شي

او فيصله ونه کړي،

او دريم نه مراد رعايت (عوام) دي چه په قرآن دخه وجے نه فيصله نه وکړي

(يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) ايت ٥١ دي خان ته او ومه حصه په دي کښې تهديد

للمؤمنين بموالات الكفرين او بيا زجر للمنافقين ورکوي

(يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) ايت ٥٤ دا تسلي ورکوي چه ستا طريقه ني بربخوده نو خفه

نه شے

(ولایخافون لومة لائم)ایت ٥٤ مؤمن دچاملامتنی نه نه یریږی

یوسالك وائی

عاشقان مست عشقنددائم لایـــخــــافــون لــومة الائــم

(انماولیکم)ایت ٥٥دلته نه بیاتسلي دوتی به تاملامت کوی خوپروامه کوه الله ستاملګرے دے

(فان حزب الله هم الغلبون)ایت ٥٦ کله چه بعثت نبوی پنځم کال باندی مکه کښی ظلم شروع شولوصحاباؤحبشه ته هجرت وکړو،

حضرت جعفربن ابی طالب سره څه ملګری وو نو کفاراووے چه داسے نه وی هلته ملګری تیار کړی اوپه مونګ حمله وکړی نوتحفے تحائف یئے تیار کړوبریف کیس کښی یئے واچولے روان شواوعمروبن العاص لړهوبیارونوهغه ته لی ور کړے کله چه لاړل:بادشاه ته ئی ووے :چه ستاملک ته داسے کسان راغلی دی چه عیسی علیه السلام له نه منی اوهغوئی خپل دین پریخودلے دے اوباغیان شوی دی مونګ دهغوئی خپلوانورالیږلی یوچه هغوئی مونږ ته راکړے نوبادشاه پولیس واستول حضرت جعفرؓ چه اتلس کاله نوجوان ووهغه ئی راوستل

اوپولیس اجازت دپاره نواتونوهغه دیرے څه وتیلے نه شواودبادشاه دربار کښی ولاړروحضرت جعفرؓ تګ شونودیرپه زوره یئے اووے

(الاانّ حزب الله هم الحاضرون)نودرباریه ګړنګارشونوتپوس ئی وکړوچه داڅوك دی اوحاضرئی کړی کله چه حاضرشول نوسجده یئے وله کړه عمروبن العاص اووے :چه شاهی آدابومطابق یئے ناته سجده ونه کړه

حضرت جعفر او وے کنا نعبد الحجر والشجر ونا کل النوا والتمرخو اللہ

مونگ تہ پیغمبر راولیږه هغه اووے لاتسجدوا للشمس ولا للقمر

بیا عمرو بن العاص بادشاہ تہ اووے چہ دوئی عیسی علیہ السلام الوهیت نه

منکر دی،

نو بادشاہ حضرت جعفر له تپوس وکړو چه ته څه وایئے نو هغه ورته اووے چه

هغه وایم کوم چه مونږ ته پیغمبر ویلی دی او بیائی سورة مریم تلاوت

کړو بادشاه هم په ژړا شو وزیران هم اوژړل او تحفے ئے واپس کړل

او حضرت جعفرؓ ته ئی د هرخائی تقریر اجازت ورکړو،

دارنگه حضرت مجدد الف ثانیؒ چه کله جهانگیر بادشاه دربار کښی سجدے

شروع شوے نو حضرت مجدد دهغه خلاف وکړو نو بادشاه خان ته راوغو

ښتو نو یوه کهړکی ورته جوړ کړه چه هغه باندی سړے ننواتو نو سر به ئی بادشاه

ته ټیټیدو حضرت مجددؒ چه کله ورغلو نو هغه سوچ وکړو چه داخو ماته چل

دے نو هغه وروسته لاسونه ولګول او خپے ئی دننه کړے نو بادشاه ډیر غصه

شو او جیل ته ئی راچولو نو حضرت مجددؒ دوه مریدان یو دپیښور ګورنرو

محبت خان دویم دبنګال ګورنرو و نو دوارحمله وکړو او بادشاه ئی ګرفتار کړو

مجددؒ ته جیل ته خبر راغلو چه ستا مریدانو بادشاه ګرفتار کړی دے نو مجددؒ

خط ولیکلو چه دا فقیر د بادشاهت دپاره نه جنګیږی بادشاه ئی آزاد کړو

نو وروسته اللہ جل جلاله محمد طاهر فتنیؒ پیدا کړو دهغه علاقه پټنه

(هندوستان) ته اکبر بادشاه راغلو نو علماء ئے راجمع کړل نو محمد طاهر فتنیؒ

هم وو سپینه لونګئی ئے په سره کړی وه نو بادشاه تریے تپوس وکړو چه پګړی

ولې نه واهي دوهره لوېئے عالم اوبی بگړې هغه ورته اووې چه ماالله سره عهد کړې دې چه ترڅو بدعات نه وی ختم کړی ترهغه به بگړی نه پسروم نو اکبر اعلان وکړو چه دخه شنی ته بدعت وائی ترهغه به بندوی نوټول رسمونه او رواجونه ختم شو بیا ورورسته دامحمد طاهر فتنیؒ شیعه ؤ قتل کړو نو بیا ورورسته الله شاه ولی اللهؒ پیدا کړو چه هغه برطانیه حکومت خلاف عالمگیر تحریك وچلول او بیاالله ورته داسې بچی ورکړو چه هغه دهلی بالدی اول دارالحرب فتوی ورکړه چه شاه عبدالعزیزؒ وو بیاالله شاه اسماعیلؒ دهغه نواسی پیدا کړو چه هغه وجنگیده اوبیرحکومت یئے آخیستے وو خو بیاخلقوورسره غداری وکړه آخر کښی شیخ القرآنؒ پیدا کړو الله

(یٰآیهاالذین امنوا) ایت ۵۷ زجر للمومنین،

(قل یااهل الکتاب) ایت ۵۹ دخالی نه اتمه حصه په دی کښی علماء سوء ته تهدیدورکوی اوقبائح داهل کتابو بیانوی

(وجعل منهم القردة) ایت ۶۰ نبی علیه السلام یهودو ته تعریو کول نواووې یااخوان القردة والخنازیرو عبدالطاغوت

(لبئس ماکانوایصنعون) ایت ۶۳ مدارك وائی

هذاذم للعلماء والأول للعامة (لبئس ماکانوایعملون ایت ۶۲)

خکه ملایانو به جوړ اول اوعوامو به کول ملایه بدعات شرکیات جوړول اوامیانو به کول،

(کثیرامنهم) ایت ۶٤ دامفعول اول دې دیزیدن اومفعول ثانی طغیاناو کفرا دې اوماانزل الیك دافاعل دې ددوئی د کفر نقشه حج ایت ۷۲ مدثر ایت ۱۸

کښی شانی

(لاکلوامن فوقهم) ایت ٦٦ فوقهم نه مراد باران باران بندش زکوٰة نه ورکولو دوجے نه وی لکه ابن ماجه کښی روایت دی عمروؓ والی او ګوره چه څوک دالله دکتاب خدمت کوی نو بیاداسے شوی دی چه رحمت دروازے ورته کهولاؤ دی امام رازیؒ چه کله تفسیر شروع کولو نود کورسامان یئے دقلم اوپر چودپاره خرڅ کړو خولکه چه تفسیر نه فارغیده نوبیاسلطان شهاب الدین غوریؒ سره به ئی مدد کول اوهغه ددی په مال بادشاه شوے وو

(یاایها الرسول) ایت ٦٧ دلته نه نهمه حصه ترغیب فی التبلیغ اوتسلی نبی علیه السلام ته

(فریقا کذبوا وفریقا یقتلون) ایت ٧٠ چه وس به نه رسیدو نو تکذیب به ئے کولو او چه وس به ئے رسیدو نو قتلول به ئے

دا رنګه حق پرست به یئے قتلول شاه اسماعیل شهیدؒ وګوره هغه یه دملك راغلے وو او دهغوئی مرکز خدوخیل کښی پنج تار نوم کلی کښی جوړ کړے وو او دسکه خلاف ئے جهاد کولو نو داناکاره ملیان اوپیران دهغوی خلاف شو او فتوے ئے ورکړے چه هغه اوس هم موجود دی۔

(کانا یاکلان الطعام) ایت ٧٥ دا جمله ردیه نصاراؤ دے۔

بوسالك والی

اعباد المسیح یخاف صحبی ونحن عبید من خلق المسیحا صرا

(ولا نفعا) ایت ٧٦ ایضاً سورة الفرقان ایت ٣

(وضلوا عن) ایت ٧٧ درے خله ضلوا ذکر کوی ضلوا، واضلوا، وضلوا عن

سواء السبیل۔

محکښې هم اوس هم ورو سته هم گمراه دی شیخ القرآن اصول السنة کښې وائی

(لایهتدون ولا یهدون تابعهم اضل المفقودضل القائدالهادی)

(کانوالایتناهون عن منکر) ایت ۷۹ دلته وای چه نهی عن المنکر پئے نه کول نو دوئی تباه شو نبی علیه السلام وائی

(لتامرون بالمعروف ولتنهون عن المنکر) ورنه الله به تاسو عام عذاب کښې گرفتار کړی

اياعلماء الذين مالی اراکموا تغاضیتمواعن منکرات الأ وامر

اماالاءمر بالمعروف والنهی فرضکم فاء عرضتمواعن ذالك اعراض هاجر

ماأخذالمیثاق ربی علیکموا باء ن تنصحوا بالحق اهل المناکر

دمبتدع ،عزت هم گناه ده حدیث کښې راځی

،،من وقرصاحب بدعة فقداعان علی هدم الأ سلام ،،

دارنگه مدخل صفحه ۶۶ کښې هم یوروایت ذکر کوی

فضیل بن عیاض وائی،،من جلس الی صاحب بدعة فاحذروه،،

دارنگه وائی من احب صاحب بدعة احبط الله عمله واخرج الله نورالأ سلام من قلبه

دارنگه وائی اذارأیت مبتدعافی طریق فخذطریقا آخر

دارنگه وائی ،من اعان صاحب بدعة فقداعان علی هدم الأ سلام

حضرت انسؓ نه نقل دی چه نبی علیه السلام وفرمائیل چه کله دفاسق صفت

کبری نو اللّٰه غصه کیږی (ضیاء النور فصل فی ذم البدع والتبری عن المبتدعین وګوره) مبتدع ته بنکاپ وکړه سورة هود ایت ۱۱۳ ایت ۱۱۶ اوپه دی خائی مدارک لیکی ،،وفیه دلیل علی ان ترك النهی عن المنکرمن العزائم (کبیره ګناه ته ده)

،،یایها الذین امنوا،، ایت ۸۷ دلته ته لسمه حصه اوپه دی کښی هغه مسائل اربعه (تحریمات اللّٰه الخ) بیا راعادکوی او دلته لهجه بدلوی،

،،لایؤاخذکم اللّٰه،، ایت ۷۹ ربط: کچرے تاقسم وخوارچه چرګه بانګ اووالی نوزه به یئے نه خورم نو اللّٰه والی قسم دمات کړه یعنی که دتحریمات العبادته دیے قسم خوړوی نوقسم مات کړاوحرام ورته مه وایه،

،،واحفظوا ایمانکم،، ایت ۸۹ ددی دوه مطلبه دی

(۱) یو داچه خان ساتی دقسم خوارلو نه

(۲) دویم داچه قسم دمات کړو نو کفاره ورکړو داحفاظت دیعن هغے

،،لعلکم تشکرون،، ایت ۸۹ چه اللّٰه کتاب ته کیناستے نو اللّٰه شکر اداکره شیخ عبدالقادرؒ به چه قرآن درس ته کیناسته نو دااشعار به وے

شکر للّٰه که نه مردیم رسیدیم بدوست آفرین بادبراین همت مردانی ما

،،یایها الذین امنوا،، ایت ۹۰ مخکښی آیت نمبر ۸۷ نه ردوو په تحریمات العبادنو دلته بیان دتحریمات اللّٰه کوی.

،،رجس،، ایت ۹۰ رجس اونجس کښی فرق دیے رجس هغه پلیتی ته وائی چه بوئے تریے نه خی اونجس چه بوئے تریے نه خی

،،اذامااتقوا،، ایت ۹۳ دی آیت کښی مطالب دی

اذا ما اتقوا۔ ۱ عن الشرک ۔ ۲ عن الحرام وامنوا۔ ای بالتوحید
ثم اتقوا۔ ۱ عن الخمر والمیسر۔ ۲ عن الکبائر وامنوا۔ ۱ علی الاحکام
۔ ۲ اوعلی الدوام با الایمان،، ثم اتقوا ۔ ۱ ای الخمر والمیسر اذا
رجعوا الیه ۔ ۲ ای عن الشبهات واحسنوا۔ ۱ ای اخصلوا۔

،،یایها الذین امنوا،، ایت ۹٤ بیان دنذر لله کوی.

،،وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ،، ایت ۹٦ کوره ددریاب ښکار نه دے حرام او دوچے حرام دے داخکه چه بیت الله په وجه کښې ره نودوحیے دتعظیم دبیت الله نه لی حرام کړو،

،،قُلْ لَا يَسْتَوِي ایت ۱۰۰ ردپه نذرلغیر الله

،،یایها الذین امنوا،، ایت ۱۰۱ ربط ماسبق سره هر کله چه نه نذرلغیر الله رد کوے نو تپوسونه به شروع کړی جمع مونږ دلته کیږی او کله تابه مسئلے نه آراوی نوادب ہے،خایه تپوسونه مه کونی

ماجعل الله،، ایت ۱۰۳ دلته نه ردعلی تحریمات العباد. اودلته څلور اشیاء
(۱) بحیرة (۲) سائبه (۳) وصیله (٤) حام

څوک تحرمات العبادله کوخوی څوک نذور العباد کنجوے اول نه شی نو په تحریمات شیئ حرام نه کرځی او که نذر للعبادنه شی نو بیا شیئ هم حرام دے بحیره هغه اوښی نه وائی چه هغه لس ځله وضع حمل(ننګون) کړیے وو اوبحیره دبحرنه دے ددریاب نه وائی چونکه هغه زمکه شلوی نودوئی به هم دیته غوږ پریکړو او وبه یئے شلول اوبیابه یئے پریخوده نوبیا که دچا یئے اوفصل ته ورغله نوچابه ورته څه نه وئیل

سائبه: ددی طریقه داوه چه یو سړے به سفرته لاړ نو هغه به وئیل که زه خیریت سره واپس شوم فلانئ سائبه زماوه به سائبه دی

وصیله: چه یوه اوښه به لنکه شوه نو دوه بچي یو نر او بل ماده به یئے راوړو نو دوئی به وړے وصلت اخاها نو هغه به یئے پریخودله

حام: هغه اوښه ته وائی چه لس اوښی به ترے بلاربے (حاملے) شوے نو ئیلی به یئے قدحمی ظهره (شائبئے گرماشوی دے) نو پرېږدوله به یئے نوچابه ورته څه نه وئیل چه دبانددی دچانظر دے

،،حسبنا ما وجدنا،،ایت ٤ ٠ ١ ایضاً بقره ایت ٠ ١٧ ،اعراف ایت٢٨ زخرف ایت٢٢

،،لایضرکم من ضل اذا اهتدیتم،،ایت٥ ٠ ١ دآیت ظاهری مطلب دادے چه ضرر نه در کوی تاسو ته هغه خوك چه گمراه وی کله چه تاسو په هدایت وے حالانکه هغوئی خو ضرر ورکول لکه انبیاء قتلول حق پرستو ته تکالیف ورکول۔

جواب: اصل کښی دآیت مطلب دادے چه ضرر نه در کوی تاسو ته گناه دهغه چاچه گمراه وی کله چه بیان کوئی تاسو دتوحید نو گناه دهغه په تاله دے

،،یایها الذین امنوا شهادة،،ایت٦ ٠ ١ ربط ماسبقه سره: هر کله نذرلغیر الله ناجائز وو نو قسم هم په غیر الله ناجائز دے،

،،فیقسمن بالله،،ایت٦ ٠ ١ دواړه به وړلے قسم خوری دادی وچے نه چه دواړه منکر دی یو ددی وجے نه چه هغه وائی ماغله نده کړی دویمه ددے وجے نه چه هغه وائی چه ماته نی مال پورانه دے واکړے نو دواړه به قسم

خوری

،،ولو کان ذا قربی، ایت ۱۰۶ (اګرکه دامال دیر خوږ دے)

،، یجمع الله الرسل،، ایت ۱۰۵ ربط ماسبقه سره: تاسوځکه نذرلغیر الله
ورشو   حه اولیاء ستاسوپه حال خبردی، نو الله نفی کوی دعلم غیب
دانبیاؤ..

،،اذقال الله یعیسی ابن مریم،، ایت ۱۱۰ تخصص دعیسی علیه السلام ددے
وجے نه کوی چه دهغه عبادت یئے کول بی علیه السلام علیٰ ته وے
،،انی اجدفیك شبهة ابن مریم،، چه زه تاکښې مشابهت دعیسی علیه السلام
مومم ددی مطلب دادے چه لکه عیسی علیه السلام ته قتل منصوبه جوړه وه
دارنګه ته به هم قتل شے دارنګه عیسی علیه السلام باره کښې دړے ډلے
جوړے شوی وی یوے یئے تکفیر کول بلے یئے دالوهیت درجه ورکړه
او دریمے پکښې اعتدال وکړو نو ستاباره کښې هم دړے ډلے به جوړیږی

۱ — یوه به یئے تکفیر کوی لکه خوارج

۲ — دویمه ورته دالوهیت درجه ورکوی لکه روافض

۳ — دریمه به اعتدال کوی چه صحابی به ورته وائی لکه اهل سنت والجماعة

،،واذ اوحیت،، ایت ۱۱۱ دوحی کرمے معنے دی

(۱) — بمعنی وړل لکه انعام ایت ۱۱۲

(۲) — بمعنی حکم لکه نحل ایت ۶۸، انفال ایت ۱۲

(۳) — بمعنی لیږل لکه نجم ایت ۱۰، فاوحی الی الخ

(٤) — بمعنی الهام لکه دلته

،،قال سبحنك،، ایت ۱۱٦ چه ادبناك شاګردوی او که زولی وی نو بیا به خوږ وی دهارون الرشید دوه خاص زو

(۱) امین دادا صیلے سخی زولی وه او مامون دویمی خویږو سخی ورته اوی چه په تا مامون ولے ګران دے بادشاه ورته اووے چه هغه ډیر ادبناك دے نو امتحان یئے دواړو ته واخیستو بادشاه مسواك راوویستو نو امین یئے را واخو ستوو ورته وے

،،ماجمع هذا،،

ددی صیغه دجمع څه راځی هغه اووے :مساویك نو داجواب صحیح وو خو (ك) که دخطاب شی نو معنی ګناهونه دستا بیا یئے مامون راوغوښتو نو هغه ته یئے اووے

،،ماجمع هذا،،

هغه سوچ وکړو که زه مساویك وایم نو بے ادبی راځی نو اووے،

ضدمحاسنك، ستاد نیکو خلاف شی نو هغه مساویك راغله نو هارون حخی ته اویل او ګوره کوم هوشیار دے دارنګ عیسی علیه السلام ته الله تپوس کوی نو ادبناك شاګردیشان ورته جواب ورکوی

اول جواب،،سبحنك،، ستاشان دنه پاك دے

دویم،،مایکون لی ان اقول مالیس لی بحق،،چه ستاسره دامناسب نه دی چه زه وایم

دریم جواب،،ان کنت قلته فقدعلمته،، چه تاته به معلوم وی ما څه ویلی دی

خلورم جواب ،ماقلت لهم الاماامرتنی به،،چه ماداشان دوئی ته وئیلی

وواودوئی بدل کړے دے،

،،ان تعذبهم فانهم عبادك،،ایت ۱۱۸ کله چه اسری(قیدیان)دبدرلی راوستو

لونبی علیه السلام مشوره واخیسته چه څه ورسره وکړو

لوعمرؓوورته اووے چه رشته دارد رشته دارقتل کړی ابوبکرؓ اووے چه جزیه

تربے واخله اومعاف ئی کړه نولبی علیه السلام اووے

عمرؓستامثال پشان دموسی علیه السلام اونوح علیه السلام دے

نوح علیه السلام وئیل ،،رَبِّ لَاتَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ دَيَّارًا،،

اوموسی علیه السلام وئیل ،، رَبَّنَا اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهٗ زِيْنَةً الخ،،

اوابوبکره ستامثال په شان دابراهیم اوعیسی علیه السلام دے

ابراهیم وئیل ،مَنْ تَبِعَنِيْ فَاِنَّهٗ مِنِّيْ وَمَنْ عَصَانِيْ فَاِنَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ،،

دارنګه عیسی علیه السلام وئیل ،،اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ ،،داآیت پئے اووے

،،لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ،، ایت ۱۲۰ دعوی دتوحید

خلاصة السورة دی سورة کښی څلورخبربیانوے

(۱)......تحریمات الله (۲)......تحریمات العباد

(۳)......نذورالله (٤)......نذورالعباد

نودادیره ګرانه خبره ده نودسورة کښی بشارت ورکوی اوبارباروړکوی

اول خل په ایت ۷ آیت کښی چه قرآن زده کړه اوبیان کړه داته بیاچه وطن

کښی غلے شے نوورپسے ایت ۸ آیت کښی وائی کونواقوامین لله (چه کلك

شئ تکلیفونه به راځی نوحفه کیږه مه ورپسے آیت ۹ کښی،

وعدالله الذین امنوا الخ چه الله به جنت در کړی نو چه کله کلی ته لاړشے
نو خلق به درته وائی څه دراؤړی دی نو ایت ۱۵ آیت کښی (داچغه کړه
قدجاء کم من الله نورو کتب مبین
دارنګه ایت ۱۹ کښی چاچه دامسئله او منله قرآن پنے زده کړه نو بشارت
واخله دارنګه ایت ۳۵ آیت کښی راشی راشئ الله ته په قرآن نزدیکت
حاصلوو
وجاهدوافی سبیله راځیء راځیء تو جدبیان کوو نو هغوئی به وائی څه لیونے
شوے ټول کلے یو طرف ته او ته بل طرف ته پنے نو ایت ٤٤ کښی
'فلاتخشوالناس واخشون،، خلقوته مه یریږئ خدائی نه ویریږئ نو منله
داخیستے ده مسجدته ورسیدے نو
وایه ومن لم یحکم بماانزل الله فاولئك هم الکفافرون ایت ٤٤ هم الظالمون
ایت ٤٥ هم الفاسقون ایت ٤٧
دارنګه وایه لکلٍّ جعلنامنکم شرعةً ومنهاجاً ایت ٤٨ نو دوئی به وائی چه کلی
ته اوځه کلے جداشو خپلوان تربوران جداشواوستاخیره له منی نو ورپسے
ایت ٥٤ کښی یایها الذین امنوامن یرتدمنکم عن دینه فسوف یاتی الله بقوم،،
الی،، ولایخافون لومة لائم ورته وایه الله به خوانان پیدا کړی دچادملامتیانه
به یریږی دادالله دله ده خپله خبره مه پریږده نو ایت ۱۱۹ کښی
لهم جنٰت تجری من تحتها الانهر،، واه تاله باغونه څکه دنیا کښی
چاکور کښی نه پریخودلے واه تاله نهرونه څکه چه چادرته او به هم نه
درکولے

،،رضی الله عنهم ورضوا عنه،، وا ه الله به درنه راضی وی ځکه دنیا کښې

دټول دشمنان وو خوداخه دپاره دمسئلې دپاره

،،لله ملك السموت والارض،، مسئله دتوحید دپاره،

* * * * * * * * * * * * * * *

* * * * * * * * *

* * *

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

سورۃ الانعام

دامکی سورت دے په نزول کښی ۵۵نمبردے نازل شوے دے پس دسورةحجرنه

روابط السورة الانعام

قرآن کریم په اعتبار دفهم څلور حصے وو

۱ اوله حصه دخالی پورے وه اودی کښی مقصودی مسئله

خالق لکل شیئی هوالله وه

۲ دویمه حصه ددسورة شروع کیږی په دی کښی مقصودی مسئله

مربی لکل شیئی هوالله

ربط ددواړو حصو:هر کله چه پیدا کونکے دهرشیئی یوالله دے نوچه

پیدائی کړلو تربیت به هم الله ورکوی او انسان ته تربیت ضرورت ده.

(۱) مخکښی سورة اول کښی رددشرك فعلی وو آخر کښی رددشرك

اعتقادی نودسورة کښی دهغے برعکس اول کښی رددشرك اعتقادی

بیاآخر کښی رددشرك فعلی کوی.

(۲) مخکښی رددشرك وشومفصل نودی سورة کښی اثبات التوحیدده

تفصیلاسره دررددشرك.

(۳) مخکښی سورة کښی عجزدعیسی علیه السلام ئی ذکر کړه نودی

سورة کښی دنوروزمخلوقاتوعاجزی ذکر کوی

(٤) مخکښی بیان دمائده ئی وکړوچه په بنی اسرائیل باندی رالیږلی وو

نودی سورة کښی عام الفاظ ذکر کوی(وَهُوَيُطْعِمُ وَلَايُطْعَمُ)چه هرڅائه رزق،ور کوی.

(۵)......محکښی بعض انعام محرمه ذکر کړل لکه بحیره سائبه نودی سورة کښی بعض انعام محلله ذکر کوی په ایت ۱٤۲ کښی

(۶)......محکښی نفی دعلم غیب وه انبیاؤنه نودی سورة کښی دهغه خلاصه په ایت ۵۹ کښی.

(۷)......محکښی آخر کښی وئیلی وو(لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) چه اختیاردالله ده نودی سورة کښی وائی (اَلَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ) چه خالق هم الله ده ترقی په ماسبق باندی دی .

(۸)...... محکښی اوورے ایت۸۷ کښی ،،لَاتُحَرِّمُوامَآاَحَلَّ اللّٰهُ لَکُمْ ،،او څه اقسام ئی بیو دلی وو نودی کښی نوراقسام ذکر کوی.

(۹)......محکښی امورداصلاح دطعام ئی ذکر کړه نودےسورة کښی اصلاح دعقیدے کوی نودی وجے نه وربسے راؤړو.

(۱۱)......محکښی آخر کښی اوورے ،،لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ،،نود الله بادشاهت او اختیاردے نودی سورة په ایت۳ کښی وائی

،،وهوالله فی السمٰوٰت والأرض،، چه عالم هم یو الله دے .

(۱۲)...... محکښی سورة کښی نفی دعلم غیب وه انبیاؤنه

،، قالوا لا علم لنا،،ایت ۱۰۹ سره نودی سورة کښی دهغه خلاصه ذکر کوی په ایت ۵۹ کښی

امتیـــــازات الســـــورة الانـــــعـــــام

(١) داسورة ممتازدہ پہ کثرت ادله عقیله ژ ٢٥ ادله ذکر کوی

(٢) داسورة ممتازدہ پہ تفصیلی ردشرك باندی

(٣) داسورة ممتازدہ پہ بیان دعقبات سته ژباندی

(٤) داسورة ممتازدہ پہ کثرت اعتراضات دمشرکینو

(٥) داسورة ممتازدہ پہ تفصیلی رداقسامو دمشرکینو باندی

(٦) داسورة ممتازدہ پہ بیان ١٥٦ دامثله ژدموحدینو ار مشرکینو باندی

(٧) داسورة ممتازدہ پہ زیات زواجرو باندی مشرکینو ته

(٨) داسورة ممتازدہ پہ دی چه کله داسورة نازلیده تریو خائی نازل شوہ وو او اویازره فرشتے ورسره راغلی وے "کلهم یهللون ویسبحون"

(٩) نارنگه پہ تقریر دابراهیم علیه السلام باندی۔

(١٠) پہ تقسیم دانعامو باندہ (حمولة وفرشا)

دعوی السورة الانعام

ردشرك مفصلاً او اثبات التوحید

تقسیم السورة الانعام

داسورة دوه حصے دے

(١) اوله حصه ترایت ١١٨ پورے پہ دی کښی ردشرك اعتقادی وو

(٢) دویمه حصه ترآخره پہ دی کښی ردشرك فعلی دے۔

داسورة نوم انعام دے څکه چه انعامو ١٣٨: ١٣٩: ١٤٢: ١٣٦ ذکر پہ کښی زیات

کړی او سورة الحجة هم ورته والی څکه چه دلائل په کښی زیات دی او ورسره لفظ
حجت هم والی لکه ایت ۸۳ ایت ۱٤۹

شرک دوه قسمه دے

(۱) اعتقادی (۲) فعلی،

بیا اعتقادی څلور قسمه دے.

(۱) شرک فی العلم (۲) فی التصرف

(۳) فی الدعاء (٤) فی العبادة، قرآن کریم دا ټول اقسام رد کړی

ردد شرک فی العلم:

اول په ایت ۳ کښی یعلم سر کم الخ دانسان درے وار و (سر جهر کسب)
حالتونو باندی پوهه الله دے) دویم په ایت ۵۰ کښی

دریم په ایت ۵۹ ،،وعنده مفاتح الغیب،، الخ الله سره دغیبو چابیانے دی
څکه یا علم غیب ته نے تالا وهلی ده (درے واره واجمع کړه)

څلورم په ایت ۷۳ ،عالم الغیب والشهاده،،

پنځم په ایت ۸۰ ،،وسع ربی کل شیئی علما (دا پنځه واره راجمع کړه).

نفی شرک فی التصرف په ایت ۱۳ ،ایت ۱٤ ،ایت ۱۷ *فلا کاشف له الا هو*
پیر درنه نشی لرے کولے ملنگ شهید درنه نشی لرے کولے بیا ایت ٤٦
(ټول رامعاد کړه) بیا ایت ۵۸ ،ایت ٦٢ *الا له الحکم* خبر دار دالله لره دے
اختیار مهرنی او وهلو

،،*نفی شرک فی الدعا*،، په ایت ٤۱ ،ایت ٦۳ ،ایت ۷۱

،،*قل اندعوا من دون الله مالا ینفعنا ولا یضرنا*

پوشاعر والی

هر چی خواهی از خدا خواهی ای پسر | نیست در دست خلائق خیر و شر
هر که خواند غیر حق را ای پسر | کیست در عالم از او گمراه تر
در ورد و غم گر دوم حول القبر والحجر | زیرا کی در دربار اجائی دعا جای بلیست

،،نفی شرك فی العبادة،،په ایت ۵٦ ایت ۱٦۲ ایت ۱٦۳ کښې

،،لاشریك له وبذالك امرت الخ،،

دریګه مشرکین څلور قسمه دی او څلور وارو بانلدې رد کوی

(۱) اول مشرکین بالعباد الصالحین په ایت ۷٤ کښې ،،اتتخذ اصناما الهة الخ

(۲) مشرکین بالکواکب په دی رد کوی په آیت ۷٦ کښې

،،لآ اُحِبُّ الاٰفِلِیْنَ،،

مولانام روم والی

اندریں وادی مرزو بی دلیل | لا احب الافلین گفت بجوی خلیل

(۳) مشرکین بالجن په دی باندی رد په ایت ۱۰۰ کښې

،،وجعلوالله شرکاء الجن،،

(٤)...... رد په مشرکین بالملئکة،،وخرقواله بنین وبنٰتٍ بغیرعلمٍ،،

داچه کله رد کوی نو مسئله دتوحیدهم ذکر کوی په دی سورة کښې

تردیداو تثبیت دواړه دی اول په ایت ۱،ایت ۱۷،ایت ۱۹،،قل انما هواله

واحد،،(دی دواړه راجمع کړه)بیا ایت ٤٥،،والحمدلله رب العلمین،،

بیا ایت ۱۰۰،،سبحنه وتعلی عمایصفون،،بیا ایت ۱۰۲ ایت ۱۰٦

(دول راجمع کړه)بیا ایت ۱۵۱ ایت ۱٦۲ ایت ۱٦۳ دارنګه دی سورة

کښی اکثر اعتراضات او جوابونه (قل وقالوا) سره ذکر کوی دمناظرے چل

چالی علامه زرکشیؒ البرهان کښی ذکر کوی چه څوك علم مناظره زده کوی

نودا سورة دا ووائی ۶۳ اعتراضات ذکر کوی دنبی علیه السلام عمرهم

۶۳ سال وو نو عمر بهرپه دا اعتراضونه کیږی او ذکر دا اعتراضاتو په

(قل و قالوا) سره

(۱)۔۔۔اول اعتراض په ایت کښی ،،ان هذا الا سحر مبین،، (شیخ القرآن واقعه کوئیته

(۲)۔۔۔دویم اعتراض په ایت ۸ کښی ،،لولا انزل علیه ملك،، په تابه هم اعتراض کوی چه تول دلوفران راجمع کړی دی کومی درسره فرشتے نا ستے دی

(۳)۔۔۔دریم اعتراض په ایت ۲۳ ،،الا ان قالوا والله ربنا ماکنا مشرکین،، تاته به هم وائی چه زه مشرك خونه یم

(٤)۔۔۔څلورم اعتراض په ایت ۲۵ کښی یقول الذین کفروا ان هذا الا اساطیر الاولین ۔ اوس به هم اعتراض کوی چه دړه تیشے قصے بیانوے

(۵)۔۔۔پنځم اعتراض په ایت ۲۹ کښی ،،ومانحن بمبعوثین،، چه ته مونګته قیامت یادوے څوك دقیامت نه پریګړلی کوئی راغلے دی

(٦)۔۔۔شپږم اعتراض په ایت ۳۳ کښی یعنی همیشه ،یقولون مقوله دقول محذوفه ده څکه یو اعتراض نه وو چه ذکر کړے نی وے هر قسم اعتراض به کوی خو خپل کارمه پریږده الله ورسره یو هیږی

(۷)۔۔۔اووم اعتراض په ایت ۳۷

(۸) اتم اعتراض په ایت ۵۳۹ کښی الی آخره دا رنګه دی سورة کښی

عـــقبـــــات ستَــــــه

شپږ امتحانونه بیانوی چه په هرموحدبه راځي،شپږورځې امتحان اوبوه ورځ خوشحالي

شیخ القرآنؒ محمدطاهر (صحیح: محمدزمان) نورالله مرقده دابرداشت کړی وو، اودا امتحانات په لفظ کذالك سره ذکر کوی اودی سره اشاره قاعدې مستمرې ته چه همیشه به داامتحانات وی

عقبه اولی په ایت ۵۳ کښې ،، *وکذالك فتنابعضهم ببعض الخ*،، ته چه کله کلي ته لاړشې مسئله بیان کړې نودبه وائي چه پرون جولاوې نن تیچې بنې پرون،چرې وې وظیفې دټولولې نن راته شیخ القرآن شوې فلانی آخونزاده فلاني ملاچه غټې غټې پوندنې دی هغه دانه دی کړی نه راته کوې نوستاجواب

،،*الیس الله بأعلم بالشکرین* ،،نوته به ورته وائې باباپه خلقو دکلوته شه ماخوږتیل چه هغوئي به بیان کړی وی اوچه هغوئي نده بیان کړی نوشکردې چه مابیان کړه نودابه غلې شي نوته به هم لاړ شې دابه هم لاړشي

،،**عقبه ثانیه** په آیت ۵۵ کښې *وکذلك نفصل الاٰیت* داداولې نه لږه سخته چه کله ته دوئیمې جمعې بیان وکړې نودابه وائي چه دایوه مسئله دزده،کړې ده اولیاء پیران ملنګان دراحیستی دی څه بل څه اووایه څه دمونځ اودس مسئله وکړه دروژې مسئله وکړه نعت شریف اووایه چرته قصه وکړه،

نو ستا جواب: چه بابا، بار بار لې خکه بیانوم چه یې ایمانه وپیژنم

''ولتستبین سبیل المجرمین'' چه مجرمانو لارې څرګندې او ښکاره شي

ته لکه مجرم نې هغه به والې نه نه وار خطابه شي چه زه بې ایمانه او مجرم

شوم لو مجرم نقشه الله پیش کوی لکه حج ایت ۷۲ چه کله بیان کوې دانه

چه سترګې، پیو کړې چابه واهلې وې بلکه ګوره څوك غصه دې

لو بیادا، آیتونه وایه بنه واه ایماندارو اشکردې مونږ مسلمانان یو او کافر چه

کله قرآن بیانیږی لو تندې تریو کړی تعرف فی وجوه الذین کفروا المنکر

لو دابه زرزربه تندې به لاس سموی چه څوك م اونه وینې لو داچه او والی

لو اوس به درنه قرآن آخلی لو ته به والی،

یکادون یسطون بالذین یتلون علیهم ایاتنا، لو دبه لاس وچت کړې وی

حو اوس ۱۵۸ اوبه یو دې به سر شکه، کړی لو والی به، وایه جی وایه جی

زیر خوند کوی او لاسونه به سینه بالذی بند کړی چه څوك پوهه نه شی نو اوس

درته لو لو وابه النار ای لك النار فیك النار منك النار علیك النار دامعلقات

سره ولګوه اوبله نقشه به مدثر ایت ۱۸، ۱۹ کښې لو ته به والی چه بابا، بیا

بیانې خکه بیانوم چه څرګنده شی لار دبې ایمانو،

عقبه ثالثه په ایت ۱۰۵ وکذالك نصرّف الأیٰت ولیقولوا درست الخ

دا امتحان لو رهم سخت دې (دوست) کړې معنی دې جهګړه دو کړه،

زړه دکړ داخبره، چانه دې زده کړی استاد دې خودلې دې،

تو چه نه والې پنج پیر کښې، لو هغه به کنځل کوی دی دباره چه جنګ،

کښې د واچوی نو ستا جواب بابا زما استاذ خه کوی واشه داته کتاب به ستان
کوم خه او مه نو وربښے
اتبع مااوحی الیك من ربك لااله الاهو واعرض عن المشرکین نو دے به
وائی چه ماته د مشرك اوږے کښځل به کوی خو کوره نو تاته ادب ور کوی په
ایت ۱۰۸ کښې ته به کښځل نه کوی ته به وائی واه خلقه! راشئ بابا څه مره
ښکلی ښکلی کښځل کوی هله بابا ابوخونور. و کړه نو دبه درته وائی چه
ما کښځل نه کړی وایه لخه وائی ماته درته غوږښے ده دے به شی لکه دوست
،، کمافی حمٓ السجده ایت ۳٤.
د، شیخ القرآنؒ د، کمال خیلو مسجد واقعه.

عقبة رابعة په ایت ۱۱۲ کښې چه کلی کښې ونشوه نو اوس به ملایان
پیران ملنګان درته راجمع کړی چه فتوی دربالدی وکړی مناظره به جوړه
شی د ملایان او پیران به راغلی وی شور او غوغا به وی (دلته په شکو کښې
شیخ القرآنؒ ته هم جمع شوی وو او شیخ دهغوئی عینځ کښې بیان کړے وو)
نو تا به میدان ته راولی کینوی به د اوته به الله یاد وے
نو یو به پاسی چه حدیث کښې راځی ،، *لوظن احدکم بحجر لنفعه* ،،
بل به پاسی هغه به وائی چه کتاب کښې راغلی دی ،، *ولو نملة سوداء فی
لیلة ظلماء علی صخرة سحماء وراء جبل کهف و ما علمت بها لتفترت
مرارتی*) بل به پاسی چه کتاب لیکلی دی چه چانه څه ورك شی نو ،،
فلیذهب سبعة اقدام ولیقل یا عمر بن همدان، ان لم ترد علی ضالتی لا

خرجتك عن ديوان الأولياء،،

بل به پاسي چه کتاب ليکلي ده.

گنجش نشینند برقبر مرده پنداند مادو نر

خلق به وائي واه: واه مسئلے ديته وائي،

بل به پاسي وائي علماء راغلي ده،

بل به پاسي چه مولانا روم وائي،

اولیاء راهست قدرت از اله تیر جسته را باز گرداند از هواء

بل به پاسي چه رحمان باباو نيلي دي

پر قدم ئي چه تر عرشه پورے رسي ماليدلے دے رفتار د درويشانو،

بل به پاسي کتاب ليکلي دي

این درگهِ ما درگهِ نا امیدی نیست صد بار گر توبه شکستی باز آه

بل به وائي،

درختی که اکنون گرفت است پائی به نیروی شخص بر آید ز جائی

دايوبويه پاسي او اقوال به پيش کوي خلق به وائي چه لړلي راپاسولي چه توبه په او باسو د اړ شکل ئي اووينو نوته چه پاسے يرږے به نه ستا تقرير په ايت ٤ ١ ١ کښې اغير الله ابتغي حکماً وهو الذي انزل اليکم مفصلاً،، فيصله کړ الله کتاب ده او دا واضح ده په اصولو د ايمان کښې نوته به قرآن نه باهر نه وځے ته به وائي چه دولي وليل چه پير صاحب تور مړے بيژني،

نو الله وائي ،،وعنده مفاتح الغيب لا يعلمها الا هو،،

دا رنګه الله وائي ،،يعلم سرکم وجهرکم ويعلم ماتکسبون،،

دارنګه وائی ،،ولااعلم الغیب ،، دارنګه الله وائی ،،لاتعلمهم نحن نعلمهم،،
سورة التوبه ۱۰۱

قالوالاعلم لنا انک انت علام الغیوب (مائده ایت ۱۰۹)

دارنګه الله وائی ،،قل لایعلم من فی السمٰوٰت والارض الغیب الاالله
دارنګه الله وائی ،،ومن اضل ممن یدعوامن دون الله من لایستجیب له
الیٰ یوم القیامة

دارنګه ته به وائی: چه دوئی وئیل چه په کښې د نفع ګمان و کړے نو نفع
درکوی او الله وائی ،،وان یمسسک الله بضرٍّ فلاکاشف له الاّهو،،انعام
ایت ۱۷ دا، آیتونه به وائی، اوته به وائی چه ددوئی کتابونه دالله دکتاب خلاف
دی ،،لامبدل لکماته،، نشته دبدلونکی دکلمتو د الله داحکامو دالله که دوئی
وائی چه مونږ دیږ یو نوستا جواب ،،وان تطع اکثرمن فی الارض یضلوک عن
سبیل الله،، نو اوس به خوانان راپاسئی چه چاد کفرفتوی کړی وه نو هغه به
ښیسی اودے به زره کښې وائی چه په ژوندژوندے وے دسپی نه کم نه دے ...
میدان به ساته پائے شی چه دی کښې هم ناکام شو نو،

عقبة خامسة په ایت ۱۲۳ کښې وکذلک جعلنا فی کل قریة

اکٰبرمجرمیها
دا امتحان نورهم سخت دے اوس به هرفریب کښې ناکام شو نوستا خلاف
به زیږیو ته کوی کله به وائی دامریکه ایجنټ دے کله وائی فلانکس ایجنټ
دے هره ورځے به دجیل ته بوځی شیخ القرآنؒ نی اتلس کاله جیل ته بوتلے

ور

ددی نقشه علامه ابن قیمؒ القصدة النونیة صفحه ۲۵۲ کښی پیش کوی

قالواشتکواالی القضاة فانهم	حکموه وان لم یشکواالی السطان
قولواله هذایحیل الملك بل	هذایزیل الملك مثل فلان.
فاعقروه من قبل اشتدادالأمرمنه	بقوة الأتباع والأعوان.
واذادعاکم للرسول وحکمه	فادعوه کلکم لرأی فلان
واذااجتمعتم فی المجالیس فاالغوا	والغواالذاماالحتج باالقرآن
واستنصروابماضروشهادة	قداصلحت باالرفق والاتقان
لاستالواالشهداء کیف تحملوا	وبأی وقت بل بأی مکان
واوقواشهادتهم ومشواحالها	بل اصلحواهاغایة الامکان
ثبتت علی الحکام بل حکموابها	فالطعن فیهالیس فامکان

تو تاباندی به هم ریوټونه کیږی خو تنګیږے به نه اوس چه به دی هم ونشوه

عقبة سادسة په ایت ۱۲۹ کښی وکذلك نولّی بعض الظّلمین.

اوس به د وژلی، دمرګ بندوبست به کوئی

فتوے د کفراوستامرګ باندی دشهادت درجه ملاویدوفتوے به ورکوی لکه

نن نه دوه سوه کاله مخکښی شاه اسماعیل شهیدؒاوسیداحمد باندی هم کړی

وے اوکتابونه ئی لیکلی ووبرهان المؤمنین علی عقائد المضلین ۱۰۸ رسالے

دهغه خلاف لیکلی شوی وے،

شیخ القرآنؒ ورته په برهان المضلین علی عقائد المؤمنین لیکلی دی.

پدیے کتاب صفحہ ۱٤ کښې وائی

الباب الاول فی بیان عقائد سیدامیر ساکن کوټه وثبوت کفره وتزندقه مع

شواهدها وبیان فضائل الشهادت۔

صفحه ۲۲ کښې وائی وبعد ان سیدامیر بن محمدسعیدمن مرید

سیداحمدواسماعیل الوهابی واخذهذاالاعتقادمنهماالکمل فی کفره

وتزندقه صفحه ۲۳ کښې وائی

وجاء شاهدین فاضلین عادلین فی المرتبة الاول من مریده تنظر

محمدالفاضل ساکن کاټلنګ والفاضل محمدی ساکن تورنګ زئی

وشهداعلی ان سیدامیرالمذکورقال حین خطب رسول الله کان

متوجهاً الی قلب نفسه لیسلّم فلم یسلّم الیٰ حین موته فحکم هذه الشهادة

کفربالاتفاق صفحه ۲۷ کښې وائی وجاء من مریده فی المرتبة الثانیة

محمدصادق الفاضل ساکن ټنګی وجمعه دارساکن ترپی

وشهداعلی ان سیدامیرالمذکورقال الی آخره

صفحه ۳۰ کښې وائی وجاء من مریده فی المرتبة الثالث فضل احمدالعالم

ساکن مرغوز وعبدالصبیرساکن اناخیل

وشهداعلی ان سیدامیرالمذکورقال کل عالم حسن الخلق فهولائق للنبوة

صفحه ۳۹ کښې وائی

وجاء من مریده فی المرتبة الرابعة بازمحمدالفاضل ومحمدالفاضل

وشهداعلی ان سیدامیرالمذکورقال ان رسول الله جاء فی موضع راسه

علی مخلص مریدهافلت له طسب حرکت تقارت ..ت آیة من آیات

القرآن، فذکرتهاله

صفحه ٤٤ کبی وانی رجاء من مریده فی المرتبة الخامس جمال الدین الفاضل ساکن قریه کندر

وشهدعلی ان سیدامیرالمذکورقال بان لواطة الصبیان مباح لانه غیر محدودفی الشرع

صفحه ٤٥ کبی وانی .. رجاء من مریده فی المرتبة السابع سیدالوهاب الفاضل موطن سوادساکن کانجو

وشهدعلی ان سیدامرالمذکورقال لی قل لااله الاالله سیدامیررسول الله۔

صفحه ٤٦ کبی وانی رجاء من مریده فی المرتبة التاسع علی عقائد سیدامیر المذکور محمدبشیرالفاضل ساکن قریه شل بانڈی

وشهدعلی ان سیدامیرالمذکورقال ان کتابة القرآن بالمعنی جائز

او بیا دهغوئی دستخطونه چاچه دستخط کړې دی هغه

(١) محمدسعیداخوندزاده ساکن چاکیسر (٢) معظم شاه اخوندزاده ساکن کالوخان

(٣) فضل اخوندزاده ساکن ریشه (٤) اشرف اخوندزاده ساکن شاه منصور

(٥) محمدعلی اخوندزاده ساکن نورجه (٦) نسیم ګل اخوندزاده ساکن کنډه

(٧) محمداخوندزاده ساکن جلبی (٨) برهان الدین اخوندزاده ساکن ډنډ

(٩) محمدقاسم اخوندزاده ساکن یارحسین (١٠) حسن اخوندزاده ساکن مرغوز

(١١) حسن اخوندزاده ساکن بام خیل

اودارنګه چاربیثے ورپسے جوړ کړی وو ونیل به لی

جمع شوو هابیان دسلمے تول با ... یاباکی

مشو سیدا میو ستاسو پادیری په کوټه بالدی
داقتوے نی کړی رے اوس به دوژلی پیسے به خواری کړی داامتحان ډیر
سخت دے لوستا آخری تقریر په ایت ۱۳۵ کښی **اعملوا علیٰ مکانتکم انی عامل،،** ستاسو زمادمرګ النظام کوټی زه به بیان دتوحید کوم دارنګه
ایت ۱۶۲
قل ان صلاتی ونسکی ومحیای ومماتی للّٰه رب العلمین لا شریک الخ
مطلب دا زه به ترمرګه توحیدبیانوم،

حل مشکلات السورة الانعام

(*اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ*) ایت ۱ ،دعوی توحید،
او،اول دلیل عقلی (*الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ*)
دویم دلیل عقلی (*وَجَعَلَ الظُّلُمٰتِ وَالنُّوْرَ*)
(*ثُمَّ الَّذِیْنَ*) ایت ۱ ثم تراخی دپاره ده په استبعاد،دپاره لکه یو سری ته وائی
چه داغل دے نو بیا وائی یو ړه ده مړه دخیل پلارته هم غله کوی
(*یَعْدِلُوْنَ*) برابروی په صیغه کښی
دریم دلیل عقلی (*هُوَ الَّذِیْ خَلَقَکُمْ مِّنْ طِیْنٍ*)
(*ثُمَّ قَضٰی اَجَلًا*) ایت ۲ واقعه د زین العابدین دحضرت علیؓ نواسی چه
او ویل بادشاه هم لیونی ده وویرهم لیونی ده سورة العمران ایت ۱٤۵ کښی
ذکر ده
څلورم دلیلی عقلی (*وَهُوَ اللّٰهُ فِی السَّمٰوٰتِ*)
(*لِاُنْذِرَکُمْ بِهٖ*) ایت ٦ داقرآن بار بار ذکر کوی لکه سورة سبا ۵ ٤ حج ۲ ٤ تا

سورة روم ایت ۹ سورة فجر ایت ۶ تا ایت ۱٤ مؤمن ایت ۲۱، ۸۲ او ٤۸، ٤٥

(لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ) ایت ۸ دا رنګه اعتراض فرقان ایت ۷ دینه مخکښی

جواب دا اعتراض دا: چه یو خط دسمایه رسالت مو ېرته رالشی

(وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ) ایت ۱۰ تسلی نبی علیه السلام ته

(قُلْ سِيرُوا) ایت ۱۱ تخویف دنیوی

(قُلْ لِّمَنْ مَّا) ایت ۱۲ دا پنځم دلیل عقلی

(كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ) ایت ۱۲ ، اشکال چه الله په ځان مهربانی مقرره

کړه نو بیا عذاب ولے ورکوی،

جواب، حدیث کښی راځی :سبقت رحمتی علی غضبی ، دالله مهربانی

مخکښی ده په غضب او دا مهربانی پیدائش دانسان او وجود ،دانسان ده

نو الله چه دربانلدی رحم و کړو نو دهغه غضب کار نه مکوه همدارنګه فرقان

ایت ۵۹ او دلته معنی دا ده: (كتب على نفسه الرحمة اولاً)

(وَلَهٗ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ) ایت ۱۳ شپږم دلیلی عقلی ،

(اِنْ عَصَيْتُ) ایت ۱۵ عصیان ترک دمسئلے بیانول دی یعنی مسئله

دتوحید نه بیانول ... کافر الوسره لکه یونس ایت ۱۵ زمر ایت ۱۲ ، ۱۳

(فلا کاشف له) ایت ۱۷ یونس ایت ۱۰۷ فاطر ۲ نمل ۲۶،

(وَهُوَ الْقَاهِرُ) ایت ۱۸ ، اووم دلیل عقلی

(بَرِيٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ) ایت ۱۹ دپیغمبر اتباع په برائت من المشرکین کښی ده

(يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْ) ایت ۲۰ ،بقره ایت ۱٤٦ او دی آیت کښی

صداقة الرسول، داوروسته (اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْا) خان ته کلام دیے۔

(وَمَنْ اَظْلَمُ) ایت ۲۱ زجر للمفترين على الله او القرآن۔

(وَيَوْمَ) ایت ۲۲ تخویف دیوی۔

(اَيْنَ شُرَكَآءُكُمْ) ایت ۲۲ یونس ایت ۲۸۔

(فِتْنَتُهُمْ) ایت ۲۳ مدارك وائی جوابهم او فتنه ورته حکه وائی چه دروغ نی وئیل او دروغ فتنه ده یا ۲ عاقبة فتنهم ای شرکهم الا الجحود،

(مَاكُنَّامُشْرِكِيْنَ) ایت ۲۳ مؤمن ایت ۷۲، ایت ۷٤ کهف ایت ۵۲،

اعراف ایت ۵۳ احقاف ایت ۵،

(وَهُمْ يَنْهَوْنَ) ایت ۲٦ ینهون دا متعدی راغی وینئون دالازمی راغی تومعنی داوینهون الناس عن اتباع النبی کما فی ص ۲/۵ تکلیف دپیغمبر به وینئون عن اتباعه دونیمے معنے مثال لکه ابوطالب چه خلق نی نبی علیه السلام تکلیف ته نه پریخودل وبیل به نی

والله لن يصلوا اليك بجمعهم حتى اوسد في التراب دفينا

دارنګه کافر ابوطالب ته راغلو چه ستاورور،زوئی زمونږ خدایانوته کنځلو،نه منع کړه نونبی علیه السلام ورته اووے: چه زه الله توحیدنشم پریخودے بیامرګ وخت کښې نبی علیه السلام ورته کلمه شهادت منع ته کړه،

تو ابوطالب اووے

فاصدع بأمرك ماعليك غضاضة وأبشر بذاك وقرمنك عيونا

ودعوتني وزعمت انك ناصحي فلقد صدقت وكنت قبل أمينا

وَعَرَضْتَ دِيْنًا قَدْ عَرَفْتُ بِاَنَّهُ مِنْ خَيْرِ اَدْيَانِ الْبَرِيَّةِ دِيْنًا
لَوْلَا الْمَلَامَةُ اَوْحِذَارُ مَسَبَّةٍ لَوَجَدْتَنِيْ سَمْحًا بِذَاكَ يَقِيْنًا

دریمه معنی خلق منع کوی دقرآن نه خپله هم منع کبری د اتباع دقرآن نه،

(وَقَالُوْا) ایت ۲۹ زجر بانکار القیامة

(هٰذَا) ایت ۳۰ ای القرآن او النبی علیه السلام او القیامة

(وَمَا الْحَيٰوةُ) ایت ۳۲ تذهید عن الدنیا مؤحد خبره دتوحید څکه پریږدی چه

کله دنیا ته رغبت شی نو تذهید عن الدنیا یا ځوک چه انکار دقیامت کوی دالی

دنیا سره مینه وی

(فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُوْنَكَ) ایت ۳۳ مفسرین روایت ذکر کوی چه ابوجهل

نبی علیه السلام ته ویل انا لانکذبك ولكن نكذب ماجئت به،

(وَاِنْ كَانَ كَبُرَ) ایت ۳۵ تسلی

(وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ) ایت ۳۵ ای الایمان غضبالجمعهم الخ ایضاً مائده ایت ۰۰

(وَالْمَوْتٰى) ایت ۳۶ والموتی ۱ ای الأموات ۲ ای الکفار کالأموات

(یبعثهم الله) ۱ ای للحساب ۲ ای للهدایة

(ثم الیه) ۱ ای لله ۲ ای القرآن

(وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ) ایت ۳۸ اتم دلیل عقلی

(ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُوْنَ) ایت ۳۸ اشکال لکه څرنګه دخانی نه بعض خلق

استدلال نسی چه قیامت کښی به ځناور راحشر او نه به کښی ی اودا رنګه

حدیث کښی راغلی چه بے ښکره به د ښکرو واله نه بدله واخلی

اویل طرف ته اسراء ایت ۱۵ کبنی وائی (وماکنامعذبین حتی نبعث رسولا) چه ترهغے به سزانه ملاویږی تو څرنګه بیایدله احلی؟جواب: ددی آیت نه استدلال په دنه صحیح کیږی ځکه چه یحشرون ذوی العقول صفه راوړی او وحوش او طیور غیر ذوی العقول دی او کوم چه حدیث کښی ذ کر دی چه یے اسکر وبه دا ښکره اله نه بدله واحلی شی نه مرادمظلوم اوظالم دی

(ولقد ارسلنآالی اُمم)ایت ۴۲ تخویف.

(به)ایت ۴۶ نه ضمیرمفرد،سمع بصر،قلب، ته په اعتبار معذ کوراجع کوی

(ومانرسل المُرسلین)ایت ۴۸ حکمت ارسال الرسل.

(الاعمی والبصیرُ)ایت ۵۰.

الاعمی ۱ ای الجاهل ۲ او المشرک ۳ المعبودالباطلو

البصیر ۱ ای العالم بالقرآن ۲ اوالموحد ۳ او الله.

(وانذربه) ایت ۵۱ ربط: هر کله چه متصرف او عالم الغیب نشته یے دالله نه نو دالله نه سوا څوک خلاصونکی هم نشته نفی دشفاعت قهری کوی.

(ولاتطرد الذین)ایت ۵۲ ترغیب ورکوی موالات الموحدین دا ځکه الله والی چه کفار مکه به نبی علیه السلام ته ویلو چه ستاسره صهیب، بلال، زید، عوندد خلق ناست دے مونږ ستاسره څنګه کښینو ستے شو څواسلام دمساوات دعوت ورکوی

یو سالک وائی

ایك هی صف میں کهڑے رهیں اب محمود و ایاز،
نه اب کولی بنده رها، نه کولی بنده نواز

نبی علیه السلام هرقل بادشاه ته خط اولیږلو او خط کښې ئې ورته لیکلی وو "أَسْلِمْ تَسْلَمْ" نو د هرقل ملك ته د ابوسفیان او دهغه د ملګرو قافله لاړه وه ابوسفیان هغه وخت کښې مسلمان شوے نه وو. نو دوئی ئې راوستل. بادشاه ابوسفیان مخکښې اونورو ملګرو ورپسے ودروسته کینول .هغوئی ته ئې اووے چه زه ده نه تپوس کوم کله چه دے دروغ وائی نوتاسوماته وائی هرقل ترے تپوس اوکړو چه نبی علیه السلام چرته دروغ ونیلی دی ابوسفیان اووے" نه" ډیرتپوسونه ئې اوکړل آخری تپوس ئې دا هم وو چه د هغه ملګری څنګه خلق دی .نو ابوسفیان ورته اووی غریبان .نو هرقل اووے دا دپیغمبر د حقانیت دلیل دے. دغریب ملګرے شه ورسره کینه عزت مندبه شے اوکه خان ته لاړے نوخدمتونه به درباندې کوی خوخان ته چه څے نو خان ورته خان جوړ کړه.

(وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا) ایت ۵۳ دلته به اول عقیه ده .عبارت داسے دے کمانختبر علیك کذالك الخ ،بعضهم ای المؤحدین ببعضٍ ای المشرکین ،،
(فَقُلْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ)ایت ٥٤ ،اشکال......سنت طریقه داده چه باهرنه سړے راشی هغه به سلام آچوی او دلته نبی علیه السلام ته وائی چه تا ته راشی نو ته ورته سلام وایه ؟

جواب......سلام دپاره ګڼړی معانی دی هرځائی ئې یوه معنی نه ده. مبتدعین دسلام په معنی باندې نه پوهیږی نو دنیاپری ګډه وډه شی اوهرڅه ګډ

وړ کړی ،یو بدعتی ملا وو په یو کور باندی عادت شوے وو ، د خوراك په وخت کښی به ورتلو نو ښځه خاوند مشوره او کړه چه دے هره ورځ راځی خه چل کوو نو ښځی ورته ا وی چه ماته چل راځی نو یوه ورځ دوئی وریزی پخکړی زے او ښځ کښی ورته سوجابناسپتی آچولی وو، نو دی وخت کښی ملاصاحب راستاره شو ،نو ښځی خاوندته اووی ته ماته خه نه راوړی تانځه،او کړل ،ځیګړه ئی جوړه کړه نو ښځه اولګیده په حالك کښي دوه لارے جوړی ،کړی،یوه خاوندته یوه خان ته . چه دا یوه لارستاځیله یوه زما لارځیله نو بدعتی ملا یوه نولوهغه ورته اووی خوری دنیا کده وړه ده، دنیا کډه وړه ده او ریزی ئی په لاس کولے وړے کړے درنګه دوئی هم دنیا کډه وړه کړه.

دسلام معانی:

(۱)... په معنیٰ تحفه ،لکه مونږ یو بل ته سلام آستوو.

(۲)... په معنیٰ دعاء ،لکه شاه ولی اللهؒ وائی "سلام موتی بمعنی دعاء است" (تحفة الموحدین "بحواله مسلك الأکابر)

لکه قرآن کښی نوح علیه السلام ته سلام وائی نو دهغی معنی دعاء ده.

(۳)... په معنی بانکاب لکه ابراهیم وائی "سلام" علیك.

(۴)... لکه په طوری حکایت رئی لکه ښځه ... "السلام علیك ایها النبیّ"

(۵)... په معنی هرکلے اوخیرالی باندی راځی لکه دلته.

(وکذلك نفصّل الآیت) ایت ۵۵ دربمه عقیه .

(انی علی بیّنة) ایت ۵۷ دربگ یوسف ایت ۱۰۸ .

(ولا حبة في ظلمت الارض) ايت ۵۹
د آيت كريمه مطلب دادے چه زميندار كله چې ته لار شي نو دانه د زمكے
راوباسي كه پر سيدلے وي نو والي به ده. نو مطلب داچه زميندار ني نه ورى
او الله تعالى ني ليدونكے دے. او دى آيت كښې دلائل عقليه.
"ويعلم ما في البر والبحر" د نهم دليل عقلي،
"وما تسقط" لسم دليل عقلي،
"ولا حبة في ظلمت الارض" يولسم دليل عقلي،
"ولا رطب ولا يابس" دولسم دليل عقلي،
"وهو الذي يتوفكم" ديارلسم دليل عقلي،
"وهو القاهر" ۶۱ څوارلسم دليل عقلي،
(حفظة) ۶۱ (**نگهبان**) نكه رعد ايت ۱۱،
(**رسلنا**) ايت **۶۱** (فرښتے) رسل جمع ني ذكر كره ځكه چه روح ويستے
فرښتے اخلي شته ني صرف عزرائيل عليه السلام دے.
(وهم لا يفرطون) ايت ۶۱ (زياتے نه كوى) د بل چا روح نه آخلي هغه يرد
بوځي وه (ولي) بيمار وو هغي سوال كولو چه يا الله دا مړ شوے تعامره
كرے نو بيو شيطان طالب وو بدل، نو شيے ورغلو ديره لې كښې لاندنيواتو
نو بوځي رزته واني خو ني طالب ورته اووى "ملك الموت" يم نو بوځي
ورته واني چه حور او ننجور پيژنه،
(قل من) ايت ۶۳ پنځلسم دليل عقلي،
(قل هو) ايت ۶۵ شپاړسم دليل عقلي،

(وَكَذَّبَ) ایت ٦٦ زجر،

(لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ) ایت ٦٩ ،لعلهم ـ ١ ،ای الکفار ،

ـ ٢ ای المؤمنین ـ ١ یتقون من الشرك ـ ٢ ،اوالاثم ـ ٣ اومن موالات الکفار..

(وَاِنْ تَعْدِلْ) ایت ٧٠ د دی آیت پشان مضمون بقره ایت ٨ ٤ العمران ٩١

کښی هم شے

(حَيْرَانَ) ایت ٧١ ،دمنصوب بناء برحالیت دے ، او دا پریشان کیدل

یاحقیقت دے یا "علی زعم العرب " والی (تفصیل بقره ایت ٢٧٥ کښی

او گوره)

(وَهُوَ الَّذِيْ) ایت ٧٣ اوولسم دلیل عقلی ،

(وَاِذْقَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ اٰزَرَ) ایت ٧٤ ،

ربط ...... مخکښی په ادله "عقلیه اثباة التوحید "وو ، اوس "ادله نقلیه باثباة

التوحید" ذکرکوی ،ابراهیم علیه السلام په "اور "نامی کلیے د عراق

ښار کښی پیداشوے وو او آزرخپله نامه تاره وه ، دا دیرلونی پیر وو ،

(تفصیل بقره ایت ١٢٤ کښی او گوره)

(فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ) ایت ٧٦ ،

دالفظ د "جنین "نه دے بمعنی پوشیده راځی جیښی ته هم جیبی ددی وجے

نه وائی چه هغه پټ وی اوچه په سټیج باندی وډیری لو بیانه نی څوك دا

قلندره سیاله کری ،

(لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلِيْنَ)

مولانا روم فرمائی

علیه السلام الله بوډاوالی کښی ورکړی وواو بوډاوالی کښی زوئے لوئی نعمت وی او یعقوب علیه السلام تواسی خوځسے نافله وو، یعنی زیاتی نعمت وو،

(وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَلَمِينَ) ایت ۸۶ ـ ۱۷ او ولس انبیاء کرام علیهم السلام لی ذکر کړل چه د توحید په بیان باندی الله تعالی درجه ورکړی وه،

اولئک اباتی فجئنی بمثلهم اذا جمعتنا یا جریر المجامع

(ولو اشرکوا لحبط) ایت ۸۸، چه شرک وکړی نو عمل ئی برباد شی لکه زمر ۶۵ کهف ۱۰۳، او چه اتباع دپیغمبر اونه کړی لکه محمد ایت ۳۲،

(لَّا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا) ایت ۹۰،

مدارك دی آیت کریمه لاندی وائی، وفیه دلیل علی ان الا جرة بتعلیم القرآن لایجوز، مکتوبات صفحه ۳۳ کښی والی تدریس و افتاء وقتی نافع آیند که خالصا لوجه الله باشد،

(وهذا) ۹۲، ترغیب الی القرآن،

(جِئْتُمُونَا فُرَادَى) ایت ۹۴،

د فردی لفظ ۲ دوه معنے دی،

۱ یواځے د اولیاؤ نه یعنی د مدد ګارانو نه، او ددی معنی تائید وپسے ذکر کوی،

(وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمْ) ۲ یواځے د مال نه، او ددی معنی تائید (وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ) سره کوی،

(انّ الله) ایت ۹۵ اتلسم دلیل عقلی،

(فَالِقُ الْاِصْبَاحِ)ایت ۹٦ تولسم دلیل عقلی .

(وَهُوَ الَّذِیْ)ایت۹۷ شلم دلیل عقلی ،

(وَهُوَ الَّذِیْ)ایت ۹۸ یوویشتم دلیل عقلی ،

(فَمُسْتَقَرٌّ)ایت۹۸ـ ۱،ای فی الرحم ـ ۲،ای فی الدنیا ـ ۳،ای فی القبر،

(وَمُسْتَوْدَعٌ) ـ ۱،ای فی الدنیا، ۲،ای فی القبر، ۳،ای فی الآخرة،

دلیه شمی [illegible] عوی [illegible] زندگی ده،

یوسالك وائی،

وکم من صحیح مات من غیر علة وکم من علیل عاش حینا من الدهر

وکم من عروس زینوها لزوجها وقد قبضت أرواحهم لیلة القدر

(وَهُوَ الَّذِیْ) ایت ۹۹ دویشتم دلیل عقلی،

(بَدِیْعُ السَّمٰوٰتِ)ایت ۱۰۱ دریشتم دلیل عقلی،

(لَاتُدْرِكُهُ)ایت ۱۰۳ ترادراك معنی احاطه لکه یونس ایت ۹۰.

(وَكَذٰلِكَ)ایت ۱۰۵ دربعه خفبه عبارت محذوفه داسی ده

کماتبین الایت كذالك الخ

(دَرَسْتَ)ایت ۱۰۵ حاص حیکره کوے ته کوم خانی دی ده زده کری دی،

[illegible] د کرة د [illegible]،

(وَلَا تَسُبُّوا)ایت ۱۰۸ ددی خائی نه آداب بیانوی، په حمٓ السجده ایت ۳٤

[illegible] کنځل مه کوی چه بابا درته کنځل کړی نوته وایه واه بابا، خومره

خوارة کنځل کوی [illegible] کتونه آچوی ،هغه به خپله غلي شی ،حدیث کښی

راغلی دی علیه السلام فرمائی چه یو سړے به خپل مور پلارته کنځل کوی

صحابی تبوس و کړو چه حبل موږ پلار ته به هم ځوك كنځل كوی قال علیه
السلام یسّبّ ابا الرّجل وهو یسبّ اباهُ یسبُّ اُمّهٗ فیسبّ امّهٗ
(قل انما الایٰتُ عند الله)ایت ۱۰۹ دی کښې نفی دشرك ده نبی علیه
السلام نه ،اول خل به ایت ۱۷ کښې بیا ایت ۵۰ کښې بیا دی ایت کښې
شیخ عبدالقادر جیلانیؒ الفتح الربانی ـ ۷٤ کښې وائی،
یافقیر الخلق یامشرکابهم احذران یأتیك الموت وانت علی ماانت فیه ،
،مایفتح الله لروحك بابه ولاینظر الیها لانه غضبان علی کل مشرك یعتمد علی
غیره ـ ٤٧ کښې وائی "کل ماتعتمد علیه فهو الهك وکل شیء تخاف منه
وترجوه فهو الهك،
شاه ولی الله تفهیمات الهیه ٤٥ کښې وائی ،
،،کل من ذهب الی بلدة اجمیر اوالی قبر سالار مسعود غازی لاجل
حاجته یطلبها ثمه فقداثم اثماً اکبر من القتل والزنا،
علامه ابن تیمیةؒ فتاوی مصریه ـ ۵۷ کښې وائی
من ظنّ ان الدعاء عندالقبور افضل من الدعاء فی المساجد فقد
کفر وقد اتفق ائمة المسلمین بذالك،،
شاه منصور بابا "البرهان ـ ۷ کښې وائی(سوره بقره ایت۱۷۳،اوګوره)
(ومایشعرکم)ایت۱۰۹ دلته یو څو توجیهات دی اوله خبره داچه
"مایشعرکم" کښې ما استفهامیه دے ،دویمه خبره داچه"یشعر"دوه مفعوله
غواړی یو مفعول "کم "مذکور دے ، او دویم مفعول محذوف ،محذوف یا
"ایمانهم" یا "به عدم ایمانهم " او مئے نو "لایؤمنون "کښې به لام زائد وی ،

علورمه خبره داچه "انها" یا مفتوح برقرأت به والی نوبیابه معنی د "لعلها به" وی او یابه ئی مکسوربرقرأت وائی نو په خپله معنی ده نوحاصل د توجیهاتو

(۱) وما،استفهامیه،یشعرکم ایمانهم (انها)مفتوح برقرأت بمعنی لعلها) اذا جاء ت یؤمنون،

(۲) وما(استفهامیه)یشعرکم عدم ایمانهم ،(انها)مفتوح برقرأت بمعنی لعلها) اذاجاء ت یؤمنون

(۳) وما(استفهامیه) یشعرکم ایمانهم "انها(مکسوربرقرأت بمعنی یقین)، اذاجاء ت لایؤمنون(دلته د "انها"حه مکسور کړے نو، "انهااذاجاء ت لایؤمنون "بیا به خان ته کلام وی)

(٤) ما(استفهامیه) "یشعرکم عدم ایمانهم "انها(مکسوربرقرأت)له اذاجاء ت لا (زائد) یؤمنون(محکیی په شان داخان ته کلام دے)

شیخ القرآنؒ یوکال "مااستفهامیه" په خالی د مانفیه وئیل نوبیا اتهٔ توجیهات جوړیږی،

(وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا) ایت ۱۱۲ خنورمه عقبه عبارت داسے دےکماانهم عدوك كذالك جعلنالكل نبی،

(زخرف القول غرورا) ایت ۱۱۲ ،(خان ته خالسته شوی خبرے د دهوکے) خان نه به دروغ جوړوی چه دعا نه منی، خیرات نه منی ، موږدا منوحو کوم چه خلاف دشارع وی هغه بدعت دے ،

ابن کثیرؒ وائی "واما اهل السنة والجماعة فيقولون كل قول وفعل لم يثبت عن النبی ﷺ ولا عن الصحابة فهو بدعة ..

مفصلا(ایت ۱۱٤)

اشکال.....دلته قرآن ته مفصل وائی او اصول فقه کښې بیا د کتاب الله تقسیم مفصل مجمل ته کوی داولے ،

جواب .....اصل کښې هغه دی اعتبار سره نه دے بلکه داچه مفصل دے نو په،اصولو د دین کښې عقایدپه کښې مفصل دی ،

(لَامُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ)ایت ۱۱۵

خنګه چه دلته وائی دغسی انعام ایت ۳٤ ،یونس ٦٤، کهف ٢٦ ، ٢٧.

(وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَمَنْ)ایت ۱۱٦

نن هم وائی جمهوریت دے ،دالحه جمهوریت دے جمهوریت څه وی

اګر جمهوریت انتخاب است — مذہب ما است عذاب است عذاب است

پس پنج سال جنگ دارند — زمین وملک بر خود تنگ دارند

یک آواز از ہاتف شنیدم — که بر مردار غوغائی کلاب است

(فَكُلُوْا مِمَّاذُكِرَاسْمُ اللّٰهِ)ایت ۱۱۸ دلته نه دریمه حصه دسورة په دی کښې رددشرك اعتقادی او فعلی کوی، اودواړه اقسام(تحریم مااحله الله تحلیل ماحرمه الله) بیانوی ،اوقبائح دمشرکینو،اودوه عقبې بیانوی،

(وَقَدْفَصَّلَ)ایت ۱۱۹ فصل صیغه دماضی نی راوړو د چه مخکښې موتږ درته واضح کړی دی ، نوبعض خلق وائی چه د وضاحت سورة مائده کښې شوے دے خو دا قول صحیح نه دے ځکه چه سورة مائده نزول کښې ۱۱۲ ،دے او سورة انعام ایت ۵۰ دے ،لوهغه خودیته وروسته نازل دے مخکښې خو نه دے نازل ،بعض خلق وائی چه سورة نحل کښې نی وضاحت شوے دے نو دا

قول هم صحیح نه دے ځکه چه هغه هم نزول کښې ۷۰ دے ،او داسورة ۵۰ دے نوهغه هم وروستو نازل دے ،اصل کښې دلته صیغه د ماضی ده،
اومرادترې مضارع دے ،اوصیغه د ماضی نې تحقیق الوقوع دپاره راوړې ده چه دابه وروسته خامخاواقع کیږی ،
(وَاِنَّهٗ لَفِسْقٌ)ایت ۱۲۱)او کوره سورة بقره کښې هغه کلمه حرامه کړې وه چه هغه پاندې
تحلیل لغیرالله،،اوشی اودلته صراحت سره هغه شی حراموی چه هغه لغیرالله"نذر شی نودواړه حرام دی
وان شئت التفصیل بمسئلة نذرلغیرالله فارجع الی البقره ۱۷۳ ومائده ایت ۳
(اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا)ایت ۱۲۲،
ربط .....هر کله چه ته رد د" نذرلغیرالله" کوے نودا قرآن سره رد کیږی نوترغیب الی القرآن یاهر کله مخکښې "نذرلغیرالله "بیان شو،اوستا دا عقیده خرابه ده نوته مړنې،اوتیاروکښې ئې نوکه ځان ژوندی کول غواړے نوقرآن پاندې راشه ژوندے کړه او که رڼا حاصله وے نوقرآن ته راشه ،
کــــــــان میتـــــــا ایـــــــت ۱۲۲
میتا۔۱،ای مشرکاً زادالمسیر۔ ۲،ای بالجهل ۔۳،ای بالکفر،
وهذان من ماوردیؒ،
(فَاَحْيَيْنٰهُ)۔۱ بالهدایة للایمان ۔۲،ای بالعلم ای بعلم القرآن (ماوردیؒ) کمافی فاطرایت ۲۲،
(نُوْرًا)ایت ۱۲۲،ای القرآن قاله الحسن البصریؒ ماوردیؒ،اوقرآن خلق د

تیارو نه ربرالله راوباسی لکه ابراهیم ایت ۱ ،شوری ۵۲ ،تغابن ۸ ،نساء ۱۷۰ ،مالده ۱۵ ،دسورة فاطر آیت لاندامام رازیؒ لیکی الأموات الذین تلیت علیهم الآیات ولم ینتفعوابها"

(وَكَذٰلِكَ)ایت ۱۳۲ دلته پټخمه عقبه عبارت داسے دے "کمان لك اعداء کذالك جعلنا"

(اَكٰبِرَ مُجْرِمِيْهَا)ایت ۱۳۲ دلته کلام کښی قلب دے اصل کښی داسے دے "مجرمیها الأکابر "

(وَمَايَمْكُرُوْنَ اِلَّابِاَنْفُسِهِمْ)ایت ۱۲۳ ،نمل ایت ۴۸ ، ابراهیم ایت ۱۳، ۴۶

(اَللّٰهُ اَعْلَمُ)ایت ۱۲۴،

داجواب داعتراض دے ،حاصل ذاعتراض دادے چه تاته ولے رسالت ملاؤ شومونږ ته ئی ولے رسالت نه راکولو ،

جواب دادالله اختیار کښی ده چاته ورکوی دارنگه سورة زخرف ایت ۳۱

(يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ)ایت ۱۲۵ ،ای یفتح ریوسع (ابن قتیبهؒ)للاسلام ای لاتباع الاسلام ،

(وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوْايَعْمَلُوْنَ)ایت ۱۲۷ دلته وسیله باعمال صالحه کرځوی داخونه وائی "وهوولیهم بما یتواسلون بالذوات الفاضلة ،

(وَيَوْمَ)ایت ۱۲۸ تخویف اوردپه مشرکین بالجن ،

(اسْتَكْثَرْتُمْ)ایت ۱۲۸، ای اضللتم کثیرامن الأنس(امام بخاریؒ)،

(رَبَّنَااسْتَمْتَعَ بَعْضُنَابِبَعْضٍ)ایت ۱۲۸ فائده حاصله کړی وه بعض زمونږ نه په بعضو باندے فائده دجناتو داوه چه هغوئی ته به ئے وائیل رامدد شے ، نو هغوی

به خوشحاله شو او د انسانانو فائده داوه چه دوئی ته به کار کولو،

شمس الدین ابن بطوطه چه ۷۲۵ کښې روان شوے وو،د مصر د "تنجه" نامی کلی نه او ۳۵ کاله کښې تقریباًټوله دنیاسیاحت ئی کړے وو هندوستان تغلق زمانه کښې ۷ کاله قاضی وو،بیاهغه چین ته لاړ و ،کله چه هغه سیاحت نه واپس شونو "رحله"سفرنامه ئی ولیکله بیا دهغه شاګرد ابن جوزیؒ صفاکړه نوابن جوزیؒ دځان نه پکښې ولیکل چه زه (ابن بطوطه) په ۷۲۸ رمضان کښې دمشق ته ننوتم، نوجامع مسجد کښې علامه ابن تیمیهؒ "حدیث نزول" بیانولو نوهغه دپاسه پوړ ئی ته ښکته ته راکوزشو،او اووے چه خدائی دهغه شان راکوزیږی نو ابن تیمیهؒ دمجسمه ؤنه وو،خو داخبره غلطه ده، ابن تیمیهؒ په ۷۲۸ شعبان کښې ګرفتارشوے وو،اوبیاجیل نه دے راوتے نوبیاڅنګه هغه رمضان کښې بیان کولو،

دویمه داچه ابن تیمیهؒ خپله په "شرح حدیث النزول" ۹۹ کښې لیکی چه څوك الله ته جسم ثابتوی "فهومخطی"

مجموعة الفتاوی کښې د امام مالكؒ قول نقل کوی

(وان شئت التفصیل فانظرتاریخ دعوت وعزیمت) او جلدثانی غالبًا صفحه ۱۵٤ لأبی الحسن علی الندویؒ،

نو ابن بطوطهؒ په سفرنامه کښې لیکی چه زه جزائرالذیمان ته لاړم نوهلته خلق مسلمان وو زه حیران شوم تپوس می وکړوچه دلته اسلام څنګه راغلے دے نوزه ئی قاضی ته بوتلم قاضی ماته اووے چه مونږه دویمه صدی کښې مسلمانان شوی یو،خبره داسے وه چه دلته عربوتاجران راتله نویوځل شیخ

احمدؒ نامی کس راغلے ورلو هغه یوه بودئ ښځه ولیده چه لاره کښې ژړیده نو هغه تری تپوس وکړو چه ولے ژاړے، نو بوډئ ورته اووے چه مونږه میاشت دلهریه غاره یوه پیغله جینئ کینوو او هغه بیا پیریان خوری که مونږ دا اونه کړو نو زمونږ جزیره باندی اورلګی او یکه نه زما د لور نمبر دے شیخ احمدؒ چونکه په مخ ګیره نه وه نو بوډئ ته ئی اووے چه ته لورپه خالی ډولئ کښې ما کینوه نو هغې ډولئ کښې ددزیوراتو ډک کینولو.

پولیس راله راغلو او هغه ئې یو ړو، او لهریه غاره ئې کیخودو. کله چه پولیس لاړو، نو شیخ احمدؒ اودس او کړو او ځان ته ئې لکیرتاؤ کړے (او هغه دقرآن حافظ وو) قرآن ئې لوستل شروع کړل.

تر دے چه نیمه شپه شوه نو پیریان چه په لاسونو کښې ئې د اور شغلے راخستې وې راغلل چه لکیر ته به راغلل نو به شانه شول، آخر دا چه تر سحره پورې محفوظ پاتې شو سحر چه پولیس و رغلو نو دے ژوندے او محفوظ وو، نو هغوئی بادشاه ته راوستو شیخ احمدؒ بادشاه ته واقعه تیره کړه چه مونږ ته الله داسے قرآن راکړے دے چه مونږ اوایو نو پیریانو به امن وو، بادشاه ورته اووے چه یلے میاشتے ته ایسار شه که بیا بچ شوے مونږ ایمان راؤړو،

نو شیخ احمدؒ ایسار شو او دویمه میاشتے کښې بیا تر سحره محفوظ وو سحر چه تردی شو نو پیریان تلل نو هغوئی اووے شیخ احمدهؒ، جزیره د رانه خلاصه کړه نو دا بادشاه ته ورغلو او بادشاه ایمان راؤړو

او ځان ته ئې احمدنوم کېږدو لو (وکان اسمه القدیم شیں مهارا جه) او بیو مسجد ئې هم دشیخ احمدؒ په نوم جوړ کړو نو دوئی جناتو مسخر کړی

وو.

دارنګه بوروایت دے چه صحابي نبي علیه السلام ته اووے چه زه اوزمابچے دواړه په سفرروان وو

فاوینا المبیت الی راعی الغنم فلما انتصف اللیل جاء ذئب فأخذه حملا من (ورکے ګډوړئ) الغنم فوثب الراعی فقال یاعامرالوادی جارک"

نوهغه جن اووے ارسله یاسرحان (اے لیوه پریږده) نوهغه پریښودو، او ګډ باندی هیڅ اثردزخم نه وو.

(وان شئت التفصیل فارجع الی اصول القرآن الکریم الی بحث مشرکین بالجن ولا اذکرفی هذا المقام خوفامن طوال التقریروالتحریراوالی کتاب العرفان لشیخ القرآن"

(اِلَّامَاشَآءَ اللّٰهُ)ایت ۱۲۸ دلته "ما "یاپه خپله معنی دے نوعبارت داسے دے، ،،الاماشاء الله فیزیدهم من العذاب،،یا "ما "بمعنی من دے نوبیاعبارت داسے دے "الامن شاء الله فینجیهم من العذاب (وَکَذٰلِکَ)ایت ۱۲۹) دلته نه شیرخه عقبه دے،

(رسل منکم)ایت ۱۲۹ ،ایضاً ملک ایت۸، عراف ۳۸ دارسولان په انسانانو کښی فقط راغلی وو، یاپه پیریانو کښی هم راغلی وو نودی کښی اختلاف دے خو راجح داده چه پیریانو کښی منذرین راغلی وو لکه احقاف ایت ۲۹،

(اَنَّهُمْ کَانُوْا کٰفِرِیْنَ)ایت ۱۳۰ ،اشکال.......دلته وائی چه دوئی به شهادت بالکفراو کړی اوبل ځائی کښی ذکرکوی چه دوئی به وائی،

والله ربنا ما کنا مشرکین،

جواب...... دا حالات جدا ،جدا دی کله به دروغ وائی کله به رښتیا،

(مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ)ایت ۱۳۵،

"من" په ځائی دمفعول کښی واقع دے ،معنی دا پوهه به شی تاسویه هغه چا ،او دامضمون رعد،ایت ۲۲،۲۳، ۲٤ کښی هم ذکر کوی،

(وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ)ایت ۱۳۷ ،ماموصوله،ای کما زینهالهم کذٰلك ، او زین فعل "شرکاء هم" ورته فاعل دے،

(وَمَايَفْتَرُوْنَ) ایت ۱۳۷،

"ما" موصوله (اوهغه چه جوړوی) یا "ما" مصدریه (اوجوړول دوئی)

(قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ)ایت ۱۳۷،

مشرکینو به اولاد قتلول لکه نبی علیه السلام وائی انا ابن الذبیحین ددی مقصد دا وو چه مونږ چه چاقو والو کښی نوتی شوی یومونږ بهادران یو، لکه پښتو اچه پښتنو به ماشوم وو نوغاړه کښی به ئی ورته چاقو آچول اوچه لږ غټ به شونو خادربه ئی ورته په اوګه کړه،د چاقو دا مقصدووچه له ماشوموالی چاقووالوعادتی شی اوخادردی دپاره چه ګوره بے غیرته نه شے داخادربه ستا کفن وی کوم ځائی چه مړشوے دپښتو،نتنه هم خادر وو، لونبی علیه السلام دا وئیل څکه چه اسماعیل علیه السلام اول ذبح کیدل بیاعبدالمطلب خپل زوئی عبدالله قربانی کول (څکه چه لسم زوئی ئی وو) نودواړه بچ شول ،اوقتل الاولاد اوس هم کوی شیخ القرآنؒ وے زه طالب وم پنجاب کښی یوشیعه وو دماتم ورځے وے، نوشیعه خپل زوئی حلالول

سخی ورته اووے نه به ئی حلالوی ،دا زماهم زولی ده، نو سړے ولګیدو چې
خان ئی حلال کړو،

(وَهُوَ الَّذِیٓ)ایت ۱٤۱،۱٤۲خلورېشتم دلیل عقلی ۔

(وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُوْلَةً)۲۵ دلیل عقلی ،حمولة بارواله

"فرشاً" سوارلی واله،

(اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ)ایت۱٤۸،

مشرك همیشه ګمان پسے ځی لکه یونس ایت ٦٦ ،نجم ۲۳،

(حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَیَیْنِ)ایت ۱٤٤،

او ګوره دلته "ذکرین ،او ، انثیین،ذکر کوی تثنیه ے ۱ یا تغلیباً ۲ یا داچه مخ
کښې دوه ۲دوه ۲ ،اشیاء تیر شواو ،اَمَّا اشْتَمَلَتْ "دا تاکید من غیرلفظه ده،

(قُلْ لَّآ اَجِدُ)ایت۱٤۵،

په دی آیت حصر کوی په "لا" او "الا" سره، دا ردعلی زعم المشرکین
کوی حکه هغوئی به دامذکوره اشیاء حلال ګنړل،

(وَعَلَی الَّذِیْنَ)ایت۱٤٦،

دلته خاص اشیاء ذکر کوی، دی سره رد کوی په زعم دیهودو چه هغوئی
دا،اشیاء حلال ګنړل،

(شُهَدَآءَ کُمُ)ایت ۱۵۰ ،ای علماء کم دادالمسیر ،فتح الرحمن شاولی الله

(قُلْ تَعَالَوْا)ایت ۱۵۱ ربط ماسبقه سره مخکښې محرمات ئی ذکر کړل
یادیاره درد ،دمازعمه العرب

ے ۲ ، اویا دا سورة مکی دے او دا خبرونه مکے کښې حرام وو ،نو کله چه

افعال شرکیه ذکرشو، تواوس اعتقادات شرکیه ذکر کوی، اونبی علیه السلام نه والی اعلان اوکړه،

دُرّمنثور او تفسیر قرطبی دعبدالله بن مسعودؓ نه روایت ذکر کوی چه کوم یو سړے چه داغواړی چه ژه نبی علیه السلام وصیت ولولم نوهغه دسوره انعام آیت ۱۵۱ نه تر آخره پورے تلاوت اوکړی،

اودلته یوولس اوامر اونواهی ذکر کوی، خلق والی چه فلانی دیولسمے خوان دے، نویولسمے خوان هغه څوك دے چه چا د ایولس حکمونه اوعمل

(۱) الاتشرکوبه شیئاً، (۲) وبالوالدین احساناً،

(۳) ولاتقتلوا، (٤) ولاتقربوا،

(٥) ولاتقتلوالنفس، (٦) ولاتقربوا،

(۷) وأوفوالکیل، (۸) وأذاقلتم فاعدلوا،

(۹)وبعهدالله اوفوا،(۱۰)وان هذاصراطی مستقیماًفاتبعوه،

(۱۱)ولاتتبعواالسبل،

(اَلَّاتُشرِکُوْا)ایت ۱۵۱موضح القرآن کښی لیکی "شرك یه كه الله كی صفت کسی اورمیں جانے "

(وَبِالْوَالِدَیْنِ اِحْسَانًا)ایت ۱۵۱یوصحابی نبی علیه السلام ته راغلو، قال من اَبَرُّیارسولَ الله قال علیه السلام اُمّك ، قال ثم من ، قال علیه السلام امّك قال ثم من قال امّك ، قال ثم من قال اَباك ثم الأقربُ فا الا قربُ،

ابوهریرهؓ ته یو کس راغلو فقال " اِنَّ لِیَ امْرَاۃً وَاُمِّیَ تاْمُرُنِیَ بطلاقها، نوابوهریرهؓ ورته اووے ،،سمعت رسول اللهﷺ یقول "الوالدا وسط

ابواب الجنة" نو چې د جا ز ړه غواړي حاصله دی لی کړي او د چا چې خوښه نه وي نو ندی حاصلوی،

عمرؓ ته یو سړے راغلو چه زوئی زما حق نه ادا کوی، نو عمرؓ دهغه زوئی راوغوښتو چه د پلار دا حق دے او ته ولے پلار حق نه اداکوے، نو هغه ورته اووے چه د زوئی هم څه حق شته او که؟ عمرؓ ورته اووے هاؤ، نو هغه اووے څه، عمرؓ ورته اووے چه نوم ورته صحیح کیږدی، ښه تعلیم ور کړي او چه عب شی نو واده ورته وکړ نو زوئی ئی ورته اووے، چه دا یو حق ئے هم زما نه دے اداکړے نو عمرؓ ئی پلارته اووے چه اول ورسره ته بدکړی دی، ورسته ده اوکړل،

او ګوره عجیبه عجیبه نمونه به کیږدی. یو ملانکاح تړلو نو سړي نه ئی تپوس اوکړو چه د جینی څه نوم دے سړی ورته اووے چه بس صرف د پلار نوم ئی کافی دے، ملاورته وے چه دا سے نه کیږی، هغه بیااووے چه بس پلار نوم ئی تیر ذے، دا تکرار شروع وو، شپه ترنیمی ورسیده خوهغوئی نامه نه ښالیله، او ملانکاح نه تړله نو یو میلمه وو هغه ورته اووے چه زه درته وښالیم چه نه ښائی، نو ملا اووے اوښایه، نو هغه ورته اووے چه د جینئ نامه سوره ده،

(وَلَاتَقْرَبُوْا مَالَ) ایت ۱۵۲، او ګوره دلته" لا تقربوا "وائی "لاتاکلوا "نه وائی خکه چه سورۃ نساء ایت ۱۰ کښی ورته "نار" وائی او نارته خوك نه نږدے کیږی موږ دا ګناه وه، چه د یتیم مال حفاظت م کولو، نو دوئی راغلل چه پنج پیریان اسقاط نه منی وایه اسقاط به کوم یو بدبخت نه منی،

خو د پیغمبر طریقه باندی ئی او کړه او یتیم سره ظلم مه کوه.

(وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ)ایت ۱۵۲،

گوره هرشی سره تلی ، بی تابه اوبی توله خوك څوك نه آخلی ،خو قرآن سره

ستا خپل عمل او طریقه ونه تلله ، ستا تول د پاره ملا ګرځولے دے څول حو

قران سره ګيری لګه شوری ۱۷،

پـــــر اســـــــالك وائـــــی

کتاب و سنة لی سیرفيّ بلوت الناس فی هذا المحکی

فمنهم زائغ لا خیر فیهم ومنهم جائر تجويز شکی

په قرآن هر څه وُتله چه پته اولګی په قرآن تلُل او د دی بیان تشدد نه دے،

ان کان تشدیدا بیان کتابه واظهارقول من نبی محمد یٌ

فانی بحمد الله اولّ مشدد هلمّو شهودا واشهدوا کل مشهدی

(وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوْا)ایت ۱۵۲ ،عدل تائید د معروف اونهی عن المنکر ده

خودا ډیر ګران کار دے،

اویس قرنیؒ وائی ان الأمربالمعروف والنهی عن المنکرلم یدعاللمرء صدیقا

(فَاتَّبِعُوْهُ)ایت ۱۵۳،

شیخ القرآنؒ نیل السائرین صفحه ۱۹۸ کښی په جمه د شرف النوویؒ

کښی وائی،

من کان یرغب فی النجاة فماله غیراتباع المصطفیٰ فیما اتیٰ

ذاك سبیل المستقیم وغیره سبل الغوایة والضلالة والردیٰ

ودع السؤال بکم وکیف فانه باب یجرذوالبصیرة للعمیٰ

فاتبع کتاب الله وسنته اللتی جاءَ بهارسول الله الأمین المصطفیٰ

(لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ) ایت ۱۵۳ ،

دری جملے لی ذکر کړے ،اول "ذالکم وصّٰکم به لعلکم تعقلون ، لعلکم تذکرون ،لعلکم تتقون " خان پوه کړه ، نصیحت واخله اوتقوی اختیار کړه،

(اَوْ كَسَبَتْ فِيْٓ اِيْمَانِهَا خَيْرًا) ایت ۱۵۸ (نه وو کسب کړے په ایمان کښې نیك کار) لوفائده بیا نه ورکوی ،دی وجی نه خوارج والی چه ایمان بلاعمل فائده نه ورکوی؟ موږ وایو چه د "خیرا" معنی اخلاص ده لکه مدارك والی نوبے داخلاص ایمان فائده نه ورکوی چه غرغره راشی نو ایمان فائده نه ورکوی لکه مؤمن ایت ۸٤ ،یونس ایت ۹۰ ،

(بِالْحَسَنَةِ) ایت ۱۵۹ ،

دلته حسنه او سیئه نه څه مراد دی ،

زادالمسیروائی بالحسنة ای بالتوحیدوالسیئة ای بالشرك ،او دویم داوائی چه "انهماعام " (دا دواړه عام دی هری نیکی او گناه ته،

(فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا) ایت ۱۶۰ مرادیے شماره درجے دی حولس ولے ذکر کوی ،داځکه چه لسو باندی انتهاء دعدراځی دارنگه نمل ایت ۸۹ دلته درجے نه بیانی ،

(قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيْ رَبًّا) ایت ۱٦٤ دامضمون ماقبل نه روان دے لکه اول ایت ۱٤۰ بیا ایت ۱۱٤ بیادلته(درے واړه جمع کړه)

(خَلٰٓئِفَ) ایت ۱٦۵ ، زاد المیسروائی "قوما یخلف بعضهم بعضا ،

(اِنَّ رَبَّكَ سَرِيْعُ الْعِقَابِ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ) ایت ۱٦۵ په دی دوو جملو لے

سورت ختم خکه کړ و چاچه توحید او نه منلو نو الله به عذاب ور کړی،

او چاچه او منلو نو هغوئی باندی به رحم او کړی،

تم السورة الانعام بعون الله وتوفيقه،

بسم الله الرحمن الرحيم

سورة الاعراف

دا مکی سورت دے په نزول کښی ۳۹ پس دسورة صٓ نه نازل شوے دے۔

روابط السورة الاعراف

(۱)......هر کله مخکښی مسئله د توحيد ثابته شوه په ادله عقليه ؤباندی ، نو دی سورة کښی مسئله د توحيد ثابتوی په ادله ؤ نقليه باندی ،

(۲)......مخکښی رد د شرك د دواړه اقسامونی او کړو ، نو دی کښی هم رد د شرك او اثبات التوحيد کړی۔

(۳)......مخکښی مسئله د توحيد نی ثابته کړه په ادله عقليه ؤباندی ، نو دی سورة کښی د دی مسئلے مُنکرُ انجام ښائی،

(٤)......مخکښی عقبات سته ذکر وو نو دی کښی نمونے دهغوی ذکر کوی۔

(٥)......مخکښی توقع دمشرکينو وی نبی علیه السلام پوری، نو دی کښی تسلی نبی علیه السلام ته،

(٦)......مخکښی نی انکار د مشرکينو ذکر کړو نو دی کښی دولس طريقے د انکار ښائی،

(۷)......مخکښی انکار د مشرکينونی ذکر کړو نو دی کښی انجام دهغونی مذکور دے،

(۸)......مخکښی ايت ٤۸ کښی وئيلی وو ،،ومَانُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَاخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ، نو دی کښی زيادت

په هغې کوی،

(۹)...... محکښې سورة ایت ۹۲ کښې وئیلي وو قرآن باره کښې "لِتُنْذِرَاُمَّ الْقُرٰی" نودی سورة ایت ۲ کښې هم وائی ،، لِتُنْذِرَبِه،،

(۱۰)......محکښې ایت ۲۱ کښې وئیلی وو "وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ کَذِبًا اَوْ کَذَّبَ بِاٰیٰتِه اِنَّه لَایُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ" نودی سورة کښې تشریح د دی کوی ایت ۳۷ کښې،

(۱۱)......محکښې ایت ٦ کښې وئیلی وو،،اَلَمْ یَرَوْاکَمْ اَهْلَکْنَاقَبْلَهُمْ،، نودی سورة ایت ٤ کښې زیادت کوی، په هغوی

(۱۲)......محکښې ایت ۱۰ کښې وئیلی وو "فَحَاقَ بِالَّذِیْنَ سَخِرُوْا،، نودی سورة کښې تشریح دهغې کوی په ایت ٤ کښې ،،فَجَآءَ هَابَاْسُنَا بَیَاتًا اَوْهُمْ قَآئِلُوْنَ،،

(۱۳)......محکښې ایت ۱۲ کښې وئیلی وو "کَتَبَ عَلٰی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ "نودی سورة کښې نمونې دمهربانۍ ښائی،

(۱٤)......محکښې ایت ۱۵۵ کښې وئیلی وو ،،وَاَنَّ هٰذَاصِرَاطِیْ مُسْتَقِیْمًافَاتَّبِعُوْهُ،، نودی سورة ایت ۳ کښې تفصیل د صراط مستقیم کوی،

(۱۵)......محکښې ئی وئیلی وو ،،مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَه عَشْرُاَمْثَالِهَا "ایت ۱٦۰ (چه نیکی او کړونوبې شماره درجې به وی نودابه څنګه معلومیږی نودی سورة ایت ۸ کښې وائی،، وَالْوَزْنُ یَوْمَئِذِ نِ الْحَقُ،

(۱٦)......محکښې ئی وئیلی وو،، هوالذی خلقکم من طین،، نودی سورة ایت ۱۱ کښې تشریح دهغې کوی،

(۱۷) ـــ محکښې نې وئیلې وو،، ثم لم تکن فتنتهم الاان قالوا والله ربنا ما کنا مشرکین،، نودې سورة ایت ۳۷ کښې دهغه تفصیل کوي.

(۱۸) ـــ محکښې ایت ٦ کښې ئې وئیلې وو ،،مکنّهم في الأرض مالم نمکن لکم،، نودې کښې وائي ایت ۱۰ کښې،، ولقدمکنّکم في الأرض،،

(۱۹) ـــ محکښې ئې ایت ۱۵۵ کښې اووې ،،وهذا کتٰب انزلنه مبٰرك،، نودې سورة ایت ۲ کښې وائي ،، کتٰب انزلنه الیك،،

(۲۰) ـــ محکښې آخر کښې دوه جملې ذکر کړې ''ان ربك سریع العقاب وانه لغفوررحیم نودې سورة کښې د دواړو جملونمونې د اول جملې نمونه قوم صالح ،هوداوشعیب وغیره اقوام دانبیاؤ ذکر کوي چه تباه شول ددویمې نمونه چه په انبیاؤ علیهم السلام باندې تکلیف شونو الله مهرباني وکړه.

(۲۱) ـــ دې سورة ایت ۹ کښې تشریح د انعام ایت ، ۲ ده.

امتیـــــــازات الســـــــورة الاعـــــــراف

(۱) ـــ دا سورة ممتازده په تفصیلي واقعه دآدم علیه السلام اوابلیس باندې.

(۲) ـــ ممتازده په بیان دحالت د اعراف والو.

(۳) ـــ ممتازده په تفصیلي حالت دموسیٰ علیه السلام باندې.

(٤) ممتازده په بیان دهغه وختونو چه اکثرقومونه پکښې تباه شوي وو.

(٥) ـــ ممتازده په بیان د محرمات خمسه و ''قل انما حرم ربي الفوحش ،،الخ چه خان ترې بچ کړه.

(٦) ـــ دا سورة ممتازده په بیان دمقصدد لباس باندې.

(۷) ـــ سورة ممتازده په بیان دتفصیلي حالت داصحاب السبت باندې.

(۸)۔۔۔ سورۃ ممتاز دے په بیان هغه قوانینو چه هغه سره تکمیل د انسان راځی۔

(۹)۔۔۔ ممتاز دے په بیان دمثال ورکولو سره دهغه ملاچه دنیاته لی میلان او کړواو دین لی پریخودو۔

(۱۰)۔۔۔ ممتاز دے په بیان د دری قسمه خلق۔

(۱)۔۔۔ عاصی (۲)۔۔۔ خائفین (۳)۔۔۔ ساکتین۔

دعوی السورۃ الاعراف

سورۃ کښې درے مسئلے بیانوی۔

(۱) تسلی نبی ﷺ ته (۲) اتباع د ماانزل او کړی (۳) بیان دتوحید کوی او رد دشرك داولی مسئلی ماخذ ایت ۲ ،، کتب انزل الیك فلایکن فی صدوك حرج ددویمی مسئلی ماخذ ایت ۳ ،اتبعوا ما انزل الیکم من ربکم،،

د دریمی مسئلی ماخذ ایت ۲۹ ،،قل امر ربی بالقسط ،،(ای بالتوحید) واقیموا وجوهکم "

په لف نشر غیر مرتب بالذی ،

په اوله خبره (تسلی جناب رسول اللهﷺ ته) واقعه دموسی علیه السلام ذکر کوی چه او کوره موسی علیه السلام ته هر طرف ته مصیبت ،ذ قوم نه مصیبت سامری نه مصیبت ،فرعون نه مصیبت ذ ښځے نه مصیبت 'هر طرف نه مصیبتونه دی خوزړه لی نه دے تنګ کړے لوته هم زړه مه تنګوه،

په دریمه مسئله چه اتباع د" ما انزل " او کړئ ،په اول کښی واقعه د شیطن ذکر کوی چه ذ الله نافرمانی ئی او کړه نو ګمراه شو،

او په دریمه مسئله چه بیان ذ توحید او کړ ئی واقعه دنوح علیه السلام په

ایت ۵۹ کښې ،بیا د هود علیه السلام په ایت ٦٥ کښې بیا د صالح علیه السلام په ایت ۷۳ کښې ،بیا د شعیب علیه السلام په ایت ۸٤ کښې چه دوئی د توحید بیان کړے وو۔

حل مشکلات السورة الاعراف

الٓمّٓصٓ، ایت۱ په دی کښې ګڼ توجیهات دی ،خو دی کښې تسلی ده جناب رسول الله ﷺ ته،د ابجدیه لحاظ سره "حساب ابجد" کښې الف ایك دپاره، لام ۳۰ د پاره، میم ٤٠ د پاره صاد ۹۰ د پاره راځی ،نو دا ټول چې راجمع کړی ،نو ۱٦۱ جوړیږی ،نو پیغمبر ته تسلی ده چه ستادین په ایت ۱٦۱ سال کښې دنیا باندی خورشی هم دا خبره وه چه بیا هارون زمانه وه (چه دهغه اقتدار په چین روس ،هندوستان وو) امام ابویوسف د دی په حکم سره،کتاب الأموال "ولیکلو چه هغی کښې د خراج مسئله وه او بیا سر د کتاب کښې حدیث راوړی لایزال قدما عبد حتی یسئل عن خمس

بیا د مأمون زمانه کښې دامام ابوحنیفهؒ فقه په دنیا رائجه شوه یو خل د امام ابوحنیفهؒ په خلاف ځه علماء په مصر کښې په ری نامی کلی کښې راجمع شول او بدرد نی وریسے اورے مامون چه خبر شو،نو ټول نی راوغوښتو،او د ټولو نه نی د ١٤ مسائلو تپوس او کړو،

چه د امام ابوحنیفهؒ په اصولو به نی نه حل کوئ ،نو په ټولو مسئلو کښې غلی شول ،مأمون ورته اورے چه که دا تذرین شمیل در کښې نه وے نوستا سو سره ماکتلے وے ۔

،کِتٰبٌ اُنْزِلَ اِلَیْكَ فَلَا یَكُنْ فِیْ صَدْرِكَ حَرَجٌ، ایت ـ ۲

دی نه دامعلومیږی چه سړے به د قرآن بیان کښې به خفه کیږی ،
مصر کښې بادشاه المستنصریه مدرسه جوړه کړه نوبوه ورځ دعوامو په
لباس کښې راووتوا الخ ، ذکوره په بقرة ایت ۲۸۲
امام غزالیؒ په طالبانو ګرځیدو نویوطالب نوروملګروسره ګپ شپ لګولو ،
نوامام غزالیؒ اووے "اماهذافلیس له شانٌ فی العلم "بل طالب نی ولیدوچه
دده نی وهلی ده،
نوامام غزالیؒ اووے چه دابه علم حاصلوی خوخولګ به تریے فائده نه اخلی
بل طالب نی ولیدو ،مطالعه نی کوله لیغ ورته ناست وو ،نوامام غزالیؒ اووے
اماهذافله شان فی العلم
نو داسړی زړه تنګ شی نبی علیه السلام هم زړه تنګیدة نوالله وائی ،
فلایکن فی صدرك حرج منه،
لِتُنذِرَ بِه ،ایت ۲ ،انذاربالقرآن ورکړه نش بشارتونه مه ورکوه،انعام ایت
۹۲ ،ابراهیم ایت ۵۲ ،
مَآاُنزِلَ اِلَيْكُمْ ،ایت ۳ ای الکتاب والسنة(مدارك)
قَلِيْلًامَّاتَذَكَّرُوْنَ ،ایت ۳ ،ایضاً یوسف ایت ۴۰ ، ۶۸ ،نمل ۶۱ ، انعام ایت
۱۱۶ یوسف ۲۱ ،اکثر خلق نه پوهیږی ،
،وكَمْ ،،ایت ٤ تخویف دنیوی ،
،قَآئِلُوْنَ ،ایت ٤ که چرے همزه بدل دواؤ واقع وی نوبمعنی خوب کول
ایضا اعراف ایت ۹۷
اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ،ایت ۵ ،یروخایوتو کښې خان نه ظالمان وائی لکه حج ٤٥ ،

٤٨،انبياء ١٢،١٣،١٤

وَالْوَزْنُ،، ایت٨ تخویف اخروی،

،،مَوَازِيْنُهٗ،،ایت ٨،تول به کیږی بخاریؒ چه کله کتاب ختموی نو دا حدیث ذکر کوی،

کلمتان خفيفتان على اللسان ثقيلتان فى الميزان حبيبتان الى الرحمٰن سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم ،، دلته موازينه جمع نى ذکر کړه په اعتبار دموزوناتو سره،

فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ،ایت ١٢ تفصيل ددى حج ايت ٣٣ ص ايت ٧٥،الااخيرمنه ایت ١٢ شيطان اول دنص مقابله کښی قیاس او کړو،او ده تکبر او کړو خودے بی وقوف وو بی وقوف سړے همیشه تکبر کوی ،دے بی وقوف وو په دی نه پوهیدو چه خاوره بهتره ده یا اور ،خاوره ځکه بهتره ده چه په اور باندی نی واچوی نو هغه مړ کیږی، او په خته اوراولګی په هغی هیڅ چل نه کیږی ،او دویم دا چه اور کښی شی واچوے نو هغه سوزی او په زمکه کښی زرغونیږی ،

دانه با چون درزمین پنهان شود سرشان سرسبزد این بستان شود

اَغْوَيْتَنِیْ،ایت ١٦ چه زما ژوند دی پریشان کړو ،ماوردیؒ،

فتح القدیرؒ وائی،

غوی الرجل اذا فسد عيشه او دا معنی مريم ايت ٥٩ کښی کوی،

مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ ،،ایت ١٧ شیطن د څلورو طرفونو ذکر کوی،

(١) .....امام(٢).....خلف(٣).....شمال(٤).....جنوب،

چه دولی ته په راتلل کوم ته چه کله قرآن کریم (صراط مستقیم) ته روان

شی نوبلاربه درته محکمی، کړی چه مه خه من بین ایدیهم،ومن خلفهم

وروستونه به خط راشي چه موردی بیماره ده ،مرہری ،

وعن ایمانهم،ښی طرف ته جیب درته وهی وعن شمائلهم کس طرف ته زړه

دے نورزړه کښی درته وسوسه اچوی،

منّ الظّٰلِمِیْنَ،ایت ۱۹ ظلم بمعنی دکمی دے لکه کهف ایت ۳۳

بدت لَهُماسوٰاتُهما،ایت ۲۲ ددی مطلب دادے چه آدم علیه السلام اوحواء

علیه السلام دیوبل عورت نشولیدے یعنی نورانی لباس وو پری ، یعنی یوبل

ته نه شول کتلی کیدی نوکله چه لرے شول نوبیائی جماع کولے شوه،

دامطلب نه دے چه بالکل بربنډشوځکه"ان الله لایأمربالفحشاء،،

او کپړے تری نه وی اوتی لکه سورة طٰه ایت ۱۱۸،،

الا تجوع فیهاولاتعری، مفسرینو کښی مواهب الرحمٰن ابن جریرالطبری،

امام رازی تفسیر کبیر ،امام ماوردیؒ النکت والعیون کښی ،احکام القرآن

جصاصؒ اوروح المعانی ټول وائی چه مرادتری نه نورانی لباس دے

دویمه توجیه داده چه ،سواتهما ،نه مراد بے عزتی ده او بے عزتی داسے

اوشوه چه جنت یعنی تری لرے شوے لکه پولیس واله چه هغوئی نه کپړے

او نه باسی بلکه صرف د پولیس وغیره لیبل لرے کړے اود پولیس کپړے

ترے لرے کړے نوخلق وائی چه کپړے ئی ترینه اوویستے نوخلق وائی چه

کپړے اوویستے نو کپړی خوترینه نه وی ویستی بلکه صرف دپولیس کپړ

ے ترے لرے کړے

او کوم چه مفسرینؒ ذکر کوی سوآتهما ای عورتهما نو عورت پښتو کښې شرمګاه ته وائی عربی کښې خوورته نه وائی۔عربی کښې په معنی بے عزتی ده لکه حدیث کښې راځی لاتتبعوا عورة اخیکم نو دلته ترې په خصوص مراددی خه نه بلکه بمعنی بے عزتی دے،او کوره دوئی چه کومه ونه خوړلی وه نو داتے په قصد نه وه خوړلی لکه سورة طه ایت ۱۱۵ کښې ذکر کوی چه هغه وعده ترې هیره شوه ،او دا څه سزا نه ده چه جنت نه ئی راوویستو۔ ددی مثال داسے دے لکه عبیدالله سندهیؒ تفسیر کښې لیکی چه لکه ماشوم دپیو(دوده)نه منع کړے نو دا سزانه دے ،

مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّة،ایت ۲۲ په ځان ئی پاڼړی راواخستے ۔

عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ،ایت ۲۲ ایضاً فاطر ایت ٦

وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْلَنَا،ایت ۲۳ مغفرت دګناه نه نه وو لکه نبی علیه السلام به زیات استغفارویلو نونبی علیه السلام خو ګناه ګارنه وو ،

وَفِيْهَا تَمُوْتُوْنَ،ایت ۲۵ ته چه دحیات النبی علیه السلام قائل ئی نو دی ایت څه مطلب دے ،

اَنْزَلْنَاعَلَيْكُمْ لِبَاسًا،ایت ۲۶ دی ځائی نه مقصد دلباس ذکر کوی چه ځان پرې خائسته کړه،

اَوْلِيَآءَ،ایت ۲۷ شیطان ئی دوست دے، دسے دے چه هغه بوګه وړکوی لکه مریم ایت ۸۳

وَجَدْنَا،ایت ۲۸ هکذافی زخرف ایت ۳۲

قُلْ اَمَرَرَبِّیْ،ایت ۲۹ ،

دلته نه دریمه مسئله او دعوی د سورة بنو االتوحید

قُلْ مَنْ حَرَّمَ،ایت ۳۲

رد کوی په تحریمات العباد،مشرکینو به چه کله طواف کولو نو کپړے به نی

اوویستے اوولیل به نی

الیوم تبدوا کله اوبعضه فمابداالیوم فلاتحله(ای للنار)

امام مالکؒ به چه کله درس ته راوتل نو خانسته کپړے به نی واچولی خار به

نی مزی ونو چاتری یے تپوس وکړو چه دومره ولے خان خانسته کوے نو هغه

ورته داآیت اووے (قل من حرم)

قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّیَ الْفَوَاحِشَ،ایت۳۳دی آیت کښی انسان تکمیل دپاره

خلور خبرے کوی،

(۱)......یو چه خان بے حیائی نه اوساتی حرم ربی الفواحش.

(۲)......دویمه چه مشرک مبتدع به نه وے والاثم والبغی

(۳)......دریم چه بے دلیله خبره به نه کوی وان تشرکوابالله مالم ینزل به

سلطنا

(٤)......خلورمه چه دروغ به نه والی .وان تقولواعلی الله ما لاتعلمون

نو داخلور لوے کړه خلور به درکښی راشی.

(۱)......عفت(پاکدامنی)

(۲)......موحد اومتبع سنّت به شی

(۳)......شجاعت خکه چه بے دلیله خبرے بزدل کوی.

(٤)......علم

ضَلُّوْا عَنَّا، ایت ۳۷ نحل ایت ۸۷، مؤمن ۷۳، ۷٤، انعام ۱۳۰۔

وَقَالَتْ أُوْلٰهُمْ، ایت ۳۹ سباء ۳۱، ۳۲، ۳۳ وجعلنا الاغلل فی اعناق الذین کفروا، داطوقونه به ورته څکه اچوی چه دنیا کښې ئې دسپو کار کړے وومؤحدینو او حق پرستو پسے ئې غپل۔

عرفلا توسينصيش رغوغانو رقيبار آواز سگار کم نکنند ووگمدار

لَانُكَلِّفُ، ایت ۴۲ دفعه د وهم چه مونږ به تابعداری کړی وه خو دا ډیره مشکله ده دومره طاقت مونږ نشته جواب لانکلف نفسا الا وسعها۔

أُوْرِثْتُمُوْهَا، ایت ٤٣ میراث لفظ ئې راوړو څکه چه میراث درله څوك اخستے نه شی۔

بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ، ایت ٤٣ عمل ذکر کوی داسی نه وائی بما کنتم تتوسلون بالذوات الفاضلة۔

وَهُمْ يَطْمَعُوْنَ، ایت ٤٦ (طمعه به کوی) حدیث کښې راځی چه ادنی جنتی به کله چه الله جهنم نه اوباسی نو هغه به الله ته وائی چه دامخ مې جهنم اوړته تاؤ کړه نوچه تاؤئی کړی نو بیا به وائی چه ته مې دجهنم دروازے نه اوباسه نوالله به ورته وائی چه نور څه خو به نه غواړی، انسان به وائی نه، بیا به بنده وائی الله جنت دروازے ته می نژدے کړه، الله به ورته وائی بیا د او غوښتی بنده وائی یاالله ستا رحمت نه نا امیده نه یم۔ آخر داچه جنت ته به ئې دننه کړی نو الله به ورته وائی چه څومره دیه نظر راځی د دی په لس چنده ستا شو۔

اُدْخُلُوْا، ایت ٤٩ ایضا مؤمنون ایت ۱۰۶ فالیوم ننسهم ایت ۵۱، ایضا طه

ایت ۱۲٤،

فَصَّلْنٰهُ عَلٰى عِلْمٍ، ۲ ٥ د دی آیت مطلب دادے. چه ما دومره کتاب راستولے

دے چه انسان په پوهه حاصلولے شی د انسان پوهے نه باهرنه دے.

تَنْزِيْلَهٗ مِنْ قَبْلُ، ایت ۵۳ ای ترکوالقرآن من قبل ولے د الله کتاب ئی

پریخودل

تو همی دانی که آئین تو چیست	زیر گردون سر تمکین تو چیست
این کتاب زنده قرآن حکیم	حکمت اولایزال است وقدیم

سِتَّةِ اَيَّامٍ، ایت ٥٤ (شپږ لمحو کښی) ایام د یوم جمع ده په معنی دلمحے

اوساعت راځی لکه انفال ١٦

الاله الخلق و الامر، ایت ٥٤ ایضًا قصص ٦٨، شوری ٤٩

لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ، ایت ٥٥ معتدین ئی هغه چاته اوږے چه په تیزه دعاء وائی

یو طلب د دعادے او بل دعاء ده نو دعا به په پټه کوی، ددی وجی نه آمین به

پټه وائی، ځکه آمین دعا ده لکه یونس ایت ٨٩ قداجیبت دعوتکما په تفسیر

کښی مفسرینؒ وائی چه موسی علیه السلام دعا کوله او هارون علیه السلام

امین وئیل.

يُرْسِلُ الرِّيٰحَ، ایت ٥٧ دلته ذکر کوی په وخت د عذابونو کښی او داحدیث

دلیل گرځوی اللّٰهم اجعلها ریاحا ولا تجعلها ریحا،

(دادعاء نبی علیه السلام په وخت د استقاء کښی کړی وه) ددی دامطلب نه

دے بلکه مطلب دحدیث دادے چه یاالله گټ بادونه راولی چه وریځ (بادل)

راجمع کړی او کله چه ریح وی یو طرف باد وی نو هغه وریځ یوه طرف ته

وی والبلدالطیب دامثال دقرآن او دسری دے که څنګه نی پاکه وی نوسم به شی او که څنګه نی پلیته وی نوسم به نه شی

سعدی شیرازیؒ وائی،

شمشیرنیک زآہن بدچون کند کسی | ناکس بہ تربیت نشود ای حکیم کس
پرتو نیکان نہ گیرد ہرکہ بنیادش بداست | تربیت نااہل راچون گردگان برگنبداست

لقدارسلنانوحا،ایت ۹ ۵ دلته نه دلیل نقلی به اثبات التوحیدبیانوی او واقعات دانبیاؤ په ګړبونو کښې دی دپاره راوړی چه په دواقعه کښې فائدی وی لکه کتاب،دعوةالرسل کښې محمدبن احمدالعدویؒ ذکر کوی چه انبیاؤ به تقریر کولونو،

(۱)اوله فائده دا ده چه هغوئی به نهایت ډمیني بیان کولو نیل به ئی یاقوم یاقوم او قومیت ناجائز نه دے قومیت دیته وائی چه دخپل قوم خیرخواهی غواړی او دبل قوم ناخیری خواه نه وے او تعصب دیته وائی چه خپل خان خیرخواهی غواړی او دبل قوم خیرخواهی پکښې نه وی.

(۲)......دویمه فائده چه انبیاؤ دشمني به همیشه مالدارو کوله.

(قال الملأالذین کفروا)

(۳)......دریمه فائده داچه همیشه به ئی شرك نه منع کوله.

"فقال یقوم اعبدو الله مالکم من اله غیره

(٤)......څلورمه فائده دا چه خلق به ئی یرول "انی اخاف علیکم"

(۵)......پنځمه فائده دا چه خلاف به ئی همیشه مالدرو کولو

،قال الملأ الذین کفروا،

(٦) شپږمه فائده دا چه منکرتیابه نی همیشه عاجزانو کوله.

(٧) اوومه فائده دا چه اعتراض به کیدهٔ نودفاع به ئی کوله لکه نوح علیه السلام

ته ئی وئیل ،،انالنرك فی سفاة،، نو هغه ورته جواب ورکرو.

قال یقوم لیس بی ضلالة،

(٨) اتمه فائده جبل مقام به ئی خلقوته سردلو ولکنی رسول من رب العلمین

(٩) نهمه فائده دا چه همیشه دقوم خیرخواهی به ئی لتوله چه انبیاء کرام علیهم

السلام به نجات موندلو اودوئی دشمنان به هلاك کیدهٔ،

فِي الْفُلْكِ،ایت ٦٤ کشتی کښی نوح علیه السلام سره درے خامن حام ،سام ،یافث ۳

اودهغوئی درے بیبیانی وی. حام بیا دحبشوپلار ، سام د ایشیا د خلقو پلار

او یافث دروسیانواوچینانوپلاراوګرځیدو،

وَاَخَاهُمْ هُوْدًا ،ایت ٦٥ هودعلیه السلام د نوح علیه السلام په دریم پښت

کښی وردده په قوم عذاب راغلو کله چه دهوئی نه پاکستان طرف ته راځی

نوهلته دده علاقه ده،په ١٩٢٤ کښی یو جرمنی سیاح روان شوچه داعلاقه

کورم چه څومره ده چه ئیمی پورے لاړ ونوچهے شوی تیزه هواشوه اوعذاب

پری راغلودے بی هوشه شوچه هوش کښی راغلونو واپس شومعلومیږی دا

چه اوس هم عذاب راځی نبی علیه السلام اصحابوته وئیل لا تدخلوها الا

وانتم باکون محافة ان یصیبکم ما اصابهم قوم نوح.

لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهٗ ایت ٧٠ بحګره دالله په الوهیت کښی وه دارنګه اسراء ٤٦

هود ٥٣ زمر ٤٥ صفت ٣٥ ص ٥

وَاِلٰى ثَمُوْدَ، ٧٣ ،اصل کښی ثمود ده یعنی لږ آب اوبه ګیاه ملك ته وائی

دوئی پیغمبر صالح علیه السلام ووا ودا واقعه دلته او په سورة هود، نمل شعراء قمر کښې ذکر کوی ثمود یانو قوم قوم حجر وو اوئن زمانے کښې ورته وادئ اولیٰ وائی

(نَاقَةُ اللّٰهِ)ایت ۷۳ دا، اضافت تشریفی دے لکه بیت الله

(فَعَقَرُوا النَّاقَةَ)ایت ۷۷ دلته کښې ولې فعقروا صیغه دجمع راوړی او سورة قمر ایت ۲۹ کښې صیغه دمفرد راوړی

جواب: اصل خبره داده چه رحمی کړی اوقتل کړی یو کس وه خو نور ورسره دی کار کښې شریك وو نود دی وجی نه جمع ذکر کوی دی وجی نه عمروئیل چه که یو کس قتل او کړی خو نور ورسره شریك وی نوزه به بدل قصاص کوم. شیخ القرآنؒ اصول السنة کښې وائی چه ماشوماتو به چرګ تیولی وه په ژوند ئی تری ... (ریش) او پسلی یو نور کس ورسره ولاړ وو هیڅ ئی ورته نه وئیل نو چه الله عذاب راوړے لو ټو ټه اول تباه شو دی وجے نه حدیث کښې راځی ان الحی یعذب ببکاء اهله نو مړی ته عذاب له دوجے نه دے چه منع ئی نه وه کړی

(وَلُوْطًا)ایت ۸۰ واقعه د لوط علیه السلام لدفع الفحشاء ذکر کوی

(اَخْرِجُوْهُمْ)ایت ۸۲ دالی ځکه وئیل چه دکلی نه وو ځیل او داهمیشه مشرکینو کړی دی.

(كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ)ایت ۸۳ غبرین ئی جمع راوړه دمذکر تغلیباً چه رجالو سره شوه

(وَاَمْطَرْنَا ایت ... دکاڼو ...

شیخ عطارؒ وائی

آن خداوندکه هنگامی سحر کردقوم لوط را زیروزبر

(وَالَی مَدْیَنَ)ایت ۸۵شعیب علیه السلام دوه قومونو ته راغلے وو

(۱)۔۔۔اصحاب الرّاس(۲)۔۔۔مدین۔

او مدین ښار ته ئی ورته دعوه تفصیل هو دایت ۸۵لاندی دے دشعیب علیه السلام

جیل قوم وومدین دابراهیم علیه السلام زوئی وودابراهیم علیه السلام

دریمی وی۔

(۱)۔۔۔ساره(۲)۔۔۔هاجره(۳)۔۔۔قدفوره۔

دقدفوره نه ئی مدین پیدا او وسلسله نسب ئی داسی دے مدین بن ابراهیم

بن تاره بن نوح بن سروج بن راغون بن فالح بن عابربن سرح بن ارپخشد

بن سام بن نوح علیه السلام

(وَلَاتَبْخَسُوْا النَّاسَ)ایت ۸۵۔او کموره انبیاء کرام علیهم السلام د نورو

خبروهم ورد کولو چه تول کښې کمی مه کوئی ځکه چه داخلقوته ضرردے

(وَاِنْ کَانَ طَائِفَةٌ)ایت ۸۷دا ایت ۔۱ یادخال الهی دپاره د تسلّی دجناب

رسول اللهﷺ دی۔۲ یادا آیت کلام د شعیب علیه السلام دے

(اَوْلَتَعُوْدُنَّ)ایت ۸۸(یانه شی تاسو)دانه چه راو گرځئ ځکه راګرځیدل پس

دعوه نه وی چه محکښی هغه دین کښی وی دی وجے نه امام رازیؒ وائی

عود بمعنی صار۔

(وَمَااَرْسَلْنَا)ایت ۹۴تخویف دنیوی

(اَفَاَمِنَ)ایت ۹۷د امن دوه معنے دی یوبیچ کیدل دویمه بی خوفه کیدل

(ثم بعث) ايت ۱۰۳ دی خالي نه واقعه دموسى عليه السلام دپاره دتسلى

دجناب رسول الله ﷺ.

(الى فرعون) ايت ۱۰۳ فرعون دمصر هر بادشاه ته وئيلے شو دموسى عليه السلام دزمانے فرعون نوم وليدبن مصعب بن ريان وو او ريان ديوسف عليه السلام زمانے بادشاه وو او دی ايت كښې اجمال او خلاصه ده وروستو تفصيل د واقعے شروع كوی.

(حقيق) ايت د ۱۰۵ (۱)..... لائق يم په دی

(۲)..... حقيق علي يعنى لازم ده په ما باندی

(۳)..... ډېر حريص يم په دی

(فارسل معى) ايت ۱۰۵ ارسال بمعنى پريخودل،

لكه يو سالك وائي

وارسلها العراك ولم يزدها ولم يشفق على نغص الدخال

دلته دارسال معنى پريخودل دی، موسى عليه السلام ورته وے ماته قوم پرده چه مسئله د توحيد ورته بيان كړم سورة دخان ايت ۱۸ سورة شعراء ايت ۱۷ ان ارسل معنا بنى اسرائيل سوال ..... دلته معنا او اعراف كښې معى ولې وائي

جواب اصل كښې متكلم موسى عليه السلام وو نو نسبت كله صرف ديته وكړی كله دواړو ته نسبت او كړی.

(فاذاهى ثعبان مبين) ايت ۱۰۷ (اژدها غټه) دلته وائي ثعبان او سورة طه ايت ۲۰ كښې وائي فاذاهى حية نرے مار داولی جدا جدا دی

جواب ئاخكته چه يو خائي كښې دشمن دے نو هغه ځكښې ثعبان وو او چه د

الله دربار وونو خان عاجزه کمزورے کړه او دشمن مخ ته خان پهلوان کړه ددی وجے نه صحابؤ په طواف کښی پهلوانی کوله

(ورنه عبارت کښی خواصل عاجزی ده)

فتح مکه موقع کښی نی جدا جدا اوروته بلول حالانکه اسلام کښی خو اتفاق دے او دلته افتراق راولی

(قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ) ایت ۱۰۹ دلته قوم ذکر کوی چه قوم اووے او شعراء ایت ۳٤ کښی قال للملاء چه فرعون قوم ته اووے ذکر کوی

جواب : اصل وجه داده چه فرعون بنیاد کیخودو نوتالی خو ورسره هم اووے چه موسی علیه السلام جادوګر دے .داتالی ختی دخان دخولے نوکروی دتالی خو دلاسه ملکونه او قومونه تباه کیږی

(قَالُوْا اَرْجِهْ) ایت ۱۱۱ ددی کښ معنے دی

(۱) طمعه ورکړه دوی لره ،چه وزارت دولت به درکړم.

(۲) انتظارو کړه د لره،چه درے خلور ورځے تا ته مهلت دے.

(۳) چه جیل کښی نی واچوه او داسے لفظ ئی راوړو چه دا درے واره حکیمان او مشران کوی اول دولت به درکوی مه کوه زه به پیسے درکوم دویم چه سوچ او کړه نوورته وایه زه خبره نه پریږدم که هرڅه کوے

(اِمَّآ اَنْ تُلْقِیَ) ایت ۱۱۵ ،ادب په کښی او کوره موسی علیه السلام ته وائی چه او غورځوه

(تَلْقَفُ) ایت ۱۱۷ (غوپ کړی) بواکل دے بل لقف دے اکل چه غاښونه پری وهی لقف چه غاښونه پری نه وهی لکه ملا چه جمعے شپه باندی حلوه خوری

(والقِيَ السَّحرة) ایت ۱۲۰ اوله ابتلاء محکمی ده د فرعون نه دویمه ابتلاء
په ساحرانو دلته

26 (لَمَكرٌ مَكرتُموه) ایت ۱۲۴ اوس فرعون په هغوی خبره آړوی راوغو…
هم دفرعون وو

(وما تنقم منّآ) ایت ۱۲۶ ددوی جرم ایمان ووطه ایت ۷۲ بروج ایت ۸
(ربنا افرغ علينا) ایت ۱۲۶ او کوره ایمان لے راوړونو موسی علیه السلام چپ
دے اودوی جنګړے کوی

(وقال الملا) ایت ۱۲۷ دی خاتی نه دریمه مرحله چه اولاد لی ورته قتلول
خویه دی فرعون قادرنه شو ،خواو کوره قدم په قدم انبیاء علیهم السلام
باندی تکلیفونه دی

آن بلاہا کہ شد بر انبیاء هیچ کس را آن ندید آن را در کربلا

(ویذرك والهتك) ایت ۱۲۷ دوه معنے دی.

(۱) پریږدی تا او خدا ئیتوب ستانو یا الهتك دے بکسر الهمزة وفتح اللام

(۲) پریږدی تا او ستا خدائی نو یا الهتك دے بفتح الهمزة وکسر اللام
داخکه چه حسن بصریؒ وائی کان فرعون یعبد و یعبد

(قال موسی) ایت ۱۲۸ امور مصلحه بیانوی

(اوذینا من) ایت ۱۲۹ ددی آیت مضب دادے چه کله موسی علیه السلام
تسلی ورکوله نو هغوی اوو ے ته نفه کیږه مه، مونږ درسره عادتیان یو
پخوا هم دارنګه مونږ باندی تکلیفونه راغلی وو دانه چه ګیله او شکوه نی کوله

(یَطَّیَّروا بموسی) ایت ۱۳۱ (بدفالی مه نیسے) حدیث کښې راغی چه.

نبی علیه السلام وئیل چه تاسو مرغانو په ... الو گوتسلو مه کی په
قرار پریږدی دامام شافعی نه تپوس اوشو چه دی څه مطلب ده نو جواب ئی
وکړو
ای لاتطیروامعه څکه چه دوئی به څه کار کولو نومرغئ به ئی پاسوله که ښی
طرف ته به لاړه نو وئیل به ئی زه کامیاب یم که کس طرف ته به لاړه نو وئیل
به ئی چه بس ناکام یم
(اِذَاهُمْ يَنْكُثُوْنَ)ایت ۱۳۵ (ای ینقضون احکام الله) دا بنی اسرائیل پاکستانی
قوم وو اول په ډاکټر خان بیانظام الدین بیاسکندرمرزا پری راغلو دا سکندر
د میر جعفر نواسے وو چه سلطان ټیپوسره ئی غداری کړی وه او انګریزسره
ئی راز ئیولے وو چه سلطان ټیپو ئی جیله قلعه ته دننه نه پریخودلو
علامه اقبال دی باره کښی وائی

ننګ ایمان ننګ دین ننګ وطن جعفر ازبنگال صادق از دکن

بیاغلام محمد راغلو نو بیا ایوب خان راغلو هغه لس کاله مارشلاء اولګوله
علماء ئی قتل کړل بیایحیی خان راغلو بیا بهټو راغلو هغه خان او زمیندار
او ملنګ ول بیاضیاء الحق راغلو نوچغے ئی وهلے بیانوازشریف راغلو،
بیایے نظیره راغله بیا نوازشریف راغلو نو اوس جرنیل(مشرف) راغلو اوس
هم چغے وهلے الله بنی اسرئیلو ته خلویښت کاله مهلت ورکړے وو
بیاحیران پریشان شو،
(مَشَارِقَ الْاَرْضِ)ایت ۱۳۷ (ای ارض المصر)هی الشام.
(وَمَغَارِبَهَا)ایت ۱۳۷ هی لیبیا،

(وحوزنا) ایت۱۳۸ دا دریمه مرحله دقوم نه تکلیف دے

(تجهلون) ایت۱۳۸

پیغمبر تر ے نه خلاص نه شو

مانحالله والرسول معا من لسان الوری فکیف انا

(ارنی) ایت ۱۴۲ څلورمه ورځی

پوصوفی وائی

اے صوفی شراب آنګاه شود صاف که درشیشه بماند اربعین

وعده ثلثون یوم وو او ختلته اربعون ایام شول اشاره دیته چه اختیار د موسی علیه السلام نه دے زمانه ده

(هرون اخلفنی) ایت ۱۴۲ نبی علیه السلام علی ته وئیل انت منی بمنزلة هارون من موسی ددی مطلب.

جواب :- شیعه وائی چه مطلب دا چه هارون علیه السلام پیغمبر وو لو ته هم پیغمبر ئی نه بلکه اصل مطلب دادے چه لکه څرنګه موسی علیه السلام لاړو اختلافات جوړ شول زه چه لاړ شم نو ستا زمانه کښے به هم اختلاف جوړ ږي

(وو عدنا) ایت ۱۴۲ سره پنځمه مرحله د امتحان ذکر کوی

(انظر الیک) ایت۱۴۳ سره چه بنی اسرئیلو اووے ارنا الله جهرة نو عذاب پری راغلو او چه موسی علیه السلام سوال وکړو نو الله خپله تجلی اوکړه جواب بنی اسرئیلو د ضد نه سوال کولو او موسی علیه السلام د مینے نه سوال کولو نبی علیه السلام معراج نه راغلو نو صحابو ترے تپوس اوکړو چه تاسو رب ولیدلو نبی علیه السلام ورته وے (نُورٌ اَنّی اَرَاهُ) (رواه مسلم) او ماکم خانی

ولیدله.

انظر التفصیل بمسئلة هل رأى النبی ﷺ الله ام لافی اول بنی اسرائیل

(اَوَّلُ الْمُؤْمِنِیْنَ)ایت ۱٤۳،ای بعدم رأیتك فی الدنیا

(سَاَصْرِفُ عَنْ)ایت ۱٤٦(وابه روم)ذوالنون مصریؒ داخغه سړی دے چه

امام شافعیؒ به ترے دعاغوښتله قول دے

ابی الله ان یکرم قلوب البطالین بمکنون حکمة القرآن (نقلاعن مدارك)

(واتخذ)ایت ۱٤۸،اوس حالت دموسی علیه السلام دقوم بیانوی

(لَهٗ خُوَارٌ)ایت ۱٤۸(آوازوو)دوئی وائی چه آوازخکه روچه دی کښی

سامری خپله آچولی وه هغه خپه چه کله جبرائیل علیه السلام راغلے وو

نو دهغه آس خپے لاندې به خاورے شین کیدو نو هغه خاوره سامری راجمع

کړې وه نو دی کښی ئې واچوله اوبیائی آوازشروع کړو خو داخو دخاورې ته

تبرك ثابت کړو بلکه اصل داده مدارك وائی چه داسامری ورکښی میرنګ

نګولے وو

(والقی الالواح)ایت ۱٥۰(القی ای وضع)دانده چه وغورځولی مسعودی

مروج الذهب کښی وائی ای ارتفع بدموسی (موسی لاس وړپیدو)مدارك

روح المعانی وائی اووضعهاعلی العجلة للغیرقاوکه ته وائی چه القاء

غورځولو ته وائی نو دوالقیت علیك محبة منی څه معنی دے

(یجره الیه)ایت ۱٥۰دی دوه مطلبه دی.

(۱) یو چه راښکلی ئی دغضبی دوجی نه چه ولی دامسئله نده بیان کړی.

(۲) دویمه داچه د مینے نه ئی راښکلے چه وروریه شه کړه دامسئله کړې وه

قال ابن ام،ایت ۱۵۰ مور خکه والی چه دمور سره زیاته وی دانه چه دیر پلار نه وو

(و کادوا یقتلوننی)ایت ۱۵۰ دآیت ظاهری مطلب دادے چه قتل نه بربدلو نوخکه بیان لی اونه وکړو جواب نه بلکه مطلب دادے چه ما دومره حد پورے بیان اوکړو چه زماقتل ته تیارشول نو چه زماقتل ته تیارشونو ما په خامخاورسره جهاد کولو نوجهاددپاره امیرضرورت وونوته نه وے خکه ماجهاداونه کړو،

(وذلة)ایت ۱۵۲ مدارك دی ایت لاندی والی چه هرمبتدع ذلیل وی اګر که په آس سورروی

(اخذالالواح)ایت ۱۵٤،الالواح دامعرفه ثانیاراعاد شوی دے

تفسیر کبیروائی

والمعرفة اذاعیدت معرفة فالثانية عين الاولى الالواح محکمی ایت ۱۵۰ کښی ذکردے

(سبعين رجلا)ایت ۱۵۵ سوال — دا،اویاعدد ئی ولی منتخب کړو،

جواب ..... داخکه چه بنی اسرئیلو کښی دولس قبیلے وے اوهرقبیله نه شپږ شپږ کسان وونو ۷۲ جوړیږی نودوه تریے نه موسی علیه السلام اوهارون علیه السلام لرے کړه نو ۷۰ کسان پاتے شول

الرسول النبی،ایت ۱۵۷ (خبروړ کونکے پ... ...از)رسول او نبی کښی فرق دادے چه دواړه پوشی دی خونبوة ذاتی صفت دے اورسول هله ورته والی چه دیوتی درسالت شروع کړی لکه التمهید ۷۳ یا ۷٤ کښی

ابوالشکور سالمی ذکر کوی

قال اهل السنة والجماعة ان الانبیاء کانوا قبل الوحی هم الأنبیاء.

(وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبٰٓئِثَ)ایت ۱۵۷ (غیر مقلدین)والی چه بول دمایو کل لحمه حلال دی ورته وایه چه حدیث کښی راغلی په عحوری پی (دودة) بولی داو ساتو وخکلی تو ښک حرام شول او سان لی قصه کړل تاسو هم تملک حرام شوئی دویم داچه داحدیث بخاری انه خایه ذکر کوی او اصل روایت دابو المعلی بن اسدله دے اوهغه بخاری ۴۲۳ کښی ذکر کوی توهلته صیغه د ماضی فشربوا ذکر کړی نه امر چه نبی علیه السلام ورته حکم نه وو کړے دوئی وخکلی

من ابو الهانه تو حکم کړم خانی وو دا هغوئی ددیر رخت نه او سان نه وو لیدلی چه ولیدل ئی نو پیښو سره بولے ئی هم وخکلی او کوم چه دامر صیغه راغلی نو هغه راویان غلط شوی دی

(قُلْ)ایت ۱۵۸ . الیاة الرسالة.

(اَسْبَاطًا)ایت ۱۶۰ منصوب بناء بر بدلیت

(فَانْبَجَسَتْ)ایت ۱۶۰ .اعتراض دلته فانبجست والی او بقره کښی فانفجرت والی داولے .جواب کله چه بقره کښی ذکر دنعمتونو وو نو خانی دنعمتونو کښی انفجار ذکر کوی ځکه چه چینے روانیدل نعمت دے او دلته فانبجست سره ابتداء دحالت بیانی یعنی اول لږے لږے روانے شوے بیا چینے ترے جوړ ے شوے

(وَاِذْ قِيْلَ)ایت ۱۶۱ پنځمه ابتلاء

(حِطَّةٌ)ایت ۱۶۱ ددی تفصیل بقره ایت ۵۸ کښې تیر شوې دې

(فِی السَّبْتِ)ایت ۱۶۳ سبت ورته ځکه وائي چه سبت قطع ته وائي او دوئي

هم به دی ورځ کښې ښکارنه پریکړې شوی وو

(مُهْلِكُهُمْ)ایت ۱۶٤ ای فی الدنیا

(مُعَذِّبُهُمْ)ایت ۱۶٤ ای فی الآخرة

(بِعَذَابٍ بَئِيسٍ)ایت ۱۶۵ چاچه ښکار کولو هغولی تباه شول او چاچه منع

کوله نو هغوئی نجات او موندو خو کوم چه ساکتین وو نو قرآن هم دهغولی نه

سکوت او کړو ، د اسې معلومېږی چه هغوئی هم هلاك شوی دی ځکه

محدثین وائی

الفاعل والساکت سوبان.

(اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيْعُ الْعِقَابِ)ایت ۱۶۷ دسوره انعام برابر آیتونه نی او وې نو هغه

کلمه ئی راوړه چه هلته کومه ذکر وه خو دلته ئې لام په سریع باندې داخل

کړو اشاره دیته چه ماقبل باندې تفریع دد چه او کړه قوم نوح قوم هود قوم

صالح ئی تباه کړل نو ان ربك لسريع العقاب او بیا چیله ئی هو د علیه السلام

صالح علیه السلام او نوح علیه السلام ته نجات ورکړ و نو و انه لغفور رحیم

(فَخَلَفَ)ایت ۱۶۹ چه کله خلف په سکون دلام سره وی نو په معنی دردی

ناکاره راځي (ماوردی)

(يَأْخُذُوْنَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى)ایت ۱۶۹ عبدالله بن مبارك ابن علیه ته خط

لیکلے وو چه کله هغه دبادشاه سره قاضی مقرر شوې وو دا خط حافظ ابن

حجر تهذیب اول جلد کښې شائع کړې دې او شیخ القرآن نیل السائرین

۴۳ کښې شائع کړے دے ،دغه خط دااشعارو و

یاجاعل العلم له بازیا	تصطاد بها اموال المساکین
احتلت لدنیاو لذاتها	بحیلة تذهب بها الدین
فصرت بهامجنونابعد ما	کنت دواء للمجانین
این روایتك فیمامضی	عن ابن عون وابن سیرین
این روایتك فی سردها	فی ترك ابواب السلاطین
ان قلت اکرهت وذاباطل	زلّ حمارالعلم فی الطین

په قرآن وغیره ددین په کاربانذی اجرت آخستل ناجائزدی لکه ابوداؤد ۱۲۹ کښې روایت د(طوق النّار)دے المقاصدالحسنة شاه منصوربابآالبرهان په مقدمه کښې لیکی چه زه دیوبندته څکه وایس شوم چه هلته علماؤتنخواه اخسته مبسوط ۱۴۰ شامی ۶۸۷،۵۲۶مالة مسائل ۱۰۰،۱۰۳ مستدرك للحاکم۱۹۹نیل الأوطارللشوکانیؒ ۶۰محلی ابن حزم ۱۴۵په دی ټولو کښې اجرت آخیستل ناجائز مذکوردی

(شهدنا)ایت ۱۷۲ ،انسان بانذی دړے ګواهان دی،

(۱)...... عالم ارواح کښې وعده

(۲)...... فرشتے

(۳)...... انبیاء

(واتلُ)ایت۱۷۵ ربط...... مخکښې په موسی علیه السلام تکالیف چه کوم راغلی وودهغی بیان ئی اوکړو نوداخوپیریږده خپل ملګری ئی هم خلاف شولکه بلعم بن باعوراء

(فاتبعه)ایت ۱۷۵ (ونګیدو ده پسې شیطان) کله چه تبع زیدعمروا راشي نومعنی داچه عمرو پسې زید ونګیدو نو دلته دامعنی ده

(کمثل الکلب)ایت ۱۷۶ دانسان په تولو کښې اوچت درجه ده بیاعالم (والذین اوتوا العلم درجت)خو کله چه دنیاپرست شونو الله لې سپې سره مثال ورکړو دسپي سره تشبیه ځکه ورکوي چه دسپي خوئ خپل کړي لکه څنګه

(۱)...... سپي چه لیونې شي نو اول مالك چیچي دغسې داملاهم دے

(۲)......دسپي جامه که څیره اونه لیده دغسې دے هم دے

(۳)......سپي خپل قي خوري داریګه دااسخاطي ملاهم دے

(٤)......سپي خپل جنس پسې غاپي داناکاره ملاهم خپل تنظیم پسې غاپي

(٥)......دسپي حافظه کمزوري وي چه کوم شي چرته خخ کړي نوبیائے هیروي چه کوم خائې کښې خخ کړے دے ناکاره ملاهم حافظه کمزوري وي

(٦)......سپي نهایت بې حیاوي ناکاره ملاهم بې حیا وي

(۷)......سپي لالچي اوحرص مندوي فقیرپسې غاپي اومالدارته لکئ خوزوي ناکاره ملاهم فقیرته نکړه وي اومالدارته جي جي کوي

(۸)......سپے نهایت شهوتي دے اګرکه بوډاشي داناکاره ملاهم دغسې دے

(۹)......چه شخ شي کولے نوغرمه ته کښې خپله شرمګاه څټي

(تفصیل حیات الحیوان)

(یلهث)ایت ۱۷۶ (خاخیږي) داسپي رلے خاخیږي داځکه چه دې ته کښې جینچي وي که داخوله بند کړي نو هغه لې جبچي نولیولے کیږي اوسپي یاسخته ګرمي کښې لیولے کیږي یاسخته سردي کښې ځکه چه سخته ګرمي

کښی صفاهوا لی خلے ته نه ورځی اوسحنه سر دی کښی خکه چه حوله

بند کړی نوچنجی لی وچیچی

(وَ اَنْفُسَهُمْ)ایت ۱۷۷ یا عطف په ماقبل باندی یا ځان ته کلام

(بَلْ هُمْ اَضَلُّ)ایت ۱۷۹ ددیګر له بدتر دے خکه قرآن ته نه کیناستو

(وَلِلّٰهِ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰی)ایت ۱۸۰

شیخ القرآن لیل السالرین کښی د سهیلیؒ اشعار ذکر کوی

(سورۃ فاتحۃ،الرحمن الرحیم لاندی سورۃ انعام ایت ۱۲ سورۃ فرقان ۵۹

کښی او ګوره

(یُلْحِدُوْنَ)ایت ۱۸۰ د اللّٰه په نومونو کښی الحاد دا دے چه خپله ژبه کښی

لی واخلی دعربو نه یوه فتاوی اللجنة نشر کړی هغه جائز کړی دی چه خپله

ژبه کښی اخیستے شی

(وَالَّذِیْنَ)ایت ۱۸۲ تخویف

(اَوَلَمْ یَنْظُرُوْا)ایت ۱۸۵ ربط ۔۔۔ هر کله دوئی تهمتونه په پیغمبر لګول نو

اثبات القیامة کوی چه ګوره قیامت راروان دے الله ته به ځه جواب ورکوی

(وَاَنْ عَسٰی)ایت ۱۵۸ دا ځان ته جدا کلام دے

(یَسْئَلُوْنَكَ)ایت ۱۸۷ نفی علم الغیب عن النبی علیه السلام

(قُلْ لَّآ اَمْلِكُ)ایت ۱۸۸ نفی الشرك فی التصرف والعلم

(فَلَمَّآ اٰتٰهُمَا صَالِحًا)ایت ۱۹۰ ددی آیتونو څه مطلب دے دوئی وائی چه د ادم

علیه السلام اولاد نه پاتیدو نو شیطان حواء بی بی ته راغلو چه بچی ته نوم

عبدالحارث کیږده نو بیا وائی داشرك دے نو جواب ورکوی داشرك فی

التسمیه دے او دا شرک حال دے اصل کښې دا کوم روایت عبدالصمد نه
ترمذی روایت کوی په دی حافظ ابن کثیرؒ جرح کوی

(۱)...... اول دی کښې عمرو بن ابراهیم دے او هغه ضعیف دے

(۲)...... دویم دا د سمره قول دے او حدیث نه دے

(۳)...... دریم دا حسن بصریؒ نه راویت دے او هغه د آیت لاندې په خپل تفسیر کښې
نه دے ذکر کړے

(٤)...... دلته که آدم علیه السلام او حواء علیها السلام ترے مراد وی صرف
تو بیا جمع صیغه ولئن اتیتنا ...... او فتعلی الله عمایشرکون ولے راوړی
مفتاح السعادة (طاش کبری زده) ۲۵۹/جلد ۲ کښې هم تفصیل کوی
(اَیُشْرِکُوْنَ) ایت ۱۹۱. ایضاً نحل ۳۰ فرقان ایت ۳
(وَلَآ اَنْفُسَهُمْ یَنْصُرُوْنَ) ایت ۱۹۲ خپل ځان امداد نه شی کولے جاهلیت
کښې یو کس بت ته حلوه پراټې راوړے نو گیدړ راغے هغه ئې وړ نه خوړې
او پاسه په متیازی کړی وی نو دے راغے او ورته وائی

اَرب یبول الثعلبان برأسه لقدهان من بالت علیه الثعالب
لو کان ربا کان یمنع نفسه فلا خیر فی مافاته المطالب

(اٰذَانٌ یَّسْمَعُوْنَ) ایت ۱۹۵ فی هذه الآیة نفی سماع الموتی
(خُذِ الْعَفْوَ) ایت ۱۹۹ لا رشد دپیر او در گانه زنگ کړه نبی علیه السلام
ذاالخلیفه زیارت ختمونکی ته دعا کړی وه ته هم ختم کړه بیا هغه شان چه
محکښې شرکیات وو بیا شروع شول

اعادوا ابها معناسوا عاد وشله
یغوث ریعوق بئس ذلك من ردّ

وقد هتفوا عند الشدائد باسمها — كما يهتف المضطر بالواحد الصمد

وكم نحروا في سوقها من بحيرة — اهلت لغير الله جهلا على عمد

وكم طائف عند القبور مقبلا — ويلتمس الأركان منهن بالأيدي

(ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ) ایت ۲۰۲

۔ ۱ کمې: نه کوی شیاطین په راسکلواکښې ضلالت ته

۔ ۲ کمې: نه کوی مشرکان په کولو دشرک کښې

۔ ۳ انکاو کمې

(قُلْ اِنَّمَآ) ایت ۲۰۳ په دې نفی د تصرف کوي عن النبی ﷺ ۔

(واذا قرئ القرآن) ایت ۲۰۴ قرآن کریم کښې فاتحه خلف الأمام نه ویلو باندې مختلف دلائل دی لکه

(۱) داخالی واذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا استماع معنی غور کېدول انصات معنی چپ کېدل لکه دا شرح مسلم اول جلد ۳۸۳ کښې ذکر کوی اذلا فرق بین السکوت والأنصات عندالعرب

(ب) ایضا کتاب القرأة ۸٤

(ج) مختار الصحاح ٥۸ کښې ذکر کوی الأنصات السکوت والاستماع

(د) منجد هم دامعنی کوی

(ه) اعراب ثلثین سورمن القرآن ۷۶

(ز) مجمع البحار ۲۱۲٥

(ز) ایضا امام راغب اصفهانی ذکر کوی السکوت مختص بترك الكلام مفردات امام راغب ۲۲٥

(ح) امام رازیؒ وائی السکوت لان عندی انه لم یقل شیئاً سکوت معنی علے بائے کیدل اوس قرآن هم دا وائی واذاقرئ القرآ ن فاستمعوا له وانصتوا سورة طه ایت ۱۱٤ ولاتعجل بالقرآن من قبل ان یقضی الیك وحیه ددی آیت شان نزول داووچه نبی علیه السلام به جبرئیل آمین علیه السلام سره شوندے خوزولے لکه ابن عباسؓ نه روایت دے

سورة القیامة ایت ۱٦ لاتحرك به لسانك لتعجل به ان علیناجمعه وقرآنه ای جمعه فی صدرك وقرآنه بلسانك دا درے خایه قرآن وائی

اوسورة انفال آیت واذاقرئی القرآن مصداق هم موتخ دے

لکه علامه ابن تیمیهؒ مجموعة الفتاوی ۱۸،۲۰ کښی وائی

وقدیکون الصواب مع مسلم وهذا اکثرمثل قوله فی حدیث ابی موسی انماجعل الأمام لیؤتم به فاذا کبرفکبروا وقرا فانصتوا

او دوئی وائی چه حدیث غیرمحفوظ دے او فلانی پرې متفردرے اوزیادت دے پکښی لیکن مونګ دانه موچه زیادت دے پکښی ځکه چه دازیادت مسلم صحیح دے لکه علامه ابن تیمیهؒ دلته ذکر کوی

فان هذه الزیادة صححهامسلم وقبله احمدبن حنبل وغیره وضعفها البخاری وهذه الزیادة مطابقة للقرآ ن فلولم یردبهاحدیث صحیح لوجب العمل بالقرآ ن وأجمع الناس علی انهانزلت فی الصلوة وان القراء ة فی الصلاة مرادة من هذاالنص

نو اوس ناسو علامه ابن تیمیهؒ قبلوئی او که نه داخوستاسو دعلامه ابن تیمیهؒ قول دے مجموعة الفتاوی ۲۷۵ جلد ۲۳ کښی وائی

وقد روی مالك فی الموطا عن الکیسان انه سمع جابر بن عبدالله یقول من صلی رکعة لم یقرأ فیها لم یصل الا وراء الامام فقد صح وروی ایضاً عن النافع عن عبدالله بن عمر کان اذا سأل هل یقرأ خلف الامام فیقول اذا صلی احدکم خلف الامام تجزئه (کافی دے ده لره) قرأة الامام واذا صلی وحده فلیقرأ و قال کان عبدالله بن عمر لایقرأه خلف الامام وروی مسلم فی صحیح انه سأل زید بن ثابت عن القرأة مع الامام فقال لاقرأة مع الامام فی شیء

او که نه دا روایت پیش کړے لاصلاة الابفاتحة الکتاب لاصلاة لمن لم یقرأ بفاتحة الکتاب

نو موږ وایو داهغه وخت کښې چه کله منفرد وی او که نه وائی چه نه من عموم دپاره دے او عموم امام او منفرد دواړو ته شامل دے نو موږ وایو چه من هر ځائی کښې عموم دپاره نه وی لکه سوره مؤمن کښې فرشتو تذکره کوی نو الله وائی ویستغفرون لمن فی الأرض نو که من عموم دپاره وی نو بیا خو مطلب چه مشرکانو ته هم استغفار کوی

بلکه دلته حدیث کښې من عموم دپاره نه دے او مراد ترے نه منفرد دے که نه وائی عموم دپاره دے موږ وایو نهیک ده خو راشه بل روایت او ګوره حدیث کښې راځی

من کان له امام فقرأة الامام له قراءة چه امام قرأت مقتدی دپاره کافی دے نو خبره خلاصه ده په مقتدی باندی بیا خو دپاره قرأت دے او که نه نی په سند جرح کوے نو یو سند مرفوع دے او بل موقوف دے نو یو سند خو صحیح دے ابو موسی اشعری روایت دے هغه ذکر کوی خطبنا رسول الله او موږ ته

نې د مانځه طريقه وساليله

فقال اذا کبر الامام فکبروا واذا قرأ فانصتوا ،دا روايت مسند ابي عوانة ۳۳
۱۳۳ جلد ۱ ،ابوداؤد ۰ ١٤ ١ جلد ١ کښې ذکر کوی او په دويم سند باندې
ابوموسى اشعريؓ نه روايت دے چه هغه کښې هم راځی
اذا کبر الأمام فکبروا واذاقرأ فانصتوا دا روايت امام مسلم ١٧٤ جلد اول
١٤٠ جلد ١ مسند احمد ٤١٥ جلد ٤ ،دارقطنی ،بيهقی ١٥٥ ٢ ابن ماجه
٦١ محلی ابن حزم ٢٤٠ جلد ٣ مشکوٰة ٨١ جلد ١ سيوطی جامع صغير ٣٠
کښې مغنی ابن قدامة ٦٠٢ جلد ١ فتاوی ابن تيميةؒ ١٤٤ جلد ٢
(چه دااوس موږ ذکر کړو) نيل الاوطار ٢٤٩ جلد ٢ نصب الرايه ١٤ جلد ٢
توجيه النظر ٢٤٠ شرح بلوغ المرام ٢٤٥ جلد ١ فتح البارى ٢٠١ دراية
٩٩ حافظ ابن کثير ٢٨ جلد ٢ کتاب القراة ٨٧ کنز العمال ٦٦ جلد ٣
فتح القدير ٢٤١ شرح نقايه ٨٣ عود البارى ٣٦٤ جلد ٢ عون المعبود ٣٢٥
جلد ١ آثار السنن ٨٥ جلد ١ جوهر النقی ١٥٣ جلد ١ منتقى الأخبار ١٢٤
جلد ٢ تقطيع الرواة ١٥٢ جلد ١ عمدة القارى ٢/٧٠ تحفة الاحوذى ٢٤٩
جلد ١ کتاب العلل ١٦٤ جلد ١ دريم روايت په دريم سند سره ابوموسى
اشعريؓ نه روايت دے لکه ابوعوانة ١٣٣ جلد ٢ دوئی وائی چه دی روايت
کښې سليمان التيمی دے او هغه مدلس دے لکه جزء القراءة کښې امام
بخاريؒ ذکر کوی او دے عن سره ذکر کوی موږ وايو تهيک ده خو محدثينو
په دې اتفاق دے چه محدث کله يو روايت په حدثنا سره ذکر کوی مدلس
راوی نه ،نو رفع عنه التدليس داقاعده ذکر ده په نخبة الفکر ٥٣ تعليق المغنی

۱۲۰ کښې د ۲ دویم اعتراض دوئی داکوی به اذا قرء فانصتوا بالذی چه دی
کښې زیادة دے اوهغه غیرمحفوظ دے لم یجئ به الاسلیمان التیمی مونږ
وایوداسے نه ده سلیمان التیمی چه کوم روایت ذکر کړے دے ددی متابع
شته اوموجوددے سعیدبن عروبه اوعمرو بن عامر لکه دارقطنی صفحه ۳۳۰
کښې ذکر کوی بیهقی ۲۵٦ جلد ۲ اوسلیمان التیمی ثقه دے لکه کتاب
العلل کښې ذکر کړی اوزیادت دثقه دامقبول دے لکه مستدرك دَ حاکم
صفحه۳ جلد ۱ کښې قسطلانی۸ جلد ۱ کتاب العلل ۲/۱٤۰ کتابُ الأ عتبار
۲۰ مستدرك دحاکم ۳۱ جلد ۱ جوهر النّقی ۱۵٦ جلد ۲ ضیلعی ۳۳٦
جلد ۱ بدور الأ هلة تحفة الأحوذی ۲۰۵ جلد ۱ بخاری ۲۰۱ جلد ۱ تفریب
النووی ۱۵٦ کله به یو اعتراض کوی کله بل
یوبل روایت د ابوهریرهؓ دے هغه کښې هم راځی واذاقرأفانصتوالکه نسائی
۱٤٦ جلد ۱ ابن ماجه ٦۱ ابوداؤد ۸۹ جلد ۱ مسنداحمد ٤۱۵ جلد ٤
دارقطنی ۱۲٤ جلد ۱ عون المعبود ۲۳۳ جلد ۱ سنن کبری صفحه ۱۵٦ جلد ۲
محلی ابن حزم ۲٤۰ جلد ۳ جزء القراء ة ۵٦ کتاب القراء ة ۹۱ نورو محررو
ذکر کړی دی کله وائی چه دی کښې خالدالأ حمردے اوهغه منفرددے
حالانکه هغه بالا تفاق ثقه دے لکه تهذیب التهذیب ۵۳ جلد ۲ ابو خالدالأ
حمرلیس بمتفرد بل تابعه فیه محمدبن سعدوهو ثقه بالاتفاق نسائی
صفحه۱۰۷ جلد ۱ دارقطنی صفحه ۱۲۵ جلد ۱ تهذیب التهذیب ۲۸٤ جلد
۹ عون المعبود ۲۳۵ جلد ۱ تعلیق المغنی ۱۲٤ جلد ۱ درمنثور کښې سیوطیؒ
هم ذکر کوی چه دا ایت مانحه باره کښې نازل دے براب فی الصلوٰة

(تضرعاً وخیفة) ایت ٥٠٢ (عاجزی او په پره) دعاء په پټه کوي نو آمین هم دعاء ده لکه امام بخاریؒ بخاری صفحه ١٠٧ جلد ١ کښې دعطار قول ذکر کوی التامین دعاء قرآن کریم هم وائی چه آمین دعاء ده لکه یونس ٨٩ قداجیبت دعوتکمااذا موسی علیه السلام دعاء کوله اوهارون علیه السلام پری آمین ونیلونو دواړو ته ئې دعوتکمااووے مریم ٣ کښې نداء خفیاذکر کوی چه دعا وګړه خو په پټه بودی نه دا ثابت شول چه آمین دعاده په پټه وئیل ئې بهتردی اودرئې د ابن خزیمه ٢٨٩ جلد٢ روایت ذکر کوی هغې کښې دی

(ان الملئکة یقولوا آمین) او بیابل روایت کښې راځي

من وافق تأمینه تأمین الملئکة غفرله اوس حدیث کښې وائي چه چاآمین د فرشتو آمین سره موافق شونوجرته موږ په مانځه کښې نه واورېدل چه فرشتوبه بل طرف نه آمین وئیلے وی نوکله چه فرشتے آمین په اخفاء کوی نو ستا آمین به هله موافق وی چه ته هم په اخفاء او کړی ورنه بیا څنګه موافق کیږی که ته وائی چه نبی علیه السلام په جهر وئیلے دے موږ وایو نیټ ده راشه مسنداحمدصفحه ٣١٦ جلد ٤ وګوره هغه روایت ذکر کوی

(قال صلی بنا رسول الله فلماقرا غیر المغضوب علیهم ولا الضالین قال آمین واخفی بهاصوته) که ته وائی چه تیزی سره وئیلے دے تردے چه جماعت وکړنګیدونو جواب دا دے چه تعلیم د پاره ولکه زادالمعاد صفحه ٢٧٥ جلد٢ کښې ذکر کوی او که ته وائی چه هسے وئیلے دے موږ وایو چه بیاترمرګه دپیغمبر علیه السلام نه موږ ته ثابت کړه چه هغه آمین وئیلے دے

کنز العمال صفحه ۲۷٤ جلد ۸ کښې عمرؓ نه روایت ذکر کوی عن ابراهیم قال قال عمر په مانځه کښې څلور اشیاء خفیه وائی

التعوذ وبسم الله الرحمن الرحیم وآمین واللّٰهم ربنالك الحمد

او بله خبره داچه آمین په مونځ کښې ونیل ښکه دی نو امامیه وائی چه دی سره مونځ ماتیږی حکه دانه آیت ده نه ذکر دے اهل السنة والجماعة متفقه قول وائی چه وائی به لیکن ونیل ئی مستحب دی دادیرلو اجماع ده نو ګوره داو مستحب اودرانی فرضو درجې ته ورسولو نو بیاد افرضو درجې ته ولے رسوی دی ته څه ضرورت دے چه هرځائی کښې په دی جهګړ کوی خودا نورڅه نشته دامریکے امتحان دی۔

بسم الله الرحمٰن الرحیم

سورة الانفال

مدنی سورة دے په نزول کښې ۸۸ نمبر پس دسورة بقره نه نازل دے

روابط السورة الانفال

(۱)..... هر کله مخکښې مسئله د توحید په ادله عقلیه نقلیه ثابته شوه نو اوس مسئله دقتال ذکر کوی

(۲)..... مخکښې حالت دپخوانو ذکر کړو ایت ۷۲ کښې
فقطع دابر القوم الذین ظلموا نو دی سورة ایت ۷ کښې
ویقطع دابر الکافرین سره دموجوده زمانے درسول اللهﷺ کافرانو حالت ذکر کوی

(۳)..... مخکښې مقابله د ډیرے ډکروه او س مقابله د تورے ذکر کوی

(٤)..... مخکښې حالت د پخوانو مالدارولی ذکر کړو نو دی سورة کښې بره دمحبت دمال ذکر کوی څکه چه ناسو به تباه نه شی

(٥)..... مخکښې نی دا ذکر کړل چه الله عاجزی باندی ی یاد کړی
واذکر ربك فی نفسك تضرعاً نو دی سورة کښې دهغولی لهی ذکر کوی.

(٦)..... مخکښې ئی بیان او کړو چه الله تعالی د موسی علیه السلام او دهغه د مرگرو امداد کړے وو نو دی سورة کښې دنبی علیه السلام او دهغه مرگرو امداد ذکر کوی

(۷)..... مخکښې ایة ۹۹ کښې ویلی وو وامر بالعرف نو دی سورة کښې او امر بالمعروف ذکر کوی

(۸)......محکښي د پخوا انبیاؤ واقعات ذکر کړل تودي سورة کښي د نبي علیه السلام واقعه ذکر کوي

(۹)......محکښي بني اسرائیلو تفرق ذکر کړے وو تودي سورة کښي دي امت ته وائي اصلحواذات بينكم

(۱۰)......محکښي ایت ۲۰٤ کښي لي حکم کړے وو په استماع د قرآن تودي سورة کښي د مؤمنانو حالت ذکر کوي چه قرآن واؤري

انما المؤمنون الذين اذاذكر الله وجلت قلوبهم

(۱۱)......محکښي ایة ۹۲ کښي وئیلي وو چه کله خوشحالي راغله نومست شو تودي سورة کښي دهغولي مستي ذکر کوي.

اووچه بالي په ایت ۲۸ کښي *انما اموالكم واولاكم فتنة*

(۱۲)......محکښي اووے مشرکینو سره مقابله او کړے تودي کښي وائي چه خپل خانونه درست کړي

امتيازات السورة الانفال

(۱)......دا سورة ممتاز دے په ذکر دا، اوامره ثلاثه ووباندي

(۱)......تقوی (۲)......اصلاح ذات البين (۳)......اطاعة النبي ﷺ

(۲)......دا سورة ممتاز دے په بیان د وعدے چه الله نبي علیه السلام سره کړي ده *احدى الطائفتين*

(۳)......دا سورة ممتاز دے په بیان د قواعدو د جهاد ،دمیدان باندي ،چه ۷ ذکر کوي

(٤)......دا سورة ممتاز دے په بیان د فریب د کفارو باندي چه نبي علیه السلام باره کښي چه دي سورة کښي ذکر دے

(۵)...... داسورة ممتاز دے په بیان ددو واسو باندی چه نبی علیه السلام زمانه کښی وو

(۶)...... داسورة ممتاز دے په بیان دمانځه دمشر کینو باندی

(۷)...... دا سورة ممتاز دے په بیان د تقسیم دغنائمو باندی

(۸)...... دا سورة ممتاز دے په بیان دخوب دنبی ﷺ باندی

(۹)...... ممتاز دے په تقریر دنبی علیه السلام قیدیانو ته

(۱۰)...... داسورة ممتاز دے په بیان دصفاتو دمؤمنانو باندی

(۱۱)...... داسورة ممتاز دے په هغه واقعه چه نبی علیه السلام سره پیش شوی وه

دعوی السورة الانفال

القتال فی سبیل الله تعالٰی او دا ۳۹ کښی ذکر کوی

خلاصة السورة الانفال

په دی سورة کښی اول بیان دانفال (غنائمو) کوی او بیا درے او امر ذکر کوی چه جهاد دپاره ضروری دی

(۱)...... اتقوا الله (۲)...... اصلحوا ذات بینکم (۳)...... اطیعوا الرسول

بیا دمؤمنانو پنځه اوصاف بیانوی

(۱)...... اذا ذکر الله وجلت قلوبهم

(۲)...... واذا تلیت علیهم ایته زادتهم ایمانا

(۳)...... وعلی ربهم یتوکلون

(۴)...... الذین یقیمون الصلاة

(۵)...... ومما رزقنهم ینفقون

بیا او وه ۷ قاعدے دمیدان جهاد ذکر کوی دجهاد کښی منازل دی سفر السعادة

کښې مجدالدین فیروز آبادی ذکر کوی و قالت العلماء مراتب الجهاد أربعة

(الف)...... جهاد مع النفس (ب)...... جهاد مع الشیطن

(ج)...... جهاد مع الکفار (د)...... جهاد مع المنافقین

اما جهاد النفس علی اربعة اقسام

(۱)...... الجهاد فی تعلیم و دین الحق الهدی

(۲)...... والجهاد بالعمل بذالك العلم

(۳)...... والجهاد بالدعوة الی ذالك العلم

(٤)...... والجهاد بالصبر ورفع المشقة للدعوة

والجهاد بالشیطن اثنین

(۱)...... الجهاد علی رفع الشکوك والشبهات

(۲)...... والجهاد علی دفع الشهوات

والجهاد بالکفار علی ثلاثة مراتب

(۱)...... الجهاد بالید و ان عجز فالجهاد باللسان و أن عجز فالجهاد بالقلب لقوله علیه السلام من رأی منکم منکرًا فلیغیره بیده .... الخ

ډیرو خلقو صرف میدان جهاد ته جهاد وائی

عبد الله بن مبارك فضیل بن عیاض ته میدان جهاد نه خط لیکی

یا عابد الحرمین لو أبصرتنا لعلمت انك فی العبادة تلعب

من کان یخضب خده بدموعه فنحورنا بدمائنا تتخضب

ریح العبیر لکم ونحن عبیرنا وهج السنابك والغبار الاطیب

هذا کتاب الله ینطق بیننا لیس الشهید بمیت لایکذب

لایجتمع غبار خیل اللّٰه فی   انف امرئ و دخان نار تلهب

جهاد د علماؤ کړے دے. بو سړے مونځ کوی څو عرصه کښې کوی بو مونځ خو کوی خو یے وخته. د جهاد مخالفینو د جهاد بدنامولو د پاره دوه طریقے اختیار کړے

(۱)......یو لې بیرونی دشمن پیدا کړو

(۲)......یو اندرونی دشمن

نو بیرونی دشمن داو کړل چه جهاد او مجاهد نی بدنام کړو چه دا دهشتګرد دے داسے غټ غټ خابونه او صحا شکل نی دے او اندرونی دشمن داو کړو چه اووے چه جهاد منسوخ دے د غیر مقلدینو مشر محمد حسین بټالوی نی پیدا کړو غلام محمد قادیانی نی پیدا کړو

د میدان جهاد اووه قاعدے

اوله قاعده— په ایت ۱۵ کښې فاذا لقیتم الذین یعنی ګرځی به په سینه آخلی په شا به نه آخلی

پوشاعر وائی

نه فکر بزم آرائی نه ذکر باده و جام   فنون جنگ کا آئین بالکل سیدھا سادہ ہے

اتاریں نوک خنجر دشمنان دین کے سینے میں   یہی ہے عزم اپنا اور یہی اپنا ارادہ ہے

ګولی به په شانه آخلی د صحابو تاریخ په دی ګواه دے

دویمه قاعده......په ایت ۲۰ کښې یاایها الذین امنوا اطیعوا اللّٰه ورسوله، چه د امیر اطاعت به کوی

دریمه قاعده— په ایت ۲۴ کښې یاایها الذین امنوا استجیبوا للّٰه وللرسول

راه مجاهده تا کښې به د حکم مبلو ماده وی

څلورمه قاعده..... په ایت ۲۷ کښې یاَیُّهَاالَّذِین امنوا لاتخونوا الله والرسول

واه مجاهد دالله سره په مال کښې خیانت مه کوه

پنځمه قاعده..... په ایت ۲۹ کښې یاَیُّهَاالَّذِین امنوا أن تتقوا الله

واه مجاهدزړه که به دالله یره وی او ځان به ګناهونو نه ساتے

شپږمه قاعده..... په ایت ۴۵ کښې یاَیُّهَاالَّذِین امنوا اذا لقیتم فئة فاثبتوا

واذکروا الله واه مجاهده کلك به ولاړ نے او دالله به یاد کوے

اوومه قاعده..... په ایت ۷۰ کښې یاَیُّهَاالنبی قل لمن فی ایدیکم من الاسری

چه قیدیان دی ونیول جهاد کښې نو قیدیانو سره به ښه سلوك کوی نو سه

سلوك وکړه

حل مشکلات السورة الانفال

(عن الانفال) ایت ۱ انفال نی ذکر که واصل کښې مال درے قسمه دے

(۱).....مال نفل (۲).....مال غنیمت (۳).....مال فی

نفل زیاتی ته وائی او انفال نی ځکه ذکر کړو چه کوم جهاد کښې دی مال

مقصود نه وی دا زیاتی شی دے که درکړی نو ښه ده او که درنی نه کړو

نوخیر دے ځکه اصل مقصود اعلاء کلمة الله ده لکه حدیث کښې راځی

(امرت ان اقاتل الناس حتی یقولوا لا اله الا الله)

نفل هغه ته وائی چه امیر په انعام کښې اته ورکړی لکه تن صبا تحفه

مال فی هغه ته وائی چه بغیر جنګړے نه د صل شی او دا سورة حشر ۶ کښې

ذکر کوی

مال غنیمت هغه ته وائی چه جنگ کوی اوورته حاصل شی او دا سورة انفال

٤١ کښې ذکر کوی

جهاد په دوه قسمه دے

(١)..... اقدامی (٢)..... دفاعی

شامی لیکلی دی چه مسلمانانو بادشاه باندی کال کښې یو ځل اقدامی جهاد

فرض دے

(فَاتَّقُوا اللّٰهَ)ایت ١ درے او امر ذکر کوی دپاره دجهاد

(اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ)ایت ٢ دلته نه پنځه اوصاف دمؤمنانو ذکر کوی او آنلک ایت ٤

بشارت

(وَرِزْقٌ كَرِيْمٌ)ایت ٤ انسان ته الله دعزت رزق ورکوی چه مؤحدوی

(کما أخرجك)ایت ٥ ترغیب فی الجهاددلته کما کښې ك صفت دمصدر

محذوفه دے مفسرین ئې مصادر راوباسی

(١)..... یجادلونك جدالا کما (٢)..... أصلحوا اصلاحا

(٣)..... اطیعوا الله اطاعة کما (٤)..... یتوکلون توکلا کما

(٥)..... یکرهونك اکراها کما

(وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ)ایت ٧ هر کله نبی علیه السلام مدینے ته هجرت وکړونو د

هجرت دویم کال روژه ١٧ رمضان ورنبی علیه السلام ته پته ولګیده چه

ابو سفیان شام نه سره ددیر ساز و سامان روان دے صحابه ئې راجمع کړل

(مدینه مکے ته ٣٠٠ میل کښې دے)او روان شول

نو ابوسفیان ته سې آنې دې ورسیده ابوسفیان مکې ته دوه تیزرفتاره کسان
او لیږل ابوجهل د مکې نه لښکرروان کړو ۱۰۰۰ کسان وواو ځان نې
روان کړل چه مسلمانان به ختمو واوهلته به خوشحالي کوو نبي علیه السلام
صحابو نه مشوره واخسته چه څه کوو لوصحابه پنځم پړاؤ ته ورسیدل او دا
مقام بدروو نبي علیه السلام دعا کوله او ژړل به لې ابوبکرؓ نبي علیه السلام
لې ځان سره راجخت کړو بیا مسلمانان او کفار او جنګیدل ابوجهل هم مردار
شو چه کله د هغولې ملګرې زیات شول نو مسلمانان الله نور مضبوط کړل
حضرت عمرؓ یو جبرئیل ته آواز کړو چه ما پیژنې جبرئیل ورته او وې هاؤ چه
ابن الخطاب لې خودې نه محکیبي دې ولې ماته نه وئیل او س ستا سره
نو طاقت او قوت بل دې چه زما نه دو مره په زړه ورتیا آواز کوې
(اذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ) ایت ۹ نبي علیه السلام الله نه سوال کولو او لاسونه ئې
خواره کړې وو وئیل یا الله، که دا لږغوندې ټولګی دې ختم کړو نو ستا
عبادت به څوك کوي لاسونه ئې اوچت کړې وو دا بدبخت (غیرمقلدین)
او نکیدل چه لاسونو وچتول نشته او فرضونه بعد دعاء نشته حالانکه حدیث
کښې راځي نبي علیه السلام نه تپوس او شو اي الدعاء اسمع نبي علیه السلام
ورته او وې قال في جوف الليل الآخر وبعد الصلوت المكتوبات نبي علیه
السلام به فرضونه بعد کښې دعاګانې کولې لکه

(۱)......اللّٰهم انت السلام (۲)......اللّٰهم قني من شر نفسي وشر الشيطن

(۳)......اللّٰهم اعني على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك

په دې علماؤ کتابونه لیکي دي

لکه عمل الیوم واللیلة کښی او المنتقی المختار او الدعاء المأثور کښی
نور کثیر کتابونه دی

دویم رفع الیدین فی الدعاء داثابت دی

(۱)...... ترمذی ۱۹۵ جلد ۲ کښی عن سلمان الفارسیؓ عن النبی ﷺ قال ان اللہ حیٌّ کریمٌ یستحی اذا رفع الرجل الیه یدیه للدعاء ان یردهما صفرا خائبتین

(۲)...... البدایه والنهایة ۲۲۸ جلد شپږم کښی والی حدیث ذکر کوی ونودی بصلاة الصبح حین طلع الفجر فصلی بالناس فلما قضی الصلاة جثی علی رکبتیه وجثا الناس ونصب فی الدعاء ورفع یدیه وفعل الناس مثله حتی طلعت الشمس وفعل الناس ینظرون الی سراب الشمس یلمع مرة بعد أخری وهو یجهد فی الدعاء

(۳)...... تفسیر ابن کثیر صفحه ٥٢٤ (قدیمی چهاپ) وقال ابن أبی حاتم عن ابی هریرةؓ عن النبی ﷺ رفع یدیه بعد ما سلم وهو مستقبل القبلة

یعنې دقبلې چه مقتدیانو ته مخ راواړوي داهم جائز دی

(٤)...... کتاب الزهد ٤٠٥ (مصنف عبدالله بن مبارک) قال حدثنی علقمة بن مرثد واسماعیل بن امیه ان رسول الله ﷺ کان اذا فرغ من صلاته رفع یدیه وضمنهما وقال رب اغفرلی ماقدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما أنت أعلم به منی انت المقدم وانت المؤخر لا اله الاأنت لك الملك ولك الحمد (حدیث نمبر ١٠٥٤)

(۵)...... شرح حدیث النزول ۶۹ کښی علامه ابن تیمیهؒ والی
وهو عند السلف واهل السنة ترفع الأیدی الیه فی الدعاء وهو فوق العرش

مرثد واسماعیل بن امیۃ ان رسول اللہ ﷺ کان اذا فرغ من صلاتہ رفع یدیہ وضمتهما وقال رب اغفرلی ماقدمت وما اخرت وما اسررت وما اعلنت وما انت اعلم بہ منی انت المقدم وانت المؤخر لا الہ الا انت لک الملک ولک الحمد (حدیث نمبر ۱۱۵٤)

(۵)۔۔۔ شرح حدیث النزول ۶۹ کہتی علامہ ابن تیمیہؒ والی

وھو عند السلف واھل السنۃ ترفع الأیدی الیہ فی الدعاء وھو فوق العرش

مجموعۃ الفتاوی ۲۵۳ جلد ۲۲ وسواء رفع یدیہ اولم یرفع لایقدح ذالک فی صلاتھم ولا یبطلھا عند أبی حنیفۃ ولا عند الشافعی ولا عند مالک ولا احمد ولو رفع الأمام دون المأموم اوالمأموم دون الأمام لم یقدح ذالک فی صلاۃ واحد منھما ولو رفع الرجل فی بعض الاوقات دون بعض لم یقدح ذالک فی صلاتہ

(۶)۔۔۔ الدعاء المأثور وادابہ للأمام الطرطوشی والی

واما صفۃ رفعھما فروی البخاری باسنادہ ان النبی ﷺ رفع یدیہ حتی بان بیاض ابطیہ وقالت عائشۃ رضی اللہ عنھا کان النبی ﷺ یرفع یدیہ حین یدعوا حتی انی لاهتم لما یرفعھما وقد ذم اللہ سبحانہ قوما لا یبسطون ایدیھم لہ فقال ویقبضون ایدیھم

(۲) قال ابن عمر فرفع النبی ﷺ یدیہ وقال اللّٰھم ابرا الیک مماصنع خالد وھکذا روی ابوموسی وانس رفع یدیہ حتی بان بیاض ابطیہ

(۷)۔۔۔ الأقتداء فی ذکر الدعاء ۵۹ کہتی والی

رفع الیدین وعن ابی موسیٰؓ قال دعا النبی ﷺ ثم رفع یدیہ ورأیت بیاض ابطیہ

(۸)۔۔۔ المنتقی المختار من کتابہ الأذکار ۳۸۳ کہتی والی واداب الدعاء عشرۃ

اوباوائی والثالث استقبال القبلة ورفع الیدین ویمسح بهما وجهه فی اخره
تحفة الأحوذی کښې باب مایکون بعدما سلم کښې وائی

(۹)..... نزل الابرار ۵۳ کښې نواب صدیق حسن خان غیرمقلدوائی
ولاشك ان رفع الیدین فی الدعاء ثابت فی ای دعاء کان بعدالصلوات المکتوبات اوغیرها

(لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ)ایت ۱۱ الله څکه باران اووروْل چه بعض صحابه جنابت کښې وو او چه سړے جنابت کښې وی نوذ هغه زړه مضبوط نه وی

(يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ)ایت ۱۵ اوله قاعده دجهاد..... لقيتم الَّذِيْنَ كفروا دصحابه کرامو څه عجیب تاریخ تیرشوے دے خالدبن ولیدؓ چه کله د جنګ کماندر وو دکافرو طرف ته ۶۰۰۰۰ هزارفوج راغلے وو نو خالد بن ولیدو مسلمانانو ته صرف دیرش کسان راوبستول مقابلے ته نوسفیانؓ ورته اووے چه کم به دی نو خالدؓ توره راوچته کړه چه واه سفیانه بیغرمقابله کښې جنګیدے هغه وخت نه وے کمزورے اوس کمزورے نی خو بیاامیرورته اووے چه څه نور کړه نودیرش کسان ئی نورهم راوبستو لوهر کس به سر ۱۰۰۰ کسان وومقابله شروع شوه نو کافرچه خبرېدل په زړګونو ئی ګرفتاروو او په زرګونو تښتیدلی وو

سعدبن ابی وقاص امیرجیوش الدسله قیه ددجله نهر په غاړه ولاړ دے نومرګرو ته وائی چه ترڅو به دلته یو زه سحرمونځ کوم بیاخو نوروان شول اوسعدبن وقاص لښکرته اووے قولواحسبنا الله ونعم الوکیل اودریاب ته اسونه واچول بل طرف ته پورے شول اود چهونه ئی اوبه نه وی اوچتی

شوے دمغیرہ بن شعبہؓ پوځل ځنګل کښې چهاؤنی جوړه له نو ځنګ ته ولاړ دے خطاب کوی

یاحشرات الأرض والسباع نحن اصحاب محمد ﷺ ونحن داخلون بهافار تحلوا فمن وجدناه قتلناه

نو بیا ځنګل خالی شو موسی بن نصیر غلام دطارق بن زیاد چه کله جبل الطر فتح کولو نو هلته دریاب نه پارشول نو کشتئ ئی اوسوزولے نو ملګرو ورته وے دادی څه او کړل

نو طارق بن زیادؒ ورته نورد او چته کړه چه آیا بیا واپس کیدل شته او علامه اقبال دهغه نقشه پیش کوی په اشعارو کښې

طارق چون بر کنارهٔ دریا سفینه سوخت — خندید دست برسری شمشیر برداشت

هر ملک ملک ماست — که ملک خدا ماست

ابو بکرؓ چه کله مانعین زکوة پیدا شول نو قسم ئی وخورو

واللّٰه لو منعونی أحبالا کانو یؤدون الیٰ رسول اللّٰه لاقاتلنهم ...... او خپل خپ ته لاس راخلاص کړو چه تر څو دا خپ وی تر هغه به جنګیږم او عمرؓ وے چه اوس زماسینه کهولاؤ شوه بیا ابو بکرؓ دابو العلاء الحضرمیؓ په قیادت کښې فوج روان کړو کله چه لاړو نو هلته مانعین زکوة دریاب نه پورے شوی وو او کشتئ هغه طرف ته وے نو فوج امیر ته اوے چه څه کوو هغه ورته اووے چه ماته خودا نه دی ویلی شوی چه که مخ ته تا ته دریاب راغلو نو واپس شه نو صحابوؤ اووے چه ورځو نو آسونه ئی دریاب ته واچول او چا خپو ته او چا پښو ته او به ورسیدے او پورے شول نو دریاب بل طرف ته

ابو العلاء الحضرمیؓ ولاړ دے اشعار وائی

الم تر ان الله ذلّل بحرہ الخ..........

(ومارمیت اذرمیت) ایت ۱۷ دلته رمی فعل ذکر دے او کله مراد ابتداء دفعل وی کله انتهاء دفعل لکه غشے لیندے نه اوباسے تو ابتداء دفعل اوشی دلته هم په اول درمی یعنی ومارمیت کښی انتهاء دفعل مراد ده چه هغه د کافرو سترګو کښی آچول دی او دویم رمی اذرمیت نه ابتداء دفعل چه ویشتل دی ترے مراد دی

(ان تستفتحوا) ایت ۱۹ خطاب مؤمنانو ته یا کافرو ته

(وان تعودو نعد) ایت ۱۹ ای تعودوا الی الشرك او الی القتال نعد الی العذاب او الی النصرة

(یایها الذین) ایت ۲۰ دریمه قاعده اطیعوا الله والرسول ای القرآن والسنة

(ولو علم الله) ایت ۲۳ څوك دی کښی قیاس استثنائی اخلی څوك معنی د استخدام کوی که معنی د استخدام و اخلی تو استخدام هغه معنی ته ده چه عام بی کړی چه استخدام دیته وائی چه د ظاهر نه یوه معنی او دضمیر نه بله معنی واخلی ملګه استخدام دیته هم وائی چه یو لفظ دوه ځله راشی په اول ځل یوه معنی او په دویم ځل بله معنی واخلی تو دلته داول اسمعهم معنی تو منلے به وے دوئی او ددویم اسمعهم معنی آورولے به وے په دوئی راشی

(یایها الذین) ایت ۲۴ دریمه قاعده

(یایها الذین) ایت ۲۷ څلورمه قاعده

(یایها الذین) ایت ۲۹ پنځمه قاعده

(لِيُثْبِتُوكَ)ایت ۳۰ د دې اصل واقعه داسې وه چه د نبي علیه السلام پنځم پشت کښې نیکه قصي نومې هغه خاني جوړ کړې وو چه هغه کښې به عربو جرګې مشورې کولې هغه ته دار الندو (دجرګه کوټ) نې ولیلو دونې عربو قومونو ته یو یو کار حواله کړې وولکه خالد بن ولیدؓ قوم ته په جنګ کښې به نې جنډور کوله او عثمانؓ قوم ته ئې دیت الله چابې ورکړې وه اوابوبکرؓ قوم ته جزاء اوسزا فیصلې کول ورکړې وواوبنوعبدمناف ته آب زمزم حواله وو او حضرت عمرؓ قوم ته بل قوم سره خبرې کول حواله وو (یعنې وزارت خارجه) دوئې دار الندوه کښې نبي علیه السلام خلاف راجمع شول نوشیطان هم دیودا سړي شکل کښې راغلې وو خلقو شیطن ته اووې چه ته اوخه موږ مشوره کورو دې ورته اووې او په زړا شو چه زه خو دې دپاره دنجدغرونو نه راغلې یم کله چه هغوئې مشوره کوله نو اول ئې اووې چه قیدي به ئې کړو بیا نو اووې تهپ شوه (خو دې دار الندوه کښې ټول قبیلې جمع شوې وې اولسمه قبیله بنوعبدمناف ترې لې نه وو وئیلي) شیطن ته چه مشوره واحسته نو هغه ورته اووې چه که تاسو ئې قید کړې نیابه ئې قوم آزاد کړې نو بیا مشوره اوشوه چه دمکې نه به ئې اوباسو نو شیطان ته ئې چه مشوره واحسته نو هغه ورته اووې چه تاسو به ئې جلاوطن کړئ نو زما قوم ته به راشي اوډله به جوړه کړې په ستاسو به حمله اوکړې نو دویمه مشوره اوشوه چه قتل به ئې کړو نو شیطن ورته اووې چه بس اوس صحیح شوه خو داسې چل به وکړئ چه دهرې قبیلې نه به یو یو کس راشي نو ټول به شي دعبدمناف به دا طاقت نه وي چه هره قبیلې نه بدله واخلي نو فدیه به اوغواړي

نو چنده په وګړی اوفدیه به ور کړی دوئی اووے چه دا بو د ایماندار چیرے
جی مشورے ور کوی نو د شپی نی د قتل اراده او کړه
نبی علیه السلام ته الله وحی وکړه چه او څه تو نبی علیه السلام د شپی
ابوبکرؓ کور ته لاړ و هغه او سی تیارے کړے او نبی علیه السلام چه کومه لاره
مدینے ته تیغه لاړه و ه هغے نه بغیر په بله لاره روان شو او غار ثور ته لاړ رخان
سره نی غلام عامر بن فهیره هم روان کړو چه هغه به بیزے خرولی او خبر به نی
راوړو او خان سره نی یو کافر هم د لارے سو دلو د پاره روان کړو کله چه لاره
کښی روان وو نو سراقه بن مالك بن جعشم (چه غټ پهلوان وو) هغه نبی علیه
السلام پسی روان شو د سلو او سانو په لالچ کښی کله چه ور نزدے شو نو د اس
خپی نی زمکے کښی نوتے نبی علیه السلام ته په چغو شو چه ما معاف کړه
بیا به ته کوم کله چه معاف نی کړو آزاد شو نو بیا نبی علیه السلام پسے روان
شو نبی علیه لسلام ورته اووے ولے هغه ورته اووے چه ماله امن راکړه
نو نبی علیه السلام د کهجورے په پوستکی ولیکل
هذا امان من عبدالله ورسوله الی سراقة بن مالك بن جعشم نو کور ته واپس
شو او دا امن نامه نی سخی ته ور کړه چه کله بیا صحاباؤ ګرفتار کړو نو ده ورته
امن نامه ښکاره کړه نو صحاباؤ پریخودو بیا کله چه د عمرؓ زمانه کښی
کسری فتح شوه نو بنګړی د سرو زرو او رواړل سراقه عمرؓ ته اووے چه نبی
علیه السلام ماته ونیلی وو (کیف بك یا سراقه) چه اے سراقه هغه بنګړی به
ستا لاس کښی خو مره خوند کوی نو عمرؓ ور کړل چه دا او نیسه (دا بنګړی به
بادشاهانو آچول) نو مشوره چونکه په قتل وشوه دی وجے نه لیقتلوك مینځ

کښې راوړو

(وَيَمْكُرُوْنَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ) ايت ۳۰ ويمكرون لقتلك ويمكر الله لنجاتك

آلعمران ۵۳ نمل ۵۱ ابراهيم ٤٦ انعام ۱۲۳

(وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ) ايت ۳۳ بخاري تاريخ كبير صفحه ۳۲ جزء اول

کښې وائي كان امانان على عهد رسول الله رفع احدهما وبقى الاخر احدهما

رسول الله وثانيها الاستغفار كه نن پيغمبر وے توبه الجزائر پاندې به ولې

عذاب راتلو

(وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ) ايت ۳۵ دلته نه دفعه د وهم چه مونږ دوئي سره څنګه

جهاد وكړو دوئي مونځونه كوي

جواب .... كه مونځونه كوي خو عقيده ئې دشرك وي نو بيا ورسره جهاد كوي

شاه ولي الله حجة الله البالغة كښې وائي كانت الصلوة لجميع الملل

(فَيَرْكُمَهُ) ايت ۳۷ ركم ديته وائي چه كله دوئي وغورځوے لګه تاني چه وغورځوے

(وقاتلوهم) ايت ۳۹ دعوى السورة

(وَاعْلَمُوْا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ) ايت ٤۱ دې ځائي نه حكم دمال غنيمت دے پنځمه

حصه اميرته ده او دا به ذوى القربى يعني اهل رسول ﷺ او يتامى

او مساكينو ته وركوي او څلورمه حصه مجاهدينو ته دے

(بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا) ايت ٤۲ په كناره نږدې مدينې ته دا شمال طرف ته مؤمنان وو

(بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى) طرف او كناره لرې دمدينې نه كافران جنوب طرف ته وو

(يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ) ايت ٤۵ شپږمه قاعده د ميدان جهاد

(وَاِذْ زَيَّنَ) ايت ٤۸ كله چه جنګ بدر كيدو نو شيطان اميه ته د سراقه شكل

کښې راغلو چه یار څه خوځغه ورته اووے نه خو ځکه هغه ته نبي علیه السلام
حمٓ السجدة ویلي وو نو آخر شیطن مجبور کړو (او ګوره د سراقه شکل کښې
راغلے وو داولے ددی وجه داره چه سراقه دشیطن جامه کښې نبي علیه
السلام پسے لاړوو کله چه نبي علیه السلام هجرت کولو نو شیطن دهغه په
جامه کښې راغلو لکه دحیة الکلبيؓ چه نبي علیه السلام ویلي زما خط به
خولک یوسي نو دے ورته پاڅېدو او خط نې یوړ ولو دقاصد کاری او کړچه
جبرائیل علیه السلام ورنو بیا به جبرائیل دده شکل کښې راتلو او روان نی
کړو کله چه جنګ میدان ته لاړو نو هلته فرشتے راغلي او شیطن سده کړه
(۴۰ میل لرے لاړو) ابه ورته ویل یارچرته لاړے هغه ورته وے
انی اری مالاترون او شیطن ډیر خداترس وو خو داصرف نه په کار کیږي
شیطان هم وائي انی اخاف الله ایضاً حشر ایت ۱۶
(کدأب ال فرعون) ایت ۵۲ هذاالتشبیه في الأ نکار
(کدأ ب ال فرعون) ایت ۵۴ هذا التشبیه في العذاب
(فانبذالیهم علی سوآء) ایت ۵۸ ،او غورځوه دوئی ته په نقض العهود باندی
په برابره نو څه مطلب چه ته هم وعده ماته کړه.
جواب ......اصل کښې هر کله چې دعوی د سورة قتال وه او قتال د پاره مانع
شي وعده وه نو معنی داده چه هر کله وعدے ماتے کړي نو وغورځوه دوئی
ته په وعدو په برابره دعوے ،د سورة سره او هغه قتال دے،
(واعدوا لهم) ایت ۶۰ خان تیار کړئ نی صرف د ټوپک چل نه دے
شاه اسماعیل شهیدؒ یو خل اس لامبولو نو حافظ درازو غیره به راغلو نو ورته نی

اووے چه شاه اسماعیل چرته دے مونږ ورسره مناظره کووه ورته اووے چه ماسره خبرے او کړے نوتپوسونه ئې شروع کړل اوشاه اسماعیلؒ به بې تکلفه جوابونه ورکول تردے چه سوالونه ئې ختم شول نوده ورنه تپوسونه شروع کړه نوهغوئې غلی اوچپ شول شاه اسماعیلؒ ورته وخندل چه شاه اسماعیل سره راشئې منطق اووایئې داهغه شاه اسماعیل ده چه جامع مسجد دهلی صحن کښې هندوان راغلل نومنده ترې وهله غرمه وه، د تږې لوخیے اوسوزیدی اوبے هوشه شول نوشاه اسماعیل به یویوسورے ته کول کله چه هوش کښې راغلو نوبیائې ایمان راوړو

دارنګه شاه اسماعیلؒ دې هندبنه تریخ تاریخ پرے په اسونونه منډه وهلی وه او اسونونه ورنیولے دلهوریه غاړه ناست وو کتاب ئې مطالعه کولو سکهان پرې راغلو اودلهورنه خان واچولو انیاسیله ئې لاسبووهلی ره اویولاس کښې ئې کتاب وودجهانګیرے پل ته چه راوسیدونو دلته هندوانو کشتئ بل طرف ته وارولے نوشاه اسماعیل خپل ټوپ او ده کړو او خپله ئې تښیه کښې یوه یوه کشتئ راواړوله تردے چه سحرته ئې پولی راواړولے داهغه علماء ووار خاتونه ئې خنګه تیار کړی وو

(فانخنخ لها) ایت ٦١ (مائل شه) حدیث کښې راځی (ان الملئکة لتضع اجنحتها لطالب العلم رضی بمایحصل نو دامعنی نه ده چه خپلے وزرې فرښتے غوړوی بلکه ددی مطلب دادے چه مائله کیږی هغوئې ته (ومن اتبعك) ایت ٦٤ څولئی والی چه داعطف دے په حسبك باندی نومعنی داشوه کافی دے تالره الله او کافی دے مؤمنانولره یاداعطف په لفظ الله دے

نومعنی داشوه کافی دے تا لره الله اومؤمنان نوبیامراد ترے دادے چه کافرو طرف ته رغبت مه کوه فقط مؤمنانو سره دوستی کوه لکه هود ۱۱۳ کهف ۲۸

(ماکان لنبیؑ) ایت ۶۷ دلته آداب للامیر بعد الفتح هر کله چه بدر کښې اویا (۷۰) کسان قیدیان شول نودی کښې دنبی علیه السلام تره عباسؓ هم وو نو ابوبکرؓ اووے چه دوئی نه دی فدیه واخستے شی او عمرؓ اووے چه هر یو قیدی د خپل رشته دارته ور کړے شی چه قتل ئی کړی نونبی علیه السلام اووے ابوبکره ستامثال نه په شان دابراهیم علیه السلام او عیسی علیه السلام دے او عمره ستامثال پشان دموسی علیه السلام او نوح علیه السلام دے نوح علیه السلام قوم باره کښې لاتذر او موسی علیه السلام ربنا اطمس علی دعا کړی وه او ابراهیم علیه السلام من تبعنی فانّه منی او عیسی علیه السلام ان تعذبهم فانهم عبادك دعا کړی وه نونبی علیه السلام بیا ژړیدو او دا ئی ونیل لولا عمر لهلکنا

(داپس ددی نه وو چه داآیت راغلو) خلق وائی چه هم ددی وجے نبی علیه السلام ژړل چه مونږ باندی به عذاب راغلے وے داسے نه ده بلکه نبی علیه السلام یاژړل ددی وجے نه چه دهغه تره عباسؓ گرفتار شوے وو چه او گوره داخومره غیرتی دے او اوس گرفتار دے نو له دی وجے دغیرت نه ئے ژړل

(۲) یاد خدیجیؓ دهار نه خدیجهؓ خپل هار خپلے لور زینبؓ ته ور کړے وو او زینبؓ چه کله مدینے ته راغله نو هار ترے نه پاتے وو داهار کفارو هدیه کښې راوړو نونبی علیه السلام اولیدو په هغه ئی اوژړل چه و گوره دخدیجے

هارد کفارو لاس کبی دے او خدیجه و رته و رباده شوه

نوټ ..... کوم چه روایت ده لولا عمر لهلکنا ددی مطلب دادے چه حضرت عمرؓ غیرتی خوان دے که دادپخوا احلقو سره وے نو دابه بچ شوے وے دانه چه دامت سره وے نو بچ به وے ورنه مال غنیمت بیاولے ورته جائزوو۔ (منقول عن الیاقوت والمرجان)

(یٰۤاَیُّهَا النَّبِیُّ) ایت ۷۰ اوومه قاعده

(اِنَّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا) ایت ۷۲ تقسیم الناس

(۱) ..... مهاجرین (وهاجروا)

(۲) ..... مجاهدین (وجاهدوا)

(۳) ..... نصاری (والذین اووا ونصروا)

بسم الله الرحمٰن الرحیم

سورة التوبة

دامدنی سورة دے په نزول کښې ۱۱۳ پس دمائده نه ددی سورت نه پس یوسورت نازل شوے دے

روابط السورة التوبه

(۱) هر کله چه مخکښې نې قوانین د قتال ذکر کړل او اعلان دقتال نې او کړو نودی سورة کښې تفصیل دقتال دے

(۲) مخکښې اعلان دقتال وو نودی کښې تفصیل دهغه ډلوګوی چه هغوئی سره قتال ضروری وو

(۳) مخکښې تقسیم دغنائمو بیان شو نودی سورة کښې تقسیم د صدقاتو بیانی

(٤) مخکښې اووے اصلحو اذات بینکم نودی سورة کښې مسلمانانو ته برأت من الکفار ذکر کوی

(٥) مخکښې وئیلی وو اعدوالهم مااستطعتم من قوة ومن رباط الخیل نودی سورة کښې زجر هغه چاته چه تیاری جنګ ته نه کوی

(٦) مخکښې نفی دعلم غیب وه دامت نه په ایت ٦٠ کښې نودی کښې نفی د علم غیب کوی دنبی ﷺ نه

(۷) مخکښې دمشرکینو نوښ وما کان صلاتهم عندالبیت الامکاء وتصدیة نودی سورة کښې والی چه مسجدته به نه نزدے کیږی فلایقربوا المسجدالحرام

(۹) مخکښې قوانین دجهادبیان شول نودی سورة کښې هغه خلک بیانوی چه

جهاد کښې سستي کوي

(۱۰)...... مخکښې خباثت دمشرکینو ذکروو نو دی کښې برات من المشرکین دے

(۱۱)...... مخکښې نی اوبل وقاتلوهم حتی لاتکون فتنة نو دی کښې دمسئلے د جهاد منکرین ساني

امتیـــــــازات الســــورـــــة التـــوبـــــه

(۱)...... داسوره ممتاز دے په بیان دفرق اربعه(مشرکین منافقین اهل کتاب اومؤمنین) تفصیلا

(۲)...... داسورة ممتاز دے په تقسیم دمشرکینو او احکامو دمشرکینو باندی

(۳)...... داسورة ممتاز دے په اعلان دبرأت عن المشرکین باندی

(٤)...... داسورة ممتاز دے په بیان داوصافو دمنافق تفصیلا

(٥)...... داسورة ممتاز دے په بیان دمنع دمشرکینو دمسجد جوړولو نه

(٦)...... دا سورة ممتاز دے په واقعه دجنگ حنین باندی

(۷)...... دا سورة ممتاز دے په بیان د غارثور باندی

(۸)...... دا سورة ممتاز دے په بیان دمسجد ضرار باندی

(۹)...... داسورة ممتاز دے په بیان دتقسیم دصدقاتو باندی

(۱۰)...... دا سورة ممتاز دے په حکم دکافر مستأمن باندی

(۱۱)...... داسورة ممتاز دے په کثرت بیان دتحضیضاتو للجهاد باندی

(۱۲)...... دا سورة ممتاز دے په بیان دحج اکبر باندی

(۱۳)...... ممتاز دے په بیان دتعداد د میاشتو باندی

دعـــوی الســـورــــة التـــوبـــه

القتال فی سبیل الله تعالی

(۱) ــــ دسورة انفال اوددی سورة يوه دعوی وه او نبی علیه السلام هم ځی نه ووویلی نوصحابه وُچه قرآن راجمع کړلو نوبسم الله ئې اونه لیکله

(۲) ــــ بسم الله کښې معنی درحمانیت او بیان درحمانیت وو اودی سورة په اول کښې براءة من الکفاروو نوبراءت اورحمانیت نه جمع کیږی نو دی وجې نه بسم الله ئې ذکرنه کړه

خلاصه السورة التوبه

په دی سورة کښې څلورډلې ذکر کوی

(۱) ــــ مشرکین (۲) ــــ منافقین

(۳) ــــ اهل کتاب (٤) ــــ مؤمنین

بیامشرکین په دريے قسمه کوی

(۱) ــــ محاربین (۲) ــــ معاهدین (۳) ــــ مستامنین (چه امن ئې غوښته دے)

بیامعاهدین په دوه قسمه دی

اول ــــ معاهدین با العهود المؤقت

(۲) ــــ معاهدین با العهود الغیر المؤقت

تقسیم السورة التوبه

سورة څلورحصے دے اوله حصه ترایت ۲۸ پورې په دی حصه کښې بیان دمشرکینو

دویمه حصه تر۳۸ په دی کښې اوصاف داهل کتابوذکر کوی

دریمه حصه تر ۸۹ پوری په دی کښی بیان د منافقینو دے

څلورمه حصه ترآخره پوری په دی کښی بیان د مؤمنانو کوی ۔

اوله حصه پدی کښی اول ذکر د مشرکین معاهدین بالعهود الغیر المؤقت

نبی علیه السلام ابوبکرؓ او علیؓ او لیږل عرفات میدان ته چه اعلان وکړی چه

مشرکین ستاسو مهلت څلورمیاشتے دے نو مشرکینو چه سوچ وکړو چه لس

ورځے ددونی واپس تللو کښی لږی نو تول څلورمیاشتے اولس ورځے شوی

او دومره مدت اوعدت خود کوټے سخی وی نو لکه د کوټے څرنګه

خاوند تښته دارنګه ستاسو زب تښته نو په دی کفار په غضب شو

بیامشرکین معاهدین بالعهود المؤقت په ٤ کښی

دریم مشرکین محاربین په ٥ کښی

څلورم مشرکین مستأمنین په ٦ کښی

حل مشکلات السورة التوبة

(يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ) حج اکبر دیته نه وائی چه دجمعی په ورځ دعرفات ورځ

راغله بلکه داهریو حج ته وائی حج اکبر فقط عرفات ته هم وائی

(ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهٗ) ایت ٦ (ځائے دامن ته ورسوه) داسلام څومره زبردست

قانون دے کله چه دحجاج بن یوسف زمانه وه نو څه خلق حج ته لاړو کله چه

جهاز دیبل (کراچی) ته ورسیدو نو راجاداهر بادشاه وو او داهندوان وونو کله

چه دا قافله هلته ورغله نو دونی لوټ کړه او غنیمتونه ئے تقسیم کړل بیا د

راجاداهر سپاهیانو یو سخی ته لاس واچولو نو هغے اووے یاحجاج ،حجاج

ظالم بادشاه وو خو چی سحر مونځ به ئے او کړو نو خلقو ته دحالاتو او

ضرور ریاتوت تیرسونه به ئی کول نوبیو سړے دهغه لوټ شوی قافلې نه خلاص شوی دلته راغلے وو نوهغه حجاج ته واقعه بیان کړه او بیا د ښځې فریاد ئې ورته واورلو نو حجاج په مصلی او دریدو اوونے وې لبیك زه درغلم نو محمد بن قاسم د حجاج زوم وو، دا خلمی ئې تیار کړواوفوج ئې ورکړونو محمد بن قاسم روان وو په لاره کښې دریاب راغلو نو دریاضی طرز باندې ئې پول جوړ کړو (داسې چه کله دریاب پل سر ته معلومیږی نو یوه لخته سوړے سوړے کړه اودریاب په غاړه ئې ولګوه یو ګز فاصله کښې ئې نه ورید نو کوم سوری کښې چه د دریاب پل سر وورته ولیدے شو نو بیا پل طرف ته وچه وکړه همدی سوری ته چه کوم خالے درته ولیدے شونو دومره دریاب حد دے) چه کشتی ئې یوی پلې سره وتړلې او دلته ئې ئې ورکړونو پل جوړ شواودوئی دریاب باندې تیر شول کله چه سنده ته ورسیدونو راجاداهر خبر شو هغه خلق را جمع کړو جمعه او کړونو پنډت ورته ووے چه وید کښې لیکلی دی چه ستا ښځه به زیورات راواخلی او پنډت سره به لاړه شی په غره کښې فلانی زیارت باندې چړهاوا او کړی نو بیا به خلاص شی بادشاه خپله ښځه پنډت ته ورکړه چه کله غنګل ته لاړونو پنډت ښځې ته لاس واچولو چه ته ځما ښځې ئې مسلمانو سره خپلك مقابله کولے شی نو ښځې چغې کړې دلته دمحمد بن قاسم فوج پروت وو محمد بن قاسم راغلو پنډت ئې لرې کړو ښځې ته ئې اووې چه څه غواړې هغې اووے چه څه خپل کورته ځم محمدبن قاسم دوه فوجیان ورسره کړل کله چه بو خانې پوری لاړو

نو ښځې فوجیانو ته تپوس او کړو چه داخوله ووهغوی ورته اووی دا زمونږ جرنیل وولو ښځه ودریده چه زه د جرنیل ښځه یم زه جرنیلانو سره خم نومحمدبن قاسمؒ ورسره حپله روان شو کله چه دښهر دروازے ته ورسیدو نومحمد بن قاسمؒ وابس کیدو ښځې ورته اووی چه داخولونې بازار دے بل ښادت به لاس راواچوی آخرداچه قلعې ته نې ورسولو نو محمد بن قاسمؒ ورته اووے چه بس هغې ورته اووی نه دا لوبه قلعه ده نوځې به آخرقلعې ته نوتونو ښځې ورته اووی چه دااوبوسوراخ دے چه کله ته راشې دقلعې دروازه به بنده وی اودابه او کړی وغیره طریقه نې ورته اوښودله بیا نې ورته اووی چه څه..... راجاداهرته ښځه راغله وی چه پاسه داسې قوم سره دی مقابله شوه چه ددشمن دښځې هم حفاظت کوی اوس ستا کورمخې ته هغه جرنیل ولاړووصبا باندی حمله اوشوه راجا داهر قتل شواودقافلې هغه ښځه ازاده شوه حجاج ورته بیا اووے چه زما لبیك دی اولیدودرنگه معتصم بالله چه ریښمو کښې لوئے شوے ووداوتږل عمر نې په قالین تیرکړے وودسترخوان خوروورونې نې خوړله چا ورته په دسترخوان پیغام راوړوچه فلانې خائې کښې تا ته ښځې چغه وهله نودسترخوان نې ټول کړواوپاسیدواووے وی لبیك زد درغلم دوه میاشتې نے جهاد کړے اوبه ناسته نې روټې نه وه خوړلې داپادشاهان وودمسلمانانو

(کَیۡفَ یَکُوۡنُ لِلۡمُشۡرِکِیۡنَ)ایت ۷ دلته نه تحضیضات علی القتال ورکوی د اول تحضیض دے

(کَیۡفَ وَاِنۡ یَّظۡهَرُوۡا)ایت ۸دادویم تحضیض دے

(لَا یَرۡقُبُوۡنَ)ایت ۱۰دادریم تحضیض دے

(اِلًّا وَّلَا)ایت الا ای الحلف و العهدوقیل بمنیٰ اللّٰه

(فَاِخۡوَانُکُمۡ)ایت ۱۱ ،انما الاخوةاخوة فی الدین لافی النسب کما قال المفسرون

(اَلَا تُقَاتِلُوۡنَ)ایت ۱۳داځلورم تحضیض دے

(قاتلوهم)پنځم تحضیض اودلته بیان دمشرکین محاربین

(اَمۡ حَسِبۡتُمۡ)ایت ۱۶تشجیع المؤمنین بالقتال

(مَا کَانَ لِلۡمُشۡرِکِیۡنَ)ایت ۱۷ ددی ځانی نه دفع دوسوسی کوی چه ناسو دوئی سره جنګ کړی اودوئی مسجدونه جوړوی جواب په تش جمات جوړولوباندی نه خلاصیږی چه په ځان ګواهی دکفرکوی

(اَجَعَلۡتُمۡ)ایت ۱۹ دفعه دوهم دوئی حاجیانوته اوبه ورکوی جواب دوئی دمومنانوپه شان نه دی دعمل ئی لغودے

(یٰۤاَیُّهَا الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا لَا تَتَّخِذُوۡۤا)ایت ۲۲ داتهدید للمؤمنین بموالات الکافرین ورکوی خوداچامثل داخوصحابه کرامومثل هغه صحابه لکه عبیدة بن الجراحؓ ته یوسړے جهادمیدان کښی مخی ته راغلوبیائی تری مخ واړولو دویم دریم ځل بیامخی ته ورغلوتوعبیدهؓ ورته اووی چه سم نه شوی او په توره ئی اووهلوسرئی تری قلم کړوداده پلاروو

سهیل نبی علیه السلام سره خبری کولی مغیره بن شعبهؓ توری سره دنبیﷺ وروستو ولاړووچه سهیل دنبیﷺ ګیری ته لاس کړومغیرهؓ ورته اووی دا لاس دی لری کړه سهیل ورته اووی چه ستاپه سرمی اوس هم دشمنی ده

(داسهیل دمغیره تره وو)یو کافرنبی ﷺسره خبری کولی نومنت دپاره نی کبرتی ته لاس کړوابوبکرؓ لری ولاړووتوورته لی اووی چه دالاس نجس دی لری کړه نبی ﷺورته اوفرمائیل ابوبکرماته منت کوی کافرورته اووی ابوبکره ته خوډیرنرم دله وی هغه ورته اووی چه نرم دله یم خودنبی ﷺ مقابل دپاره نرم دله نه یم یوځل دام المومنینؓ چه پلارراغلوهغه کافر وونو دی تری بستره لری کړه پلارورته اووی داولی نوام المومنینؓ اوفرمائیل دا دنبی ﷺبستره ده صلح حدیبیه کښی به نبی ﷺاودس کولوصحابه کرامو به هغه اوبه راخستی او په ځان به نی اوهلی دونی وائی چه دا نی تبرك د پاره کول دادتبرك دپاره نه وو بلکه دا نی کافروته خودله چه مونږدنبی ﷺد اودس اوبه هکته نه پریږدوتوتکلیف ته به نی څنګه پریږدوورته دا تبرك لی مدینه منوره کښی ولی نه حاصلولو

(وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ)ایت ۲۵هرکله چه یکم شوال شو۸،اتمه هجری ده د وروکی اخترورځ وه نبی ﷺخان سره(۱۲۰۰۰)دولس زره صحابهؓ روان کړل او په هوازنوورغلل هوازن څلورزره کسان ووخوهغوی تیراندازوؤ نبی ﷺچه کله جهاد شروع کونوهغوی غشی،شروع کړل صحابهؓ تس نس شول،اوسعدؓ ولاړووهغه هم غشی وشتل نبی ﷺورته وی،

ارم ایها الغلام الحزور(بنګی الیه)فدیتك ابی وامی دارنګه نبی ﷺپه سپین خچرباندی ناست وواواوازئی لګولو،

انا النبی لا کذب *انا ابن عبدالمطلب*

دانبی ﷺو ګ ره دقومیت اوازکنی یوقومیت دیے اوبل تعصب دیے قومیت

دیته والی چه دخپل قوم خیرخواهی غواړی او بل قوم ته نقصان نه رسوی تعصب دیته والی چه د خپل قوم خیرخواهی غواړی اودبل قوم نقصان قومیت جائزدے اوتعصب ناجائزدے نبی ﷺ دادبهادرئی او از لګولو لکه یو شاعر والی

انا ابن جلاء وطلا الثنایا	متی اضع العمامة تعرفونی

دادامسی لیدروو چه میدان کښی خپله ولاړوو دانه چه دېلوته مخکښی به تللو (یاایها الذین)ایت ۲۸ دفعه دوهم مشرکین مسجد حرام ته راځی اوته ورسره جهنګ کوی جواب مشرکین دی مسجدحرام ته نه راځی دوئی نجس وی (انما النسیءُ)ایت ۳۷ نسا الشهوروالی تاخیر دمیاشتوته کما قال معانی القران ابن قتیبةؒ طبریؒ دتاخیر صورت داوؤ چه لکه رمضان کښی به نی دشمن اونیولوتوبیابه نی وے چه اوس به څه ورځی نیسوبه شوال کښی به (۳۰)دیرش ورځی ونیسونوبیا به نی شوال کښی نیولی دا نی تاخیر کولویا زیادت په ورځو کښی به نی کولوددوی بادشاه بیمارووبووی چه که دے به شونومونږ به دیرش ورځوسره اووه نوری هم نیسونو اووه نی چه ونیولی نو دری ورسه نوری هم زیاتی کړی چه تعدا: مکمل شی نودائی دخان نه زیاتی کولو.

(یاایها الذین امنوا مالکم)ایت ۳۸ ددی خائی نه بیان دمنافقینوتر ایت ۸۹ پوری دادریمه حصه دسورت ده ایت ۲۸ نه تردی ځائی پوری بیان داهل کتابو وواوس ددی خائی نه قبائح دمنافقینو ذکر کوی دامنافقین څنګه او کله پیدا شول ددی تفصیل سورة البقرة (ومن الناس) کښی ذکر دے

قران کریم چه منافقینوته خطاب کوی نولفظ دامنواروارې ځکه ظاهراځان

ته مسلمانان والې خوباطناً مسلمانان نه وو اوله پورې دمنافقت سستی ده

دې وجې نه حدیث کښې راځي نبي ﷺ صحابي ته وائي چه دادعا کوه

قل اللّٰهم انی اعوذبك من الهم والحزن واعوذ بك من العجز والكسل

واعوذ بك من الجبن والبخل واعوذ بك من غلبة الدين وقهر الرجال

دویمه پوړئ ارضیتم بالحیوة الدنیاچه کله نې ددنیا کته اوفائده وی نوبیه

منده به روان شي به توره شپه کښې به هم ځي اوددين كارپسې كه ته ورشي

هم بیابه هم نه راځي

(الَّا تَنفِرُوْا)ایت ۳۹ دوه صفتونه یو کسل فی امورالدین او بل حب الدنيا

ئې ذکر کړل ځکه دابنیاددمنافقت وونو اوس تخویف ورکوی

(الَّا تَنصُرُوْا)ایت ۴۰ دادویمه چه امداد نه کوی د ستو دپیغمبر علیه السلام

(اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا)ایت ۴۰ نبی علیه السلام ابوبکرؓ تااونیل فما ظنك باثنين الله

ثالثهما

(خِفَافًاوَّثِقَالاً) ـ ۱ هلکان ـ ۲ مشران عکرمه

ـ ۲ بے اسلے اسلے دار

ـ ۳ شادی شده غ، شادی شده (زاد المسیر)

ـ ٤ عاجزان مالداران

ـ ٥ پیدل سورلی والا

اودی سره ترغیب الی القتال دے محکښې چونکه مرض ذکروونو اوس ئې

علاج بنائي

(لو کان عرضا) ایت ۴۲ دریم صفت دمنافق چه که سامان تروی او سفر نه وی نو بیا خو درسره ځی او که سفر دېروی نو بیا درسره نه ځی بیا به وائی چه زه ناجوړ یم

څلورم صفت ولکن بعدت علیهم الشقة

پنځم صفت سیحلفون بالله

شپږم صفت یهلکون انفسهم

اووم صفت انهم لکذبون

(عفا الله عنك) ایت ۴۳ داجمله دعائیه ده دا نه چه پیغمبر گناه کړی وی لکه یو سړے بل ته خط لیکی نو ورته وائی سلمه الله نو دغه خو بیمار نه دے چی داجمله ورته وائی

(لم اذنت لهم) ایت ۴۳ منافق ته اجازت مه ورکوه چه پته اولگی کله چه دوست وی نو دغه دطبیعت خلاف کارهم اوکړه چه پته درته اولگی چه ستادوست دے یا خپلی مرضی پسی ځی

لکه یو شاعر وائی

جزی الله الشدائد کل خیر	عرفت بها الصدیقی من عدوی

(لایستاذنك) ایت ۴۴ ای فی وقت الامتحان

(انما یستاذنك) ایت ۴۵ داتم صفت چه امتحان کښی اجازت اخلی داد منافق کاردے اوچه کله امتحان نه وی نو بیا اجازت نه اخلی

نهم صفت ..... وارتابت قلوبهم

لسم صفت فهم فی ریبهم یترددون

یولسم صفت ولکن کره الله انبعاثهم

(وقیل اقعدوا)ایت ٦ ٤ دلته قیل صیغه د مجهول ذکر کړی دوجې د تعمیم نه یعنی هر څوك ورته داوائی کینی دناستو سره او تاسی ښځی وی

(لَوْخَرَجُوْ فِيْكُمْ)ایت ٤٧ تابه ویل چه کوره فلانی فلانی زموږ ره ملګری وو نولږه لږه مسئله خو به ئې بیانوله الله فرمائی که تاسو سره وړے نو فسادبه ئې جوړ کړے وو

دیارلسم صفت ما زادوکم الا خبالا

څوارلسم صفت ولا اوضعوا خللکم

پنځلسم صفت یبغونکم الفتنة

شپاړلسم صفت وفیکم سمعون لهم

اولسم صفت لقد ابتغوا الفتنة من قبل

اته لسم صفت وقلبوا لك الامور

نوولسم صفت وهم کرهون

شلم صفت یقول ائذن لی ولا تفتنی

یوویشتم صفت ان تصبك حسنة تسؤهم

دوه ویشتم صفت ویتولو وهم فرحون

(قل لن یصیبنا)ایت ٥١ ،امام احمد بن حنبلؒ ته بادشاه سزا ورکوله(نبراس لیکلی دی چه یوسړے وائی چه دکوړی اوازراتلو نوما چې اولیدل فاذاهو احمد بن حنبلؒ اوهغه به ویل (قل لن یصیبنا الاما کتب الله لنا)

(قُلْ هَلْ تَرَبَّصُوْنَ بِنَا)ایت ٥٢ یو خل د کافرو جرنیل د مسلمانانو جرنیل ته

پیغام راولیږلو چه یو سړے راولیږه چی زه تری تپوس نه او کړم نو مسلمانانو
مغیره بن شعبهؓ اولیږلو چه ورتلو نو په لاس کښی ئی نیزه او غاړه کښی ئی توره
وه محل ته چی ننوتو قالین خوروو نو ده به نیزه زمکه وهله او بادشاه ته روان
وو بادشاه ورته اووی چه تاسو غریب قوم ئے داسی مه کوے دولت به در کړم
نو مغیرهؓ ورته اوویل ستا خبره ختمه شوه اوس زما خبره واوره،

کنا نعبد الحجر والشجر وناکل النویٰ والتمر ونسکن البدر والوبر

(موږ خیمو کښی اوسیدو نو الله په موږ احسان او کړو موږ ته ئی پیغمبر ﷺ
راولیږلو موږ ئی ازاد کړو نو یا نه اسلام راوړ که دا نه وی نو بادشاه نه
هل تربصون بنا الا احدی الحسنیین

(دوه خوشحالی شهادت غازی)

(قُلْ اَنْفِقُوْا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا)ایت ۵۳ امر بمعنی الاخبار یعنی خرچ کړی تاسو
او دا دریشتم صفت دمنافق دے

څلیرشتم صفت ...... انکم کنتم قوما فاسقین

پنځویشتم صفت ...... انهم کفروا بالله

(وَلَا يَاْتُوْنَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى)ایت ۵۴ دا کسالی دله ده چه لاره کښی
ورسره څی نوزړه به دی ورته تنګ شی داسی به څی لکه چی په خپو ئی
نکریزی لګولی وی

اوویشتم صفت ...... ولا ینفقون الا هم کرهون

(فَلَا تُعْجِبْكَ)ایت ۵۵ دفعه دوهم چی الله تعالی مال او اولاد ورکړے دے
داولی،

چی دومره دوئی ناکاره دی جواب..... لیعذبهم په خپل مال او اولاد بالندی عذاب ورکوی خوی ته وائی شابه دا کار او کړه هغه ورته وائی خه مره زه کرکښ نه غم

اتویشتم صفت..... وتزهق انفسهم وهم کافرون

یو کم دیرشم صفت ..... ویحلفون باللّٰه انهم لمنکم

دیرشم صفت ..... ولکنهم قوم یفرقون

یو دیرشم صفت ..... لو یجدون ملجأ

(مغرات او مدخلا) ایت ۵۷ غار هغې ته وائی چه دیو طرف ته لاروی او دوتو لارنه وی مدخلاچه دوتو نوتو دوار وطرفو نوته سوری وی.

(وهم یجمحون) ایت ۵۷ ددی مطلب دادی چه دستا تنظیم کښی خوشحاله نه دی خو چرنه خالی ئی نه دی موندلی که خالی ئی او موندلو نو بیا ئی گوره چی څنګه منډه وهی

(یلمزك فی الصدقت) ایت ۵۸ دوه دیرشم صفت ..... یو خل نبی صلی اللّٰه علیه وسلم ته کوټنه راغلی وه نو یو کس پرند و و مخرمه هغه خبر شو نو بچی ته ئی اووی چی مابو څه کله چی ئی راوستو نو بیی ﷺ ته ئی خوی اووی چی پلار می باهر ولاړ دی نو نبی ﷺ کوټ راواخستو او راووتو او مخرمه ته ئی ورکړو نو نبی ﷺ یامخرمه خپله اووی رضی مخرمه

ځلور دیرشم صفت ..... وان لم یعطوا منها اذاهم یسخطون

(انما الصدقت) ایت ۵۸ ددی ځائی نه مصرف دصدقاتو سائی خکه مخکښی اعتراضات ذکرشوی دی.

(والمؤلفة قلوبهم)ایت ۶۰ دا دنبی علیه السلام په زمانه کښې وو اوس مولفة القلوب ته صدقات فرضیه نشی ورکولے البته صدقات نفلیه ورکولے شی زکوة صرف غریب پورې خاص نه دے بلکه بادشاه ته هم ورکولے شی چه هغه ئې صحیح ځائې باندې لګوی لګه دابوبکر صدیق بارهٔ کښې الریاض الناظره کښې محب الطبری ذکر کړی چه بعض خلقوورته زکوة ورکولونه په وخت دخلافت کښې انکاراوکړو خلیفه ته ئې نه ورکولو ابوبکرؓ اعلان جنګ اوکړو عمرؓ ورته اووی دوئې کلمه والې او نبی علیه السلام فرمائیلی دی امرت ان اقاتل الناس حتی یقولوا لااله الا الله ابوبکرؓ ورته اووی والله لومنعونی عقالا کانوا یردونها الی رسول الله ﷺ لاقاتلنهم اوبیا ئې لاس خیل سر ته را خلاص کړو چه دا ئې می وی نو جهاد به کوم اوبیا ئې اوفرمائیل لوجرت کلاب المدینة بـرجلی ازواج النبی ﷺ لاقاتلنهم اوبیا ئې اووی چه اسامه به استوم نو جهاد به ورسره اوکړو هغوی په دریاب پارشو

ابوالعلاء الحضرمیؓ ئې لیږوو کله چه دریاب ته ورسیدل نو ملګروورته اوویل اوس به څه کوو ،وی فرمائیل اسونه وروا چوی اسونه ئې په دریاب ورواچول دریاب پارشو او دزنګونو نه ئې بره اوبه نه وی ختلی کله چه پورې شول نو داشعار ئې اوویل

الم تر ان الله ذلل بحره الخ

(یوذون النبی)—— دا پنځه دیرشم صفت دمنافق دے

(هو اذن)ایت ۶۸ قبلونکی دے هرې خبرې لره یا اوریدونکے دے هره خبره

اوری هره خبره اوری که دخبروی ارکه دشروی

شپږ دیرشم صفت ...... یحلفون بالله

اووه دیرشم صفت ...... یحذر المنفقون

اته دیرشم صفت ...... قل استهزوا

نهه دیرشم صفت ...... ولئن سألتهم

څلویښتم صفت ...... قد کفرتم بعد ایمانکم

(عَنْ طَآئِفَةٍ مِّنْکُمْ) ایت ٦٦ دلته دطائفة دوارو خایو کښی یادلی معنی ده اویا ځه

حصه د ګناهونو مراد ده

یو څلویښتم صفت ...... بانهم کانوا مجرمین

(مِنْ بَعْضٍ) ای فی الرّفاقة

دوه څلویښتم صفت ...... یأمرون بالمنکر

دری څلویښتم صفت ...... وینهون عن المعروف

څلور څلویښتم صفت ...... ویقبضون ایدیهم

پنځه څلویښتم صفت ...... نسوا الله فنسیهم

(کَالَّذِیْنَ) ایت ٦٩ ك په دی ځائی کښی په معنی دمثل دے اوداصفت دپاره

دمصدرمحذوفه دے نوعبارت به داسی شی فعلتم مثل فعل الّذین من ......

شپږ څلویښتم صفت ...... وخضتم کالّذی خاضوا

(یٰٓاَیُّهَا النَّبِیُّ) ایت ٧٣ ربط هرکله چه منافق دومره بی کاره وولودوئی سره به

څه کوونواوس حکم ذکر کوی

(والمنافقین) ایت ٧٣، ابن کثیرؒ وائی ای باللسان څکه په توره ورسره جهاد

نشته نبی ﷺ ته عمرؓ راغلو او وی چه دوئی سره جنګ کوو نو نبی ﷺ ورته
او فرمائیل اکره ان یتحدث الناس انّ محمدًا یقتل اصحابه
(وَ اغْلُظْ علیهم) ایت ۷۳ دلته خو نبی ﷺ ته امر په سختی کولو دے دا ولی
جواب — نرمی چی کومه وه هغه مکی سورتونو کښی وه دا مدنی سورت
دے په دی اوس سختی ده دوئی والی چه تاسو متشددین ئے

موزن وایو

لو کان تشدیدا بیان کتابه	واظهار قول من نبی محمد ﷺ
فانّی بحمد الله اوّلُ مشددٍ	هلموا اشهدوا واشهدوا کل مشهد

او وه خلویښتم صفت — یحلفون بالله
اته خلویښتم صفت — قالوا کلمة الکفر
یو کم پنځویستم صفت — وهموا بمالم ینالو
(ورسوله) ایت ۷٤ بریلیان دی نه دلیل نیسی چه پیغمبر ﷺ سره اختیار شته
او حدیث کښی راځی انا قاسم والله یعطی الله تعالی را کوی او څه ئی
تقسیموم نو څکه نسبت ئی پیغمبر ﷺ ته هم او کړو
(فلما اتٰهم من فضله بخلوا به) ایت ۷٦ پنځوستم صفت — بعض خلق صرف
ددی ایت شان نزول ته ګوری دا خاص نه دے بلکه العبرة لعموم اللفظ لا
لخصوص السبب او دالله تعالی نه دولت سوال کول چه ماته دولت را کړے
دی دیاره چه ستا به لار کښی خرچ و کړم دا سوال جائز ده خلق ددی ایت
مصداق ثعلبه بن حاطبؓ ګرځوی دا دخلقو نه غلطی راځی او دا اکثر

دپاره کړی لکه کله چې مړے قبر ته کوزوے نوبیا ئے وائی

بسم الله وعلی ملة رسول الله او دلیل داوائی چه نبی ﷺ کله ابودجانه قبر

ته کوزولو نوهغه داویلی وو حالانکه ابودجانه د نبی ﷺ نه وروستو وفات

شوے وو نو نبی ﷺ به دا بیا ولے ورته شو دا غلطی شوی ده

یوپنځوستم صفت..... وهم معرضون

دوه پنځوستم صفت..... الذین یلمزون

دریم پنځوستم صفت..... فیسخرون منهم

څلور پنځوستم صفت..... ذلك بانهم کفروا بالله

(سَبْعِیْنَ مَرَّةً) ایت ۸۰ دی نه مراد بے شماره استغفار دے دامطلب نه دے چه

داویاؤنه زیات او غواړی نو بیا به معاف شی ابن کثیرؒ هم هغه روایت ذکر

کړی چه نبی ﷺ وائی که دوی به اویاؤنه زیات باندی معاف کیدے نوما به

نور استغفار هم کړے وو اصل کښی انتهاء د عدد په لسو باندی راځی او

انتهاء د .. نو په اووه راځی نو لسو ته چه په اووه کښی ضرب ورکړی نو اویا

شول دامطلب شو چه ټول عمر او بے شماره استغفار غواړی نو بیا هم نه شی

معاف کیدے

(فرح المخلفون) ایت ۸۱ پنځه پنځوستم صفت..... چه په دی خوشحاله ری

چه په خپل کور کښی ناست ری او ملګری به نبی توحید بیانوی

شپږ پنځوستم صفت..... وکرهوا ان یجاهدوا

اووه پنځوستم صفت..... وقالوا لاتنفروا فی الحر

اته پنځوستم صفت..... فلیضحکوا قلیلاً

یو کم شپیتم صفت — فاستاذنوك للخروج

شپیتم صفت — انکم رضیتم بالقعود

(ولا تصل)ایت ۸٤ دوئی والی چه نبی ﷺ ابی بن سلول باندی جنازه کړی وه نو بیادا ایتونه راغلل دی کښی ،کم روایتونه حافظ ابن کثیرؒ ذکر کړی دی خواصل خبره داده چه کله نبی ﷺ راغلو نو جنازه شوی وه او هغه ئی قبر ته کوز کړے وو نو نبی ﷺ دبهر کولو حکم او کړ نو هغه ئی بهر کړو او نبی ﷺ ورته خپل قمیص واچول نو داولی وجه ددی داوه چه کله د نبی ﷺ تره عباسؓ قیدی راغلے وو نو به هغه دچا قمیص نه برابریدو نو ابی بن سلول قمیص ور کړے وو نبی ﷺ ورته دهغی بدله ورکوله

یوشپیتم صفت — رضوا بان یکونوا

(وجاء المعذرون)ایت ۹۰ دمنافق او صافو په مینځ کښی ذکر دمومن کوی دی دپاره چه مومنان که دا کارونه کوی نو په قصد ئی نه کوی خطا تری کیږی لکه دلته او کوره

دوه شپیتم صفت — وقعد الذین

(اذا ما اتوك لتحملهم)ایت ۹۲ ،ابوموسیٰ اشعریؓ او دهغه ملګری نبی ﷺ ته راغلل چه مونږ ته سورلی را کړه نو نبی ﷺ سره سورلی نه وه

(رضوابان یکونوا مع الخوالف)دری شپیتم صفت — محکښی صفت د منافق داتیر شوے وو اثاقلتم الی الارض چه سستی ده په کښی نو نتیجه ئی داده

(بأن یکونوا مع الخوالف)

(وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ)ایت ٩٤ بریلیان وائی چه پیغمبر ﷺ زمونږ عمل
گوری او گوره دلته الله وائی اوعرض الاعمال پری کیږی نوورته وایه ددی
سورت ایت ٥ ١٠ هم وگوره نوهلته مومنان هم ورسره ذکر کوی بیاخوته هم
عالم الغیب ئی

(وَالسّٰبِقُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ)ایت ١٠٠ السبقون ای الی الاسلام الاولون ای الی
الجنة.

(اتَّبَعُوْهُمْ)ایت ١٠٠ ادخل فی هذه الایة الامام ابوحنیفة رحمه الله ایضا
اعمش مشهورمحدث وو امام صاحب دهغه خواته راغلے وو نویوسری
داعمش نه تپوس اوکړونوهغه امام صاحب ته اشاره اوکړه نوامام صاحب
ورته مسئله حل کړه نواعمش اوویل نحن الصادلة وانتم الاطباء امام صاحب
٨٣ هزارمسائل راوستی دی

موږئی مقلدین یوخوموږوایو

گرچه ماداریم تقلید امام	قول او باشد دلیل بردوام
نیست قولیش بی دلیل ای علیل	نیست هرکس راولی علم دلیل
آنچه باشد دلیلش یاخبر	یابراین هردوقیاس است ای پسر

(وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ)ایت ١٠١ دی خائی باندی ی ملاعلی قاری په موضوعات
کښی لیکلی دی چه دادلیل ﷺ دوفات نه اتلس ورځی محکښی راغلے وو
نومعلومه داشوه چه پیغمبر ﷺ ته علم غیب نه وونوبل پیر ته به څه وی ئیول

دروغ وائی

(سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ)ایت ١٠١ مرتین ای فی الدنیا ثم فی القبریاالاول فی الدنیا

ثم فی الاخرة

(واخرون مرجون)ایت ۱۰۷ دی خائی نه ذکر د کعب بن مالکؓ هلال بن امیهؓ مر... بن ربیعؓ کوی کعبؓ هغه سړے وو چه نبی ﷺ ته به نې ویل که ته مدینی ته راغلی نو مونږ به خان دربانذی قربان کړو او کوره ورروستو ورسره پیغمبر ﷺ خومره سختی کړی ده دے نه یوه ورځ چا تپوس او کړو چه تا بانذی سخته ورځ کومه یوه تیره شوی ده نوورته نې ویل چه کله زه بازار کښی ووم نوما ته دبادشاه روم خط ملاو شو چه مونږ ته پته لګیدلی ده چه تاسو بانذی ستاسو مشر سختی کړی ده ته مونږ ته راشه مایه دغه ورځ دیر ژړیدلے ووم چه زما دسستی حالت دی حد ته ورسید.وچه اغیارهم ماته خطونه رالیږی

(مَسْجِدًاضِرَارًا)ایت ۱۰۷ کله چه نبی ﷺ جنګ تبوک ته لاړ و نو منافقینو یهود وسره راز وساتلو چه مسجد قباء نه به دوه سوه کزه مغرب طرف بانذی یو مسجد جوړ کړو په هغی کښی به اسلح جمع کوو او بیابه اچانک په دوئی حمله او کړو

(اِنَّ اللّٰهَ)ایت ۱۱۱ ترغیب الی الجهاد

(وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ)ایت ۱۱٤ دفعه دوهم ابراهیم علیه السلام ولی استغفار کولو چیل پلار ته لکه مریم ٤۷ نوجواب وما کان استغفار ابراهیم ---

(وَالْمُهَاجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ)ایت ۱۱۷ مهاجرین او انصار نے اووے مومنین لی اونه وی خکه قومیت ناجائز نه دے

(وَلَا يَرْغَبُوْا بِاَنْفُسِهِمْ)ایت ۱۲۰ مطلب دایت دادے چه سنت د پیغمبر ﷺ

مقابله کښې خان سره محبت نه کوی بلکه دپیغمبر ﷺ په سنتو باندې خان قربان کړی حدیث کښې راځی من احیاء سنتی عند فساد امة فله اجر مائة شهید دسلو شهیدانو اجرخکه دې چه هره ورځ ددی دمرګ بندوبست وی (فَاِنْ تَوَلَّوْا)ایت ۱۲۹ دا ایت تویر دے په ما سبقه باندې چه ستاخو مشرکان اهل کتاب منافقین تږل راواخستونو پاتی څوک شول جواب فان تولوا فقل حسبی الله یو الله ما له کافی دے الله چه راضی شی نوبس

یو شاعر وائی

فَلَيْتَكَ تَحْلُوْا وَالْحَيٰوةُ مَرِيْرَةٌ	وَلَيْتَكَ تَرْضٰى وَالْاَنَامُ غِضَابٌ
وَلَيْتَ الَّذِىْ بَيْنِىْ وَبَيْنَكَ عَامِرٌ	وَبَيْنِىْ وَ بَيْنَ الْعَالَمِيْنَ خَرَابٌ
اِذَا صَحَّ مِنْكَ الْوُدُّ فَالْكُلُّ هَيِّنٌ	وَكُلُّ الَّذِىْ فَوْقَ التُّرَابِ تُرَابٌ

(ضیاء النور ۸۳)

بسم الله الرحمن الرحيم

سورة اليونس

دامکی سورت دے په نزول کښی ۵۱ پس د سورت بنی اسرائیل نه نازل شوے دے

روابط السورة اليونس

(۱)...... هر کله چه مخکښی مسئله دقتال بالسیف ئی ذکر کړه نو دی سورة کښی مسئله دقتال باللسان ذکر کوی

(۲)...... سورة توبه په آخر کښی مسئله دتوحید ذکر کړه بغیر ددلائلو نه نو دی سورت کښی مسئله توحید ذکر کوی سره ددلائلو نه

(۳)...... مخکښی مسئله دتوحید ئی ذکر کړه نو دی سورة کښی دهغه چا انجام ذکر کوی چه ددی مسئلی نه انکار کوی

(٤)...... مخکښی ئی اوی فان تولوا فقل حسبی الله نو دی سورة کښی دهغی نمونه ذکر کوی

(۵)...... مخکښی سورة کښی براءت عن المشرکین په یو قسم الفاظو باندی وو نو دی سورة کښی براءت په نورو الفاظو باندی دے

(٦)...... مخکښی ئی فرمائیلی وو علیه توکلت نو دی سورة کښی نمونی دتوکل ذکر کوی چه هغه انبیاء کرام علیهم السلام وو

(۷)...... مخکښی دصحابه کرامو توبه ئی ذکر کړه نو دی سورة کښی توبه دقوم یونس علیه السلام ذکر کوی

(۸)...... مخکښی دجناب رسول الله ﷺ دجهاد ذکر اوشو نو دی کښی دنورو اقوامو جهاد ذکر کوی

(۹)......محکښي سورة کښې صفت دنبي ﷺ ذکر شو نو په دې سورة کښې صفت د
نور و انبیاء علیهم السلام ذکر کوی

(۱۰)......محکښي بيان دجهادوو نو په دی کښې هغه مسئله چه دهغې دپاره جهاد
پکارو و

(۱۱)......سورة توبې آخر ایت کښې ئې مسئله بیان کړه نو دلته دهغې منکر ساني

(۱۲)......محکښي ئي مسئله دتوحید بیان کړه نو دی کښې شبهات المشرکين مع
الجوابات ذکر کوی

(۱۳)......هلته ئي نبي ﷺ ته اووی قل حسبی الله نو دی سورة کښې وائی
وما انا علیکم بوکیل زه چپله الله ته محتاج یم

امتیــــــازات الــــــورــــــةالیــــونــــــس

(۱)......داسورة ممتاز دے په رددعقائدو دمشرکینو سره چه په کومو الفاظو کښې
دلته ذکر کوی داسې نورو سورتونو کښې نشته

(۲)......داسورة ممتاز دے په توبه دقوم یونس علیه السلام باندی

(۳)......داسورةممتاز دے په بیان دمقاصداربعه عالیه ؤمراراً

(٤)......داسورة ممتاز دے په بیان دتوبې دفرعون باندی

(۵)......داسورة ممتاز دے په بیان دحمدوثناء دجنتیانو باندی

(٦)......داسورة ممتاز دے په بدعائی دموسی علیه السلام باندی

دعوی السورةالیونس

اثباۃدمقاصداربعه عالیه مراراً (اثباۃالتوحید اثباۃالرسالۃ صداقۃالکتاب ایمان بالاخرۃ

تقیسم الـــورةالیونس

دا سورت دوه حصی دے اوله حصه کښی اثبات د مقاصداربعه عالیه مراڈا
اوداویا(۷۰) ایتونه دی

دویمه حصه تر آخره پوری پدی کښی تخویف په ذکر دامم سابقه داسورت دذوات الراء دے او ذوات الراء هغی سورتونوته وائی چه په اول کښی ئی راء وی ددی سورتونو په اول کښی ترغیب الی القرآن وی ددی سورت په اول کښی لفظ دحکیم راوړی کله چه داراشي نواشاره وی دیته چه سورت کښی اکثرادله عقلیه بیانیږی او کله چه لفظ مبین راشي نو ایشاره وی دیته چه کثرة ادلّه نقلیه بیانیږی

حل مشکلات السورة الیونس

اول ایت کښی صداقة الکتاب او ترغیب الی القران ورکوی

(للنّاس عجباً)ایت ۲ دلته اثبات الرسالةدے اودارنګه مضمون سورة جن ۱ کښی

(قدم صدق)ایت ۲ (درجه درشتیاؤ)دُنیا کښی چه رشتیاو انیلی وونو اللہ دهغه درجه ورکړوهمدارنګه انعام ایت ۱۱۹ بنی اسرائیل ایت ۸۰ دارنګه یا الله آخرت کښی بهٔ رشتیاؤ فائده وی نو دنیا کښی م رشتیاؤ واله سره پیوست کړه لکه شعراء ایت ٤ ۷ چه ابراهیمؑ وائی چه زُبه درشتیاؤ راکړے چه تاریخ کښی ریشتونے وَم دارنګه قمر ٥٤، ٥٥ چه دُنیا کښی ریشتونے سره وو دریشتونو جماعت کښی وونو آخرت کښی بهٔ هم دریښتونو سره یو ځائی شی او ریښتونی بادشاه (اللہ)سره بهٔ یو ځائی شی

(لَسٰحِرٌ مُّبِیْنٌ)ایت ۲ پیغمبرته ئی ساحر وائیل لکه دلته او قرآن ته سحر لکه انعام ۷ اومبین لفظ کښی اشاره ده کثرتِ ادلّهٔ نقلیه ؤته

(اِنَّ رَبَّکُمْ)ایت ۳ دااول دلیل عقلی باثباۃ التوحید

(ثُمَّ اسْتَویٰ عَلَی الْعَرْشِ)ایت ۳ ،استواء علی العرش خہ تہ وائی او خنگہ

دے نو دی پتہ اللّٰہ دہ علامہ ابن تیمیۃ محموعۃ الفتاوی ۳/۲۵ کښی وائی

فاذاقال السائل کیف استویٰ علی العرش قیل لہٗ کما قال ربیعۃ ومالک

وغیرھما الاستواءُ معلومٌ والکیفیۃ مجھولٌ والایمان بہ واجبٌ والسؤال عنھا

بدعۃٌ دارنگہ ۳/۳ کښی اھل السنۃ والجماعۃ عقیدہ بیانی دارنگہ ۳/٤۲

کښی هم بیانی او زموږ د جماعت اشاعت التوحید والسنۃ هم داعقیدہ دہ

لکہ شیخ القرآنؒ اصول السنۃ ٤٤ کښی لیکی واما اھل السنۃ والجماعۃ

فیثبتون للّٰہ وحدہٗ ما ثبت لنفسہ وینفون عنہٗ تعالیٰ مانفی اللّٰہ سبحانہٗ وتعالیٰ عن

نفسہ ویسکتون عمّا سکت من غیر نسیان الخ دارنگہ ۱۳۸ کښی لیکی

وھاانا فی زمانٍ تبدلت الشریعۃ ـــ الیٰ ـــ والجحد لصفات اللّٰہ تعالیٰ با

التنزیہ واثبات الصفات لہٗ تعالیٰ با التجسّم والبدعۃ بالسنۃ فبدّلوا دین اللّٰہ

وشرائعہٖ وحرّفوا الکلم عن مواضعہٖ الخ

دارنگہ ۸۳ کښی امام اعظم ابو حنیفۃؒ او نوروائمو اقوال ذکر کوی قال الاءِمام

ابو حنیفۃؒ لایحلّ لاحدٍ ان یأ خذبقولنامالم یعرف ما خذہٗ عن الکتاب

والسنۃ اواجماع الأمۃ والقیاس ...... بیا ۸٤ کښی شعر ذکر کوی

فتابع الصالح ممّن سلفاوجانب البدعۃ ممّن خلفا

(یُدَبِّرُ الْاَمْرَ)ایت ۳ هکذارعداعراف ٥٤ ،انعام ۷۳

(اِلَیْہِ مَرْجِعُکُمْ)ایت ٤ ،اثبات القیامۃ اولاً

(ھُوَالَّذِیْ)ایت ٥ دادویم دلیل عقلی باثباۃ التوحید

(ضِيَآءً وَّالْقَمَرَ نُوْرًا)ایت ۵(ضیاء) هغه رڼاته وائی چه غیرو رته مستفیدوی او (نور)چه غیرو رته مستفید نهٔ وی

(اِنَّ فِي اخْتِلَافِ)ایت ٦دادریم دلیل عقلی با ثبات التوحید

(اِنَّ الَّذِيْنَ)ایت ۷،اثبات القیامة ثانیاً

(اِ نَّ الَّذِيْنَ)ایت ۸بشارت

(وَلَوْيُعَجِّلُ)ایت ۱۱تخویف

(دَعَانَا)ایت ۱۲نبیؐ عمران بن حصینؓ نه تپوس وکړو چه ستاسو څو الهه وُو هغهٔ اووے

سبعةً فی الارض وواحدً فی السّماءِ وندعوافی الضّراءِ الّذی هو فی السّماءِ

(وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا)ایت ۱٤تخویف دنیوی وهکذافی انعام ایت٦،اعراف ایت ٤

(وَاِذَاتُتْلٰى)ایت ۱۵،اثبات القیامة ثالثاو الزجربانکار القرآن

(بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَآ)ایت ۱۵لکه څنګه نبیؐ ته ئے وے دارنګ تا ته به هم وائی چه سریه چرته نعت شریف اووایه ذبل کتاب تعلیم راته شروع کړه نوستا جواب وریسے قُلْ مایکون أن الخ دارنګه اصول السنة ۲۷کښی شیخ القرآنؒ یوروایت ذکر کوی

وعن معاذ بن جبلؓ یو شك أن یقول قائلٌ مالی اقرأُ علی النّاس القرآن فلا یتبعونی علیه فما اظنهم یتبعونی علیه حتی ابتدع لهم غیرهٗ فایاکم وما ابتدَعَ فانّ ما ابتدع ضلالةٌ

(اِنْ عَصَيْتُ رَبِّىْ)ایت ۱۵،اول جواب داعتراض ته..... عصیان څه ته وائی عصیان ئے دالله کتاب درس پریخودو ته اُووے

دارنگه انعام ایت ۱۵ کښې زمر ۱۳

شیخ القرآنؒ اصول السنة آخری صفحه کښې ذکر کوی

فیا حسرات ما الی رد مثلها سبیل ولو ردت لهان التحسر

من الشهوات الاکثات تحولت الی حسرات حین عز التصبر

فلو انها ردت بصبر وقوة تحولن لذات، وذوا اللب یصبر

(قُلْ لَوْشَاءَ)ایت ۱٦ دادویم جواب داعتراض نه

(وَيَعْبُدُوْنَ)ایت ۱۸ دی کښې مشهوره شبهه د مشرکینو رد کوی چه هغوئی

وائیل دا زمونږ سفارش کوی الله دربار کښې دانیکان بندګان دی ..... خو

داخبره ددوئی صحیح نه ده دوئی وائی چه نیکان دی اول جواب خو مونږ ته

داپته نشته چه هغه جنتی دی او که جهنمی دی

لکه عثمان بن مظعونؓ دنبیؐ رضاعی ورور چه وفات شوے ده نو هغه کورته

نبیؐ ورغلو تپوس لې او کړو چه څنګه وفات شو نو دهغه کور واله ورته خبر

ے کولے نو آخر کښې لے اوویے لا داکرمه الله نو نبیؐ ورته اوویے وَمَا يُدرِيك

او کماقالؐ دویمه داچه هغه ته نه سوال کوے نو الله ته ولے نه کوے د واسطو

څه ضرورت ده الله وائی ونحن أقرب اليه من حبل الوريد

عبد الرحمنؒ بابا وائی

څه حاجت دے چه ذبل کورته غوارم پخپل کور کښې هم کاردے رب څما

دارنګه حافظ الپوریؒ هم وائی

که د طمع دمخلوق ددره پریخوه بادشاهی د مبارك شه که ګدائے

دارنګه یو اُردو شاعر وائی

خدا مشکل میں خود مشکل کشا ہے اپنے بندوں کا
کسی بندے کو مشکل کشا کہوں یہ مشکل ہے

دولی غیرالله نه خدایان جوړ کړی دی اوورته وړ ئی او دوئی روایت دغوثان قطبان پیش کوی احسن المطالب ۲۷۳ کښې والی

أن حديث الغوثان والقطبان والنجباء لم يصح منها شئ

تفهمات الهيه ۲/٤٥ کښې شاه ولی اللهؒ ذکر کوی

كل من ذهب الى بلدة اجمير او الى قبر سالار مسعود غازى لأجل حاجته يطلبها ثمه فقد اثم اثماً اكبر من القتل والزنا

وفي الفتاوى المصريه ٥٧

من ظن ان الدعاء عند القبور افضل من الدعاء في المساجد فقد كفر وقد اتفق ائمة المسلمين بذالك

دوئی والی تاسو پیران نه منئ قبرونه نه منئ موږ دامنُو خو خدائی درجه مهٔ وَرکوه راشه الفتح الربان ۱۱۷ وګوره ارفعوا الوسائط بينه وبينكم

دارنګه ۱۲۳ کښې والی

كيف تقول لا اله الا الله وفي قلبك كم اله وكل ماتعتمد عليه وتثق به فهو صنمك لاينفعك توحيد اللسان مع شرك القلب لا ينفعك طهارة القالب مع نجاسة القلب

دارنګه ۲۲ کښې والی أنت عبدٌ آبق من مولاك

٤٧ کښې والی ليس بأيديهم نفعٌ وَ لاضررٌ بَلْ هُم كَالْجَماد

دارنګه ٧٤ کښې والی

یاقفیرَ الخلقِ یا مشرکاً بهم أخلدُ أن یاتیك الموتُ وأنتَ علیٰ ماأنت فیه ما یفتح اللهُ لروحك بابه ولا ینظرُ الیها لانّه غضبانٌ علی کلّ مشركٍ محمدٍ علیٰ غیرهِ

دارنگه ۹۶ کښی وائی استغیثُ یا الله تعالیٰ الخلقُ کلّهم فقراء ......

دارنګه ۸۷ کښی وائی کلُّ ما تعتمدُ علیه فهو الهكٌ وکلّ شئي تخاف منه وترجوهُ فهو الهكَ......

داخود لوئے خواون خبریدی ...... اوته وائی پنج پیریان لوئے خوان ته منی ......

د آیت لاند امام رازیؒ تفسیر کبیر کښی لیکی

ونظیرهُ فی هذا الزّمان اشتغال کثیرٍ من الخلق بتعظیم قبور الأکابر علیٰ اعتقادِ انّهم اذا عظّموا قبورهم فیکونون لهم شفعاء عند اللهِ تعالیٰ

(فاختلفوا) ایت ۱۹ دلته قیدفبعث الله النبین محذوف ده اوهغه بقره ۲۱۳ کښی ذکر کوی

(انّما الْغیبُ) ایت ۲۰ مخ کښی طلب دمعجزے وُشو لومعجزه تصرّف سره کښی نو تصرف خو پریږده چه علم غیب پیغمبرته هم نشته علم غیب الله ته منحصر ده

(هُوَ الَّذِیْ) ایت ۲۲ څلورم دلیل عقلی باثبات التوحید

(مُخْلِصِیْنَ لَهُ الدِّیْنَ) ایت ۲۲ هکذا عنکبوت ۶۵، اسراء ۶۷، انعام ۱۲۳

(اِنَّمَا مَثَلُ الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا) ایت ۲۴ مثال دَدُنیاء ژوند داژوند پشان دباران ده چه زمکه به تازه شی اوبیا هغه ختم شی دارنګه ژوند دُدُنیاده

یو سالك وائی

سَتَنقُلُكَ المَنَايَا عَن دِيَارِكَ وَيُبدِلُكَ الرَّدَى دَاراً بِدَارِكَ

وَتَترُكُ مَا عُنِيتَ بِهِ زَمَاناً وَتَنقُلُ مِن غِنَاكَ إِلَى افتِقَارِكَ

وَدُودُ القَبرِ فِي عَينَيكَ تَرعَى وَتَرعَى عَينُ غَيرِكَ فِي دِيَارِكَ

تذکره شیخ القرآنؒ فی نیل السائرین ۱۷۹

دا رنگه یو سالك وائی

كَم مِن صَحِيحٍ مَاتَ مِن غَيرِ عِلَّةٍ وَكَم مِن عَلِيلٍ عَاشَ حِيناً مِنَ الدَّهرِ

وَكَم مِن عَرُوسٍ زَيَّنُوهَا لِزَوجِهَا وَقَد قُبِضَت أَروَاحُهَا لَيلَةَ القَدرِ

(وَيَومَ نَحشُرُهُم) ات ۲۸، اثبات القیامة سادسا

(اِن كُنَّا عَن عِبَادَتِكُم لَغٰفِلِينَ) ایت ۲۹ دوئی بے خبره دی ولې لویے نه غواړے

هرچه خواهی از خدا خواهی ای پسر نیست در دست خلائق خیر و شر

هر که خواند غیر حق را ای پسر کیست در عالم از او گمراه‌تر

قیامت کښې به پیران هم بے خبره وی دوئی وائی پنځ پیریان پیران نه منی

مونږ منو خو غلط پیران نه منو

مـــــو رو ایـــــو

جس پیر کے آنے سے سنت کا ہے ظہور

ایسے پیر کو جان سے ہزار بار غلام

جس پیر سے مرید کے عزت نہ بچ سکے

ایسے جیسے پیر کو ہزار بار سلام

(قُل هَل) ایت ۳۵ زجر با الشرک

(اَمَّن لَا يَهِدِّي) ایت ۳۵ (یا جه خپله هم لار نشی موندے)

لا یهتدون ولا یهدون تابعهم اضلّ المقود وضلّ القائد الهادی

للفتی عقلٌ یعیش به حیث تهدی ساقهٔ قدمهٔ

(فما لکم)ایت ۳۵ دلته وقف لے وریسے زاوز(یعنی څه دی څوشوتاسولره چه ښ بل چادر بارو نو کښی پراته دی ښ زمانے سخوواز حطاکړه خاوندانوله خولمخی هسپتال ته خولمخی بابا گانوله

(وما کان هذا)ایت ۳۷ ای صداقت القرآن

(ام یقولون) ایت ۳۸ زجر بانکار القرآن

عملی) ایت ٤١ ای بیان القرآن

(ولکم عملکم)ای الاعراض عن القرآن

(قل لا املك لنفسی)ایت ٤٩ کوره مخ کښی دقیامت راتلو تپوس وشو نو هغهٔ تعلق دعلم سره وو اودلته نفی د تصرف کوی دادی وجے نه چه کوره زهٔ متصرف نهٔ یم نو عالم الغیب هم نهٔ یم اومخ کښی ۲۰ کښی تپوس دتصرف شوے وو نو هلته نفی علم الغیب کړی نو دلته برعکس ده دا پهٔ یو کړاو دوه

۲ مرغان ولی

(ماذا یستعجل منهُ)ایت ٥٠ ماذا بمعنی ایّ حیلة

(یعنی کوم یو چل دے چه تلواو وکړی ددی نه مجرمان)

یا بمعنی ایّ عذاب(یعنی کوم قسم عذاب دے خوښ دے چه الله ورکړی)

(ویستنبونك)ایت ٥٣ اثبات القیامة اثم ځل

(لافتدت به)ایت ٥٤ دلته ما تقبل منها قید محذوف ده دا رنګه مائده ۳٦ آلعمران ۹۱

(واسرّوا)ایت ٥٤ ایضا سباء ۳۳

(هُوَ يُحْيِ)ایت ۵۵ ،اثبات التوحید

(يٰاَيُّهَا النَّاسُ)ایت ۵۷ ترغیب الی القرآن

(بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ)ایت ۵۸ ،ایضا بنی اسرائیل ۸۲

بفضل الله ۔ ۱ ،ای القرآن ۔ ۲ ورحمته ای الاسلام(قرطبی عن ابن عباس)

۔ ۱ ای القرآن ۔ ۲ ،ای السنة (زاد المسیر)

(فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوْا)ایت ۵۸ دلته تکراریه کلام کښې ده ای فلیفرحوابذالك (ذالك)فعل محذوف دے او یفرحوامفعول محذوف دے

(هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ)ایت ۵۸ نن صبا حافظان ختمونو پېکې آخلی چه تپوس ترے وکړے نو وائی به زهٔ قرآن پخوم داالله رضاء لے نهٔ وی مقصود بلکه خپل سورة یٰس پخوی هغه یو کس بیا(دادی)بیماره وه نو مُلا ته راغلو چه استاذ بیام بیماره ده راشه حضرت یٰس پهٔ اُوو ایه(سورة یٰس نه ئے حضرت یٰس نے جوړ کړو)استاذورته اووے ښه اوورغلو حضرت یٰس ئے شروع کړوتردے چه بیائے سلګی شوے نومُلا ته وائی چه زرکوه کنه نو ملاښه تیز شوکله ئے چه آخری وخت شونوملا ته وائی شابه کلمه تمجید ورته وایه نوکله تمجیدئے شروع کړه نو بیائے ورته اُووے چه هلاً کلمهٔ شهادت ورته وایه مُلاً ورته وے بربړه ده مره زهٔ خپل سورة یٰس پخوم بیائی سورة یٰس شروع کړو نوهغه مړه شوه نومُلاً پیسے ئے بل وروور نه پلت راواخیستونوبل وروروٰنیولو اومُلاً وتښتیدونوداورورته وائی چه ولی هغهٔ ورته وے نهٔ څهٔ خبرئے داخوعزرائیل وودی غم م خلاصولو ..... مدارك پهٔ دی څائی یوروایت ذکر کوی

مَنْ هداهُ الله للاسلام وعلّمهُ القرآن ثم شکی الفاقة الی الخلق کتب الله الفقر بین عینیه الی یوم یلقاه

(وماظنُّ)ایت ۶۰ مانافیه یااستفهامیه

(ومَاتَکُوْنُ)ایت ۶۱ اثبات علم کلی لله

(اَلآ اِنّ اَوْلِیَآءَ)ایت ۶۲ منزل دولی سائی ربط مخ کښی علم کلیّ الله ته ثابت کړو نو اوس داسائی چه الله ته څوك علم کلیّ ثابتوی هغه ولی دے

تعرف دولی

(الّذین امنوا و کانوا یتقون)ای عن الشرك والبدعة والمعصیة

کرامت دولی(لهم البشری فی الحیوٰة الدنیاوفی الاخرة)بشارة فی الحیوٰة الدنیاءځ ده ابن کثیر ذکر کوی، هی الرأیا الصّالحةُ یراها المسلم اَوْتُرِیَ لهٗ

(اِنّ العزة لله)ایت ۶۵ ربط ددی ایت تاپسے بندے ردے وائی ته مهٔ غم جن کیږه چه عزت به م کم شی نه نه العزة لله جمیعاً او دخان ته کلام ده

(ومَایَتّبِعُ)ایت ۶۶ یامانافیه ده نوبیاوروسته اَن یتبعون تاکید دما قبل دے یامااستفهامیه ده نو بیا وروسته اَن یتبعون خان ته کلام دے

(قَالُوْا اِتّخَذَ اللهُ وَلَدًا)ایت ۶۸ مشرکینو اتخاذ الولدشبهه کوله نو دهغه پنځه جوابونه

(۱)......سبحنهٗ(۲)......هو الغنیّ(۳)......لهٗ مافی السمٰوٰت والارض

(۴)......انْ عندکم من سلطان(۵)......اتقولُوْنَ علی الله مالاتعلمون

(واتل علیهم)ایت ۷۱ ددی څائی نه دوئیمه حصة دسورة ده په دیکښی تخویف

په ذکر د مم سابقه ؤباندی دوه ۲ واقعے چه اونے نه منل نو هلاك شو

(۱) قوم نوح ——(۲) قوم موسیٰ......

او یوه واقعه چه او منل ئے نو نجات ئے او موندل هغه قوم یونسؑ......

اول واقعه د نوحؑ چه هغه قوم ته خدٔ والی او داسے قوم کانوا عطاشاً علی دمه

(لسحر مبین) ایت ۷۶ په دی سورة ایت ۲ کښی نبیؑ ته ساحر وے او دلته

موسیٰؑ والی

(الاذریة) ایت ۸۳ (نو جوانان) او خوانان دا کثر حق خبره قبلوی ابن کثیرؒ والی

واکثر المستجیبین لله تعالی والرسول شباباً

(فتنة) ایت ۸۵ فتنة معنی کمزوری لکه یو روایت کښی راځی

اذا اردت بقوم سوء فاقبضنی الیك غیر مفتون (نه وم کمزوری)

ایضاً عنکبوت ایت ۱

(واوحینا) ایت ۸۷ امور مصلحه الدافعة للعذاب

(ننجیك) ایت ۹۲ دلته نجاة معنی نلقیك ببدنك علی مکان مرتفع ده او دا الله

حکمه کول چه بنی اسرائیل داؤنه والی چه مونږ پسے راؤنه وځی هغه یرولی وو

(دلته لطیفه د قنبر میاو الی چه سختلے دریاب کښی لامبل بیا دیره اسماعیل

خان کښی وه) او فرعون کلمه کښی ستره ستره مدونه دیره ستره ساه ئے وه

(فان کنت) ایت ۹٤ هذا الخطاب من قسم الکنایة یعنی خطاب نبیؑ ته او اشاره

امت ته دے

(فلولا الی —— الی الا قوم یونس) ایت ۹۸ لفظی ترجمه نه دے یو کلے چه

ایمان ئے راؤړے دے نو فائده رسولی دو ئی ته ایمان مگر قوم د یونسؑ دو ئی ته

ایمان په وخت دَعذاب کښی وَلی فائده ور کړه اصل کښی دوه ۲ اشیاء دی

(۱)علامات دَعذاب (۲)آثار دَعذاب علامات دعذاب چه ښکاره شی نو بیا

که توبه او باسے بیافائده ور کوی او که چرے آثار ښکاره شی نو بیا فائده نه

ور کوی اوهرچه دوئی ته علامات دَعذاب ښکاره شوی وُو

(یٰاَیُّھَاالنَّاسُ)ایت ۱۰٤ تتمة السورة بنفی الشرك فی العبادة

(حَنِیْفاً)ایت ۱۰۵ (پداسے حال کښی چه پکښی بیان دَتوحیداو ردَدَشرك دے

(وَلَاتَدْعُ)ایت ۱۰٦ ربط مخ کښی نفی الشرك فی العبادة نو دلته نفی دَشرك

فی الدّعاء کوی

(وَاِنْ یَّمْسَسْكَ)ایت ۱۰۷ نفی الشرك فی التصرّف

(قُلْ یٰاَیُّھَاالنَّاسُ)ایت ۱۰۸ ترغیب الی القرآن ور کوی

(فَاِنَّمَایَھْتَدِیْ)ایت ۱۰۸ فائده خیل خان ته دہ

یو سالك وائی

فتدبّر القرآن اِنْ رُمتَ الهدیٰ فا العلم تحت تدبرِّ القرآن

(یحکم اللہ)ایت ۱۰۹ ،ای بالفتح اوبموتك،

بسم الله الرحمن الرحیم

سورة هود مکی سورة دے په نزول کښی ۵۲ پس د سورة یونس نه نازل شوی دے

روابط السورة الهود

۱ـ هر کله مخ کښی انکار د مشرکینو نے ذکر کړو نو دی سورة کښی دهغوئی انجام ذکر کوی

۲ـ مخ کښی ادلّه عقلیه و سره د مسئلے د توحید نے ثابته کړو نو دی کښی په ادلة نقلیه و ثابتوی

۳ـ مخ کښی سورة کښی رد د شرك دوو ۲ اقسام (فی الدعاء والتصرف) نے وکړو نو دی کښی دوه ۲ نور اقسام رد کوی (شرك فی العلم والعبادة)

۴ـ مخ کښی واقعه د نوحؑ نے مختصر ذکر کړه نو دی کښی دهغهٔ تفصیل کوی

۵ـ مخ کښی واتبل وُو اتّبع ما یوحی الیك نو دی سورة کښی مایُوحی بیانی کتٰبٌ أحکمت آیاته

۶ـ مخ کښی ٤ ایت کښی واتیلی وُو الیه مرجعکم جمیعاً هلته الیه ضمیر نے راوړے وُو نو دی ٤ کښی دهغه مرجع ذکر کوی او اسم ظاهر راوړی الی الله مرجعکم

۷ـ مخ کښی سورت شروع وو په ترغیب الی القرآن باندے نو دا سورة هم شورع کوی په ترغیب الی القرآن باند

۸ـ مخ کښی په ۳۸ مطالبه د یو سورت وه د مخالفینو نه نو دی سورة کښی په ۱۳ مطالبه د لسو ۱۰ سورة تونو کړی

س ۹ ــــ هغه کومې ۱۷ کومې وایلي دي فمن اظلم ممن افترای علی الله کذباً تودی سورة ۱۸ کومې وائی ویقول الأشهاد هؤلاء الذین کذبوا علی ربهم

س ۱۰ ــــ هغه کومې ۷۱ کومې تقریر د نوحؑ دی تودی سورة ۵۵ کومې تقریر د هودؑ ذکر کوی

س ۱۱ ــــ هغه کومې وایلي دي ان هذا لسحر مبین تودی سورة ۷ کومې وائی چه پیغمبر ته نې صرف نه وي بلکه معجزې ته لې هم وایل

س ۱۲ ــــ هغه کومې ۲۶ حالت د انسان ذکر کړې دي تودی سورة ۹ ۱۰ کومې ترقی په هغه

س ۱۳ ــــ هغه کومې وایلي دي واصبر حتی یحکم الله تودی کومې نمونې دهغه ذکر کوی

امتیازات السورة الهود

(۱) دا سورة ممتاز دې په بیان د مسائلو اربعه و چه هغه دعوی د سورة دې

(۲) دا سورة ممتاز دې په تفصیلي واقعه د نوحؑ باندې

(۳) دا سورة ممتاز دې په مطالبې د توبې او استغفار د مخلوقاتو نه

(٤) دا سورة ممتاز دې په مطالبې د لسو ۱۰ سورتونو باندې کفارو نه

(٥) دا سورة ممتاز دې په مکالمه د نوحؑ وابنهٗ باندې

(٦) دا سورة ممتاز دې په قولِ تعالیٰ وکان عرشه علی الماء

(۷) دا سورة ممتاز دې په ارمان د لوطؑ لو ان لي قوة او اوی الی رکن شدید

دعویٰ السورة الهود وخلاصتها

بیان دَخلورو مسئلو

(۱) العبادة لله وحدهٗ (۲) نفی دَ شرك فی العلم

(۳) ترغیب فی التبلیغ (٤) تسلیّ جناب رسول اللهؐ ته

اوهر یو مبلّغ ته دَ مسائلوروضاحت دپاره ادلّه عقلیه او واقعات دَ انبیاؑ......

تفصیلُ المقام

اوله مسئله العبادة لله وحده په ـ ۲ ـ ١٤ ـ ٢٦ ـ ٥٠ ـ ٦١ ـ ٨٤ ـ ۱۲۳ فاعبدوهُ دافائے تفریع کړه چه کله تول انبیاء وائی یقوم اعبدوا الله مالکم من الٰهٍ غیرهٗ نو فاعبدوهُ (دَ الله عبادت وکړئی) هارلے جوړ کړو نوغوندئے ورله ورکړه

دویمه مسئله چه عالم الغیب یو الله دے یعنی نفی شرك فی العلم کوی دایه ـ ٥ ـ ٦ ـ ۳۱ ـ ٤٧ ـ ٤٩ ـ ٥٧ ـ ۷٥ انّ ربی علی کل شیٍٔ حفیظٌ چه په هر څه صرف زهٔ یم نګهبان نو پهٔ هر څه صرف زهٔ یم خبر دار ایضاً ۷۰ فلماء رأ ایدیهم الخ او ګوره ابراهیمؑ ملائك نهٔ پیژنی چه دشمن دے که څوك دی دارنګه ـ ۷۷ (ولمات) او ګوره لوطؑ څه فر شتے راغلے دی اودائے نهٔ پیژنی دارنګه ـ ۱۲۳ ـ هر کله چه انبیاء نهٔ دی نو (وَ لله غیب السمٰوٰت والارض)

دریمه مسئله ترغیب فی التبلیغ نودا پهٔ ـ ۱۲ کښی (انّما انتَ نذیرٌ) نو بیا ـ ۱۲۳ وګوره (وتوکّل علیه) میدان کښی ودریږه توکّل پهٔ الله وکړو

څلورمه مسئله تسلّی جناب رسول اللهؐ ته په ـ ۱۲ کښی (فلعلك تارك بعض)

نو آخری آیت ۱۲۳ و ګوره والیه یرجع الأمر کلّه لله بهٔ فیصله کوی ستا به غالب کړی

حل مشکلات السورة

داسورة هم دذوات الرّاء نه اول کښې ترغیب الی القرآن اوصداقت الکتاب

(ألاتعبدوا الاالله) ایت ۲ سره اثبات التوحید.

(انّنی لکم منهٔ نذیر وبشیر) ایت ۲ سره اثبات الرسالة

(الی الله مرجعکم) ایت ٤ اثبات القیامة

(یثنون صدورهم) ایت ۵ صحابه ؓ بهٔ چه جماع کوله نو ډیرے حیادوجے نه به ئے پهٔ سینو کېږا آچوله چه الله م ګوری نو داآیت راغلو اصل مطلب دا چه غلوّ مهٔ کوئی ځکه غلوّ بیارهبانیت ګرځیږی ورهبانیة ابتدعوها ماکتبنا ها علیهم

(علی الماء) ایت ۷ علی للاستعلاء ده لکه وائیلے شی السمآء علی الارض اوماء نه مراد انتهاء دنظر ده مطلب لکه یو سړے کهلاو میدان کښې ودریږی نو چرته چه انتهاء دنظر ئے وی هغهٔ نه ایخو اورته اوبهٔ اوبهٔ لګی دارنګه نبیؐ ته امرأ القیس قبیلے واله کسان راغلی ؤونونبیؐ ته اُووے

(أین ربّنا قبل أنّ خلق السموت والأرض) نو ن نبیؐ ورته اُووے کان فی الماء (ای فی انتهاء النظر)

(أحسنُ عملاً) ایت ۷ فضیلؒ وائی چه احسنُ عملاً وائی اکثر خ ـلا نه

والی ځکه نور عمل ته ضرورت نشته نه عمل ضرورت دے چه هغه موافق د قرآن اوسنت وی عائشهٔ نه چا د نبیؐ پسندیده عمل تپوس و کړو نو هغی ورته اوویل همیشه عمل کوه اګر که لږ وی

(الا الذین صبروا) ایت ۱۱ صبر ذکر کوی ځکه

۱ الصبر عند المحن (امتحان) ۲ والشکر عند النعم ۳ والعمل الصالح داد ے اشیاء سره کامل مؤمن ګرځی

(من کان یرید الحیوة الدنیا) ایت ۱۵ مطلب دا ایت داده چه ددین کار کوی خو لکن غواړی دُنیامقصود ئے آخرت نه وی

(فی الآخرة الا النار) ایت ۱٦ ددی وجے نه سفیانؒ والی

لان اطلب الدنیا بطبل ومزمار احبُّ الیّ من ان اطلبها بالدین

(شاهدٌ منهُ) ایت ۱۷ څوک والی نبیؐ بیان کول لو یهودی راغلو او نبیؐ ے تائید ئے و کړو داغلطه ده ځکه نبیؐ مکه کښی وو او دلته یهودی څه کوی اصل کښی شاهدنه مراد یا ۱ قرآن ده ۲ جبرائیل ده

او علامه ابن تیمیهؒ نه قول په تفسیر کبیر کښی ذکر کوی (علی بینة) ای علمٌ نافعٌ لکه انعام ۵۷ (شاهدٌ منهُ) ای علمٌ نافعٌ صالحٌ لکه محمد ۱٤

(الاشهاد) ایت ۱۸ المراد العلماء اوالأنبیاء او کراماً کاتبین

(انّ الّذین) ایت ۲۳ بشارت لمن اخبت الی الله

(مثل الفرقین) ایت ۲٤ ای الموحدین والمشرکین

(ولقد ارسلنا نوحاً) ایت ۲۵ واقعه د نوحؑ په العبادة لله وحدهٗ ترغیب فی التبلیغ او په نفی د علم غیب ـــــ داواقعه د نوحؑ اعراف ۵۹ نو هلته

بغير دواړه لقد ذكروو او دلته ولقد واؤ عاطفه راوړی اشاره ديته چه مخ كښې

تيره شوی ده

(مانَرٰكَ) ايت ۲۷ هكذا قال للنبيؐ فى اسراء ۹٤

(اَنُلۡزِمُكُمُوۡهَا) ايت ۲۸ (ولكوؤموني) سنا سو پورے ـ ۱ توحيد ـ ۲ رحمة

(تَزۡدَرِىۡ) ايت ۳۱ . ازدراء معنٰى بد كنړل

لكه امام شافعيؒ وائى

لولا الشعرُ بالعلماء يزرى　　لكنتُ اليومَ اَشعرُ من لَبيد

(اَمۡ يَقُوۡلُوۡنَ) ۳۵ ـ ۱ دايا مخ كښې سره متعلق دے نو بيا كلام د نوحؑ دے

ـ ۲ يا د خال الهى دے نو بيا كلام د نبيؐ دے كه اوّل احتمال شى نو افترانه

ضمير نوحؑ ته راجع دى او كه دويم شى نو بيا نبيؐ ته راجع دى

(عَذَابٌ يُّخۡزِيۡهِ) ايت ۳۹ عذاب سره يخزيه قيد دے ولكولو څكه مصيبت په

درے قسمه دے

ـ ۱ مصيبت لرفع الدرجات كا المصائب على الانبياء

ـ ۲ مصيبت لغفر الذنوب كا المصائب على المؤمنين

ـ ۳ مصيبت للعذاب كاالمصائب على الكفّار

(الاّ قليل) ايت ٤٠ ثلاثةُ ابناءٍ وثلاثةُ أزواجِ أبنائه.

(فِىۡ مَعۡزِلٍ) ايت ٤۲ ـ ۱ وړه كښې كشتى نه ـ ۲ ياپه طرف كښې دين د نوحؑ نه

(ارۡكَبۡ) ايت ٤۲ اى امِنۡ ثمّ ارۡكَبۡ

(قَالَ لَا عَاصِمَ الۡيَوۡمَ) ايت ٤۳ دلته څلورتوجهات دى

ـ ۱ اوله توجيه عاصم بمعنى بچ كونكى (اى ذى عصمة) اومن رَّحم

بمعنی راحم نو معنی داشوه لاعاصم الیوم من امر الله الا الراحم نشته یځ

کوټکی نن وژغوري مګر مهربان ذات.

ب ۲ دویمه توجیه عاصم بمعنی معصوم او من رحم بمعنی مرحوم نو معنی دا

لامعصوم الیوم من أمر الله الا المرحوم نشته بچ شوی مګر چاباندې رحم

شوی وی.

ب ۳ دریمه توجیه، عاصم پخپله معنی اسم فاعل او من رحم بمعنی مرحوم

نو مستثنیٰ منقطع ده او داخانه مبتداء او خبر غواړی نو کلام داشو

لاعاصم الیوم من أمر الله لکنّ المرحوم هو المعصوم

اولدوه ۲ نو جهاتو کښی مستثنیٰ متصله ده

(فکان من المُغرَقین) ایت ۴۳ د غرقو نه شو

ښکه شیخ سعدیؒ وائی

پسر نوح بابدان بنشست ‌ ‌ ‌ ‌ خاندان نبوتش ګم شد

سګ اصحاب کهف روزی چند ‌ ‌ ‌ ‌ پی نیکان ګرفت مردم شد

او د سپی باره کښی وائی چه قیامت کښی به سړے وی دا هسے قصے دی

(انّه لیس من اهلک) ایت ۴۶ ب ۱ انه ضمیر راجع سوال ته (یعنی دا سوال ستا

مناسب نه دے او انه عمل ای انّ الولد ذو عملٍ غیر صالح

ب ۲ یا انه ضمیر راجع ولد ته بیا هم صحیح ده چه ستا اصل نه دانه ده دامطلب

نه چه ستا نه پیداء نه دے پیداء دے خو لکن اهل اصل کښی په دین کښی وی

بوسالک وائی

آل النبیّ أتباعُ ملّتِهِ ‌ ‌ ‌ ‌ من الأعاجم والسُّودان والعرب

لو کان اهلهٗ آل قرابتهٖ   فلیصلّ المصلیّ علی الطاغی ابی لهب

(انهٗ عملٌ)ایت ٤٦ ۔ ١ یاذو عملٍ ده ۔ ٢ یاحمل مبالغة ده

(ان تکون من الجاهلین)ایت ٤٦ دی خالی پاتے مودودی تفهیم القرآن

کښې لیکلی چه نوحؑ کښې جذبه دجاهلیت وه(معاذ الله)

(والیٰ عادٍ)ایت ٥٠ دویمه واقعه په العبادة لله وحدهٗ

(یُرسلِ السَّمآءَ)ایت ٥٢ داستسقاء درے ٣قسمه ده

۔ ١ یودُعاء کول الله ته هر وخت چه وی

۔ ٢ دویمه چه په وخت دخطبه کښې وی لکه نبیؐ خطبه وائیله اعرابی راغلو

چه مالونه تباه شو نبیؐ ولاردُعالے وکړه باران شروع شو بوه هفته وُشو بیابل

سړے راغلو چه باران نه هرڅه تباه شو نبیؐ بیا دُعاء وکړو باران بند شو

۔ ٣ دریم داعام صورت چه نوافل دی استسقاء اصل کښې تضرع ته وائی

دلته لکه خرنګه نوح ایت ١٠ کښې عمرؓ ته اولادم نشته عمرؓ ورته اُووے

استغفارو ایه دارنګه نے هر چاته وے نوح نه دے وائیلے

(واوجس منهم الخ)ایت ٧٠ دلته دو اشکال دی

۔ ١ یواشکال دا چه ابراهیمؑ زړهٔ کښې یره پیدا کړه نو فرشتے ورته څنګه

وائی لاتخف(مه یریږه)ولی فرشتے ذدزړهٔ نه خبر وے؛

۔ ٢ دویمه اشکال دا چه دلته وائی وامراتهٗ قائمةٌ فضحکتْ چه ابراهیمؑ

ښځه ولاړه وُ خندل نے نو هسے ولے خاندی هسے خو لیونی خاندی.

جواب۔ ١ اوّل اشکال اصل کښې قرآن کریم کله تفصیل وکړی کله

اختصار دلته اختصار دے او سورة حجر ایت ٥٢ وګوره هلته ابراهیمؑ په

خوله والي انا منکم وجلون نو فرشتو ورته اووے لاتخف نو ابراهيمؑ خپله اظهار کړے ده

۔ ۲ دادویم اشکال جواب دلته ضحکتُ عطف په قائمةٌ نه صحيح کيږي نو جاحظ والي ضحکت بمعنی حاضتْ لکه عرب والي ضحکت الأرنب اي حاضتْ او حيض چه ورته راغلو نو بيا هغة نه بعد بچي ولادت او حمل شروع شو

خو يحيیٰ بن زياد اللغوي الفرّاء المتوفی سنه ۱۱۲ والي لمْ أسمع ذالك من العرب اصل کښې دلته ضحکتْ نه مخ کښې کلمات محذوف دي او هغه سورة حجر ايت ۵۳ او ذاريات ايت ۲۷ کښې چه زيرے ورکړونو فضحکتْ بيا ئے وخندل.....

جاحظ داهغه ملاَّوو چه جماعت کښې به ناست وو چه څوک به ئے کورته رتله نو خپه بوه ورځ بودي ورته راغله نو روان ئے کړو ترڅو چه زرګرته ئے اووے چه دادے او سخه لاړه زرګر ته تپوس وکړو چه زه ئے څه پاره راووستم زرګر ورته اُووے چه دي ماته وائيل چه شيطان شکل راته جوړ کړه ما ورته اووے چه ما شيطان نه دے ليدلے نو ماته ئے وائيل اُووے چه صبر وکړه زه ئے درته راولم او ته ئے راوانستے

(وامرأتهٔ قائمةٌ)ايت ۷۱ (ولاړه وه) داهو سباره وه چه کله ابراهيمؑ لوښي اوچت کورته واپس کړو نو پوهه شوه چه دشمنان دي او منده ئے کړه او ودريده اوهو سباره سخه هميشه دخاوند خيال ساتي او که مه چه کمْ عقله وي نو خاوند کيږے سخه کورلوښي سخه هر څه سخه وي او هو سباره سخه هميشه

خاوند ته دوستان برابره وی او دشمنی ورته حتمی

(رحمة الله)ایت ۷۳ گوره فرشتے درے ۳ الفاظ وائی

۱ـ سلمٌ بچاؤ دوی ۲ـ رحمة الله ۳ـ وبركتهٗ عليكم

دا درے ۳ اشیاء چه وی نو بیا کور دَخوندوی

(وَلَمَّا جَاءَتْ)ایت ۷۷ واقعه د لوطؑ بن هاران په رَدَد شرك شرك فی العلم

او نفی دَعلم غیب

(يُهْرَعُوْنَ)ایت ۷۸ ۱ـ ای الشیطن ۲ـ او الشهوات

(هٰٓؤُلَاۤءِ بَنَاتِیْ)ایت ۷۸ دا مطلب نه ده چه زما لوڼړی دی بلکه زماد گاوندو

لوڼړی دی او محله واله چه کومی جینکئی وی هغولی ته بنات وائیلے شی

لکه اَنسؓ ته نبیؐ وائیل یا بُنیّ زاد المسیر حافظ ابن کثیرؒ هی ته اشاره کوی

(جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا)ایت ۸۲

شیخ عطارؒ وائی

آن خداوندے کہ ہنگام سحر کرد قوم لوط را زیر و زبر

(نوٹ مخ کښی اليس الصبح بقريب ایت ۸۱ قول دلوطؑ یا د ملئکو!)

(سِجِّيْلٍ مَّنْضُوْدٍ)ایت ۸۲ پۀ اور پخۀ شوی کاڼړی ولے وَو دا ښکۀچه دی

زخم زیات وی سرے په هندو کی او وهے هغه زر جوړیږی خو په چاره

او گولی ولگی نو هغه زر نه جوړیږی ښکۀچه دی کښی اور اثر وی دی وجے نه

نبیؐ دعا کوله اللّٰهم اغسلْ خطايای بالماء والثلج والبرد کوره ښئی حرپه

گرم ابو دیر په صفا کیږی خو دلته سرهٔ اشیاء (ماء ثلج برد) ذکر کوی

دا ښکۀچه گرم او بو باندہ یو ښئی او و پخے ښی نو هغه دیره وخته پوری گرم

وی نو نبیؑ وائی چه زما گناه هم ختم شی او زړه م هم سوړشی ......

او کوره قوم لوطؑ ته ئے دوه ۲ عذابونه ورکړو،

۱ جعلنا عالیها سافلها ۲ وامطرنا علیهم الخ،

داځکه چه دوئی دوه ۲ جرمونه کړی وُو،

۱ شرک ۲ لواطة الصبیان

(وَاِلٰی مَدْیَنَ) ایت ۸٤ دا پنځم واقعه دشعیبؑ په مسئله العبادة لله وحدهٔ باندی

شعیبؑ دوه کاره کړی وُو ۱ بیان دتوحید ۲ ردّ په نقص دپیمانو باندی

داځکه چه مدین منډائی وه د مدین نه دوه ۲ لارے وے

۱ یوه پاسه طرف نه چه مدین نه شام ترکی بلقان رمینیا چین ته وتلی وه

۲ دویمه ښکته لاره هغه مدین نه مدینه یمن هندوستان برما سیام چین

ته وتلی وه خلق به چین نه سیام ته بیا هندوستان ته راتلل پاکستان نه به ئے

مرچ مصالحه واخیسته یمن ته به لاړهٔ یمن کښی مشک زعفران به ئے

واخیسته مدینے ته لاړهٔ مدینه کښی خوشبیانے وے هغه به ئے مدین ته ورلے

مدین بین الاقوامی منډائی وه

(مَالَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ) ایت ۸٤ شیخ عبد القادر جیلانیؒ وائی

کل ماتعتمد علیه فهو الهك وکل شئ تخاف منه وترجوهٔ فهو الهك

(الفتح الربانی ۸۷) دا ریکدوالی

قلبك لایوافق بلسانك قُلْ الله اکبر بقلبك الف مرة وبلسانك مرة

(أَصَلٰوتُكَ) ایت ۸۷ ای دینك (تفسیر کبیر)

(اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيْمُ) ایت ۸۷ هذه الجملة قالوهٔ استهزاءً

(اعزّ علیکم من اللہ)ایت ۹۲ ،انبیاءٗ نهایته غیرتیان وُو یوه ورځ یو اعرابی
ابوالجهل باندې اوښ خرخ کړے وو نو ابوالجهل ورته پیسے نهٔ ورکولے
اعرابی خفاو لاړوو نبیؑ خلمی وو زړان وو ،نورو خوانانو هلکانو اعرابی ته
اووے چه داځوان بهٔ درته راواخلی هغه اعرابی نبیؑ ته اووے نو نبیؑ ورته
ورے داخه ابو جهل کور دروازهٔ ئے اوو اهله ابُوجهل راوُوتو نو غاړے نه ئی
وُنیولو ورته ورے یاعدوّالله دته خپلے پیسے ورکړو نو بهٔ زوور ترئے
راواخیستے

(عذابٌ یُخزیه)ایت ۹۳(تفصیل اقسام المصیبت فی هده السورة ۳۹)

(ولقد ارسلنا)ایت ۹۶شپږمه واقعه دٔ موسیٰؑ للترغیب فی التبلیغ وللتسلیة لرسول الله

(یومٌ مشهودٌ)ایت ۱۰۳ ای یوم الشهادة لانهٔ تشهد کلّ شئی حتیٰ الأعضاء کمافی السورة حمٓ السجده ایت ۲۰

(مادامت السّموٰتُ والأرضُ)ایت ۱۰۷ دائم ولے ذکر کړهٔ څکهٔچه آسمان اوزمکه خو آخرت کښے نهٔ وی خو دائی داکنایه دٔ تأبید(همیش والی)نهٔ دی اصل کښے آسمان زمکے نه بره والے ښکته والے دٔجنت جهنم دی نو هیڅ اعتراض نهٔ واردیږی څکه بره والے ښکته والے خو نهٔ ختمیږی

(وانّ کلاًّ لمّا)ایت ۱۱۱ په ایت کښے ترکیب نحوی سره اشکال دے
۱- یوه توجیه داده انّ حرف مشبّه با الفعل دا اسم او خبر غواړی کلاًّ اسم دِ انّ او تنوین دٔ کلاًّ عوض دٔ مضاف الیه محذوفے نه چه قوم دے نو پوره عبارت دا شو وانّ کلّ القوم لمّا حرف شرط او فعل شرط محذوف

لَیَبْعَثَنَّ او جزاء دشرط لَیُوَفِّیَنَّهُمْ دے بیا شرط سره د جزاء خبر د مبتداء (اسم دپاره) نو پوره عبارت داشو

وَاَنَّ کُلَّ الْقَوم لَمَّا یبعثن علیهم لیوفینهم ربّك اعمالهم

۲ دوئیمه توجیه داده چه اِنَّ بمعنی مَا نفیه کړے او لَمَّا بمعنی اَلاّ نو عبارت داشو مَا کُلَّ الْقَوم اِلاّ لیوفینّهم ربّك اعمالهم

(فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ) ایت ۱۱۲ نبیؑ ته صحابیؓ اُووے لقد اَسْرَعَ الیك شَیْبٌ یا رسول الله قالَ شَیَّبَتْنِیْ هُود واَخواتها (قرطبی) دارنگه صحیح مسلم سفیان بن عبد الله الثقفیؓ ته روایت دے هغه وائی ما نبیؑ ته اووے

قُلْ لِّیْ فی الاسلام قولاً لا اَسئل بعدك احداً فقال قُلْ اٰمنتُ بالله ثُمَّ اسْتَقِمْ

حضرت مجددؒ وائی الاستقامةُ فوق الکرامةِ

(وَلَاتَرْكَنُوْا) ایت ۱۱۳ ، ابن عباسؓ وائی لاتداهنوا میلان مهٔ کوئی ذکره ابن کثیر لاشباه و النظائر کښې سیوطیؒ المتوفی ۹۱۱ اشعار ذکر کوی،

سأضرب امثالاً لِماَ انا قائلٌ	لها موقِعٌ فی لُبِّ من تَفَهَّم
اَلَمْ تر انّ الداءَ یسریْ دفینهُ	فیقضی بعداوة الصحیح ویؤلم
وینزعُ عِرْقٌ من بعد غایة	فیسری به فی النسل داءٌ ویُعظِم
کحذفهم للهمزة من یکرم الفتیٰ	مشارکةً فیما جنیٰ المتکلم
وحذفك واو الوعد حملاً	علی التی تُعِلُّ وذالحُکْمُ من النحو محکَم
کذاك قرینُ سوءٍ یردیٰ قرینه	وینجی من الشر العباد ویعصم

یعنی قانون خو نهٔ وو چه یکرمُ کښې همزه حذف وے خو متکلم کښې حذف شوه نو یکرم کښې هم حذف شوه

(مَانُثَبِّتُ بِه)ایت ۱۲۰ دانبیاءؤ تاریخ و کوره چه زرة دکللك شی (خلاصه دانبیاؤ واقعات)پس دد

اولئك آبائی فجئنی بمثلهم   اذاجمعتنا یا جریر المجامع

(ولله غیب السموٰت)ایت ۱۲۰ داآیت خلاصه دسورت

۔ ۱نفی الشرك فی العلم لله غیب السموٰت سره

۔ ۲ تسلّی والیه یرجع الأمر كلّه سره

۔ ۳ ترغیب فی التبلیغ وتوكّل علیه سره

۔ ٤ العبادة لله وحدهٗ پهٔ فاعبده سره

قد تمت سورة الهود

بعون الله تعالیٰ وتوفیقه

بمؤریخه ۹/۵/۲۰۱۱میلادی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

ســـورة اليـــوسف

دامکئ سورت دے نزول کښې ۵۳ پس دسورة الهود نه نازل شوے دے

روابط الـسورة اليوسف

۱۔ هر کله مخ کښې مسئله دتوحید لے ثابت کړه په واقعات تو د انبیاؤ نودی کښې نودی کښې په واقعے د یوسف سره اثبات التوحید کوی

۲۔ مخ کښې نفی د علم غیب نے کړی وه په واقعه دابراهیم او لوط بانډ نودی سورة کښې نفی دعلم الغیب کوی په واقعے د یوسف بانډ

۳۔ مخ کښې وائیلی وُو وتوکل علیه ایت ۱۲۳ نودی کښې نمونه د توکل بیانی لکه یعقوب کړے وو

۴۔ مخ کښې وائیلی وُو وکلّا نقصّ علیك من انباء الخ ایت ۱۲۰ نودی کښې یوه واقعه خاص کوی والی نحن نقصّ علیك احسن القصص ایت ۳

۵۔ مخ کښې وائیلی وو فبشرنٰها باسحٰق ومن وّرآء اسحٰق یعقوب ایت ۷۲ نودی کښې واقعه دیعقوب بیانوی

۶۔ مخ کښې قول د ملائکو رحمت الله وبرکاته ایت ۴۳ بیان شو نودی کښې نمونه درحمت بیانی چه نواسی ته نے الله ۱۲ خامن ورکړو

۷۔ مخ کښې شان دالله ذکر کړه وماربك بغافلٍ ایت ۱۲۳ نودی کښې عجز دبنده وان کنت من قبله لمن الغافلین ایت ۳ سره ذکر کوی

۸۔ مخ کښې وائیلی وُو ولاترکنوا الی الذین ظلموا ایت ۱۱۳ نودی کښې

نمونه دَ عدم میلان ښائی لکه یوسفؑ زلیخا ته میلان نهٔ وو کړے

ف ۹..... مخ کښې سورة هم شروع پهٔ صداقت القرآن وو داهم پهٔ صداقت القرآن شروع کوی

ف ۱۰..... مخ کښې سورة مسمّیٰ پهٔ نوم دَ یو پیغمبر چه هودؑ وو نودا سورة مسمّیٰ پهٔ نامې دَبل پیغمبر چه یوسفؑ دے کوی

ف ۱۱..... مخ کښې تسلّی وه نبیؐ ته پهٔ واقعه دَ موسیٰؑ نودی کښې تسلّی نبیؐ ته پهٔ واقعے دَ یوسفؑ بانډ

ف ۱۲..... مخ کښې ترغیب فی التبلیغ وو نودی کښې هم ترغیب فی التبلیغ پهٔ واقعه دَ یوسفؑ بانډ

امتیازات السورة الیوسف

ف ۱..... داسورة ممتاز دے پهٔ واقعه دَ یوسفؑ

ف ۲..... دا سورةممتاز دے پهٔ خوب دَبادشاه باندی

ف ۳..... داسورة ممتاز دے خوب دَ جیلیانو باندی

ف ٤..... داسوره ممتاز دے پهٔ بیان دَ مکر اوفریب دَښځو باندی

ف ٥..... داسورة ممتاز دے پهٔ بیان دَدوه ۲ قسمه محبت رجائز لکه دَ یعقوبؑ حپل زولی سره ناجائز لکه دَ زلیخا یوسفؑ سره

ف ٦..... داسورة ممتاز دے پهٔ بیان دَفریب دَ خامنو دیعقوبؑ باندی

ف ۷..... داسورةممتاز دے پهٔ بیان سیاسی بصیرت دَ یوسفؑ بانډ چه جهیل کښې موقعه،موندی ده نو مسئله بیانوی اوجهیل نه ئے تحریك روان کړے ده او

پورا بادشاهي ئې واخیسته دا رنګه بادشاه ئې ځان ته محتاج کړے ده او وزارت کښې هغه شنې آخلي چه په هغه قوم حفاظت کيږي او ورورو ملاقات دپاره په لار کېولاؤ وي

۸...... داسورة ممتاز دے په بیان د قمص د یوسفؑ پاند چه د غم او خوشحالي دواړو وګرځیدو

۹...... داسورة ممتاز دے په بیان د تدبیر دالله لیوسفؑ (کذالك کدنا لیوسف)

۱۰...... داسورة ممتاز دے په بیان تقریر د یوسفؑ جهیل کښې

۱۱...... داسورة ممتاز دے په بیان د خوب د یوسفؑ پاندې

۱۲...... داسورة ممتاز دے په بیان د تعبیر د خوبون پاند لکه یوسفؑ ته پلار او یوسفؑ بادشاه او جیلیانو ته ویسته ؤو

۱۳...... داسورة ممتاز دے په بیان د صواعُ الملك پاندې

دعویٰ السورة الیوسف وخلاصتها

په سورة کښې بیان تسلّي نبیؐ ته په واقعه د یوسفؑ والتوبر علی ماسبقه یعني حالك کحال یوسفؑ

۱...... څرنګه یوسفؑ ورونړو مُلك نه ورکے کړو دا رنګه تابه هم کفّار د کلي نه اُوباسي ،

۲...... لکه څرنګه یوسفؑ درے ورځې کوهي کښې تیرے کړے وے دا رنګه ته به هم درے ۳ ورځې غار کښې تیرے کړے

۳...... لکه څرنګه یوسفؑ لاره کښې په یره تلو دا رنګه ته به هم لاره کښې په یره ځے

٤۔۔۔۔۔ لکه څرنګه یوسفؑ پر دی ملك کښې آباد شو دارنګه ته به هم پر دی ملك کښې آبادی شې

٥۔۔۔۔۔ لکه څرنګه یوسفؑ باند تهمت ولګیدلو دارنګه ستا په بی بی به هم تهمت ولګی

٦۔۔۔۔۔ لکه څرنګه دیوسفؑ تهمت صفائی وشوه دارنګه د ستا تهمت صفائی به هم وُشی

٧۔۔۔۔۔ لکه څرنګه یوسفؑ خپو کښې ورو رو ه غورځیدلی وُو دارنګه ستا خپو کښې به هم مکے واله وُغورځیږی

٨۔۔۔۔۔ لکه څرنګه یوسفؑ خپلو ورو ر وته وائیلی وُو لاتثریب علیکم الیوم دارنګه ته هم فتح دمکه وخت کښې وائے لاتثریب علیکم الیوم

او ددی سورة کښې ترغیب فی التبلیغ او تسلّی جناب رسول الله ته

داسورة دوات الرّآءنه دے اول کښې ترغیب الی القرآن او صداقت الکتاب

حل مشکلات السورة الیوسف

(اَحْسَنَ الْقَصَصِ) ایت ٣ قصص بمعنی بیان نه داچه بمعنٰی قصے ده ځکه قصص (بفتح القاف) جمع د قصے نه راځی ،دقصّة جمع قصص (بکسر القاف) راځی اودلته قصص مصدردے په معنٰی دبیان (کمال قاله زاد المسیر)

(وَكَذَالِكَ) ایت ٦ څرنګه الله ستا نسب معزّز کړے ده كذالك الخ

(اُقْتُلُوْا يُوْسُفَ) ایت ٩ دوئی مشوره وکړه اودوئی کښې مشربهوزه وو (اوذیهوزهدوه ٢ خامن وُو)

۔ ۱ أرمینیه ۔ ۲ أفغنه ......او پښتون دَ دِ أفغنه اولاد کښې دی

(قَالَ قَآئِلٌ) ایت ۱۰ قائل یهوزه وو

(یٰبُشْرٰی) ایت ۱۹ بشری ۔ ۱ یا په معنیٰ ذزیرے ده ۔ ۲ یا بشری ذدولی قافلے مشرنوم ؤو

(وَاَرْدَهُمْ) ایت ۱۹ وارد اُوبوراؤرونکی ته وائی اومابز روټی راؤرونکی ته وائی

(اَحْسَنَ مَثْوٰی) ایت ۲۳ و کوره یوسفؑ حلالی وو اوحلالی سړے دغه شان ذ عصمت خیال ساتی حدیث کښې راځی

سبعةٌ یظلهم الله فی ظلّه یوم لا ظلّ الّا ظلّه، او یو ذ هغوئی نه وُرَجُلٌ دعته امراةٌ ذات منصب وجمال فقال انی اخاف الله

(وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا) ایت ۲۴ ددی ایت دوه ۲ معنیٰ ده

۔ ۱ یوه معنیٰ قصد کړے وو زلیخا په دی اودی به قصد کړے وو لولا أن رّای برهان ربّه

۔ ۲ دویمه معنیٰ قصد کړے وو زلیخا او قصد کړے وو یوسفؑ دهغے د مدافعت اوبیا لولا ان الخ داځان ته کلام دے یعنی

(لولا أن رّایٰ برهان ربّه لما دفعها عن نفسه)

(لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ) ایت ۲٤ دوئی وائی چه کله یوسفؑ زنا اراده و کړه نو ولیدل یوسفؑ چه په دروازه یعقوبؑ ولاړ دے وعاضًا با النّواجذنو یوسفؑ وروسته شومونړوایو داخبره ذ سره غلط ده چه یوسفؑ اراده و کړه بلکه یوسفؑ اراده نه ده کړی په دی قرآن نکتی ذکر کوی

۔ ۱ قال معاذ الله ۲۳ ۔ ۲ انه لایفلح الظلمون

۔ ۳ کذالك لنصرف عنه السوء والفحشاء ۲٤

۔ ٤ انه من عبادنا المخلصین

۔ ٥ ولقد راودته فاستعصم

۔ ٦ والاتصرف عنی کیدهن اصبُ الیهن (اوسه پورے میلان نه رو کړے)

۔ ۷ واکن من الجاهلین

۔ ۸ فاستجاب له ربه فصرف عنه کیدهن

(وشهد شاهدٌ) ایت ۲۶ حلق والی داما شوم وو دا ما شوم نه وو لکه قرطبی والی عن ابن عباسؓ کان رجلٌ ذالحیة وکان من خاصة الملك وهکذا قال مجاهدوهذا قول السدی وعکرمة وقتادة

ځکه داما شوم شی نوماشوم ګواهی قبوله نه ده

(انّ کیدکنّ عظیمٌ) ایت ۲۸ شیطان کید ته کمزورے والی او ښځے کید ته لوئے والی داولے وجه داده چه شیطن د الله مقابل ده او ښځو مقابل سړے ده نومقابل ته ګوری۔

(شغفها) ایت ۳۰ شغف دیته والی چه زړه پردے وشلوی اوننوځی

(متکاً) ایت ۳۱ ۔ ۱ بالتشدید تکیه ګانی ۔ ۲ بالتسکین ای طعاما

۔ ۳ مجلس (مجاز القرآن)

(اکبرنه) ایت ۳۱ ای اعظمن شانه

(ما هذابشراً) ایت ۳۱ داولے والی چه نه دے دابنده حطا کار ځکه چه نیك سړی مخ نه پته لګی اوبد سړی هم پته لګی هغه به ښحه شکل وی

(قَالَ رَبِّ السِّجْنُ) ایت ۳۳ چه یوسفؑ پوه شو چه دا (زلیخا) لیونئ شوې ده نو جهیل ئې وغوښتو او علماء وائي چه کله فحاشئ نه د خلاصئ نه کیږي نو بیا جهیل بهتر دے

(عَنِّيْ كَيْدَهُنَّ) ایت ۳۳ هنّ ضمیر نه دا معلومیږي چه نورو ښځو هم ورته خوله کښې اوبۀ راغلي وے

(مَارَاَوُا الْاٰيٰتِ) ایت ۳۵ ایت نه مراد ۱- یا نښے دعصمت دیوسفؑ دي ۲- نښې دعدم صبر دزلیخا

(خَمْرًا) ایت ۳۶ په زبان دیمن کښې خمر انګور ته وائي ۲- یا دائے باعتبار د مَايَكُوْنُ سره اُووے چه شراب ترے نه جوړیږي

(ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِيْ رَبِّيْ) ایت ۳۷ دا دالله اختیاره کښې ده الله چا ته کښې تعبیر دخوبونو واچوي ابن سیرینؒ د خوبونو ډیر ښه تعبیرونه و یو سړي یو ځل ابن سیرین ته یو سړے راغلو چه زۀ خوب کښې په کنځلو کښې تیل آچوم دد څه تعبیر ده ابن سیرینؒ ورته اووے چه تا خپلے مور سره نکاح کړے ده هغه پریشان شو ښځې نه تپوس وکړو نو هغه ددې مور وه

دارنګه زُبیده یو ځل خوب ولیدو چه دُنیا ټول خلق ما سره زنا کوي نو خپله وینځه ئې ابن سیرینؒ ته ولیږله چه ځان نه ورته اُووایه ابن سیرینؒ ورته اُووے چه دا خوب ستا نه دے لیدلے وینځه واپس راغله نو زبیده ورته اووے چه ما نه ورته اُووایه وینځه ورغله ورته اُووے ئې نو ابن سیرینؒ ورته اُووے چه الله به ستانه داسے کار آخلي چه ټوله دنیا به ترے مستفیده شي همده خبره وه چه بیا زُبیده بادشاه ته اووے چه عراق ته نهر روان کړه او حرم ته

32

نے اُوباسه نو دا کار بیا بادشاه و کړو اوهغه نهر په عرفات بانذ راوتلی ده تقریباً ۴۰۰ سوه میله ده او بیا آخر بیمید، کبني غور خولے ده اولس ۱۰ فټه پلن ده اوس ئے صفائی نه ده شوی

(ام الله الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ) ایت ۳۹ نبیؑ نه مخ کبني او عیسیٰؑ نه اوروسته زمانه کبني ۲۴ موحدین تیر شوی وُو د هغوئی نه زید بن عمرو بن نفیل هم وو نبیؐ یو صحابی نه تپوس و کړو چه ستا زید بن عمرو بن نفیل لیدلے وو صحابی ورته اُووے آؤ مخ ئے زخمي وو بیت الله خوا کبني داقصیده وائیله

أربٌّ واحدٌ أمْ ألفَ رَبٍّ	أدين اذا تقسمت الأُمور
تركت اللّاتَ والعزىٰ جميعاً	كذالك يفعل الرَّجُلُ البصير
فلا عزّى أزُوْرُ ولاأبنتيها	ولا صَنَمَي بني غنمٍ أزور
ولا هُبَلاً أزور وكان ربّاً	لنافي الدّار إذاً حِلْمِي صَغِيْرُ

دامسئله تولو بیان کړی ده یوسفؑ هم زندان کبني چغے وَهي او ابراهیمؑ هم دامسئله کړی وه انعام ۷۴ نسب په نسب روان وو

الكريم بن الكريم بن الكريم بن الكريم

يوسف بن يعقوب بن اسحاق بن ابراهيم

(فَاَنسٰهُ الشَّيْطٰنُ) ایت ۴۲ چه بادشاه خواته لاړ و نو هر څه ترے هیر شو کنز العمال ۱۰/۲۸۶ کبني یو روایت دے،

اذارأيت العالم يخالط السلطان مخالطةً كثيرةً فا علم انّهُ لِصٌّ (داکو)

(فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ) ایت ۴۲ ټول ئے ۱۴ کاله تیر کړی وُو

(أَيُّهَا الصِّدِّيقُ) ایت ۴۶ په دِ کبني مونږ ته یو آوازدے چه گوره رونږو

کبنی یوسفؑ بدشوخوبل ورته رشتیاوالی دارنګه تاته هم که خپلوان بد والی خوبل بۀ درته رشتیاوالی

(قَالَ ارْجِعْ اِلٰی رَبِّكَ) ایت ۵۰ حدیث کبنی راځی بنیؑ والی کچرته ماته لے وائیلی وه چه جهیل ته اوځه فأجبت الدّاعیَ اویوسفؑ ته چه قاصد راغلو نو هغۀ بیا واپس کړو چه زما صفائی وکړو نو یوسفؑ پۀ بنیؑ بهتر وو ددی جواب داده چه بنیؑ نول عالم ته نبیؑ او پیغمبر دے او یوسفؑ صرف مصرته نونبیؑ بیان دتوحیدته جلدی وه نودی وجے نۀ ئے وائیل چه زۀ بۀ هغه ساعت وتلے وَم نودی کبنی غوره والے د نبیؑ پۀ یوسفؑ دے او یوسفؑ اول ځان صفائی کوی

(ذٰلِكَ لِیَعْلَمَ) ایت ۵۲ دا بیان دے دباره کوم چه پوه شی یوسفؑ/عزیز مصر

(وَمَا اُبَرِّئُ) ایت ۵۳ داقول د چادے بعض والی دادیوسفؑ دے خوداخبره صحیح نۀ ده

۱ یو دی وجه نه چه یوسفؑ یا جهیل ته نۀ وو راوتے

۲ دوئیم دلته والی انّ النّفس لاَمّارةٌ با اللّسوءِ اویوسفؑ خوپیغمبردے هغه خرنګه داوالی اصل کبنی داقول د زلیخادے

لکه علامه ابن تیمیهؒ مجموعة الفتاوی ۲۸۵/...... کبنی ددے تائید کوی دارنګه امام حسن ماوردیؒ المتوفی ۴۵۵ والی چه دداد زلیخا قول دے امام ماوردیؒ ته ابن حجرؒ معتزلی والی دډ نه مُراد هغه معتزله نۀ دی چه کوم کافر دی بلکه معتزله پۀ دوه ۲ قسمه دی

۱ یوئے هغه ته معتزله والیل چه کوم کافِررو

ـ ۲ دویم هغه چاته چه قرآن باریکو کښی به تنواتل هغه ته نے هم معتزلی وائیل
(اجْعَلْنِیْ عَلٰی خَزَآئِنِ) ایت ۵۵ یوسف ترے نه عهده غوښتله داولے
امام رازیؒ وائیو انما طلب الامارة فلانه قال له الملك انا لدینا مکین امین
او طلبه لاصلاح فوصوله بای طریق کان جائز
(انی حفیظ) ایت ۵۵ یوسف د خان مدح ولے کوله ابن کثیرؒ وائی
یجوز مدح الرجل نفسه اذا جهل مکانه
(وکانوا یتقون) ایت ۵۷ (خان لے زنا نه وُساتلو) حدیث کښی وائی
سبعة یظلهم الله فی ظله یوم لا ظل الا ظله امام عادل وشاب نشأ فی عبادة
الله تعالی ورجل تحابا فی الله اجتمعا علیه وافترقا علیه ورجل تصدق بیمینه
حتی لاتعلم شماله ورجل دعته امراة ذات منصب وجمال فقال انی اخاف الله
(ونمیر اهلنا) ایت ۶۵ مانړ هغه چا ته وائی چه خوراك راوړی.....
ابن هالك همازانی چه ذیمن آخری سرهمازان ووهغه خپل کتاب کښی لیکی
چه یو خل زمونږ علاقه باندی سیلاب راغلو او زمکه لے وشلوله نو یو قبر راوو
تو په قبر کښی یوه ښځه وه د قبر سر ته لے یوه کُتبه لیکی وه چه هغے باند
لیکلی وُو چه زهٔ بادشاه کره یم په مونږ باند قحط سالی راغله
فارسلت مائرنا الی یوسف الصدیق نو هغه ته مونږ اووے چه ته یوه او که دانے
راکوه مونږ به یو او که سرو زرو درکوُو نو هغهٔ نهٔ اومنل بیا مو دوه ۲ ؤ که
سرو زرو اُووے بیائے هم نهٔ اومنله بیا مونږ ورته اووے چه مونږ به یو او که
ملغلرے درکوُو بیائے هم نهٔ اومنله فها انا اموت مونږ سره څه نیشته
واه خلقه په دُنیاباند دهوکه نهٔ شے

(لَا تَدخُلُوا مِنۢ بَابٍ وَّاحِدٍ) ایت ٦٧ دالی وَلے وائیل حدیث کښې راغلی
اَلْعَیْنُ حَقٌّ نظر حق دے نظر اثر کوی لکه څرنګه بل ته کتل و کړے هغهٔ
باندی اثر کوی اګر که تالاس نهٔ وی وَرَوړے حدیث کښې راغلی چه په عرش
دَالله که څهٔ اثر کولے نو نظر به کړے وے ...... نو یعقوبؑ همدی وجے وائیل
چه په نظر بهٔ شئی

۔ ۲ یا ئے څکه وائیل چه که دُشمن در باندِ حمله و کړی نو ټول خوبهٔ نهٔ مری
(وَعَلَیهِ فَلْیَتَوَکَّلِ) ایت ٦٧ یعقوبؑ څلور جملے ذکر کړے ۔

۔ ۱ مَااغنی عنکم من الله من شئ
۔ ۲ ان الحکمُ الا لله
۔ ۳ علیه توکلتُ
۔ ٤ وعلیه فلیتوکل المتوکلون پیغمبرهم دا وائی

(صُوَاعَ الْمَلِكِ) ایت ٧٢ صواع جمع ذکر کوی په اعتبار دَ مکیلاتو سره لکه
موازن جمع په اعتبار دَ موزونات ذکر کوی ...... ګوره مخ کښې سقایهٔ
(جام) ورته اُووے اودلته صُواع ورته وائی داځکه چه اوّل دا وبو
څکلو لوښی وو بیا دَ پیمانے دپاره او ګی و ګرځیدو

(کِدْنَا لِیُوسُفَ) ایت ٧٦ (دارنګه چل سودلے وومونږه یوسفؑ ته)

۔ ۱ مبتدعین دِ باندِ دلیل نیسی چه ګوره حیله اسقاط ترے نه ثابت
شوه مونږ وائیو چه څرنګه ته ثابته وے ،نو هغوئی وائی چه و ګوره
یوسفؑ حیله کړی وه مونږ وائیو هغهٔ دَ سره حیله کړی نهٔ وه بلکه
داحیله خو الله کړی ده،څکه کِدْ دپاره فاعل (نا) ضمیر الله ته راجع دے

۔۲ دوئم داچه لِیوسفَ کښې لام تخصیص دپاره ده نو دایوسفٔ پورې خاص ده

۔۳ دریم دلیل مبتدعین په واقعه ډ ایوبٔ باندې نسی نو هلته خو اُمر د الله دے او اُمر کښې ئکه حیله وی (فاضرِبْ به ولاتحنث)

۔٤ څلورم روایت ډ ابو اللیث سمر قندیؒ ذکر کوی

نو اول خو هغه محدّیث نهٔ ده بلکه فقیه ده

دوئم هغه روایت کښې عباس بن سفیان دی او هغه مجهول دی

بله خبره دا چه حیله اسقاط باندې ګرځ کتابونه رد کوی (ارجعُ الی البقره ایت ۹ یخدعون الله الخ پس ددی اُووے چه امام بخاریؒ باب تړی

باب من تفل من المیت فلیس له اَن یرجعَ چه ځا ډمړی طرف نه پخپله اسقاط ورکړو نو ډمړی وارثانو نه څه نه شی آخیستے هغه ذمه دار دے......

ملایانو خلقو سره ظُلم کول دهغوئی مالونه ئے لوټ چه غریب سړی جنازه به وه یوبه هم نه وو او چه مالدار سړی جنازه به وه نوبیا به داپسے بطخے روانے وے کذالك کدنا الخ

(فَقَدْسَرَقَ اَخٌ لَّهٗ) ایت ۷۷ دائی وَلے وائیل باهسے الزام وو او قیاس فاسدو کړو

۔۲ اوبایوسفٔ چه کله وړو کے وو نو ترور کره اوسیدو کله چه ترور نه په مخ راتلو نو هغی ورته په ملا باندې کمربندی وتړله نو کله چه کور ته راغلو ترور وریسے راغله چه ماته کمربندی ورکه ده شاید چه یوسفٔ پټه کړی وی چه وُلیده ئے نو هغه ډسره اُووانه نو هغهٔ نه وانی

(فَصَبْرٌ جَمِیْلٌ) ایت ۸۳ داجمله ئے ډ یوسفٔ په جُدائی کښې هم وائیلی وه

(عَسَى اللهُ) ایت ۸۳ خلویشت کالو بعد ئې هم امید او همت نه دې هارشوې
امیر تیمور یو ځلې بانډ ۱۷ حملې وکړې ناامیده شو نو ځنګل ته لاړو تالاب
په غاړ کیناستو نو یو میږے ګوري چه دانه وُچته کړي بیا پرے نه یریوځي
آخر داکامیاب شو امیر تیمور هم ددی عقل واخیستو او حملے ئې وکړو
(يَٰأَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ) ایت ۸٤ بنیامین ورک شو نو بیا یوسفؑ ورته یاد شو
لوے غم زوړ غم تازه کوی

هغه یو شاعر وائی

فقالوا أتبكي لكلِّ قبرٍ رأيتَهُ ... لقبرٍ ثوى بين اللوى والدكادكِ
فقلتُ لهم انّ الأسى يبعثُ الأسى ... فدعوني فهذا كلّه قبرُ مالكِ

(تَذْكُرُ يُوسُفَ) ایت ۸۵ یوسفؑ ورته څنګه هیر شی هائے دزړه ټکړاوه کنه
ابو الاسود الدئلی څنګه وائی،

يقولُ الأرذلونَ بنو قشيرٍ ... طوالَ الدهرِ ما تنسى عليّاً
بنو عمِّ النبيِّ وأقربوهُ ... أحبُّ الناسِ كلِّهمُ إليّا
أحبُّ محمداً حبّاً شديداً ... وعبّاساً وحمزةَ أو عليّاً

(وَلَا تَاْيْـَٔسُوا مِن رَّوْحِ اللَّهِ) ایت ۸۷ روح په معنٰی د رحمت سره دے لکه
حدیث کښی راځی نبیؐ وائی اِنّی أجد ريح الرَّحمٰن من اليمن (نو دلته رحمت
معنٰی ده) او بیا یمن نه ابوهریرهؓ غوندے خلق راغلل...... د الله رحمت نه مه ناامیده
کیږئی

تیرے صوفے ہے فرنگی ... تیرے قالین ہے ایرانی
لہو مجھ کو رلاتی ہے ... جوانوں کے تن آسانی

عقابی رُوح جب بیدار ہوتی ہے جوانوں میں
آتی ہے اُن کو اپنا منزل نظر پہ آسمانو میں

نہ ہو نا اُمید نا اُمیدی زوالِ علم و عرفان ہے
اُمیدِ مردِ مؤمن ہے خدا کے راز دانوں میں

(فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلَيْهِ) ایت ۸۸ کله چه دوئی راغلل نو دِ وخت کښې هغه قطمیر (عزیزمصر) وفات شوے وو او یوسفؑ بادشاه شوے وو

(مُزْجٰةٍ) ایت ۸۸ کوټه پیسو داهغه کوټه پیسے وے چه کوم بانډ یوسفؑ خرچ کړے وو ......اوس یوسفؑ نه پرے سودا کوی

(لَا تَثْرِيْبَ عَلَيْكُمْ) ایت ۹۲ نبیؐ ته چه کله فتح مکهٔ کښې قیدیان راغلل نو نبیؐ ورته اُووے زَما باره کښې ستا سوځه، ګمادے هغوئے ورته اُووے ته زمونږ وروره یے او مونږ ستا نه بهٔطمعه لرُو نبیؐ ورته اووے لَاتثریب الخ

(وَجْهِ اَبِيْ) ایت ۹۳ ګوره یوسفؑ ابی وائی اودِ نوروورونړو اَبیکم ایت ۸۳ وائیل

(يَأْتِ بَصِيْراً) ایت ۹۳ دوئی وائی چه وګوره تبرك شته کنه دَ پیغمبر مونږ وایو مچه مونږ ترے منکر خو نهٔ یو خو تهٔ صحیح سند سره راوړه مونږ بهٔ دَهغه حپو خاوړے هم دَ ستر ګو رانجه کړو (واقعه شاه اسماعیلؒ دَقدم شریف سورة بقره ایت ۲۴۸ لفظ سَكِيْنَةٌ باندِ وګوره

او ګوره دلته چه یوسفؑ قمیص کښې تبرك وو نو یعقوبؑ سره پخپله تبرك نهٔ وو چه قمیص سره بهٔ شو او پخپله نهٔ بهٔ کیدلو ته خو بیا یعقوبؑ تبرك نه مُنکر یے اصل کښې داوثیقه ده

(وثیقه دینه والی چه زۀ بۀ شئ سره جهلے وینا تائید و کړم لکه یو سړی بائد
زۀ کور نه پیسے راغوارم تو خپل شناختی کارډ هم ور کړم دا وثیقه ده)
اودا الاعتصام ۲/۳ کښې ذکر کوی ۲ یا داوحی وه لکه امام رازیؒ
مجاهدؒ نه نقل کوی

(اِنِّیْ لَاَجِدُرِیْحَ یوسف)ایت ۹٤ داکرامت د یعقوبؑ وو دوئی والی
پنج پریان کرامت نۀ منی مونږ کرامت منو کرامت په لغت کښې عزت ته
والی او اصطلاح کښې خرق عادت کار ظاهریدو ته والی او دا دولی اختیار
کښې نۀ وی لکه عمرؓ بیان کول نو اُووے نے یاساریة الجبل عبد الرحمن بن
عوفؓ ورته اووے لقدجُنت(لیونے شوے) یا عمر نو عمرؓ یو طرف بل طرف
ولیدل نو لښکر خونۀ وو نو هغۀ اُووے مَااَمْلِکُ خَلْیٰ وَمَااَمْلِکُ لِسانیْ.....
داشان کرامت منو اوکه نۀ والے چه قلندر بابا کچکول کښې دریاب جمع
کړے وو او شمس تبریز بابا ملتان کښې نمر را کوز کړے وو نو دا نشو منلے
او کوره د یعقوبؑ داکرامت دے خو اختیار کښې نۀ دے

هغه یو شاعر والی

زمصرش بۀ ے پیراهن شنیدی چرادر چاہ کنعانش ندیدی
بگفت احوال ما برق جهان است دمی پیدا و دیگر دمی نهانیست

(وَخَرُّوْلَهٗ)ایت ۱۰۰ الضمیر راجعٌ ۱ لیوسفؑ ۲ او الله ۳ او للکعبة
(سُجَّدًا)ایت ۱۰۰ ۱ داسجده دتعظیم وه او دا آدمؑ نه تر عیسیٰؑ جائزه وه
۲ دویم جواب داده چه داسجده نے الله ته کړی وه معنی دا پریوتل الله ته
سجده شکر الی

۔ ۳ دریم جواب او مطلب داچه پریوتل مور پلار دیوسفؑ دپاره دیوسفؑ الله ته سجده کونکی

(وَقَدْ اَحْسَنَ بِیْٓ) ایت ۱۰۰ گوره یوسفؑ به یادوی او بلهیږی

من کنوز البرّ کتمانُ المصائب

(وَمَا یُؤْمِنُ اَکْثَرُهُمْ) ایت ۱۰۶ دوئی گوره دامنل چه الله خالق مدبر دکائناتو دے اوبیا الله وروی خوالله سره ئے شرك هم کړو دچاباره کښی وائی چه دابادو ذمه دارده چاته وائی داخامنو ذمه دارده اوقبرته ورځی فتاوی مصریه ۔ ۵۷ کښی ابن تیمیهؒ وائی

مَنْ ظَنَّ اَنَّ الدُّعاءَ عند القبور افضل من الدّعاء فی المساجد فقد کفر وقد اتّفق ائمةُ المسلمین بذالك

دا رنګه شاه ولی اللهؒ په تفهمات الهیه ۔ ۱/۴۵ کښی وائی

کُلّ من ذهب الی بلدة اجمیر او الی قبر سالار مسعود غازی لاجل حاجته یطلبها منه فقد اثم اثماً اکبر من القتل والزناء ......

دوئی مؤمنان او مشرکان یو برابر کړل

علامه ابن قیمؒ وائی

قالوا واقرار العباد الخ (سورة بقره ایت ۲۱ اعبدواربکم لاندو گوره)

(حَتّٰی) ایت ۱۱۰ ای کانت الابتلاء حتی الخ

(اَنَّهُمْ قَدْ کُذِبُوْا) ایت ۱۱۰ عروةؓ یو ځل داآیت عائشةؓ مخ کښی اُووے په تخفیف د کُذِبُوْا سره معنیٰ داچه دروغ شوی وُو دوئی سره دالله نه نو عائشةؓ اُووے معاذ الله کُذِّبُوْا یعنی مخفف نهٔ دے مشدد دے نوبیا معنیٰ داچه گمان

وکړو انبیاؤ چه دروغ جن شو دوئی دقوم نه نوعروۃ وائی مااعتراض وکړو چه بیا ظنّوا څه مطلب دے عائشۃؓ اووے چه ظنّ بمعنٰی د یقین دے نو بیا معنٰی داشوه چه یقین وکړو انبیاءُ چه دروغجن کړے شو دقوم نه خودا قراۃ د عائشۃؓ دے او موږلے پهٔ تخفیف سره کُذِبُوا وایُو نو درے ۳ توجهات جوړیږی

۔۱ ظنوا ضمیر خلقوته راجع انّهم ضمیر خلقوته راجع کذبوا ضمیر انبیاؤ ته راجع نو معنٰی دا گمان وکړو خلقو چه دوئی سره دروغ وُ شو د طرف انبیاؤ نه څکه انبیاؤ ورته۔۱ عذاب۔۲ یا امداد نه وائیلی وُو نو جاء هم نصرنا الخ

۔۲ ظنّوا ضمیر راجع خلقوته انّهم ضمیر راجع انبیاؤ ته کُذبوا ضمیر راجع ده الله ته نو معنٰی دا گمان وکړو خلقو چه انبیاؤ سره تکذیب وشو طرف د الله نه څکه چه انبیاءُ وائیل چه الله امداد راځی نو جاء هم نصرنا

۔۳ ظنّوا ضمیر راجع انبیاؤ ته انّهم ضمیر راجع انبیاؤ ته کذبوا ضمیر راجع خلقوته نو معنٰی داده گمان وکړو انبیاؤ چه دِ انبیاؤ سره دروغ وُشو د خلقو نه پهٔ نهٔ منلو د معجزے سره

(مَا كَانَ حَدِيْثًا يُّفْتَرٰى) ایت ۱۱۱ (داهسے قصّه نهٔ ده) مولانا رومؒ یوه واقعه بیانوی چه یو سړے هندوستان ته راغلو نو هر چاته ئے تُحفے راوړ لو نه اُووے او هغهٔ یو طوطی هم ساتلی وو هغهٔ ته ئے اووے چه تاته څهٔ راوړم طوطی ورته اُووے چه هلته پهٔ طوطیانو ته زما سلام وائے او ورته وایه چه ستاسو یو ورور بندیوان دے کله هغه هندوستان ته راغلو نو یوه

ورځ ځنګل ګښی روان وو طوطیان ئے ولیدل نو هغوئی ته ئے داخبره وکړه

تو نا خاپه طوطیانو ته یو طوطی راپریوت او مړشو کله چه دا سړے واپس لاړو
نو خپل طوطی ته ئے قصه تیره کړه نو هغه هم راپریوته پنجره کښې مړشو نو دا
سړے ولګیدو او پنجرے نه باهر ئے وغورځول نو طوطی نا خاپه پاسیدو
او ونه کښې کیناستو سړے ترتپوس وکړو چه داڅه دی وکړل طوطی ورته
اووے چه هغهٔ ماته دا طریقه وښائیله (مطلب خان ملګری کړه چه ژوندے شی

نو د واقعے نه بعد مولانا روم وائی

حاشا الله که این حکایات نیست تی نقد حال ما وتست خوش بنګن

ترجمه

الله ته پاکی ده دا هسے واقعه نهٔ ده بلکه زما او ستا حالت نقشه ښائی
دارنګه یوسفؑ هسے واقعه نهٔ ده بلکه دی کښې تسلّی ده نبیؐ ته حالك
کحال یوسفؑ الخ

بسم الله الرّحمٰن الرّحیم

سورة الرّعد

دامدنی سورة ده په نزول کښې ۹۶ پس دسورة محمد نه نازل شوی دے

روابط السورة الرعد

ر ۱ مخ کښې دلائل وُو بغیر دتنبیهاتو نه نودی کښې دلائلو سره تنبیها هم ورکوی

ر ۲ مخ کښې اُوړے اُدعوَا الی الله نودی کښې طریقه ددعوت اول مسئله بیا دلائل بیا امثله

ر ۳ مخ کښې مسئله ذ توحید ثابته شوه پهٔ واقعے ذیوسفؑ نو دلته کښې وضاحت ذمسئلے کوی پهٔ امثله ؤ

ر ٤ مخ کښې آخر کښې واتیلی ؤو وکأین من ایة یمرّون نودی کښې هغه نبی او دلائل بیانی ۔

ر ۵ مخ کښې سورة اختتام شوے ووپهٔ ترغیب الی القرآن باندٔ نودی سورة شروع کوی پهٔ ترغیب الی القرآن

ر ٦ مخ کښې نفی ذ شرك فی العلم وه نودی کښې نفی ذ شرك فی الدّعاء ده

ر ۷ مخ کښې سورة اختتام ووپهٔ صداقت القرآن اودی سورة کښې افتتاح کوی پهٔ صداقت القرآن باندٔ

ر ۸ مخ کښې اعلان ذ یوسفؑ رو جهیل کښې ایت ۱۰ ٤ نودی کښې اعلان ذنبیؐ پهٔ میدان کښې ایت ۳٦

ر ۹ مخ کښې ایت ۱۰۳ کښې واتیلی ؤووماآکثر النّاس ولوحرصت بمؤمنین

نودی کښې په هغه زیادت کوی چه دوئی ایمان نه راوړی

۱۰ مخ کښې مسئله دتوحید بانډ دلیلی نقلی ورنودی کښې ادله عقلیه په مسئلے دَ توحید

۱۱ مخ کښې مسئله دتوحید لې ذکر کړه

(ءَ اَرْبَابٌ متفرقون خیرٌ ام الله الواحدُ القهّارُ)ایت ۳۹نودی کښې مثال په هغه چه بل څوك راغواړی داسے مثال کباسط کفیه الی الماء ایت ۱٤

مخ کښې آخر کښې دنبیٌ اعلان لے بیان کړو أدعوا الی الله ایت ۱۰۸نودی سورة ایت ۱۷ کښې مثال ددعوت بیانی

۱۲ مخ کښې اووے چه یعقوبٌ عالم الغیب نه دے نو بیا څوك دے نودلته وائی الله(عٰلِمُ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ الْکَبِیْرُ الْمُتَعَالِ)ایت ۹،

۱۳ مخ کښې اووے چه تاسو څوك رامدد کوئی (مآأنزل الله بها من سلطٰنٍ) ایت ٤۰نودی سورة کښې دَ الله په رابللو بانډ دلائل ذکر کوی

۱٤ مخ کښې سورة آخر کښې اووے (وتفصیل کلَّ شئ)نودی سورة اوّل کښې ترغیب الی القرآن ورکوی

امتیـــازات الســورة الــرعــد

۱ داسورة ممتاز دے په کثرت تنبهات باندی

۲ داسورة ممتازدے په ترتیب دَ ادلّه ؤ

۳ داسورة ممتازدے په علاج دَ اطمینان قلبی باندی

٤ داسورة ممتاز دے په تسبیح دَ رعد باندی

ـ ٥ داسورة ممتاز دے پۀ کثرت امثله باندی

ـ ٦ داسورة ممتاز دے پۀ بیان ذ مثال دمشرك باندی (الاّ کباسط کفیه)

دعویٰ السورة الرعد

نفی ذ شرك فی الدعاء چه رامدد کولو او رابللو لائق یوالله دے او دادرے ۳ خایه ذکر کوی ایت ١٤

لهٔ دعوة الحق ایت ٣٠ لا اله الاهو ایت ٣٦ الیه ادعوا والیه مآب

خلاصتها السورة الرعد

پۀ دی سورة کښی ادلّه ذکر کوی پۀ اثباة التوحید

سورة درے بابه ده اول باب تر ایت ١٤ بیا ١٥ نه دویم باب تر ٢٥ بیا ٢٦ نه دریم باب تر آخیر

ـ ١ اول قسم ادلّه خالق لِکلّ شئی هوالله

ـ ٢ دویم قسم ادلّه عالم لِکلّ شئي هو الله

ـ ٣ دریم قسم ادلّه حافظ لِکلّ شئی هوالله

ـ ٤ خلورقسم ادلّه متصرف فی کلّ شئی هوالله

ـ ٥ پنخم قسم ادلّه کلُّ شئي محتاجُ لله

دعویٰ سورة پرے تفریع کړی لهٔ دعوة الحق بیا یومثال بیاادلّه ذکر کوی اومثال ذمسئلے ذ توحید ذکر کوی بیا دلائل پۀ دی چه رازق لکل شئی هوالله پۀ ایت ٣٦ کښی نودعوی پرے تفریع کړی قل انّما أمرت ان اعبد الله أدعوا والیه مآب ایت ٣٦

حل مشکلات السورة الرعد

اوّل قسم ادلّه په ایت ۲ (الله الّذی رفع السموٰت بغیر عمد ترونها) و ګوره الله درته بې ستنو چهت او درولے ده الله الذی الخ......

بیا وائی(وسخّر الشّمس والقمر)واه الله درته نمر او سپوږمئ کار کښی لګولی دی(کل یجری لاَ جلٍ مّسمّیً)هر یو روان تر نیټه مقرّره ......

نو بیا وائی (وهو الّذی مدّ الارض وجعل فیها رواسی وانهراً) ایت ۳ واه زمکے ته و ګوره الله درته غوړ اولی ده وه مخامخ غرونو ته و ګوره الله زمکے کښی پیدا کړی دی (وانهراً)وا ینګه بدرئی ته و ګوره الله درله روانه کړی ده (وانهراً)......

بیا وائی (ومن کل الثمرٰت جعل فیها زوجین اثنین)ایت ۳ وه میووته و ګوره پیدا کړی دی درته جوړه جوړه

نو بیا وائی(انّ فی ذالك لاٰیت لقوم یتفکّرون)تنبیه در کوی وه بیاهم تاسو سوچ نهٔ کوئی ......

نو بیا وائی (وفی الأرض قطعٌ متجورٰتٌ)وه زمکے کښی جُدا جدا اندوانه پیدا کړ ی دی داخوله پرېږده

(وَجنّتٌ منّ اَعناب وزرعٌ ونخیلٌ)او ګوره انګوروو دی باغونه کهجورے او فصلونه وجنّتٌ من اعناب وا انګور ته و ګوره وړو که غوندی ګوده الله یکښی خواره اوبهٔ دی پیدا کړی (او کهجورے ته و ګوره دیسته مسته حلوه وړوك دے که بوډا هر سړے لے خواړے شی)

نو بیا تنبیه راوړی (ان فی ذالك لآیت لقوم یتفکرون) ایت ٤ و ه پوه خلق ترے نه نصیحت آخلی ...... کله چه دا ختم کړی

نو دوېم قسم أدلّه چه په شروع کړی په ٨ ایت کښې الله یعلم ماتحمل کل انثیٰ وماتغیض الارحام وما تزداد دادوېم قسم ادلّه چه په کښېده کښې دِ هر ے زنانه که نر دے که ماده پوه په هر څیز ېم الله یعلم ما تحمل کل انثی عالم بکل شئی هو الله......

نو بیاوروستو دریم قسم ادلّه شروع کړی په ١١ ایت کښی) له معقبتٌ مّن یدیه ومن خلفه دادریم قسم ادلّه هر شئی ساتونکے ده یکی یو الله فرشتے حفاظت ته مقرّرے کړی دی......

بیاوروستو څلورم قسم ادلّه په ١٢ ایت کښی هو الذی یریکم البرق خوفاً وطمعاً چه وګوره الله چه ستا سو باندِ اوبهٔ وروی د برے نه څلورم قسم ادلّه متصرّف لکل شئي هو الله......

پنځم قسم ادلّه په ایت ١٣ ویسبّح الرّعد بحمده والملٰئکةُ من خیفته چه هر شئی یو الله ته دی محتاج کله چه دلائل ختم کړی...... نو مسئله ذکر کړی په ١٤ کښې له دعوةُ الحق خاص دالله ته بلنه ده رښتیا نودی کړه رامذد لهٔ دعوةُ الحق دی الله ته رابلنه پهٔ رښتیا ...... نودی کړه رامذد نو بیا وائی والذین یدعون من دون الله لایستجیبون لهم بشئي الا کباسط کفیه الی الماء ددی سری مثال پهٔ شان د هغه چادے چه اوبوته نے لاس غوړاولے وی اوورته وائی واه اوبوراشئی واه ابوراشئی لیبلغ فاهُ وماهو ببالغه نهٔ وی راسیده ونکی دِ سری خولے ته

او گوره آسمان لره بې ستنو او دروولے ده الله الذی رفع السموٰت بغیر عمدٍ ترونها

حافظ ابن کثیرؒ د زید بن عمرو بن نفیل اشعار ذکر کوی

وانت الّذی من فضلٍ ومن رحمةٍ — بعثتَ الی موسیٰ رسولاً مُّنادیاً
فقلتُ لهُ فاذهب وهارون فادعوا — الی الله فرعون الّذی کان طاغیاً
وقولاَ لهُ هل انت سوّیتَ هذهٖ — بلاوتدٍ حتیٰ استقلّتْ کما هیاً
وقولاَ لهُ هل انت سوّیتَ وسطها — منیراً اذاما جنّتِ اللّیْلُ هادیاً
وقولاَ لهُ من یّنبتُ الحبَّ فی الثّریٰ — فیُصبحُ منهُ اشعَبُ یهتزُّ رابیاً
وقولاَ لهُ من یخرج الشّمس ضحوة — فیصبحُ مامَسّتْ من الارض ضاحیاً
ویُخرِجُ منهُ حبّهُ فی رأسهِ — وفی ذاک ایةٌ لمن کان واعیاً (علامه)

(وفی الارض قطعٌ متجورتٌ)

علامه اقبال اشعار اورے

پالتا ہے بیج کو مٹی کے تاریکیوں میں کون — کون دریاؤں کی موجوں سے اٹھاتا ہے سحاب
کون ہے لایا کھینچ کر پچھم سے بادِ سازگار — خاک یہ کس کی ہے اور یہ کس کا ہے نورِ آفتاب
کس نے بھر دی موتیوں سے خوشۂ گندم کی جیب — موسموں کو کس نے سکھلائے ہے خوئے انقلاب

نو بیا دلائل په ۸ آیت کښې عالم بکل شئی هو الله چه خالق د هر شئی زهٔ یم نو پوه په هر شئی زهٔ یم (الیٰ آخره تر مثال پورے) مثال نه بعد بیا دلائل شروع کړی نو ۱۵ کښې وائي ولله یسجد من فی السموٰت والارض چه هر شئی دی الله ته تابعدار بیا ۲۶ کښې ،الله یبسط الرزق لمن یشاء ویقدر چه هر شئی زمانه دی محتاج نو رازق هم زهٔ یم هر شئی ته رزق ورو کومه بیا

دارنگه دوئی به هم والی پنځ پیر نی ده پنځ پیر نی ده
(ځکه به وی سیلاب کښی) دارنګه داسیښے پګړئی به هم ددوئی وی
(لکه ځګ لړوخت وی)
دارنګه مبتدعینو پګړی به هم لړوخت وی او کله چه سیلاب کښی ماران
راشی نوهلکانو خرانانو سره لختے وی هغوئی هغه ماران واهی نوځه مړه
شی ځه غاړ ونو کښی تښتی
دارنګه داملایان به هم مؤحدین څرانان ختم کړی او ځه به ژوندی وی
اوتوم به ئے وړک شی
دارنګه حرے اوبه خوور ځے وی بیا ختمی شی
دارنګه دوئی جلسے جلوسونه به هم ختم شی نو اوبه بیا صفا شی
دارنګه به ستا بیان دتوحید به صفا پاتے شی او بیا به او به نه خلق سره سیین
راوباسی اوزر ګران ترے زیورات جوړ کړی نو بیا سځے هغه په مخ او سینه
پانڼه آچوی
دارنګه ستابیان چه صفاشی نو اوس به خلق ستا آخلی هر سړے به درته
زورکوی او هر سړے به زړه کښی ځائی ډرکوی ستا عزت به ئے زړه ته
پربوځی۔
(اَفَمَنْ یَّعْلَمُ) ایت ۱۹ دی ځائی نه مثال د هغه چا چه په قرآن پوهیږی او هغه
چاچه نه پوهیږی دادواړه نه دی برابر۔
(وَکَذٰلِکَ) ایت ۳۷ کمابین هذه السورة کذلک الخ
(وَیُثْبِتُ) ایت ۳۹ یمحو الله مایشاء من الشبهات الشرکیة ویثبت التوحید فی

قلب المؤحدين (امام غزالیؒ)

(نَنْقُصُهَا)ایت ۴۱ کمزو دَطرفونو نه په پیداکولو دَمؤحدینو بانډ دارنګه

حٰم السجده ۵۳

بسم الله الرّحمٰن الرّحیم

ســــــــورة الابــــــــــراهیم

دامکی سورة دې په نزول کښی ۷۲ پس دَسورة نوح نه نازل شوې د

روابط السورة الابراهیم

ربط ۱...... مخکښی اُووې (وَسَيَعْلَمُ الكُفّٰرُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ)نودی کښی دنیوی انجام دهغونی ذکر کوی

ربط ۲...... مخکښی اُووې (وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ)ایت ۲ نو دی کښی مذت دهغه وی (وَسَخَّرَلَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ)ایت ۳۲

ربط ۳...... مخکښی ۱۴ ایت کښی وائیلی وُو (وَمَا دُعَآءُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ) نودلته ۱۳ ایت کښی په هغهٔ ترقی

ربط ۴ ......حکښی مثال دَعمل دَمشرك ذکر کړو نو دی کښی بل مثال دباره دَ عمل دَ مشرك ذکر کوی

ربط ۵...... مخکښی سورة کښی مثال دَ مسئلې دَتوحید ذکر کړهٔ نودی کښی بل مثال دَمسئلې ذکر کوی

ربط ٦...... مخکښی وائیلی وُو (وَلَقَدْاَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ)ایت ۳۸ نو دی کښی دَهغونی قربانی زذکر کوی لکه ابراهیمؑ قربانی کړی وه

۷..... محکښې سورة کښې مستهزین ذکر ؤو نودی کښې انجام د هغوئی ذکر کوی

۸..... محکښې نفی دشرك فی الدعاء وه نودی کښې ترغیب فی التبلیغ دے

۹..... محکښې ایت ۲۳ کښې وائیلی ؤو (والملئکة یدخلون علیهم من کلّ باب) نودی سورة ۲۳ کښې په ' هغهٔ زیادت کوی

۱۰..... محکښې مسئله دِ توحید ثابته کړې په ادلّه عقلیه ؤ نودی کښې تخویف لمَنْ انْکرَ من التوحید

۱۱..... محکښې ۵ کښې وائیلی ؤو (واُولَئِكَ الْاَغْلٰلُ فِیْ اَعْنَاقِهِمْ) نودی سورة کښې ۹ ٤ کښې په هغهٔ زیادت کوی

امتیازات السورة الابراهیم

۱ سورة ممتازدی په واقعه دابراهیم چه خپل اولادنے خوشی میدان کښې پریښې ؤو

۲ داسورة ممتازدی په بیان دتکالف دانبیاءٔ اجمالاً

۳ داسورة ممتازدی په مثال دمسئله دتوحیداوشرك باندی

٤ داسورة ممتازدی په دی خبره چه ټول انبیاء م دقوم په ژبه لیږلی ؤو

۵ داسورة ممتازدی په الزام د شیطن په خپلو متبعینو باندی

٦ داسورة ممتازدی په خلورخله لفظ الٓمّ باندی

۷ داسورة ممتازدی بیان دمثال دعمل د کفار

دعویٰ السورة الابراهیم

ترغیب فی التبلیغ والتذکیر بأیّام الله تعالی

خلاصة السورة الابراهیم

پهٔ سورة کښې لفظ دَ الٓمٓ ذکر کوی بابیا او هر یو نه بعد یوه خبره ذکر کوی

۱ــ اول ځل الم ۹ کښې ددی نه بعد جدال المشرکین مع الانبیاء ذکر کوی

۲ــ دویم ځل الٓمٓ پهٔ ۱۹ کښې ددی نه بعد احوال المشرکین فیما بینهم ذکر کوی

۳ــ دریم ځل الٓمٓ پهٔ ۲٤ کښې دی نه بعد الأمثلة للفرقین

٤ــ څلورم ځل الٓمٓ پهٔ ۲۸ کښې دی کښې زجر منکرینو ته او تخویف او واقعهٔ دَ ابراهیمؑ

اول ۸ آیتونه بطور تمهید ذکر کوی سورة ذوات الرّاء نه ده ترغیب الی القرآن او حکمت نزول القرآن الکریم بیانوی

حل مشکلات السورة الابراهیم

(لِتُخْرِجَ النَّاسَ) ایت ۱ دا قرآن دی دپاره وو چه خلق پرے راټاشی خو مونږ قرآن ختمُو تو حیله اسقاط دائرے او تاوی دپاره وګرځول ــــ

ګویا قرآن اوّل زمیندار کورته ورغلو چه ماته خائی راکړه هغهٔ ورته اُووی چه زما یو کوټه ډکور کښې غوائے ده او بل طرف کښې بزغ ده ماسره ځائی نیشته دویم ځل مُلا کورته ورغلو چه ماته ځائی راکړه مُلا اُووے چه زما دکوریو طرف کښې سامان دے او بل طرف دَ منطق کتابونه دی واه قرآن ستا ځائی نیشته قرآن پهٔ چغو شو

دریم ځل خان کورته لاړو چه ماته ځائی راکړه خان ورته اُووے چه ګوره یو

طرف ته بې وی ده اوبل طرف ته وی سی آرده سا خالي نيشته هلته ته لاړو خلورم غل نوغريب په کوروړغلو چه ماته خالي راکړه نوهغه ورته اووے چه نورخالي نيشته خوبو خالي به درته درکړم نوهغه ورته دروازه کښې دوه ۲ ملګي ولګول اوهلته ئے کېردول اولاندېه ترے سپے پروت وو داقرآن سره ظُلم روخلقو ظُلم وو کول

(اللّٰهِ الَّذِیۡ) ايت ۲ يا لفظ الله مجرورشے بدل ماسبقه نه ۲ يا مرفوع مبتداء دے اوروسته خبردے

(سُوۡٓءَ الۡعَذَابِ) ايت ٦ هکذا بقره ايت ٤٩ اعراف ١٤١

(اَلَمۡ یَاۡتِکُمۡ) ايت ۹ دا اوّل اَلَمۡ دی نه بعد چه جدال المشرکين مع الانبياء

(فَرَدُّوۡۤا اَیۡدِیَهُمۡ) ايت ۹ په دی کښې درے ۳ توجيهات دی.

۱ ـــ اوّله توجيه فردوا ضمير راجع کفاروته ايديهم ضمير راجع کفاروته في افواههم ضمير راجع انبياؤته معنې چه پس واپس کړے کفارو ګوتے خپلے په خوله دانبياءُ کښې انبياء چه توحيد بيان کول نوچپ کول ے

۲ ـــ دويمه توجيه فردوا ضمير راجع کفاروته ايديهم ضمير راجع انبياءُ ته في ايديهم ضمير راجع کفاروته مطلب داچه انبياؤبه توحيد بيان کول نو کافروبه دانبياء لاسونه جيچل

۳ ـــ دريم توجيه فردوا ضمير اونورضمائرټول راجع مشرکينوته نومطلب دا چه انبياءُ به توحيد بيان کول نودوئي به خپلے ګوتے د خفګان جيچلے او داقرآن ذکر کوی لکه العمران ايت ۱۱۹ په دُنيا کښې ګوتې جيچې نوآخرت کښې به هم جيچې لکه فرقان ايت ۲۷

ـ ٤ ...... څلورم توجیه چه ضمائر ټول راجع اقوامو ته او مراد د لاسونو نه داوه چه له وجې د خالده نه پخپل لاس پخپله خُله کېږدی

(لَنُخرِجَنَّكُمْ مِنْ)ایت ١٣ دلته دوه ٢ خبرې کافر کوی

ـ ١ لنخرجنكم من أرضنا نو الله دَدِ جواب کوی لنهلكنّ الظّٰلمين

ـ ٢ اولتعودنّ فی ملتنا دَدِ ی جواب ولنسكننكم الارض من بعدهم

(واستفتحوا)ایت ١٥ طلب دفتح وکړو ـ ١ مشرکینو ـ ٢ انبیاءُ

فرعون به وے الله موسیٰ زما کور کښې لوئے شو اوس زما مقابله کوی

موسیٰ به وے الله زه فرعون خیر خواهی غواړم اودا زما مقابله کوی

دا رنګه ابو جهل او نبیٌ ...... ابو جهل د کعبې غلاف ونیو لو چه یاالله محمدٌ

خوزمونږ اتفاق تس نس کړو صبا هغه څوك چه په غلط وی وُشرموے ئے

نو صبا بالدجنګ، کښې ابو جهل مردار شو

(اَلَمْ تَرَ)ایت ١٩ دلته نه دویم لفظ الم په دی کښې احوال المشرکین فیما بینهم

(مَالَنَا مِنْ مَّحِيْصٍ) ایت ٢١ دوئی به یو بل ګریوان ته لاس واچوی

لکه سورة سباء ٢٩، احزاب ٦٧ قصص ٦٢ ،٦٣ سباء ٢٨، اعراف ٣٨

یونس ٢٨ دا رنګه مشرنیکه شیطان ته به وړشي وقال الشيطن ٢٢

(بِمَآاَشْرَكْتُمُوْنِ)ایت ٢٢ شیطان خو خلقو الله سره حصه دار نه دے

ګرځولے نو څرنګه دا والی سورة النساء ١١٧ وګوره،

(كَلِمَةً طَيِّبَةً)ایت ٢٤ ای كلمة التوحيد (زادالمسیر)

(كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ)ایت ٢٤ طیبه پاکه

شیخ عبد القادر جیلانیؒ وائی

ماشاخ بلندیم پر از میوه توحید　　　هر راه گذرکی سنگ زند عار نداریم

(اَصْلُهَا ثَابِتٌ)ایت ۲٤ مونږ ہے مضبوط ده اوس هم دموحدینو او شیخ القرآن

نوم شته

أفَلَتْ شموسُ الأوّلين وشمسُنَا　　　ابداً على الأفق العُلى لا تغربِ

(يُثَبِّتُ اللهُ)ایت ۲۷ امام عبد المالك الكاسانیؒ چه کله وفات کیدو

نوسورة ابرهیم شروع کړودی آیت ته چه راغلو نوساه ئے ووَتله

(اَلَمْ تَرَ)ایت ۲۸ دلته څلورم ځل لفظ اَلَمْ په دی تخویف او زجر منکرینو ته

او واقعه دابراهیمؑ

(اَنْدَادًا)ایت ۳۰ جمع دنِدّ مثل ته وائی

لکه حسانؓ وائی

اتهجوا محمداً ولست له　　　بِنِدٍّ فشرُّ كُمَا لخيرِ كُمَا جزاءُ

(وَسَخَّرَلَكُمُ الْاَنْهٰرَ)ایت ۳۲ دنیا کښی څپ،څپ،دیمونه دی الخ

(وَاِنْ تَعُدُّوْا)ایت ۳٤ ددی ایت لاندی اشعار دعلامه اقبال وګوره سورة رعد

کښی او ګوره داشان په سورة نحل ۱۸ کښی هم ذکر کوی خو هلته خاتمه

بدلوی ان الله غفور رحیم وائی او دلته ان الانسان لظلوم کفار ذکر کوی

اصل کښی یو میلمه وی یو قربه (میلمه چه روټی قربه سره وخوری نو هغه

دقربه شکریه آدا کړی او خوشحاله شی خو انسان د الله میلمه وو هغه داسے

ونه کړل بلکه لظلوم کفار شو او قربه چه کله میلمه ته روټی ور کړی نو قربه

وائی چه بس یو وخت روټی ور کړم نو خلاص به شم نو الله قربه ده خو

داسے نه ده بلکه اِنَّ اللهَ غفورٌ رَّحیمٌ هروخت درکوی بووخت نه درکوی نونحل کښی حالت دَ مُنعِم ذکر کوی اودلته حالت دَ مُنعَمٌ ذکر کوی

(اَسکَنتُ مِنْ ذُرِّیَتِیْ)ایت ۳۷ ابریمؑ خپل اهل وعیال راواستو هاجره دباشاه لُوروه خومره به نازلوبه شوی وه نوګنده اوجاره کښی لے پریخوده مؤرخین ذکر کوی چه ابراهیمؑ ترے نه روان شو نوهاجره ورته والی

الی من تکلنا یا ابراهیم لیس فیها ذرعٌ ولاماءٌ ولاانسٌ الخ آواز ورته کرو بیاورته هاجره داووے ابراهیمؑ بیاجواب ورنه کرو دریم ځل هاجره بی بی ورته اُووی آالله امرك بهذا نوابراهیمؑ ورته مخ راوړول اوورته اُووے نَعَمْ اَمرنی رَبی نوهاجرورته وائی قالت اذاً لایُضیّعنَاالله چه به مو ترنه ضائع کوی نوهاجر دَ اخلاص دګه مند ه اوواهله الله ته خوښه شوه نوبادشاهان اوس هلته منده وهی دارنګه اسماعیلؑ خپے اوواهلے نوهاجره ورته وائی زمّ زمّ نوشګی ترے چاپیره کړے نودنیا به ترے سیراب کیده اودا اوبوکښی تبرك شته صحابه ؤهم ؤرلے

(تَهْوِیْ)ایت ۳۷من هوی (ضرب)بمعنی میلان (سمع) بمعنی محبت

(اِسْمٰعِیْلَ وَاِسْحٰقَ)ایت ۳۹ اسماعیلؑ هاجر بی بی زوئی وو.... اواسحاقؑ د ساره بی بی زوئی وو

(وَاِنْ کَانَ مَکْرُهُمْ)ایت ٤٦ ددی دوه۲ معنے دی۔ ۱ اِنْ مُخفف دمثقل نه الجبال پخپله معنی نومعنی به داشی یقیناً وُو تدبیرٌ ونه ددوئی چه جر کیدل به ترے نه غرونه

۔ ۲ اِن بمعنی مانافیه اوالجبال په معنی دَحق پرست دپشان دَغرُونو

نومعنی داشوه نهٔ دی تدبیرونه ددوئی چه ؤ حرکیږی نوے نه حق پرست پښان دغزونو حق پرست ذ غروهم کللك وُو

(غیرُ الارُض)ایت ٤٨ دازمکه ولے بدلوی دادی وجے نه چه پهٔ دی زمکه ګناه هُونه شوی دی اوعدالت دځرم خالی کښی نه کیږی

بسم الله الرحمٰن الرحیم

سورة الحجر

مکی سورة دے په نزول کښی ٥٤ پس د سورة یوسف نه نازل دے

روابط السورة الحجر

(١)......محکښی ترغیب فی التبلیغ وونودی کښی دهغه چا انجام ذکر کوی چه دی مسئلے نه منکردے

(٢)......محکښی حالت د قیامت بیان شونودی کښی حسرت او افسوس دهغه چا ذکر کوی چه قیامت ته ئی تیارے نه وو کړے

(٣)......محکښی افتتاح د سورة وه په حکمت نزول القرآن نودی افتتاح کوی په صداقة القرآن باندی

(٤)......محکښی ئی ونیلی وؤومکروامکرهم وعندالله مکرهم ایت ٤٦ نودی کښی دمکرنمونے لکه صالح علیه السلام خلاف ذکر کوی

(٥)......محکښی دوه فرقے مؤحدین مشرکین بیان شوے نودی کښی ددواړو انجام ذکر کوی

(٦)......محکښی سورت په آخر کښی اوو ے

(قل انما هو الله واحد ولیذکر اولو الألباب) نو دی سورة کښې د اولوا الالباب منزل بیانی

(۷)......مخکښې سورت کښې ونیلی وو (یوم تبدل الارض) ایت ۴۸ نو دی کښې زیادت په هغې کوی

(۸)......مخکښې ۵۲ کښې مسئله د توحید لی ذکر کړه نو دی سورة آخر ۹۶ کښې مسئله د توحید راوړی

امتیازات السورة الحجر

(۱)......دا سورة ممتاز دے په افسوس د مجرمینو په قیامت کښې

(۲)......دا سورة ممتاز دے په حقیقت دابو الجن وابو الأنس باندی

(۳)......دا سورة ممتاز دے په بیان د ابواب جهنم باندی

(٤)......دا سورة ممتاز دے په امر باند پیغمبر ته چه ترمرګه عبادت کوه

(۵)......دا سورة ممتاز دے په ذکر دحفاظت د قرآن باندی

(٦)......داسورة ممتاز دے په فتوی باندی په هغه چاچه دالله د رحمت نه ناامیده وی

دعوی السورة الحجر

دی سورة کښې دوه خبرے ذکر کوی انجام د مجرمینو او نجاة المؤحدین

خلاصة السورة الحجر

داسورة تتمه ده د ماقبل د پاره مخکښې دوه فرقے بیان شوے نو دی کښې د هغوئی انجام بیانی ،سورة ذوات الرآء نه دے اول کښې ترغیب الی القرآن بیا ایت ۱۶ نه ادله عقلیه باثباة التوحید ذکر کوی ، بیا وروستے رکوع کښې

ایت ۲۶ نه انجام د سرکشی د شیطان ښائی، او بیا اثباة القیامة کوی نو بیا واقعات دانبیاء کرام علیهم السلام شروع کړی په هغی کښې انجام د نه منونکو، او نجات دمؤحدینو ذکر کوی

تقسیم السورة الحجر

سورة درے ۳ حصے ده اوّل ۱۵ ایت پورے پری کښې اشاره دی واقعاتو داقوام سابقه ؤته

دویمه حصه تر ۵۰ پورې ادله عقلیه پری توحید

دریمه تر آخره پری کښې تخویف داقوام مهلکه

حل مشکلات السورة الحجر

(اٰیٰتُ الْکِتٰبِ وَقُرْاٰنٍ مُّبِیْنٍ) ایت ۱ لفظ الکتاب فی اول السورة مشعرٌ بان فیها واقعة من الکتب السابقة ولفظ القرآن فی اولها مشعر بان فیها تعریف القرآن الکریم ولفظ المبین فیه اشارة الی ان فی السورة ادلة نقلیّة

(لَمَجْنُوْنٌ) ایت ۶ النبیّ الذی قالوا له الصادق ویقضی علیه فالآ ن یقولون له الساحر والمجنون لوجه التوحید ایضاً سورة صٓ ۴

(نَسْلُکُهٗ) ایت ۱۲ ۔ ۱ الضمیر راجعٌ الی القرآن ۔ ۲ اوالی الانکار ۔ ۳ او الی الاستهزاء

(وَلَقَدْ جَعَلْنَا) ایت ۱۶ دی رکوع نه ادله عقلیه باثباة التوحید

(اِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهٗ) ایت ۲۱ الله سره د هرشی خزانے دی نو الله نه ئی غواړه دعیسٰی علیه السلام یوقول دے

اجعلوا رزقکم فی السمآء فان قلب الرجل عند کنزه
شیخ عبدالقادر جیلانیؒ وائی اغلق ابواب الخلق الیک
(وَاَرْسَلْنَا الرِّيٰحَ)ایت ۲۲ بعض خلق وائی چه ریاح جمع په رحمت کښې او ریح مفرد په عذاب کښې راځی دوجې نبیؐ دُعا کوله
اللّٰهم اجعلها ریاحاً ولا تجعلها ریحاً خو داسې نه ده بلکه اصل کښې چه ډیر باد و نه راشي نوهغه وریځې یو ځائې کړی او چه یو طرف ته وی نو هغه وریځې خوارې کړی
لَوَاقِحَ)ایت ۲۲ او به آچونکی ګوره ریاح مذکر دے او سحاب مؤنث دے نو کله چه مذکر او مؤنث یو ځائې شي نو هغه حمل شده شی ، داهم بیا لواقح وګرځیږی اصل کښې عرب وائی، لقحت الناقة ،بلاربه شوه اوښه،
علامه اقبالؒ وائی،
کون لایا کھینچ کر پچھم سے بادِ سازگار خاک میں یہ کس کا ہے نورِ آفتاب
(وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ)ایت ۲٦ دی رکوع کښې انجام د سرکشی دشیطان بنائی
(صَلْصَالٍ)ایت ۲٦ صلصال هغه خټې ته وائی چه کړنګه کوی او ،حما تورے خاؤرے ته وائی،مسنون،د سن یسن نه دے چه کالو ته په تیر شوی وی یعنی خمبیره شوی ته وائی خکه خټه خمبیره شي نو هغه بیا کړنګار کوی
(لِّاَسْجُدَ لِبَشَرٍ)ایت ۳۳ شیطان تکبر وکړو نو غرق شو
خو د ۱ یو تکبر دے۔ ۲ بل احساس کمتری ده۔ ۳ ،او بل په خپله درجه برابر والے دے تکبر دیته وائی چه خپلے درجے نه ځان غټ وګنړے احساس کمتری دیته وائی چه اللّٰه یو درجه درکړی او ته دهغه نه ځان ښکته

حساب کړي لکه پلار چه بچي ته ځېلتي سموي، او په پخپله درجه پالنے کیدل دارو ادي، او دانور دوه ناروادي

(وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ) ایت ۳۹ شیطان چه دا اعلان وکړو نو الله مونږ ته اعلان کوي لکه فاطر ٦

(لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطٰنٌ) ایت ۴۲ یو روایت کښي راځي چه عمرؓ به په کومه لاره تلو په هغه لاره به شیطان نه تلو،

(اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ) ایت ۴۵ هر کله چه د مجرمینو حالت ذکر شو نو اوس دلته د متقینو حالت ذکر کوي

(مِّنْ غِلٍّ اِخْوَانًا) ایت ۴۷ حضرت عليؓ به وې چه دا زما او معاویهؓ باره کښي دے او دی آیت تفصیل طور په ۴۷ کښي وګوره

(اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ) ایت ۴۹ خو مره د تسلي آیت دے چه ته ګناه کوه توبه او باسه زه به دي معاف کوم حدیث کښي راځي چه کله آخر د شپے شي نو الله اول آسمان ته راشي او آواز کوي

هل من مسترزق فارزق له هل من مستغفر فاغفرله

یو بل حدیث کښي راځي چه بني اسرائیلو کښي د یو سړے کفل، نوم وو هر قسم ګناه ئي کوله، یو ورځ یوے ښځي سره ئي زنا کوله نو هغه ښځه په ((ریږدو)) شوه کفل ترے تپوس وکړو چه ولے، هغې ورته اووی چه الله نه یریږم نو کفل ترے راپاسیدو، او توبه ئي اووسته، صبا ته مرګ ورته راغلو نو په دروازه ئي لیکلي وو

قد غفر الله الكفل، دا رنګه یو سړے ډیر قتلونه ئي کړي وو

(وَنَبِّئۡهُمۡ عَنۡ ضَيۡفِ) ایت ۵۱ ربط مخ کښې دجهنمیانو او جنتیانو دوارو بیان وشونو اوس ښائی چه دجنتیانو نه ابراهیمؑ دے

(اِنَّا مِنۡكُمۡ وَجِلُوۡنَ) ایت ۵۲ کوره دلته داذکر کوی چه مونږ تاسو نه یریدو نوهغوئی سلام واچول او ابراهیم علیه السلام ترې نه یریدودا ولے

جواب..... قرآن کریم کله کله یوه واقعه ګڼړ ځایه کښې ذکر کوی لکه واقعه د موسیٰ ۱۳۰ ځایه ذکر کوی او هرځائی کښې جدا جدا مقصد د پاره، د غسې د نورو انبیاؤ علیهم السلام، او دلته واقعه د ابراهیم علیه السلام دی د پاره ذکر کوی چه وګوره نجات نی اوموندو، او چاچه سرکشی کړی وه هغوئی تباه شول،

(او دا واقعه په ،هود، کښې هم ذکر کوی هلته د دی خبرے تفصیل کوی ۲۹ کښې) محدثین هم ګڼړ ځایه یو روایت ذکر کوی خو یو باب کښې دهغی موافق ټکړا دحدیث وی او بل باب کښې دهغی موافق.

(فَلَمَّا جَآءَ) ایت ۶۱ واقعه دلوط علیه السلام د پاره د دفع د بے حیائی

(وَاتَّبِعۡ اَدۡبَارَهُمۡ) ایت ۶۵ کوره امیر خو مخکښې خی، او دلته امیر وروسته روان دے

جوب ..... دا څکه چه امیر مخکښې ځی نو داهغه وخت کښې چه مصیبت مخکښې نه وی او دلته مصیبت ورروستو نه وونو ددی وجے ورروستو طرف ته تلو دی کښې اشاره ده دیته چه کوم طرف کښې سختی وی امیر به هغه طرف ته ځی

(بَنٰتِيۡٓ) ایت ۷۲ دی نه مراد د ګاوند جینکۍ دی ،لکه ،ابن کثیرؒ او زاد المسیرؒ

هم ذكر كوى.

(لعمرك)ايت ۷۲ ـ ۱ اى شاهدعمرك ـ ۲ ياكراو دے نا له در كونكے دعمر

وخطاب يا لوط عليه السلام ته يا نبى عليه السلام ته

(حجارة من سجيل)ايت ۷٤ شيخ عطار وائى

آن خداوندکہ بنگامی گر کردقوم لوط رازیروزبر

(اصحب الايكة)ايت ۷۸ دلته يو كوهے او بوخو ونے ئے

(اصحب الحجر)ايت ۸۰ اوس دى خائى ته وادى اولى وائى

(المرسلين)ايت ۸۰ كوره اصحاب الحجر خود يو پيغمبر تكذيب كرے

وو او دلته مرسلين صيغه جمع راؤړى.

جواب د يو پيغمبر تكذيب كول د ټولو تكذيب كول دى .

(سبعا من المثانى)ايت ۸۷ مراد د دى نه سورة فاتحه ده ځكه هغه ۷ آياتونه

دى او بار بار تلاوت كيږى او والقرآن العظيم كښى خو دا داخله وه

ـ ۱ خو يادقبيلے دعطف العام على الخاص نه دے.

ـ ۲ يا دوجى د اهميت نه ځان ته ئى ذكر كوى

بعض خلق وائى چه دى نه مراد اووه څيزونه دى

اوهغه اثبات التوحيداثبات اثبات الرسالة صداقة الكتاب ايمان باالآخرة دليل

عقلى نقلى وحى دى او بعض وائى چه مراد ترے اووه مفصلات دى خو دا

خبره صحيح نه ده ځكه دهغى وخت كښى هغه پوره نه وو نازل

(لا تمدن عينيك)ايت ۸۸ قرآن د دنيا ګټلو د وجى نه پرے نه ږدوے

حديث كښى راځى ليس منامن لم يتغن باالقرآن .او غناء بے پروائى ته وائى

لکه اشعارو د عربو کښې راځي

كِلَانَا غَنِيٌّ إِذَا كَانَ حَيَاتُنَا وَنَحْنُ إِذَا مِتْنَا أَشَدُّ تَغَانِيَا

(عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ) ایت ۹۰ دی نه مراد یاقوم صالح علیه السلام دے چه هغوئی اوس ته نمبر تقسیم کړی وو او الذین جعلوا القرآن داخان ته کلام دے یا دی نه مراد اهل مکه دی چه موسم د حج کښې لارے ئی تقسیم کړی وے چه د نبی علیه السلام باره کښې حاجیانو ته جادوګر لیونی کاهن وائیل نو بیا وروسته آیت خان ته کلام نه دے

(فَاصْدَعْ) ایت ۹٤ صدع شیشے ماتولو ته وائی لکه څرنګه چه شیشه ماته شی ټوټې ټوټې شی دغسی ته هم صفا صفا بیان او کړه

(الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ) ایت ۹٦ مخ کښې آخر ایت ٥٢ کښې مسئله د توحید راوړی وه نو دی سورة آخر کښې ئی هم راوړه،

(حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ) ایت ۹۹ حتی انتهاء د پاره راځي نو معنی دا چه ترمرګه به عبادت کوے یعنی مرګ به په تا راځي او بیا د مرګ نه بعد عبادت نشته نو ته چه وائی پیغمبر ژوندے دے نو دی آیت څه مطلب شو،

بل ته وائی چه عبادت کوی نو دی آیت څه مطلب دے ابوبکرؓ په وفات د پیغمبر څه وائیل او ګوره یقین په معنی د مرګ راځي لکه سورة مدثر ٤٧ کښې راځي شیخ عبد القادر جیلانیؒ وائیل چه یو ځل ماته آسمان نه تخت راغلو او ماته ئی چغه کړه چه عبدالقادر نور عبادت مه کوه ستا عبادت دومره ډیر دے ما ورته اووے چه پیغمبر ته وائی چه ترمرګه به عبادت کوے نو بیا ماته څنګه معاف شو نو تخت دوه ټکړے شو او چغه شوه چه ډیر

م گمراه کړی دی خوته په علم سره یج شوے،

بسم الله الرحمن الرحیم

سورة النحل

دامکی سورت دے په نزول کښې ۷۰ پس ډسورة کهف نه نازل شوے دے

روابط السورة النحل

(۱)...... مخکښې عذاب د سابقینو ئی ذکر کړو نو دی کښې عذاب دموجودینو ذکر کوی.

(۲)...... مخکښې خلقة د ابو الجن او ابو الأنس ئی ذکر کړنو دی سورت کښې ډ عام انسانانو خلقت ذکر کوی

(۳)...... مخکښې ئی الله خپل قدرتونه بیان کړل نو دی سورة کښې عاجزی د انسانانو بیانوی

(٤)...... سورة ابراهیم کښې ترغیب فی التبلیغ وو سورة حجر کښې نمونے د عذابونو وے نو په دی سورة کښې اصل مسئله چه په هغے ترغیب او ترهیب ورکولے شی

(٥)...... مخکښې اوو ادْخُلُوهَا بِسَلٰمٍ اٰمِنِيْنَ نو دی ۳۲ کښې په هغه ترقی ده

(٦)...... مخکښې پیدائش ډ انسان ئی ذکر کړو نو دی کښې انقلاب ډ انسان ذکر کوی،

(۷)...... مخکښې والیلی وو انی اناالغفور الرحیم نو دی سورت کښې نمونے د الله ډ بخشش ذکر کوی

(۸)...... مخکښې مسئله د توحید او انجام دمنکرینوني ذکر کړو نو دی سورة کښې اثباة التوحیدذکر کوی

(۹)...... مخکښې دل تنګی د جناب رسول الله ﷺ ذکروه نو دی کښې تسلی نبی علیه السلام ته ورکوی،

(۱۰)...... مخکښې ئی دهغه چا بیان وکړو چه هغوئی کثرالهه نیولی دی ایت ۹۶ نو دی کښې،انه لااله الا انا فاتقون،سره بیامسئله بیانوی،

(۱۱)...... مخکښې حالت د مؤحدینواومنکرینوئی ذکر کړو نودی سورة ایت ۳۶ کښې خلاصه ذکرکوی

امتیازات السورةالنحل

ـ ۱...... دا سورةممتاز دے په اثباة التوحیدبالادلة المتنوعة

ـ ۲...... دا سورة ممتاز دے په منافع د انعامو باندی

ـ ۳...... دا سورة ممتاز دے په بیان د بعض فوائدو ددریاب

ـ ٤...... دا سورة ممتاز دے په بیان د رسم جاهلیت چه ژوندے لونړه ئی خخولے

ـ ٥...... دا سورة ممتاز دے په بیان دحکم د الله مجوته

ـ ٦...... دا سورة ممتاز دے په بیان د فوائد د ګبین باندی

دعوی السورةالنحل

اثباة التوحیدبالأدلة المتنوعة

خلاصة السورة النحل

دی سورة شپږ بابونه کښې تقسیم دے

اول باب...... تر ۲۲ پورے په دی صرف ادله عقلیه باثباة التوحید ذکر کوی

دویم باب...... د ۲۳ نه ۳۵ پورے په دی کښی زواجر وبشارت ذکر کړی

دریم باب ...... د ولقدبعثنا ۳۶ نه تر ایت ۴۷ پورے اوپه دی کښی دلیل

وحی ودلیل نقلی اجماعی من الأنبیاء باثبات التوحید

څلورم باب...... د ۴۸ نه تر ۶۵ پورے په دی کښی دلائل ذکر کړی چه

کُلُّ شَیْیٍ متضرعٌ الی الله یعنی ټول مخلوق عاجز دے الله ته

پنځم باب...... د ۶۶ نه تر ۸۳ پورے په دی کښی بیان ددی چه

النعم کلهم من الله یعنی ټول نعمتونه د الله د طرفه دے

شپږم باب...... د ۸۴ نه تر اٰخیره پورے په دی کښی تسلّی جناب نبی ﷺ ته

او تخویف اواحوال المشرکین په قیامت کښی او مثال

دعمل دمشرك اوترغیب الی القرآن اورد شرك فعلی

حل مشکلات السورة النحل

(اَتٰی اَمْرُاللّٰه) ایت ۱ دا صیغه دماضی بمعنی مضارع ده او ماضی لتحقق الوقوع راوړی

(خَلَقَ السَّمٰوٰتِ) ایت ۳ دلته نه یو قسم ادله خالق لکل شیء هو اللّٰه

(دِفْءٌ) ایت ۵ د بیجاؤ سامان لکه عائشةؓ وائی چه نبی علیه السلام به کله کله یدفؤبی په ماخان پخنئی کښی ګرمول،

(وَالْخَیْلَ) ایت ۸ ای وخلق الخیل اللّٰه درته خانستهٔ آس پیداء کړے دے خانسته ئی زین

اعزمکان فی الدنیاسرج سابح وخیرالجلیس فی الزمان کتاب

(فیه تُسِمُوْنَ)ایت ۱۰ کښې ۔ ۱۹دا یالی شی سام یسیمُ نه نوبیاپه معنی دځرولودے او که چرے داواوی شی،سام یسوم نه شی بیا په معنی دخو ځرلولکه حدیث کښې راځي لاتسوموا احدکم علی سوم اخیه (نو مطلب دَ دِه چه دوررورسودابائد،پاسه سودا مه کوی)

او دلته اول معنی مراد ده

(وَالنُّجُوْمُ مُسَخَّرَاتٌ)ایت ۱۲ ستوری او ګوره تابعداردی لکه یوشاعروائی

تدبّرفی النجوم ولستَ تدریٰ وربّ النّجم یفعلُ مایُرِیْدُ

(لِّقَوْمٍ یَّذَّکَّرُوْنَ)ایت ۱۳ اول نی اووے ایت ۱۱ کښې لقوم یتفکرون،ایت ۱۲ کښې اووی ،لقوم یعقلون،اوس دلته وائی لقوم یذکرون

(اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُوْرٌرَّحِیْمٌ)ایت ۱۸ داهغه شان آیت ابراهیم ۳۴ کښې هلته توجیه اوتفصیل وګوره

(وَاللّٰهُ یَعْلَمُ)ایت ۱۹ سورة رعد کښې لکه څنګه دلائل ذکرکول دغسې دلته هم بیانوی اول نی اووے ،خالق لکل شيءٍ هو اللّٰه نواوس وائی عالمٌ بکل شيءٍ هو اللّٰه،اوګوره دلیل مطابق رد کوی کله لی چه اووے خالق لکل شيءٍ هو اللّٰه ،نوبیا نی اووے ،افمن یخلق،۱۷،اواوس وائی عالم بکل شيءٍ هو اللّٰه ،نوچه اللّٰه پوهه دے نوده ته فریا دوکړئی نووائی والذین یدعون من دون

(وَهُمْ یُخْلَقُوْنَ)ایت ۲۰ ایضا فرقان ۳

(قَدْمَكَرَ الَّذِيْنَ)ایت ۲۶ ربط..... کله چه مسئله د توحید بیانوي نو دوئی به ستاخلاف تدبیرونه کوی نو دی کښې دما کرینو حالت ذکر کوی ،

(وَقِيلَ لِلَّذِيْنَ)ایت ۳۰ اوس باب د بشارت دے

(قَالُوْا خَيْرًا)ایت ۳۰ ای انزل خیرًاوهوالقرآن

(وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِيْنَ)ایت ۳۰دی نه مخکښې ۲۹ کښې کافرانو باره کښې وائی فلبئس مثوی المتکبرین،او کافرو قول چه کله قرآن ذکر کوی په بارے د قرآن کښې نو مرفوع ذکر کوی ،قالوا اساطیر الأولین،او د مؤمنانو قول د قرآن باره کښې منصوب ذکر کوی قالوا خیرا ۳۰ دا ولے

جواب..... کافران چونکه د قرآن د نزول قائل نه وو نو د کافرو قول ته هی ،محذوف منلے شی،اومؤمنانوقول ته انزل، محذوف منلے شی

(طَيِّبِيْنَ)ایت ۳۲(خوشحاله به وی)مخکښې د کافروحالت ئی ایت ۲۸ کښې ذکر کړو نو دلته مؤمنانو حالت ښائی

یو سالک وائی

نشان مرد مؤمن باتو گویم چون مرگ آید تبسم برلب اواست

۱ ابو الدرداء چه کله وفات کیدو نوښځے ئی ژړل،چه کله هوش کښې راغلو نوښځے ته وائی،اعملی اعملی ولاتأکلی الصدقات،نوښځه ورته وائی ان عجزت که زه بوډئی شوم،فقال التقطی سنبلا وږې راغونډه وه، ولاتأکلی الصدقات

۲ حضرت بلال چه وفات کیدو نوښځے ئی ژړل،نوده ورته وی چه ولے ژاړے هغې ورته اووے چه ته مړیږے کنه،بلال ورته اووے واه یے وقوفے،

زه اُمیّه واهلے وَم شکو کښې آجولے وَم اوس مانه الله هغه اجر راکوی

۳ دا رنګه هاران بن ملحانؓ په سینه کښې په نیزه وهلے شوے وینه ترے څی مرګ حالت ئی دے، وینه را آخلی او په مخ ئی آچوی، او چغه وهی، «فُزْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ»

٤ خبیبؓ باندی کفار جمع دی قتلوی ئی نو هغه دا اشعار وائی

لقدجمع الأحزاب حولی واجمعوا	قبائلهم واستجمعوا كلّ مجمع
فمالی حذرالموت وانّی لمیتٌ	وانا الی ربیّ ایابی ومرجعی
فلست ابالی حین اُقْتَلُ مسلماً	علی ایّ شقٍ کان لله مصرعیْ
وذاك فی ذاتِ الالٰهِ وان یشأ	یبارك علی اوصال شلوٍمُمَزَّعیْ

حدیث کښې راځی چه کله نیك سړی نه روح اخستے شی تونزدے خلقو ته وائی چه مانه لرے شی چه د رحمت فرشتے راته نزدیے شی،

(وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا) ایت ٤١ ربط — که چرے مسئله د توحید بیانولوته دی نه پریږدی نو لاړشه هجرت وکړه او چا چه هجرت کړے دے نو الله آباد کړی دی،

زمحشریؒ هم وائی «قد جربنا ذالك مرارا»

پیربابا سیدعلی ترمذی، ترمذ نه راغلے وو دامغل بادشاه رالیږلے وو دی دپاره چه پښتو کښې یو پیر ابایزیدانصاریؒ معروف روښن پیر هغه ئی بدنام کړو کله چه پیربابا پیرروښن ولیدو نو هغه اوو ے چه داخو نیك بنده دے دے څنګه بدنام کړم نو واپس تلے نشو نو دیر په غرونو کښې آباد شو او هلته وفات شو

سیدعلی هجویریؒ دهجویر نه لاهورته راغلو او لاهور کښې آباد شو خلق ورته

داتا گنج بخش والی خکه هغه والی،

یا علی خلق ترا گنج بخش میگویند ولکن دردست تو یک حب نیست

(وَمَا اَرْسَلْنَا)ایت ۴۳ دفعه د وهم ...... چه ستا نه مخکښې انبیاء لکه انسانان نه

ورونو دلته،الاّ رجالاً نّوحی الخ،

(یَتَفَیَّؤُ ظِلٰلُهٗ)ایت ۴۸ بعض خلق وائی چه نبی علیه السلام خکه نور وو چه د

هغه سورے (سایه)نه وه موږ وایو داسی نه ده.بلکه دنبی علیه السلام سورے

وو طبقات الکبری صفحه ۱۲۸ جلد ۸ کښې ذکر کوی ام المؤمنین نه

روایت دے

کنّافی منتصف النّهار فاذا رأنا بظلّ رسول الله،

(لَاتَتَّخِذُوْٓا اِلٰهَیْنِ)ایت ۵۱ دوه خدایان مه نیسئ او ئن مؤمنان څه کوی،

مگر مؤمنوں پر کشادہ ہیں راہیں پرستش کرے شوق سے جسکو چاہے

نبی کو جو چاہے خدا کر دکھائے اماموں کا رتبہ نبی سے بڑھائے

شہیدوں سے جاجا کے مانگے دعائیں مزاروں پہ جاجا کے نذریں چڑھائے

نہ توحید میں کچھ خلل اس سے آئے نہ ایمان بگڑے نہ اسلام جائے

(اَمْ یَدُسُّهٗ)ایت ۵۹ (دلته مشهوره واقعه د لور خخولو دابوسفیان) دوئی به

لور په زمکے کښې خخولے د فرزدق نیکه وو یوه ورځ یو سړی لور دوانه

کړی وه نو ده ورته اووے چه یواوښه به درکړم او دا ماته راکړه،نو هغه داسے

وکړل اودی ورته اوښه ورکړو بیاهرسړے به دیته راتلو اودفرزدق نیکه به

اوښه ورکولو آخر دا چه دکرسل پیغلے جینکۍ جمع شوی وے اوفرزدق

چه په جریر باند فخر کوی نو داورته یاده وی

(الْمَثَلُ الْاَعْلٰی)ایت ۶۰ ای فی قلب المؤحدخکه چه د مؤحد زړه صفاوی

یو سالك وائی

اذاسکن الغدیرُعلی صفاهُ وجنّبَ ان یُّحَرِّکَهُ النَّسِیْمُ

ترٰی فیهاالسمآءَ بلا انفطارٍ کذاك الشَّمسُ تبدُوْا وَالنُّجومُ

کذاك قلوبُ اربابِ التَّجَلِّیْ یرٰی فی صفْهاالله العظیمُ

(وَلَوْیُؤَاخِذُ)ایت ۶۱ دی خالی نه تخویف اودفعه دوهم چه دوئی

دومره گناه کوله نو الله عذاب ولے نه ورکولو

جواب..... که الله دنیاکښی سزاور کوله نو یوزنده سر به پاتے نه وے ،

(شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ)ایت ۶۹ یو صحابی نبی علیه السلام ته وائی ان اخی استطلق

بطنه نبی علیه السلام ورته اووے اسقه عسلاً بیا ورته راغلوچه هغه خونوره

خرابه شوه نو بیا نبی علیه السلام ورته اووے اسقه عسلاً بیا ورته راغلو چه

نوره خرابه شوه نبی علیه السلام بیا ورته اووے اسقه عسلاً نو خلورم ځل

راغلوچه ټهیك شوه،نونبی علیه السلام ورته اووے ستا وررورخیټه دروغجنه

وه، قرآن دروغجن نه دے ،

(لِقَوْمٍ یَّتَفَکَّرُوْنَ) ایت ۶۹ او ۶۵ کښی اووے ،ان فی ذلك لایة لِّقَوْمٍ یَّسْمَعُوْنَ،

ایت ۶۷ کښی اووے ،ان فی ذلك لاٰیة لقوم یعقلون، نو دلته وائی

لقوم یتفکرون

(وَاللّٰهُ خَلَقَکُمْ)ایت ۷۰ سوره اوّل کښی دلائل وُو نو ۶۵ نه نی بیا شروع کړل

اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ایت ۶۵ بره نه دریاندی اوبه ووری بیا ئی اووے

وان لکم فی الانعام لعبرة ایت ٦٦

چه غوا ببنی کښې او بیزې ته و گوره خوړلی دی وابه تو خکلی دی او به یو طرف ته وینه بل طرف ته غوشایه روان تربنه شو ده شرّ بهیری او ته نې خکلی دادرله چاپیدا کړی دی بیا وائی ومن ثمرات النخیل والاعناب واه کهجورے ته وګوره خومره دخواړه پسته مسته ،بوډا سړے ئی هم خوړے شی دارلګدانګور ته وګوره خنګه وروکے غوندکوده اوالله خواږے اوبه آچولی دی بیاوائی واوحی ربك الی النحل واه مچی ته وګوره خکلی دی اوبه نوخوړلی دی ګلان یو طرف ته زهر بل طرف ته ګبینان،دواړه کارخانه چا پیدا کړی ده نو بیاوائی والله خلقکم ایت ٧٠ چه داهرڅه پریمنده او انسانه خان ته وګوره دخوانی ته شے بوډا نوروان ئی په همسادا انقلاب در کښی راستے دے بیاچاو دانګورئی درته وائی

باګشت عصا بر دم اشارت میکند پیری که امروز است یا فردا جا اینجا است یا انجاء

دانګورئی دی په لاس کښی ده اوهغه درته وائی بوډا قبرډ یاداخی ده یادایا داخانی ده دے وخت کښی آواز درکوی

غافل تجھے گھڑیال یہ دیتا ہے منادی تو کچھ نه کرسکا عمر فصول گھٹادی

(وَاللّٰهُ فَضَّلَ)ایت ٧١ کله چه محکښی نی اووے ،خالق لکل شیء هوالله نو دی خانی ته نور دلائل چه تا ته الله څه درکړی نو بل ته نه ورکوے اوالله وګوره تا ته رزق درکوی نوالله رامدد کوه

(وَحَفَدَةً)ایت ٧٢حفدة نواسی ته وائی اصل کښی حفیدمطیع ته وائی نواسے هم دیکه تابعداری ی نواسے دیکه خدمت کوی جمات ته ئی روان کړے

وی او نو اسی سره مینه ډیره زیاته وی داخکه چه دابچت وی زولی خو سرګنده وی،

(ضَرَبَ اللّٰهُ)ایت ۷۵ داہل مثال دپاره داللّٰه او دَغیر اللّٰه داللّٰه مثال دهغه چا په شان چه هغه سره ډیر څه وی او غیر اللّٰه چه لاس کښې لی هیڅ نه وی نو کوم یو بهتر دے او انسانه ته هغه چاته غوارے چه هغه سره هیڅ نشته

(وَضَرَبَ اللّٰهُ)ایت ۷۶ دادریم مثال چه یو ګونګی دے بل خبرلرچ نو کوم یو غوره دے

(هَلْ يَسْتَوِيْ)ایت ۷۶ چرته مؤحد چرته مشرك

علامه ابن قیمؒ ددی نقشه پیش کوی

چه نه دی برابر هغه والی چه یو بادشاه وو یو خائی کښی ترے بغاوت او شو بادشاه خپل غلامان راغوته کړل یو ته ئی اووے چه ته لاړشه دبغاوت دفاع وکړه هغه ورته اووے بادشاه سلامت چه تاته ماپخپله روټی نه وی در کړے نو زما زړه نه صبریږی

دویم ته ئیے اووے نو هغه ورته اووے چه ماوبه نه وی در کړے نو زمازړه صبرنه کوی

دریم ورته اووے چه بستره م درته نه وی خواره کړی

څلورم ته ئیے اووے نو هغه اووے ډیره ښه ده نو لاړو بغاوت ئی دفع کړو نو انصاف وکړو چه کوم یو بهتر دے

(تَقِيْكُمُ الْحَرَّ)ایت ۸۱ دګرمی ذکرئے وکړو او سړه ئی پری قیاس کړو دا خکه چه ګرم ښهرونه دیخونه زیات دی

(نِعْمَتَ اللّٰهِ)ایت ۸۳ ای توحید(ابن قتیبةؒ)

(یُنْکِرُوْنَهَا)ایت ۸۳ ویقولون بانه من شفاعة الهتنا(زادالمسیرؒ ابن قتیبةؒ)

(یَوْمَ نَبْعَثُ)ایت ۹٤ ربط..... کله چه مخکښې دلائل بیان شو بیا هم نه منی نو تخویف ورکوی

(اِنَّ اللّٰهَ)ایت ۹۰ دلته نه امورمصلحة الدافعة للعذاب

عبد القادر جیلانیؒ وائی، که ټول قرآن کښې صرف دا آیت نازل وے نو دا هم کافی وو

(وَالْاِحْسَانِ)ایت ۹۱ احسان وائی *ان تعبدالله کانك تراه فان لم تکن تراه فانه یراك*

(کَالَّتِیْ نَقَضَتْ)ایت ۹۲ داعربو کښې یوه لیونۍ ښځه وه سحر به ئې ورئی جوړه کړه اوماښام به ئې خرابه کړه هم دغسې مشرك هم دے

(فَلَنُحْیِیَنَّهٗ)ایت ۹۷(ژوندخوشحالی به ورکړو) اعتراض راځی چه مونږ دیر موحدین ګورو چه غریبان وی او څه ورسره نه وی فقراوفاقه ئې مړوی

جواب، اصل کښې دا ژوند دخوشحالی نه دے که ژوند د خوشحالی داوی چه سړے ډیری میوے خوری نو مارغان بیا به ژوند تیروی که ژوند د خوشحالی داوی چه سړے په هر ځا زوروَر وِی نو بیا زمرے د ټولو نه به زندګی تیروی ،بلکه،ژوند د خوشحالی دا دے چه غم خوشحالی یعنی هر حال کښې زړه په ایمان مطمئن وی(تفصیل دپاره ضیاء النورـ ۸۷و ګوره)

(یُعَلِّمُهٗ بَشَرٌ)ایت ۱۰۳ نبیؑ سره یوتن کیناستو اوهغه عجمی وو نو کافرووے چه قرآن ورته داعجمی ښائی،

(انّ ابراهیم)ایت ۱۱۹ کله چه ابراهیمؑ پشان کللك شوے نو اُدعُ الخ

(بالحکمت)ایت ۱۲۵ امام رازیؒ والی العلم والعمل والبیانؒ ماوردیؒ والی الامروالنهی

بسم الله الرّحمٰن الرّحیم

سورة بنی اسرائیل

دا مکی سورت دے په نزول کښی ۵۰ پس د قصص نه نازل شوے دے

روابط السورة بنی اسرائیل

ف ۱......مخکښی سورت شروع وو په توحیدنو دا سورت هم شروع کوی په توحیدنو دی وجی نه نی وریسی راوړو،

ف ۲......مخکښی سورت په اول کښی اعلان اوشو چه د الله عذاب به راځی نودی سورت کښی وجوه د عذاب بیانی چه څه د وجی نه عذاب راځی

ف ۳......مخکښی ترغیبات وو هجرت ته نودی سورت کښی هجرت دنبی ﷺ مسجد حرام نه مسجد اقصی ته ذکر کوی،

ف ٤......مخکښی ئی وائیلی وو، انما جعل السبت علی الّذین ،چه ښکاربندوو نودی سورت کښی شریعت د اصحاب السبت ذکر کوی،

ف ۵......مخکښی ئی وائیلی وو، ولا تك فی ضیق مما یمکرون،نودی سورت کښی د هغی مثال بیانی،

ف ٦......مخکښی ئی وائیلی وو، انّهٗ لیس لهٗ سلطنٌ، نودی سورت کښی تفصیل د عدمِ زورد شیطان بیانی(چه دشیطان زور نیشته)

ف ۷......محکیٔني لی وائیلي وو ،زدنهم عذاباً فوق العذاب ایت ۸۸ نو دی سورت ایت ۹۷ کښې په هغې زیادت کوی ترقی علی ما سبق بائله

ف ۸......محکیٔني ایت ۱۲۵ لی وائیلي وو اُدْعُ الی سبیل ربك بالحکمة نو دی سورت کښې والی چې دا کار کوی نوخلق به دی کلی نه اوباسی نو زړه مه تنګوه،

ف ۹......محکیٔني لی وائیلي وو انّ اللّٰه مع الذین اتقوا والذین هم محسنون نو دی سور کښې نمونه د نصرت د اللّٰه مرحدینو سره بیانی،

ف ۱۰......محکیٔني لی وائیلي وو واصبروماصبرك الا باللّٰه نو دی سورت کښې نمونې د صبر ذکر کوی

ف ۱۱......محکیٔني لی عذاب بالاقوام السابقه ذکر کړو نو دی سورت کښې وجوه د عذاب بالناس الأتی ذکر کوی

ف ۱۲......محکیٔني تخویف دنیوی وو نو دی سورت کښې تخویف اخروی ذکر کوی

ف ۱۳......محکیٔني لی اووی چه قران موثر رُشد اوهدایت د پاره رالیږلے دے نو دی سورت کښې وائی چه پخوا می هم کتابونه رالیږلی وو،

ف ۱٤......محکیٔني اثبات التوحید اوشو نو دی سورت کښې وائی چه چا توحید نه دے منلے نوعذاب پری راغلے دے،

ف ۱۵......محکیٔني مسئله د توحید بیان شوه خلق لی نه منی اونبی علیه السلام زړه تنګ شوے دے نو دی سورة کښې سیل دنبی علیه السلام ذکر کوی څکه چه سیل کول پس د زړه تنګوالی باندی سه لګی،

امتيازات السورة بني اسرائيل

۱...... داسورة ممتاز دے په بيان دعللو دعذاب باندی

۲...... دا سورة ممتاز دے په ۲۵ اوامر اونواهی باندی

۳...... داسورة ممتاز دے په واقعه د اسراء باندی

٤...... دا سورة ممتاز دے په بيان د تاريخ د اسرائيلو باندی

۵...... دا سورة ممتاز دے په بيان د دوو عذابونو د بنی اسرائيلو باندی او دوه سر کشئ دهغوئی بیالی،

٦...... ممتاز دے په مطالبه د يو سورة د جناتو،انسانانو ټولونه،

دعوى السورة بني اسرائيل

بيان د امورو اربعه ز ،چه مرتکب ئے مستحق د عذاب ګرځي،

خلاصة السورة بني اسرائيل

دی سورت کښی څلور امور بيانوی چه کونکے ئی لائق د عذاب دے ،

۱...... شرك مستمرة سبب للنزول العذاب

۲...... هتك شعائر الله سبب للنزول العذاب

۳ اخراج الرسل اواخراج الأمرين بالمعروف والنّاهين عن المنكر سبب للنزول العذاب

٤...... الاستهزاء بالرسل سبب للنزول العذاب

حل مشكلات السورة بني اسرائيل

(سُبْحٰنَ الَّذِىْٓ) ايت ۱ واقعه د معراج د نبی ﷺ د مسجد حرام نه مسجد اقصٰی ته دی ايت نه ثابت دی اودا سفر د نبی ﷺ په براق باندی وو

او اسمانونو ته تلل د سورت ایاتونو سره ثابت دی او دا سفر د نبی ﷺ په یو زینه (پوړئی) وو دا رنګه احادیث متواتره سره هم دا واقعه ثابت ده تقریباً دیرش صحابه کرامو نه دا روایت مروی دے

پاتے دا چه پیغمبر روحانی تلی وو که جسمانی هم وو نو پیغمبر دواړه حیثیت سره لاړو او کوم روایت کښی چه راغی چه روحانی لاړه نو هغی کښی نفی د جسم نشته نبی ﷺ سره د جسم لاړدے

او یله خبره د چه الله جل جلاله ئی لیدلے دے او که نه نو نبی ﷺ نه دی باره کښی تپوس شوے وو جواب کښی ئی اوفرمائیل نُوْرٌ اَنّٰی رَاه ریاده ریا م وُلیده (یو روایت داسی دے نورٌ انّی راهٗ ریا وه او وریا چرته لیدے شی)

او عائشه رضی الله عنها د رویت نه منکره وه

(وَاٰتَیْنَا) ایت ۲ ربط ــــ محکښی دلیل نقلی وو نو دلته دلیل وحی ذکر کوی

(اَلَّا تَتَّخِذُوْا) ایت ۳ خرنګه چه دا مسئله د تورات ده دغسی قران هم ذکر کوی لکه سورة مزمل ایت ۹

(ذُرِّیَّةَ) ایت ۳ ـ ۱ دا یا منصوب بنا بر نداء محذوفه چه حرف ندا محذوف ده ـ ۲ یا مفعول دے الا تتخذوا د پاره

او دویمه توجیه سره رد په هغه چا چه هغوی وائی چه اقوام سابقهٔ بتان رامدد کول نه بلکه هغه خوك چی نوح علیه السلام سره کشتی کښی سوارهٔ وو هغه ئی رامدد کول

(عِبَادًا لَّنَا) ایت ۵ یا مراد دی نه جالوت دے یا بخت نصر چه الله پری مسلّط

کړے وو،

(لِيَسُوْءٗا وُجُوْهَكُمْ)ایت ۷دا متعلق دے په بعثا پوری یعنی راولېږل موږ بیا بندګان دی د پاره،

35

(وَلِيُتَبِّرُوْا)ایت ۷دویم ځل الله پری حضرت عمرؓ مسلّط کړو یهودو نے قلعه کښی بند کړل نو هغی اُووی چه موږ تسلیم کېږو خو موږ ته مشر او ښائی، نو صحابه وُ ورته عبیدة بن الجرّاح وښائیلو، چه هغوئی ولیدو نو هغوی اُووے چه دا ستاسو مشر نه دے دی کښی هغه نښے نیشته نو بیا ئی عمرؓ پسی واستولو او هغه مدینی نه روان شو غلام ورسره وو لاره کښی به کله دا په اوښ سواریدهٔ او کله غلام نو دی چه هغه ځائی ته ورسیدل نو د غلام نمبر وو غلام ورته اووی ته سور شه عمرؓ ورته اوویل نه ستا نمبر دے غلام ډیر زوروُلګولو، عمرؓ نه منل، آخر غلام سور شو چه هلته لاړل نو عمرؓ ته ئی شاهی لباس راچولو چه کله عمرؓ په اس کیناستو او قلعی طرف ته روان شو نو لږ چه لاړو جغه ئے کړه چی ماته خپل لباس راوړئی دا نهٔ آچوم نو خپل لباس کښی پواځی قلعی طرف ته ورغلو راهبانو چی قلعے نه ولیدو نو هغوی اووی دا ستاسو مشر دے د دی پیشنګوئی موږ ته شوی وه (عمرؓ هغه سړے وو چه د مجاهد خط به راغلو نو هغه به خپله د مجاهد کور ته ورسولو، او حواله به ئی کړو، یا به ئی ورته اولوستو، او بیا به کوټه کښی کیناستو او جوابی خط به ئی ورته اولیکلو،

(اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ)ایت ۹ ربط مخکښی عذابونه ئی ذکر کړل نو که ته د عذابو نو نه خان ساتی نو قرآن ته لاس کړه،

داخکه چه دولی به کله (طٰٓئِرَهٗ فِیْ عُنُقِهٖ)ایت ۱۳ دالی ولے اوو ے ،جواب ...... بو کار کولو نومرغی به خپلے جالی ته پاسوله که ههغه به ښی طرف ته لاړه نو بیا به ئی وے چه کار م کیږی او که کس طرف ته به لاړه نو بیا به ئی وے چه نه کیږی نو بدفالی به ئی نیوله خکه طائر سره تعبیر ئی و کړو د اعمالنامے نه ،

(اَمَرْنَا مُتْرَفِیْهَا)ایت ۱٦ ـ ۱یا امرنا په تخفیف سره دے نومعنی دادے حکمنامترفیها (حکم او کړو مونږ) باطاعة الله ورسوله ففسقوا (دا قول د ابن جنی دے)

ـ ۲ یا په تشدید سره دے ،اَمَّرْنَا ،بمعنی ،کثرنافیهاالأمراء ففسقوا،

ـ ۳یا،امرنابمعنی فیصله،فیصله او کړه مونږه په مالدارود فسق ففسقوفیها

(مَنْ کَانَ یُرِیْدُ الْعَاجِلَةَ)ایت ۱۸ څه مطلب چه دنیا به نه غواړے ، حالانکه سړے چه مسجد نه راوځی نو وائی اللّٰهم انی اسألك من فضلك اوحج باره کښی الله وائی وابتغوامن فضل الله حدیث کښی راځی،

لاحسدالافی اثنتین رجل أتاه الله علماً ورجل أتاه الله مالاالخ

نودلته ولے مال ته پسخیدل شته

جواب اصل کښی یودنیا په دنیاحاصلول دی ،اودویم په دین باندی د دنیا گټل دی نو دا ممنوع دی ،اودلته دا مراد دے ،

فضیل بن عیاض هم وائی ،

لان اطلب الدنیابطبل ومزمارأحب الیّ من ان اطلبهابالدین

مجدد دوانی تدریس وافتاء وقتی نافع آیند که خالص لوجه الله باشد

عبدالله بن مبارك هم اشعارو کښی وائی

قَدْ يَفْتَحُ الْمَرْءُ حَانُوتًا لِمَتْجَرِهِ وَقَدْ جَعَلْتَ حَانُوتَكَ بَيْنَ الْأَسَاطِينِ

وَصَيَّرْتَ دِينَكَ شَاهِينًا تَصِيدُ بِهِ وَلَيْسَ يُفْلِحُ أَصْحَابُ الشَّوَاهِينِ

اومفتاح دارالسعادة کښی علامه ابن قیمؒ او اصول السنة ،صفحه۳۳

ضیاء النور ۵۹ کښی شیخ القرآن نورالله مرقده پدی سره کلام کړے دے

(لا تجعل مع الله)ایت ۲۲ ربط...... مخکښی ذکرشوچه عذاب به راځی

نواوس امور مصلحة الدافعة للعذاب ذکر کوی څه اوامر او څه نواهی ،دولس

اوامر او دیارلس نواهی ذکر کوی نوټول ۲۵ شول داځکه چه ۲۵ کاله

کښی سړے پیکه کوځی ،ځکه چه سړے دولس کالو باندی واده وکړی

نو ښځ میاشتو بعد دسری حلالی بچے کیږی نودده بچے پیدا شو ،نو هغه ته

دولس کالو باندی لی واده وکړو نو ښځ میاشتی بعد د هغه بچے پیدا شو

نو ۲۵ کاله شول ،نودے نیکه شو نو نیکه نه خلق مشورے آخلی ،نو ته هم

دا ۲۵ ،اوامر او نواهی باندی عمل اوکړه چه نیکه شے خلق به درنه

مشورے آخلی،

نواهی

- ۱ (لاتجعل مع الله)ایت ۲۲
- ۲ (الا تعبدوا الا ایاه)ایت ۲۳
- ۳ (فلاتقل لهماآف)ایت ۲۳
- ٤ (ولا تنهرهما)ایت ۲۳
- ۵ (ولاتبذرتبذیرا)ایت ۲۶
- ۶ (ولاتجعل یدك)ایت ۲۹
- ۷ (ولاتبسطها) ایت ۲۹
- ۸ (ولاتقتلوا اولادكم) ایت ۳۱
- ۹ (ولاتقربوا الزنی)ایت ۳۲
- ۱۰ (ولاتقتلوا النفس)ایت ۳۳
- ۱۱ (ولاتقربوامال الخ)ایت ۳٤
- ۱۲ (ولاتقف مالیس لك)ایت ۳۶

۔ ۱۳ (ولاتمش فی الارض مرحاً)ایت ۳۷

اوامر

۔ ۱ (الاّ تعبدوٓا الاّ ایاہ)ایت ۲۳ ۔ ۲ (وبالوالدین احسانا)ایت ۲۳

۔ ۳ (وقل لهماقولا کریما)ایت ۲۳ ۔ ٤ (واخفض لهما)ایت ۲٤

۔ ۵ (وقل رب ارحمهما)ایت ۲٤ ۔ ٦ (وات ذاالقربی)ایت ۲٦

۔ ۷ (والمسکین)ایت ۲٦ ۔ ۸ (وابن السبیل)ایت ۲٦

۔ ۹ (فقل لهم قولامیسورًا)ایت ۲۸ ۔ ۱۰ (اوفوابالعهد)ایت ۳٤

۔ ۱۱ (اوفوالکیل)ایت ۳۵ ۔ ۱۲ (وزنوابالقسطاس)ایت ۳۵

(وَبِالْوَالِدَیْنِ اِحْسَانًا)ایت ۲۳ موږ پلار سره ښه سلوک کوے دانه چه ښخه درته ګوري کوږ کړي نو بس بیا مور باندې شروع شي.اوبیا ته ورته دا ګوري چه مورم مونځ نه کوي یامشرکه ده اوته دسخي تاؤ په اوباسے هغه یو سړی تربور سره نه لګیده یوه ورځ تربورانی ولیدو راغلے دے په کټ، کښې پروت دے اوقبلے ته ئې خپے کړې دی نودے چه حجرے ته راغلوهغه ئې اولیدو نو کور ته ئې منډه کړه اوغټ کوتك ئې ولیدو اوراغلو ددخپوته په دواړو لاسو په اخلاص سره کوتك ئې راخلاص کړو نوهغه چغې کړے خلق راغلو چه څه چل دے، ده ورته وے چه پرېږ دوه م ئې چه زه په خانه کعبے غیرت او نه کړم بیا به په څه کوم نوبهانه ئې ورته خانه کعبه کړه

یوحدیث کښې راځي صحابی نبی علیه السلام ته راغلو،

قال من ابربارسوالله قال امك قال ثم من قال ﷺ امك قال ثم من قال ﷺ امك ثم من قال ﷺ اباك ثم الاقرب فالاقرب ،

یو شاعر وائی،

علیك ببر الوالدین كلیهما وبر الاقارب وبر الاباعد

ابو هریرهؓ ته یو سړی راغلو ورته وائی ان لی امرأة وان امی تأمرنی بطلاقها

هغه ورته اووے نورنه یم خبر خو

سمعت رسول اللهﷺ یقول الوالد اوسط ابواب الجنة

عمرؓ ته یو سړے راغلو چه زوئی زما حق نه ادا کوی عمرؓ د هغه بچے

راوغوښتو تپوس ئی ورنه او کړو چه دا ولے ، هغه بچی ورته اووے چه ده

بالدی زما هم څه حق شته او که نه ،عمرؓ اووے چه ستا حق هم شته او هغه

دادے چه تا ته ښه نوم کیږدی او تا ته ښه دینی تعلیم درکړی، او تا ته نکاح

او کړی هغه ورته اووے چه زما یو حق ئی هم نه دے پوره کړے ،عمرؓ پلار ته

ئی اووے چه اول ده سره تا ظلم کړے دے او بیا تا سره دے ظلم کوی

نن صبا چه دوالدینو حقوق نه پوره کوی داځکه چه انسانیت ئی ورنه وړی

بیوولے،

دا رنګه یو حدیث چه غار کښی درے کسان ګیر شوی وو ، او هغه کښی

دخلاصی وجه دا هم وه چه د مور پلار ئی خدمت کړے وو،

یو حدیث کښی راځی،

ثلاث دعوات مستجابات لاشك فیهن دعوة المظلوم ودعوة المسافر،

ودعوة الوالد علی ولده،

یو حدیث کښی راځی، ما اکرم شاب شیخا الاقیض الله له عند سنه ،

دمشر ادب او عزت پکار دے لکه څنګه چی د مور پلار حقوق دی ،

دارنګه دخویندو هم حقوق دی،

یو روایت کښی راځی،من له ثلاث بنات او اخوات فله الجنة،

صحابی تپوس کوی که دوه وی ،نبی علیه السلام وائی که دوه وی ،نوهم دهغوئی قدر کوی،

(رَبُّكُمْ اَعْلَمُ)ایت ۲۵دا جمله ولے ذکر کوی جواب داځکه که د مور پلار خدمت کوے خوزړه کښی داوی چه جائیداد ترے قبضه کړم نو الله خبر دے

(فَاِنَّهٗ كَانَ لِلْاَوَّابِيْنَ)ایت ۲۵دالی ولے ذکر کړل جواب......داځکه چه که محکښی چرته ګناه دی کړی وی مورپلاربی عزتی دی کړی وی نو توبه اوباسه الله ته راو ګرځه،

(مَغْلُوْلَةً)ایت ۲۹ نن صبا دا مصیبت جوړشوے دے هرسړے سوال کوی غټ سړے به وی په غټ به ئی د اتو کنډیوساره ترلے شی اوهغه به سوال کوی دارنګه بیخی مصیبت شوی دی هره یوه کوره چه درته والی به زه کونډه یمه څه راکړئی(ته ورته وایه چه خاوند م درته لیدلے ده)

چه الله مال دوکړونو په اولاد ئی خرچ کړه ،حدیث کښی راځی، ،افضل الدینار دینار ینفقه الرجل علی رفقائه او کما قال النبی ﷺ ،

(خِطْأً)ایت ۳۱بفتح الخاء ترك الثواب سهوا ویکسر الخاء ترك الثواب عمدا ای العدول عن الثواب (ماوردی)

(وَلَقَدْصَرَّفْنَا)ایت ۴۱ربط...... کله چه اوامرو نواهی بیان شول نو اوس زجر بانکار القرآن ورکوی

خکه چه او امر او نواهي خو قرآن کښې ذکر دي چه دینه انکار او کړے
نو هر څه لاړل.
(الیٰ ذی العرش سبیلاً)ایت ۴۲ داخکه والي چه هر یو تالب د خپل مناب
درجه غواړي لکه وزیرد صدر درجې ارماني وي نو دوئي به هم هغه
شان کړي وے
(لاتفقهون تسبیحهم)ایت ۴۴ مرغان هم تسبیح والي
هر گیاه کی از زمین روید وحده لاشریک له گوید
(وقل لعبادی)ایت ۵۳ ربط ...... محکښې زواجر بالشرك بیان شول
او ترغیب الی القران وونواس تعلیم للعبا دذکر کوي
(وآتینا داود زبورا)ایت ۵۵ زبور ذکر خکه کوي چه دی سره ردعلی
الیهود دے یهودیانو زبور نه منلو
(الوسیلة)ایت ۵۷ وسیله بمعنی قربت
لکه اشعار ودعربو کښې راځي،
ان الرجال لهم الیك وسیلة ان یاخذوك تکحلي او تخضبي
(وان من قریة)ایت ۵۸ ددی خاني نه دویمه خبره هتك (بے عزتي)
شعائر الله سبب للنزول العذاب
(الرؤیا)ایت ۶۰ ـ ۱ رؤیا نه مراد یا هغه چه نبي علیه السلام ته په شپه د معراج
کښې ښودلي وونو کفار اعتراض کول چه داخنګه کیږي
ـ ۲ یا هغه خوب چه نبي علیه السلام لیدلے وو چه مونږ مکې ته به ـ
صلح حدیبیه اوشوه نبي علیه السلام واپس شو نو اعتراضونه ئي شروع کړل،

(وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ)ایت ۶۰ کفارو دا اعتراض کولو چه شجرة الزقوم به خرنګه جهنم کښې وی سوځې به نه،

(وَاِذْقُلْنَا)ایت ۶۱ ربط ـــــ محکیې نې اووے ،فمایزیدهم الاطغیانا کبیرا، ذکر دسر کشی وشونودلته سبب د سر کشۍ چه ابلیس دے د هغه ذکر کوی

(لَاَحْتَنِكَنَّ)ایت ۶۲ (مونډویستل) کمایقال للعرب احتنك الجرادماعلی الأ رض

(واذامسکم الضر)ایت ۶۷ دی خالی باندی حافظ ابن کثیرؒ دابو جهل دزوئی عکرمهؓ واقعه بیانوی چه کله فتح مکه وشوه نو حیشے ته وتښتېدو په لاره کښې کشتۍ په درياب کښې ودريده اوډوبیده نو خلقو الله ته چغے کړے عکرمه ورته اووے دا ولی هغوئی اووے چه دی وخت کښې بل څوك نشی رامدد کیدے نو عکرمه کشتۍ کښې پاسیدو ،اووے والله که زهٔ خلاص شم نو لاُضعنَّ یدیٔ فی یدمحمد ﷺ ولاٗ جد نّهٔ رؤفارحیما)نوبیا نبی علیه السلام ته راغلو چه کومه مسئله م په وجه نه مله هغه م درياب کښې اومله یو جنګ کښې خالدبن ولیدؓ د شپیته زره (۶۰۰۰۰) کسانو مقابله کښې ۳۰ کسان راوویستل چه دوئی به دهغوئی مقابله کوی اوسفیان ورته اووے چه خالدؓ دا کم نه دی حضرت خالدؓ ورته اووے چه کله کافران وونونه بریدو، نو اوس ولے یریږو د کفارو نه .خو بیاورته امیراووی چه ۶۰ کسان نورهم اوباسه نوهغه کښې یو عکرمهؓ هم وه د کفارو سره چه مقابله شوه، نو چه خبریدل زر کسان قتل اوزر کسان ګرفتارشوی وو

(یَوْمَ نَدْعُوْا)ایت ۷۱ دلته بأمامهم نه بعض خلق وائی چه امام جمع د ام ده اوقیامت کښې به د مور په نامه سرے راغواری ،اودادرجی داحترام د

عیسی علیه السلام نه چه د هغه پلار نشته ،خو داخبره غلطه ده،ام، جمع

،امهات،راځي نه امام ،او دلته امام نه مراد یا مقتداء دے،

لکه علیؓ وائی،یا اعمال نامه ده لکه قتادهؒ وائی،

(كُلَّ اُنَاسٍ)ایت ۷۱ هر سړے لیډر پسے روان وی،

،اذاکان سید القوم الغراب تهدیهم سبیل الهالکین،

(مَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖ اَعْمٰى)ایت ۷۲ علامه ماوردیؒ په کتاب الأدب للدین

والدنیا صفحه ۹۲ کښې لیکي،

ان العلم عوض عن کل لذة وممنع عن کل شهوة ومن تفرد بالعلم لم توحشه خلوة

(خفه به نه کړی خان نه کیدل)وَمَنْ تَسَلّٰى (تسلي و کړه)لَمْ تَحُطُّه،

(برباد به نه کړی)تسلیةٌ ومن اَخْتَنَهُ (خوك چه مشغول ئې کړل)

قرأة القرآن، لم توحشه مفارقة القرآن،

(وَاِنْ كَادُوْا)ایت ۷۶ دی خائي نه دریمه خبره

اخراج الرسل او الآمرین بالمعروف والناهین عن المنکر سبب للنزول العذاب

(لَايَلْبَثُوْنَ خِلٰفَكَ)ایت ۷۶(ستا وروستو به پاتے نه شي)او دهغه شان وشوچه

کسانو کله نبي علیه السلام اویستو نو هغه کسان یا جنگ بدر کښې هلاك

اومردارشول،

مولاناروم لی چه بلخ نه اوویستو نو بیا هغه خائي کښې عالم پیدا نه شو،

(اقم الصلوة)ایت ۷۸ دخائي نه امور مصلحه بیانوی ربط ـــ کله چه تا کلی

نه اوباسي نو خفه کیږه مه،دا کارونه کوه،

(فَتَهَجَّدْ بِهٖ)ایت ۷۹ هجود اصل کښې خوب کولوته وائی ،اوتهجد باب تفعل

نه دیاره دسلب ماخذ راخي یعني بمعني دخوب نسولو ،او تهجدو نه صلوة

اللیل ،وائي ،او دنبي علیه السلام او امت دواړو دپاره نفل دی، دا نه چه پیغمبر

ﷺ باندی فرض وو ،او دا به نبي علیه السلام په رمضان او غیر رمضان

دواړو کښی کول اته رکعاته، لکه څرنګه چي عائشهؓ نه روایت دے،

کان لایزید في رمضان ولا في غیره علی احدی عشرة رکعة ،او درے رکعته وتر

واجب وو او اته تهجد وو لکه بیهقي صفحه ٤٩٦ /٢ مجموعه شرح

مهذب صفحه ٤/٣٤ مصنف ابن ابی شیبة ٢/٢٩٣ مسند احمد ١/٣٨٠

شرح السنة ٤/١٢٤ مؤلفات شیخ الاسلام عبدالوهابؒ صفحه ١٥٧

او علامه ابن تیمیهؒ مجموع الفتاوی کښی ذکر کوی ،او دا صرف رمضان

پورے خاص نه دی لکه غیر مقلدین چي وائي،

(، اهو شفاء) ایت ٨٢ قرآن شفاء ده لکه تسهیل ذکر کوی ای شفاء بالرقیات

والتعاویذ به،

او قرآن باندی یااسماء حسنی باندی دم اچول یا تعویذ کول جائز دی

خو کوره یو تمیمه ده بل تعویذ دے ،دی کښی فرق دے،

ذکر الاخبار للاصفهانيؒ صفحه ١٠٢ /جلد ١ کښی عائشهؓ نه روایت

ذکر کوی چه وائي،

امامن علق قبل البلاء فهو تمیمة واما ما علق بعد البلاء فلیس بتمیمة،

تعویذ جائز دے او تمیمه شرك دے

یو شاعر هم وائي

اذاانشبت المنیة اظفارها الفیتَ کل تمیمةٍ لا تنفع

تعویذ باره کښی د عمرو بن العاصؓ نه روایت دے چه هغه کوم بچی غټ وو په هغوئی به ئی دمونه یاده ول ،اوچه کوم واړه وو هغوئی ته به ئی تعویذ کولو او هغه باندی،اعوذ بکلمات الله التامات، وغیره دمونه لیکلی وو ،باقی داچه دم باندی پیسی اخستل ناجائز دی،اوکوم چه ابو سعید خدریؓ نه دلیل نیسی چه هغه دم اچولے وو په هغه ئی دیرش بیزے اخستی وے نو دم باندی د پیسو اخستل جائز شول نو جواب دا دے ،چه یا خو هغه دار الحرب وو اودار الحرب نه چه په کومه طریقه باندی مال راؤړے شی راوړه ئی، دوئم دی کښی نبی علیه السلام وائیلی وو اجعل لی فیهاسهماً،

رما ته هم حصه وکړځوی تو نبی علیه السلام خو ته حصه اخسته ځکه هغه خو دم نه وو اچولے بلکه داماِل فیء وو ،ځکه ئی وے ،اوتعویذ شته ،

سنن الدارمی بدی مستقل باب ایخے دے ،باب التعویذللحائض،

اوبیا قرطبی سورة فاتحة کښی په دی تفصیل کړے دے ،

(کُلَّمَا خَبَتْ)ایت ۹۷ددی عامه معنی داکوی چه سوړشی عذاب خو سورة بقره کښی وائی ،لایخفف عنهم العذاب،سپکوالے به نه شی کولے نوچه سوړ شو نو سپک شو نو ددی څه مطلب ،

جواب:...... اصل کښی د ،خبت،معنی داچه یو حدته روسیری او د دی معنی تائیدنحل اية ۸۸ کښی دے ،اوچه سوړ ته وائی دا راتلونکی عذاب متعلق ورته وائی چه هغه زیات وی،

(وَلَقَدْ اٰتَیْنَا)ایت ۱۰۱ ددی خائی نه خلورمه خبره الاستهزاء بالرسل (حق پرستو پورے)سبب للنزول العذاب

(تِسْعَ اٰيٰتٍ)ایت ۱۰۱ دی دوه ۲ معجزے اعراف ۱۰۷ ۱۰۸ کښی اودوه اعراف ۱۳۰ کښی ذکر دی،او نورے اعراف ۱۳۳ کښی ذکر کوی،

(وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنٰهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ)ایت ۱۰۵ قرآن کریم اول الله عالم غیب نه عالم شهادة ته په یوځل راورو،اوبیا عالم شهادة نه عالم دنیاته جبرئیل علیه السلام نازلیږاوړو، نو بالحق انزلنه نه مرادعالم غیب نه عالم شهادة ته او وبالحق نزل نه مراد عالم شهادة نه دنیا ته راتلل مراددی

(وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ)ایت ۱۰۷ اذقان ولے ذکر کوی سجده خو په تندی کیږی جواب ..... دا ئی ذکر کړه ددی وجے نه چه مینه په دقن (زنی) باندی کیږی نو د محبت خائی ئی ذکر کړو

(اَوِادْعُوا الرَّحْمٰنَ)ایت ۱۱۰ دوه نومونه ئی ذکر کړل ځکه عربو کښی دوه نومونه مشهوروو،یو الله دا به شمالی عرب کښی اوبل لفظ د رحمن په جنوبی عرب کښی،نو ځکه ئی دا دوه نومونه راوړل،

(وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ) ایت ۱۱۱ سورة شروع کیدونو وائیلی ئی وو سبحان الذی نو اوس وائی قل الحمدللّٰه اوبیاوائی کبره تکبیرًا نودرے واړه یوځائی شول ۱..... سبحان اللّٰه ۲..... الحمدللّٰه ۳..... اللّٰه اکبر

(لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا)ایت ۱۱۱ دی سره ردعلی الیهود والنصاری کوی لانهم یقولون عزیرابن الله والمسیح ابن الله او ولم یکن له شریك سره رد کوی په مشر کینو ولم یکن له ولی من الذل سره رد کوی په مجوسو لانهم یقولون لولااولیاءُهٗ لَضَلَّ قد تم تصحیح السورة الاسراء فی یوم الخمیس فی الدار القرآن الفنجفیر ۱۴۳۲/۱۷ ویلیه من مجلد الثانی

تصنیفات و تالیفات

المکتبۃ البیانیہ جامعۃ الامام محمد طاہر دار القرآن پنج پیر

تصنیفات حضرت شیخ القرآن [illegible] مولانا محمد طاہر رحمہ اللہ تعالیٰ

- ☆ سمط الدرر فی ربط الآیات والسور — عربی
- ☆ العرفان من اصول القرآن — عربی
- ☆ البصائر للمتوسلین باهل المقابر — عربی
- ☆ النشاط عن حیلة الاسقاط — عربی
- ☆ نیل السائرین فی طبقات المفسرین — عربی
- ☆ ضیاء النور لدحض البدع وابانة الفجور — عربی
- ☆ المعدن من خلاصة سورة القرآن — پشتو
- ☆ الانتصار لسنة سید الابرار — اردو
- ☆ حقیقت مودودی — اردو
- ☆ ارشاد الانام فی ترک الفاتحة خلف الامام — اردو
- ☆ تقیة الاکابر من الحیوة المستعار — اردو

تصانیف حضرت شیخ القرآن [illegible] مولانا محمد طیب طاہر [illegible]

- ☆ العوارف الذاتیہ (تفسیر سورۃ الفاتحہ) — اردو
- ☆ مسلک الاکابر فی تحقیق الحیوۃ و عدم السماع لاهل المقابر — اردو
- ☆ کتاب الجہاد — اردو
- ☆ کلمۂ حق — اردو
- ☆ ازالۃ الا[illegible] — پشتو
- ☆ د [illegible] — اردو
- ☆ مخزن الدرر فی [illegible] الآیات [illegible] سمط الدرر — عربی
- ☆ تنویر الحسن فی مشکلات القرآن — پشتو

مطبع: اشاعت کتب [illegible]
[illegible] محلہ جنگی پشاور
0333-4653836 / 0300-6391643